Biblioteca Polirom

John Fowles

„O capodoperă. Un *tour de force* pulsînd de vitalitate și rafinament."
Daily Telegraph

Daniel Martin

POLIROM

Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM
este coordonată de Denisa Comănescu.

John Fowles, *Daniel Martin*

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, et. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României :

FOWLES, JOHN

Daniel Martin / John Fowles ; trad. de Livia Deac şi Mariana Chiţoran –
Iaşi : Polirom, 2004

592 p., 23 cm (Biblioteca Polirom. Proză XX)

ISBN : 973-681-493-9

I. Deac, Livia (trad.)
II. Chiţoran, Mariana (trad.)

821.111-31=135-1

Printed in ROMANIA

John Fowles

Daniel Martin

Traducere de Livia Deac
și Mariana Chițoran

Ediție revizuită

POLIROM
2004

John Fowles s-a născut în 1926, la Leigh-on-Sea, o mică localitate din comitatul Essex. După ce a urmat cursurile Universităţii din Edinburgh, în 1950 a obţinut o diplomă în literaturile franceză şi germană la Oxford, unde i-a descoperit pe existenţialiştii francezi şi pe promotorii Noului Roman. A predat literatura franceză la New College, Oxford, a fost profesor de limba şi literatura engleză la Universitatea din Poitiers, apoi la Colegiul Anargyrios de pe insula grecească Spetsai (experienţă evocată în *Magicianul*), pentru ca, între 1954 şi 1963, să predea engleza la Colegiul St. Godric din Londra. John Fowles a dobîndit recunoaşterea internaţională o dată cu apariţia primului său roman, *Colecţionarul* (1963), al cărui succes de public i-a îngăduit să se dedice în întregime scrisului. A primit de îndată şi elogiile criticii, fiind considerat un scriitor cu o forţă imaginativă şi inovatoare excepţională, reputaţie pe care următoarele sale romane au confirmat-o: *Magicianul* (1966; ediţie revizuită în 1977), *Iubita locotenentului francez* (1969), *Daniel Martin* (1977), *Mantisa* (1982), *Omida* (1985). Scriitor prolific, admirator al lui Thomas Hardy şi D.H. Lawrence şi deopotrivă al lui Joseph Conrad şi Thomas Pynchon, pasionat de ştiinţele naturii, istorie şi ocultism, şi autor în egală măsură de volume de eseuri (*Aristos*, 1964), nuvele (*Turnul de abanos*, 1974), poezii, traduceri, prefeţe, cronici literare şi comentarii la albume de artă fotografică, John Fowles trăieşte şi scrie în Lyme Regis, Dorset. „Nu mă interesează cîtuşi de puţin să fiu un scriitor faimos... Aş vrea doar să fiu un ins care a contribuit la perpetuarea enorm de dificilului meşteşug de a scrie romane“, declara Fowles în 1998, cu ocazia lansării celui mai recent volum de eseuri al său, *Găuri de vierme*.

Daniel Martin, eroul romanului omonim al lui John Fowles, este un dramaturg convertit în scenarist la Hollywood, care începe să se îndoiască de propriile sale valori. Reîntors în Anglia pentru a-şi vizita un prieten bolnav, Daniel Martin e forţat să se confrunte cu trecutul său îngropat, sfîrşind prin a se redescoperi. Străbătut de o profundă înţelegere a naturii umane, *Daniel Martin* reprezintă o culme a creaţiei lui John Fowles.

„Criza constă tocmai în faptul că ceea ce e vechi moare, iar noul nu se poate naşte ; în acest interregn se dezvoltă o mare varietate de simptome morbide.“

Antonio Gramsci,
Caiete din închisoare

Recolta

„Oare ce s-a întîmplat cu acest om?
Toată după-amiaza (ieri, alaltăieri şi azi) a stat privind o flacără.
Seara s-a năpustit pe scări la mine şi mi-a spus:
— Trupul moare, apa se înnourează, sufletul ezită
şi vîntul uită, veşnic uită,
dar flacăra rămîne aceeaşi.
Mi-a mai spus:
— Ştii că iubesc o femeie care a plecat poate către celălalt tărîm;
nu pentru asta par eu atît de pustiit.
Încerc să merg înainte ca o flacără pentru că ea rămîne mereu aceeaşi.
Apoi mi-a spus povestea vieţii lui."

George Seferis,
Domnul Stratis Thalassinos descrie un om

Vedere de ansamblu ; sau tot restul este pustiire.

Pe sub coasta de răsărit a văii înguste, pe un povîrniş prea abrupt şi pietros pentru tăişul plugului, se întindea odată o pădure. Acum era ceva mai mult decît un hăţiş îngust de fagi. Cîmpul aluneca într-o pantă dulce dinspre zidul de copaci, spre vest, către poarta deschisă, şi mai departe înspre Fishacre Lane. Aici se aflau hainele de culoare închisă, rezemate de gard, peste damigeana de cidru şi bocceaua cu mîncarea de prînz, lîngă cele două coase folosite dis-de-dimineaţă în acea zi pentru a curăţa fîşia de gard viu încă umed de rouă. Grîul era pe jumătate secerat. Lewis stătea cocoţat în partea din spate a secerătorii cîndva roşii ; scormonea pietrele din marea de tulpini blonde ţinînd cu o mînă mînerul secerătorii, gata să ridice lamele. Captain nu mai avea nevoie de hăţuri după atîţia ani de trudă anevoioasă, mereu aceeaşi ; lăsă în urmă o bucată de mirişte, îndreptîndu-se către spicele nesecerate. Doar cînd ajungeau la capătul lanului, Lewis, cu un îndemn blînd, mîna bătrînul cal înapoi. Sally, iapa cea tînără, care ajutase acolo unde locul era mai costiş, sta priponită sub un porumbar, nu departe de poartă, şfichiuind întruna gardul cu coada.

Volbura se ridica pe spicele de grîu; mănunchiuri de ciulini, maci roșii, iar mai jos panseluțe de cîmp și ochi-albaștri-de-șopîrliță și roșiatice pimpinee, buruieniș de tot soiul. Cîmpul se chema Vatra Veche, de la cuptorul care cocea pe vremuri pîinea cine știe cărei gospodării. Cerul de deasupra se chema, anticipînd, California; un cer albastru, încremenit, de august.

Pe cîmp se află patru siluete în afară de Lewis, cel de pe secerătoare. Domnul Luscombe: roșu la față, cu un rînjet strîmb, un ochi zbanghiu pe după ochelarii cu ramă de metal, cămașă peticită, fără guler, în dungi cenușii subțiri, cu manșetele roase, pantaloni de catifea cu agățători la spate pentru bretele, susținuți și de o curea lată de piele. Bill, fiul său mai mic, de nouăsprezece ani, voinic, cu un cap mai înalt decît toți ceilalți, cu șapcă și brațe groase ca niște jamboane. Un uriaș greoi, stîngaci la toate, numai la cîmp nu... să-l vezi cum cosește, lama și mînerul cotit ale coasei sînt jucării în mîinile lui. Mișcările largi, ritmul neobosit, forța pură și princiară a meșteșugului său. Bătrînul Sam, în pantaloni cu bretele, ghete și ghetre, chipul dat uitării, dar nu și mersul șchiopătat; tot în cămașă fără guler, calota pălăriei de pai plesnită într-o parte („Să mai intre aerul și p-acolo, nu?") și un smoc de panseluțe ofilite înfipte în panglica neagră. Și, în sfîrșit, un băiat de vreo cincisprezece ani, venit să ajute, îmbrăcat total nepotrivit, pantaloni de bumbac, cămașă vernil, pantofi de gimnastică uzați.

Oamenii lucrează în două echipe, una într-o parte a cîmpului, cealaltă în partea opusă; clădesc clăi înaintînd din cele două direcții. Apucă snopul cu mîna dreaptă pe deasupra legătorii, niciodată de legătoare, apoi înaintează spre următorul snop și-l ridică tot așa, cu mîna stîngă, și merg mai departe cu cei doi snopi la cea mai apropiată claie neterminată, o claie avînd patru perechi de snopi, plus încă unul la fiecare capăt, „să închidă poarta"; apoi se proțăpesc în fața celorlalți snopi sprijiniți unul de altul, îi ridică perechi-perechi în cîte o mînă și-i înfing în miriște cu spicele împreunate. Lui Queenie, care s-a oprit o clipă pe uliță, lîngă bicicleta ei, probabil că asta i se pare cel mai ușor lucru din lume. S-a întors de la casa parohială unde a făcut curat și acum se uită prin poarta deschisă, doar de dragul de a privi. Din celălalt capăt al cîmpului, băiatul îi face semn cu mîna și ea îi răspunde. Cînd se uită din nou, o clipă mai tîrziu, o vede tot acolo, vede pălăria bej, cu panglică albă de mătase, de care este prins în față un trandafir artificial, ponosit, rochia cafenie, decolorată și bicicleta greoaie, veche, cu apărătoare de sîrmă la roata din spate, ca să nu-și rupă fusta.

Băiatul așază primii snopi la baza unei alte clăi. Stau ce stau în picioare și după aceea dau să se răstoarne; îi prinde înainte de a cădea, îi ridică și îi pune mai bine. Bătrînul domn Luscombe, la vreo doi metri mai încolo, clădește cu mișcări sigure cele două legături ca pe o casă. Snopii așezați de el nu se dărîmă niciodată. Zîmbește într-o parte, lăsînd să i se vadă dinții stricați, clipește din ochiul zbanghiu, sticla ochelarilor lucește în bătaia soarelui. Mîini bronz-roșcat, ghete

vechi, maronii. Băiatul se strîmbă, apoi aduce snopii şi îi reazemă de ceilalţi doi ai fermierului. Deja îl dor braţele, pentru că degetele nu-i sînt destul de puternice ca să ducă snopii prea departe. Pînă la clăile mai depărtate îi saltă sub braţ, deşi sînt plini de scaieţi. Dar îi place această durere – o durere a secerişului, parte a ritualului, ca şi senzaţia de oboseală a muşchilor a doua zi de dimineaţă şi somnul din acea noapte, care vine imediat, în care se cufundă adînc.

Foşnetul miriştii, fîşîitul snopilor clădiţi. Huruitul secerătorii, zăngănitul lamelor şi, deasupra lor, mişcarea braţelor morii de vînt. Vocea lui Lewis cînd ajunge la un capăt: hai, uşurel, Cap'n, ţuruc, dii, băiatule. Apoi un plescăit: plici, plici, şi din nou huruitul, zornăitul de lanţuri şi zăngănitul lamelor. Puful de scaieţi pluteşte, dus de vîntul cald, uşor peste cîmp, de la nord la sud, urcînd stele noi pe firmament.

Astfel vor trudi toată ziua, clădind claie după claie de grîu, sub cerul de azur imaculat. Cînd şi cînd, bătrînul Luscombe va rupe cîte un spic de pe lujer şi va freca boabele între palmele grele pentru a le dezghioca; îşi va face palma căuş şi va sufla pleava; va privi fix; va lua între dinţi cîte un bob, îl va sparge în două cu dinţii, germene cu gust de ţărînă şi de praf, apoi îl va scuipa şi va vîrî într-un buzunar al pantalonilor restul boabelor, ca să le dea seara la găini. De cîteva ori zgomotul secerătorii se va întrerupe brusc. Oamenii de la clăi se vor opri uitîndu-se la Lewis cum coboară din cabină ca să vadă ce s-a mai întîmplat: legătoarea de snopi s-a înţepenit. În spatele maşinii – un snop nelegat şi cutia de scule deschisă. Lewis, mecanicul familiei, este tăcut, brunet, timid, cu mult mai mic decît fratele său. Doi dintre oamenii de la clăi, cei mai apropiaţi, se vor îndrepta într-acolo pentru a strînge cu braţele grîul nelegat; vor trece apoi pe sub snopul din braţe vreo trei fire rezistente de pai pe care le vor răsuci la capete într-un nod puternic, îl vor vîrî capetele firelor pe sub legătoare, ca să nu se desfacă; îl vor lăsa pe Lewis să meşterească la maşina de legat snopi, iar ei se vor îndrepta din nou înspre rîndurile neterminate. Tăcuţi, fiecare separat, păşind pe miriştea foşnitoare.

La ora unu, domnul Luscombe va scoate din buzunar ceasul vechi, apoi va face o strigare în direcţia cîmpului şi va începe să-şi răsucească o ţigară. Pe rînd, oamenii asudaţi se vor aduna la gard, nu departe de hainele din dreptul porţii, Lewis ultimul, după ce îl va fi luat pe Captain de la clăi şi priponit la umbră, alături de Sally. Se va destupa damigeana cu cidru. Băiatul capătă prima înghiţitură, dintr-o cană de metal. Bill ridică damigeana de cinci litri şi o duce la gură. Bătrînul Sam rânjeşte. Băiatul simte cum alunecă poşirca verde şi acră pe gîtul lui şi pe gîtul lui Bill; băutura de anul trecut, desfătătoare ca umbra din livadă, după arşiţă şi pleavă. Lewis soarbe ceai rece dintr-un bidon cu mîner de sîrmă.

În planul îndepărtat, dincolo de lanurile încă nesecerate de grîu: cei cinci bărbaţi se îndreaptă de-a lungul gardului dinspre drumeag, către umbra unui frasin. Bătrînul Sam se opreşte să urineze pe marginea drumului. Unii se aşază, ceilalţi se întind la umbra copacului, în jurul feţei de masă albe cu marginile albastre; pe ea, un morman de

pîini mari cît roata carului, cu coaja neagră, arsă; untul galben şi gros, şunca tăiată în felii mari cît farfuria, o farfurie de carne trandafirie cu grăsime albă, felia de pîine groasă de două degete; untul galben marmorat şi perlat de zer, fiecare porţie cît pentru o săptămînă.

Na şi ţie, na şi ţie, zice domnul Luscombe împărţind merinde, dar unde-or fi merele alea?

Mama a zis să le mîncăm pe toate, spune Bill.

Frumoasele de Bath, cu pulpă fragedă şi galbenă ca de chihlimbar, coaja subţire, cu gust înţepător. Băiatul se gîndeşte că primaverele sînt ca o poezie, mai bune decît văduvele de Pelham, lovite şi înnecăcioase. Dar cui îi pasă? Toţi şi-au înfipt dinţii în felia albă şi mare cît roata carului, pîine şi şuncă gustoasă, viaţa le stă înainte.

După ce s-au ospătat, mai stau la o vorbă, mai beau un pic de cidru şi ronţăie mere. Lewis fumează ţigări Woodbines cu ochii la secerătoarea bătută de soare. Băiatul, întins pe spate, simte ţepii din miriştе, e uşor ameţit, scăldat de şuvoiul verde al vocilor cu accent de Devon, Devonul său şi Anglia sa, voci străvechi, grăbite, şerpuitoare, sfătuindu-se ce să pună la anul pe cîmpul de aici; apoi pe celelalte. O limbă atît de regională, atît de condensată fonetic, în care sunetele se întrepătrund, această limbă în mintea băiatului nu poate şi nu va putea fi despărţită de peisajul de aici cu viroagele, cu ogrăzile, iazurile şi hambarele sale. Se simte ruşinat şi intimidat de propriul limbaj educat.

Peste sunetul vocilor se suprapune, venind din depărtare, de la opt, nouă kilometri, vaietul slab al unei sirene.

Cred că-i din Torquay, zice Bill.

Băiatul se ridică în capul oaselor pentru a scruta orizontul spre sud. Toţi tac. Vaietul sirenei se opreşte, cu o schimbare de ton. Un fazan ţipă bisilabic din pîlcul de fagi de la capătul văii. Bill ridică energic un deget; nici nu l-a ridicat bine, că se aude o detunătură îndepărtată. Apoi o alta. Apoi, înăbuşit, sunetele de bas ale unui tun antiaerian. Trei secunde de linişte; apoi din nou tunul şi ţipătul fazanului.

Iară i-au pălit din senin, zice domnul Luscombe.

Dau şi p-ormă o iau la sănătoasa, întăreşte Bill.

Oamenii ies din umbra frasinului, cu privirile îndreptate spre sud. Dar cerul este gol, albastru, în pace. Cu mîinile pavăză deasupra ochilor, caută o pată, o urmă, un fir de fum; nimic. Dar deodată se aude un motor, la început slab, apoi brusc mai tare, mai aproape, ţîşnind puternic. Precauţi, cei cinci se întorc sub frasin. Toată lungimea văii e inundată de zgomotul înnebunitor, de violenţa maşinăriei dezlănţuite, ţipînd în agonia unei spaime feroce. Băiatul, cu imaginaţia sa deja literară, ştie că se află la un pas de moarte.

Apoi, timp de cîteva clipe care par să despice lumea în două, îl văd deasupra, la numai şaizeci de metri înălţime, zburînd deasupra capătului îndepărtat al lanului, un Heinkel cu două motoare, camuflat în negru şi verde-închis, cu cruce balcanică şi burtă albăstrie, zvelt, enorm şi real, ca războiul însuşi, stîrneşte groază şi fascinaţie. Înspăimîntaţi, porumbeii se împrăştie ţîşnind dintre fagi, Sally se cabrează, la fel şi

Captain, care-şi rupe funia cu un nechezat sălbatic. Se îndepărtează în galop şi apoi se potoleşte, într-un trap greoi de-a curmezişul cîmpului. Dar tăunele uriaş a dispărut, lăsînd în urmă un răget sălbatic. Domnul Luscombe începe să strige şi o ia la fugă aproape la fel de greoi ca şi calul. Hooo, aici, Captain, uşor, băiatule, uşor. Apoi fuge şi Bill, depăşindu-l din urmă pe tatăl său. Calul cel bătrîn se opreşte tremurînd la margine, acolo unde începe grîul nesecerat. Se mai aude un nechezat.

Băiatul se întoarce spre Lewis :

L-am văzut pe pilot !

Era de-al lor ori de-al nostru ? întreabă bătrînul Sam.

German ! Era german ! strigă băiatul.

Lewis ridică un deget. De undeva dinspre nord, aud Heinkel-ul luînd-o spre vest.

Dartmouth, spune Lewis liniştit. Zboară peste albia rîului.

Parcă ceva din această cumplită descărcare a maşinăriei de război, iuţeala, lipsa ei de omenie, forţa ei, l-au impresionat ; el asudă la fermă alături de mîrţoagele bătrîne, scutit de armată pentru munca lui... vechea slăbiciune celtă pentru armurile romane. În mijlocul cîmpului, tatăl său îl linişteşte pe Captain şi-l îndreaptă încet înapoi către secerătoare. Bill se uită înspre ceilalţi trei oameni de lîngă gard ; apoi se face că trage cu puşca în urma Heinkel-ului, arătînd spre un loc, sus pe deal, unde l-ar fi făcut să cadă. Pînă şi Lewis zîmbeşte.

Dar în momentul următor, deşi au urechile ciulite, cînd intră în lan, nu se aude nici un sunet, nu mai este război, nu se mai aude ropotul de ciocane al antiaerienei, nici exploziile de la Totnes ori Dartmouth, nici avioane engleze pornite în urmărire. Doar cînd Lewis şfichiuieşte crupa lui Captain ca să-l pornească din nou şi cînd secerătorii se apleacă să adune primii snopi, din înaltul cerului se mai aude un sunet aspru, răguşit. Băiatul priveşte într-acolo. Foarte sus, patru puncte negre se rostogolesc, se joacă, se aruncă unul într-altul, zburînd înspre vest. Doi corbi şi puii lor ; eterna voce somnoroasă a cerului, rîzîndu-şi de om.

Mistere : cum de a auzit fazanul bombele înaintea oamenilor ? Cine a trimis corbii şi avionul ?

Pîinea noastră cea de toate zilele : snopi şi clăi, după-amiaza pe sfîrşite, umbra frasinilor lungindu-se pe mirişte. Inexorabil, secerătoarea doboară grîul. Ţîşneşte primul iepure, Lewis scoate un ţipăt. Iepurele aleargă în zigzag printre snopii neproptiţi, sare peste unul, se ascunde într-o claie, Bill, fiind cel mai aproape, apucă o piatră şi pîndeşte. Dar iepurele a întins-o, o codiţă albă în mişcare, iar piatra zboară pe deasupra capului, fără să-l atingă.

Puţin după ora trei, pe cîmp încep să se adune oameni, de parcă ar fi pîndit pînă în acel moment, ştiind exact cînd să apară. Vreo trei bătrîni, o tînără grasă cu un cărucior, un ţigan înalt cu un copoi care se ţine după călcîiele lui : saturnianul „Babe", cu obraji scofîlciţi, omul tenebrelor, spaima poliţiştilor, zice-se că ar distila rachiu de mere în Thorncombe Woods. Mai sînt copiii din cătunul Fishacre, vreo şapte sau opt, cinci băieţi şi două fetiţe mai mici şi încă una ceva mai mare,

întorcîndu-se ţopăind de la şcoală. Poarta deschisă ca o gură înghite toţi oamenii de pe uliţă. Pe Queenie şi pe bătrîna doamnă Hellyer, care trebuie să fi venit special pînă aici, şi pe mulţi alţii, mari şi mici. Vine apoi micuţa doamnă Luscombe, cea cu sprîncene negre, împovărată de coşurile cu merinde. Lîngă ea, o femeie cu înfăţişare blîndă, într-o rochie în alb şi cenuşiu, sobră şi demodată chiar şi pentru atunci, cu părul tuns băieţeşte... mătuşa băiatului care face clăi. Şi mai sînt şi alţii.

Grîul este acum strîns în şase ori şapte rînduri de snopi pe o întindere de vreo cincizeci de metri. Lewis strigă dintr-un colţ către cel mai apropiat dintre gură-cască :

Aţi venit cu toţi neisprăviţii.

Se adună toţi în jurul ultimei clăi : culegători, copii, bătrîni, Babe şi copoiul său negru, cu pete vineţii, cu o privire speriată de animal bătut, permanent încovoiat, nevrotic, hiperalert, cu ochi de Argus, nu se îndepărtează un pas de călcîiele stăpînului. Cu gleznele umflate, cu copilul în braţe, tînăra urcă dealul ; a lăsat căruciorul lîngă poartă. Unii au bîte, alţii au pietre. Un cerc de feţe atente, pîndind orice mişcare din dreptunghiul de grîu ; se dau ordine, cei bătrîni le ştiu pe toate, gravi şi precauţi. Nu te pripi, flăcăule, stai unde eşti. În chiar inima dreptunghiului, un tremur al spicelor, o unduire a lanului, ca un rîu liniştit la trecerea unui păstrăv. Un fazan ţîşneşte cu mare tărăboi, păpuşă pestriţă, cu resort, rostogolindu-se pe panta dealului şi apoi pe Fishacre Lane. Rîsete. O fetiţă scînceşte. Un iepuraş cît două palme iese dintr-o margine a lanului, se opreşte năucit şi o ia din nou la sănătoasa. Băiatul care ajutase la clăi priveşte totul de la vreo zece metri ; zîmbeşte cînd o ceată de copii nebunatici se năpustesc claie peste grămadă după micuţul animal, care o zbugheşte îndărăt, se opreşte, ţîşneşte iar şi în sfîrşit îşi găseşte locul înapoi în lan.

Ian vezi să nu prăpădeşti grîul, strigă domnul Luscombe cît poate de tare către cel mai vijelios din ceata de băieţi. Drac de copil. Din cealaltă parte a lanului, Lewis arată cu degetul şi fluieră ascuţit. De data aceasta este un iepure mare care fuge spre gardul dinspre uliţă, chiar prin dreptul ogarului. Iepurele a ajuns în mijlocul cercului format din oameni, gonind printre pietre, printre beţe şi clăi. Ţiganul fluieră prelung, pe un ton scăzut. Cîinele se năpusteşte, cu toată forţa şi dibăcia sa mortală de ogar. Iepurele scapă în ultima clipă, schimbînd direcţia. Copoiul ţîşneşte pe lîngă el, apoi se răsuceşte brusc, stîrnind un norişor roşiatic de praf pe miriştе. Toţi ochii sînt aţintiţi într-acolo ; chiar şi Lewis s-a alăturat. De astă dată, cîinele nu face nici o greşeală. Apucă iepurele de grumaz ; îl scutură violent. Ţiganul fluieră din nou şi cîinele aleargă spre stăpîn şi se culcă la pămînt, cu iepurele zbătîndu-se între fălcile prelungi. Ţiganul apucă iepurele de picioarele dinapoi, îl saltă în aer şi, cu mîna liberă, îi frînge gîtul dintr-o singură mişcare. Toţi ştiu cum a ajuns Babe să aibă un copoi. Este o glumă ştiută de tot satul, ca şi porecla sa. Se zice că Ucigă-l Toaca a venit în Thorncombe Woods într-o noapte şi i-a adus ogarul în semn de mulţumire pentru cîtă răchie vînduse yankeilor la cazarmă. Oamenii se

uită la om și la cîine știind că el nu se află acolo pentru că ar avea nevoie de iepuri; pentru asta are la dispoziție nopțile cu lună plină și cîmpul cît vezi cu ochii. Prezența lui este străveche, aproape divină, din vremea cînd oamenii erau vînători, nu agricultori; el cinstește pămîntul la vremea secerișului.

Lewis pornește iar secerătoarea. Iepurii sar la fiecare pas, mari și mici, unii înspăimîntați, alții curajoși. Bătrînii se năpustesc, lovesc cu bastoanele, se poticnesc, cad pe brînci; tot așa și copiii. Hohote de rîs, țipete, înjurături, strigăte de triumf; fără nici un sunet, ogarul aleargă, cotește, înhață fără milă. Ultimul snop. Un scîncet de durere ca de sugar, din lamele secerătorii. Fără să se oprească, Lewis face un semn în spate. Un iepure se tîrăște pe miriște, cu picioarele dindărăt retezate. Băiatul care a ajutat la clăi vine în goană și-l ridică: cioturile roșii. Din blana din spate cad cocoloașe verzi de excremente. Un tremur convulsiv, încă un scîncet. Băiatul îi retează capul, o lovitură, două, trei, se întoarce și, cu un gest nepăsător, aruncă trupul mort peste grămada celorlalte. Luciri din ochi de iepuroaice, mustăți, urechi pufoase, codițe vătuite. Se apropie și privește în jos la grămadă, să tot fie vreo douăzeci. Inima i se strînge la presentimentul că într-o zi, în mijlocul unui cîmp pustiu, o să plîngă pentru tot ce s-a săvîrșit acum.

Își ridică privirea și o vede pe mătușa și pe doamna Luscombe, singurele care nu au participat la masacru. Stau de vorbă lîngă fața de masă întinsă pe miriște, sub frasin, și privesc. De lîngă ele urcă în rotocoale un fir de fum albăstrui; un ceainic negru vechi, sprijinit pe cîteva pietre. Și cel din urmă iepure, cea mai sigură pradă, înconjurat de vînători, fuge printre picioarele bătrînului miop Sam și-i întrece pe toți băieții care-l urmăresc. Ogarul vrea să-și facă loc printre ei, își pierde echilibrul și ținta, în cele din urmă își acordă răstimpul unui scheunat de neputință, privește nedumerit împrejur, atîția bipezi care strigă, dau din mîini, îndeamnă. Cînd vede codița dansîndu-i în față, o ia din nou la goană, dar iepurele a și ajuns cu cîțiva metri înainte la gard. Țiganul fluieră. Cîinele face un salt înapoi, cu coada între picioare.

Urmează decernarea premiilor. Bătrînul Luscombe stă în picioare lîngă vînatul făcut grămadă; puțin încurcat, neobișnuit să joace rolul lui Solomon. Unul ție, unul lui, unul mic pentru puști, unul gras lui Babe, încă unul lui moș Sam. Și șase pentru băiatul care a muncit la clăi.

Du-i jos la frasin, Danny.

Și „Danny“, care preferă să i se spună Dan, coboară panta ca biblicul Nimrod, cu cîte trei iepuri în fiecare mînă, îndreptîndu-se spre locul unde se află ceaiul pregătit.

Lîngă focul de găteje, stînd cu mîinile în șold, îi zîmbește micuța doamnă Luscombe, cea cu sprîncene ca două virgule.

Tu i-ai prins pe toți ăștia, Danny?

Eu doi, unul nu contează. S-a prins între lame.

Sărăcuțul, spune mătușa.

Politicos dar ferm, doamna Luscombe îi dă peste nas.

Dacă n-ai avea gard de piatră în jurul grădinii, draga mea, n-ai mai plînge de mila *lor*.

Mătuşa îi zîmbeşte matern, în timp ce doamna Luscombe apucă iepurii, îi cîntăreşte, îi caută la pulpe, îi aprobă ; alege o pereche bună.

Asta-i cina ta, Danny.

Vai, săru' mîna, doamna Luscombe.

Chiar aşa ? întreabă mătuşa. Ce ne-am fi făcut fără tine ?

Unde-i tata ? întreabă băiatul.

Pare-se că l-a chemat preotul din sat. Pentru portic.

Băiatul dă din cap : îşi ascunde singurătatea, marele său secret oedipian, ajuns deja la răscrucea pe care orice fiu trebuie să o traverseze.

Trebuie să terminăm clăile, spune el.

Se întoarce pe cîmp, unde oamenii s-au reapucat de treabă, dar acum sînt mai mulţi, ca într-un Breughel. Copiii se întrec să tîrască snopii mai aproape de oameni ; chiar şi Babe s-a pus pe treabă în astea douăzeci de minute.

Apoi iar sub frasin, ca la împărtăşanie, faţa de masă veche, ca o tablă de şah cu pătrate albe şi roz, pîinea, ulcica de două kilograme cu smîntînă, castroanele cu dulceaţă de zmeură şi coacăze negre, cănile albe ciobite, cele două ceainice, unul maroniu-închis cu dungi galbene, culoarea prăjiturii doldora de stafide, mai mari şi mai mici. Cea mai bună este smîntîna, crusta gălbuie îngropată în albul voluptuos. De cînd lumea şi pămîntul, nu a existat ceva mai bun ; foamea de la vremea culesului, soarele, roata de copii gură-cască, mirosul de transpiraţie. Staul şi pajişte şi mireasmă dinspre Red Devons. Ambrozie, moarte, dulceaţă de zmeură.

I-ai văzut, mamă ? I-aţi văzut, do'n'şoară Martin ? Toţi am fi pus mîna pe ei, zi şi tu, Danny.

Mai tîrziu.

Băiatul se află singur printre fagii cei mai înalţi de pe coasta de marnă, deasupra cîmpului cules, acum pustiu ; unde vine în fiecare primăvară să găsească prima frăguţă, stranie plantă trecătoare cu patru petale şi miros de mosc. Şi acesta e un mister, emblema şi floarea sa preferată, din motive pe care nu le poate spune. Soarele departe, la apus, cum îi place lui mai mult. Razele luminează păşunile de pe cealaltă parte a văii, brazdele paralele, urme ale unui plug tras de boi acum cîteva secole ; unde va trebui să se întoarcă în curînd cu sufletul copilului de atunci ; o altă floare secretă a sa, micuţa orhidee *Spiranthes spiralis*, cu miros de fagure, trebuie să fi înflorit la vremea asta acolo. Pentru că îi lipsesc atîtea altele, se agaţă de tot ceea ce ştie ; semne ale păsărilor, locuri unde cresc anumite plante, frînturi de latină şi folclor. Frunzele fagilor sînt translucide în lumina soarelui la apus. Un porumbel sălbatic gîngureşte, o ciocănitoare bate pe aproape.

Cu spatele sprijinit de trunchiul unui fag, stăruie cu privirea, dincolo de frunziş, asupra cîmpului pustiu. Fără de trecut, fără de viitor, în afara timpurilor verbale, adăugînd această zi grea de fiinţă. Încă necopt, dar una cu acest pămînt ; tocmai aceasta îl făcuse să se sperie într-atît. Nu se temea de moarte, de agonia cuţitelor secerătorii,

de vaietul şi cioturile însîngerate... ci de posibilitatea de a muri, de a muri înainte ca grîul celălalt să fie copt.

Închis în sine, inocent, deja în exil.

Culcat, pe jumătate acoperit de frunze. Punctul de vedere al unei păsări ascunse.

Îi caut în buzunar şi scot un briceag; înfig lama în pămîntul roşu, ca să-l curăţ de murdăria de la cei doi iepuri pe care i-a despicat; burta spintecată; ficatul, intestinele, duhoarea. Se ridică şi începe să-şi scrijelească iniţialele pe fag. Face incizii adînci, desprinde scoarţa cenuşie, pînă la verdele mustind de sevă al trunchiului viu. Adio, copilărie, adio, vis.

Gros-plan.

D.H.M.

Şi dedesubt: 21 aug. '42

Jocuri

— O scrii.
— Nu.
— Ba trebuie.
El zîmbeşte în întuneric.
— Nu există „trebuie“ atunci cînd scrii, Jenny.
— Atunci poţi.
El spune părinteşte :
— La ora asta ar trebui să dormi.
Stă însă mai departe nemişcat, în întunericul camerei, cu ochii ţintă pe fereastră, afară în noapte, peste palmieri, peste poinsetia, peste arbuştii de ricin, dincolo de grădină, spre centrul oraşului, cîmpia nesfîrşită de lumină, sclipind ca bijuteriile ieftine. Alungă imaginea, ţinînd o vreme ochii închiși.
— Fantomele astea de aici. Pînă la urmă te prind.
— Ești de un romantism desuet.
— Vrei să spui că încă nu am fost văzut zăcînd beat mort, într-un colţ la comisariat.
— Hai, Daniel. Fii serios !
El tace. Linişte. O scăpărare a brichetei. În sticla geamului se reflectă o clipă imaginea feţei ei, părul lung, umbrele de chihlimbar ale canapelei. Albeaţă acolo unde chimonoul indigo stă desfăcut, nelegat. O imagine frumoasă ; cu atît mai frumoasă cu cît nici o lentilă, nici o peliculă nu ar putea-o reda. Oglinzi. Camera cufundată în întuneric. Punctul roşu al ţigării, semn al nesupunerii, rămîne pe suprafaţa de sticlă, una cu albastrul îndepărtat, lac smălţuit cu semne cerești din diamante și granate.
Ea murmură :
— Fii un pic mai indulgent.
În astfel de momente, are o senzaţie îngrozitoare de rău, dar adolescentul din el, care nu a murit, îndrăgeşte ceea ce vede chiar și pentru a mia oară ; contemplă emoţionat, infatuat, satisfăcut ; dispreţuieşte tot ceea ce a cunoscut, a învăţat, a apreciat raţional.
Se întoarce și traversează camera, spre o masă de lîngă ușă, o imitaţie stil Biedermeier.
— Dorești ceva de aici ?
— Doar pe tine. Simplu. Măcar o dată.

El își toarnă apă în paharul cu whisky, îl gustă, mai toarnă; se întoarce.

— Chiar ar trebui să te duc la culcare. E foarte tîrziu.

— Pentru numele lui Dumnezeu, vino și așază-te. Își întoarce brusc fața spre el, privindu-l fix peste speteaza canapelei, apoi spune:

— Mă faci să joc teatru.

— Nu am vrut.

— Poate nu știi, dar porția din timpul zilei mi-ajunge.

Se apropie și se așază lîngă ea, apoi se înclină și soarbe din paharul cu whisky.

— Cînd a început?

El împarte conversațiile în două categorii: cînd vorbești și cînd te asculți pe tine însuți vorbind. În ultima vreme, conversația lui prea făcuse parte din a doua. Narcisism: atunci cînd ajungi destul de în vîrstă ca să nu mai crezi în propria unicitate, te îndrăgostești de propria complexitate – ca și cum straturi de minciuni ar putea înlocui iluzia crudă; sau sofismele eșecului, mirosul greu al succesului.

— Astăzi după-amiază. Cînd tu îți reciteai rolul. Am ieșit și m-am învîrtit prin studiouri. Toate platourile alea pustii. Un sentiment de... timp irosit. Efort. Nu știu, ceva.

— Și că trebuia să mă aștepți.

— Nu era vina ta.

— Totuși asta era? El face semn din cap că nu. Vedeta și victima.

— E doar vechea formulă. Mitul.

— Ei tot mai cred în asta.

— Trebuie să le dăm și băștinașilor o satisfacție, Jenny.

Cu un braț îndoit pe speteaza canapelei, ea îi studiază profilul.

— Uite, asta nu-mi place mie la Puță. Se crede stăpîn pe situație, marele succes al zilei. De cîte ori te vede pe tine, mie-mi aruncă una din ocheadele alea. O privire din aia, retro. Într-o bună zi, o să-l întreb de ce poartă prezervative în ochi.

— Asta o să facă scenele voastre mai savuroase.

Jenny se ridică și traversează camera în direcția ferestrei, stinge țigara într-o farfurioară de ceramică de lîngă telefon – da, joacă teatru – apoi, ca și el mai înainte, privește afară, în noaptea artificială a infamului oraș.

— Un lucru nu o să pricep niciodată la orașul ăsta înfiorător. Cum au reușit să-i interzică total naturalețea. Se întoarce, se oprește în fața lui cu brațele încrucișate, îl privește de sus. Adică, de ce se tem cu toții? De ce nu vor să accepte că avem dreptul la această mică doză de englezism... o, Dan. Se așază, îl face să o cuprindă cu brațul, îi sărută podul palmei și o așază peste unul din sînii goi și o ține acolo. Și, cum spuneai, te învîrteai prin studiouri. Asta nu explică de ce... hai, spune.

El rămîne cu privirea în gol.

— Cred că era ceva legat de realitate. Imposibilitatea de a o surprinde. Platourile, apartamentele montate. Filme de care nimeni nu-și mai aduce aminte. Cum toate jocurile și scenariile marilor regi ai ecranului... nu mai au nimic în comun cu prezentul tău.

— Spune-mi cînd să-mi scot batista.
Pufneşte uşor; îi strînge sînul cu blîndeţe, apoi îşi retrage braţul.
— Dovadă că am dreptate.
— Cineva umblă după complimente.
— N-am mişcat nici măcar un deget.
— Tu nici măcar... şi o ştii foarte bine.
— Doar după standardele locale.
— Gogoşi.
— Dragă, atunci cînd eşti...
— Doamne, iar o luăm de la capăt.
El tace un timp.
— La vîrsta ta, eu mă uitam numai înainte. La a mea, tu...
— Atunci, poate ai nevoie de ochelari.
— Nu-i aşa. Dacă vrei să cunoşti valoarea sfărîmăturilor de la ţărm, întreabă ruinele.
— „De ce atunci răul te încolţeşte? Hieronimo e nebun iarăşi."
Stînd la o oarecare distanţă de el, îi zîmbeşte ironic şi ridică un deget mustrător. Apoi continuă:
— Ai uitat că ăsta-i versul următor. Nu? Să nu o faci pe literatul cu actriţele. Om fi noi gîşte, dar oricînd putem să vă găsim o replică.
— Pe scenă, nu şi în viaţă.
Jenny se uită în jos.
— Eşti execrabil în rolul ăsta.
— Orgoliu pe invers. Dacă privesc în urmă la opera mea nemuritoare.
— O, ho, ho. Deci nu sîntem Shakespeare.
El spune în şoaptă:
— Cred că ar trebui să plec.
Îl face să stea, să o cuprindă iar cu braţul, apoi îşi lipeşte faţa de umărul său.
— Sînt o superficială.
— Pe bună dreptate.
Îl sărută prin cămaşă; apoi îşi îngroapă fruntea la pieptul lui.
— Ştiu că eşti la pămînt, pe undeva. Doar că nu pot să suport ideea că mai contribui şi eu la asta.
O strînge mai tare.
— Tu, însă, eşti unul dintre foarte puţinele lucruri care mă mai ridică puţin.
— Dacă aş...
— Doar am mai discutat asta.
Ea îl apucă de mînă.
— Spune-mi de azi după-amiază. Ce s-a întîmplat de fapt?
— Eram în vechiul decor de la *Camelot*. M-a izbit pe neaşteptate. Cît de bine mi se potrivea. Trădarea miturilor. Ca şi cum aş fi fost iremediabil exilat din ceea ce ar fi trebuit să fiu. Sau să fac, adăugă el.
— Şi ce-ar fi trebuit să faci?
— Bună întrebare.
— Încearcă.
— Ceva în legătură cu artificialitatea mediului.

— Şi?
— Dacă aş putea vreodată spera să descriu asta, ar trebui să merg dincolo de teatru sau filme. Altfel ar însemna... o nouă trădare a realului.
— Ce să descrii?
— Dumnezeu ştie, Jenny. Poate povestea reală a ceea ce sînt eu de fapt? Un lucru dezgustător de solipsist.
— Aşa m-ai convins cîndva că e toată arta.
El aşteaptă, cu privirea rătăcindu-i în gol prin cameră.
— Mi-am petrecut mai toată viaţa de om matur învăţînd cum să folosesc cît mai puţine cuvinte, cum să comprim scenele. Cum să strecor sensul printre rînduri. Cum să creez alţi oameni. Întotdeauna alţi oameni. Face o pauză. Ca şi cum altcineva a pus stăpînire pe mine. Cu ani în urmă.
— Cine altcineva?
— Un fel de escroc.
— Prostii. Nu-i nimic, continuă!
O mîngîie pe tîmple.
— E o opţiune atît de simplă. Scrii: Scenă de interior, plan mediu, o tînără şi un bărbat pe o canapea, noaptea. Apoi te retragi. Laşi pe altcineva să fie Jenny şi Dan. Altcineva le spune ce să facă. Sînt fotografiaţi. Persoana ta nu riscă nimic. Să nu mai existe nimeni altcineva. Doar tu. Se opreşte, o mîngîie uşor pe cap. Asta-i tot, Jenny. De fapt, nu vreau să mă apuc de altă meserie. Doar că m-am săturat de scenarii.
— Şi de Hollywood. Şi de mine.
— De tine, nu.
— Ai vrea totuşi să poţi merge acasă.
— Numai metaforic.
— Deci iată-ne de unde am pornit. De la memorii.
— Am inventat destui oameni de hîrtie, fără a mă include şi pe mine. Adaugă: Oricum, asta tot calomnie se numeşte. Nu am fost capabil să redau cinstit realitatea.
— Atunci scrie un roman. El pufneşte. De ce nu?
— Nu aş şti de unde să încep.
— De aici.
— Aiurea.
Ea se îndepărtează puţin, se aşază în genunchi şi îl priveşte.
— Vorbesc serios.
El zîmbeşte.
— Despre delirurile unui individ la andropauză şi despre o starletă goală în Ţara lui Harold Robbins?
Ea îşi strînge chimonoul.
— E urît ce spui. Despre amîndoi.
— Sătul de sex şi încercînd să-şi amintească filozofia lui Aristotel, el a pus bazele teoriei...
— Nu sînt starletă, sînt Jenny a ta.
— Care continuă să fie prea îngăduitoare.
— Bani ai, timp ai putea să-ţi faci.

— Prea multe cadavre pe conştiinţă.

— Adică?

— Le-am tot scos maţele mortăciunilor ălora, tocmai ca să creez ceva viu.

— Deci cunoşti riscurile. Nu văd ce ai avea de pierdut.

— Lucrul cel mai important.

— Care?

— Limita aia la care trebuie să se oprească cizmarul.

Jenny tace şi îl priveşte lung.

— Apropo de ultimul scenariu?

El face semn că nu.

— Mă plictiseşte de moarte, dar ştiu să scriu un scenariu şi în somn. Ca un computer.

Se ridică şi se apropie din nou de geam. Ea se răsuceşte pe canapea şi-l priveşte din spate. După o clipă, el continuă, cu o voce mai calmă: Atunci cînd fugi de ceva, Jenny, nu mai găseşti drumul de întoarcere. Asta voiam să spun. Încercarea... E doar o fantasmagorie. Încercarea de a te tîrî înapoi în pîntecele matern. De a da ceasul înapoi. Se întoarce spre ea şi zîmbeşte. Vorbim ca să nu adormim.

— Eşti atît de defetist. Nu ar trebui decît să pui pe hîrtie exact ce-ai spus pînă acum.

— E ultimul capitol. Ceea ce am devenit.

Ea priveşte în jos; un scurt moment de tăcere; „sincopă de conversaţie“, cum se spune în jargon.

— Bill a adus vorba despre tine ieri. De ce nu ai regizat niciodată.

— Şi?

— I-am spus ce mi-ai spus tu.

— Şi ce-a zis?

— Un lucru destul de deştept. Că a fi perfecţionist e adesea acelaşi lucru cu a fi speriat.

— Drăguţ din partea lui.

— N-are dreptate?

El zîmbeşte în întuneric, observînd expresia acuzatoare de pe chipul ei.

— Nu ajungi nicăieri dacă mă faci fricos.

Jenny aşteaptă o clipă, se ridică, se apropie de el, îl sărută repede pe gură; îl împinge făcîndu-l să se aşeze într-un fotoliu de lîngă fereastră; îngenunchează pe covor aşezîndu-şi braţele pe genunchii lui. De afară, dinspre cerul de deasupra oraşului, o lumină slabă.

— Gîndeşte pozitiv.

— Da, Jenny.

— Străbunica mea, munteancă din Scoţia, era clarvăzătoare.

— Mi-ai mai spus.

— Ăsta *e* primul capitol.

— Şi următorul?

— Se va întîmpla ceva. Ca o fereastră care se deschide. Nu, ca o uşă. Ca o uşă în zid.

Se lasă în genunchi, îşi încrucişează braţele pe piept, îşi muşcă buzele, joacă rolul sibilei.

— Şi dincolo de ea?
— Povestea ta. Adevărata poveste a vieţii tale.
Zîmbetul lui este obosit.
— De cînd?
— Din clipa cînd vei fi luat propria ta hotărîre şi noi... vom fi plecat fiecare pe propriul său drum. Zîmbetul lui se stinge. *Poţi* să reconstitui discuţia noastră? E foarte important. Să nu o uiţi.
— Vreau să plec pentru că te iubesc. Ştii?
— Răspunde-mi la întrebare.
— Nu prea cred.
— Atunci o să încerc să scriu pentru tine, o parte. Mîine. Între filmări. Doar ideea de bază.
— Inclusiv întrebarea mea?
— Sau o versiune a ei, în orice caz.
Se privesc. În cele din urmă, el spune calm:
— Doamne, cît pot să urăsc generaţia asta a voastră!
Ridicîndu-şi privirea spre el, zîmbeşte ca un copil lăudat, atît de copleşită, încît, într-un final, lasă capul în jos. Dan întinde mîna şi o ciufuleşte, apoi dă să se ridice. Dar ea îl opreşte.
— Stai puţin. Încă n-am terminat cu tine.
— E o nebunie. Trebuie să dormi.
Jenny se întoarce spre măsuţa cu telefonul; se aşază acolo în genunchi, aprinde veioza; trage pe covor cartea de telefon a Los Angeles-ului, se uită o clipă la copertă, apoi îi aruncă lui Dan o scurtă privire speculativă. Bărbatul se ridicase pe jumătate de pe canapea, părînd pe picior de plecare.
— Jenny.
Ea priveşte din nou în jos.
— Ceva să sune a singuratic. Ceva lunecos.
Apoi deschide cartea de telefon, se ghemuieşte ca să distingă literele imprimate mărunt.
— Doamne, nu-i nici un nume englezesc aici.
— Spune-mi şi mie ce faci.
Dar ea tace. Brusc, deschide cartea mai spre sfîrşit, o răsfoieşte în fugă; se opreşte, îşi întinde gîtul, găseşte ceva; zîmbeşte radios.
— Evrica. Wolfe.
— Wolf?
— Cu „e“ la sfîrşit. Din nou urmăreşte cu degetul lista de nume. Aici. S. Nici nu se poate mai „cotit“ de-atît. Altadena Drive, pe unde naiba vine asta?
— Dincolo de Pasadena. Şi dacă tu...
— Taci. Stanley J. Nu merge.
Închide cartea, îl examinează ca un geambaş în faţa unui cal dubios şi sare brusc:
— Simon. Îşi încrucişează braţele. Şi cum eşti foarte modest, poţi să renunţi la J.
El priveşte fix covorul.
— De cînd n-ai mai luat bătaie?

— Nu poţi să-ţi foloseşti numele în roman. Nu spune nimic. Pe cine crezi că ar atrage un personaj cu numele de Daniel Martin?

Fiind amîndoi obişnuiţi cu aluziile la trecut şi cu schimbările bruşte de direcţie ale discuţiei, el răspunde, pe un ton ceva mai blînd:

— Pe mine, uneori.

Ea îşi încrucişează mîinile în poală, jucînd acum rolul inocenţei neajutorate.

— Încearcă şi fata să-şi cîştige dreptul la o dedicaţie.

El se ridică.

— Dacă fata nu e în pat într-un minut, o să capete ce merită. O palmă peste obraz pentru că apare pe platou cu pungi sub ochi.

Deodată, din spatele ei, telefonul începe să sune strident, făcîndu-i pe amîndoi să tresară. Jenny, tot în genunchi, întreabă, toată numai zîmbet:

— Vorbesc eu sau vorbeşti tu cu domnul Wolfe?

El se întoarce să plece.

— Ar trebui să-l las să sune. O fi vreun nebun.

Această remarcă a lui o face să-i rostească acum numele pe un ton serios, chiar cu o umbră de teamă. El stă pe loc, privindu-i spatele indigo, în timp ce ea se întoarce să ridice receptorul de fildeş. Aşteaptă cît ea răspunde cu o voce rece, impersonală.

— Da, este aici, vi-l dau.

Îi întinde receptorul, muşcîndu-şi buzele.

— Internaţional. De acasă. Au dat legătura aici.

— Cine e?

— Telefonista nu mi-a spus.

Respiră adînc şi se întoarce lîngă ea. Aproape că-i smulge receptorul din mînă. Ea se întoarce cu faţa spre fereastră. Îşi confirmă numele şi este rugat să aştepte. Studiază profilul fetei. Ea, simţindu-se privită, îşi răsfiră părul cu un gest al mîinilor; ca şi cum abia s-ar fi trezit din somn. Nu-şi poate stăpîni un zîmbet.

— Trebuie să nu mă înfurii. Pariez că e vreun tîmpit de ziarist de scandal în lipsă de subiect.

— Sau străbunica mea din Scoţia.

Insuportabil de englezoaică şi de bine dispusă, contemplă spaţiul infinit al Los Angeles-ului în miez de noapte. El se întinde, o apucă de braţ, o trage cu brutalitate spre sine şi încearcă să o sărute cu furie, dar ea rîde prea tare.

În ureche, zgomote din depărtare.

Apoi o voce; şi, de necrezut, ca în romane, uşa din zid se deschide.

Femeia dintre trestii

Vîntul mişcă alene ramurile leneșe ale trestiilor, încreţind uşor apa rîului din vale. Spre apus, norii, plutind uşor pe cerul de vară, presară pete de umbră peste colinele împădurite, ca și pe pajiştile ce se întind pînă la poalele lor. De-a lungul malului îndepărtat al Cherwell-ului, un tînăr student împinge cu prăjina o lotcă în susul rîului. În barcă, în faţa lui, stă aplecată o fată cu ochelari de soare. Degetele mîinii drepte îi atîrnă uşor în apă. El are douăzeci şi trei de ani şi studiază engleza; ea este cu doi ani mai tînără şi studiază franceza. El poartă pantaloni militari de doc şi o bluză de bumbac bleumarin; ea – o fustă tiroleză de pînză verde-închis, brodată bogat cu alb şi roşu; o bluză albă şi o băsmăluţă roșie. Pe jos, lîngă picioarele-i goale, se află un coş de papură, nişte sandale și cîteva cărţi risipite.

Băiatul ar putea trece drept un tînăr din ziua de azi; toată înfăţişarea lui, în afara părului tuns scurt, ar merge. Dar și la vremea aceea fusta largă, ţărănească, a fetei, lungă pînă la jumătatea pulpei, mînecile scurte şi bufante ale bluzei păreau demodate; culorile prea ţipătoare, din dorinţa mult prea evidentă de nu fi luată drept o intelectuală sofisticată... puţin enervante, pentru că demonstraţia e inutilă. Pentru a folosi o expresie studenţească obişnuită pe vremea aceea, fata este foarte nubilă; posedă atît distincţie, cît şi sex-appeal, un soi de eleganţă caldă, de care este perfect conştientă, ce aproape aduce a indiferenţă. Sora ei mai tînără, de pildă, se îmbracă mult mai bine; nici moartă n-ar ieşi într-o fustă ţărănească ponosită. Dar fata din barcă îşi asumă riscuri mai mari, poate pentru că este logodită (deşi nu cu gondolierul de azi), poate pentru că este conştientă că poziţia, reputaţia ei, înlătură orice pericol de a fi considerată stîngace, vulgară sau afectată. Nu mai departe decît iarna trecută, în ciorapi de plasă și robă studenţească, cu perucă roşcată, fusese ovaționată de o sală arhiplină într-o scenetă. *Dacă Rita i-ar studia pe marii clasici...* numele de familie al Ritei fiind Hayworth. Şi succesul nu se datorase numai poantelor inteligente despre Aspasia, despre marile curtezane sau cupletului (compus de tînărul din barcă), punctul culminant al spectacolului: *Seminariile sînt mai comode cînd mă-mbrac în neglijeu*; ci, în mod evident şi categoric, contribuise şi farmecul personal al interpretei.

Fata are sprîncene frumos arcuite, ochi căprui, foarte limpezi, care te privesc drept în față, armonizîndu-se cu părul aproape negru în anumite nuanțe de lumină; un nas clasic, o gură frumos conturată, veșnic surîzătoare, chiar și în somn; chiar și acum, cînd își privește degetele mișcîndu-se în apă; ca și cum și-ar aminti mereu de ceva amuzant spus ei cu o oră înainte. Ea și sora ei au o poreclă printre băieți. Li se spune „Gemenele cerești", deși nu sînt gemene, existînd între ele o diferență de un an ca vîrstă și ca studii și în multe alte privințe. Pe cînd erau în primul an, respectiv al doilea, se îmbrăcau uneori la fel și astfel se crease o impresie falsă. Acum s-a impus fiecare în felul său și au hotărît să fie ele însele.

Printre studenţii de la Oxford, păreau nişte fiinţe mai deosebite. Trăiseră multă vreme în străinătate, căci tatăl lor fusese ambasador. Murise în anul în care începuse războiul; iar mama lor se recăsătorise, un an mai tîrziu, cu un alt diplomat, american de data aceasta. Fetele locuiseră în Statele Unite cît durase războiul și încă mai aveau ceva de americance în ele – o francheţe, un uşor accent (pe care mai tîrziu l-au pierdut), o anume libertate care lipsea altor studente englezoaice, crescute printre cartele de alimente, în urletul sirenelor. În plus, deşi nu făceau niciodată caz de asta, erau şi bogate. Părinţii lor englezi nu fuseseră săraci; iar despre tatăl lor vitreg american, deși avea și el copii din altă căsătorie, se spunea că e departe de fi sărac. Erau privilegiate din atîtea puncte de vedere; şi faptul că mai erau şi frumoase, și deștepte părea aproape nedrept. Nici una din ele nu avea prietene apropiate la universitate.

Fata își ridică privirea spre băiatul care mînuiește prăjina.

— Oferta mea rămîne valabilă.

— Îmi face plăcere. Sincer. Simt nevoia să fac puţină mişcare. De trei zile tocesc ca nebunu'.

Împinge prăjina în apă, o ridică, o înfige mai în față pînă simte că a atins fundul rîului, așteaptă pînă ce mişcarea înainte a bărcii o aduce în poziție aproape verticală, o afundă din nou, corectează puțin direcţia bărcii. Se strîmbă ușor spre fată.

— Cred că am să pic. Am o presimţire.

— Așa zici tu mereu. Pun pariu că ieși primul.

— Locul întîi i-l las lui Anthony.

— Îi e teamă la istoria antică. Crede că nu va lua decît minus 10.

Privește doct peste ochelari, imitînd îngrijorarea tînărului.

— Tucidide este punctul meu vulnerabil.

Băiatul zîmbește larg. Fata se întoarce și privește în susul rîului. O barcă cu patru studenţi coboară în aval; sînt în anul doi, o fată şi trei băieți. Îi privesc pe cei doi din barca ce merge în sens invers. Unul dintre tineri se întoarce şi-i spune ceva fetei; şi toţi patru îi privesc din nou, indiferenți, aşa cum trecătorii care nu vor să se arate impresionaţi aruncă doar o privire fugară spre celebrităţile locale, stelele şi prinții din ultimul an. Cei doi care constituie centrul atenţiei nu le acordă nici o importanţă; sînt obişnuiţi.

Cîteva sute de metri mai departe, tînărul lasă prăjina să plutească mai mult ca de obicei şi-şi șterge fruntea cu dosul mîinii.

— Îmi cam ajunge, Jane. Şi mor de foame. Nu cred că e deschis la Victoria's.

Fata se ridică şi-i vine în ajutor.

— Hai să legăm barca aici. N-am nimic împotrivă.

— E un canal puţin mai sus. Putem să mergem pînă acolo. Să fim mai la adăpost.

— Bine.

Într-o clipă zăresc canalul, un vechi canal de scurgere, perpendicular pe malul de est al rîului, şerpuind între două cîmpuri mărginite de sălcii. Aleea publică se află pe celălalt mal. La gura canalului se află o placă cu vopseaua scorojită: *Proprietate particulară. Acostarea interzisă.* Dar cînd ajung aici, descoperă o altă barcă trasă la mal. Doi studenţi citesc, tolăniţi la cîte un capăt al bărcii, cu o sticlă deschisă de şampanie aşezată între ei. Gîtul învelit în poleială galbenă al unei alte sticle se zăreşte în apa verde şi răcoroasă, agăţat de o sfoară, la pupa. Cel înalt, cu o claie de păr blond şi o faţă uşor congestionată, ridică ochii spre intruşi. Are o privire stranie, lipsită de expresie în ochii său gri-verzui.

— Doamne, Dumnezeule. Jane, dragă. Daniel. Prietenii nu-ţi pot da *niciodată* pace?

Daniel încetineşte plutirea bărcii, zîmbeşte larg în jos, spre capul blond şi cartea din mînă.

— Andrew, prefăcut nenorocit. Înveţi.

— Ei, nu tocmai, băiete dragă. Afurisitul de babac. A pariat cu mine pe o sută de lire că n-am să trec.

Jane zîmbeşte.

— Ce pacoste pe capul tău. Bietul de tine!

— De fapt, pînă la un anumit punct, materia e chiar fascinantă. Nu-i aşa, Mark?

Celălalt student, un tip mai în vîrstă, îşi exprimă dezacordul printr-un mormăit.

— Luaţi o gură de spumos.

Jane zîmbeşte din nou.

— Spre deosebire de tine, noi chiar am venit să învăţăm.

— Cît de revoltător de conformişti puteţi să fiţi!

Zîmbesc. Daniel le face semn cu mîna şi vîsleşte mai departe. După ce s-au îndepărtat cu cîţiva metri, Jane îşi muşcă buzele de ciudă.

— Acum va vorbi tot Oxfordul că e ceva între noi.

— Fac pariu că nu scoate o vorbă. Îi e prea frică să nu se afle la Bullingdon că l-am prins tocind.

— Săracul Andrew.

— Bogatul Andrew.

— M-am întrebat întotdeauna ce s-o fi petrecînd în căpşorul ăla al lui.

— Nu-i chiar atît de prost pe cît pare.

— Doar o mimează la perfecţie?

Rîde şi cîrmeşte barca printre frunzele imense, agăţătoare, ale nuferilor, peste covorul de joian înflorit. Vîntul scutură o ploaie de petale albe dintr-un porumbar de pe mal. Fata ridică un lujer de

aglică şi-l ţine deasupra apei ; o ploaie de picături se prelinge pe lîngă barcă. Apoi îi dă drumul înapoi.

— Aici nu-i bine?

— E un fel de iaz puţin mai încolo. Sau, mai bine zis, era anul trecut. Veneam aici cu Nell.

Pe deasupra ochelarilor de soare, fata se uită cercetător la băiat. El dă din umeri şi zîmbeşte.

— Doar pentru puţină linişte şi o gură de aer proaspăt.

— Cît de revoltător de pastoral din partea voastră!

Băiatul rîde afectat. O pitulice ciripeşte între trestii; barca ocoleşte primul paravan de papură. În spatele lui, o perdea şi mai deasă de trestii şi rogoz se întinde peste apă.

— Fir-ar să fie. A crescut peste tot. Am să fac totuşi o încercare.

Scufundă prăjina şi împinge cu toată puterea, îndreptînd barca spre locul unde pare să fie un ochi mai mare de apă, printre rădăcinile care le taie calea. Fata scoate un ţipăt slab cînd se lovesc de prima barieră verde şi, cu un gest de apărare, îşi acoperă faţa cu mîinile. Prova plată alunecă înainte vreo trei metri, apoi se izbeşte de ceva moale, se ridică puţin şi se opreşte.

— Fir-ar...!

Jane se întoarce şi se uită peste marginea bărcii. Şi atunci – pe cînd el se străduieşte să smulgă prăjina din mîl – ea se întoarce brusc cu faţa spre el, cu gura deschisă, uluită, îngrozită.

— Daniel!

Îşi îngroapă faţa în mîini.

— Jane?

— Dă înapoi, dă înapoi.

— Care-i treaba?

Fata se ghemuieşte în colţul cel mai îndepărtat al bărcii, astupîndu-şi cu mîinile nasul şi gura.

— Ah, se simte şi mirosul. Te rog, dă înapoi!

Dar el dă drumul prăjinii, face un pas peste băncuţa de scînduri din barcă, se apleacă peste margine; şi vede.

Chiar la suprafaţa apei, împins în jos de vîrful bărcii, fundul gol, alb-verzui, al unei fiinţe omeneşti. Mai încolo, între trestii, există un loc liber, unde probabil se află capul şi restul corpului. Partea de jos a picioarelor e în apă, acoperită de barcă.

— Iisuse!

— Cred că o să vărs.

Băiatul se repede spre fată, îi împinge capul în faţă, pînă ce-i atinge genunchii; apoi se întoarce repede în partea din spate a bărcii, smulge frenetic prăjina din mîl, aproape răsturnînd barca, o redresează şi începe s-o împingă înapoi. Barca ezită, apoi alunecă uşor, eliberată dintre trestii. Vede forma hidoasă, obscură, ridicîndu-se încet la suprafaţă.

— Jane, ţi-e mai bine?

Stă tot cu capul plecat, dar face încet semn că da. Băiatul face manevre stîngace pentru a întoarce barca, apoi o îndreaptă cu putere

înapoi spre rîu, dincolo de prima barieră de trestii, apoi de-a lungul malului, fixînd-o bine cu prăjina. Îngenunchează lîngă fată.

— Ţi-e mai bine?

Face semn că da, apoi ridică încet capul şi, cu o mişcare ciudată, îşi scoate ochelarii de soare şi-l priveşte fix.

— Vai, Dan.

— Al naibii de oribil.

— Era...

— Ştiu.

O clipă urmăresc unul pe faţa celuilalt neînţelegerea în faţa morţii; lumea lor, din dimineaţa aceea, e sfărîmată. Băiatul îi strînge mîinile şi priveşte spre gura canalului.

— Ar trebui să-i spun lui Andrew.

— Da, sigur. Mă simt mai bine acum.

O mai priveşte îngrijorat o clipă, apoi se ridică şi sare pe mal. O ia la fugă prin iarba înaltă spre rîu; o dată se întoarce şi se uită înapoi. Fata stă cu capul rezemat de genunchii îndoiţi, ca şi cum n-ar mai vrea să vadă nimic.

— Andrew! Andrew!

Cele două feţe printre frunzele sălciilor; băiatul e deasupra lor, pe mal.

— Tocmai am dat peste un corp în apă.

— Peste ce?

— Un corp. Un cadavru. Cred că-i o femeie. Printre trestii.

— Doamne, Dumnezeule.

Studentul pe care-l cheamă Mark, cu cîţiva ani mai mare decît ceilalţi doi, bronzat, mustaţă, ochi limpezi cenuşii, despre care Daniel ştie doar că e unul dintre prietenii lui Andrew Randall, care are tot felul de prieteni dubioşi peste tot, se ridică în picioare şi păşeşte pe mal.

— Eşti sigur?

— Absolut. Am intrat chiar în el. Peste el.

Andrew vine în spatele lor.

— Unde-i Jane?

— A rămas în barcă. N-are nimic. A avut doar un şoc.

— Hai mai bine să vedem, spune Mark.

— Stai aşa, băiete dragă.

Andrew se întoarce la barcă, scotoceşte printr-o haină şi scoate o sticluţă plată din argint, cu toc de piele. Cei trei pornesc repede înapoi, de-a lungul malului. Jane îşi ridică privirea. Andrew se aşază lîngă ea, destupînd sticla.

— Bea un strop din asta, Jane.

— Acum mi-e bine.

— E un ordin. Hai, o sorbitură.

Ia sticla, înghite, se îneacă puţin. Mark se uită la Daniel.

— Hai să-mi arăţi unde e.

— E o privelişte a naibii de oribilă.

Privirea ochilor cenuşii nu şovăie.

— Am debarcat la Anzio, bătrîne. Ai văzut vreodată o oaie înecată de multă vreme?

— Pentru Dumnezeu, ne-am trezit chiar peste...

— Da. Bine. Hai să ne asigurăm.

Daniel ezită, apoi îl urmează de-a lungul malului, spre locul unde păpurișul acoperă apa.

— Cam pe-acolo. Arată cu mîna. Spre mijloc.

Mark își aruncă pantofii din picioare și coboară printre trestii, apoi face cu grijă un pas înainte. Piciorul i se înfundă. Pipăie cu tălpile căutînd un loc mai sigur mai încolo. Daniel se uită înapoi. Jane e acum în picioare, în iarba înaltă, privindu-i de la vreo patruzeci de metri. Andrew vine și el, întinzîndu-i sticla. Daniel refuză. Trestiile se închid în urma lui Mark, ascunzîndu-l pe jumătate, în timp ce se afundă pînă la genunchi. Daniel privește fix o tufă de isop cu flori purpurii de pe mal. Două libelule strălucitoare, cu aripile muiate în cerneală, zboară pe deasupra florilor, apoi se îndepărtează. Undeva departe, în susul canalului, țipă o potîrniche. Acum nu mai poate vedea decît, din cînd în cînd, un crîmpei din cămașa albastră a lui Mark printre tulpinile dese și verzi care s-au închis în urma lui; pîrîitul trestiilor călcate în picioare și plescăitul apei.

Lîngă el, Andrew șoptește:

— Fac pariu pe cinci lire că e vreo tîrfă. O nouă ispravă a galanților noștri aliați americani. Mark?

— Recepționat. Am găsit.

Dar Mark nu mai spune nimic. Pare să stea inexplicabil de mult ascuns acolo între trestii, tăcut; cîte o trestie se apleacă uneori într-o parte. În cele din urmă, Mark se întoarce greoi, se cațără sus pe iarbă, ud pînă la brîu, cu picioarele acoperite de mîl negru și un miros greu de apă stătută; iar în aer plutește ceva dulceag, hidos.

Se strîmbă spre ceilalți doi, se uită înapoi spre locul unde se află Jane, vorbește în șoaptă:

— E moartă de ceva timp. Un ciorap în jurul gîtului. Părul plin de viermi.

Se apleacă, smulge o mînă de buruieni și-și șterge grosul mîlului de pe picioare. Continuă:

— Ar trebui să dăm o fugă pînă la Victoria. Să anunțăm poliția.

— Ce ghinion! Tocmai începusem să bag cîte ceva la cap. De rumegat nu mai vorbesc.

Daniel privește în jos, fără să guste gluma. Simte la cei doi un oarecare dispreț față de el... boemul, estetul mic-burghez decadent. E ca și cum i-ar fura propria descoperire. Dar el n-a debarcat la Anzio; de fapt, n-a avut parte de nimic măreț în cei doi ani pe care și i-a irosit în armată. Se întorc la Jane. Mark preia comanda.

— Voi doi ar fi mai bine să așteptați aici pînă vin polițaii. Și, pentru Dumnezeu, nu lăsați pe nimeni să se apropie. Nu vor să se mai învîrtă și alții pe aici. Hai, Andrew.

Andrew îi zîmbește lui Daniel.

— Îmi datorezi cinci lire, bătrîne.

— N-am acceptat pariul.

Și lui Daniel i se aruncă o privire amuzată, străvechea atitudine zeflemistă a aristocratului. I se întinde sticla.

— Sigur nu vrei o înghițitură? Ești cam palid la față.

Daniel refuză cu o mișcare bruscă a capului. Andrew îi trimite o bezea lui Jane și pornește pe urmele prietenului său.

Daniel bombăne:

— Zău că-ți lasă impresia că de fapt se distrează.

— Cine-i celălalt?

— Dracu' știe. Vreun erou din timpul războiului.

Jane trage aer în piept și schițează un zîmbet.

— Ei, am intrat în gura lumii.

— Îmi pare îngrozitor de rău, Jane.

— A fost ideea mea.

Mark întoarce capul și le strigă ceva arătînd spre malul pe care se află. Daniel îi face semn cu mîna.

— Du-te tu, Jane. Eu aduc barca.

Cînd ajunge din nou la gura canalului, o găsește stînd printre sălcii. La picioare e sticla nedeschisă de șampanie. Fata se strîmbă la Daniel.

— Darul de despărțire al fălosului sir Andrew.

Privind înapoi, vede că cealaltă barcă făcuse deja vreo sută de metri, îndreptîndu-se spre malul opus ca să se ferească de curent. Acostează, apoi se urcă pe mal lîngă Jane, aprinzîndu-și o țigară. Se așază amîndoi cu fața spre rîu, cu spatele la grozăvia ce se află la vreo sută de metri distanță; privesc fix apa. O altă barcă coboară pe lîngă malul opus, cinci-șase persoane, o fată vîslește stîngaci, un țipăt, rîsete, căci e gata-gata să scape prăjina.

— A spus ce vîrstă avea femeia?

— Nu.

Fata se întinde și îi ia țigara din mînă, trage un fum și i-o dă înapoi.

Băiatul spune:

— Cînd eram puști și ajutam la strînsul recoltei, în timpul războiului, s-a prins un iepure în lamele treierătorii.

Dar nu continuă povestirea. Fata privește fix spre rîu.

— Înțeleg ce vrei să spui. Ca în vise.

— Acum, asta-i tot ce-mi amintesc din ziua aceea. Din toată vara aceea.

Ea se reazemă de trunchiul unei sălcii, întoarsă puțin spre el, cu capul ușor dat pe spate. Și-a lăsat ochelarii de soare în barcă. După o clipă închide ochii. Băiatul îi privește chipul, genele, gura, o observă pe fata cea serioasă ce se ascunde în spatele fetei prea îndrăznețe uneori. Ea șoptește:

— Pe malurile rîului liniștit.

— Da, știu.

Între ei se lasă tăcerea. Alte două bărci trec în jos spre Oxford. Dinspre apus, norii se adună într-un munte abrupt, opac, aducător de ploaie, peste Cumnor Hills. Soarele dispare. Băiatul se uită în sus, pe cer.

— Ți-e frig?

Fără să deschidă ochii, fata face semn din cap că nu. Peste capetele lor un imens bombardier american, supranumit „Fortăreaţa zburătoare", uruie uşor, sub perdeaua de nori, în drum spre Brize Norton. Poate că Andrew are dreptate, ucigaşul se află în acest avion: e acolo sus, poartă o şapcă de baseball şi mestecă gumă, cu ochii pe tabloul de comandă. Avionul e la vreo trei kilometri depărtare, doar un punct pe cer, cînd fata vorbeşte din nou.

— Poate că aşa e bine. Că l-am descoperit noi.

Băiatul se întoarce spre ea şi vede că-l urmăreşte cu privirea.

— Ce vrei să spui?

— Doar că... felul în care am trăit noi toţi în aceşti trei ani... Şi realitatea.

— Au fost cei mai minunaţi ani din viaţa mea.

— Şi dintr-a mea.

— Am întîlnit-o pe Nell... şi pe tine. Şi pe Anthony. Priveşte în jos. Toate astea.

— Dar a fost oare real?

Băiatul se propteşte în cot, smulge un fir de iarbă şi-l muşcă uşor.

— Credeam că tu şi Anthony sînteţi foarte reali.

O clipă, fata nu spune nimic.

— L-am răsfoit pe Rabelais aseară. *Fais ce que voudras*.

— Şi de cînd e asta un păcat?

— Poate că ce dorim noi nu e ceva ce există. Sau va putea exista vreodată.

— Dar am făcut ce-am dorit. Cel puţin în parte.

— În interiorul a ceva ce e... literar? Ca l'Abbaie de Thélème. În care nimic nu este real.

Băiatul arată cu degetul în spatele lor.

— Dacă vrei să spui că *aia de acolo* e realitate... Îţi spun sincer, vreo curvă din Carfax, agăţată de vreun...

— Ca iepurele tău din treierătoare?

— Dar n-are nici o legătură cu noi.

— Eşti sigur?

— Bineînţeles că sînt. Zîmbeşte sec. Anthony ar fi profund şocat să te-audă vorbind astfel.

— Poate că ăsta-i defectul lui Anthony.

— Am să-i repet fiecare cuvînt pe care l-ai spus.

Fata îi zîmbeşte, apoi se apleacă şi-şi reazemă fruntea de genunchii îndoiţi; vorbeşte cu faţa îngropată în fusta ţărănească.

— Mi-e foarte teamă ca nu cumva aceştia să se dovedească a fi fost anii cei mai fericiţi din toată viaţa noastră. Pentru toţi patru. Pentru că am iubit, ne-am maturizat, ne-am distrat atît de bine. Nici o răspundere. Am jucat teatru. Ne-am jucat.

— Dar ne-a fost totuşi bine.

Acum îşi propteşte bărbia în palmă şi îl priveşte. Apoi, pe neaşteptate, se ridică, se îndreaptă spre sticla de şampanie şi o ridică apucînd-o de gîtul învelit în poleială. O aduce lîngă el, apoi, din nou fără veste, ridică braţul şi aruncă sticla în rîu. Apa plescăie, sticla se scufundă, e ridicată o clipă la suprafaţă, apoi se duce definitiv la fund.

Băiatul o priveşte uimit.
— De ce-ai făcut asta?
Cu privirea aţintită spre rîu, spre locul unde s-a scufundat sticla, ea întreabă:
— Dan, tu şi Nell o să vă căsătoriţi?
Băiatul se uită la ea cu atenţie.
— Ce-ţi veni să-mi pui întrebarea asta?
Fata îngenunchează lîngă el, ocolindu-i privirea.
— Mă întrebam doar.
— Nell ţi-a spus că nu?
Clatină din cap în semn că nu.
— Amîndoi faceţi o taină din asta.
— Îţi dai seama că, în afară de Nell, eşti singura fată cu care am ieşit singur de vreo optsprezece luni? O bătu uşor pe braţ. Hai, Jane, scumpo, pentru Dumnezeu... Oţi fi voi orfanele de peste ocean, dar nu-i nevoie s-o faci pe sora bătută în cap. Adică de ce naiba crezi că îmi caut ca un disperat o slujbă aici pentru la anul?
Ea îi răspunde, cu un mic zîmbet în colţul gurii:
— Scuză-mă.
— Nell e de părere că absolvenţa şi căsătoria nu prea merg împreună. Şi asta-i şi părerea mea. Şi să te logodeşti cu toată pompa e... Se opreşte brusc şi-şi ascunde faţa în mîini. Of, Doamne! Ce gafă am făcut!
— Chiar atît de *vieux jeu*?
— Of, Doamne!
— Nu. Fii sincer.
— Ştii foarte bine ce-am vrut să spun.
— Că nu sîntem normale?
— Sigur că nu. Doar că... Ei, tu nu eşti Nell. Şi eu nu sînt Anthony.
Fata aprobă din cap.
— Înţeleg.
Băiatul se uită la ea, apoi se ridică.
— Jane, de asta ai venit azi cu mine aici?
— Într-un fel.
— Prostuţo!
— Mama cloşcă.
— Anthony ştie?
— A fost ideea lui.
Chicoteşte amuzat în direcţia dealurilor.
— M-am prins. Mîine, cînd se întoarce, o s-o şteargă singur cu Nell. Adevărată conspiraţie.
— Convertirea păgînilor.
— Presupun că nu se poate abţine. Dar trebuie să spun că aveam o părere mai bună despre tine.
Fata zîmbeşte. Băiatul adaugă:
— Mă întreb unde vor găsi şi ei un cadavru?
— Prostule!
După o scurtă tăcere, băiatul întreabă:
— Şi dacă tot s-a ajuns la secrete... Tu ai *într-adevăr* de gînd să-l laşi să te convertească?

— Încă nu m-am hotărît, Dan.
— Ar fi trebuit să-l fi cunoscut pe taică-meu. Te-ar fi lecuit pe toată viața.
— Trebuie să judecăm credința după oameni?
— Eu tot mai sper că Anthony nu va reuși.
— De ce, mă rog?
Dan privește dincolo de rîu, spre norii adunați la asfințit.
— Tu nu știi ce înseamnă. Nici măcar Anthony. Să trăiești în umbra bisericii. Te obligă să ascunzi atît de multe. Nu-ți poți închipui dacă n-ai trăit astfel. Atît de departe de realitate. Exact ce spuneai tu despre Oxford. Dar mult mai rău. Nici măcar distracția.
Privește peste rîu, spre colinele umbrite din depărtare, apoi continuă:
— Aș putea deveni orice, dar creștin n-am să mai fiu cît voi trăi.
— Expresia unui adevărat complex al lui Oedip.
Privirile li se întîlnesc, își zîmbesc, apoi amîndoi își lasă ochii în jos, cu acea acută conștiință de sine a tinerilor adulți, sensibili la situații noi, la cunoștințe noi, la noi conștiințe; scufundați în interesul față de ei înșiși, orbi la orice afară doar de tentaculele noului moment. Băiatul se uită la ceas.
— Ar fi trebuit să sosească deja. Mă duc să văd.
Face cîțiva pași pe cîmpul din spatele sălciilor, încercînd să vadă vreo siluetă înspre est. După cîteva minute, fata vine lîngă el, scrutînd și ea zarea. Vorbește fără să-l privească.
— Cred că Nell e o fată foarte norocoasă, Dan. Ăsta-i un alt lucru pe care voiam să ți-l spun.
— Nu-i mai norocoasă decît Anthony.
Fata șoptește:
— Toți norocoșii ăștia în viață!
Și, înainte ca el să poată înțelege sensul ironiei din vocea ei, fata vorbește pe un ton normal, arătînd cu mîna.
— Uite acolo!
La celălalt capăt al cîmpului, mai la sud decît se așteptaseră, se zăresc cinci siluete ieșind dintre sălcii: două în uniformă, trei îmbrăcate civil. Cei doi în uniformă cară costume de cauciuc. Un altul duce o targă pliantă. Și al patrulea poartă o cutie neagră, agățată de umăr. Daniel le face semn și unul dintre polițiști ridică grav mîna în semn că l-a văzut.
Privindu-i cum înaintează prin marea de mătasea-broaștei, băiatul întreabă:
— De ce-ai aruncat sticla de șampanie în rîu?
Își întoarce privirea spre fata care stă lîngă el. Ea își coboară ochii spre iarba de la picioarele lor.
— Am simțit că așa era bine.
O cuprinde pe după umeri și o sărută ușor pe tâmplă. Fata rămîne cu privirea ațintită în iarbă.
— De ce-ai făcut asta?
Băiatul zîmbește.
— Din același motiv.

O perspectivă obiectivă

Nu asta am promis să scriu atunci, cu puţin înainte ca tu să fugi. E totuşi pură ficţiune. Bineînţeles.

Despre domnul Wolfe. Nu despre tine.

Era la Claridge's. Un apartament la etajul întîi, plin cu mobilă Ludovic al nu-ştiu-cîtelea. N-a fost rău, poate pentru că fiecare dintre cei trei îl anula pe celălalt şi, de data asta, dădeau cel puţin impresia că erau cu adevărat în căutarea unei actriţe, nu doar a unei posibile partide de sex. Mi-am dat seama că Dan era cam băut şi nu m-a impresionat deloc. Sau poate m-a dezamăgit. După citirea scenariului. N-a scos aproape nici un cuvînt, nici măcar cînd i-am fost prezentată. O mutră afanisită (era probabil beat, în mod normal nu-şi dă atîtea aere în faţa unor oameni complet necunoscuţi). Toată conversaţia au susţinut-o Bill şi tipul acela, Gold. Am simţit că Dan vrea să se ţină deoparte. Atunci de ce mai venise? Cred că am gîndit că e patetic, zău aşa. Ca un personaj din Hemingway. Sau ca bărbatul din *Sub vulcan*. Se vede că sînt un tip dur, şi înţelept, şi sensibil, şi viril, şi literar, şi neadaptat, şi mai presus de toate astea, pentru că sînt beat.

Cumplit de demodat.

La un moment dat, am menţionat faptul că am jucat într-una dintre piesele lui. O jucasem două săptămîni la Birmingham ca un fel de prolog al stagiunii, o minoră pretenţie de sinceritate înainte să înceapă porcăria. I-am spus cît de mult mi-a plăcut. De fapt nu prea îmi plăcuse cine ştie ce, e una dintre cele mai slabe piese ale lui (o ştiu acum, după ce le-am citit şi recitit pe toate), dar voiam să spun şi eu ceva. Ştiam că Dan nu are un cuvînt prea greu în luarea hotărîrii, că probabil se afla acolo mai mult din politeţe. Poate că mi-era deja puţin milă de el.

Bine, a zis.

A fost singurul moment cînd mi s-a părut interesant. A zis „bine“ ca şi cum ar fi spus : tîrfuliţă proastă şi plină de ifose. Ca şi cum aş fi fost o gîsculiţă din Chelsea.

I-am spus, încercînd să-i reamintesc că eram cu mult peste nivelul obişnuit al studentelor de la teatru :

Şi profesorul meu din Sussex e un admirator al dumneavoastră. (Mă rog, pomenise odată, în treacăt, numele lui Dan.)

Îi privi pe furiş pe ceilalţi doi.

Am impresia că fata asta ţine morţiş să capete rolul, a spus.

S-au hlizit şi a trebuit să zîmbesc şi eu. La asta n-a zîmbit, dar mi-a ocolit cu grijă privirea, ticălosul.

Mai tîrziu mi-a spus odată: Ştii de ce mă chinui atît de mult să evit dialogurile? Pentru că mi-e silă de actori. Întotdeauna au existat la el aceste două lucruri. Nu era un autor dramatic, un dramaturg devenit scenarist. Tot ce făcea era să scrie dialoguri. Odată mi-a zis: Eu montez şi repar dialoguri. Altă dată: Cel puţin majoritatea actorilor de film nu învaţă niciodată să joace. Asta a fost greşeala mea în ziua aceea.

Rezolvaseră celelalte două roluri – se pare că pe mine deja mă aleseseră. Era o simplă formalitate. A pretins că fusese beat mort în ziua aceea la Claridge's, nu doar uşor băut şi că nu-şi mai amintea nimic. Aşa că ar fi bine să nu încerce s-o mai întoarcă.

Puţin peste înălţimea medie, cu tîmplele uşor argintii. Părul tuns mai degrabă după moda americană decît după cea britanică. Tipul funcţionarului de stat american în pas cu moda. Buclele zbîrlite şi mustaţa mexicană a lui Bill îl făceau pe Dan să pară foarte demodat. Întotdeauna a avut acest uşor aer, fizic, seamănă cu Ducele de Windsor în tinereţe. O figură ursuz-timidă, dar un trup suplu. O gură frumoasă, cea mai reuşită trăsătură a sa. Ochii, prea ficşi şi spălăciţi, nu prea mi-au plăcut niciodată; în ciuda privirii uneori senzuale. Ca un soi de provocare, priveşte întotdeauna un pic în gol, distrat. Cînd se plictisea, o făcea conştient, ca şi cînd ar fi fost undeva departe, lucru pe care ţi l-ar fi dorit şi ţie. O impoliteţe care a ajuns să-mi placă, poate pentru că am învăţat s-o controlez. Dacă eu eram ţinta, ştiam cum să-l aduc înapoi cu o glumă. Şi era folositoare cînd ţinta era cineva care mă plictisea şi pe mine. Lucru care se întîmpla, evident, de cele mai multe ori. Faptul că pe doi oameni îi plictisesc aceleaşi lucruri e un motiv esenţial pentru care apare o legătură între ei.

Am recitit acest ultim paragraf şi se concentrează prea mult pe reacţiile mele din timpul acelei prime întîlniri. L-am prezentat prea rece, prea static. Şi nu era deloc beţiv. Se mişca uşor, fizic, nu era deloc greoi. Uneori aş fi preferat să fie, părea să fi învăţat cum să nu fie greoi, cum să fie sprinten. Contrazicînd astfel propria-i părere despre interpretarea actoricească. Aşa că de obicei se prezenta într-o lumină puţin prea cizelată (asta cînd era în public). Genul omului de lume care a călătorit mult şi chestii de-astea. Pe de altă parte (după cum o ştie prea bine), nu-mi plac bărbaţii care nu ştiu să se descurce în hoteluri, restaurante, cu chelnerii – să facă faţă unei vieţi pline de succes, dacă asta ţi-e dată. Presupun că ştiinţa de a te descurca bine în astfel de situaţii implică, inevitabil, interpretarea unui rol.

Un bărbat cu care dădea bine să fii văzută în lume, cum ar spune biroul de publicitate.

Tot nu reuşesc să-i definesc esenţa. Ceva veşnic în trecere, niciodată pe de-a-ntregul lîngă tine. La început am crezut că e vîrsta, dar era mai mult decît atît, nu erau numai momentele acelea cînd afişa

figura tatălui sau a unchiului, ca atunci cînd a pomenit prima oară de căsătorie, sus, în Mojave. Cînd i-am explicat de ce nu, a reîntinerit pe loc. Absurd. Încurcase complet ordinea expresiilor feţei. Dacă m-ar fi cerut în căsătorie cu expresia tînără, totul ar fi fost poate altfel. Pe atunci mă îndrăgostisem de el (sau de ideea mea despre el), eram pe punctul de nu mai judeca la rece, ştiam că-mi va vorbi despre asta şi ştiam că răspunsul nu va fi rezultatul unei hotărîri prestabilite, dacă alegea momentul potrivit. Aş fi acţionat din instinct, în funcţie de timp, de loc şi de dispoziţie. Într-un scenariu n-ar fi ratat niciodată replica în halul ăsta.

Nu numai în trecere. Introvertit. Foarte planificat şi concis, cum îi era şi scrisul. Ca un geamantan elegant din piele, încuiat cu grijă, în sala de aşteptare a unui aeroport, purtînd o etichetă cu numele unei destinaţii foarte greu de descifrat. Şi dacă reuşeai într-un final să te apropii şi să citeşti, vedeai că e doar un nume şi un aeroport, dar nici unul, nici altul nu-ţi spunea nimic. La început, toate astea mi s-au părut foarte incitante. Că nu-l puteam descifra însemna că eram conştientă că nu va dura, că-şi va vedea de drumul lui. Îmi dădeam seama că era (nu numai în sens propriu) total divorţat. Fără cămin, mai tot timpul pe undeva pe la mijlocul Atlanticului – în ciuda modului în care se agăţa de britanismul său prin accent şi expresii, un soi de paranteze ostentative în jurul americanismului şi al bizarului său patriotism de modă veche – ceea ce consideram eu uneori ca latura „Vizitaţi Marea Britanie“ a personalităţii lui, sporovăiala cu bătrîni pitoreşti într-o cîrciumă de ţară cu bîrne de stejar pe tavan, sorbind liniştiţi din halba de bere (genul ăsta de viziune contrafăcută a ceea ce în realitate e de fapt un grup de oameni care la sfîrşit de săptămînă se îmbată cu votcă, în interiorul unor ziduri acoperite cu trofee metalice „*made in* Hong Kong“). Îmi cam băteam joc de el în privinţa asta, o pipiţă afurisită stil anii '70 : dacă-i plăcea atît de mult acolo, ce căuta aici ?

Exista un punct asupra căruia nu eram de acord. Nu mi-a plăcut niciodată viaţa la ţară (Slavă Domnului, zice ea). L-a şocat faptul că n-am urît din prima Los Angeles-ul. Sau că nu vreau să mă întorc în plicticosul ăla de deşert Mojave.

Şi Tsankawi. Sfinte Doamne. Dar nu pot să vorbesc despre asta acum.

Îmi amintesc de ziua, pe la început, de fapt era noapte, cînd mi-a pomenit prima oară de casa de la ţară unde se retrăgea cînd era în Anglia. Cînd îmi vorbea despre peisajul din Devon, fauna, flora, copilăria lui – ca şi cînd de asta casa însemna atît de mult pentru el, eu înţelegeam de fapt altceva. Nu de casă în sine avea el nevoie, ci de un pretext pentru a vorbi despre ea. Rareori locuia acolo, era un simplu hobby, ceva achiziţionat în timp ce se ridica la situaţia la care a ajuns acum. Lucru pe care, bineînţeles, îl ştie – sau mai degrabă, fiind la fel de speriat că nu-şi înţelege propriile paradoxuri ca un bun şahist care-şi expune regina, crede că-l ştie. A spus-o odată, cînd vorbeam despre *Cetăţeanul Kane* (poate să mă corecteze dacă am înţeles eu greşit) : că marea lovitură de maestru a fost acel ultim cuvînt, *Rosebud*, cum că

cel mai cumplit act de corupție al practicanților corupți ai unei arte corupte era ideea că puteai *răscumpăra* inocența. Ca un fel de donație a Mafiei făcută bisericii din localitate – ca și cum asta te-ar salva dacă ar exista cu adevărat un Dumnezeu care ne-ar judeca. Și nici nu i-am spus că nu puteam înțelege de ce trebuia să se simtă exclus dacă devenea obiectiv față de pseudoferma aia a lui.

Dar nu-mi displăcea din cauza asta. Nu-și dădea niciodată seama că nu devenea brusc urît cînd se arăta supus greșelii.

Și faptul că tatăl său fusese vicar (nu-mi dădusem încă seama că *Biserica pustie* conținea elemente autobiografice). Am rîs, pur și simplu nu mi-a venit să cred. Și nici n-am crezut pînă în ziua cînd am plecat cu mașina la Marineland și am intrat într-un ambuteiaj, iar el a început să cînte imnuri bisericești. Ridiculizînd tot creștinismul lor fără sens. Dar își amintea atît de multe. Asta a fost un alt moment cînd mi-a fost tare drag. Uneori era o companie foarte plăcută.

Astfel, introvertirea lui era doar un simptom al incapacității sale de a se lega de ceva, cu atît mai mult de un *loc* de care nu era nevoit să se atașeze, decît verbal și numai după cîteva pahare de Dettol. N-am reușit să pătrund acest secret. Să ajung să le dezleg pe cele reale, ca, de pildă, Caroline. Îmi displăcea profund modul în care obișnuia să vorbească despre ea (înainte de a avea explicația cu el), cu implicații atît de disprețuitoare, ca despre ceva lipsit de importanță, ca și cînd n-ar fi fost fiica lui, ci o secretară inutilă cu care se pricopsise în casă. Foarte bine, mamă-sa o răsfățase și o învățase să aprecieze valori pe care el le disprețuia. Dar era limpede că de fapt se simțea pur și simplu lezat, ofensat... și nu numai pentru trecut și pentru că o pierduse, ci și pentru că se atașase de mine, ideea incestului (dar el ce credea oare că era uneori pentru mine?), plăcîndu-i această situație și totodată urînd-o.

Apoi toată mizeria din spatele căsătoriei lui destrămate. Am renunțat să încerc s-o mai înțeleg și pe asta. Și celelalte femei din viața lui, răspunsurile lui evazive, de-a dreptul *grotești* dacă deveneam prea curioasă. Ca și cînd m-aș fi putut simți ofensată, ca și cînd un astfel de trecut l-a făcut vreodată pe vreun bărbat mai puțin atrăgător. N-ar trebui să-l compar cu un geamantan elegant din piele. De fapt e un pachet vechi, plesnit, budrugălit cu cincizeci de mii de noduri de sfoară. Scoțianca din mine se simte ultragiată.

Toate acestea au fost rezumate în acea ultimă noapte (povestea cu clarviziunea era o prostie, dar, ciudat, Dan, am simțit *într-adevăr* că ceva avea să se întîmple cu noi). Cînd tu, adică el, mi-a vorbit despre bariere. Și eu i-am spus că vrea să zică baricade. Sper că va reflecta adînc la toate astea, dacă va citi vreodată aceste rînduri.

Îl ponegresc din ce în ce, dar toate astea de fapt ne apropie și mai mult. Niciodată înainte nu mi-am dat seama atît de limpede că minţile „îmbătrînite“ pot fi și minți tinere în trupuri îmbătrînite. (Nu-i frumos, de fapt vreau să spun trupuri frumoase care nu mai sînt tinere.) Existau din ce în ce mai multe situații în care eu mă simțeam mai bătrînă. *Eram* mai bătrînă. Cînd a primit telefonul acela extraordinar,

era ca un copil, un copil mic, un băieţaş speriat şi emoţionat care încearcă să-şi ascundă şi spaima, şi emoţia prefăcîndu-se „matur". Doamne, Dumnezeule, exista cineva acolo care avea sincer, cu adevărat, nevoie de el. S-a simţit descătuşat, mi-am dat imediat seama. Am fost foarte furioasă, dar nu m-am dat în vileag. Nu pentru că a hotărît să plece, doar pentru că a avut neruşinarea să mă folosească pe mine ca pretext. Nu ştiu de ce m-a frămîntat atîta gîndul că *eu* mă folosesc de el. Eu, cel puţin, am fost sinceră.

Privesc în urmă şi, acum cînd văd tot ce se întîmplă, îmi dau seama că ceva în sensul ăsta era inevitabil. După ce am rupt-o cu Tim şi mi-am făcut de cap, plutea oarecum în aer. În cele din urmă, trebuia să fie cineva în genul lui Dan. Acesta a fost un element pe care l-am introdus de la bun început (deşi nu a fost calculat, vreau să spun că, de fapt, el m-a învăţat să fiu mai sinceră). Fusese necesar să se întîmple, existase un fel de inevitabilitate dialectică, *prin urmare*, într-o bună zi, trebuia să se transforme în altceva. Acest „prin urmare" a existat mereu în jurul meu. Marcînd o punere în scenă, în ambele sensuri.

Harold mi-a deschis ochii, pe vremea cînd eram la Birmingham. Mi-a spus: Toate marile actriţe sînt curve. Pentru că, pe lîngă nevoia obişnuită de noi experienţe, avem şi *datoria* profesională de a experimenta. Eram conştientă de asta cu mult înainte să apară Dan. Eram foarte conştientă de asta cînd m-am despărţit de Timothy. Chiar şi în momentele cele mai rele, în toiul certurilor şi al ţipetelor, o micuţă păpuşă-Jenny din creierul meu îşi lingea satisfăcută buzele pline de frişcă. Sincer vorbind, acel prim rol într-un film a fost plin de crema pe care o linsesem.

La Los Angeles, Dan a venit să mă întîmpine la aeroport. Cu cucoana de la biroul publicitar al studioului şi fotograful ei şi cu trandafiri înveliţi în celofan. Mi-a spus că Bill nu putuse să vină, el îi ţinea numai locul. Ceea ce stricase totul. Oarecum. Dar nu era beat, era treaz şi chiar patern, o persoană diferită de cea de la Claridge's. Şi cînd, în cele din urmă, ne-am urcat în limuzină şi am pornit-o prin ţara cartofilor prăjiţi şi a hamburgerilor, mi-a descris prima lui sosire, cu ani în urmă, neîntîmpinat de nimeni. Se simţise complet străin şi pierdut. M-a văzut uitîndu-mă la un imens panou de afişaj cu o absurdă toboşăriţă gigantică rotindu-se încet în vîrf. Mi-a zis: Aici trebuie să hotărăşti de la bun început un lucru – care din voi e real, tu sau Los Angeles-ul? Corect?

Corect, am spus.

Am transformat asta într-o *mantra*. A fost lucrul cel mai drăguţ şi cel mai preţios pe care mi l-a dat vreodată. „Los Angeles" înseamnă oriunde.

Eram frîntă şi, cînd am ajuns la hotel, m-au expediat direct la culcare. Urma să am o zi liberă înainte de a intra în moara publicitară, probe şi tot restul. Făcuseră o listă de locuinţe, apartamente pe care să le văd. Am hotărît că un apartament ar fi ca şi cum aş sta în pensiune în turnee. O cană de cafea, o cutie de detergent, un ceainic de pus pe foc. Poate că de asta aş avea nevoie. Femeia de la biroul

publicitar își făcuse planul să mă însoțească în aceste vizite, însă Dan s-a oferit să le combine cu o plimbare cu mașina pentru a-mi arăta orașul. Cred că mi-a citit ceva pe figură, individa nu era deloc genul meu. Mă speria tipul ei de femeie independentă, de carieră, farmecul imaginii ei artificiale de păpușă sexi.

A venit să mă ia a doua zi dimineața, la zece. Nu putusem să dorm, toată noaptea mă sculasem și mă uitasem pe fereastră. Deci asta e America și acolo jos e Sunset Boulevard. Nouă zecimi din mine se aflau încă la Londra, în micuțul Belsize Park, care-mi plăcea atît. Mi-era teamă, mă bucuram că Dan va fi aici să se ocupe de mine toată dimineața. L-am găsit în holul hotelului bînd cafea și citind ziarul londonez *Times* din ziua precedentă. Îți dădea curaj. Și o clipă m-am simțit chiar entuziasmată, doar o turistă. Dar a fost prea mult, am văzut prea multe case, așezate la distanțe foarte mari, și am intrat din nou în panică, luînd hotărîri de moment în loc să fiu practică. El era răbdător și neutru. Ca un agent imobiliar cu o clientă bogată, plictisit dar nearătînd-o. Și atunci am început să mă gîndesc că de fapt mă studia în secret, încercînd să hotărască dacă eram cu adevărat potrivită pentru rol și m-am simțit iritată că nu avea încă această siguranță. Mai tîrziu mi-a spus că-i plăcuse faptul că fusesem „mofturoasă". Fusese pur și simplu curios din punct de vedere „antropologic". Nu m-am gîndit deloc la el ca la un tip „la pat". Ba nu. M-am gîndit o dată, într-un dormitor oribil în care intraserăm amîndoi. Am alungat imediat gîndul. A încercat să mă facă să mă răzgîndesc asupra locuinței pe care în cele din urmă am luat-o. Dar m-a fascinat priveliștea. Îmi dădusem seama că nu voi găsi nici camere, nici mobilier în mijlocul cărora să-mi facă plăcere să trăiesc. Așa că am închiriat priveliștea. Am luat dejunul la hotel. S-a oferit să mă mai plimbe un pic cu mașina, dar eu voiam să scap de el. M-am dus la culcare.

În seara aceleiași zile, Bill s-a întors cu avionul de la New York și, împreună cu soția lui și cu Dan, m-a invitat la cină în oraș. Urma să-l întîlnesc și pe Steve, dar el n-a apărut, deși ar fi trebuit să sosească cu același avion ca și Bill. Care s-a pierdut în scuze. Steve, bineînțeles, era ocupat să se culce cu o femeie (după cum mi-a spus-o chiar el de cum ne-am văzut a doua zi după-amiază). A fost ca buchetul de la el însoțit de un bilețel (*Încîntat să lucrez cu tine – Steve*), pe care l-am găsit așteptîndu-mă cînd am sosit în apartamentul meu, cu toate florile de care probabil goliseră florăria. Din partea hotelului, de la Bill, de la tipul acela Gold, din partea studioului, dar nici unul de la Dan. Toate cartonașele scrise de aceeași mînă. Cînd i-am mulțumit lui Steve pentru flori și pentru bilet, a făcut un gest cu palmele, o mișcare tipică de actor prost. Nu înțelegea despre ce dracu' vorbesc.

Dar la vremea aceea auzisem deja destule despre el. La cină, în prima seară, Bill și Dan băuseră în cele din urmă destul pentru a deveni răutăcioși și ceva mai cinstiți. Am aflat pentru prima oară că Steve nu fusese alesul lor inițial – sforile le trăsese tipul acela, Gold.

Steve are unele pile, a zis Bill.

E o puță, a spus Dan.

Mă ocup eu de el, m-a asigurat Bill. Îl am la degetul mic.

Şi atunci Dan mi-a zîmbit, făcîndu-mi uşor cu ochiul, parţial pentru modul cam grosolan în care se exprimase Bill, dar şi ca un semn de bunăvoinţă. Ceva tandru și ironic deopotrivă, un soi de curent britanic între noi, în acel oribil restaurant de lux. O alianţă. Şi-mi transmitea că a hotărît să-i placă de mine şi că vom găsi o cale să-i ţinem piept lui Puţă. Ceea ce n-am reuşit, dar n-are importanţă.

Apoi, zilele următoare : întîlnirea cu Puţă, tracasarea alegerii costumelor, groaznicele şedinţe de citire a scenariului, rescrierile, disputele. Încercarea de a-l face pe P. să înţeleagă că nu doream să mă vîr chiar imediat în patul lui, oricum mersi pentru intenţie. O îngrozitoare seară oficială singură cu el şi pilele lui – despre care Dan ar spune că sînt interesante din punct de vedere antropologic, păreau toate atît de calculate, parte din imaginea lui despre sine, abundent asezonate cu opinii despre problema Vietnamului şi toate atitudinile politice acceptate. Am devenit foarte înţepată şi englezoaică în faţa clişeelor lui penibile. Ar fi făcut figură frumoasă ca disc-jockey sau gigolo. Partea groaznică era că încerca să fie un actor care gîndeşte. *Şi* mascul irezistibil. La sfîrşit, l-am lăsat să mă sărute. Am pus capăt pipăitului înainte de a merge mai departe, tăindu-i orice poftă să mai încerce.

Toate astea se petreceau pe fundalul (pentru mine) ciudat al întregii poveşti, turnarea unui film la Hollywood, ce Dumnezeu, poate că ar trebui să pornim o industrie aici. Ha, ha. Bineînţeles că ştiam că adevărata mea carieră (o, tu, taină de nepătruns) nu depindea prea mult de filmul ăsta, dacă depindea de ceva. Nu era nevoie să mă înveţe Dan asta. Dar am trecut printr-un fel de șoc cultural. Nu-i puteam spune lui P. ceea ce gîndeam despre el, așa cum aş fi făcut acasă. Trebuia să-l fac să vrea să mă ajute puţin, cu toate scenele alea erotice pe care le aveam de turnat. Și apoi acea oribilă strălucire sintetică (nu uita că nu-i întîlnisem încă pe Abe și pe Mildred) aşternută peste ceilalţi oameni din lumea asta, permanentele tranzacții comerciale, bîrfe, aranjamente, ca sute de minuscule rotițe dințate din plastic în interiorul unui ceas care oricum nu va arăta niciodată ora exactă. Nimic nu părea să se oprească vreodată, întotdeauna trebuia să faci ceva, să pui la cale ceva, să spui ceva „profund". Era ca o limbă străină pe care n-o puteam vorbi (nu e vorba de engleza americană, ci de jargonul folosit în cinematografie), dar pe care trebuia s-o ascult pentru că o puteam înțelege. Toate serile acelea plictisitoare cu oameni pe care nu doream să-i mai văd niciodată. Chiar mai groaznici decît plicticoasa publicitate. Senzaţia că eşti cufundat într-o falsă strălucire, în plastic, în propria-ţi importanţă meschină, mă făcea să duc dorul Angliei şi al oamenilor care-şi rezolvă problemele cu naturaleţe, şi nu după ultima frază la modă. Să tînjesc după ore care să se scurgă alene şi conversaţii care să se lege spontan și lungi tăceri, cînd nici unul nu-l crede pe celălalt cu adevărat şi nici nu se aşteaptă să fie crezut, pentru că totul este un joc. Tot ce mi-ai spus mai tîrziu despre vechii şi actualii mînuitori ai limbii. Groaznicul spectacol publicitar al sforţărilor de a fi „profund".

Scuze. Asupra tuturor acestor lucruri, *Dan* mi-a atras atenţia.

Ceea ce mă făcea să aştept cu nerăbdare – mai mult decît pe Dan – o seară în compania lui. Sugestiile sale, foarte nesigure, o seară între exilaţi englezi, numai noi doi. Ne îndepărtaserăm puţin unul de celălalt, după acea primă zi. Era pe aproape în timpul repetiţiilor şi am ajuns să-l admir din punct de vedere profesional. P. propunea veşnic replici „mai bune" (mai scurte) sau chiar nici o replică pentru că putea sugera ideea prin vreun truc fantastic de subtil *à la* Brando (Iisuse), pe care nu reuşea niciodată să-l demonstreze, iar să-l explice nici pomeneală. Probabil că Bill şi Dan se înţeleseseră cum s-o scoată la capăt cu el. Bill părea aprobator şi interesat, iar Dan, în cele din urmă, îl torpila. Cred că aveau dreptate, era singura cale. Dar dura atît de mult. Şi P. a început să cîrtească împotriva lui Dan şi a întregului scenariu şi încerca să mă atragă şi pe mine de partea lui. Eu stăteam acolo tăcută în toată tevatura asta şi mă gîndeam cît de simplu era tot procesul ăsta afurisit la noi acasă.

Deci despre seara noastră. Ne-am dus cu maşina de partea cealaltă a colinei, la San Fernando Valley, într-un restaurant amărît rusesc, unde mîncarea sosea în porţii minuscule şi neapetisante, cu interminabile pauze şi nu era ce crezusem noi că am comandat, dar totuşi delicioasă. M-am interesat discret despre trecutul lui. Am aflat că era divorţat, avea o fiică mai tînără cu doar trei ani decît mine şi pe aici trecerea strict oprită. M-am conformat. Dar cariera lui, piesele de teatru, de ce a încetat să mai scrie, filmele, America... a vorbit o mulţime şi eu am făcut acelaşi lucru şi el a ascultat cînd am început să-mi descarc toate impresiile mele naive despre California. Mi-am dat seama că ne aflam pe aceeaşi lungime de undă, fapt de care mă îndoisem pînă atunci. Cînd ne-am întors la mine, a intrat să bea un ultim pahar înainte de culcare. Zece minute mai tîrziu, m-a pupat pe obraz şi a plecat. Voiam să plece. Ceea ce nu înseamnă că nu fusese o seară plăcută şi o mare uşurare.

A început turnarea, exterioarele şi ne-am văzut foarte rar atunci. Îşi făcea uneori apariţia, începuse deja să lucreze la scenariul despre Kitchener. Dar a venit într-o zi în timp ce filmam la Malibu şi am stat de vorbă între secvenţe. Eram terminată, le trebuia atîta timp ca să aranjeze scenele şi Bill nu era niciodată mulţumit pînă nu trăgea vreo trei duble mai mult decît era nevoie. De obicei ceream să fiu dusă acasă imediat după filmare şi nu mai plecam nicăieri, mă culcam la unsprezece, uneori chiar şi la zece. O tînără actriţă model. Dar decît să mă îmbrac, să ies în oraş, să devin un obiect plin de sex-appeal şi înfiorător de plictisit... Am început să refuz toate invitaţiile. Din politeţe, am luat masa într-o seară cu Bill şi cu soţia lui, dar cred că a fost singura ieşire într-o săptămînă întreagă. Părea ciudat, dar îmi făcea plăcere să-mi gătesc lucrurile pe care i le notam Marthei pe o listă ca să mi le cumpere cînd venea să facă curat. Sau uneori mă opream cu maşina studioului şi intram la vreun magazin de produse dietetice sau de delicatese. Făceam un pic de bucătărie, mă uitam la programul insipid de la televizor. Citeam. Scriam acasă ca o şcolăriţă. Era vina lui Dan. Încercam prea mult să-i dovedesc că nu eu eram ireală, ci California.

Unele din acestea (nu partea asta de la sfîrşit) m-am trezit povestindu-i-le lui Dan, între filmări la Malibu. Ne plimbăm încet, tîrşîndu-ne picioarele prin valurile de la mal, ca un cuplu de excursionişti în vîrstă la Southend. Operatorul ne-a făcut o poză pe care am păstrat-o. Amîndoi priveam fix marea de la picioarele noastre. Probabil că încercam să-i spun că originea mea simplă, anglo-scoţiană, era mai puternică decît această cultură străină. Şi, ca să fiu cinstită, nu, nu mă simţeam deloc singură. Da, sigur, îl voi suna dacă... şi deodată mi-am dat seama că de fapt *mă simţeam* singură. Atunci mi-am dat seama că ideea pe care mi-o făcusem, că locuinţa mea era ca o pensiune, nu era decît o iluzie. Atunci aş fi avut o colegă cu care să sporovăiesc şi căreia să-i plîng pe umăr. Acum adunam totul în mine, de aceea scriam atîtea scrisori. Constituiau, de fapt, un interlocutor, cineva cu care să stau de vorbă, nimic altceva. Pusesem capăt vieţii frivole, mă simţeam perfect în rolul călugăriţei.

Am spus:

Am descoperit un magazin senzaţional cu produse dietetice.

Mă privi cu coada ochiului.

E o invitaţie, Jenny?

De fapt nu fusese. Apoi deodată a devenit.

În seara asta? Dacă promit să plec la zece?

De îndată ce i-am spus da, mi-am dat seama că trebuia să iau o hotărîre. Totul fusese foarte reţinut, natural, cu posibilităţi de retragere pentru amîndoi. Dar ştiam că se va face o tentativă de verificare. M-am gîndit mult la asta, adică la un aspect în legătură cu Dan pe care nu l-am menţionat pînă acum – faptul că reprezenta un nume. Pe de altă parte, ştiind că, după cele mai înalte standarde, nu ajunsese chiar o celebritate, că piesele lui sînt destul de plate, că, după părerea oamenilor de teatru din generaţia mea, există alţi vreo doisprezece dramaturgi mult mai interesanţi, mai „de-ai noştri"... şi Dan o ştie, deşi între noi subiectul a fost întotdeauna tabu. El presupune că îl dispreţuiesc ca dramaturg sau că, în cel mai bun caz, îl tolerez. Sau poate că am mers prea departe presupunînd că de fapt nici nu-i pasă. Apoi altceva: faptul că, din punctul (stupid) de vedere al frecvenţei cu care îţi apare numele în ziare, pînă acum îmi alesesem bărbaţi ale căror nume erau menţionate mai rar decît al meu. Îmi dădusem seama de cîtva timp că nu era corect. Ca şi cînd n-ar fi fost destul că le ofeream corpul meu frumos cu suflet cu tot, le mai aduceam în plus şi tăieturile din ziar.

În parte, o făceam din vanitate. Oferindu-le privilegiul de a se culca cu Jenny McNeil în schimbul privilegiului ei de a-i dispreţui pentru a nu fi reuşit în carieră – cum mi-a trîntit-o odată Timothy. Şi m-am simţit ultragiată, eram atît de sigură că faptul că trăiam cu el dovedea că sînt o democrată, că nu mi se urcase la cap, că eram eu vedetă în devenire, însă eram cu picioarele pe pămînt. Dar o făceam şi din teamă, aproape ca teama unei fetiţe, că într-o zi am să mă trezesc şi că toate astea vor plesni ca nişte baloane de săpun, aşa că era mai înţelept să nu risc prea mult. Dar celălalt aspect era mult mai important. Întotdeauna m-am simţit mai sigură cînd exista ceva la iubiţii

mei pentru care să-i pot disprețui. Nici măcar nu puteam spune că era ceva politic sau o atitudine justificabilă a unei membre a mișcării de emancipare a femeii. Era ceva mult mai profund, o mică teamă groaznic de egoistă de a fi provocată și scoasă dintr-ale mele. Redusă la egalitate.

M-am gîndit adesea la toate astea de cînd am sosit în California. Poate că pe Dan îl va șoca, dar adevărul e că asta a contat destul de mult. Nu era *foarte* cunoscut și nici cineva pe care să-l admir *din suflet* ca scriitor. Era doar destul de cunoscut și destul de apreciat – ceea ce însemna că tot mai puteam să-l disprețuiesc puțin *și totuși* să am senzația că e departe de a fi o nonentitate. Poate că el cobora, în timp ce eu eram în ascensiune, dar, pentru moment, în privința succesului, și a experienței, și a respectului profesional, și toate celelalte, balanța înclina puternic în favoarea lui. Singura favoare pe care i-o făceam era din punct de vedere fizic.

Toate acestea par atît de calculate și de meschine. În ziua aceea, la lucru, mă tot gîndeam și mă răzgîndeam în legătură cu el (sau cu *situația*). Și, *cinstit vorbind*, existau tot soiul de lucruri mai simple. Dorința de a-l cunoaște mai bine, gîndindu-mă cum îi voi da lui Puță peste nas, un sentiment de exaltare emoțională și sexuală. Presupun că am văzut în Dan un fel de provocare. Îmi amintesc că, înainte să vină, am făcut un duș și m-am privit goală în oglindă. Aveam o senzație ciudată. Faptul că încă nu știam. Pînă atunci, întotdeauna știusem dinainte.

Apoi dorind, mult mai tîrziu în seara aceea, după unsprezece, ca el să facă un gest. Mă descususe, mult mai bine decît încercasem eu s-o fac în seara petrecută în restaurantul rusesc. Cred că au dreptate catolicii, avem într-adevăr nevoie să ne spovedim regulat. Ca ciclul la femei. Scosese de la mine tot ce gîndeam cu adevărat despre film, despre Bill, despre Puță (în seara aceea am căzut de acord că era numele potrivit pentru Steve). Totul. Faptul că nu știam niciodată foarte bine ce vrea Bill sau ce improvizații noi i se năzărea lui P. să introducă în vreo scenă și de ce Bill i le accepta atît de des. Dan a fost drăguț: nu mi se permitea să văd primele probe, dar mă descurcam foarte bine. Chiar și Gold, eternul pesimist, era impresionat. Dar ceea ce mi-a făcut cea mai mare plăcere a fost să aflu că lui Dan personal îi plăcea cum joc.

Apoi, în cele din urmă, conversația lîncezi, ca și cînd aș fi încercat să-l fac să înțeleagă că sosise timpul să plece, dar asta numai pentru că nu știam cum să-i spun că putea să rămînă.

O pauză fantastică. Părea să nu se mai termine. Stătea lungit pe canapea, cu picioarele ridicate, cu ochii pironiți în tavan. Eu stăteam pe covor lîngă locul în care se face focul (cuvîntul „cămin" e prea frumos și prea vechi pentru a denumi acel obiect), cu spatele rezemat de perete, privindu-mi atentă degetele de la picioare. Purtam o cămașă – fără sutien – și o fustă lungă. Nu eram fardată. El venise într-un blazer, cu un fular la gît, o neglijență studiată, ca un elegant locuitor al Los Angeles-ului. Doar că-și scosese blazerul. Purta o cămașă bleu cu floricele.

A spus:

Dacă ăsta ar fi un scenariu, ar trebui să fac bărbatul să se ridice şi să plece. Sau fata să se ridice şi să vină. Irosim peliculă.

Întoarse capul şi mă privi de pe canapea. Nu-mi plăcea modul sec în care prezentase situaţia. Nu zîmbea şi n-am zîmbit nici eu. O clipă mai tîrziu, îmi studiam iar degetele de la picioare. S-a ridicat, şi-a luat blazerul de pe scaun şi a ieşit. Fără o vorbă. Nici măcar noapte bună sau mulţumesc pentru masă. Uşa s-a închis şi eu am rămas şezînd acolo. Perversă: putea să facă şi mai rău şi eu tot n-aş fi vrut să plece.

Dar a plecat. Am auzit uşa de la intrare deschizîndu-se, apoi închizîndu-se cu zgomot. Linişte. Am alergat să... nu ştiu, să spun măcar ceva. Şi l-am găsit acolo, rezemat de uşă, *înăuntru*, cu ochii în podea. Vechiul truc.

M-am întors în cameră şi a venit după mine, stingînd luminile. Îmi amintesc că m-a luat pe după umeri şi m-a sărutat pe ceafă.

Dan, n-am mai luat pilula în ultima vreme. Asta-i tot, am spus.

Nici o problemă. Dacă într-adevăr asta-i tot.

I-am acoperit mîinile cu ale mele şi i-am spus:

Nu voiam să pleci.

A început să-mi descheie cămaşa, să mă dezbrace, fără să mă sărute din nou, după acea primă atingere. Apoi s-a dezbrăcat şi el, în timp ce eu, încă pe jumătate perversă, stăteam pur şi simplu aşteptînd, privind afară spre şirul de lumini ce se întindea pînă la ocean, auzind zgomotul traficului jos în stradă: toate aceste gînduri ciudate, şovăielnice, nesigure, cînd ştii că asta e, un lucru nou, un om nou, unde e camera asta, cine sînt eu, cui îi pasă, de ce.

A venit, m-a luat pe după umeri şi m-a dus spre canapea. Ne-am întins unul lîngă celălalt şi el şi-a plimbat mîna peste trupul meu, uitîndu-se la mine. Aproape de parcă s-ar fi gîndit că aş putea da înapoi. Ca şi cînd nu m-aş mai fi culcat cu nici un bărbat pînă atunci.

A spus:

Toată săptămîna am dorit să-ţi telefonez.

Ai fi făcut bine, am răspuns.

Atunci ne-am sărutat. Eu am fost simplă, pasivă, fără jocuri, l-am lăsat să facă ce-a vrut, reacţionînd atît cît să-i arăt că doream să facă ce vrea – mai aveam încă un sentiment de incertitudine, nu eram sigură că de asta aveam nevoie de el, deşi nu-mi displăcea. Oricum, prima oară nimic nu vine de la sine, observi, compari, îţi aminteşti, aştepţi. În cele din urmă, am alunecat pe podea şi m-am gîndit la ziua de mîine. Cum voi da ochii cu el, după asta. Apoi la trupul lui. Cît de fericiţi sînt bărbaţii pentru că pentru ei totul este atît de simplu.

N-am spus nimic. Un timp nici unul din noi n-a scos o vorbă. Stăteam întinşi acolo, aşa cum ieşi uneori de la un film şi nu vrei să discuţi despre el. M-am gîndit cît de puţine ştiam despre el. Mă întrebam de cîte ori mai făcuse lucrurile astea. Circulau foarte puţine bîrfe despre el. Mă întrebam ce crede cu adevărat despre mine. Vîrsta lui, trecutul, vîrsta mea, trecutul meu. Rupse tăcerea. Întîi întinse mîna şi-mi desenă conturul buzelor.

Jenny, în dialectul acestei provincii barbare, ceea ce am făcut eu acum se numeşte că mi-am tras-o cu o bucată bună. Singurul mod de a ucide acest argou este să calci regulile ritualului cu care este asociat. După regulă, ar trebui să-ţi mulţumesc pentru o partidă plăcută de sex, să mă îmbrac, să mă urc în maşină şi să plec acasă. Dar eu am de gînd să te duc în pat şi să dorm, chiar aşa, să dorm cu tine. Să te sărut dimineaţa. Să-ţi fac cafeaua cînd sună deşteptătorul. Mă înţelegi? Dacă mîine îţi dai seama că totul a fost o greşeală, bine. Vreau numai să mă asigur că, în ceea ce priveşte clipa de faţă, ne comportăm ca doi europeni. Nu ca gorilele din ţara filmului.

Stătea rezemat în cot, privindu-mă atent prin întuneric. Am zis:

E deja mîine. Şi sînt încă aici.

Mi-a sărutat mîna.

Foarte bine, atunci un ultim discurs. În viaţa mea am fost de destule ori îndrăgostit pentru a cunoaşte simptomele. În opoziţie cu tipul „o femeie de-o seară“. Dar dragostea e o boală a generaţiei mele. Nu a generaţiei tale. Nu mă aştept nicidecum să te molipseşti de la mine.

E o rugăminte sau o previziune?

Amîndouă.

Şi asta a fost tot. Ne-am dus la culcare. N-am dormit. Există ceva în legătură cu propriul tău pat, faptul că acolo ţi-e locul. Şi felul în care m-a luat în braţe. Şi gîndul la ce spusese şi cum nu fusese nevoie s-o spună, era aproape o insultă, pentru că de fapt însemna că s-ar putea să nu fiu decît o femeie uşoară care îşi dorise doar o aventură de-o noapte şi mai însemna că eram prea tînără, prea superficială, prea 1970 pentru a înţelege dragostea. În orice caz, era foarte convenţional. Dar mai dovedea şi că era mai puţin rece sau mai vulnerabil decît crezusem. Şi ceva răutăcios: Tăticu' mă doreşte. Toţi anii lui, femeile lui. Pînă cînd, deodată, am dorit cu adevărat să-i spun da şi m-am întors spre el să i-o spun.

(Va urma. E 1.30, sînt nebună.)

Ușa

— Daniel? Nell la telefon.
— Cine?
— Soția ta de pe vremuri.
Brațul îi cade de pe umerii lui Jenny.
— Caro?
— E bine. O ezitare. Îmi cer scuze pentru ora asta barbară. N-am putut calcula decalajul orar.
— N-are importanță. Nu m-am culcat încă.
— Dan, îți telefonez în legătură cu Anthony.
— O, Doamne. S-a sfîrșit?
— Nu, e... de fapt sînt cu Jane. La Oxford. Vrea să vorbească cu tine. El tace. Mai ești acolo?
— Mi-a pierit numai o clipă graiul.
— Îți explică ea. Ți-o dau.
Se uită la Jenny, apoi își duce mîna liberă la tîmplă ca un pistol. O clipă ea se uită mirată la el, fără să rîdă, apoi coboară privirea și se întoarce spre mijlocul camerei.
— Dan?
— Jane.
În vocea lui e un amestec straniu: căldură și ofensă, dar mai ales uimire. O scurtă pauză pe fir.
— Mă simt îngrozitor că te deranjez atît. Așa, din senin.
O pauză mai lungă. Apoi:
— Mă auzi?
— Doar că, din toate vocile de pe lume, a ta e ultima pe care...
— Îmi pare rău. A fost drăguț din partea ta să-mi transmiți acel mesaj prin Caro.
— Regret numai că a trebuit să treacă atîta timp.
El așteaptă o reacție la vorbele sale; dar ea tace din nou. E prins ca într-o cursă între două trecuturi, unul imediat, încă prezent aici în cameră, și altul foarte îndepărtat; între două lucruri de care se teme, emoție și lipsă de rațiune.
— Cum se simte?
— Acum e la spital. Aici, la Oxford.
— Groaznică nenorocire pentru voi toți.
— Ne-am învățat s-o acceptăm.
Din nou tăcere, el caută cu disperare un motiv pentru care toate astea i se aruncă lui în cîrcă.

— E cumva vreun tratament aici de care vrei să...

— Mă tem că s-a depăşit acest stadiu. Acum nimeni nu mai poate face nimic. O nouă pauză. Dan, am încercat toată săptămîna să-mi adun curajul să-ţi telefonez. Nu prea ştiu cum să-ţi spun, după toate cîte s-au întîmplat. Din nou o pauză, apoi se hotărăşte. Vrea să te vadă înainte să moară.

— Să mă vadă!

— Mă tem că da. Cu disperare. Adaugă: E foarte bolnav. Dar are mintea limpede.

Se simte ca un om care păşeşte în gol.

— Dar, Jane, am toată înţelegerea, vreau să zic, toate astea sînt atît de...

Acum devine un om care-şi caută refugiul în tăcere. Vocea îi sună altfel, mai puţin doritoare să se eschiveze.

— Voi aţi avut dreptate, pentru Dumnezeu. V-am iertat de mult pe amîndoi. Spune-i-o. Cînd vede că ea nu zice nimic, insistă: Despre asta-i vorba, nu?

— Da... în parte.

— Ştii doar. Din toată inima. V-am absolvit total. În ceea ce mă priveşte.

— M-a rugat în mod special să-ţi spun că e vorba de... ceva neterminat.

— Dar, draga mea, eu... vreau să zic... Nu poţi să-i spui? Poate să considere totul încheiat.

— Dan, nu e un capriciu. Altfel nu te-aş deranja.

Şi aşteaptă; aşa cum făcea întotdeauna, o dată ce se punea o întrebare, se formula o cerere. Insista mai mult prin tăcere decît prin cuvinte.

— Pot să-i telefonez?

Tăcere totală.

— Alo?... Alo!...

Atunci se aude iarăşi prima voce, a lui Nell, voalată şi neutră.

— Sînt eu iar.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic... Nu poate vorbi pentru moment.

— Nell, ce dracu' vor să fac? M-am oferit să telefonez la spital.

— Mă tem că doreşte prezenţa ta fizică.

— Dar de ce, pentru Dumnezeu?

— Nici eu nu ştiu. Doar că pare să fie singura problemă care-l preocupă.

— Înainte să plec am rugat-o pe Caro să-mi spună dacă pot să-i ajut cu ceva.

— Ştiu. Presupun că e ceva legat de faptul că va muri.

O simte că încearcă să găsească un motiv.

— Am încercat să-i explicăm că-ţi vine foarte greu. Dar e obsedat de povestea asta. L-am văzut chiar ieri seară. Nu e vorba numai de Jane.

— Nu înţeleg de ce n-am putut fi avertizat.

— Jane l-a tot minţit. A rămas cu impresia că ea încearcă să ia legătura cu tine. Dar ea nu vrea să te amestece. Şi eu am picat acum

în toate astea. Eu am obligat-o să acţioneze. Ne-am ciondănit aproape toată noaptea. Eu sînt de vină!

— Cît timp îi mai dau?

— Nu prea mult. Nu e vorba numai de moarte, ci de cît timp va mai putea vorbi coerent. Am înţeles de la Caro că ai terminat cu ultimul film.

— Oarecum. Nu-i vorba de asta.

— A, da. A apărut o fotografie a ei în *Express*, mai zilele trecute. Felicitări.

— Ei, Doamne.

Ea spune sec:

— Dacă-ţi închipui că ne-a fost uşor mie şi lui Jane să privim...

— Nu sînt complet lipsit de imaginaţie, Nell. Încetează, ce naiba.

În vocea lui răzbate ceva rar: o francheţe brutală. Tăcere. Apoi, ca şi cum s-ar fi simţit satisfăcută că vechea armă îşi dovedise din nou eficacitatea, Nell recurge din nou la simplitate.

— Îmi pare rău. Nu e un şantaj. E numai o rugăminte fierbinte.

— E o poveste atît de veche.

— Nu şi pentru Anthony. Dar totul rămîne la latitudinea ta.

El şovăie, calculează, priveşte în zare spre centrul Los Angeles-ului, la opt, nouă kilometri depărtare; se simte neobişnuit de speriat, ca şi cînd ceea ce se reflectă în geam este propria-i fantomă, care-l acuză; ca un filozof empirist ameninţat de ceva supranatural, deşi nu se gîndeşte la uşi, ci la trape, la întoarceri din libertate, la dezgroparea cadavrelor; la mai mult decît o singură moarte.

— Jane mai e acolo? Pot să vorbesc cu ea?

— Aşteptă... Da, bine. Poftim.

— Dan, îmi pare rău. Sîntem amîndouă destul de obosite.

— E-n regulă, Jane. Înţeleg. Acum ascultă. Întoarce-te cu mintea cu mii de ani în urmă. Îţi aminteşti de o zi cînd ai aruncat în rîu o sticlă de şampanie plină? Şi cînd te-am întrebat de ce ai făcut-o, ai spus, nu-mi pot aminti exact cuvintele, dar ceva de genul: *Am simţit* că aşa e bine. Îţi aminteşti?

— Vag.

— Atunci uită toţi anii de tăcere dintre noi. Toată supărarea. Trădarea. Şi mai acordă-mi încă o dată o judecată la fel de totală şi de inspirată. Ai simţi că e rău dacă nu aş veni? *Tu* vrei să vin?

— N-am dreptul s-o spun, Dane.

— N-ai avea, dacă nu te-aş întreba. Dar tocmai am făcut-o. Adăugă: Sînt între filmări. Aş fi venit oricum acasă, în curînd.

Şi aşteaptă, vede deja, aşa cum i se întîmplă uneori la începutul unui nou scenariu, permutări, ramificaţii, deschideri ce pot fi exploatate.

— Anthony ţi-ar fi etern recunoscător. Dacă răspunsul meu nu-ţi sună prea stupid.

— Şi tu?

În cele din urmă, spune:

— Te rog. Dacă e posibil.

— Şi mai are foarte puţin timp?

— Da.

Hotărîrea i se impune, aproape chiar înainte de a-și da seama că trebuie s-o ia și se simte – imaginea e mai degrabă legată de o intuiție decît de o experiență personală – ca un *surfer* prins deodată pe o creastă de val și aruncat înainte. E un moment de încordare a voinței, ca și cînd, ca și *surfer*-ul, se așteptase la așa ceva; în același timp, un moment de abandonare... în care voința omului este imediat transferată valului.

— În regulă. Telefonul ăsta te costă o avere, așa că ascultă. Spune-i lui Anthony că vin. Transmite-i gîndurile mele bune. Și mai dă-mi-o o clipă pe Nell, te rog.

— Uneori mă gîndesc că, decît să fi aruncat sticla, mai bine mă aruncam eu.

— Am să-ți cer să te explici cînd ne vedem.

Urmează o tăcere. Ultima. Apoi vocea ei:

— Nu știu ce să-ți spun, Dan. Iartă-mă.

Și iarăși vocea lui Nell.

— Am să încerc să-mi iau bilet la avion mîine. Te rog, anunț-o pe Caro că mă întorc, bine?

— Îi telefonez chiar astă-seară.

— Mersi.

Și închide, meschin, înainte ca ea să poată găsi tonul cu care să-și exprime remușcarea sau gratitudinea. Apoi privește fix cîmpia scăldată în lumină în noaptea californiană, văzînd de fapt Oxfordul, o dimineață cenușie de iarnă, la peste șapte mii de kilometri depărtare. De undeva de jos răzbate sunetul jalnic și nevrotic al unei sirene de poliție. Fără a întoarce capul:

— Doar două degete, Jenny. Simplu, te rog.

Rămîne cu ochii ațintiți pe pahar, cînd ea i-l aduce în tăcere, apoi se uită în ochii ei zîmbind strîmb.

— Lua-o-ar dracu' pe străbunica aia a ta.

Ea îi susține privirea, iscodindu-l:

— Ce s-a întîmplat?

— Fostul meu cumnat vrea să mă vadă.

— Dar credeam... Cel care are cancer?

Dă pe gît jumătate din whisky. Privește în gol paharul. Se uită în sus la ea, apoi din nou în jos.

— Pe vremuri, am fost foarte apropiați, Jenny. Nu ți-am vorbit niciodată de timpurile alea.

— Mi-ai spus că te-au excomunicat.

El îi evită ochii, întorcîndu-și din nou privirea spre orașul întins.

— A fost cel mai bun prieten al meu la Oxford. Eram... un fel de cvartet. Cele două surori, el și eu. O privește neîncrezător, scrutîndu-i reacțiile. Fantome.

— Dar... Lasă fraza neîncheiată. Te duci?

— Se pare că nu mai are mult.

Jenny îl privește fix și în ochii ei se citesc două feluri de cinste rănită, una de copil și alta de adult. Dacă o minte acum, se minte întrucîtva și pe el.

— E vorba de Caro, Jenny. A fost sfîşiată între noi atîta vreme. Nu pot refuza ramura de măslin, acum că mi se întinde.

— De ce vrea atît de mult să te vadă?

— Dumnezeu ştie.

— Dar trebuie să bănuieşti ceva.

Suspină.

— E de profesie filozof şi mai e şi catolic. Ei trăiesc într-o lume a lor. Se întinde şi o ia de mînă, dar priveşte din nou în noapte. Soţia lui e un om deosebit. Foarte... meticuloasă în ceea ce priveşte relaţiile personale. Foarte scrupuloasă. N-ar fi pus capăt atîtor ani de tăcere fără să... Dar nu termină fraza.

Ea îşi trage mîna şi se întoarce cu spatele. El o priveşte în timp ce îşi aprinde o ţigară lîngă canapea.

— De ce părea bine să arunci o sticlă de şampanie în rîu?

— A fost odată modul ei de a sugera că am trăit cu toţii într-un paradis iluzoriu, la Oxford. Continuă un pic cam prea grăbit: E o poveste foarte complicată. Am să ţi-o spun altă dată.

— Nu-i nevoie să începi să-ţi aperi teza. Am pus doar o întrebare.

Dar îi evită privirea.

— Poate că e mai bine aşa, spuse el.

— Îţi foarte mulţumesc.

— Ne mai tragem sufletul.

— Nu mi-am dat seama că de fapt sîntem într-o întrecere. Ia o scrumieră şi, fără să fie necesar, o goleşte într-un coş de hîrtii. Nu te mai întorci?

— Nu vor mai avea nevoie de tine decît maximum trei săptămîni. Cu puţin noroc.

Ea tace.

— Ei, asta să-mi fie învăţătură de minte să mai fac glume despre clarviziune.

— Da. Toată faza asta a fost puţin cam ciudată.

Îl priveşte acuzator.

— Mai cere-mi o dată să mă mărit cu tine.

— Mă străduiesc să nu repet greşelile prosteşti.

— Toată viaţa ta e o greşeală. Chiar tu mi-ai spus-o.

— Un motiv în plus să nu te trag şi pe tine în ea.

— N-aş fi acceptat.

— Atunci?

Ea se apleacă şi bate uşor o perniţă.

— Mă gîndesc la asta. Destul de mult. Mult mai serios decît tine, cred. În ciuda vorbelor tale.

— Atunci ar trebui să-ţi dai seama de ce nu va merge.

— Ştiu că pare o greşeală. Tot ce spui.

Continuă cu încăpăţînare să aranjeze pernele, apoi ia una şi îi inspectează atent o cusătură desfăcută.

— Mă întreb numai dacă faptul că nu te vei mai ţine după mine, iar eu nu voi mai renunţa la orice pentru a-ţi cîrpi ciorapii n-ar putea fi de fapt un lucru bun. Poate cel mai bun care mi se poate întîmpla

vreodată. Rolul nevestei nu mă atrage deloc. Mă gîndesc că mi-ai distrus singura... relaţie serioasă. Că asta îmi va distruge întotdeauna orice relaţie cu orice om normal de vîrsta mea. Încerc să fiu sinceră, spune ea.

— În acest caz, e clar că lucrurile nu vor putea merge, Jenny. Componenta indispensabilă a unei astfel de căsătorii e un nucleu de nesinceritate. Nu cred că noi doi am reuşi aşa ceva. Pe termen lung.

Lasă perna din mînă:

— Nu pari să-ţi dai seama că am nevoie de tine. Din atîtea puncte de vedere.

— Ai nevoie de cineva.

Ea se îndepărtează de canapea şi se aşază într-un fotoliu, cu umerii căzuţi, cu capul plecat.

— Încep deja să mă simt speriată.

— Asta dovedeşte că nu sînt omul potrivit pentru tine. Şi nu voi fi niciodată.

— Trebuie să iau o hotărîre în legătură cu noul rol.

— Cunoşti părerea mea. E un om bun. Va ridica scenariul. Ar trebui să accepţi.

— Și să nu-ţi mai fiu ţie o povară. Mi-ar plăcea să ştiu că mă aştepţi. Că eşti aici şi că mă aştepţi.

— Te voi aştepta. Cît timp vrei tu. O știi prea bine. Caută o compensaţie, apoi continuă: Şi poţi să te muţi în cabană. Abe și Mildred vor fi încîntaţi.

— Poate c-am s-o fac. Şi nu schimba subiectul.

Trage din ţigară, dă fumul afară şi se uită la el. E tot lîngă telefon.

— Observ că nu găseşti că eu sînt de fapt lucrul cel mai bun pe care ţi l-ar putea oferi viaţa.

— Vorbeşti de parcă am pune la cale vreo afacere profitabilă.

— Iar tu te ascunzi. Şi asta e şi mai rău.

— Ce ascund?

— Trecutul.

— E încă prea dureros. Trecutul.

— E un răspuns prostesc, evaziv şi necinstit.

Foloseşte adjectivele ca pe nişte mici plesnituri de bici. El îşi întoarce privirea.

— Așa e cea mai mare parte a trecutului meu.

— Doar atunci cînd îl pui în scenă, nu şi cel adevărat.

El tace. Ea continuă:

— Așa e cea mai mare parte din trecutul oricui. Nu știu de ce găsești că al tău e mai groaznic decît al altora.

— N-am spus groaznic. Neispăşit. Se aşază pe canapea, în unghi drept cu scaunul ei. Nu e vorba de o statistică, Jenny. Şi nici măcar de istoria unui individ. Ci strict de măsura în care fiecare om este conștient. Ea nu-l ajută. El continuă: Te-am indus în eroare, azi după-amiază nu aveam tocmai un sentiment de gol. Mai degrabă opusul. Ca şi cînd aş fi mîncat prea mult. Un rest nedigerat. Ca un pietroi.

Ea se uită atent la vîrful ţigării.

— Ce anume ţi-a spus fosta ta soţie de te-a supărat atît?
— Despre chestia aia din *Express*. N-a rezistat să nu mă împungă.
Acum priveşte fix covorul.
— Şi tu simţi acelaşi lucru?
— Ce să simt?
— Ură. Te-am auzit cînd ai spus. Toate astea sînt atît de vechi.
— Oare peste douăzeci de ani şi ce se întîmplă acum va părea învechit?
— Orice s-ar întîmpla, n-aş vrea să-ţi mai fac nici un rău.
Îi evită privirea; el îi studiază o clipă chipul, copilul frustrat din ea, tînăra adultă geloasă; şi simte o puternică dorinţă s-o cuprindă în braţe, să topească gheaţa – dar o reprimă, îşi dă seama şi se felicită că o reprimă. Se uită în pahar la ce-a mai rămas din cele două degete de whisky.
— Ne-am încurcat toate valorile. Ne-am aşteptat la prea mult. Am fost prea încrezători. Există o mare prăpastie în interiorul secolului XX. O barieră. E important dacă te-ai născut înainte de 1939 sau după. Lumea, timpul... a zburat. A sărit trei decade într-una singură. Noi, antediluvienii, am pierdut definitiv pasul, Jenny. Generaţia ta ştie totul despre aparenţe. Despre lucrurile vizibile. Despre felul în care arătau sau cum sunau anii '30 şi '40. Dar nu ştiţi cum era să-i trăieşti. Tot acest ridicol decor al inimii cu care ne-a lăsat împovăraţi.
Ea tace un timp îndelungat.
— N-ar fi mai bine să telefonezi la aeroport?
— Jenny.
— Nu e nici o prăpastie, Dan. E o baricadă pe care tu o ridici în mod deliberat.
— Ca să ne apere pe amîndoi.
Ea stinge ţigara.
— Mă duc la culcare.
Se ridică şi porneşte spre dormitor; dar se opreşte în uşă şi se uită înapoi spre el.
— Te rog să observi cu cîtă meticulozitate şi scrupulozitate nu trîntesc uşa.
Şi ajunsă în partea cealaltă, o lasă, cu ostentativă precizie, pe jumătate deschisă. Apoi se uită din nou la el.
— În regulă, bătrîne?
Dispare. El stă nemişcat cîteva minute, apoi îşi termină paharul de whisky. Pe urmă se îndreaptă spre locul unde şi-a lăsat haina, scoate din buzunar o agendă, pe care o răsfoieşte în timp ce se îndreaptă spre telefon. Formează un număr şi, aşteptînd să i se răspundă, priveşte fix uşa dormitorului – care, ca şi cealaltă uşă, ca realitatea însăşi, acea supremă ficţiune ambiguă a trecutului pus în scenă, pare să rămînă etern nehotărîtă; invitaţie, interdicţie, acuzare, iertare; şi în perpetuă aşteptare... ca, în cele din urmă, cineva să simtă ce e bine.

Consecințe

Mașina poliției i-a lăsat la capătul lui North Oxford Road, unde locuia Dan. Cerul se înnorase complet și începuse deja să picure. Pășeau repede printre cele două șiruri de case victoriene plicticos de solemne și prea uzate ca să pară reale. Vîntul smulsese cîteva frunze. Toamna se apropia tristă și răutăcios de prematură. Nu rostiră aproape nici un cuvînt pînă nu ajunseră în camera lui Dan.

Era cea mai bună cameră din casă, la etajul întîi, ferestrele dădeau spre grădina din spate; Dan o alesese și din cauza proprietăresei, o marxistă din Woodstock Road care, reușind să-și includă numele pe lista celor care aveau dreptul să închirieze camere, îngăduia chiriașilor ei studenți libertăți neobișnuite pentru vremea aceea. I se treceau cu vederea mesele frugale și broșurile Partidului Comunist în schimbul privilegiului rar de a putea face ce poftești cu și în intimitatea camerei tale. A lui Dan vădea un gust care în 1950 trecea drept avangardist. Avea ceva bani în afara bursei acordate de stat și aveau să mai treacă vreo douăzeci de ani pînă cînd *Art Nouveau* să devină pretutindeni la modă. Mici fleacuri în acest stil încă mai puteau fi cumpărate cu un șiling sau doi din orice magazin cu mărunțișuri.

Ce ar putea cineva deduce azi dintr-o fotografie a acestei camere? Interesul locatarului pentru teatru: pe pereți, o colecție de poze ale starurilor de comedie și music-hall dinainte de 1914 (pe care o mai are pe undeva și la care încă mai adaugă uneori cîte una), un teatru în miniatură, așezat cam prea la vedere pe o măsuță lîngă fereastra dinspre grădină, deasupra șemineului, o schiță originală de Gordon Craig (pe atunci proprietatea cu care se mîndrea cel mai mult și pe care mai tîrziu a oferit-o prostește femeii cu care Nell îl acuzase de adulter în acțiunea de divorț), un afiș înrămat care menționa și numele său (în calitate de colibretist al spectacolului de revistă din iarna trecută), cîteva măști dintr-o reprezentație a *Antigonei* a lui Anouilh (care nu avea nimic de-a face cu stilul *fin de siècle*, prevestind deja un eclectism suspect). Interese academice: o bibliotecă cu texte din literatura engleză și, pe perete, o caricatură înfățișîndu-l pe profesorul Tolkien călcat în picioare de un stahanovist rus purtînd o pancartă; examinat de aproape, acesta se dovedea a fi un student purtînd o proclamație cu litere runice: *Jos anglo-saxona*. Această caricatură va deveni extrem de valoroasă de cînd cu *Stăpînul inelelor*, dar, din

nefericire, a fost arsă la numai trei săptămîni după momentul în care ne aflăm, mai precis, în ultima zi de școală a proprietarului, împreună cu abominabilul *Beowulf* și cu o serie de alte antice instrumente tipărite de tortură – în chip de răzbunare pentru interogatoriul la care fusese atît de des supus și pentru desele admonestări pe care fusese nevoit să le înghită la vremea lor.

Familia și viața personală: greu de spus, dar numărul redus al mărturiilor e grăitor în sine. Nu îmi amintesc să fi existat vreo fotografie de familie, deși exista totuși una, o poză neclară a unui vechi portal de piatră cu data ilizibilă pe fronton (dar el o știa pe dinafară), 1647, care putea fi eventual inclusă în această categorie; și, foarte probabil, mai erau expuse și unele fotografii din diferite spectacole universitare la care Daniel colaborase; și mai exista desigur una, cu marginile estompate, o fotografie a lui Nell într-o postură convențională, pe masa folosită drept birou – în prezent încărcată cu cărți, dovada unei panici de ultim moment. Dar impresia cea mai puternică pe care ți-o lăsa această cameră era a unui narcisism împins la extrem (și cumva de o lipsă de subtilitate penibilă), deoarece pe pereți se aflau cel puțin cincisprezece oglinzi. Fuseseră, e drept, colecționate pentru ramele lor *Art Nouveau* sau cel puțin așa se pretindea; dar nici o altă cameră din Oxford nu ți-ar fi putut oferi un acces atît de ușor la contemplarea propriului aspect fizic. Această mică slăbiciune fusese crunt satirizată (dacă n-am ține seama de faptul că la Oxford orice fel de satiră este mai puțin crudă decît indiferența). În urmă cu un semestru, o revistă studențească publicase o listă de „caractere“ în genul lui La Bruyère. Daniel fusese poreclit „domnul Specula Speculans“, care „sucombase în urma șocului suferit cînd se privise din greșeală într-o oglindă fără sticlă și astfel descoperise adevărata înfățișare a talentelor sale în locul minunatelor trăsături ale chipului său“.

Nu trebuie să uităm că această încercare timidă de a crea un decor personal fusese făcută pe – sau din cauza – unui fundal de austeritate, de raționalizare și de conformism universal. Marea Britanie avea încă mentalitatea unei țări asediate. La vremea aceea, un astfel de decor era o îndrăzneală. Persoanele invitate la petreceri într-un asemenea loc se simțeau onorate și după aceea povesteau despre ele prietenilor mai puțin norocoși. O picanterie în plus o constituia și sus-menționata proprietăreasă de la parter, care perora furibundă împotriva viperei pe care o luase la sînul ei, a decadenței burgheze a fleacurilor neobișnuite pe care le avea în cameră și a atitudinii lui față de viață în general – sau cel puțin așa îi plăcea lui Dan să le spună oaspeților săi. De fapt, în ciuda excentricității sale, bătrîna „tovarășă“ nu era deloc proastă și-și cunoștea tinerii și potențialul lor de a acționa în favoarea cauzei sale cu mult mai bine decît și-l cunoșteau ei înșiși. Nici unul dintre cei cu care Dan a împărțit această casă și care, ca și el, mai tîrziu în viață, au ajuns la o oarecare notorietate nu a devenit comunist; dar, lucru și mai remarcabil, nici conservator n-a devenit vreunul.

Jane cunoștea camera prea bine ca să-i mai acorde vreo atenție în după-amiaza aceea. Se duse la fereastră și se uită jos în grădină.

După o clipă, își scoase basmaua roșie și-și lăsă părul negru să-i cadă pe spate; dar rămase tot acolo, gînditoare, cu basmaua în mînă.

— Vrei să bei ceva, Jane?

Ea se întoarse și-i zîmbi ușor.

— Ceai?

— Mă duc să umplu ceainicul.

Cînd se întoarse din baie cu ceainicul plin de apă, o găsi în colțul unde își amenajase el o minusculă bucătărie.

— N-am decît lapte praf.

— Nu-i nimic.

— Pot să șterpelesc niște lapte proaspăt de la Nadia Constantinovna.

— Nu-i nevoie.

— Nu-i acasă.

— Sincer.

Și veni spre el cu două cești, un ceainic de porțelan și lingurițe și se așeză în genunchi lîngă cămin. El puse ceainicul pe micuța plită electrică pe care fierbea de obicei apa, apoi se duse în bucătărie și se întoarse cu lapte praf, ceai, zahăr. Se așeză jos pe covor, în fața ei, și o privi în timp ce ea punea frunzele negre în ceainic.

— Vine și Nell?

Dan făcu semn din cap că nu.

— Trebuie să-și termine eseul pentru mîine.

Ea dădu din cap. Simți că nu avea chef să vorbească. Totuși senzația de gol a casei pustii, în ziua și la ora aceea, făcea ca tăcerea să i se pară mai stînjenitoare.

— Să aprind focul?

— Dacă vrei.

Cînd apropie chibritul, gazul pocni ușor și începu să ardă cu o flacără auriu-albăstrie; scîntei roșietice, incandescente. Apa din ceainic începu să fiarbă cu un susur molcom. Pentru Dan zgomotele creau un ecou interior, un fel de tors plăcut, în ciuda ușoarei lui neliniști și a tăcerii lui Jane. Mintea lui, care deja zămislea dialoguri, monstrul care pe atunci părea încă un dar ce-l umplea de veselie, începuse să repete cîteva posibile variante de a povesti cu haz cele întîmplate: accentul pompos semidoct al polițiștilor, purtarea groaznic de blazată a lui Andrew, acel „Am debarcat la Anzio, bătrîne"... și apoi mai era încă ceva, nu numai trupul descoperit, fundul cenușiu ca un drob necopt, viermii care i se spusese că-i colcăiau în păr (pe care Dan va pretinde că i-a văzut cu ochii lui) – dar și faptul că fusese cu Jane, idolul anului ei, deja aproape celebră.

Tot tineretul din Oxford știa că într-o zi va deveni cu siguranță celebră, cu frumusețea și cu talentul pe care-l avea (și care se ridica mult peste întruchiparea Ritei Hayworth, așa cum o dovedise fără putință de tăgadă modul în care o interpretase pe Vittoria din *Diavolul alb*). Ședea sprijinită în cot, lungită puțin într-o parte, cu privirea ațintită spre foc. În adîncul sufletului ei, nu era persoana plină de vioiciune, mobilitate, înzestrată cu un deosebit talent de a imita, așa cum era pe scenă, ci așa cum o dezvăluia expresia chipului ei în acel

moment, un soi de interiorizare meditativă. În ea erau, de fapt, două persoane deosebite, își dăduse de mult seama că era mult mai complicată decît Nell ; și, contrar aparențelor, asta o făcea persoana potrivită pentru Anthony care, din atîtea puncte de vedere, reprezenta antiteza lor, a tuturor celorlalți – savantul clasicist venit de la colegiul din Winchester, cu o minte ce dovedea înclinație spre analiză și aforism rapid, pe cale de a deveni curînd profesor universitar ; serios, logic (în toate în afara credinței religioase, care pe vremea aceea trecea drept o afectare asemănătoare cu colecționarea ramelor de oglinzi stil *Art Nouveau*). Oxfordul era plin de tineri ca Mark, pe care războiul și vederea morții îi maturizaseră. Toată lumea cunoștea povestea cu iscoada supraveghetorului care îl luase de guler pe un student prins bînd într-o cîrciumă – pentru a descoperi că victima nu era altul decît colonelul a cărui ordonanță fusese în timpul războiului. Dar maturitatea lui Anthony era de altă natură, părea să fie mult mai sigur de ceea ce reprezintă și de ceea ce intenționa să devină. Toți îl invidiau pentru Jane, dar legătura lor părea nepotrivită doar celor care nu-i cunoșteau bine pe nici unul din ei. Dincolo de aparențe, de fapt se completau uimitor unul pe altul.

Așa cum probabil ar fi spus-o și la vremea aceea, deși poate mai puțin concis, Dan era pur și simplu îndrăgostit de Jane. De aceea se simțea atît de stînjenit. O știa de cîteva luni, de cel puțin două semestre ; și se simțea prins în cursă. Viitoarea lui căsătorie cu sora ei era de mult sortită eșecului. Aici se potriveau cuvintele nemuritoare ale lui Webster : „straniile joncțiuni geometrice“ ale vieții omenești. Sentimentul de vinovăție pe care ar fi trebuit să-l aibă față de Nell îl avea mai degrabă față de Anthony, dar în acel moment era aproape inexistent sau oricum foarte redus, pentru că la vremea aceea Anthony își oferise o scurtă vacanță la sfîrșit de săptămînă (într-o mănăstire din Gloucestershire în care se retrăsese), înainte de a intra în moara examenelor finale.

Dan încă mai considera un privilegiu faptul că se înțelegea atît de bine cu Anthony – inexplicabil pentru că încă nu putea să priceapă ce văzuse la el acest strălucit produs al renumitului colegiu din Winchester. Era mult mai conștient de ceea ce cîștigase el personal din această prietenie – contactul cu o inteligență mult mai exigentă și mai incisivă, un simț mult mai sigur al valorilor exterioare și interioare, ce nu se lăsa corupt de idei noi și mode trecătoare. Dintr-un anumit punct de vedere, se putea spune că la Oxford Anthony era la el acasă, în timp ce Dan era doar un simplu vizitator. Dacă ar fi să spunem adevărul, Dan învățase mai multe de la Anthony decît de la profesorii săi. Dar în prietenia lor exista totuși o fisură : Dan nu reușise niciodată să se dezbare de o profundă convingere, ascunsă cu grijă, că prietenul său îl domina prin superioritatea sa.

Ca să fim cinstiți față de Dan și pentru acuratețea povestirii, trebuie să spunem că se bucura de atîta prestigiu printre studenți – am putea spune chiar notorietate –, încît sentimentul său de inferioritate ar fi părut de neînțeles contemporanilor săi. Era într-adevăr mult mai cunoscut, poate chiar mai invidiat, decît Anthony ; făcea

parte dintre aceia care reuşesc să scape de academismul universitar, a căror reputaţie nu se limitează la succesul academic şi care, mai tîrziu, se vor distinge printre toţi cei care au aparţinut aceleiaşi generaţii de studenţi din Oxford, asupra cărora îşi vor lăsa o amprentă caracteristică. Dar, ca şi în cazul lui Jane, şi în el existau două persoane, deşi el era mai puţin pregătit sau mai puţin capabil s-o recunoască decît ea. Poate că numai sentimentele sale ascunse faţă de Anthony îl făceau să-şi dea seama de acest fapt; şi ceea ce simţea pentru Jane. Era chiar uneori puţin gelos pe condiţia ei de femeie tînără care, după părerea lui, îi permitea o atitudine mai naturală şi, în acelaşi timp, mai matură; ea putea să fie ironică sau afectuoasă în diverse feluri care lui nu-i erau la îndemînă. De fapt, în discuţii se coalizau deseori împotriva lui Anthony, luîndu-l cu blîndeţe peste picior dacă devenea prea ostentativ profesoral. Dar era o alianţă, se voiau doi experimentaţi oameni de teatru combătînd intelectualismul; şi această complicitate ascundea chiar faţă de ei înşişi adevăratele afinităţi existente între ei.

Astfel, Dan contempla această aparentă dovadă, premiul pe care el nu-l obţinuse – şi, pentru a complica şi mai mult lucrurile, premiul care i se părea că-i fusese întrucîtva furat, din moment ce el o cunoscuse pe Jane înaintea lui Anthony, chiar el îi prezentase unul altuia şi, pînă la această primă întîlnire a lor, stătuse retras numai pentru că fusese prea copleşit de ea. Acum se consola şi el cu această întîmplătoare intimitate, în liniştea plăcută a camerei, unde nu se auzea decît focul arzînd încet. Cerul parcă se întunecase şi mai mult, era neobişnuit de întunecat pentru o zi de miez de vară. Afară, ploaia se porni cu furie. Ceaiul fierbea şi Jane se aplecă şi îl dădu la o parte; apoi umplu ceainicul de porţelan. Pe cînd turna apa, îi puse întrebarea care-l ului:

— Dan, te-ai culcat cu Nell?

Stătea cu capul plecat, privind atent în jos.

— O, *draga* mea...

Rîse uşor, şocat şi amuzat; de fapt, numai şocat. Fără să zîmbească, Jane puse cu grijă ceainicul jos lîngă cămin. Dan credea că avea totuşi o calitate: simţea imediat starea de spirit a celorlalţi; sesiza intonaţia, exprimarea, schimbarea imperceptibilă a expresiei gurii sau a ochilor; dar numai starea de spirit, nu şi intenţiile.

Dan şopti:

— Nell nu ţi-a...?

— Surorile nu-şi împărtăşesc totdeauna astfel de lucruri.

Puse cîte o linguriţă de lapte în fiecare ceaşcă.

— Vrei să spui că da?

— Am fi o excepţie?

Bineînţeles că da, în vremurile acelea astfel de lucruri nu se întîmplau cu atîta uşurinţă; şi cei comparativ puţini care o făceau obişnuiau să păstreze cu grijă secretul. Dar Dan nu fusese niciodată genul care să-şi ascundă firea sofisticată cu greu dobîndită, şi nicidecum înnăscută. Sinceritatea trebuie şi ea înlocuită cu ceva.

— Eu nu mă culc cu Anthony.

Nu putea pricepe de ce ținea să i-o spună. Cunoscînd concepțiile lui Anthony, nici n-ar fi putut crede altfel; el și Nell căzuseră de acord asupra acestui lucru.

— Principiile catolice?

Îi întinse ceașca, în care pluteau minuscule grăunțe de lapte nedizolvat.

— Da.

— Joacă un rol important în viața lui?

— Da.

— În ciuda tonului satiric și a butadelor.

Ea zîmbi ușor, dar, pentru a doua oară în ziua aceea, părea să aibă ceva de reproșat lui Anthony. Obscure mișcări subterane, un mister dezvăluindu-se pe neașteptate, primul scîrțîit slab al unei balamale. Luă o gură de ceai.

— Nu sînt virgină, Dan. A existat altcineva. Cînd eram în anul întîi. Înainte să-l cunosc pe Anthony.

O mărturisire care străpunse ceva ce pînă în clipa aceea rămăsese virgin între ei.

— El știe?

Făcu o strîmbătură.

— Tocmai de asta îți spun. Fac un fel de repetiție.

— Doamne sfinte.

— E atît de stupid. De ce nu i-oi fi spus de la început. Pe urmă mi s-a părut prea tîrziu. Acum mă simt ca prinsă în cursă. Nu pentru ce am făcut. Pentru că nu i-am spus nimic pînă acum.

Îi oferi o țigară, aprinse o bucățică de hîrtie și i-o aprinse, apoi o aprinse pe a lui.

— Și lui nu i-a trecut niciodată prin cap să te întrebe?

— Pentru o persoană atît de inteligentă, e curios de încrezător. În privința oamenilor, consideră de la sine înțelese o mulțime de lucruri pe care nu le-ar accepta niciodată dacă ar fi vorba de o teorie a logicii sau de un silogism. Trase din țigară. Cel puțin așa am crezut multă vreme.

— Și acum?

— Mă întreb dacă nu cumva îi e frică. Asta mă înspăimîntă ori de cîte ori încerc să-mi adun curajul să-i spun.

— O dată și o dată tot va trebui să-i spui.

— Nu pot acum, chiar înaintea examenelor finale. Ar lua-o cu siguranță drept...

— Drept ce?

Avea ochi atît de frumoși, de adînci; uneori părea foarte tînără, ca în clipa aceea, cu privirea ațintită asupra focului, mai tînără decît Nell.

— Iezuitul din el cine știe ce-ar deduce. Momentul e atît de nepotrivit. Poate că și-ar închipui că încerc să-i spun altceva.

— Ești sigură că nu se gîndește la tine ca la un nou pas în necunoscut?

Zîmbi.

— Acum că mi-o spui tu, presupun că reprezint o întruchipare a dezordinii.

— Te presează cu povestea asta cu catolicismul?

— Îl cunoşti doar. Ridică din umeri. Nu e omul care să-mi impună o lege. Nu vorbeşte decît despre Gabriel Marcel şi ideea alegerii personale. Se frămîntă tot cum să nu hotărască el pentru mine.

Se rezemă în cot, îndepărtîndu-şi picioarele de dogoarea focului, dar continuînd să privească flăcările. Apoi continuă:

— Săptămîna asta am înțeles deodată ce vrea să spună Rabelais. Cum de fapt el e mult mai modern decît toată fauna din St Germain-des-Prés. Mult mai existenţialist. Asta încercam să-ţi spun adineauri cînd eram la rîu. Cînd te gîndești cît de obsedată de abnegaţie a devenit Anglia. În afara micii lumi pe care ne-am creat-o aici. Am senzaţia că există ceva similar la Anthony în legătură cu latura sa religioasă. Gîndindu-se permanent la trecut, veşnic îngrijorat de viitor. Niciodată în stare să se bucure de momentul prezent. Și la toate astea Rabelais le dă genial cu tifla. Există pasaje cînd ai... ai deodată senzaţia că el e singura persoană zdravănă la cap care a trăit vreodată. Se uită fix la ţigară. Am încercat să-i explic toate astea lui Anthony.

— Și n-a prea priceput?

— Dimpotrivă. A înţeles tot. Afară de faptul că tocmai făcusem dragoste cu Rabelais. Spiritual vorbind.

Dan îi zîmbi.

— Dar nu te-ai exprimat chiar în termenii ăștia.

— Dar asta simțeam. Atît adulter, cît şi erezie. În special cînd m-a lăsat să înțeleg că, avînd o minte palidă de femeie, aș face mai bine să tac din gură.

— Haide, haide. Nu face el aşa ceva.

— Sigur că nu. Era chiar amuzant. Pentru că era atît de sigur că nu vorbeam serios. Începu să urmărească cu degetul desenul covorului uzat. Problema lui e că nu poate fi decît el însuși. Tu și cu mine putem fi altcineva.

— Acum îl acuzi de lipsă de imaginaţie. Nu-i cinstit.

— Nu lipsă de imaginaţie. Ci de posibilitatea de a o folosi creator. Niciodată nu va fi în stare să scrie piese. Romane. Nimic care să-i ceară să fie altcineva. Nici într-o mie de ani.

Urmă un moment de tăcere; deodată Jane schimbă discuţia.

— Mă întreb dacă Nell îl simpatizează sau nu.

Reușise să-l șocheze din nou.

— Bineînțeles că-l place. O ştii și tu.

— Ea nu-și dă seama că el nu-i de acord cu purtarea ei?

Dan îi aruncă o privire fugară; dar fata stătea cu ochii aţintiţi asupra covorului.

— Asta-i ceva nou şi pentru mine, Janey.

Mincinosul: de mult o simţise şi se temuse. Și începînd din acel moment, după-amiaza începu să dezvăluie fațete stranii, fisuri nebănuite, răsturnări de situaţie; adevărata dezordine. Aproape că-ţi făcea impresia că Jane vorbește cu maliţiozitate; hotărîrea de a-l forța pe Dan să privească adevărul în faţă; şi în acelaşi timp o dezgolire, de vreme ce nu ezita să-i dezvăluie toate sentimentele pe care pînă atunci le ținuse ascunse.

— Încearcă să o ascundă. Chiar şi faţă de mine.
— Dar, pentru Dumnezeu, ce-i reproşează lui Nell?
— Presupun că bănuieşte că faceţi sex. Există ceva la mine pe care-l simte şi la ea şi care-i stîrneşte teama. Ia destul de în serios felul ei de a o face pe femeia libertină.
— Dar e numai o mască, în parte cel puţin. O ştie doar.
— Bineînţeles.
— Şi eu? Nici eu nu sînt cu nimic mai bun.
— Nu, pe tine te acceptă. Tu eşti un copil al naturii. Dovada că e un om cu vederi largi. Se uită la el cu coada ochiului. Te şochează toate astea?
— Cred că Anthony e total lipsit de autenticitate.
— Dar în acelaşi timp ţine în mod autentic la voi amîndoi.
— Mii de mulţumiri.
— Şi se străduieşte să înţeleagă.
— Bine, dar se contrazice. Nu poate să pretindă că ţine într-adevăr la Nell şi în acelaşi timp să-mi plîngă de milă că am picat în ghearele prostituatei din Babilon.
— Se teme pentru tine.
O privi uimit, dar ochii ei rămîneau aţintiţi asupra focului. Simţi din nou că nu putea ţine pasul cu ea.
— Asta încercai să-mi spui cînd eram la rîu? Cînd m-ai întrebat dacă Nell şi cu mine vrem să ne căsătorim?
— Ce vrei să zici?
— După părerea ta şi cea imuabilă a lui Anthony, n-ar trebui?
— Nu este ceva despre care să-mi permit să emit eu păreri imuabile.
El tăcu, apoi pufni uşor, cu amărăciune:
— Credeam că avem cel puţin aprobarea ta. Continuă: Atunci de ce-ai mai spus că Nell e norocoasă?
— Pentru că aşa consider eu. Adăugă încet: Şi nu pot să-ţi spun părerea mea definitivă pentru că nu sînt capabilă să judec destul de imparţial astfel de lucruri.
Din nou încercă s-o forţeze să-l privească.
— De ce nu?
— Aşa.
— Ei, hai! Spune-mi!
Vocea îi deveni o şoaptă.
— Pentru că sînt geloasă pe Nell.
— Pentru că nu-şi face probleme să se culce cu un bărbat?
— Asta ar fi numai invidie. Am spus că sînt geloasă.
Abia peste vreo cîteva minute pricepu. Dar privirea ei fixată cu intensitate asupra covorului... El îşi privi picioarele întinse, stătea rezemat de peretele de lîngă cămin; şi se simţi ca un om legat la ochi, împins spre o prăpastie. În tăcerea ce se lăsase, ea murmură:
— *Fais ce que voudras.*
— Lucrurile încep să se complice.
— Poate că e o simplificare ce trebuia de mult făcută.
— Dar tu şi Anthony, credeam...

Se întoarse cu spatele, sprijinindu-se în celălalt cot. Dan rămase cu privirea aţintită pe spatele ei.

— Toată vara, ori de cîte ori eram toţi patru împreună, nu te uitai niciodată la mine. Doar dacă nu aveai încotro. Iar eu a trebuit să-mi impun să te privesc normal.

Jane îşi plecă fruntea, ascunzîndu-şi chipul şi aşteptă.

— Nu mi-am dat seama.

— Că-mi ocoleai privirea?

— Nu, că tu...

— Nu bănuiai deloc?

— Doar... o dată sau de două ori. În seara aia, la Trout.

— De ce credeai că te ţineam de mînă în felul ăla?

Cînd se închisese cîrciuma, făcuseră o plimbare pînă la Rosamund's Bower. Nell şi Anthony o luaseră înainte. În întuneric, fusese foarte conştient de mîna ei într-a sa... dar nu se gîndise la gestul ei în felul ăsta.

— Am crezut că o faci dintr-o dragoste de soră.

— Toată seara aceea am urît-o pe Nell. Nu aveam nici un fel de sentimente de soră.

Tăcură amîndoi. Îi privi ceafa, conturul trupului. Ploaia se mai domolise, dar cerul era tot înnorat. Încet, începu să-i mărturisească totul, ca şi cum şi-ar fi smuls cuvintele cu cleştele. Dar, de fapt, începea să simtă o emoţie delicioasă.

— E o nebunie. Dar cred că sînt îndrăgostit de voi amîndouă.

— Şi eu simt exact acelaşi lucru.

— Doamne. Ce încurcătură.

— E vina mea. Nu aveam de gînd să deschid discuţia, dar...

— Chestia aia dintre trestii.

— Probabil.

— În ceea ce mă priveşte, e o poveste care durează de mult. Aveai atîta succes... Nu ştiam cum să ajung în preajma ta.

O nouă pauză.

Ea spuse:

— E ca gripa. O iei înainte de a putea face ceva s-o preîntîmpini.

— Doar că pentru gripă există tratamente simple.

Ea aşteptă. Apoi, după o clipă, zise:

— De obicei se tratează cu patul, nu?

O pauză lungă. O şoaptă:

— Jane? Ea stă ghemuită, sprijinită în cot. Nu cred că vorbeşti serios.

Scutură din cap.

— E atît de greu de explicat. Am senzaţia că, într-un fel, Anthony mă face să pierd ceva. Ceva ce tu şi Nell împărtăşiţi. Ceva la care trupul meu visează.

— Rabelais?

— Dorinţa de a fi sălbatică şi desfrînată, cred.

„Sălbatic şi desfrînat“ era un clişeu studenţesc de pe vremea aceea, folosit întotdeauna cu ironie.

— Dar ce spui tu...

— Îl iubesc cu adevărat, Dan. Sună ciudat, dar o fac tocmai pentru că-l iubesc. Apoi adăugă: Pentru că vreau să-l iubesc.

Se simțea din ce în ce mai stînjenit, și totuși nu se putu abține să nu continue:

— Pentru că vrei să știi dacă poți să-l iubești?

Ea nu spuse nimic și, cînd vorbi din nou, vocea îi era atît de șoptită, încît cu greu deslușii cuvintele.

— Doar o dată. Un *acte gratuit*?

El își privea fix pantofii.

— Și mîine?

— Dacă am ști exact ce facem. Că putem păstra totul... în afara timpului. Ca un exorcism.

El își ținu respirația.

— Exorcism pentru ce?

— Pentru ceea ce trebuie să se întîmple. Pentru ceea ce se va întîmpla negreșit.

— Pentru că știm că ne iubim?

— Pentru că știm că odată ne-am dorit. Și că cel puțin am avut curajul s-o acceptăm deschis.

Simțea crescînd în el atracția față de ea; și o dorință nebună de a nu i se opune, în ciuda vorbelor pe care le rosti:

— Nu știu cum am mai putea vreodată să-i privim în față.

— Pînă acum se pare că ne-am priceput destul de bine să ne ascundem. Chiar și unul față de celălalt.

El spuse:

— Nu-i vorba de...

Dar fraza îi rămase din nou neterminată. Se simțea paralizat, împietrit de grozăvia celor ce se petreceau, irezistibil atras de straniul situației. Tăcerea devenise apăsătoare, iar ea nu făcea nici o mișcare. Dinspre grădina din spate se auzi prin ploaie sunetul unui oboi, cineva care făcea game, cu iuțeală și pricepere. Apoi din nou liniște.

Jane se ridică și se întoarse spre el. Dan avea impresia că acum îl privea pentru prima oară. Ochii ei aveau ceva straniu de virginal în clipa aceea, ceva de școlăriță; o fată de șaptesprezece ani, speriată de ce făcuse femeia matură din ea; dar care arbora un surîs ce nu anula, ci cumva contrabalansa inocența. Era poate un răspuns la ceva încă nesigur din expresia feței băiatului, căci zîmbetul avea și o ușoară nuanță de sfidare; sau de malițiozitate, ca și cînd fata n-ar fi vrut decît să-l pună la încercare.

Persoana care studia la oboi începu să cînte Delius și Jane îi întinse mîna peste covor, aproape ceremonios, un gest de mireasă medievală.

Traversare

Daniel era pe punctul de a pierde avionul, din cauza unui ambuteiaj. Era una din zilele acelea rare cînd cerul nu era acoperit de pîclă, o splendidă dimineață de iarnă californiană. Șoferul taxiului, un polonez cărunt, înjura întruna autostrăzile în general și autostrada San Diego în special, mult mai preocupat de starea drumului decît clientul său: un *eu* în voia sorții, aparatul de filmat al lui Isherwood, căruia nu-i displăcea ca, măcar de data asta, să se studieze pe sine, ca și cînd ar fi fost o ficțiune, un personaj din scenariul altcuiva... germenele unei ipoteze, ca ideea cu „Simon Wolfe“ ce i se strecurase în minte în seara precedentă. Poate că vechea sa poreclă, domnul Specula Speculans, nu fusese tocmai îndreptățită: căci dacă pasiunea pentru oglinzi poate constitui, *prima facie*, o dovadă prea concretă de narcisism, ea mai poate reprezenta, simbolic, și o încercare de a se vedea fără complezență, cu ochii altuia – evitînd persoana întîi pentru a deveni propria persoană a treia.

Romanul nu era genul care să-l atragă pe Daniel (deși această respingere se datora, cum o știa prea bine, pe de o parte unei condiționări meschine proprie meseriei sale, iar pe de altă parte presupoziției comode că trecuse de mult vremea cînd ar mai fi putut găsi în el, biet infirm astmatic, imaginația viguroasă, de cursă lungă, pe care o cerea genul). În mod simptomatic, avea o deosebită antipatie față de narațiunea la persoana întîi; și cu cît *eul* narativ se apropia mai mult de ceea ce s-ar fi putut deduce ca fiind *eul* autorului, cu atît mai antipatică îi devenea ideea. În realitate, obiectivitatea aparatului de filmat răspundea mult mai bine necesităților sale interioare profunde decît principiului fundamental estetic (cvasi-moral aproape) al bunului-gust care, pretindea el uneori, s-ar ascunde în spatele opțiunii sale artistice.

În timp ce stătea în taxi, ascultînd distrat pledoaria șoferului, care se străduia să-l convingă că acum era cu adevărat american – America e o societate perfectă, societățile perfecte nu au nici ambuteiaje, nici alte defecte și atunci ce dracu' se întîmpla –, ideea care începea să prindă contur în mintea lui Dan în momentul acela era că poate dorința de a evita orice recapitulare onestă a vieții sale nu era altceva decît teama de a fi judecat; și că (sus-pomenita remarcă a lui Jenny în legătură cu perfecționismul său își atinsese mult mai bine ținta decît își închipuise ea) recunoștea în sinea lui că ceea ce dorea în secret

se împletea strîns cu ceea ce, tot în secret, ura. Încercă chiar să-și formuleze ideea în minte: „Am pierdut avionul (sau am fost pe punctul de a pierde avionul) din cauza aglomerației de pe autostrada San Diego" – dar nu i-a plăcut deloc efectul și nici cum suna.

În cele din urmă începură să se tîrască încet, apropiindu-se de locul accidentului, zăriră șirul panourilor de protecție, cauza formării coloanei de mașini și a neputinței omului modern pe patru roți. În felul său tipic britanic, Dan adăugă cu grijă, pe lista deja existentă, această nouă dovadă că era condamnat fără drept de apel să fie ceea ce era; cît de limpede i se arăta acum faptul că, în cazul foarte puțin probabil în care va încerca vreodată să scrie un roman, orice artificiu, fie chiar și ideea absurdă a unui mitic Simon Wolfe, ar fi preferabil unei povestiri la persoana întîi.

În dimineața aceea eram și foarte obosit. Jenny mă mai ținuse o oră. Plînsese, nu pentru prima oară de cînd ne cunoscuserăm, dar era prima oară cînd plîngea din cauza relației noastre.

Ideea pentru scenariul filmului în care ea avea rolul principal îmi venise la Hollywood, cu trei ani în urmă, în timp ce lucram la alt scenariu. Studioul îmi pusese la dispoziție una dintre secretarele acelea care vin din Anglia și lucrează ba ici, ba colo, plătindu-și astfel un tur al Americii. Deși nu era prea atrăgătoare, avea în schimb simțul umorului și era bună de gură. În timpul pauzelor îmi plăcea s-o ascult povestindu-mi despre experiențele sale în diverse servicii și aventurile romantice ratate pe care le avusese înainte de a lucra cu mine. De mult doream să scriu ceva despre diferențele culturale uneori comice dintre englezi și americani... așa că Jenny era acum o guvernantă englezoaică în casa unui milionar american dintr-unul din cartierele ultraelegante, luptînd fără succes atît împotriva patronilor, cît și împotriva prietenului ei din afara orelor de serviciu – rolul lui Steve Anderson. Jenny avea astfel posibilitatea de a interpreta un personaj destul de apropiat de ceea ce era în realitate. Steve era și continua să fie un tînăr teribil de pisălog, dar rolul îi permitea și lui să-și folosească egocentrismul și alte cîteva fixații reale din viața sa personală. Mă tem că regizorul și scenaristul au provocat în mod deliberat, în afara platoului, o oarecare antipatie între cei doi protagoniști. Nu i-am spus-o lui Jenny, dar de fapt ajunsesem să-l respect pe Steve nu ca om, ci ca profesionist. Pe ecran, în proiecțiile de probă, așa cum speraserăm și noi, insularitatea ei reținută se împletea destul de bine cu ceea ce numea el stilul său „voit natural". Am mințit-o și cînd i-am spus că nu ne gîndiserăm de la început la el pentru acest rol.

Era o minciună convențională, pentru că ne doream foarte mult o actriță care să trăiască acut coșmarul californian nu doar în film, ci și în realitate. Știam cît de perfid e locul acesta, cît de repede îl prinde pe străin în mreje și-l face să se supună legilor sale, așa că era foarte important ca, din acest punct de vedere, Jenny să fie „virgină". Dar asta mai însemna și că, pentru ea, filmul avea să fie o încercare mult mai grea decît își închipuia. Dacă mă comportasem ca un porc la

Claridge's, o făcusem în parte şi din acest motiv; s-o avertizez că, indiferent de succesele pe care le avusese acasă, acum se lansa în cu totul alt gen de filme, într-o lume foarte diferită, în care se va simţi poate mult mai singură. Apoi m-am temut că s-ar putea să se simtă copleşită de reputaţia nemeritată, consideram eu, a lui Steve (şi să-i ajungă la urechi că era mult mai bine plătit decît ea). În acele zile de început o urmăream ca un vultur din motive pur profesionale... care, bineînţeles, au devenit curînd personale, deşi am apreciat-o şi mai mult pentru faptul că părea hotărîtă să nu-mi ceară sprijinul. Afişa un amestec de tact şi independenţă, două calităţi scoţiene ancestrale pe care le apreciam mult mai mult decît darul clarviziunii.

Ca atîtea alte fete drăguţe şi deloc proaste care-şi aleseseră meseria asta, se afla într-o situaţie paradoxală: era condamnată din start să poarte povara propriei frumuseţi. Poate că unor fete obişnuite nici prin cap nu le trece să se plîngă că au de înfruntat o asemenea crucificare; dar ea totuşi există... iar imaginea de pe ecran a lui Jenny se conformează prea mult tuturor noţiunilor curente despre ceea ce se consideră atrăgător din punct de vedere sexual la o femeie. O anumită fragilitate, picioare lungi, o expresie deschisă şi vioaie a feţei cu trăsături regulate, buze fine şi ochi candizi... o fată încîntătoare, care va ajunge departe, spune aparatul de filmat, cineva cu care puteai şi să stai de vorbă, şi să faci dragoste; o prinţesă a secolului XX, capabilă să stîrnească aproape aceleaşi vise ca şi prinţesele de altădată, care lîncezeau în castelele lor cu ziduri crenelate, bîntuind un alt ev, vrăjit de conceptul de intangibilitate.

În Anglia fusese o vreme manechin şi ştia deci cum să se îmbrace ca să te dea gata, cum să proiecteze o imagine ideală, mici vanităţi cărora nu reuşea totdeauna să le reziste. Chiar şi cînd era obosită şi complet nefardată, nu reuşea să-şi piardă acel aer de distincţie uşor detaşată pe care o au femeile frumoase deosebit de fotogenice, acele Shrimpton şi Twiggy ale acestei lumi. Era, bineînţeles, conştientă de asta; şi avea un anume fel de a se strîmba ca un clovn la mine ori de cîte ori îşi dădea seama că i-am surprins această poză. Îmi amintesc de o seară cînd ne duseserăm la o petrecere şi fusese de departe cea mai încîntătoare femeie din încăpere, chiar şi în faţa unei concurenţe strînse, cvasiprofesionale. I-am spus-o cînd am ajuns acasă. S-a dus direct în baie şi s-a demachiat. Cînd s-a întors, mi-a spus: „Îţi interzic să mă placi pentru artificiile astea".

Această strădanie de a fi femeie după propriile reguli, şi nu întruchiparea unui ideal născocit de lumea masculilor misogini, o deformase şi din alt punct de vedere: răceala cu care se comporta faţă de bărbaţii care nu vedeau în ea decît aparenţele fermecătoare era uneori dureros de stîngace şi, într-adevăr, la început m-a indus şi pe mine în eroare. Atitudinea asta distantă era foarte potrivită pentru rolul ei; dar în intimitate găseam că e o prostie – gazela speriată, care la cea mai mică alarmă o ia la goană. Deşi, în cele din urmă, reuşise totuşi să o ascundă destul de bine. Cealaltă faţetă a personalităţii ei, mai caldă şi mai puţin sigură de ea, o întrezărisem cu intermitenţe doar la

început. Nici unul dintre noi nu reuşeam să ne apropiem cu adevărat de ea şi era greu de spus dacă rezerva ei era autentică sau dacă era doar o poză, preocuparea de a menţine şi în anturajul ei cotidian situaţia personajului pe care îl interpreta pe ecran.

Bill a fost acela care mi-a atras atenţia că era cam prea retrasă. La vremea aceea, ideea de a-i oferi un umăr de care să se sprijine încetase să mai fie exclusiv o obligaţie profesională sau un simplu gest de caritate, deşi conţinea şi un element de calcul... element care a dăinuit ca substanţă, deşi şi-a schimbat întrucîtva natura. La Los Angeles avea cu adevărat nevoie de mine sau de cineva ca mine; dar nu reieşea de nicăieri că ar avea nevoie de mine şi în altă parte. Asta nu înseamnă că nu simţeam o afecţiune foarte sinceră unul pentru celălalt. Aş fi putut să mă îndrăgostesc nebuneşte de ea şi să devin groaznic de posesiv; dar păcătuisem îndeajuns în direcţia asta cît să fiu pe deplin conştient că încercarea de a lupta permanent împotriva spiritului de independenţă al partenerei este cea mai sigură cale spre dezastru. Posesivitatea se confunda în mintea mea cu dorinţa de a o transforma şi-mi plăcea prea mult aşa cum era. Aşa cum „Cred în Dumnezeu“ este în general sinonim cu „Cred că nu trebuie să gîndesc“, tot astfel, prea adesea, „te iubesc“ devine un eufemism pentru „vreau să fii proprietatea mea“. Doream sincer s-o las pe Jenny în galeria publică a propriei sale libertăţi; şi, în acelaşi timp, eram îndrăgostit atît de trupul ei, cît şi de independenţa ei.

Lacrimile ei nu erau doar lacrimi de copil răsfăţat, picături de glicerină, ci şi durere sinceră. Am cedat şantajului. Vom da uitării seara aceea, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Jenny se va întoarce acasă de îndată ce va fi liberă. Era numai o despărţire temporară. O simplă repetiţie, a zis ea; iar eu n-am contrazis-o.

Apoi m-am urcat în maşină şi am plecat la Bel-Air, un cartier în care un englez venit la Los Angeles nu-şi poate permite să locuiască – eu locuiam acolo doar prin amabilitatea unui vechi prieten. La începuturile carierei mele, un scenariu pe care-l făcusem pentru Columbia a fost respins de studio şi l-au adus pe Abe Nathan să mă ajute să-l rescriu. La vremea aceea se cam lăsase de meserie, dar le stătea la dispoziţie în momentele grele. Mă simţisem jignit şi eram pregătit să-l găsesc foarte antipatic. Dar nu toate hotărîrile luate de studiouri sînt tîmpite. Povestea scrisă de mine avea nevoie de „doctor“, iar mie îmi trebuia o lecţie; am fost cucerit de profesionalismul său şi mai ales de Abe însuşi – aşa cum am fost cucerit şi de soţia sa, Mildred, de îndată ce am cunoscut-o. Abe purta livreaua pe care bătrînul Hollywood o impunea sclavilor săi bine instruiţi – fii cinic, lugubru, obscen, suspectează de tot ce e mai rău pe oricine şi orice. Dar eşua lamentabil în încercarea de a ascunde faptul că acest personaj era în mare măsură o simplă ilustrare a mimetismului mülerian (la o specie inofensivă pot apărea deseori caracteristicile exterioare ale unei specii periculoase); îndărătul împunsăturilor veninoase se ascundea o minte şireată, caritabilă, profund tolerantă. De atunci i-am dat să citească toate scenariile mele. Deşi reţetele din vremurile lui de glorie nu mai erau valabile în

epoca noastră, avea un fler sigur şi detecta imediat punctele slabe din scenariile noi – şi nu numai din ele.

El şi Mildred locuiesc în zona cea mai retrasă şi mai puţin elegantă din Bel-Air – „unde prepeliţa încă mai vorbeşte spanioleşte“. Casa lor nu este tipul de vilă opulentă pentru care e îndeobşte vestit acest cartier... n-are nici măcar piscină, deşi asta e de fapt un semn de snobism în sens invers. Are în schimb o grădină inundată de verdeaţă, presărată cu statui clasice total nepotrivite, decoruri din ghips ale unei epopei romane uitate, care au rezistat intemperiilor, şi mai e „cabana“ din vîrful colinei. Abe a construit-o singur ca să scrie în ea, dar de mult mi-a cedat-o mie ori de cîte ori vin la Los Angeles. Îi mai lipseşte cîte ceva din confortul oferit de un hotel, dar e năpădită de verdeaţă şi răsună de ciripitul păsărilor. Pot să stau acolo singur sau pot să cobor la ei. Los Angeles-ul nu-mi place şi detest din ce în ce mai mult sutele de suburbii vestite, aflate în căutarea unui oraş. Dar Abe, Mildred şi Cabana lor ar reuşi să facă şi iadul un loc suportabil.

Mi-am făcut bagajele de cum am ajuns şi reuşisem să fur vreo patru ore de somn, cînd am fost trezit de vocea lui Jenny, care îmi telefona imediat ce o sunase centrala, s-o trezească la ora cerută. Era din nou ea însăşi; şi-a cerut scuze că fusese „o proastă“. Mi-a reconfirmat că avea nevoie de mine. Am adus în discuţie mutarea ei în Cabană. I-am mai spus că o voi suna din Anglia imediat ce voi putea.

Am coborît colina spre casă. Abe se sculase deja şi mi-a oferit o ceaşcă de cafea în timp ce îi comunicam vestea. Bineînţeles că Jenny putea prelua Cabana dacă-i făcea plăcere; oricum, el şi Mildred vor avea grijă să nu se simtă prea singură. Aveam motivele mele să mă bucur de dispoziţia sa prietenoasă. El şi Mildred reprezintă o formidabilă combinaţie de francheţe din New England şi bun-simţ evreiesc. Alături de ei, puţine secrete rămîn nedezvăluite. Trebuia ca Jenny să-i cunoască pe amîndoi în lipsa mea, pentru a deveni temporar fiica lor adoptivă, încetînd să mai fie micuţa mea prietenă englezoaică. Nutream speranţa că de îndată ce le va dezvălui modul în care înţelegeam eu legătura noastră, ei se vor declara de partea mea. Aveau multă simpatie pentru Jenny ca persoană, dar nu aprobau ca la vîrsta mea să mă leg de o fată „încă în faşă“. De asemenea, îmi cunoşteau mult mai bine decît ea trecutul... şi slăbiciunile.

Pe undeva, *exista* ideea că plecarea prezenta un dublu avantaj. Legătura noastră nu era viabilă decît în lumea de acolo, în care nimeni nu îmbătrîneşte niciodată (mai ales dacă e vorba de oameni bogaţi, care au reuşit în viaţă) şi unde însoţirea cărnii ofilite cu una mai tînără şi mai proaspătă este un mod de viaţă acceptat. Cunoscusem acolo numeroase cupluri care-ţi lăsau impresia că sînt tată şi fiică. Genul ăsta de soţii nu mai erau toate prostituatele platinate, de mare clasă, de pe vremuri; cele mai multe păreau rezervate şi modeste, unele degajînd chiar un soi de demnitate sau poate că nu era decît satisfacţia de a fi ştiut să evite plictiseala de a fi tînăr şi lefter. În genul ăsta de căsătorii bărbaţii erau cei care mi se păreau mai ridicoli. Jenny era mult prea raţională, ţinea prea mult la libertăţile generaţiei sale, pentru a se lipsi vreodată de posibilităţile pe care i le oferea viitorul... oricît m-aş

fi străduit eu s-o subminez. Avea, sau uneori pretindea față de mine că avea, un vag aer de blazare; că eu eram, așa cum aprecia ea (prea tăios pentru a fi convingătoare), tot ce putea fi mai bun în viața ei. E o idee absurdă, pe care timpul o va spulbera. N-aveam nici un drept să încurajez o astfel de iluzie; și nu, categoric, nu aveam chef să suport consecințele și reacțiile emoționale ale unei tardive reveniri la realitate.

Probabil că experiența cu Nell, după un tipar freudian la care eram fără îndoială predispus, mă marcase astfel. Viața alături de o femeie mi s-a părut întotdeauna o situație artificială, de natură pseudo-dramatică; adică o sferă unde imaginația și disimularea sînt la fel de importante ca realitatea și cinstea. Am simțit întotdeauna nevoia să am secrete. O consemnez ca pe un fapt clinic, nu din vanitate. Am luat atîtea hotărîri greșite, nu pot să le elimin din viața mea; tot ce pot face e să-mi ascund greșelile față de femeile care rămîn provizoriu alături de mine... teoretic, pare soluția cea mai bună, în orice caz. Poate că, dacă am ajuns să țin atît de mult la Abe și Mildred, e numai pentru că ei reprezintă dovada clară a faptului că teoria mea e greșită și că între oameni se pot realmente stabili relații mult mai sincere. Într-o oarecare măsură, am definit trăsăturile caracteristice ale cetățeanului britanic prin ceea ce lor le lipsește, dar știu că la mine există. Într-o zi i-am scandalizat argumentînd că antisemitismul englez, ca și antiamericanismul englez, se datorează, în cea mai mare parte, numai invidiei. Nu au apreciat acest mod de a explica un rău pur și simplu printr-un complex al lipsurilor sau prin dificultatea de a evolua. Vai, sărmane scîrnăvii afurisite ce sînteți, bombănea Abe, ați fost lipsiți de camerele de gazare... Dar nu asta era problema.

Avionul a decolat. O clipă mai tîrziu, uitîndu-mă pe fereastră, puteam distinge Burbank și acoperișurile platourilor de la Warner, unde Jenny probabil se pregătea chiar în acel moment pentru prima filmare a zilei. Atunci am avut un sentiment de vinovăție, de tandrețe, am fost cuprins de dorința de a o proteja. Nu va fi niciodată o mare vedetă, așa cum ar fi putut probabil deveni femeia de vîrstă mijlocie cu care vorbisem la telefon în seara precedentă și știam că Jenny nu acceptase încă acest adevăr și consecințele sale: opțiunile limitate, compromisurile ce aveau să vină.

Ne îndreptam spre est, luam altitudine, pe deasupra munților pustii din nordul Arizonei și depresiunilor în miniatură ale Marelui Canion: plănuisem cu Jenny să traversăm continentul cu mașina de îndată ce va termina cu filmările. Dar asta era o experiență pe care o abandonam fără regret, deoarece între noi mai exista încă o prăpastie, în afară de vîrstă. Viața pe care o dusesem în Los Angeles ne permisese s-o trecem cu vederea, s-o transformăm într-o altă depresiune miniaturală neînsemnată; dar într-un alt context, confruntați cu probleme concrete, știam că avea să reprezinte întotdeauna un obstacol de netrecut. Era vina mea, ținusem din nou secret o parte din trecutul meu... deși, de data asta, secretul nu era numai față de Jenny.

Inițial, Anthony și cu mine am fost simple cunoștințe – studenți în același an, la același colegiu, urcînd aceeași scară spre camerele noastre.

Prietenia noastră ulterioară s-a datorat „secretului". Mă străduiam să-l îngrop sau să-l înăbuş, dar era prea legat de trecutul meu apropiat pentru a nu fi parţial descoperit.

Ultimul semestru din 1948, spre sfîrşitul primului nostru an universitar: într-o zi m-am dus din întîmplare în camera lui. Omul de serviciu care ne servea pe amîndoi ieşise la pensie şi adunam bani să-i facem un cadou. Pe biroul lui Anthony am văzut o floare într-un borcan de gem – o orhidee, *Aceras antropophorum*. Cîteva minute mai tîrziu, am descoperit că aveam o pasiune comună, deşi în ce mă privea era mai degrabă o amintire, ecou al zilelor copilăriei mele. La el era ceva mult mai serios; aşa cum se întîmpla cu atîtea alte lucruri din viaţa lui, la el o pasiune era fie metodică, perseverentă, fie inexistentă. Din punct de vedere ştiinţific, învăţasem la şcoală destulă botanică pentru a mă descurca cu vechiul exemplar din manualul lui Bentham şi Hooker pe care-l aveam acasă; şi, adolescent fiind, căzusem oarecum pradă teoriilor despre puterea mistică a orhideelor. Nu i-am dezvăluit nimic lui Anthony, ascunzîndu-i deci continentul misterios care fusese pentru mine natura, în anii adolescenţei. Îmi era deja ruşine şi mi-am dat seama că, între noi doi, expertul era el, fapt care nu m-a încurajat să-i dezvălui adevărul... nici atunci şi nici mai tîrziu.

Întotdeauna am considerat că Anthony era şi se simţea deasupra noastră, a celorlalţi, tipul perfect al universitarului clasicist erudit. Se îmbrăca destul de convenţional şi, cînd traversa curtea interioară, avea mersul rapid, pasul studiat al omului care are o direcţie precisă în viaţă, un lucru pe care l-am considerat întotdeauna o afectare. Părea să aibă foarte puţini prieteni. Pe de altă parte (sînt nevoit să mă exprim în termeni destul de copilăreşti), nu purta ochelari, nici nu avea cocoaşă şi nici nu aparţinea acelei dezagreabile facţiuni: exaltaţii. Era puţin mai înalt decît mine, cu trăsături foarte regulate şi ochi uşor provocatori – deşi cred că asta se datora mai degrabă obiceiului său foarte neenglezesc de a te privi în faţă cînd ţi se adresa. Pe cînd vorbeam despre orhidee, am descoperit că privirea lui putea fi şi amuzată şi prietenoasă. Voia să ştie mai multe; unde botanizasem, cît de mult mă interesa acest subiect. Presupun că m-am simţim măgulit – acest tînăr aparent greu abordabil, considerat deja un strălucit profesor universitar în devenire, avea timp pentru mine. Odată, cîţiva ani mai tîrziu, cînd îl tachinam în legătură cu un articol din ziar care relata o chestiune cu nişte stigmate, care se petrecuse în Italia şi se dovedise a fi o şarlatanie bazată pe trucaje, Anthony mi-a spus: „Mă surprinde, Dane, că nu crezi în miracole. Nu printr-un miracol ne-am întîlnit?"

Curînd după aceea, m-a dus într-o zi la Watlington; ziua aceea a fost urmată şi de altele şi a dus la o mai bună cunoaştere între noi. Dar, iniţial, bariera dintre noi a fost depăşită datorită orhideelor. Bariere mai existau; eram doi tineri foarte diferiţi, chiar şi în modul în care înţelegeam să ne trăim viaţa de studenţi. Eu scriam deja la cîteva reviste, îmi făcusem deja intrarea în lumea dramaturgiei universitare; afişam o personalitate frivolă (şi foarte falsă), acordînd

minimum de atenţie studiilor. Cunoşteam o mulţime de oameni, pe care i-aş fi putut numi prieteni, dar erau toţi aidoma mie, veniţi la Oxford să-şi facă relaţii, să-şi dea aere şi să se distreze. Ceea ce ne lega nu era atît afecţiunea sinceră sau aceleaşi interese, cît dorinţa comună de exhibiţionism. Propria mea personalitate trecuse printr-o adevărată revoluţie faţă de adolescenţă şi chiar faţă de sosirea mea la Oxford, după satisfacerea stagiului militar. Respinsesem atîtea. Mă scriam oarecum pe mine însumi, transformîndu-mă în personajul principal al unei piese, astfel încît nu eram numai personajul creat, protagonist şi actor totodată, ci şi spectatorul din fundul sălii, care admiră ceea ce a scris. Toţi ceilalţi „prieteni" ai mei erau şi ei mai mult sau mai puţin pe scenă; spre deosebire de ei, Anthony şedea alături de mine în stal.

În privinţa orhideelor, am adoptat punctul lui de vedere: trebuie să-ţi păstrezi astfel de pasiuni numai pentru tine şi puţinii prieteni care îţi împărtăşesc entuziasmul şi să nu-i plictiseşti cu asta pe cei indiferenţi. Nu era deloc un iubitor al naturii, dar de asta nu mi-am dat seama decît mai tîrziu. Se întîmplase numai să fie un botanist de mîna întîi în ce priveşte florile de cîmp – tot aşa cum presupun că s-a dovedit a fi şi în activitatea lui ulterioară ca filozof. Dar n-am avut niciodată răbdarea (sau cunoştinţele necesare) să-i citesc cărţile. Cînd a devenit profesor universitar, a adoptat faţă de filozofie aceeaşi atitudine ca faţă de botanică: nu le vorbea niciodată despre ea neiniţiaţilor. Mult mai tîrziu am realizat un alt fapt deosebit de important: deşi eram foarte apropiaţi ca vîrstă, pentru mine era un fel de locţiitor de tată. La vremea aceea, ideea m-ar fi şocat şi ar fi ucis prietenia dintre noi, căci consideram că reuşisem să „ucid" spiritul tatălui meu şi lumea lui învechită. Nu ştiu dacă Anthony şi-a dat seama de asta. Era cu siguranţă destul de perspicace, dar îl respingea pe Freud. Încerc să spun că prietenia lui mi-a fost benefică în sensul că a reînviat în conştiinţa mea, fie şi numai voalat şi cu intermitenţe, un ins sau o dilemă nerezolvată pe care încercasem prosteşte s-o resping; dar mi-a fost şi nefastă în sensul că relaţia dintre noi s-a construit pe un teren minat.

La vînătoarea noastră de orhidee, nu mă ridicam niciodată deasupra rolului de hăitaş – eu găseam vînatul, el îl împuşca. Marea mea plăcere era să descopăr orhidee rare – prima (şi din păcate ultima) mea *Orhis simis* în apropiere de Goring; o *Orhis apifera* solitară, sub un sorb scăldat în soare, la marginea unei păduri de fagi, la Chiltern Hills. Paradisul pentru el era o pajişte udă de rouă, acoperită de plicticoasele *Dactylorhiza fuchsii*. Aici număra, măsura, îşi nota gradul de hibridizare. Eu doream să descopăr florile, în timp ce el dorea să stabilească subspecii noi. Eu trăiam (fără s-o mărturisesc) momente poetice; el trăia în lucrările lui Druce şi Godfery, mari specialişti în orhidee sălbatice. Copilăria mea solitară mă forţase să-mi găsesc refugiul în natură ca într-un poem, un mit, o cataliză, singurul teatru pe care mi se permitea să-l cunosc. Era în cea mai mare parte emoţie şi sublimare, dar dobîndise o aură specială, ceva misterios şi magic în sensul antropologic al cuvîntului. Ani de zile din viaţa mea de adult am făcut

tot posibilul ca să uit, dar emoţiile din adolescenţă lasă o amprentă puternică. Chiar şi acum, nu e nevoie decît de foarte puţin, o bălărie înflorită lîngă un zid de beton, zborul unei păsări prin faţa ferestrei unei camere din centrul oraşului, pentru ca farmecul să mă cuprindă din nou; şi cînd mă simt eliberat de toate obligaţiile mele, vechiul eu revine la suprafaţă. Mă temeam să iau maşina şi să străbat America cu Jenny, pentru că ştiam că vom trece prin atîtea locuri unde, dacă aş fi fost singur, m-aş fi oprit; nu aşa cum s-ar fi oprit un adevărat naturalist, deşi poate că aşa aş fi pretins, ci aşa cum ar fi făcut-o copilul de altădată, care-şi ascunsese amărăciunea într-un sat plin de verdeaţă din Devon.

Această latură a personalităţii mele a fost complet anihilată la Oxford de prezenţa antiseptică a lui Anthony; indiferenţa sa la tot ce nu era observaţie ştiinţifică – nici nu o consideram atunci un defect – nu făcea decît să dovedească propria mea naivitate şi slăbiciune. Nevoia de a minţi pentru a ascunde toate astea a început cu el... dar şi cu Nell şi Jane.

În anul întîi o cunoşteam prea puţin pe Jane; se vorbea deja despre ea, făcuse deja vîlvă în cercul de artă dramatică al universităţii, pe cînd eu mă ştiam încă boboc. Pe vremea aceea, Nell nu apăruse încă. Într-o zi la Kemp, vrînd să fac pe grozavul faţă de Anthony, i-am prezentat-o. Jane se văita din cauza lui Descartes, avea de făcut nu ştiu ce eseu; Anthony a început să-i explice. Eu aveam un seminar, aşa că i-am lăsat, amuzat în sinea mea că două persoane pe care le credeam atît de deosebite şi-au putut găsi ceva în comun. Dragostea lor nu a apărut peste noapte. Cred că a invitat-o de vreo două ori în oraş înainte de sfîrşitul semestrului. În vacanţa mare n-au fost împreună, dar se pare că şi-au scris şi, pe la sfîrşitul anului calendaristic, formau deja un cuplu. Şi sosise Nell, premiul meu de consolare. Era mai drăguţă decît Jane şi ardoarea ei sexuală era încă mascată de aerul rezervat al studentei din anul întîi. Găseam că ne potrivim foarte bine toţi patru. Cînd, în anul următor, mi s-a acordat accesul la goliciunea trupului lui Nell, a fost o desfătare şi m-a făcut să devin orb faţă de propriile mele sentimente.

În timpul ultimelor două veri pe care le-am petrecut ca studenţi, fetele ne-au însoţit deseori în expediţiile noastre în căutare de orhidee; ne tachinau întotdeauna, fiecare în felul ei. N-aş vrea să las impresia că Anthony era lipsit de umor, doar că, în viaţa lui, totul era metodic compartimentat. Orice obsesie era considerată de prost gust. Rareori i se întîmpla să facă haz de propria persoană, dar îl distrau la culme ironiile fetelor. „Cred că am să fac iute o schiţă a acestei corole labiale" devenise o glumă numai de noi înţeleasă. N-am fost niciodată prea sigur de ce era atît de amuzantă, dar de fiecare dată ne făcea să ne tăvălim de rîs. O foloseam mai ales ca o armă faţă de ceilalţi. Într-un fel, îl situa pe Anthony în afara grupului şi ascundea adevărul. Anume faptul că, în realitate, intrusul eram eu. Pentru fete, natura era numai o ocazie de a face lungi plimbări pe jos, de a organiza picnicuri odihnitoare, de a asculta cîntecul privighetorilor pe pajiştile

din Otmoor, în timp ce eu şi Anthony botanizam; pentru el era ce înseamnă pentru unii dezlegarea cuvintelor încrucişate: evadarea în concret, după atîtea idei abstracte. Iar pentru mine reprezenta ceva definitiv pierdut.

Cînd, mult mai tîrziu, după povestea cu divorţul şi vitriolul, am simţit că ajunsesem în cele din urmă să înţeleg ce se petrecea cu mine, soluţia mi s-a părut simplă. Trebuia să mă întorc la natură. Dar implîntarea unor noi rădăcini într-un peisaj nou, după toate cîte se petrecuseră, era mult mai grea decît îmi închipuisem. Nici nu m-am instalat bine la ferma din Devon, că am şi început să mă plictisesc; m-am simţit singur, am descoperit că farmecul pe care îmi aminteam că-l trăisem odată se spulberase, că tot ce-mi rămăsese era o senzaţie de repetare, de monotonie. Nu reuşisem, bineînţeles, să înţeleg că farmecul din trecut se datora, în mare parte, frustrărilor pe care le suferisem la vremea aceea; acele frustrări fuseseră cu grijă înlăturate, iar farmecul dispăruse. Mi-am început existenţa peripatetică lucrînd tot mai des departe de Thorncombe. Numai desele perioade de exil transformau ferma într-un loc suportabil.

Căzusem de asemenea în capcana unui alt mit mult mai fals, o dată cu primele succese în lumea filmului, care mi-au oferit ocazia ideală să-mi reiau vechea comportare, de pe vremea cînd eram la Oxford, şi să port din nou o mască, să mă creez ca personaj... să mă scriu din nou. M-am lăsat vrăjit de himera strălucitoare a carierei: fericirea consta în a avea mereu de lucru, în a fi mereu solicitat, nelegat de nici un loc anume, o viaţă petrecută în avioane şi în lungi convorbiri telefonice peste ocean, despre tot felul de fleacuri. Am devenit o treime american şi o treime evreu; ultima treime, cea britanică, era comprimată sau suprimată, după cum era cazul. Jenny are dreptate: cînd mă plictiseam în societate, o foloseam ca pe o armă şi o renegam cînd eram bine dispus; a degenerat treptat într-un rol de Cenuşăreasă. Această ultimă treime era ruşinos exploatată de celelalte două existente în mine.

M-am gîndit chiar să scap de Thorncombe. Cînd mă întorceam după lungi infidelităţi, mă simţeam deprimat, urmărit peste tot de privirea aceea plină de reproş pe care o capătă grădinile şi clădirile abandonate. Vedeam cum a crescut vreun pom sau vreo tufă sădită de mine şi tînjeam după acea cunoaştere intimă a lumii mărunte din jurul meu pe care numai ţăranii o înţeleg. Atunci mă îndrăgosteam din nou de Thorncombe. Cu timpul, a început să nu mai conteze faptul că ştiam că peste două săptămîni aveam să fiu din nou cuprins de dorul de ducă. Thorncombe triumfa întotdeauna; eu eram cel care greşea.

Poate că sînt pe punctul de a defini noţiunea de „englez“: să te simţi fericit în nefericirea ta în loc să iei măsuri ferme pentru a rezolva situaţia. Ne mîndrim cu geniul nostru pentru compromis, care nu e, în realitate, altceva decît refuzul de a face o alegere; ceea ce, la rîndul său, implică multă laşitate, apatie şi lene egoistă, dar – şi pe măsură ce îmbătrînesc îmi întăresc convingerea – este în acelaşi timp şi o

funcție a imaginarului nostru specific, a talentului nostru ca indivizi și ca națiune de a crea metafore; a capacității noastre de a construi ipoteze în legătură cu noi înșine, cu trecutul și viitorul nostru, care conțin în ele aproape tot atîta realitate ca și întîmplările adevărate, adevăratele destine. Alte națiuni se privesc în oglindă și acceptă imaginea pe care o văd reflectată sau iau măsuri concrete pentru a o îmbunătăți. Noi, englezii, proiectăm în oglindă o imagine ideală, onirică, iar discrepanța dintre ea și realitate ne produce o amară bucurie. Nimic nu ne deosebește mai mult de americani, nimic nu caracterizează mai bine modul diferit în care folosim o limbă comună; ei o folosesc ca pe o unealtă chiar și atunci cînd se exprimă poetic, pe cînd noi îi sesizăm aspectele poetice chiar și atunci cînd o folosim ca pe o unealtă; la fel și incredibilele subtilități semantice ale intonației englezilor din clasa de mijloc, cărora nu le corespunde la americani – chiar și la intelectualii cei mai sofisticați – decît o gamă foarte săracă de nuanțe.

Aceste două dialecte îmi apar ca două reacții la aceeași aspirație: setea de libertate. Mitul american este liberul arbitru în accepțiunea sa primară. Omul se poate alege pe sine, își poate controla destinul; și această presupunere absurd de optimistă domină regimul Statelor Unite într-atît, încît a devenit sursa tuturor nedreptăților sale sociale flagrante. Eșecul este considerat o greșeală de ordin moral, nu genetic. „Toți oamenii se nasc egali“ se transformă în „Nici o societate respectabilă nu-i poate ajuta pe cei care nu reușesc să rămînă egali“. Mitul pătrunde peste tot și sfîrșește prin a deveni crezul celor vitregiți de soartă, al celor care au cea mai mare nevoie să creadă în el. L-am observat pînă și la cei mai inteligenți liberali americani, oameni ca Abe și Mildred, care aprobă deschis asigurările sociale, revendicările oamenilor de culoare, protejarea mediului înconjurător și toate celelalte; dar ei tînjesc încă după celălalt vechi vis american, al unei libertăți care îți permite să tragi foloase de pe urma inferiorității altor popoare. De la bun început, pionierii au venit în America pentru a scăpa de două lucruri: tirania politică și șansele limitate ale individului în lupta pentru existență. Și nu și-au dat niciodată seama că cele două obiective sînt incompatibile – că nedreptatea fundamentală, genetică, a existenței este la fel de mare ca vechea nedreptate economică europeană. În ce privește acest ultim aspect, sistemul lor pleacă de la premisa că toți oamenii sînt înzestrați în mod egal cu energie, talent și noroc; și abia acum își dau seama că nedreptatea are rădăcini mult mai adînci decît au crezut.

Bineînțeles că acesta era și punctul de vedere naiv al englezilor din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Dar noi l-am abandonat de mult. Pentru noi nedreptatea și inegalitatea sînt în firea lucrurilor, ca lacrimile lui Vergiliu, și am extrapolat libertatea din întreaga realitate istorică. E ceva ce există numai în mintea noastră, o utopie în care ne retragem în secret din banalitatea cotidiană; așa cum eu am trăit la Thorncombe mult mai mult în lumea minții decît în lumea reală. Iată ce explică extraordinara toleranță a englezilor față de decăderea noastră ca națiune, confuzia și compromisul; conservatorismul nostru

socializant şi socialismul nostru conservator. Societatea noastră şi situaţia ei actuală nu înseamnă nimic; nu reprezintă decît moartea lumii reale, nu cea a lumii noastre imaginare; şi de aceea am produs o limbă care semnifică mai mult decît spune de fapt, atît pe plan emoţional, cît şi imaginativ. La americani este invers: ei gîndesc şi simt mult mai puţin decît obişnuiesc să exprime. În ambele cazuri, scopul este acelaşi: găsirea unui spaţiu al libertăţii. Cinicii autodeclaraţi pot trăi în Statele Unite; dar cei profunzi, adevăraţii chietişti, trăiesc în Marea Britanie.

De fapt, încerc să mă disculp, nu să explic culturile. Atitudinea mea faţă de natură, de trecut, Thorncombe, trebuie să fie în parte produsul propriei mele istorii şi zestre genetice, dar se datorează şi faptului că sînt englez.

Dar să pretind că fuga mea de Jenny şi de California, accesul de autocompătimire din noaptea trecută, reprezintă un soi de reacţie pozitivă (sau americană) la toate astea ar fi o minciună. Nu simţeam cu adevărat nevoia de a-mi examina sau recrea trecutul sub nici o formă; şi, bineînţeles, aici trişez. Nimeni nu poate gîndi coerent fără un pretext mai puternic decît simplul fapt că are timp liber s-o facă. Ar fi absurd să luăm drept certitudine tot ce gîndea în ziua aceea pasagerul somnolent de la bordul avionului Boeing 707. El se afla de fapt blocat într-o simplă secvenţă de legătură, un *traveling* deasupra peisajului monoton, cu lanuri dreptunghiulare de grîu din vestul mijlociu al Americii.

Poate că unicul simptom al unei iminente schimbări în viaţa mea era unul negativ. După nenorocitul ăla de scenariu despre Kitchener, nu aveam nici un plan. Nu puteam scăpa de el, eram constrîns prin contract; dar, în cele treizeci de zile în care mă chinuisem cu el, atît omul, cît şi perioada istorică mă plictisiseră de moarte. Acum că fiica mea Caro îşi luase serviciu şi Nell se recăsătorise de mult, nu puteam să mai pretind că avusesem nevoie de bani, aşa că am fost nevoit să caut alt motiv; şi hotărîsem că acesta era, în esenţă, nevoia de a-mi valida dispreţul de sine, de a adăuga acea ultimă picătură care să reverse paharul deja prea plin.

Îmi amintesc cum, în vara pe care Anthony, Jane, Nell şi cu mine ne-am petrecut-o la Roma, am stat în faţa unui tablou comic în urîţenia lui, reprezentînd un sfînt autoflagelîndu-se. Pînă şi Jane, care se convertise deja la catolicism, îl găsise ridicol – catolicism împins la extrem –, ceea ce i-a permis lui Anthony să ne explice principiul din spatele acestei manifestări: automortificarea este universal acceptată pentru că e absurdă şi necesară. Pe vremea aceea se bizuia mult pe absurd şi pe necesar şi, în privinţa asta, eu nu-l prea luam în serios, căci îmi perfecţionasem deja destul de bine arta de a nu căuta în viaţă nimic altceva decît plăcerea. Şi totuşi iată-mă acum, după mai bine de douăzeci de ani, autoflagelîndu-mă cu Kitchener, un om care îmi plăcea tot mai puţin, pe măsură ce aflam mai multe lucruri despre el şi cu un proiect care avea să ridice formidabile dificultăţi tehnice.

Nu-mi era permis, datorită costului imens, să filmez scufundarea vechiului crucişător, refuzîndu-mi-se deci şi singura scenă pe care mi-ar fi plăcut s-o scriu... bătrînul chefliu dispărînd pe vecie în valuri, dincolo de insulele Orkneys.

Ce avea să mai urmeze după asta, nu ştiam. Pentru mine, avionul nu se îndrepta spre New York, în drum spre casă, ci zbura, pur şi simplu, într-un spaţiu gol.

Umbrela

„Ce-şi poate aminti o flacără? Dacă-şi aminteşte o idee mai puţin decît e necesar, se stinge; dacă-şi aminteşte o idee mai mult decît e necesar, se stinge. De ne-ar putea învăţa pe noi, cît mai arde încă, să ne amintim corect.“

George Seferis, *Om*

Mama a murit cu puţin înainte de a împlini eu patru ani şi nu mi-o pot aminti deloc; doar imaginea foarte ştearsă a unui pat în care se afla o faţă obosită, maronie – din cauza bolii care a ucis-o, maladia lui Addison. În problemele gospodăreşti, tata era teribil de incompetent şi una dintre cele două surori ale lui, cea necăsătorită, se mutase la noi cu mult înainte de moartea mamei. Faptul că eram fiu de preot mi-a fost de ajutor. Cît am fost copil, n-am avut nici o îndoială că faţa maronie „se înălţase la ceruri“. În această privinţă, cel puţin, am avut noroc că m-am născut în familia în care m-am născut, de patru generaţii slujitori ai bisericii anglicane. Aveam o „mamă-surogat“ care ar fi putut fi o perfectă călugăriţă anglicană, deosebit de credincioasă. Mătuşa Millie era inefabil preocupată de ideea de a face bine şi unul din puţinele lucruri pe care le regret amarnic (spre deosebire de cele pe care pur şi simplu le regret) este că n-am apreciat-o niciodată suficient, din acest punct de vedere. De cîte ori nu mi-am vărsat asupra ei tot focul pentru lucrurile pe care nu i le puteam reproşa tatălui meu. Cît am fost mic, mi se părea că e normal să facă tot ce făcea pentru noi; cînd am mai crescut, am început s-o dispreţuiesc din cauza aspectului ei şleampăt şi pentru simplitatea sa; la înmormîntarea ei, acum zece ani, mi-au dat lacrimile şi poate că acest fapt mă va ajuta cît de cît în ziua Judecăţii de Apoi. Deşi n-aş merita-o.

Pe tata nu mi-l pot aminti altfel decît bătrîn, aducînd mai degrabă a bunic decît a tată. Căsătorindu-se foarte tîrziu, cînd m-am născut eu, avea aproape cincizeci de ani, iar părul îi devenise aproape alb. Dacă ar trebui să descriu în cîteva cuvinte atitudinea lui faţă de mine, aş califica-o drept un soi de perplexitate distantă şi ironică. Judecînd după fotografii, mama nu a fost o frumuseţe; cînd s-au căsătorit, avea

treizeci de ani și asupra ei plana un secret pe care n-am reușit niciodată să-l descopăr. E cert că nu era vorba de un păcat, ci, dacă ar fi să mă iau după unele aluzii ale tatii, era mai degrabă vorba de pericolul unei posibile nebunii ereditare. Tata nu vorbea niciodată despre ea; mătușa Millie o pomenea din cînd în cînd, în cuvinte frumoase (blîndețea ei, respectul pe care l-a purtat tatii, talentul muzical), dar care te lăsau să presupui că ar fi existat și defecte ce trebuiau trecute cu vederea. Unul dintre defecte era cu siguranță obîrșia ei. Fusese una din enoriașele tatii din Shropshire, unde slujise înainte de venirea mea pe lume, și părinții ei fuseseră zarzavagii cu o situație bunicică – „comercianți de alimente“ era termenul folosit de mătușa Millie. Ca și fiul ei, și ea fusese copil unic. La moartea părinților, se pare că devenise deja una dintre domnișoarele bătrîne ale satului; cu educație și ceva avere, dar presupun că fusese trecută la categoria „fiică de negustor“. Cînta la orgă în biserica tatii. Nu-mi pot închipui ce s-a întîmplat – dacă, prin vreun procedeu rural inocent, mama îl atrăsese pe taică-meu în cursă sau dacă era vorba de două timidități sexuale împinse la extrem, cea a cărturarului și cea a domnișoarei caste, care se refugiaseră una în brațele celeilalte.

Mult mai tîrziu, prin anii '50, a sosit din senin o scrisoare de la o femeie care citise în ziar un interviu al meu și care pretindea că este un fel de verișoară de-a doua. Scria mai mult despre ea, avea un magazin de îmbrăcăminte la Birmingham, dar își amintea de mama așa cum era înainte de căsătorie, că se pricepea să coasă foarte frumos și că avea un moșmon în grădină. Nici ea nu știa de ce-și amintește de moșmon, cuvînt pe care l-a scris greșit, de altfel. I-am răspuns politicos la scrisoare, dar într-o manieră care să descurajeze orice încercare de menținere a corespondenței. Cînd am cumpărat casa de la Thorncombe, am făcut rost de un moșmon și l-am plantat în curte; dar peste doi ani s-a uscat.

Tatăl meu: abia cînd am intrat la liceu mi-am dat seama cît de plictisitoare erau predicile pe care le ținea. Faptul se datora parțial lipsei sale de umor și parțial imposibilității de a se coborî cu predicile la nivelul ascultătorilor. Nu era cîtuși de puțin religios sau vreun sfînt, nici chiar după standardele modeste ale bisericii anglicane. Era mai degrabă un fel de teolog, dar interesat de teologie așa cum se interesează un ofițer de istoria regimentului său. Avea o colecție interesantă de predici din secolul al XVII-lea; dar elocvența lor și limbajul pitoresc al acelei epoci nu l-au însoțit niciodată în amvon. Jenat, mă făceam mic în strana parohială văzînd cum enoriașii începeau să se foiască în timp ce el turuia la nesfîrșit, cu glasul său monoton. Cînd ținea predica, avea un ton anume pe care băieții mai obraznici din sat se pricepeau de minune să-l imite, mai ales cînd mă prindeau singur. Tata se încăpățîna s-o țină cu predica pînă spre ora mesei sau a prînzișorului, cum i se spunea. De atunci i-am admirat întotdeauna pe cei care știu să vorbească concis, cu fraze scurte și fără înflorituri. Din acest punct de vedere, ca și din multe altele, m-a influențat prin contrast.

În primul meu semestru la Oxford, cu puțin înainte să moară, i-am trimis o ediție nouă, îngrijită de Arber, a cărții lui Hugh Latimer din 1549, *Predici despre plugari*, una dintre cele mai frumoase poeme în proză din istoria limbii engleze, nu numai din cea a bisericii anglicane. Mi-a mulțumit, dar n-a făcut nici un comentariu. Fusese un gest de blîndă răzbunare din partea mea, dar cred că el a luat-o ca o dovadă că, în ciuda îndoielilor pe care le simțise la mine, sentimentele mele religioase ar putea totuşi supraviețui „capcanelor învățămîntului superior“, o expresie pe care l-am auzit folosind-o o dată, în modul irelevant ce-l caracteriza, într-o predică dedicată uneia din ideile sale fixe de amvon : recrutarea de noi preoți.

În afara unor referiri absolut accidentale, nu amintea nimic despre evenimentele curente în predicile sale pe care, fără nici o remușcare, le concepea întotdeauna seci şi dezlînate. În timpul războiului, unul dintre epitropii săi mai cu carte a îndrăznit să-i sugereze că poate cîteva aluzii la evenimentele actuale ar putea fi binevenite ; dar tata a rămas neclintit în convingerea lui că satul era sătul de cîte citea în ziare sau auzea la radio în legătură cu războiul și şi-a continuat neabătut vechiul drum. Altă dată, tot în timpul războiului, un pastor de culoare de la un regiment american cantonat în apropiere a venit să țină o predică în fața unei biserici arhipline – oameni veniți nu din pietate, ci din curiozitatea de a vedea spectacolul pe care avea să-l ofere acest misterios cimpanzeu. Era o prezență agreabilă ; avea un timbru plăcut şi ceva dintr-un pastor metodist în comportare ; am rămas cu toții înmărmuriți, era atît de cald și de elocvent. Toți în afară de tatăl meu care, după slujbă, într-unul din rarele sale accese de meschinărie, l-a acuzat în particular că ar fi dat dovadă de „entuziasm excesiv“. Folosea, bineînțeles, expresia cu nuanța peiorativă pe care i-o dau teologii ; și săptămîna următoare, ca să nu ne lase s-o luăm razna, și-a mai lungit predica cu vreo cincisprezece minute, ținînd-o întruna cu erezia ariană.

De fapt, lucrul de care se temea în primul rînd, acum pot să-mi dau seama, era scoaterea la lumină a oricăror sentimente. Avea un mod bizar de a folosi cuvîntul „demonstrație“, al cărui sens îl deforma sau îl lărgea pentru a include aici orice exteriorizare a furiei, suferinței, afirmarea oricărei convingeri ferme... orice emoție puternică, oricît de nevinovată şi de îndreptățită ar fi fost. Orice predicator care ne vizita și care dovedea puțin cam prea multă fervoare, orice persoană care nu ceda într-o dispută, chiar și eu cînd eram pe nedrept învinuit de vreo păcătoșenie eram imediat puşi la punct... *dacă bietul om s-ar bizui mai puțin pe capacitatea lui de demonstrație ; toată această demonstrație nu rezolvă cu nimic problema acestei doamne ; gata, Daniel, fără demonstrații*. Nu că s-ar fi aşteptat să tac dacă aş fi avut vreo scuză rezonabilă ; îi făcea pur și simplu rău să mă vadă manifestîndu-mi temperamentul cu care mă înzestrase natura, în încercările mele de a mă dezvinovăți. Cînd era vorba de mine, „a demonstra“ mai însemna și alte lucruri : firea mea închisă, agitată, sau chiar și simplul fapt că mă arătam plictisit. Avea o noțiune extraordinară, conform

teoriei lui Platon, despre perfecţiunea sufletului omenesc, potrivit căreia toate manifestările pe care le considera „demonstraţii“ trebuiau evitate sau, oricum, total controlate. Mă îngrozesc cînd mă gîndesc cum trebuie să fi reacţionat la sensul politic, mai recent, al acestui verb sau substantiv.

Cu toate acestea – sau, dacă ţinem seama că englezii sînt cum sînt, poate tocmai din cauza aceasta –, era considerat un paroh bun. Avea o răbdare îngerească pînă şi cu cea mai pisăloagă dintre fetele bătrîne din sat şi era cordial cu cei a căror conversaţie era cît de cît mai interesantă. Ca în multe alte sate din Devon, nici la noi nu exista un mare moşier; erau cîteva conace mai mari în împrejurimi, unde eram invitaţi, dar în satul nostru el era *de facto* şeful social şi simbolic al tribului; prezent la toate întrunirile, consultat în orice problemă. Consider că îşi îndeplinea destul de bine acest rol în care, în mod evident, credea, ceea ce dovedeşte că, de fapt, nu era cu adevărat religios. Mai presus de orice, credea în ordine; şi în locul oarecum privilegiat ce îi revenea în cadrul ordinii. Existau ţărani; existau fermieri şi negustori şi, în timpul războiului, o adunătură eterogenă de evacuaţi, oameni în vîrstă care stăteau cum puteau, cu chirie; şi existau oameni ca noi. Nu mi se permisese niciodată să mă îndoiesc cîtuşi de puţin (poate pentru că adevărul despre originea mamei mele ar fi putut da naştere la unele dubii) de faptul că noi reprezentam altă clasă socială. Dovada atîrna pe peretele din sufragerie; un portret în ulei al străbunicului meu, care fusese nici mai mult, nici mai puţin decît episcop. Ca să fiu cinstit, chiar dacă n-am considera căsătoria lui drept o dovadă suficientă, tata nu era snob. Chiar dacă ne situam undeva, într-un sertar plasat mai sus decît restul satului, nu ne era permis s-o arătăm. Nu se cuvenea să facem nici o diferenţă între cei pe care aveam datoria să-i vizităm pentru că tata era preotul lor şi ceilalţi, cei pe care îi vizitam pentru că ne făcea plăcere.

În esenţă, era un exemplu subtil – mai degrabă decît clasic – al motivului pentru care armata şi clerul, crucea şi spada, apar atît de des ca faţa şi reversul aceleiaşi monede. Nu era un om sever, în ciuda lipsei de umor, ce se datora mai mult faptului că era distrat, aproape total absent, nu că ar fi condamnat veselia ca atare. Nimic în firea lui nu-l împingea să-i tiranizeze pe cei din casă. De fapt, se dovedise întotdeauna deosebit de răbdător în cazuri în care alţi taţi ar fi protestat cu emfază şi ar fi bătut cu pumnul în masă; şi sînt convins că n-o făcea numai pentru că eram unicul său copil şi pentru că nu aveam mamă. La paisprezece ani, cînd m-am mutat la internat, eram departe de a fi un înger şi totuşi nu m-a supus niciodată vreunei pedepse corporale. Era împotriva acestui sistem, chiar şi în şcoala din sat, deşi în cele din urmă m-a trimis într-un liceu unde tinerii erau bătuţi, cu monotonă regularitate, o dată la fiecare două săptămîni. Adevărata sa tiranie provenea din credinţa lui imuabilă în sistem, în cadrul social existent. Aşa cum un soldat nu discută ordinele primite, ierarhia gradelor şi toate cîte decurg din ea, tot aşa şi noi nu se cuvenea să discutăm nimic. Ni se permitea, la rigoare, să ne exprimăm

discret unele obiecţii maliţioase în legătură cu atitudinea vreunui alt vicar de prin împrejurimi sau a vreunei persoane sus-puse de la cartierul general al clerului din Exeter, sau chiar a episcopului însuşi ; dar nu i se permitea nimănui să nu le recunoască dreptul de a fi exact ceea ce erau. În timpul războiului, această atitudine părea, bineînţeles, în firea lucrurilor ; orice evoluţie socială fusese paralizată şi acesta a fost motivul esenţial pentru care laburiştii au cîştigat primele alegeri de după aceea. Inconştient şi în pofida aversiunii sale extreme faţă de demonstraţie, tata trebuie să-l fi aprobat pe Hitler pentru că ştiuse să împiedice cu atîta fermitate progresul

Am încercat să vorbesc despre toate.astea în piesa în care el era personajul central, introducînd o paralelă încă valabilă, cred : că englezii transformă orice libertate (exceptînd-o pe cea a imaginaţiei) într-un joc cu reguli fixe ; un joc în care sînt permise toate libertăţile în afara celei de a încălca aceste reguli. Am impresia că anglo-saxonii de altădată au fost mult mai puternic dominaţi de ideea de tabu decît celţii pe care i-au alungat din Anglia. Dacă romanii au adus civilizaţia, triburile germanice au adus codurile rituale, care au supravieţuit în capacitatea noastră hidoasă de a inventa jocuri potrivite pentru orice situaţie, în arta de a-ţi pierde timpul conform unor reguli elaborate de un necunoscut. Mi-au displăcut întotdeauna jocurile de echipă. Îmi displăceau şi cînd eram la şcoală, deşi, la vremea aceea, am crezut că repulsia mea se datora numai faptului că erau, în mod evident, emblematice pentru stratagemele sadice ale sistemului de impunere a unui comportament stereotip. Dar îmi dau seama acum că atitudinea mea nu era decît un alt mod în care tata, cu concepţia lui despre lume, mă condiţionase prin contrast.

Trăiam foarte simplu, mai mult dintr-o modestie ecleziastică decît de nevoie. Salariul tatii (sau cele două salarii ale tatii, căci de parohia noastră mai aparţinea şi biserica unui cătun din apropiere) era destul de bun. În plus, tata mai avea o rentă de cîteva sute de lire pe an ; mai erau şi banii pe care mi-i lăsase mama ; chiar şi Millie avea un mic venit personal. Cînd mi-am dat seama, mai tîrziu în adolescenţă, că presupusa noastră sărăcie nu era de fapt decît curată zgîrcenie, asta mi s-a părut ipocrizie. Desigur, o mare parte se ducea pe opere de binefacere şi pentru întreţinerea celor două biserici ; caritatea, contrar dictonului englezesc, la noi nu începea acasă ; căci cadourile la aniversări, banii de buzunar şi celelalte erau oferite cu multă parcimonie. De atunci am aruncat întotdeauna cu banii în stînga şi în dreapta – încă un punct de adăugat la lista influenţelor lui negative.

Tata avea o singură pasiune, care-l făcea să fie simpatizat de săteni şi mai tîrziu şi de mine : mania grădinăritului. Deşi se tot uita după flori cînd se întîmpla să mergem la iarbă verde şi botaniza cu mine, nu-i prea plăceau, de fapt, plantele sălbatice şi natura. Făcea oarecare analogie între horticultură şi Dumnezeu care veghează peste lume ; în natură, lucrurile se întîmplă fără ştirea ta, nu pot fi supravegheate şi dirijate. În schimb, îşi adora grădina şi sera. Acestea şi textele din secolul al XVII-lea, în căutarea cărora îi plăcea să scotocească pe la

anticari, erau singurele sale slăbiciuni, iar în ce priveşte grădina, era aproape un păcat. Dacă nu-şi putea face cinstit rost de butaşi pentru vreun arbust rar, nu ezita să-i fure, cu un delicios amestec de detaşare plină de îndrăzneală și de remuşcare prost ascunsă. Îşi lua întotdeauna umbrela, chiar şi în zilele în care nu era nici un semn de ploaie, ca să-și ascundă în ea altoiurile și răsadurile dobîndite ilegal. Era unul din puţinele lucruri în legătură cu care ne era îngăduit, mătuşii Millie şi mie, să-l tachinăm; și care căpătă proporţii monstruoase într-o zi, cînd una din victimele sale s-a întîmplat să intre în grădina noastră şi să descopere altoiul unei plante deosebit de rare, provenite din grădina sa. De rușine, tata a mers pînă acolo încît a minţit pentru a explica provenienţa, iar noi nu l-am lăsat niciodată s-o uite.

Toate amintirile mele mai afectuoase despre el sînt legate de prezenţa lui în seră, cu şorţul vechi, de un purpuriu șters episcopal, pe care-l purta la grădinărit. Uneori cînd era cald, își scotea gulerul alb al reverendei şi un străin neavizat îl putea lua drept grădinarul angajat de noi, pe care nu ni-l puteam de fapt permite. În adolescenţă mă plictisea partea asta a vieţii lui, preferînd în timpul vacanţelor să citesc şi să colind împrejurimile, dar cînd eram mic îl ajutam la grădinărit, la curăţat uscăturile şi la cîte altele. Creştea în special garoafe şi primule; înainte de război se prezenta chiar la expoziţii şi a făcut parte din jurii pînă la sfîrșitul vieţii. Dacă în casa aceea s-a dus lipsă de umor şi de veselie, au existat în schimb întotdeauna flori, sentimentul că grădina noastră întinsă făcea parte din familie.

Acum mi se pare absurd. Un puşti care dă năvală în casă la micul dejun: A înflorit *Osmanthus*! Şi *Clematis armandii*! Şi *Trichodendronul*! Pentru mine nu erau cuvinte în latină sau greacă. Erau fiinţe iubite şi foarte familiare, ca pisicile sau cîinii noştri. Aveam şi o grădină de zarzavat, împrejmuită cu un zid, dar pe tata nu-l interesau legumele. Renunţa la zgîrcenie şi permitea unui om să vină de două ori pe săptămînă să se ocupe de ele. Acolo, mîndria lui erau pomii fructiferi, merii şi perii, unii sădiţi de vreun alt locatar, la care tata mai adăugase cîţiva în plus, arborii bătrîni crescuţi într-o reţea de spaliere, cu tulpini noduroase fixate cu nuieluşe subţiri, sfărîmicioase ca bucăţile de cărbune. Presupun că mai e lume care cultivă *Jargonella* şi *Glou Morceau*, bergamote și mere creţeşti; și parmeni aurii, și ionatane, şi mere verzi, şi altele fără nume. Şi Diavolii Galbeni din pomul mătuşii Millie (numite astfel pentru că se stricau de cum le ducea în cămară) și merele domneşti. Le ştiam pe toate, aşa cum alţi copii știau numele jucătorilor de crichet sau al echipelor de fotbal.

Îi mai datorez și un alt fel de poezie, la propriu de data asta, deşi, aşa cum se întîmplă cu multe dintre adevăratele daruri oferite copiilor de către părinţi, pe acesta nu l-am apreciat decît peste ani. Pe vremea cînd eram copil, îi plăcea – sau poate considera că e de datoria lui – să vină să-mi citească ceva, seara la culcare, dacă munca sa i-o permitea. Cînd am mai crescut (deşi nu eram destul de mare ca să înţeleg), îmi citea uneori cîte un pasaj mai simplu dintr-unul din textele sale din

secolul al XVII-lea – presupun că o făcea mai mult pentru muzicalitatea limbii decît pentru conținutul religios, deși poate că sperase și el să obțină ceva folosind metoda Coué. Uneori încerca să-mi explice doctrina ce stătea la baza unui pasaj sau altuia, în termeni pe care îi credea pe înțelesul unui puști, așa cum un părinte mai puțin sofisticat ar fi încercat să explice copilului adevărul istoric dintr-o poveste cu cowboy și cu pieile-roșii. Așa se explică faptul că am crescut cu ideea că în vechime avusese loc o bătălie teologică foarte confuză și cu sentimentul clar că biserica fusese pe vremuri un loc mult mai palpitant.

Acum îmi dau seama că întotdeauna și-a dorit ca eu să fi fost mai mare ; era ca și cum ar fi știut că puștiul de nouă ani căruia obișnuia să-i citească, o dată ajuns tînărul de nouăsprezece ani, așa cum îl visa în secret, n-ar mai fi luat parte la asemenea conversații ; că-i voi scăpa printre degete. Dar nu vreau să-l prezint ca pe un om prea auster și rupt de realitate. Rareori se întorcea din ieșirile lui ocazionale la Exeter, unde își găsea întotdeauna timp să stea o oră-două prin anticariate, fără să-mi aducă ceva : de obicei vreo poveste a unuia dintre scriitorii din copilăria lui, Henty sau Talbot Baines Reed, deși eu aș fi preferat ultimul Biggles sau un *Beano Annual*, dar îmi făcea totuși plăcere.

Odată, în urma unei astfel de expediții, mi-a adus o carte cu fabule. Prețul e încă trecut pe pagina albă de la sfîrșitul cărții : un șiling și șase peni. Cu siguranță că se uitase prin ea, hotărîse că limbajul e destul de simplu și de edificator, iar ilustrațiile frumoase și inofensive. La început, micile desene ciudate, în alb-negru, mi s-au părut teribil de neinteresante ; la prima vedere, era un cadou meschin. De fapt erau un Bewick, antologia din 1820 a lucrărilor sale, adunate la un loc, în jurul *Fabulelor* lui Gay. Deși atunci nu mi-am dat seama, acesta a fost primul meu contact cu un mare artist englez. La vremea aceea (aveam zece ani), am considerat cartea o ridicolă și scandaloasă eroare din partea tatălui meu, căci răsfoind-o ca să mă uit la poze, am dat peste una pe care fără îndoială că n-o observase în anticariat : faimoasa gravură reprezentînd un doctor în teologie respingînd solicitările unui cerșetor cu un singur picior, în timp ce, în spatele lui, un cîine făcea pipi pe sutana sa – o mică povestire moralizatoare a cărei strălucită concizie aveam să mi-o amintesc toată copilăria... și chiar și după aceea. Apoi mai erau și altele, scene scandaloase cu niște doamne cu sînii goi. Am fost în special șocat – și apoi fascinat – de cea intitulată *Indolență și lenevie* : un tînăr dormind cu o oală de noapte sub pat și lîngă pat două femei, una goală, cealaltă îmbrăcată, care păreau să discute ceva în timp ce-l priveau. Am fost tentat să-i arăt mătușii Millie această imprudență grosolană, dar de teamă să nu cumva să mi-o confiște tata, m-am hotărît să nu spun nimic.

Încă mai descopăr și acum, de cîte ori mă uit la poze, ce mare artist a fost Bewick și cît de esențialmente englez ; dar, chiar și așa, copilul care eram își putuse da seama că artistul avea ceva personal și intens care se armoniza cu propria sa fire. Cu vremea, puștiul a început să vadă un pic cu ochii lui Bewick, așa cum mai tîrziu avea să privească

prin ochii lui John Clare și ai lui Palmer... și ai lui Thoreau. Acest exemplar din *Fabule alese*, cu paginile îndoite pe la colțuri, este astăzi ultima carte de care m-aş despărţi vreodată.

O surpriză asemănătoare aveam să am doi sau trei ani mai tîrziu, pe cînd mă aflam în chinurile primei pubertăţi. Disperat, într-o zi ploioasă, am scos o carte mai uzată de pe unul din rafturile de sus ale bibliotecii din biroul tatii. Era volumul întîi din *Hesperidele* lui Herrick; din pură întîmplare, în cădere, cartea s-a deschis la una dintre cele mai vulgare epigrame şi am văzut tipărit cuvîntul „pîrț", pe care pînă atunci îl considerasem un cuvînt folosit numai în glumele școlărești, cînd elevii se află departe de urechile adulților. Sus, în camera mea, am început să citesc. Erau multe lucruri pe care nu le-am prea înțeles, dar amestecul de brutalitate și erotism din fragmentele pe care le-am priceput a fost o revelaţie. În anii care au urmat aveam să iau de nenumărate ori pe furiş aceste două volume. Au avut o influenţă profundă – grija cu care în secret trebuia să le fur rearanjînd cărțile pentru a nu se vedea spaţiul gol şi ascunzîndu-le apoi în camera mea... dar și latura mai luminoasă a secretului, geniul lor liric și puternica umanitate păgînă a autorului. Fosta lui parohie de la Dean Prior, pe care o detesta, era aproape de noi și se putea ușor ajunge cu bicicleta. Am fost probabil unul dintre cei mai tineri discipoli care au stat vreodată în faţa epitafului său, deși cred că nu era atît din gratitudine, cît pentru că pur și simplu nu-mi venea să cred. Cum s-a putut ca un om cu aceeași vocație ca tatăl meu să poată scrie versuri atît de îndrăznețe?

Mai tîrziu, la Oxford, mi s-a cerut odată să scriu un eseu despre Herrick. N-am fost chiar atît de fraier încît să-i dau un caracter autobiografic povestind cum l-am descoperit, dar am reuşit să fac dintr-un poet minor un monument de înțelepciune umană, exponentul suprem al dragostei de viaţă – el a fost un Rabelais al meu, bineînţeles. „Foarte interesant, domnule Martin", mi-a spus profesorul cînd am terminat de citit. „Și acum, pentru săptămîna viitoare, vei binevoi poate să-mi scrii un eseu despre Herrick". Ironia era îndreptăţită; dar cel care se exprimase astfel se mulțumise doar să-l citească pe Herrick... nu îl trăise.

În general, tata aplica cenzura. O altă carte din care îmi citea la culcare era o antologie intitulată *Baladele Shirburn*. Numai după moartea lui, cînd m-am uitat prin bibliotecă, înainte ca cea mai mare parte din cărți să fie trimise spre vînzare, am descoperit că *Shirburn* e mai mult decît o antologie de imnuri pioase; nu-mi aminteam să-mi fi citit altceva decît baladele religioase. La colegiu începusem deja să învăț latina și greaca și tata citea versurile englezești cu accentul emfatic pe care-l deprinsese pe vremea cînd era la şcoală. Îi plăcea în mod special să recite baladele în metru trohaic, care îi satisfăceau gustul pentru scandare; uneori aveam parte de ele chiar și la școala duminicală. Stătea în picioare în fața noastră și bătea măsura cu mîna, ca un dirijor, făcîndu-mă să mor de ruşine cînd vedeam cum ceilalți copii încercau cu disperare să nu chicotească... cum putea să

mă facă de rîs în aşa hal, cu sistemul lui tîmpit de a scanda poeme? Dar acum, cel puţin aşa cum le interpreta pentru mine seara, înainte de culcare, se înscriu printre amintirile mele plăcute despre el.

„Tot ceea ce inima poate cuprinde,
urechea poate auzi, ochiul poate vedea,
toate acestea, şi chiar mai mult, le-am primit,
bunule Iisus, prin tine.
Cer şi pămînt şi tot ce ele cuprind,
viaţă, trup tu mi-ai dat.
N-am oare motive să cînt
Iisuse, pogoară-te asupra mea.
Deşi lumea mă chinuie cu ademeniri,
deşi carnea mă tulbură,
deşi diavolul mă sfîşie,
refugiul meu e în tine.“

N-a fost să fie. Dar cred că dacă aş fi simţit vreodată vreo chemare, aceasta s-ar fi datorat mai mult acestei voci intime; succesiunea nesfîrşită lung-scurt-lung, pauza cuvenită la fiecare cezură, acea blîndă legănare a unei credinţe primitive. Uneori adormeam ascultîndu-le; dar era un somn dintre cele mai plăcute.

Pentru noi, anii '30 nu au fost ca pentru restul omenirii; nu au fost deloc sumbri pentru acest băieţel din casa parohială, ci plini de verdeaţă şi soare, în spatele zidurilor străvechi de piatră, ani liniştiţi, străbătuţi de sunetul clopotelor de vecernie; totul impregnat de mireasma fînului cosit, departe de pericolele citadine. Singura umbră reală se afla dincolo de poarta metalică a cimitirului. Mormîntul mamei, pe care n-o cunoscusem; dar pînă şi acesta părea mai degrabă o umbră protectoare, veghind tăcută asupra mea. În fiecare toamnă îi plantam jur-împrejur două rînduri de primule, alternînd două specii, cele mai frumoase, cele roz şi ciuboţica-cucului, nu cele rezultate din încrucişarea cu alte flori, ci cele adevărate, plante tipice din East Anglia. Tata cunoştea un preot de acolo, care obişnuia să ne trimită seminţe. Spre sfîrşitul lui aprilie, mormîntul era întotdeauna un covor de tufe de liliac şi de flori galben-pal; duminica, după slujbă, oamenii coborau întotdeauna poteca să le admire.

Veni războiul, iar pentru mine veni pubertatea şi un capitol mult mai sumbru; atît de sumbru, încît ani de zile am refuzat să mă gîndesc la acea perioadă. După un an petrecut la acel liceu particular, am început să am serioase îndoieli cu privire la religie. Se datorau numai parţial faptului că nu aveam curajul să suport batjocura şi glumele nemiloase făcute pe seama apartenenţei mele la biserica anglicană (căci nimic nu te face să-ţi doreşti mai mult să fii conformist, la fel ca toţi ceilalţi, ca un dormitor de puştani). Dar mai era şi plictiseala pe care ani de zile mi-o provocaseră, în secret, nesfîrşitele serii de imnuri, rugăciuni, chete, psalmi, aceleaşi feţe, aceleaşi voci, aceeaşi dogmă şi aceeaşi rutină ce nu păreau să aibă vreo legătură cu realitatea. Toate

acestea erau acum transpuse într-o lumină în care faptul că declari deschis că biserica te plictisește era un lucru necesar, de la sine înțeles, și nicidecum ceva reprobabil. Poate că argumentele băieților în favoarea ateismului nu erau nici prea logice, nici prea convingătoare; dar pentru mine erau mult mai noi decît pentru ceilalți (deși chiar și atunci mă pricepeam să n-o arăt pe față) și mă fascinau. Tot așa și plăcerile sexuale; eu, venit din atmosfera total asexuală a casei parohiale, unde emoțiile de orice fel erau interzise, cădeam în mrejele lor ca Adam însuși. Mă chinuiau pînă la agonie sentimente de culpabilitate și rușine, bineînțeles, iar masturbarea și blasfemia se situau, în mintea mea, pe același plan. Orice înfruptare dintr-una amenința să atragă după sine pedeapsa tradițională cerută de cealaltă... deschiderea cerului, ploaia de foc, anatema divină. Dar, bineînțeles, nu se întîmpla nimic.

Mi-aduc aminte c-am discutat despre toate acestea cu Anthony, mult mai tîrziu, la Oxford. A zîmbit și a spus că a ajuns la concluzia că a fi credincios pentru că, oricum, păcatul săvîrșit nu a fost pedepsit este aproape la fel de rău ca a-ți păstra credința numai pentru că ai certitudinea că dobîndești astfel grația divină. În ce mă privește, n-am fost niciodată în pericol să comit păcatul capital. Eu am descoperit plăcerile lumești ale malițiozității și clevetirii; aveau în ele ceva onest după cincisprezece ani de refulări și de caritate autoimpusă cînd venea vorba despre greșelile altora. Și am devenit, într-adevăr, tare priceput în a dovedi că nu eram o victimă docilă a mediului din care proveneam; înjuram și blestemam și, după stingere, aveam un schimb de cuvinte scabroase cu cei mai pricepuți dintre colegii mei. Am descoperit noi aspecte ale personalității mele; o inventivitate care se manifesta cel mai adesea în priceperea de a minți, în a da replici prompte și în a face pe extrovertitul. Îmi doream să reușesc în viață, cu o ferocitate greu de prevăzut cu ani în urmă și pentru asta munceam din greu – deși o făceam mai mult dintr-un sentiment de vină pentru atîtea trădări înregistrate la activ. Aveam acasă colecția clasicilor englezi și eram mult mai citit decît cei mai mulți dintre colegii mei. Și am continuat să citesc mai mult ca ei tot timpul școlii. Descoperirile mele (Samuel Butler, ce șoc și ce bucurie!) au continuat să sape și mai mult respectul față de tata și de credința lui.

Adevărata ruptură veni în urma unui eveniment pe care-l voi relata mai tîrziu. Dar la șaptesprezece ani eram deja un ateu declarat; atît de convins, încît – deși cu indiferență – îmi îndeplineam toate obligațiile religioase numai cînd mă întorceam acasă, în vacanță. Am continuat să merg la biserică și chiar să primesc împărtășania din mîinile tatălui meu pînă a murit, în 1948, fără nici cea mai mică urmă de credință, adunînd alte și alte păcate. Îmi spuneam că faptul că-l trag pe sfoară pe tata era o atitudine de adult, deși o făceam mai degrabă din condescendență... și o fărîmă de indulgență. Încă înainte să termin școala, se împăcase cu ideea că nu voi continua tradiția familiei; și, cel puțin de ochii lumii, a acceptat-o cu resemnare. Dar cred că tot

mai nutrea în secret speranța că într-o zi am să mă răzgîndesc și n-am avut curajul să-i distrug această ultimă iluzie.

Am reușit chiar, oarecum, să mă împac cu proveniența mea rurală. Plecarea la liceu, care a însemnat o schimbare de decor și de mentalități, ca să nu mai vorbesc despre estetismul crescînd al concepției mele despre viață, mi-au permis cel puțin să descopăr că viața la țară avea farmecul ei, chiar dacă – vreme îndelungată – încă mai trebuia prezentată prietenilor ca pe un mare handicap. Pacea intensă și delicioasă a vieții rurale, liniștea casei parohiale, grădina sa frumoasă... chiar și cele două biserici. Le puteam compara acum cu arhitectura victoriană a oribilei capele a liceului; și am început să le văd prin ochii amatorilor de arhitectură din Devon: două remarcabile exemple de arhitectură bisericească; chiar și fără vestitele lor catapetesme și splendida pictură din secolul al XV-lea, înfățișînd șiruri de apostoli și de foști prelați, puteau sta cu cinste alături de orice altă biserică din țară. Cea din spatele casei parohiale avea o turlă zveltă și aerodinamică (comparația e de dată mai recentă), ca o rachetă spațială fără capsulă. În interior, imensele ferestre în stil Tudor dădeau senzația de ușoară plutire; apoi, dincolo de ea, se afla cimitirul, cei doi ulmi și tisa, iar în depărtare se zărea Dartmoor-ul. Tot aici se afla și „diva" mea religioasă preferată, care reușise cumva să-și dobîndească un loc în adunarea mult mai ortodoxă de pe catapeteasmă, imaginea păgînă a Sibilei din Cuma. Tata le-o arăta întotdeauna vizitatorilor pentru a le dovedi ce vederi largi are și pentru a-și etala cunoștințele, citînd din *Egloga a patra*.

Cealaltă biserică era mai mică, cu turla semănînd cu o bufniță în lumina verzuie a asfințitului ce învăluia vîlceaua de mult părăsită. Mai existau încă toate stranele vechi și înăuntru era atîta pace, ca în pîntecele matern, o liniște domestică și un soi de dulce feminitate. Și, deși n-o mărturiseam, o preferam cu toții celeilalte mult mai grandioase, de lîngă casă. Lucru curios, atrăgea întotdeauna o congregație numeroasă, deși era destul de greu de ajuns la ea; chiar și în timpul războiului oamenii de la celălalt capăt al comitatului veneau aici la slujbă. Cealaltă biserică era o nobilă și grandioasă proză în piatră, dar aceasta era o poezie populară. N-am intenția să fac acum o ierarhizare a locurilor sfinte, dar știu în care cimitir mi-ar plăcea să fiu înmormîntat... și, din păcate, nu este cel în care sînt înmormîntați părinții mei.

Și, în sfîrșit, mai era și mătușa Millie.

Era o femeie scundă și firavă, la care acum, privind în urmă, descopăr unele trăsături care o făceau să aducă de departe cu lesbienele lui Radclyffe Hall – poate numai pentru că avea întotdeauna părul tuns scurt, *„à la garçonne"* și purta invariabil o îmbrăcăminte „practică" și pantofi solizi cu toc jos, nu avea nici urmă de cochetărie feminină. Dar, de fapt, nimic nu putea fi mai puțin masculinizant decît aerul ei placid. Singurul ei viciu erau țigările, care, alături de pieptănătura severă și de ochelari, dădeau figurii ei un aer aparent „intelectual", ca și cum ar fi încercat să ascundă o a doua personalitate.

În realitate, așa cum am descoperit în adolescență, era destul de slabă de minte, incapabilă de alte lecturi în afară de *Buna gospodină*, de revista parohiei și de ziarul local, pe care îl citea de la primul pînă la ultimul rînd în fiecare săptămînă. Dacă, cu oarecare temei, îl puteam învinui pe tata pentru modul nostru de viață – pe care îl alesese deliberat, căci avea cel puțin atîta inteligență cît să ți-l poți imagina făcînd o alegere –, pe mătușa Millie mi-era imposibil s-o acuz. Singurul lucru la care se pricepea era să vadă numai binele la oricine și în orice intra în sfera ei domestică.

Chiar dacă tata ar fi fost comandantul unui lagăr de exterminare, ea ar fi mers pînă acolo încît ar fi înțeles necesitatea genocidului – dar nu din răutate... ci dintr-o totală lipsă de încredere în propria capacitate de a judeca. Adevărata ei religie nu era cea profesată de biserică, ci acest mod caritabil de a interpreta motivele celorlalți, clevetirile și tragediile din sat, cu o indulgență niciodată dezmințită. Avea o expresie pe care obișnuia s-o folosească în încheierea oricărei discuții (în afară de cazul cînd era vorba de un dezastru iremediabil) : *Poate că tot răul e spre bine*. Pînă și tata îi arunca o privire indulgentă pe deasupra ochelarilor, în fața unui asemenea exemplu de optimism. Odată, cînd eram numai noi doi și își exprimase această părere în legătură cu o situație care i-ar fi părut oricui, chiar și doctorului Pangloss, cît se poate de nefericită, am rîs de ea. Atunci mi-a spus cu blîndețe : „Daniel, speranța nu e un păcat".

O chinuiam îngrozitor, ca orice copil răsfățat care-și chinuie mama. *Ar putea* să-mi împărtășească entuziasmul literar incipient, dacă s-ar strădui măcar puțin, *ar putea* să fie și ea mai în pas cu vremea ; o cană de cidru după o partidă de tenis *nu* era gaură în cer... biata femeie, eram atît de nedrept cu ea. N-am întîlnit în viața mea pe nimeni care să fi fost mai aproape de ideea de sfințenie. Tipul de sfințenie pe care Flaubert l-a descris atît de perfect în *Un suflet curat*. N-am citit această capodoperă decît după moartea mătușii Millie ; și am recunoscut-o imediat, și pe ea, și aroganța mea din trecut. Trăia cînd am divorțat de Nell. Locuia cu cealaltă mătușă a mea, sora ei căsătorită din Cumberland. Mi-a trimis o scrisoare lungă și dezlînată ; încerca să înțeleagă ce se întîmplase, se străduia să nu mă învinuiască de nimic, dar, în mod semnificativ, nu încerca să pretindă că „poate tot răul era spre bine", deși sărmana bătrînă încheia insistînd să plec „într-una din colonii", să „încep o viață nouă". Eram la cîțiva ani-lumină de ceea ce putea ea înțelege... dar nu și de ceea ce putea ierta. Puterea ei de a ierta nu avea limite în timp și spațiu.

Dacă am dezavuat acest univers atîta vreme, e pur și simplu pentru că îl consideram monstruos și anormal. Dar înțeleg acum că e numai o ilustrare extremă a unui caz general. Toți contemporanii mei și-au petrecut într-un fel copilăria în secolul al XIX-lea, căci secolul XX n-a început decît în 1945. Iată de ce sîntem torturați de propria noastră viață, împinși cu forța într-una dintre cele mai lungi și abrupte elongații culturale din istoria omenirii. Am senzația că între cel care eram

înainte de cel de-al doilea război mondial și cel care sînt acum s-au scurs patru secole, nu patru decenii.

Și ceea ce am fost odată este acum, într-un fel foarte special, rupt de prezent – redus la stadiul de obiect, de artificiu, de antichitate, de rememorare... ceva discontinuu și fără legătură cu realitatea prezentului. Generația mea dorea să se scuture de un inutil sentiment de vinovăție, de respectul exagerat, de dependența emoțională; dar procesul s-a transformat tot mai mult într-un soi de sterilizare. Era, poate, soluția unei probleme, dar a creat alta. Ne-am eliberat de nevoia de a stabili relații care nu ne sînt indispensabile; dar sîntem în același timp împiedicați să le cultivăm pe cele de care avem nevoie. Toate trecuturile se vor întîlni în prezent, un fundal uniform, o lume depășită, redusă la aspectul și dimensiunile unui banal tablou de familie. Rememorarea subminează realitatea evenimentelor evocate.

Tirania ochiului, lacom după frontiere, aceasta este forma fundamentală de alienare a cinematografului; exista deja și în teatru, deși mai estompată totuși, datorită diverselor interpretări și multiplelor puneri în scenă ale aceluiași text. Dar, în cinematograf, orice posibilitate de alegere dispare, datorită decupajului impus de fiecare plan, al cărui unghi este imperios determinat; nu există posibilitatea de a face înconjurul imaginii, de a veni cu soluții creative, nu e timp să gîndești tu însuți. În chiar actul creării propriului trecut, cel al imaginii filmate și al scenariului, filmul distruge trecutul din mintea spectatorului.

Imaginile sînt distrugătoare prin natura lor, pentru că, oricît ar fi de palide și de estompate, își pun amprenta pe adevăr, pe experiențele trăite în trecut; ca și cum, în loc să contemplăm ruinele cu ochii unui arheolog, am încerca să le reconstruim ca niște arhitecți. Cuvîntul este cel mai imprecis dintre semne. Numai o epocă obsedată de știință e incapabilă să înțeleagă că această lipsă de precizie nu este un defect, ci, din contră, cea mai mare virtute a sa. Ceea ce încercam să-i spun lui Jenny la Hollywood e că mi-aș ucide trecutul dacă aș încerca să-l evoc pe ecran; și, tocmai pentru că nu sînt în stare să-l evoc în cuvinte, pot doar să sper că voi putea deștepta amintirea unor experiențe similare în memoria și sensibilitățile altora; tocmai de aceea trebuie să-l scriu.

Coboram încet, lovind cu piciorul pietricelele de pe drumeagul ce ducea spre Fishacre; mătușa Millie mă trimisese să-i spun Părintelui meu – care se dusese în vizită la maiorul Arbuthnot, cel care avea gută și ceară în urechi – că a venit dulgherul de la Totnes să instaleze clopotul la loc în turn. Zi fierbinte de mai, gardul viu năpădit de insecte și flori cît capul meu de mari, cu lujere lungi, muiate la rădăcină în praful cărămiziu al drumului; muște, bondari, buburuze ruginii. Sfîrșit de după-amiază. Am rupt o tulpină de trifoi sălbatic, goală pe dinăuntru, mi-am făcut din ea un soi de pai prin care să suflu; săgețile mele veninoase din Amazonia, bucăți de iarbă uscată, fac arabescuri prin aer, nu vor să zboare drept, proastele, e atît de cald și aș fi vrut să mă joc în grădină înainte să-mi fac temele, pierdut

în „casa“ mea, între ramurile fagului. O ciocîrlie de pădure cîntă în spatele gardului viu, undeva în depărtare, fluierînd trei silabe, sunet cristalin de clopoţel, un punct verde, miez de primăvară-vară, unul din acele sunete care se strecoară în inconştientul nostru şi ne urmăresc toată viaţa, deşi singurul lucru la care se gîndeşte puştiul de pe uliţă e cum se cheamă pasărea şi cît de deştept sînt că ştiu – numele, nu pasărea. Acum se aude zumzetul unui avion sus, în înaltul cerului, altfel decît al avioanelor Heinkel ce aveau să vină, iar eu mă opresc şi mă uit după el. Un Tiger Moth. Alt nume. Ştiu şi insecta care poartă cu adevărat acest nume (deşi încă nu ştiu că din opţiunea inconştientă pentru real îmi va veni salvarea) ; *arctia caja*, un fluture de noapte cu dungi în zigzag, alb cu ciocolatiu, negru cu portocaliu-roşcat. În fiecare an prindeam cîţiva în grădină. Avionul e mai interesant. Şi mă pricep la nume. Trag în el cu gloanţe de iarbă din tulpina goală ruptă din gardul viu.

Apare tata, împingîndu-şi bicicleta spre vîrful dealului, cu o fetiţă după el. Cobor în fugă spre ei, gesticulînd, jucîndu-mi rolul de mesager. Fetiţa este bucălată, o cheamă Margaret, la şcoala duminicală i se spune „Saşia cu patru ochi“. Se uită cruciş şi poartă ochelari. Îi transmit tatălui meu mesajul şi el spune : „Vai de mine, ai dreptate“. Apoi : „Mulţumesc, Daniel“. Îmi dă umbrela să i-o duc. Margaret se holbează la mine. Spun : „Bună ziua“. Se uită la tata, apoi cruciş la mine şi zice : „Sal't“. Urcă în sat să-şi vadă mătuşa. Urcăm toţi trei pe drumeag, tata la mijloc, eu la stînga, ducîndu-i umbrela, Margaret puţin mai în urmă, făcînd din cînd în cînd mişcări ciudate, smucite, ca să se ţină după noi. Eu am unsprezece ani, ea zece. Îmi place o fată de la şcoala duminicală, dar nu e Margaret. Nu-mi plac fetele, dar îmi place să stau lîngă fata aceea, încercînd să cînt mai tare decît ea. O cheamă Nancy. Ochii ei albaştri ca cerul de vară nu sînt saşii. Se uită drept la tine (şi ea are tot unsprezece ani) şi te simţi atît de pierdut, încît îţi ţii răsuflarea. La jocul ăsta, se pricepe mai bine ca oricine.

Cîntecul ciocîrliei de pădure se aude din nou. Îi spun tatii. Se opreşte. „Da, aşa e.“ O întreabă pe Margaret dacă aude cîntecul frumoasei păsări. De data asta, luşază spre mine înainte de a se uita la tata. („Am avu' acas' la maica o pasăre şi dom' Martin ne-a spus cum îi zice !“) Acum se mulţumeşte să aprobe grav din cap. Ţărăncuţă proastă şi adormită. Sînt furios pe ea pentru că acum tata o va lua pe ea pe bicicletă, nu pe mine. Şi, bineînţeles, cînd ajungem la drum drept, picioarele ei scurte şi groase atîrnă sub cea de-a doua şa fixată pe cadru. Se bălăbăne între braţele tatălui meu. Merge încet, dar eu sînt nevoit să alerg. Şi tîmpita asta de umbrelă. Sînt furios. Avem maşină, un Standard Flying-12 vechi, dar uneori prostul de tata ia nenorocita asta de rablă de bicicletă. E cu pardesiul lui bun de vară bej-deschis, cu pantalonii gri-închis, prinşi cu clame de biciclist la glezne, pălăria de pai cu panglică neagră, pe care nu i-o poate lua vîntul, borul are o mică deschizătură în spate, prinsă cu un ac de siguranţă de un fel de şiret de ghete ce se prinde de un ochi al lanţului de la ceasul de buzunar trecut prin butoniera hainei. (Am fost cel

puţin cruţat de ruşinea pe care au păţit-o copiii preotului din Little Hembury, vreo opt kilometri mai încolo. Tatăl lor a fost văzut pe bicicletă cu pantalonii suflecaţi pînă la genunchi şi cască colonială pe cap; a fost pîrît episcopului din cauza asta, ceea ce-i şi mai rău.)

Traversăm drumul principal, apoi coborîm iar poteca spre sat. Mă bosumflu, refuz să ţin pasul, tata şi Margaret dispar. Mă îngrozesc la gîndul că m-aş putea întîlni cu careva. Puştii de la ţară, cei mai răi dintre toţi, vor rîde de mine cînd m-or vedea cărînd cortelul ăsta ridicol. Şi, ce e mai rău decît toate, fiind elev la liceul din satul vecin, sînt condamnat să port uniformă – pantaloni scurţi tîmpiţi, gri, cu curea de pînză în dungi alb cu roz, închisă cu o cataramă ca un cap de şarpe, ciorapi tîmpiţi, gri, tot cu dungi albe şi roz la capăt (Doamne, cît urăsc rozul şi cum îl voi urî toată viaţa); nişte pantofi tîmpiţi, negri, pe care trebuie să-i lustruiesc singur în fiecare dimineaţă. Tîmpiţi, tîmpiţi, *tîmpiţi*. Fierb. Las nenorocita de umbrelă să se tîrască şi o trag după mine, vîrful de fier zgîrie piatra macadamului. Dau colţul şi-l văd pe tata la poarta unei case construite de primărie, unde locuieşte moaşa, mătuşa lui Margaret. În timp ce vorbeşte, se uită înapoi după mine. Margaret stă pe jumătate ascunsă după umflata de mătuşă-sa. Aş vrea să fiu copilul oricui, numai al unui preot nu. Tata şi-a luat rămas-bun de la moaşă ridicîndu-şi pălăria, apoi se întoarce şi stă în mijlocul drumul să mă aştepte. Încerc să exprim cît pot de bine extenuarea din cauza căldurii şi exploatarea atroce a celor slabi.

— Hai, bătrîne.

Nu scot o vorbă. Mă examinează. Iar demonstrez.

Îmi spune:

— Întîi doamnele, Daniel. Aşa-i regula.

— Mi-e cald.

— Vrei să te iau pe bicicletă?

Dau din cap în semn că nu şi-i evit privirea. Făcînd aceasta, încalc o nouă regulă (n-am spus „Nu, mulţumesc“) şi el ştie că eu ştiu.

— Atunci va trebui să mergi singur acasă. Mă aşteaptă omul. Nu spun nimic. Să iau umbrela?

— O duc eu.

Nu vreau să-i dau nimic; nici chiar obiectul ăsta pe care-l urăsc.

— Foarte bine.

Întinde mîna şi-mi ciufuleşte părul. Mă trag înapoi. S-ar putea să ne vadă cineva de la fereastra vreuneia din casele construite de primărie. Mă uit în jur. Atunci tata face ceva fără precedent. Face o glumă.

— Am pierdut un fiu. Dar am găsit un gargui.

Îl privesc cum se îndepărtează pe bicicletă. Apoi o iau şi eu spre casă pe un drum dosnic, purtându-mi nefericirea şi umbrela mare şi neagră în după-amiaza aceea minunată.

Propriul meu *Rosebud*.

Actul gratuit

Băiatul de odinioară este bărbatul care coboară acum înspre New York, deasupra unui peisaj alb; zăpadă, începutul unei lumi în care iarna este ceva real. Dan își potrivește ceasul după ora estului.

Mă îndoiesc că scena din camera studentului de la Oxford, din 1950, mai pare acum credibilă; păcatul și gravitatea lui. Rămîne totuși cel mai groaznic episod din viața mea de libertin, în sensul etimologic, folosit de doctorul Johnson, al cuvîntului, și cel mai straniu. Bănuiesc că trebuie să fi fost unul dintre cele mai groaznice chiar și în accepțiunea obișnuită a cuvîntului. Nu-mi pot deloc aminti detalii în legătură cu actul în sine, ci doar că Jane nu era la fel de expertă ca sora ei. În legătura mea cu Nell, cochetam deja ușor cu perversitatea – sau ceea ce trecea drept perversitate pe atunci – și dezvoltasem, tot punîndu-le în practică, un larg repertoriu de mîngîieri eficiente, ca să folosim termenii manualului de sexologie. Jane avea în schimb o naivitate fizică, o surprinzătoare inocență; de îndată ce corăbiile fură arse, deveni pasivă. Am intrat sub pătură și am făcut dragoste și nu cred că a durat prea mult. Momentele acelea mi-au rămas în minte mai degrabă din cauza sentimentului de intensă și delicioasă culpabilitate; reprezentau o trădare; nu păreau posibile, și totuși existau, indisolubil legate de femeia dintre trestii; dar mi-au rămas în minte mai ales pentru că dovedeau că, o dată urmate aceste stranii joncțiuni geometrice, întoarcerea la inocență era categoric imposibilă. Făcusem un pas alăturea de drumul bătătorit (în această primă perioadă de după război, cînd încă ne mai răsuna în urechi pasul cadențat al trupelor, toată lumea era obsedată de dorința de a se mișca liber, pășind fiecare unde vrea), nu către întuneric, ci către unicitate; nimeni înaintea noastră nu se mai comportase astfel, asemenea emancipare nu se mai văzuse pînă acum și nici asemenea arzătoare dorință de a încerca experiențe noi. Pentru noi, a reprezentat poate primul pas în secolul XX.

Mă gîndesc la Jenny, la simplitatea și la grația ei naturală, felul în care-și lasă hainele să alunece dezvăluindu-și goliciunea, scufundîndu-se în plăcerea sexuală cu ușurința unei foci ce se scufundă în valuri. Importanța ce se dădea pe atunci acestor lucruri, culpabilitatea, ignoranța... În ziua de azi Rabelais a triumfat asupra tuturor; și totul a devenit mult mai banal. Nu mai există uniforme și uniformitate de

exorcizat; nici un *ego* de eliberat; nu mai există încordarea anilor lungi dintre pubertate și momentul deplinei explorări a ceea ce aduce pubertatea. Fără îndoială că refulările noastre aveau și o parte pozitivă; siliți la atîtea sublimări, vreme atît de îndelungată, am obținut cel puțin rudimentele unei culturi autentice. Din punct de vedere al precocității sexuale și al modului ei de exprimare, fizic și lingvistic, Jane și cu mine eram cu cinci ani mai tineri decît copiii noștri la aceeași vîrstă; dar, din multe alte puncte de vedere, eram cu cinci ani mai maturi decît ei. Iată încă o prăpastie între noi și generația lor.

Faptul că acceptasem existențialismul epocii, fiind de acord să ne dăruim unul altuia, era, desigur, un act reprobabil. Profanam legea scrisă a vieții; încălcam reguli; iar lui Dan i se deschidea apetitul pentru adulter, dorința de a seduce, de a accepta rolul lui Jane în ziua aceea. S-ar putea ca toate astea să pară un lucru bun, așa cum o mare operă de artă poate fi bună și imorală în același timp; un sacrificiu pe altarul individului; dar noi doi nu înțeleseserăm încă faptul că viața și arta sînt două lucruri diferite. În realitate, în ziua aceea, Dan n-a înțeles ce se întîmplase; și că, așa cum fusese atras, tot așa avea să fie și respins.

Rămaseră o vreme unul în brațele celuilalt, într-o stare prelungită de șoc, mai curînd un *Candide* și o *Cunégonde* decît doi tineri intelectuali emancipați, așa cum se credeau. Apoi au stat o vreme întinși unul lîngă altul, cu fața în sus, ținîndu-se de mînă, cu ochii pironiți în tavan.

— Acum ce-o să facem? întrebă Dan.

Ea îl strînse ușor de mînă.

— Nimic.

— Dar nu puteam să... dar lăsă fraza neterminată.

După un timp, Jane spuse:

— Eu îl iubesc pe Anthony. Și Nell te iubește pe tine.

— Dar noi ne iubim.

Îl strînse iar, încet, de mînă.

— Am fi putut să ne iubim.

— Nu putem să pretindem că nu s-a întîmplat nimic.

— Trebuie.

— Dar ar fi o minciună. Ar fi...

— O paranteză.

El tăcu. Dorea s-o privească, dar nu putea; nu-și putea lua ochii de la tavan.

— Va fi secretul nostru, zise ea. Ei nu trebuie să afle niciodată nimic.

— E ca și cum am trăi pe un butoi cu pulbere.

— Tocmai de aceea a fost necesar să-l facem să explodeze. Eram îngrozită că Nell va observa.

Atunci, pentru prima oară, avu sentimentul că ea se folosise de el. Dar uitase ce-i spusese chiar ea în după-amiaza aceea, cînd erau la rîu: despre viitorul prozaic, real, care îi aștepta.

— Nu-i cinstit.

Din nou tăcere. Apoi Jane zise:

— Cînd ne-am întors aici, luasem deja un fel de hotărîre. Că dacă ai să vrei, am să te las să te culci cu mine. Dar dacă acest lucru se va întîmpla, atunci mă voi mărita cu Anthony... și voi deveni catolică.

Atunci se uită la ea.

— E o nebunie. Își căută cuvintele. După canoanele lor, tocmai ai comis un păcat capital.

— Pe care va trebui să-l ispășesc de acum încolo.

Zîmbea, dar avea o privire hotărîtă și Dan își dădu seama că n-o spusese în glumă. Apoi adăugă:

— Și tu la fel.

— Toată viața?

— Îmi dai o țigară?

Se întoarse și se întinse după pachet, aprinse două și-i întinse una ei. Jane se ridică puțin mai sus, ieșind de sub pătură, iar el o luă de după umeri. Fata își lipi obrazul de al lui.

— Și am hotărît că n-am să mă simt niciodată vinovată pentru ziua de azi. Niciodată.

— Dar chiar tu ai spus că trebuie să facem penitență.

— Scuză-mă, știu că pare ilogic. Nu mi-e rușine că te-am dorit. Dar mi-ar fi rușine dacă nu m-aș putea opri aici. Dacă dorința de a trăi cu tine ar deveni mai importantă decît faptul că le fac rău lui Nell și lui Anthony.

— Nici măcar nu ți-a prea plăcut.

— Ba da. A fost exact așa cum mi-am imaginat.

— O dată, de probă, n-a fost rău

Își lipi din nou obrazul de al lui, își lăsă palmele să lunece peste șoldurile lui, pe sub pătură, și-l ciupi ușor. El ridică mîna și-i cuprinse sînii mici, apoi îi întoarse încet fața și trupul spre el. Dar de-abia începuseră să se sărute – și Dan abia începuse să simtă, deși nu va fi sigur niciodată, că totul era încă posibil –, cînd auziră trîntindu-se ușa de la intrare. Dan încuiase ușa de la camera lui, totuși rămaseră împietriți, cu ochii țintă la ușa din lemn, ca și cum cineva ar fi putut trece prin ea, ca într-un desen animat. Lui Dan îi trăsni prin minte că s-ar putea să fie totuși Nell; că va aștepta să se întoarcă văduva lui Lenin și-o va ruga să-i descuie camera...

Așa de speriat nu mai fusese pînă atunci și n-avea să mai fie niciodată: dar pașii erau prea grei și prea iuți. S-au oprit totuși în fața ușii, cineva a ciocănit și a încercat clanța: apoi a renunțat și a luat-o în sus pe scări. Din pat, cei doi auziră zgomotul pașilor traversînd tavanul. Era Barney Dillon, studentul care locuia la etaj.

Jane se întoarse, își încolăci brațele în jurul gîtului lui Dan și-l sărută repede și sălbatic; se trase înapoi și-l privi o clipă drept în ochi. Deodată, o văzu jos din pat, îmbrăcîndu-se; se pomeni imitînd-o. Netezirä așternutul, într-o tăcere febrilă. De sus se auzea radioul, ritmul estompat al muzicii; pași. Amîndoi se simțeau ușurați – Dan, cel puțin – , dar erau încă puțin speriați. Ar fi putut fi Nell; și ar mai putea încă să fie Nell. În același timp, el se simțea înfrînt, înșelat, ca și cînd această brutală întrerupere ar fi fost aranjată de Jane. Ea își

peria părul, privindu-se atent într-una din oglinzi. Apoi își întinse mîinile și i le luă pe ale lui.

— Trebuie să plec. Dacă coboară?

— Dar...

— Dan.

— N-am să fiu niciodată în stare s-o ascund.

— Trebuie.

— Sînt atîtea lucruri pe care încă nu ni le-am spus.

— Pe care nu ni le vom putea spune niciodată. Nu contează.

Îl sărută din nou; și din nou tot ea fu cea care se îndepărtă prima. O clipă își îngropă fața la pieptul lui. Apoi zise:

— Te rog, vezi dacă nu e cineva.

Descuie cu grijă ușa. Coborîră în vîrful picioarelor, Jane cu pantofii în mînă. Se încălță jos, la ușa din față, în timp ce el cerceta strada.

— E-n regulă.

Dar ea ezită, apoi fără să se uite la el:

— Am să mă văd mai tîrziu cu Nell. Căsuța ei era la doi pași de a lui Nell. Adăugă: Dacă nu cumva vrei să te duci tu.

Dădu din cap în semn că nu, vrînd de fapt să spună: „Nu știu cum poți tu..." deși își dădea seama totuși că așa trebuia să procedeze. Jane ridică ochii și-l privi:

— Dacă pot s-o fac acum este pentru că n-am putut s-o fac înainte. Mă înțelegi?

Nu răspunse, încă mai încerca să înțeleagă. Dar, în cele din urmă, făcu semn că da. Ochii ei aveau o strălucire stranie, o privire aproape disperată, căutînd ceva ce el nu-i putea da. Se aplecă și-l sărută brusc pe gură. În clipa următoare, se strecura deja repede în stradă. Dan închise ușa și rămase un timp privind fix broasca, încercînd să-și imagineze ce exclusese definitiv din viitorul său, ce pedeapsă s-ar cuveni acestei crime; mîna sa, ca și cum nu i-ar fi aparținut, învîrti cheia.

Se întoarse sus, tot în vîrful picioarelor, și se duse la baie. Cînd intră din nou în cameră, închise ușa cu zgomot, ca să se audă la etaj, în caz că Barney trăgea cu urechea. Totul aici i se părea complet schimbat, straniu; mai ales imaginea lui în oglinzi; deodată se simți aproape vesel, ba chiar zîmbi de unul singur. La urma urmei, era fantastic, incredibil, de-a dreptul minunat; foarte avangardist și matur; ba chiar s-ar putea spune că ăsta era felul lui Jane de a se exalta, de a privi intens și dramatic viitorul. Între ei se întîmplase ceva și asta era esențialul; și sentimentul de inferioritate, pe care în taină îl avusese întotdeauna față de Anthony se risipea în mod misterios, încetul cu încetul. Dan începuse din nou să se scrie.

Cu atîta succes, încît peste vreo zece minute, ca și cum s-ar fi supus unui prim test, găsi siguranța de sine și îndrăzneala să urce la Barney Dillon.

Întoarceri

Pe aeroportul Kennedy, aveam de așteptat o oră avionul de Londra. Ar fi trebuit să-mi petrec o parte din timp sunîndu-l pe David Malevich, care știam că-i la New York, în legătură cu scenariul despre Kitchener. Dar mă simțeam prea ostenit, prea rupt de prezent. Așa că mi-am oferit perspectiva unei noi convorbiri peste ocean, despre tot felul de fleacuri, și m-am așezat în barul sălii de așteptare. Mă simțeam ca amatorul de *surf* care se lasă în voia valului, indiferent la ce se va întîmpla cît timp avea să mai dureze călătoria; ceva în mine dorea ca acest voiaj să nu se mai sfîrșească niciodată. Jenny, în acea comparație pe care eu n-o citisem încă – și pe care, de fapt, ea nici n-o scrisese încă – avea din nou dreptate. Mă simțeam cu adevărat ca o valiză acoperită de etichete ilizibile; totul era în siguranță atîta vreme cît rămînea încuiată. Mi-am băut paharul de whisky și, între două înghițituri, am reușit totuși un lucru practic. Neavînd încredere în mamă-sa, i-am telegrafiat lui Caro s-o anunț că sînt în drum spre casă.

Caroline, cel puțin, devenise o greșeală mai puțin amenințătoare a vieții mele, atît în sens geologic, cît și în ceea ce privea autoînvinovățirea. Ani de-a rîndul nici nu mi se păruse că e fiica mea – era mai degrabă un fel de cadou pe care i-l făcusem pe vremuri lui Nell și pe care se vedea silită să mă lase să-l văd din cînd în cînd. Scurtele noastre întîlniri erau înveninate de un soi de suspiciune greu disimulată. Nell o condiționase pe Caro și Caro nu putea vedea în mine decît pe tatăl care o părăsise; și, în ceea ce mă privea, vedeam în copil prea mult din mamă. Îi semăna chiar și la fizic, dar nu și ca intelect – ceea ce nu era o consolare. Dacă nu avea limba ascuțită a lui Nell, nu avea nici vioiciunea ei intelectuală. Lumea de la țară în care trăise după ce Nell se recăsătorise, lecțiile de călărie, pensionul nenorocit pentru proastele de bani gata unde fusese trimisă (alegerea lui Nell, pe banii mei)... nimic din toate astea nu fuseseră de natură s-o facă prea isteață. Pînă pe la optsprezece ani, am vrut, prea insistent poate, să-i inoculez ceva cultură, încercînd s-o fac cît de cît conștientă că demnitatea umană nu constă numai în concepția rural-conservatoare despre viață. Dar părea opacă la tot ce-i spuneam sau pur și simplu stînjenită. Apoi, în urmă cu doi ani, Nell și cu mine a trebuit să ne hotărîm s-o pregătim pentru o carieră. Nu exista nici o șansă să fie acceptată nici măcar de cea mai indulgentă dintre universități. În străinătate nu

voia să plece. În cele din urmă, ne-am hotărît pentru un curs de secretare, organizat în Kensington, pentru sărmane fete bogate ca ea.

Atunci am început să ne vedem mult mai des ; și, după o vreme, am descoperit sub masca prostuței de bani gata o persoană pe care puteam s-o iubesc. Exista la ea dorința incipientă de independență, în care am recunoscut, nu fără oarecare suficiență, propriile-mi gene în acțiune. Mi-am dat seama că avea o natură afectuoasă și că atitudinea ei față de mine se schimbase. Am aflat mai multe despre Nell și Andrew și despre viața cocoloșită pe care o dusese la Compton, alături de ei. Nu era răutăcioasă și nu spunea nimic rău, dar puteam citi printre rînduri. Era limpede că, de cînd era la Londra, deși locuia într-un cămin conceput ca o închisoare, devenise conștientă că acasă i se cam spălase creierul ; și mai ales în legătură cu mine. Pe scurt, reușisem, cu întîrziere, să stabilim o prea mult amînată legătură sufletească tată-fiică. Îmi accepta tachinările, iar eu i le acceptam pe ale ei. Avea diverși iubiți, nu era nimic nesănătos în asta. Într-o zi aduse brusc în discuție absurditatea întîlnirilor noastre de pe vremea cînd era mai mică – stînjeneala, plictiseala groaznică – și am început să rîdem, amintindu-ne, rînd pe rînd, de atîtea îngrozitoare după-amieze sau weekenduri. Era minunat : parcă vedeai cum se redresează o barcă gata să se scufunde și-ți dădeai seama că nu i s-a întîmplat nimic grav – că, într-un fel, chiar și lunga perioadă cît fusese pe punctul de a se scufunda avusese părțile ei bune.

În vara anului precedent absolvise cursul de secretare și după vacanță își luase o slujbă. Avusese de unde alege și o luase pe cea în legătură cu care o sfătuisem eu... în redacția unui ziar de duminică, să-i zicem *Sunday Timeserver*. Celelalte erau toate în City și preferam să facă ceva cu implicații mai umaniste decît să se ocupe de fluctuațiile bursei și să învețe jargonul tranzacțiilor financiare. Nu avea nici un fel de aptitudini literare, dar mi se părea că viața – oricît de măruntă – în redacția unui ziar mare o va plictisi mai puțin. Apăruse, la vremea aceea, și un tînăr oarecum stabil. Știam că trăiau împreună și că era posibil să se căsătorească într-o bună zi ; așa că problema era să-și găsească o ocupație și să-și lărgească puțin experiența de viață, dincolo de granițele comitatului Gloucestershire și ale cartierului Kensington. Își dorea un apartament, dar i-am propus să-l preia pe al meu, cît stăteam eu în California. Era apartamentul din Notting Hill, în care Nell și cu mine ne mutaserăm după absolvire, spre sfîrșitul căsătoriei noastre ; demodat, dar spațios și cu un contract pe 99 de ani. Părea stupid să nu profite de pe urma lui. Astfel, Caro s-a mutat la mine și peste o lună, două am plecat eu. Nu-mi scria prea des, dar cînd o făcea se prefăcea agasată că nu reușise să-și găsească altă locuință : o prefăcătorie care mă durea. Scotea la iveală tot ce rămăsese încă artificial în relația dintre noi. La fel era și cu banii, cu care era grijulie (o virtute pe care trebuie s-o fi deprins de la tatăl ei vitreg). Cînd a început să lucreze, a refuzat să mai primească alocația pe care i-o dădeam, venind cu tot soiul de motive întemeiate („averea“ pe care fusesem deja nevoit s-o cheltuiesc pentru educația ei etc.) și mă simțeam

frustrat. Jenny avea mare dreptate: mă preocupau mult mai mult aceste neînţelegeri minore în relaţiile dintre mine şi Caro, decît aspectele pozitive, pe care aveam tendinţa să le trec cu vederea.

Gîndul că aveam s-o revăd în curînd îmi făcea sincer plăcere, deşi mă simţeam la fel de sincer vinovat că stătusem în America mult mai mult decît intenţionasem. Eram convins că şi Caro ştie de ce. Pomenisem despre Jenny o dată sau de două ori în scrisorile mele, dar nu-i vorbisem despre natura relaţiilor dintre noi. Dar acum probabil că-i ajunsese ceva la ureche şi mă aşteptam la o uşoară gelozie. De trei săptămîni nu-mi mai scrisese deloc. Pe de altă parte, acum era pe picioarele ei, într-o lume mult mai deschisă, şi speram ca vîntul nefavorabil ce bătea dinspre Oxford şi mă purta spre casă, să ne apropie din nou.

S-a anunţat plecarea avionului. M-am urcat şi m-am întins imediat pe trei locuri. Dar mi-am dat seama că, din fericire, nu avea să fie aglomerat – soseam la 2 a.m., nu era ora de sosire a celor cu scaun la cap. Încercam să decid ce-mi doream mai mult: să mănînc sau să dorm. M-am hotărît să mă culc şi am aşteptat liniştit decolarea.

Toată viaţa mea de adult am fost convins că nimic nu controlează destinele noastre în afara genelor şi a evenimentelor externe. Căile multiple prin care atîţia californieni încearcă să scape de cauzalitatea raţională – mania religioasă, nevoia de a urma un Gurdjev, un Uspenski, orice zănatic, cele cincizeci de mii de centre de terapie şi fermele unde se practica meditaţia, astrologia, mania cercetărilor parapsihologice şi mistica drogurilor... toate acestea nu mi-au provocat nimic altceva decît dispreţ şi hilaritate. Dar fusesem deja profund zguduit seara trecută; iar acum zeul coincidenţei hotărî să mă lovească înainte de a apuca să mă dezmeticesc.

Un ultim pasager intră în avion. M-am uitat spre el, pe cînd trecea pe culoarul dintre scaune, iar el s-a uitat la mine. Se îngrăşase puţin, chelise, dar îşi păstrase acel zîmbet uşor dubios, uşor ironic. O fracţiune de secundă, pe figura lui se putu citi regretul că se uitase la mine. Şi de o parte şi de alta, numai surpriza a fost cu adevărat sinceră.

Exclamă: „Doamne Dumnezeule“, apoi îşi trecu iute mîna peste faţă şi spuse ceea ce spusesem şi eu cu cîteva ore în urmă: „Fantome“.

Şi mi-am dat în cele din urmă seama că ziua aceea de la Oxford nu voia să moară.

La vremea aceea, erai mîndru să-l numeri printre cunoştinţele tale, în ciuda zîmbetului său ambiguu; permanent la pîndă, încercînd să găsească, asemenea unei lipitori, zona sensibilă expusă a interlocutorului. Dillon, spiritualul, clevetitorul, un stîlp al lui *Isis*: în zilele acelea publicitatea era alfa şi omega, iar Barney era marele distribuitor. Era mai matur decît ceilalţi studenţi, deşi altfel decît Anthony; avea deja relaţii în Fleet Street, apărea deja la televizor, pe atunci ceva nou; fermecător cu necunoscuţii, ştia să mînuiască cu dibăcie arma sarcasmului cînd era vorba de celebrităţi. Chiar de pe atunci adoptase în cronicile sale de teatru şi de film un ton categoric şi

blazat, se pricepea să întocmească cu elaborată malițiozitate cronica mondenă, iar în articolele lui mai serioase afișa deja un egocentrism patologic luat de cei din jur drept o onestitate de neclintit. În plus, mai era și un mim foarte amuzant.

Dan îl găsi întins pe pat. Barney era și el student în ultimul an. Ridicînd privirea din carte, îi făcu cu ochiul lui Dan și, cu tonul unui traficant versat, îl întrebă:

— Dai cinci lire ca să-ți aranjez un examen?

Daniel rîse mînzește; nu se lăsă:

— Da' tu nu vrei, și încă pe gratis, în exclusivitate, o știre trăsnet? Trufanda!

— Nu-s de mine trufandalele, bătrîne. Eu nu halesc decît conserve.

— Vorbesc serios, Barney. Ceva fantastic... da' *fantastic*.

Dillon îl privi atent, apoi zîmbi precaut.

— Dă-i drumu'.

O săptămînă mai tîrziu, în coloana lui mondenă apărea:

„Deținem din sursă sigură informația că unul dintre viitorii noștri Ben Johnsoni a dat-o în bară urît de tot. Ce ușurare, ar putea zice unii (noi nu, ne e simpatic tipul). Se pare că din greșeală a scos-o la plimbare, pe un canal mai dosnic, pe una din „Gemenele cerești", dar nu pe cea care trebuia, cînd... În regulă, ați citit și dumneavoastră ziarele. Dar de ce oare atîtea probleme? Numitul canal a văzut multe și are o anume reputație, prieteni, în plus, numele unei oarecare Nell poate fi asociat cu el. Nefericita pereche pretinde că se afla acolo pentru a învăța în liniște. N-am mai întîlnit atîta inocență de cînd cu fata aia care s-a dus să vadă *Serviciu impecabil* ca să-și îmbunătățească jocul de tenis. Cînd or să se învețe odată minte și comedianții ăștia amatori?"

Nu tonul articolului l-a supărat pe Dan, ci prezentarea prea laconică.

Și acum, un sfert de veac mai tîrziu, eram în fața lui și-i strîngeam mîna.

— Barney. O veșnicie.

— De necrezut. Chiar ieri vorbeam despre tine.

Clătina din cap cuprins de o tulburare pe care nu o putea comunica, dar pe care voia să știu că o simte. Avea o valiză diplomat și un fulgarin pe braț; purta un costum prea ostentativ „ultimul răcnet", afișa o neglijență studiată, o cămașă deschisă la gît.

Continuă:

— Cu Caroline. Mi-a observat nedumerirea. La telefon. Nu ți-a spus?

— Ce să-mi spună?

— Că acum e secretara mea. De trei săptămîni.

— Dar credeam că ai plecat...

O stewardesă se apropie și-i zîmbi. Era clar că-l recunoscuse.

— Ridicăm ancora. Vă rog să luați loc, domnule Dillon.

— Iisuse. Al dracu' să fiu dacă nu te reclam.

Își transferă zîmbetul de la ea la mine.

— Ştie că în avion sînt fricosul fricoşilor. Grozav că te văd, Dan. Stai să-mi pun undeva lucrurile şi-ţi explic.

L-am urmărit îndreptîndu-se spre partea din faţă a avionului, unde a găsit un rînd cu locuri libere. Aceaşi stewardesă se tot foia pe lîngă el şi au mai stat puţin la taifas. Dacă nu se culcase încă cu ea, era clar că voia să-i propună. De partea cealaltă a culoarului am observat un cuplu de englezi care îl recunoscuseră şi ei ; probabil că-l văzuseră la televizor.

După Oxford a urmat o perioadă în care ne-am tot întîlnit... dineuri ocazionale, petreceri, premiere. Eu scriam piese, el cronici. A scris frumos despre primele două piese ale mele şi, la scurtă vreme după aceea, într-o revistă literară, mi-a făcut o prezentare destul de călduroasă. Apoi o vreme a avut alte preocupări şi ne-am pierdut din vedere. Dar îşi reluase de ceva timp cronicile dramatice atunci cînd s-a jucat la Londra cea de-a cincea piesă a mea, cea pentru care mă inspirasem din căsnicia mea ratată. A desfiinţat-o complet. Trebuie să recunosc că m-a avertizat din timp că aveam să fiu făcut praf ; cerîndu-şi într-un fel scuze pentru că trebuia să-şi facă datoria... şi piesa a avut cronici defavorabile şi în alte reviste. Nu m-a deranjat prea mult critica sa referitoare la partea tehnică, ştiam că piesa nu era reuşită ; dar i-am purtat pică pentru că a folosit lucruri pe care le ştia despre viaţa mea particulară, pentru că a făcut referiri la „experienţa personală neasimilată“ şi tot restul. La vremea aceea, nu mi s-a părut important că avea dreptate ; am simţit că fusese trădată, dacă nu o veche prietenie, cel puţin o relaţie între doi oameni care se cunosc destul de mult şi am hotărît să-l şterg de pe lista oamenilor cu care ţineam să mă văd. Prin natura preocupărilor noastre, care se suprapun oarecum, ne-am mai întîlnit din cînd în cînd. Făcuse şi cronici de filme şi din punctul ăsta de vedere nu mă puteam plînge că nu s-a purtat corect faţă de mine.

Ceea ce îmi displăcuse întotdeauna la Barney nu era atît vreo trăsătură personală, cît mai degrabă faptul că era critic. Cel care creează nu-l poate iubi pe cel care critică. Există o diferenţă prea mare între cele două activităţi. Una este naştere, cealaltă chirurgie. Oricît ar fi de întemeiată critica, ea este întotdeauna făcută de cineva care supleneşte o lipsă – un eunuc – şi îndreptată împotriva cuiva care e un progenitor ; e făcută de cineva care nu-şi asumă nici un risc la adresa cuiva care îndrăzneşte, care îşi pune în joc întreaga fiinţă.

Nu-l puteam, în nici un caz, considera pe Barney ratat, în accepţiunea obişnuită ; şi totuşi avea oarecum un aer de ratat – un aer pe care îl avea, de altfel, toată generaţia mea de la Oxford, Ken Tynan şi alţii, din rîndul cărora nu pot, bineînţeles, să mă exclud. Pe vremuri aspiraţiile noastre păreau să se îndrepte spre culmi mult mai înalte decît cele pe care le-am atins în prezent. Poate că ne supraapreciam, eram poate prea conştienţi de noi înşine şi de ceea ce se aştepta de la noi, prea speriaţi să nu părem aroganţi ; pentru ca apoi, în anii '50, să ne vedem izolaţi, depreciaţi datorită deplasării interesului spectatorilor spre tot ce era proletar şi antiacademic ; nu numai în dramaturgie, ci

şi în roman. Formidabilul entuziasm al lui Tynan în legătură cu *Priveşte înapoi cu mînie* era un fel de epitaf al speranţelor şi ambiţiilor *noastre* – al tiparului impus de tradiţia şi cultura clasei de mijloc în care fusesem toţi încadraţi vrînd-nevrînd. Toate acestea ne-au redus la stadiul de observatori clonţoşi ; ne-au îndemnat spre satiră ; ne-au forţat să ne urcăm în primul vagon cultural sau profesional care a trecut prin dreptul nostru, umblînd după aurul prostului : succesul imediat. De aceea atît de mulţi au devenit ziarişti, critici, redactori la radio şi televiziune, producători şi regizori ; speriaţi de trecutul lor şi de apartenenţa lor de clasă, nu şi-au revenit niciodată.

În ultima decadă, Barney însuşi devenise tot mai mult o personalitate de televiziune şi, de ceva vreme, avea un talk-show la care participau diverşi invitaţi. Chiar îl urmărisem de vreo două ori. Mi se păruse prea preocupat de propria imagine ; prea grăbit să dea replica în discuţia cu un comic reputat ; îl întrerupea prea des pe un binecunoscut om politic. Aşa cum se întîmplă de obicei în această necruţătoare meserie, era prea preocupat de camera de luat vederi şi, în cele din urmă, începeai să te întrebi ce încearcă oare să ascundă, de ce nu putea fi el însuşi. Această emisiune a lui îi adusese destulă popularitate pe plan local, şi, evident, bani –, dar, urmărindu-l, n-am putut să nu îmi amintesc de vechiul Barney şi de cinismul său. Pe vremuri avusese aspiraţii mai înalte ; şi, pe vremea cînd eram la Oxford, nu arătase niciodată faţă de celebrităţi această bunăvoinţă excesivă. Probabil mi-ar fi răspuns că acum se maturizase ; că devenise, cu vîrsta, ceva mai îngăduitor... dar tăunii nu se maturizează, ci doar înţeapă şi mor. Nici n-am reuşit să urmăresc pînă la sfîrşit una dintre emisiunile sale. Furia cu care îi citisem pe vremuri cronica cedase locul unei insuportabile plictiseli în faţa scoicii goale ce părea să fi devenit acum ; emblemă minoră a întregii noastre generaţii.

Şi iată, scoica cea goală s-a aşezat lîngă mine, apoi şi-a pus centura de siguranţă. Eram în emisie. Perechea din partea opusă continua să tragă cu ochiul spre noi.

— Am comandat două pahare de whisky. De acord ?

— Perfect. Spune-mi de Caro. Credeam că ai plecat de la ziar.

— Ei, ne-am certat şi ne-am împăcat. Ridică din umeri. Am acceptat doar o rubrică nouă. Ca să nu-mi ies din mînă. Zîmbi acru. Acum sînt al dracului de celebru. Îmi amintesc de vremea cînd eram fericit dacă mi se oferea un colţ de masă. Acum am birou şi secretară.

— Şi face vreo treabă ?

— E minunată. S-a adaptat ca raţa la apă.

— Mă bucur.

— Te poţi baza pe ea. Mă mai zgîlţîie cînd e cazul. Mă învaţă chiar şi ortografia. Am zîmbit. E senzaţională. Cinstit.

Părea foarte dornic să fie amabil. Dar eu îmi puneam deja unele întrebări în legătură cu Caro. Deşi nu-mi aminteam să-i fi vorbit vreodată de Barney, poate că Nell o făcuse şi m-am întrebat o clipă dacă ştiuse sau măcar ghicise că nu putea să-mi facă plăcere ideea că

ea lucra cu un astfel de om; să fie oare o mică răzbunare pentru trădarea mea cu Jenny? Infidelitatea mea? Avionul începuse să ruleze pe pistă. L-am întrebat ce-l adusese în America.

— O poveste cu alegerile. Porcăriile obişnuite. Se strîmbă. Afurisită ţară. Mă ucide. Ăştia parcă nu se maturizează niciodată. Probabil că şi ţie îţi lasă aceeaşi impresie.

— Uneori.

— Ei, bineînţeles, pe coasta de vest... Dădu din umeri, apoi deveni şi el curios: Credeam că faci un scenariu acolo.

— Mă întorc să-l văd pe Anthony Mallory. Caro nu ţi-a...?

— Da, mi-a spus. Groaznic. Făcu o pauză, reluă: Credeam... Se întrerupse, apoi îmi zîmbi. Scuză-mă, nu-i treaba mea.

Se gîndea, evident, la ceea ce probabil că-i spusese Caro: că Anthony şi cu mine nu ne-am mai văzut de ani de zile. I-am explicat situaţia şi un timp am discutat despre Anthony şi despre cancer.

— Ei, va fi o surpriză plăcută şi pentru Caro. Ai o fată care te admiră tare mult. Ştiai? Îşi duse mîna la nas. De fapt, Dan, pînă nu uit, să ştii că m-a rugat să te sun. Să-ţi transmit salutări de la ea şi să-ţi spun de noua slujbă. Am fost atît de ocupat şi de-abia azi m-am hotărît s-o şterg şi am avut atîtea pe cap...

— E-n regulă. Am să-i explic eu.

La capătul pistei, am aşteptat puţin înainte să ne ridicăm de la pămînt. Motoarele uruiau şi Barney tăcu un timp. Apoi pufni încet, amuzîndu-se de unul singur.

— Iisuse, urăsc acest mijloc de locomoţie.

— Îţi aminteşte că sîntem muritori?

— Merită toate astea? Mă întreb.

— Ei, haide. Am supravieţuit.

— Bineînţeles. În cinci mii de pagini de ziar folosite doar la împachetat peştele cu cartofi prăjiţi.

— Baţi cîmpii.

Privi îngîndurat pe fereastra avionului. Apoi se strîmbă şi ridică din umeri.

— Cînd mă uit în urmă...

— De pe culmile carierei tale?

— Mare chestie! Avionul se puse din nou în mişcare. De fapt, am fost aici şi pentru o emisiune de televiziune. Le-a venit năstruşnica idee că aş putea fi un nou David Frost. Le-am spus că nu vreau să fiu nici măcar vechiul David Frost. Am zîmbit de circumstanţă. Sincer. Eu acum de fapt fug. Mîine ar fi trebuit să iau masa cu unul dintre cei care ar fi dispuşi să subvenţioneze emisiunea. Ca să discutăm scenariul. Avionul decolase. Se uită peste capul meu, pe fereastră. Dacă se face emisiunea asta, moartea mi se trage. Acasă mă ucid blestematele alea de talk-show-uri săptămînale.

— Mie mi s-a părut că te descurci foarte bine. Cînd te-am urmărit.

— Cine mai deschide televizorul a doua oară?

Am zîmbit din nou. Cel puţin era plăcut să fii din nou printre oameni care înţelegeau chiar şi lucrurile spuse numai pe jumătate.

— Încearcă şi aici. N-ai prea multă concurenţă.

Am privit în jos spre Manhattan, ale cărui zgîrie-nori se profilau la orizont; cuiburi de termite. Îşi desfăcu centura de siguranţă.

— Caroline mi-a spus că lucrezi la o epopee.

— Nu tocmai. Ceva istoric. Kitchener. Un scenariu ratat din start.

— Chiar aşa?

— Rămîne între noi, Barney.

— Bineînţeles, bătrîne. Simplă curiozitate.

Stewardesa veni cu paharele de whisky. Barney îi adresă un zîmbet. Am vorbit o vreme despre industria cinematografică. Simţeam tot timpul că joacă un rol. Asculta, privindu-şi fix paharul, agitînd cuburile de gheaţă, purtîndu-se faţă de mine cu o deferenţă nenaturală; ca şi cum i-ar fi făcut mai degrabă plăcere să sporovăiască cu stewardesa. Apoi începu să vorbească din nou despre televiziune, caracterul ei efemer, „incredibila cantitate de rahat" din propriile emisiuni. Era o traumă, un chin prin care trecusem şi eu cu mult timp în urmă – tirania audienţei în masă, necesitatea de a suprima instinctul, educaţia, subtilitatea şi o grămadă de alte lucruri, o dată acceptat acest adevăr fundamental al condiţiei umane: că majoritatea oamenilor sînt nişte ignoranţi care vor să fie trataţi ca nişte imbecili şi mai şi plătesc pentru asta. Spectatorii sînt toţi nişte tolomaci, cum mi-a explicat odată un bătrîn şi celebru regizor de la Hollywood, iar tolomacii urăsc materia cenuşie. Apoi Barney continuă să-mi vorbească despre grozăvia de a fi acum recunoscut peste tot pe unde se ducea; dar ar fi trebuit să se aştepte la asta de la început. Orice formă de artă, de la poemul cel mai profund şi pînă la cel mai porcos spectacol de *strip-tease*, este supusă aceleiaşi legi: din această clipă vei fi expus în faţa publicului şi vei suferi tot ceea ce implică acest lucru. Situaţia nu era lipsită de oarecare ironie amară, căci mă vedeam acum jucînd rolul lui Jenny; simţeam o oarecare simpatie faţă de Barney şi poate că şi el şi-a dat seama. Am mai băut un whisky şi el a ridicat paharul.

— Ei, în sănătatea lui Caroline! Bău, apoi zise: Pare să fi supravieţuit destul de bine divorţului.

— Printr-un miracol. A fost tare plăcut să ajung s-o cunosc în ultimii doi-trei ani.

— Poate că nici n-ai pierdut prea mult. Vorbind dintr-o amară experienţă personală.

— Am uitat că...

— Trei băieţi. Cel mai mare nu vrea să vorbească cu mine, cel mijlociu nu poate şi cel mic vorbeşte. El e cel pe care-l detest.

O mai spusese şi altădată, fără îndoială la El Vino, cîrciuma de lîngă redacţie.

— Butada e bună, dar în realitate...?

— De fapt, asta-i problema lui Margaret. Am optat pentru libertate. Şi eu, cînd eram ca ei, am simţit ceva foarte asemănător faţă de babacul meu. Nici nu se sinchisesc s-o ascundă. Probabil că în asta constă progresul.

Am încercat să mi-o amintesc pe Margaret; o femeie micuţă, care se străduia cît putea să zîmbească întruna şi care nu vorbea decît întrebată; nu părea să-şi dorească niciodată să fie acolo unde se afla. Ea nu fusese la Oxford şi o cunoşteam foarte puţin.

Barney se uită din nou pe fereastră.

— Mai există şi şcolile. Să-şi bată capul alt nenorocit să crească monstruleţii ăştia.

— Îmi pare rău.

— E numai vina mea. N-am niciodată timp. Nici răbdare.

Respiră adînc, mai luă o gură de whisky, apoi schimbă subiectul:

— Te întorci de îndată ce... ?

— Nu, rămîn să-mi termin scenariul acasă.

Îmi aruncă unul din zîmbetele sale de odinioară: iscoditor şi cu subînţeles.

— Mai e şi acum „acasă“ pentru tine?

— Anglia? Doamne, sigur. Am o mică fermă în Devon.

— Mi-a spus Caroline. Tre' să fie plăcut.

Atunci am început să discutăm situaţia din Marea Britanie. Recunoscusem desigur simptome îngrijorătoare: îndoieli şi deziluzii, merele care se schimbă în fructe de ceară cînd vrei să le culegi, visuri care se spulberaseră. Dar eu nu i le-aş fi dezvăluit niciodată. Poţi să-ţi dezvălui slăbiciunile faţă de cei la care ţii, fără să aibă vreo consecinţă; dar nu poţi s-o faci faţă de cei pe care-i dispreţuieşti. Am conchis că nu voia să-i vorbesc lui Caro prea mult despre trecutul nostru comun. Şi el voia un raport favorabil: avea şi el probleme; dar nu le lua prea în serios.

Se servea masa şi am profitat de asta ca să întrerup conversaţia. Nu-mi era foame, dar simţeam nevoia să dorm. Insistă să luăm într-o zi masa împreună, de îndată ce mă întorceam la Londra. Am emis, politicos, sunetele necesare. Apoi m-am întins. Somnul veni, adînc şi fără vise; somnul celor damnaţi.

Tarquinia

Au avut o perioadă de aur. Anthony a aflat de un apartament liber la Roma şi şase săptămîni au stat acolo toţi patru, în vara de după ultimul lor an de studenţie. Cei trei absolvenţi îşi începuseră cariera. Anthony preda la Worcester şi Dan era asistent de regie la teatrul Playhouse din Oxford; pentru un salariu de mizerie, trăind de fapt din cele opt sute de lire pe an pe care le moştenise. Anthony şi Jane se căsătoriseră în decembrie, o lună după trecerea oficială a lui Jane la catolicism. Cînd au plecat la Roma, era însărcinată în luna a patra. Cununia lor fusese formală şi formidabilă, cu o întreagă panoplie de rubedenii. Dan fusese cavaler de onoare. La începutul lui ianuarie, se mutaseră într-o căsuţă din Wytham. Dan şi Nell făcuseră doar cununia civilă, imediat după ce Nell şi-a terminat examenele de absolvenţă, iar Roma avea să fie luna lor de miere. Cu un an înainte, Dan n-ar fi crezut că ar putea să accepte un asemenea aranjament. Dar multe se schimbaseră între timp.

După acel *acte gratuit*, Dan n-ar fi vrut s-o mai vadă pe Jane cel puţin cîteva săptămîni. Dar chiar a doua zi după-amiază, pe cînd lucra în camera lui, ea apăru cu Anthony. Totul s-a întîmplat atît de repede, că n-a mai avut răgazul să se simtă stingherit; asta fusese, de fapt, şi intenţia ei. Numele lor, ei fiind cei ce descoperiseră cadavrul (al cărui ucigaş nu a fost găsit niciodată), apăruseră deja în ziarul de dimineaţă. Anthony părea amuzat de toată aventura și voia să audă şi versiunea prietenului său. Dan a trebuit să se poarte normal cu el... aşa cum în ziua aceea trebuise să se poarte normal şi cu Nell. Ea ştia că îşi recapitula materia şi venise cu bicicleta doar pentru cîteva minute, imediat după micul dejun, în drum spre facultate. Nu-i fusese greu s-o amăgească; nu avea nici o bănuială, se simţea numai foarte şocată, era atît de groaznic, nemaipomenit, „micuţul lor canal idilic..."

Descoperi c-o putea privi pe Jane fără să se simtă stingherit. Simţea chiar o tardivă milă pentru Anthony şi află cît de uşor e să-i înşeli pe cei care au încredere în tine; şi începu să-şi găsească scuze. Nu fusese decît o comedie, o simplă nebunie care durase zece minute. Îşi găsea tot felul de circumstanţe atenuante, subevaluînd deja importanţa faptei, comparîndu-le chiar pe Jane și Nell ca fizic, spunîndu-şi că de fapt o prefera pe Nell şi că nu era gelos. Dar atunci Anthony ieşi o clipă din cameră să se ducă la baie şi rămaseră singuri. Era o zi

caldă, Jane stătea cocoţată pe pervazul ferestrei şi Dan era lungit pe pat. Nu şi-au vorbit, ocolindu-şi reciproc privirile şi, din spatele comediei, adevărul apăru din nou clar. Apoi deodată Jane sări jos de pe pervaz şi se apropie de pat. Dan se uită fix în ochii ei.

Ea spuse încet:

— Dacă s-ar fi întîmplat...

— E-n regulă.

— Nell?

— Toate bune. A trecut pe aici de dimineaţă.

Şi o privi insistent pînă cînd ea fu nevoită să se întoarcă. Se rezemă cu ambele mîini de consola căminului şi privi în jos spre focul aprins.

— Eşti supărat pe mine?

— Ţii minte cum se termină monologul ăla din *Macbeth*?

— Nu.

— „Mi-aş pune-n joc şi viaţa de apoi."

Deschise gura să spună ceva, apoi o închise. Urmă o pauză lungă.

— Am avut o discuţie interesantă aseară cu Nell. Despre tine.

— V-aţi comparat observaţiile?

Înţelese sarcasmul, apoi spuse simplu:

— Eşti supărat.

Dan îşi puse mîinile sub cap şi îşi aţinti privirea în tavan.

— Acum pari să regreţi ce s-a întîmplat.

— Numai dacă îţi lasă ţie un gust amar.

— Ei, şi ce-aţi hotărît, tu şi cu Nell? Sînt destul de bun pentru ea?

L-au auzit pe Anthony afară, vocea lui; şi şi-au dat seama că trebuie să se fi întîlnit cu persoana care ocupa camera din faţă. Fuseseră colegi la colegiul Winchester. O clipă, Jane nu spuse nimic. Apoi:

— Dan, dacă mă opresc acum, încă mai pot fi fericită cu Anthony. Dacă ar continua... Şi Nell vrea să se mărite cu tine. Poate chiar mai mult decît îţi închipui.

De acolo de unde stătea, cu faţa spre cămin, fata se întoarse şi îi aruncă o privire.

— Într-un fel, noi doi vom fi întotdeauna mai apropiaţi unul de altul decît de ei.

— E curată nebunie.

Ea zîmbi, apoi continuă pe un ton mai grav:

— Apropiaţi prin tot ce am abandonat de dragul lor.

Uşa se deschise şi Anthony intră în cameră cu pas vioi. Jane se întoarse spre el:

— Dragule, bietul băiat vrea să înveţe. Şi eu la fel.

În clipa aceea o urî. Vocea îi sunase exact ca a lui Nell. Poate că circumstanţele justificau aerul senin şi perfect normal pe care-l afişa, dar amintea prea mult de virtuozitatea cu care se pricepea să joace teatru şi punea sub semnul întrebării ceea ce spusese înainte. Atunci personificase înţelepciunea, sacrificiul de sine, repetîndu-şi deja viitorul rol de catolică convertită. Şi totuşi, fapt straniu, simţea că, pe undeva, îl iubea cu adevărat, îl înţelegea mult mai bine decît sora ei şi îl dorea pe el mai mult decît pe Anthony. Ceea ce se întîmplase fusese

ca o încercare de a se elibera de propria imagine... pentru a-şi crea alta, rabelaisiană; dar nu reuşise; din punct de vedere moral, i se cerea prea mult şi se vedea acum de două ori mai strîns legată de imaginea iniţială.

Dar la vremea cînd au pornit spre Roma, toate astea trecuseră de mult. Poate că fusese o manevră a lui Jane, dar în orice caz nu aveau să mai fie singuri înainte de începerea examenelor. Apoi a venit vacanţa mare şi s-au despărţit. Fetele l-au luat pe Anthony în America să facă cunoştinţă cu mama şi cu tatăl lor vitreg. Dan fusese şi el invitat şi ar fi putut să se ducă, dar şi-a găsit destule pretexte ca să nu se ducă: nu voia să piardă slujba de la Playhouse; o neglijase pe mătuşa Millie, ştia că-şi va lua diploma cu notă mică, avea o idee pentru o piesă... toate ascundeau adevăratul motiv pentru care rămăsese neînduplecat la toate rugăminţile şi ameninţările lui Nell. Începuse deja să simtă că atmosfera dintre ei era otrăvită, vag incestuoasă; simţea un soi de claustrofobie iacobină şi ştia că o despărţire era indispensabilă. Într-o zi a avut doar cîteva clipe ocazia să discute problema cu Jane; şi ea a fost de acord că era poate mai bine ca el să nu vină. După o săptămînă a început să le ducă dorul. Se simţea încă o dată orfan, atît din punct de vedere sentimental, cît şi literar. Mătuşa Millie şi Cumberland-ul – unde locuia acum cu sora ei cea căsătorită, cealaltă mătuşă a lui Dan – nu-i aminteau decît de toate lucrurile pe care propria sa familie nu i le putea oferi. Lungile scrisori care începuseră să sosească de la Nell erau o compensaţie, deşi îl tachina vorbindu-i despre „întîlniri" şi „curtezani" de la Cape Cod, unde îşi petreceau vacanţa. În taină se simţea jignit, dar la întoarcerea ei a uitat totul în mai puţin de zece minute, în mai puţin de zece secunde... Pe peronul gării de la Oxford, braţele ei l-au înlănţuit şi vocea ei maliţioasă i-a şoptit la ureche: *Unde se află patul cel mai apropiat?*

De atunci parcă avusese loc un mic miracol. Tacit, Jane şi Dan au evitat să mai rămînă singuri. Uneori, cînd ştiau că nu-i observă nimeni, el îi căuta privirea. Fata îi zîmbea cu blîndeţe şi-şi lăsa ochii în jos. Nu mai era nimic de spus, povestea se încheiase definitiv. Exista, evident, o legătură între această atitudine şi convertirea ei care modificase puţin relaţia dintre ei patru. Bineînţeles, despre convertirea lui Jane nu se discuta – se aplica acelaşi principiu ca şi în legătură cu vînătoarea de orhidee: discuţia avea loc numai între iniţiaţi. Dar, în iarna aceea, în Jane a murit ceva. Comportarea lui Jane din vara trecută îi apărea lui Dan din ce în ce mai mult ca uşor isterică; o fată hipercerebrală încercînd să joace un rol pe care nu şi-l dorea sau încercînd să transpună în viaţa reală un rol pe care îl jucase ocazional pe scenă, o vampă dintr-o parodie.

La început suspectase că şi închiderea în ea însăşi era tot teatru, o supraidentificare cu noul ei rol. Trecerea la catolicism îi părea în continuare absurdă; nu putea înţelege nici în ruptul capului de ce fusese necesară. Nu înţelesese niciodată latura asta religioasă a lui Anthony, deşi sigur că ar fi putut găsi o explicaţie pe plan intelectual. Poate că exista şi un element de gelozie sexuală, dar nu putea accepta

la Jane această oarbă supunere față de ceea ce el considera a fi afectare, înșelare a încrederii... mai curînd un punct slab al lui Anthony, nicidecum o virtute.

În privința aceasta, oricît ar părea de ciudat, cea mai surprinsă de toată povestea a fost Nell. Treptat a devenit tot mai limpede că propria ei natură avusese, complementar, nevoie de vechea personalitate exuberantă a lui Jane. Era aproape ca și cum ar fi fost dusă de sora ei într-o fundătură și lăsată acolo să-și găsească singură o modalitate de ieșire. În iarna aceea jucă o vreme rolul copilului răsfățat, în timp ce ei o făceau pe adulții. I se plîngea întruna lui Dan. *Și-a luat iar toată seara mutra aia groaznică de madonă, de ce am devenit cu toții atît de plicticoși, sincer îți spun, nici n-o mai recunosc...* Dar Nell deveni totuși mai indulgentă, în special după ce a avut loc căsătoria și tînăra pereche s-a mutat la Wytham. Dan era ocupat în fiecare seară la teatru și Nell se ducea deseori pe la ei ca să fie cu Jane. Plecau să facă cumpărături, umblau după mobilă, lucruri de-astea ; redeveniră apropiate, deși intimitatea lor era mult mai discretă, ca la început, cînd Nell abia sosise la Oxford și-și dobîndiseră porecla de „Gemenele cerești". „Povestea" asta cu trecerea la catolicism deveni un fapt acceptat și fără prea mare importanță.

Apoi mai era prestigiul lui Anthony; locul întîi obținut atît de strălucit la examenele finale, primirea călduroasă în rîndul filozofilor consacrați, asigurarea că va căpăta un post de conferențiar de îndată ce va dovedi că poate preda și că se poate integra în grupul celorlalți profesori. Toate astea nu l-au schimbat, ba chiar avea mai degrabă tendința de a evita tonul prea doctoral cînd era *en famille*. Dar satisfacția pe care i-o dădea noua sa poziție, pe care nu prea reușea s-o ascundă, i-a afectat pe ceilalți trei. Hotărîrea lui Jane părea un lucru înțelept sau oricum mai lesne de înțeles. Pe Dan, toate astea îl făceau puțin gelos, stîrnindu-i dorința de a reuși. Nu invidia gloria academică a lui Anthony, dar tînjea după succes. O piesă pe care în decembrie o trimisese în secret unor agenți literari din Londra îi fusese respinsă de toți directorii de teatru care o citiseră. Acest eșec l-a marcat luni întregi.

În sfîrșit, Nell se schimbase și ea. Legătura lor nu avusese niciodată – sau așa credea Dan – certitudinea înnăscută și sinceritatea celei dintre Jane și Anthony. Se înțelegeau, le plăcea să facă sex, să fie văzuți împreună. Dar existase întotdeauna la Nell o umbră de superficialitate, de instabilitate și de nerăbdare. Îi plăceau petrecerile vesele, oamenii amuzanți, îi plăcea să flirteze; ceea ce Jane numise odată „să-i omori pe toți cu o singură privire". Făcuse întotdeauna mai mult uz de frumusețea ei decît soră-sa, pentru a compensa ceva ce îi lipsea. Dar noua sobrietate a lui Jane începu s-o afecteze. Se apucă să lucreze serios și deveni serioasă și în alte aspecte neașteptate : începu să se joace de-a gospodina în apartamentul din Beaumont Street în care se mutase Dan. Căsătoria deveni inevitabilă. În comparație cu vechiul ei fel de-a fi, deveni echivalentul feminin – oricare ar fi el – al expresiei „adorator supus". Lui Dan îi făcea plăcere ; și cînd se află că Jane era

însărcinată, orice gînduri ascunse sau nostalgii pe care le-ar mai fi putut avea dispărură. Nell îi fusese sortită și o acceptă.

Cînd veni primăvara, Dan scrisese cea de-a patra sau a cincea piesă, nu mai știu exact. De data aceasta însă, avusese atîta minte să transpună în dramă o lume cunoscută, nu una țesută de o imaginație insuficient experimentată; și, în plus, mai avusese și înțelepciunea de a cere un sfat. Printr-o fericită întîmplare, unul dintre actorii cei mai celebri și mai cerebrali din Anglia veni la Playhouse. Dan și-a luat inima în dinți și i-a arătat piesele lui; a fost sfătuit să rescrie cîteva scene și să renunțe la vreo două. Mai apoi actorul binevoitor se erijă la Londra în zîna cea bună a piesei. Prin mai, Dan și-a dat seama că făcuse primul și cel mai important pas spre cariera de dramaturg profesionist, adică semnase primul contract. *Biserica pustie* îi ridică vertiginos moralul, chiar dacă nu și contul în bancă; și spulberă ultimele dubii ale lui Nell în legătură cu el. I se păru chiar că sesizase un ușor regret în comportamentul lui Jane, cînd a aflat vestea, și nu se putu împiedica să nu se umfle în pene, în sinea lui, la acest gînd. Dar, una peste alta, a fost un an bun pentru ei toți, promițător, la o vîrstă cînd ceea ce faci tu pare mult mai important și mai valoros decît ce fac alții și ni se pare mai bun ceea ce facem pentru noi înșine decît ceea ce oferim altora sau primim de la ei.

Nici unul din noi nu mai fusese vreodată în Italia – totul era nou și amuzant. Ne plăcea pînă și căldura; adoram vechiul apartament dărăpănat dar aerisit, cu dale pe jos; lungile sieste și vizitarea orașului și picnicurile în Campagna. Nu puteam să circulăm prea repede, căldura și sarcina lui Jane nu ne permiteau. Uneori Nell și cu mine plecam singuri, dar funcționam mai bine în cvartet, aparent chiar mai bine ca înainte. Între mine și Jane – și bineînțeles că la Roma eram obligați uneori să rămînem singuri – se instalase o tăcere absolută în legătură cu trecutul. Mi se părea că devenisem extrem de maturi, din moment ce puteam să ne prefacem atît de convingător că nu se întîmplase nimic, să discutăm amîndoi despre o pictură sau să ne ducem să tîrguim la colț ca doi prieteni vechi. Era puțin în extaz în fața propriului trup, în timp ce Anthony făcuse, în legătură cu ea, un sindrom acut de „nevroza primului copil“, permanent preocupat de sănătatea ei; datorită acestei tendințe de corcoleală, acestei slăbiciuni ridicole, ne devenise și mai drag. Dacă noi rîdeam că face atîta caz de starea ei, el, la rîndul lui, ne făcea să rîdem de aspectul stupid al Romei catolice. Nici unul dintre ei nu-și lua convingerile religioase foarte în serios. Nell și cu mine îi tachinam în legătură cu slujba de duminică: în fiecare duminică începeau să discute alegerea unei noi biserici (cu o grijă exagerată, ca să ne amuze), așa cum doi gurmanzi caută un restaurant bun în ghidul Michelin. De obicei, în lipsa lor, noi ne celebram propria slujbă duminicală, făcînd dragoste goi, la soare, pe terasă. Ajunsesem la concluzia că deveniseră cam de modă veche, dar erau o companie foarte plăcută.

Pentru noi patru, în vara aceea, adevărata biblie a fost *Marea și Sardinia*. Roma imperială, eram de acord, era neînchipuit de vulgară.

Singurele lucruri bune erau D.H. Lawrence şi etruscii. Căutam aşezările lor peste tot pe unde le puteam găsi. Făceam bineînţeles pe păgînii şi pe eternii esteţi ai Oxfordului.

Apogeul şi chintesenţa acelor săptămîni ocru-azurii a fost Tarquinia. Mormintele erau încă închise pentru public pe vremea aceea, dar Anthony folosi faţă de custode numele unuia dintre noii săi colegi mai în vîrstă de la universitate, cu care era prieten, şi ni s-a permis să le vizităm. Începea să se însereze cînd am terminat. A fost o experienţă memorabilă: în cazul meu, un soi de avatar al atîtor lucruri de care, copil fiind, avusesem parte în satul din Devon. Simţeam că mie îmi spun mai mult, deşi, în termeni ştiinţifici, Anthony ştia mai multe despre etrusci. Cred că a fost prima dată cînd am înţeles clar cît de neînsemnată este noţiunea de progres în artă: nimic nu va putea depăşi în veci farmecul şi frumuseţea Tarquiniei. O frumuseţe tristă, dar nobilă şi fascinantă.

Ne-am întors în orăşel şi ne-am aşezat la taifas, bînd vin, şi am discutat ore întregi, aşa cum se face la vîrsta asta, despre ce simţisem, cît de emoţionant fusese totul, cît de... şi am hotărît brusc să ne oferim plăcerea de a ne petrece noapte acolo. Am încercat două sau trei hoteluri, dar erau pline de italieni în vacanţă.

Într-un final, un chelner ne îndrumă spre o *pensione* la vreo patru kilometri mai încolo, pe malul mării, iar fetele şi cu mine am avut cîştig de cauză în faţa ezitărilor lui Anthony. Nu mai era decît o singură cameră liberă, dar avea două paturi duble și am dat drumul taxiului hodorogit cu care veniserăm. Am zăbovit mult la masă și am băut iar vin, afară, sub bolta de viţă. Era înăbușitor de cald și mai tîrziu, puţin ameţiţi, ne-am plimbat pe plajă, la malul mării liniştite şi impasibile. Apoi Jane şi Nell au hotărît că vor să înoate. Așa că ne-am dezbrăcat, retrăgîndu-ne doi cîte doi, pe sexe, nu pe cupluri. Le-am văzut pe fete intrînd în apă, apoi amîndouă s-au întors și ne-au strigat. Stăteau ţinîndu-se de mînă ca două nimfe, în noaptea înstelată. O clipă nu le-am putut deosebi, deşi Jane era cu trei-patru centimetri mai înaltă decît Nell. Mă gîndeam: Anthony vede prima oară sînii lui Nell şi părul pubian.

Ea spuse:

— O, n-avem ce le face. Sînt timizi.

S-au întors și au continuat să se cufunde în apă. Plaja se prelungea în mare pe o distanţă destul de mare. Anthony şi cu mine le-am urmat. În faţa noastră, fetele erau în apă pînă la brîu; apoi se scufundară în valuri, una din ele cu un uşor ţipăt. Începură să înoate. Cîteva secunde mai tîrziu, Anthony şi cu mine începurăm să înotăm spre ele. Se opriseră undeva unde abia mai puteau atinge fundul, pentru că descoperiseră că marea era fosforescentă. Fiecare mişcare dădea naştere unei dîre verzui strălucitoare. Stăteam în cerc, discutînd fenomenul, bătînd uşor cu braţele apa liniştită. Apoi Jane întinse mîinile spre Anthony şi spre mine, iar Nell, la rîndul ei, ne apucă pe fiecare de mîna rămasă liberă şi făcurăm o roată. Era ridicol, copilăresc, ca şi cînd am fi pornit să dansăm în cerc coroana-e-rotundă. Cred că Nell a

fost cea care ne împinse să ne rotim încet. Adîncimea la care ne aflam făcea orice mişcare imposibilă, în afara celor foarte lente. Patru capete fără trupuri; atingeri sub apă. La un moment dat am simţit piciorul gol al lui Jane atingîndu-mă, dar am ştiut că a fost din întîmplare. Îl vedeam pe Anthony zîmbind în faţa mea.

Poate ne aflam încă sub farmecul frescelor minunate pe care le văzuserăm în după-amiaza aceea; poate că era dulcea nostalgie a vacanţei care era pe sfîrşite; nu, era ceva mai adînc, o armonie misterioasă care, în ciuda goliciunii trupurilor noastre, nu avea nimic carnal. Am avut atunci unul din rarele momente de exaltare religioasă din viaţa mea. Diferenţa majoră dintre mine şi Anthony este că acolo, pentru cîteva clipe, m-am simţit inexplicabil de fericit; dar am văzut că el, omul presupus religios, rămăsese indiferent. Ceea ce făceam nu era pentru el decît un joc puţin penibil, o nebunie în miez de noapte. Sau aş mai putea s-o exprim şi altfel: el vedea în mine pe cumnatul care îi plăcea, eu vedeam în el fratele pe care îl iubeam. A fost un moment infinit şi totodată evanescent – o apropiere intensă şi totuși la fel de puţin durabilă ca şi minusculele organisme fosforescente din apa ce ne înconjura.

În anii care au urmat, am încercat adesea să introduc aceste momente în vreuna din lucrările mele – dar întotdeauna a trebuit să renunţ. Mi-a trebuit timp ca să descopăr că pînă şi ateii au nevoie să simtă cînd se comite o blasfemie. Sau o pierdere. Așa cum dispăruseră etruscii, tot aşa avea să dispară şi alianţa noastră. N-aveam să mai fim niciodată împreună. Poate că şi asta am înţeles-o atunci.

Petarda

Una din stewardese m-a trezit, ne apropiam de Londra. M-am dus să mă spăl; mi-am dat din nou ceasul înainte. Cînd m-am întors, Barney stătea lîngă locul meu.

— Margaret vine să mă aştepte la aeroport. Dacă vrei, putem să te ducem şi pe tine.

Mi-ar fi plăcut să-l refuz, dar am fost meschin. La ora asta din noapte nici n-ar fi fost nevoie să-i invit la mine sus să bem ceva. Am coborît din avion şi am trecut împreună pe la controlul paşapoartelor; şi tot împreună ne-am aşteptat bagajele. Barney s-a dus după un cărucior tocmai la celălalt capăt al sălii de aşteptare. Aveam o senzaţie de irealitate, ca şi cum n-aş fi reuşit să mă trezesc dintr-un vis urît. Cînd s-a întors, zîmbea.

— Ori ai tu o fată minunată, ori am o secretară telepatică.

Am întors capul şi m-am uitat dincolo de masa vameşilor. N-o puteam distinge pe Caro printre feţele ce se îngrămădeau la oarecare distanţă, dar Barney zise:

— E cu Margaret. Cred că acum te duci cu maşina ei.

O mînă ridicată mi-a făcut semn şi i-am răspuns. Îi spusesem în telegramă să se culce, să nu stea să mă aştepte şi nici vorbă nu fusese să pornească noaptea pe drum pînă la Heathrow. Banda rulantă pentru bagaje se puse încet în mişcare. Pentru mine, toate picau destul de prost; şi nu mă refer la valize.

Soţia lui Barney rămăsese aceeaşi femeie ştearsă, mică de statură, cu o figură obosită şi trecută sub fard, cu un zîmbet convenţional lipit pe buze. Nu îmbătrînise frumos; dar, de fapt, întotdeauna mi se păruse bizară, provincială, în comparaţie cu Barney, care era tipul perfect al locuitorului unei mari metropole. Îmi aminteam vag de casa lor din Muswell Hill, un cartier destul de anost. Caro părea obişnuit de stingherită, fără îndoială pentru că nu-mi spusese nimic despre noua slujbă. Îi aruncă o privire lui Barney, apoi ne-am îmbrăţişat. Am privit-o sever ţinînd-o de umeri.

— Aveam impresia c-am dat nişte ordine.

— Acum sînt propriul meu stăpîn.

Am îmbrăţişat-o din nou; şi-am auzit vocea lui Barney:

— Nu-ţi face griji, Caroline. I-am dat referinţe minunate despre tine.

— Mulţumesc, domnule Dillon.

În tonul ei cam tăios, am simţit parcă o notă de ironie: ştia că Barney o ştersese acasă mai devreme decît ar fi trebuit.

— Dan, o mai ştii pe Margaret?

— Desigur.

Am dat mîna, a urmat o scurtă conversaţie în patru despre faptul că Barney se întorsese mai devreme, întîlnirea noastră total întîmplătoare, lucruri banale... fleacuri. Cînd ne-am îndreptat spre ieşire, am luat-o înainte cu Margaret. O auzeam pe Caro spunîndu-i lui Barney ceva despre un interviu, dar n-am auzit răspunsul lui. Cînd ne-au ajuns din urmă, o ruga să nu-l sune a doua zi decît dacă era ceva care „ardea".

— Şi, pentru Dumnezeu, nu pomeni nimănui că m-am întors.

— În regulă.

Barney insistă din nou să luăm masa împreună într-una din zilele următoare. Am stat cu ei pînă s-au urcat în maşină, apoi am împins căruciorul cu bagaje pînă la locul unde Caro îşi parcase maşinuţa ei Mini. O priveam în timp ce descuia maşina: purta o haină lungă, pe care n-o mai văzusem. Expresia feţei era şi ea nouă. Ţinu uşa deschisă în timp ce aranjam geamantanele în spate.

— Ştiu de ce ai venit. Mi-a spus mami ieri.

— E la Oxford?

— Prîslea a făcut oreion, o formă destul de gravă. S-a întors la Compton pentru cîteva zile.

Prîslea era fratele ei vitreg de zece ani, fiul şi moştenitorul lui Andrew: adoptaseră un soi de argou de familie, mitfordian. M-am ridicat şi am privit-o.

— Te miri c-am venit?

Făcu din cap semn că da şi-şi coborî privirea.

— Îmi pare tare rău pentru el, Caro. În ciuda vechilor poveşti de familie.

— Ştiu, tati.

Cînd rostea cuvîntul „tati", îţi lăsa, deseori, impresia că-l pune între ghilimele; de data asta ghilimelele erau evidente. Ocoli maşina şi descuie cealaltă portieră, apoi se urcă la volan, iar eu m-am ghemuit lîngă ea.

— Pe vremuri am fost foarte apropiaţi.

Privea drept înainte prin parbriz. În faţa noastră, maşina lui Dillon se urni din loc.

— Mi se pare trist că a trebuit să se întîmple ceva de genul ăsta ca să vă apropiaţi din nou.

— Scumpa mea, dacă ai venit să-mi spui că membrii familiei din generaţia ta consideră că cei din generaţia mea s-au comportat ca nişte cretini...

— Am venit pentru că te iubesc. Clar?

M-am aplecat şi am sărutat-o pe obraz. Ea porni motorul.

— Am sunat-o pe mătuşa Jane astă-seară. După ce-am primit telegrama ta.

— Cum ţi s-a părut?

Am pornit. Schimbă greşit viteza şi zgomotul o făcu să se strîmbe.
— Calmă şi stăpînă pe ea. Ca de obicei. Am vorbit mai mult despre mine.
— Am să încerc să recuperez cîteva ore de somn şi pe urmă plec.
— Da, i-am spus şi eu că probabil aşa vei face. Ezită o clipă. Îţi e foarte recunoscătoare.
— Căutam un pretext să mă întorc acasă. Ţi-am simţit lipsa, pe acolo.
Pe moment nu spuse nimic, deşi zîmbi uşor. Apoi:
— E drăguţă?
Odată şi odată, tot trebuia să se întîmple şi m-am bucurat că a adus vorba atît de repede.
— Da. Dar tot mi-a fost dor de tine.
— Se spune că e foarte deşteaptă.
După o scurtă pauză, am întrebat:
— Te-a şocat?
— Nu fi prost. Şi eu aş fi putut să mă îndrăgostesc de tine.
— Acum e rîndul meu să fiu şocat.
— Cînd eram la şcoală, le spuneam prietenelor mele apropiate ce tip distrugător eşti.
— Ca bomba cu hidrogen?
Zîmbi.
— Da. Ţi-aduci aminte cînd eram mică şi ne-am dus să vizităm amîndoi „locurile ancestrale din Devon", cum le spuneai tu. Atunci a fost prima dată cînd m-am gîndit la tine şi la mami. Nu înţelegeam cum de a putut să se despartă de un om aşa de fermecător ca tine. Apoi adăugă: Asta a fost, bineînţeles, înainte să te cunosc mai bine.
— Dacă n-ai fi aşa o scumpă...
Continuă să zîmbească, dar am simţit că în spatele zîmbetului se ascundea ceva, ceva ce nu putea fi spus, ce trebuia disimulat sub formă de glumă. Acceleră ca să depăşească un camion. Ne îndreptam spre tunelul care duce la M 4.
— Ce mai face Richard?
— A, tocmai voiam să-ţi spun. Am terminat-o cu el.
M-am uitat la ea, apoi am întors repede capul. Părea un pic cam prea preocupată de condus; dar apoi se strîmbă şi ridică din umeri. Pe vremea cînd o pasiona călăria, m-am dus o dată s-o văd la o cursă cu obstacole. Stilul, ce-i drept, era departe de perfecţiune, dar, oricîte lipsuri ar fi avut în alte privinţe, ataca obstacolele direct şi cu curaj.
— De cînd?
— De vreo lună. De cînd ţi-am scris ultima oară.
— Altcineva?
— Doar... ridică din nou din umeri.
— Bătrînul Richard, săracul. Îmi plăcea de el.
— Nu, nu-ţi plăcea. Îl considerai un bleg de la Eton, cu minte cît o nucă.
Obiceiul de a mă contrazice astfel nu era ceva nou. Îl adoptase încă din perioada cînd mă apucasem să corectez cîte ceva din manierele ei

de „fată de bani gata“; în felul acesta, îmi atrăgea atenţia că nu era chiar atît de proastă să nu-şi dea seama cînd eram sincer şi cînd ziceam ca ea ca să-i fac pe plac.

Apoi adăugă:

— Şi aveai dreptate.

— Vrei să discutăm despre povestea asta?

Am ieşit din tunel. Trăiam acea dislocare pe care o simţi după o călătorie lungă, cînd totul, chiar şi peisajele cele mai familiare, pare ireal; ca şi cum cea mai mare parte din tine ar fi rămas tot acolo de unde ai plecat. Iarna englezească, întunecată şi sumbră.

— De fapt, totul s-a întîmplat la Compton. Ne-am dus să ne petrecem weekendul. Cred că faptul că i s-a aplicat tratamentul de viitor ginere m-a determinat s-o termin cu el.

— Nu era vina lui.

— În ciuda aparenţelor, e extraordinar de convenţional. Pe bune. S-a purtat groaznic, se complăcea de minune. Îl peria pe Andrew de parcă nu era în toate minţile. Pretindea că-l interesează cantitatea de lapte pe care o dau vacile, vînătoarea şi dracu' mai ştie ce. Mi-am dat deodată seama cît e de prefăcut. Nu numai cu astea.

— Atunci ai dreptate să-l razi de pe listă.

Nefericitul de Richard fusese, într-o oarecare măsură, echivalentul masculin al lui Caro; n-avusese cap pentru universitate. Familia lui deţinea o vestită editură londoneză, pe care mai tîrziu avea s-o conducă el, conform vechiului principiu englezesc potrivit căruia, din moment ce nu există nici o îndoială că aptitudinile naturale ale omului sînt moştenite, ce nevoie mai ai să le mai şi demonstrezi în practică. Culesese unele vederi vag de stînga, probabil de pe la amărîţii de subalterni, pe drept nemulţumiţi, cărora într-o bună zi avea să le devină patron – un patron total nepriceput – sau poate că nu voise decît să vadă ce efect au asupra mea păreri pe care la el acasă probabil că nu şi le putea exprima.

— A fost *atît* de groaznic, n-ai idee. A avut tupeul să-mi spună că m-a corupt Fleet Street-ul. Într-o zi cînd l-am repezit, mi-a spus: „Cam vulgar, fată dragă“. I-am aruncat cu o sticlă de gin în cap, am văzut roşu. Ce obrăznicie. Se întoarse spre mine. Şi nu mai rîde.

— A mai rămas ceva din apartament?

— Eram la el.

— Bun. Să n-arunci niciodată cu sticlele tale de gin.

Îşi muşcă buzele. Urcam spre M 4.

— Ai ştiut de la bun început. Puteai să-mi fi spus.

— Cu antecedentele mele în privinţa alegerii partenerului ideal...

— Oi mai fi învăţat şi tu cîte ceva.

— Prea tîrziu.

Digeră observaţia mea.

— Te însori cu ea?

— O cheamă Jenny. Şi nu, nu mă însor.

— N-am vrut să...

— Ştiu că n-ai vrut.

Schimb sec de replici; între noi fuseseră întotdeauna inerente. Ceva în ea se schimbase. Poate că era numai efectul normal pe care-l avusese asupra ei perioada de șase luni petrecută într-o lume nouă. Îmi făcea impresia că suferise unele lovituri în Fleet Street; și că-și construise un sistem de apărare, devenind mai dură și răspunzînd și ea la lovituri. N-aş spune că avea ceva „cam vulgar"; dar exista, într-adevăr, un ton tăios nou, un soi de trecere de la inocență la agresivitate. În urmă cu șase luni, i-ar fi fost imposibil să afirme rîzînd că s-ar fi putut îndrăgosti și ea de mine; și nici nu s-ar fi referit, oricît de voalat, la stupiditatea vechii generații.

— Și slujba?

— O ador. Chiar și momentele de curată nebunie.

— Și noul tău şef?

— E amuzant să lucrezi cu el. Multă variație. Am impresia că-mi petrec jumătate din viață la telefon.

— De ce nu mi-ai scris să-mi spui și mie?

— Mi-a fost cam teamă că vei... Știu că a scris o dată o cronică groaznică despre tine.

— A scris și altele bune. Și ăsta nu-i un motiv.

— Știi tu, engleza mea groaznică...

Simțeam că era cumva stingherită și am încercat s-o liniștesc.

— Nu-i nimic. Acum m-am întors.

Dar părea în continuare preocupată de ideea că trebuie să se justifice pentru faptul că lucrează cu Barney.

— De fapt, am obținut slujba și datorită ție. I-am bătut ceva la mașină și m-a întrebat cum mă cheamă. Apoi adăugă: Nu puteam să refuz. Știi, e totuși o promovare.

— Bineînțeles. Mă bucur grozav pentru tine.

După un timp zise:

— Mami mi-a spus că nu ți-a plăcut niciodată de el.

— Asta a fost înainte de potop.

— Ați vorbit în avion?

— Am schimbat cîteva cuvinte. Amintiri din trecut. Chestii de-astea. Despre tine.

— De fapt te cam invidiază.

— A făcut unele aluzii și în sensul ăsta.

— E adevărat, să știi. „Te invidiază" nu e tocmai expresia potrivită, dar zice că admiră aproape tot ce-ai făcut.

— Și nimic din ce-a făcut el?

— Bravează, dar să știi că de fapt e foarte nesigur pe el. N-am spus nimic. Așa sînt toți. Nici nu-ți închipui ce se mai autocompătimesc și ce se mai plîng toată ziua în capul bietelor secretare. Și ce mai concurență. Sînt atît de meschini. Dacă lui A i se acordă o jumătate de coloană în plus față de B, sau C ia masa în *tête-à-tête* cu vreun mahăr, sau dacă lui D i se publică și poza la începutul articolului... Dacă n-ar fi El Vino unde se duc să se bîrfească unii pe alții, ar înnebuni. Bernard e mai bun ca mulți alții, să știi. El cel puțin e-n stare să le mai ia și în glumă.

Barney semna întotdeauna cu numele întreg, Bernard, cînd publica ceva; dar, dacă adoptase prenumele întreg şi la birou, am dedus că acum ar fi preferat să-i spun şi eu tot Bernard.

Caro continuă:

— E absurd, dar e absolut la fel ca în sat la noi, la Compton. Toţi spionează şi bîrfesc şi toată lumea ştie totul despre toată lumea.

Eram încîntat să descopăr deodată la Caro această nouă autoritate şi obiectivitate apărute peste noapte. În trecut avusesem mare grijă ca nu cumva să se simtă sedusă de aspectele prestigioase ale activităţii mele – sau care sînt considerate astfel de marele public. Oricare ar fi fost genul de narcisism de care suferisem la Oxford, reuşisem să nu mă las contaminat de acea odioasă varietate de dragoste de sine atît de răspîndită în lumea filmului. Acasă, în biroul meu, aveam pereţii acoperiţi de rafturi cu cărţi şi numai o oglindă sau două; dar nu exista nici unul din acele obiecte care, în ultimă instanţă, nu sînt altceva decît nişte oglinzi mincinoase, cum ar fi premiile înrămate şi statuetele aurite, afişelele şi posterele publicitare; de asemenea, am ţinut-o pe Caro cît mai departe de numele celebre. Şi acum începeam să-mi dau seama că, de fapt, strădaniile mele nici nu fuseseră cu adevărat necesare.

Am vorbit apoi despre familie, despre unchiul Anthony, ce va face Jane, copiii lor. Redevenea tot mai mult fiica de care mă despărţisem în vară. Am sosit acasă şi am urcat scările în spatele ei, cărîndu-mi geamantanele. Nu îmi era cîtuşi de puţin somn. Plăteam din nou tribut păcătoasei diferenţe de fus orar. Jenny era acum în apartamentul ei, la peste şapte mii de kilometri însoriţi depărtare, făcînd probabil un duş după filmarea din ziua aceea, avînd încă toată seara la dispoziţie; sau poate că acţionase rapid şi luase deja legătura cu Mildred. O vedeam adunîndu-şi lucrurile ca să se mute la Cabană; am simţit o puternică dorinţă să telefonez în California; dar am rezistat. Trebuia începută „înţărcarea".

Erau flori proaspete în salon, lîngă cămin o sticlă de whisky neîncepută, apă minerală şi un pahar. Caro juca rolul fiicei îndatoritoare, aprinse focul electric şi se asigură că remarcasem toate aceste semne de bun-venit.

Am sărutat-o.

— Acum, gata, la culcare. Eşti de zece ori mai drăguţă decît o merit.

— La ce oră vrei micul dejun?

— Tu la ce oră trebuie să fii la slujbă?

— N-are importanţă. Dacă Bernard e oficial plecat, atîta vreme cît sînt acolo pe la prînz...

— Cred că nu prea o să dorm. Trezeşte-mă şi pe mine cînd te scoli tu.

— Ţi-am făcut patul.

— Mulţumesc, Caro. Şi mulţumesc că ai venit să mă aştepţi. Acum, hai, fugi în pat.

A plecat şi eu mi-am turnat un whisky, apoi am privit în jurul meu prin cameră. Pe una din canapele era o perniţă nouă. Dar altceva nimic – afară doar de un teanc de scrisori, pe care n-aveam de gînd să le deschid pînă dimineaţă. Toate păreau exact aşa cum le lăsasem cu

luni în urmă și asta m-a dezamăgit. Sperasem că în lipsa mea Caro își va îngădui unele libertăți, deși știam că pentru ea „acasă“ va fi întotdeauna la Compton... Ce comparație putea fi între Versailles și o casă țărănească?

Nu fusesem acolo decît o dată, înainte ca Nell să devină castelana acelor locuri. Andrew organizase un bal grozav cînd împlinise douăzeci și unu de ani și toată crema studențimii de la Oxford descinsese la fața locului – în mașini și autobuze... un grup din perioada de la Bullingdon a vieții sale coborîse chiar dintr-un poștalion cu patru cai, avînd pe capră un vizitiu care suna din goarnă. Castelul de la Compton, Nine Acres (nouă acri fuseseră la origine, căci acum erau mai degrabă nouă mii de acri), nu se număra printre cele mai impunătoare, dar era destul de impresionant: grădinile și parcul întins, camerele imense, spațiile enorme și eleganța sa erau departe de lumea cu care fusesem eu obișnuit. Chiar și petrecerea aceea, care a durat de vineri pînă duminică, presupun că era un anacronism, o despărțire tacită de trecut, o ultimă sfidare pe care tatăl lui Andrew o arunca socialismului postbelic, prezentului. Trebuie să fi fost una dintre ultimele petreceri tradiționale pline de fast – nu fusese numai balul, ci, în după-amiaza precedentă, pe pajiștea castelului, se organizaseră competiții sportive. Tenis, crichet, crochet, călărie între castelani și săteni; șampanie curgînd în valuri și bucate suculente, o extravaganță în acele timpuri, cînd totul era raționalizat. O orchestră locală în uniforme purpurii, cu instrumentele lor lustruite, cînta la umbra unui fag imens; o pereche de pantaloni ridicați în chip de steag; și Andrew beat mort. Pînă și Anthony se distrase la petrecere, deși la colegiu nu-l prea cunoscuse pe Andrew și bineînțeles că ne aflam acolo mai ales datorită fetelor, deși pe atunci Andrew nu părea să acorde vreuneia din ele vreo atenție specială. La Oxford, viața lui sexuală fusese cam misterioasă. Era văzut cu fete și se spunea că ar frecventa un bordel din Mayfair; dar era văzut mai mult la vînători și prin cîrciumi. Mai-mai să-l suspectăm că-i homosexual; și îmi amintesc că Nell era sigură că „în pat nu face nici două parale“.

Știam de la Caro că atît castelul, cît și vechile *façons de vivre* dispăruseră o dată cu toate celelalte – că taxele de moștenire reduseseră drastic suprafața proprietății, că cea mai mare parte din parc fusese arată, că Nell trebuia să se descurce cu ajutorul unui cuplu de italieni și cu o femeie din sat care venea cu ziua și că nu înceta să se plîngă. Dar așa cum îl invidiasem pe Andrew pentru această lume dispărută pe care atunci o întrezărisem doar, tot așa o mai invidiam încă pe Caro pentru ceea ce le mai rămăsese. Puteai desigur să condamni această lume din punct de vedere politic – nimic mai simplu. Dar asta îmi amintea de ce se întîmpla cu unele din poeziile lui Ezra Pound. Poți să-i faci praf filozofia; dar versurile și imaginile nu încetează să te obsedeze.

Ședeam acolo, sorbind din băutură, tentat încă o dată s-o învinuiesc pe Nell de tot ce se întîmplase, gîndindu-mă la viitorul apropiat. Probabil că în curînd se va duce din nou la Oxford, să fie lîngă Jane;

şi dacă avea să aibă loc vreo împăcare, mă îndoiam că între noi doi va putea exista vreodată o împăcare sinceră. Chiar dacă, din punct de vedere tehnic şi legal, vina fusese a mea, pentru mine vinovata principală tot ea era. Fără îndoială că toate divorţurile nu fac decît să repete situaţia dintre Adam şi Eva. *Facerea* nu suflă o vorbă despre ce s-a întîmplat după ce au fost alungaţi din rai, decît că, în ce priveşte copiii, reuşiseră să aducă pe lume o victimă şi un asasin. Iar în ce ne privea pe noi, relaţia gen Cain şi Abel se materializase în totala noastră incapacitate de a ierta.

După divorţ, aproape trei ani, n-am vorbit cu Nell. Uneori o aducea pe Caro la Londra, dar de obicei mă duceam eu la Oxford pentru o zi. Schimbam cu răceală cîteva banalităţi peste capul copilului, cînd o preluam, şi la fel şi după-amiaza cînd o predam. Mai tîrziu, din motive de pură curtoazie, am fost dispus să stabilim relaţii mai cordiale, dar Nell mi-a tăiat net toate avansurile. Apoi, într-o zi, mi-a scris că vrea să ne întîlnim la Londra, fără Caro. Aveam ceva de discutat. Am presupus că era în legătură cu pensia alimentară. La vremea aceea, puteam să-mi permit să-i dau mai mult, deşi nu eram dispus să cedez fără luptă. Nell era foarte departe de a fi săracă şi ştia că eu ştiu asta. Ne-am întîlnit la dejun. Dar nu venise să-şi revendice livra mai grasă de carne, ci să-mi comunice că urma să se căsătorească cu Andrew.

Prima mea reacţie a fost să-i repet stupefiat numele. Citisem că-i murise tatăl cam pe cînd eram noi în divorţ şi mi-am dat seama că moştenise titlul; dar tot mai aveam în minte imaginea tînărului chefliu condescendent, din tinereţea noastră comună, groaznic de afectat şi de pozeur, în largul său în rolul de lichea distinsă... ca să nu mai vorbesc că reprezentase chintesenţa a tot ceea ce dispreţuiam sau cel puţin pretindeam că dispreţuiesc. Singura virtute pe care i-o recunoşteam şi pentru care îl toleram era felul în care se pricepea să-şi exagereze viciile. Nell nu mi-a iertat această reacţie instinctivă la aflarea veştii şi, ca pedeapsă, nu mi-a spus aproape nimic despre împrejurările în care se întîlniseră, afară doar că întîmplarea avusese loc la Oxford, cu şase luni în urmă. Şi acum „se întîmpla“ ca el să fie foarte îndrăgostit de ea – „oricît de incredibil ar părea“. Am observat că n-a spus că şi ea era foarte îndrăgostită de el. Replica ei consta mai mult în faptul că trebuia să se gîndească la Caroline, care se pare că-l „adora“. Fuseseră cîteva zile la Compton.

Am fost nevoit să accept situaţia, oricît eram de uimit; dar nu puteam înţelege de ce fusese nevoie să fiu anunţat personal, prin viu grai. Nell îmi ţinu o scurtă alocuţiune despre Caro, care era totuşi fiica mea şi că „s-ar putea“ ca viitorul ei să mă preocupe „oarecum“; că existau şi unele aranjamente financiare ce se cereau puse la punct. Nu m-am lăsat indus în eroare de această bruscă trecere de la tonul plin de aroganţă la cel de discuţie rezonabilă şi am vaga bănuială că Nell spera oarecum că voi face o criză de furie şi voi încerca s-o împiedic – sau poate că Anthony şi Jane, deşi întrerupseseră deja orice legătură cu mine, erau chinuiţi de scrupule şi o convinseseră că trebuie să acţioneze astfel. Sînt absolut sigur că nu încerca nici un fel de manevră

de reconciliere; părea mai curînd că vrea să-mi demonstreze în ce situaţie îngrozitoare o pusesem... ceea ce era absurd. Andrew era bogat, avea o casă frumoasă, era baronet; şi nu-mi venea greu să cred că se îndrăgostise cu adevărat de Nell, căci avea, fără îndoială, de unde alege, dintre frumoasele păpuşi de măritat din lumea lui. Poate că nici ea nu ştia de ce venise. Era foarte emoţionată, lua prima hotărîre importantă din viaţa ei şi aş fi putut să fiu mai amabil.

Şi astfel a devenit de drept lady Randall. De atunci nu am mai avut decît vreo două sau trei întîlniri, mai mult decît scurte. La toate aceste întrevederi, în afară de una, Caro fusese şi ea de faţă, aşa că am făcut amîndoi uz de manierele noastre cele mai frumoase. Cealaltă întîlnire – cea mai recentă – avusese loc în lipsa lui Caro. În schimb, venise şi Andrew ca să discutăm viitorul lui Caro, acum că termina şcoala. Fusese aproape comic, căci, după un început distant (noi, bărbaţii, nu ne mai văzuserăm de la Oxford), Andrew şi cu mine am hotărît că, în ciuda barierelor reprezentate de modul nostru diferit de viaţă şi de convingerile politice ce ne situau în tabere opuse, amîndoi sîntem nişte tipi interesanţi şi chiar simpatici. Andrew se maturizase şi se potolise mult. Vechiului ţăran din mine îi plăcea moşierul viclean din el; cu plăcerea viciosului de altădată, care nu dispăruse complet, el putea încă să guste cancanurile din lumea artistică pe care i le-am servit. Ne-am amintit de vremea cînd eram la Oxford. Pe măsură ce întîlnirea noastră se apropia de sfîrşit, Nell devenea tot mai tăcută, iar eu şi Andrew, sub efectul alcoolului, tot mai euforici. Îmi dădeam seama că i-ar fi făcut plăcere să mă invite la Compton; dar aşa ceva nu se putea întîmpla decît peste cadavrul lui Nell. Aşa că, atunci cînd, în cele din urmă, am ieşit de la Wheeler's şi ne-am despărţit foarte cordial, eram tare bucuros că acum nu eu, ci Andrew era soţul ei.

Toate astea s-au întîmplat demult; şi stînd acolo în apartament, cu un alt pahar de whisky, gîndurile mi se întoarseră la Jenny. Doream să-i aud vocea; şi vocea ei să-mi amintească de un prezent mai simplu, mai puţin ameninţător. Poate că Nell avea dreptate, existase întotdeauna în apartamentul ăsta ceva sumbru, era un decor potrivit pentru luarea de decizii pripite şi nefericite. Priveam fix telefonul, ezitînd, gata să cedez. Cînd, deodată, prezentul palpabil apăru din nou în uşă: Caro, îmbrăcată într-un halat lung. Mi-am dat imediat seama că ceva nu era în regulă. O credeam în pat de cel puţin douăzeci de minute şi acum căpătase expresia unui copil neascultător, dar totodată gata să-ţi reproşeze ceva.

— Nu pot să dorm.

— Bea un whisky.

Refuză din cap, dar intră totuşi în cameră. Se îndreptă spre una din ferestre, perdelele nu erau trase, şi privi în noapte.

— Caro?

Trei sau patru secunde tăcu.

— Tati, am o relaţie cu Bernard. Se uita fix jos în stradă. Adăugă: Te rog să mă ierţi. Mai devreme n-am ştiut cum să ţi-o spun.

A fost un şoc, dar n-am avut senzaţia că ar fi ceva incredibil; ce prostie că nu-mi dădusem seama singur. Îmi aruncaseră amîndoi cu praf în ochi, dar existaseră totuşi destule indicii.

Şopti:

— Te rog, spune ceva.

— Dumnezeule, cum s-a întîmplat?

Ridică din umeri, fără să se întoarcă: cum se întîmplă de obicei. Voiam s-o întreb ce dracu' văzuse la el. Mie mi se păruse că-şi arăta vîrsta, chiar mă felicitasem că eu nu arătam aşa de buhăit şi stacojiu la faţă, atît de trecut...

— Nu ştiam că se întoarce şi el cu tine. Cînd am vorbit ultima oară cu el, a zis că mai stă două zile. Cînd am văzut-o pe... nevastă-sa, am vrut s-o iau la goană. Dar m-a văzut ea întîi.

— Nu ştie?

Făcu semn că nu.

— Cred că bănuieşte. Căsătoria lor şchiopătează de mult.

— Îl iubeşti?

— Mi-e milă de el. Nu ştiu.

— De asta nu mi-ai scris?

Aprobă din cap şi o clipă mi s-a părut că o să înceapă să plîngă. M-am dus şi am luat un pahar, am turnat puţin whisky şi m-am apropiat de ea.

— Hai, stai jos.

S-a lăsat condusă spre canapea şi s-a aşezat lîngă mine.

— Maică-ta ştie?

— Nu. Aş... aş vrea să nu-i spui. Nu încă.

Ne uitam amîndoi la paharele pe care le ţineam în mînă.

— Mie de ce-mi spui?

— Pentru că mi-am petrecut cea mai mare parte din viaţă minţindu-te. Pentru că... dar ridică din nou din umeri.

— Pari destul de nefericită din cauza asta.

— Numai pentru că ştiu ce rău îţi face ţie.

— Şi?

— Şi că am întîlnit-o pe nevastă-sa aşa, pe neaşteptate. Adăugă în şoaptă: Că s-a întors fără să-mi spună.

— Doar nu-ţi închipui că tu eşti prima lui infidelitate?

— Nu sînt complet tîmpită.

— Deci ştii care-i situaţia. De Margaret nu se desparte. Dracu' ştie de ce. Nu spuse nimic. De asta te-ai despărţit de Richard?

Făcu semn că nu.

— Nu. Relaţia noastră scîrţîia de luni de zile.

— Dar de asta te-a angajat secretară?

— Îmi fac destul de bine meseria. Oricît de incredibil ar părea. Se uită la mine. De ce-ţi vine să rîzi?

— Pentru că, odată, maică-ta mi-a dat aceeaşi replică sarcastică nejustificată, dar în alt context.

— Scuză-mă.

— Draga mea, nu performanţele tale de secretară mă nelinişteşc.
— Ci faptul că e vorba de cineva pe care tu îl dispreţuieşti.
Privea în jos spre covor. Am răspuns calm:
— Nu-l dispreţuiesc pe el personal, Caro. Sau nu mai mult decît pe oricare din lumea lor.
— În care m-ai sfătuit să intru.
— Sînt vinovat. Dar am sperat că n-ai să te laşi amăgită.
— Cum nu s-a lăsat nici Bernard, deşi tu pari să te îndoieşti.
— Dar continuă să trăiască în acest mediu.
— N-a fost la fel de norocos ca alţii. Afară de asta, mai are de întreţinut o soţie şi trei copii.
— Da. E adevărat.
Se încăpăţînă să nu-şi ridice ochii spre mine; se repeta figura de la concursul de călărie, dar acum era ca un călăreţ care uitase ce obstacol venea la rînd.
— Spune-mi ce-ţi place la el?
— E tare trist. Şi blînd. Şi singur. Şi recunoscător.
— Aşa e şi normal.
După o pauză:
— Şi pe urmă, cu el pot să vorbesc.
— E un reproş?
Făcu semn că nu, dar gestul nu era prea convingător.
— Hai, spune tot.
— Stăm de vorbă serios.
— Despre ce?
— Tot soiul de lucruri despre care nu pot discuta cu tine. Sau cu mami.
— Ca de pildă?
— Nu pari să înţelegi că cineva vă poate iubi pe amîndoi. În ciuda defectelor. Continuă, fără să-mi dea răgazul să răspund: Ştiu că poate fi o scorpie, ştiu că şi tu poţi să fii, fie numai pe jumătate, monstrul de egoism care crede ea că eşti. Nu-i vorba numai de voi doi. De toată familia. Aţi interzis şi aţi îngropat prea multe lucruri.
— Doar ştii şi tu ce s-a întîmplat.
— Nu-i vorba de trecut. Ci de ceea ce simt eu pentru voi doi. *Acum.*
— Şi el ascultă. Făcu semn că da. E ceva serios? Nu răspunse nimic şi am încercat să glumesc: Dacă întrebarea nu-i prea de modă veche...
— Se simte vinovat faţă de... soţia lui.
Personal, mă îndoiam; sau bănuiam că asemenea vinovăţie ori decenţă era un pretext mult prea convenabil ca să fie total dezinteresat, cum îl prezenta ea.
— Şi dacă într-o bună zi o să hotărască să nu se mai simtă vinovat?
— Nu mi-am pierdut capul. Nu e nimic de genul ăsta.
Tăcu. Am luat o gură de whisky; ea tot nu se atinsese de pahar.
— Despre asta trebuia să-mi spună la telefon?
— Am discutat amîndoi. Ştia care va fi reacţia ta.
— Tu ştiai?

— La început nu.
— Şi eu n-am dreptul să-ţi reproşez nimic, aşa-i?
— N-are nici o legătură una cu alta. Absolut nici una.
— Eşti sigură?
— Tati, nu mi-e ruşine cu tine, eşti încă un bărbat atrăgător. Ştiu că nu poţi fi ca Andrew.
— Asta ce mai e?
— Ştiu că dispreţuieşti lumea lui. Dar să ştii că el e un tată mult mai bun decît ai putea fi tu vreodată. Adăugă: Poate pentru că e întotdeauna prezent. Şi e singurul care ştie cum s-o ia pe mami.
După o scurtă tăcere, i-am spus:
— Caro, pari convinsă că eu dispreţuiesc de fapt pe toată lumea.
— Nu. Dar vrei ca toată lumea să gîndească şi să simtă ca tine. Continuă: Nu te învinuiesc. Probabil că ai dreptate în ce priveşte lumea din Fleet Street, dar... Dădu din nou din cap.
Nu-mi dădeam seama dacă dădea vina pe meseria sau pe firea mea; nu era o acuzaţie nouă, deşi pînă acum reproşurile ei nu fuseseră niciodată discutate atît de deschis. Unica mea consolare era că în spatele lor s-ar putea, de fapt, ascunde o ultimă îndoială.
— Vrei măcar să-mi promiţi că, atunci cînd te vei căsători, vei face mai mulţi copii?
Se uită în ochii mei.
— De ce spui asta?
— Copiii singuri la părinţi sînt întotdeauna intens preocupaţi de ei înşişi. Dar, în acelaşi timp, nu-şi pot defel imagina că altcineva ar putea avea cu adevărat nevoie de ei. Nu e vorba numai de faptul că n-au niciodată timp pentru alţii. Problema e ceva mai complicată.
— Mă refeream numai la munca ta. Reuşi să-şi smulgă un zîmbet trist. Oricum e prea tîrziu acum să te mai ţin eu în frîu.
— Cel puţin cu asta sîntem amîndoi de acord.
Îmi întinse paharul.
— Nu beau.
L-am răsturnat în paharul meu. Se sculă şi se duse spre cămin, întorcîndu-se cu spatele la mine.
— Eşti supărat că nu ţi-a spus nimic?
— Îmi dau seama că-i venea greu. Aş fi vrut numai să nu-mi fi fluturat tot timpul pe sub nas că-i un biet ratat. Nu ştiu pe cine încearcă el să fraierească.
— Credeam că ştii. Nici tu nu încetezi să... dar se opri aici.
— Hai. E ora adevărurilor.
— Nici tu nu prea faci mare caz de succesele tale profesionale.
— Numai pentru că am văzut prea mulţi copii din lumea filmului picaţi într-o admiraţie total lipsită de orice spirit critic.
— Abia acum, de curînd, mi-am dat seama cît de mult m-ai dus de nas. La mine la serviciu, o groază de lume consideră că am mare noroc că sînt fiica ta.
— Asta-i o impresie falsă, creată de ziare.
Rămase o vreme tăcută.

— Bernard e mult mai convingător cînd se jelește. Oamenii îl atacă întruna. Pe tine nu te atacă nimeni.

— Scumpo, toate astea dovedesc că am dreptate. Bărbații între două vîrste pot părea maturi și atoateștiutori și cum vrei tu. Dar cînd e vorba să-și ia iubite de vîrsta ta sau a lui Jenny, uită de toate. În sinea lor sînt toți niște adolescenți frustrați. Fugind speriați. Cuprinși de panică.

— Tu de ce ești speriat?

O spusese cu un curios amestec de timiditate și agresivitate. Dar am fost mișcat, definea atît de precis prăpastia dintre noi. M-am gîndit la nerăbdarea lui Jenny cînd îi țineam un discurs similar. Chiar dacă luam în considerație diferența de trei ani, Jenny era o fată mult mai perspicace și mai independentă; dar începusem să înțeleg oarecum ce poate împinge tații și fiicele la incest... nevoia aceasta de a separa lucrurile care nu se spun de cele ce se spun, de a instaura simplitatea în locul acestor penibile ocolișuri.

— Despre asta vom mai vorbi într-o bună zi. Sau noapte. Se vedea pe fața ei că se simțea frustrată. Caro, Jenny are multă experiență. Și-a construit un fel de carapace. Care ție îți lipsește. Nu vreau să suferi. Să fii folosită. Asta-i tot.

Ajunsesem, se pare, într-un impas. Caro habar n-avea de Freud sau de tragediile antice. Ținînd seama de cultura ei limitată și de pasiunea bolnavă a englezilor pentru televiziune, îmi puteam da seama că se simțea atrasă de Barney și din cauza popularității de care se bucura în momentul de față. Într-un fel, făcea parte din familie; și, așa cum, pentru masele de telespectatori, știa să-și confecționeze pe ecran figura unui intelectual liberal, masca de Pagliacci pe care în intimitate și-o compunea pentru Caro era probabil la fel de convingătoare. Cu siguranță că pentru el era o joacă de copil să pară fascinant și în același timp vulnerabil în fața unei ființe neștiutoare ca ea – care, pe deasupra, nu se simțea nici în largul ei și care avea nevoie de cineva care s-o protejeze. Dacă propria mea conștiință era cît de cît mai curată, era numai pentru că scepticismul înnăscut al lui Jenny punea imediat capăt lacrimilor mele.

— Ai să-i spui că ai vorbit cu mine?

— Va trebui, nu?

Din nou tăcere. Între timp, eu îmi înăbușeam întrebările imposibil de rostit: se pricepe să facă dragoste, l-ai adus aici, cine era la curent cu toată povestea... Era destul de frumușică pentru ca simpla atracție fizică... Dar în acele birouri existau cu siguranță zeci de alte fete la fel de frumoase ca ea, care prezentau interes și din alte puncte de vedere, în afara relațiilor sexuale, cel puțin pentru un tip ca Barney. Eram din ce în ce mai furios; aproape că îmi venea să pun mîna pe telefon și să-i spun pe loc ce gîndeam despre el. În cele din urmă, m-am ridicat și m-am îndreptat iar spre sticla de whisky. Am vrut s-o iau pe Caro în brațe, dar nu mi s-a părut potrivit; aș fi trișat.

— De ce mi-ai spus toate astea, Caro?

Stătea cu ochii ațintiți asupra fotoliului. Nu răspunse.

— Ai fi putut continua în secret.

— Fără să te plictisesc cu problemele mele.
— Eşti nedreaptă.
— Scuze.
— Atunci spune-mi. Continua să tacă. Vrei să fac ceva anume?
— Doar să mă înţelegi, cred.
— Şi să-ţi dau binecuvîntarea?
Se întoarse cu spatele.
— De ce s-o fi îndrăgostit Jenny McNeil de tine?
Atunci am simţit din plin explozia petardei.
— „Îndrăgostit“ nu-i tocmai cuvîntul potrivit.
— Atunci spune tu care-i cuvîntul potrivit.
— Ca să poţi apoi să mi-l arunci în faţă? Eram prea brutal şi am continuat repede: Era puţin descumpănită de viaţa de acolo. Se simţea singură. Şi avea destulă experienţă cu bărbaţi mai tineri. Care nu sînt toţi ca Richard, să ştii.
— Îmi dau seama.
— Să ştii că nu sînt supărat. Dacă tu eşti fericită, Caro.
— Am fost. Pînă azi.
— Am să-mi revin. Acordă-mi puţină indulgenţă.
Aprobă din cap, apoi se întoarse şi se aşeză pe braţul unui fotoliu.
— Mai am şi altceva să-ţi spun.
— Ce?
— Toată după-amiaza am umblat după un apartament. Cred că am găsit unul pe care să mi-l pot permite.
Atunci am vrut să mă înfurii pe ea. Tare aş fi vrut să fiu un evreu american sau un tată din clasa muncitoare, orice numai să nu mă simt prins în capcana asta dezgustătoare a englezului din clasa de mijloc, care nu trebuie să exteriorizeze nimic din ceea ce simte cu adevărat. Mi-am dat clar seama că ataca frontal şi cu curaj.
— Eu am să plec la Thorncombe cît de curînd.
— Oricum, e mai bine aşa.
— Unde e?
— Lîngă Parliament Hill. De fapt, în Kentish Town.
— Un cartier destul de urît, nu?
— E o casă drăguţă.
— În privinţa chiriei, te rog să mă laşi...
— Nu. Am economisit mult. Locuind aici.
Ne-am ciondănit puţin în privinţa asta, dar n-a cedat; şi mi-am dat seama că, de fapt, „Kentish Town“ era în parte ceva simbolic – nu-şi respingea numai tatăl. Dacă îmi aminteam bine, era înspre Muswell Hill, unde locuia Barney. Apartamentul urma să se elibereze peste cîteva săptămîni. Era mobilat, dar voia să „împrumute“ o masă şi cîteva fleacuri. Poate că voia doar să-mi ofere o mică şansă de a mă simţi util. Apoi se aşternu tăcerea. Erau prea puţine şi prea multe de spus. Se ridică în picioare şi atacă ultimul obstacol; veni şi se postă în faţa mea, se aplecă cu stîngăcie şi mă sărută pe obraz. Mă lăsă s-o strîng în braţe cîteva clipe. Apoi se întoarse şi ieşi din cameră.
Stop cadru.

Înainte și înapoi

Șase ore mai tîrziu, ora zece, o dimineață rece de iarnă londoneză, totul învăluit într-o ceață umedă. Reușisem în cele din urmă că dorm puțin, deși nu îndeajuns, cînd Caro ciocăni la ușă. Lungit în pat, simțeam că intru în cea de-a doua fază de dezorientare ce urmează după o călătorie lungă : nu plecasem nici o clipă din Londra, California era doar un vis. În noaptea aceea avusesem probabil coșmaruri, vise pline de anxietate, deși nu-mi aminteam nimic, poate pentru că grijile reale m-au năpădit din nou, o dată cu lumina cenușie a dimineții – discuția cu Caro, marea încercare ce mă aștepta la Oxford, apoi David Malevich, teancul de scrisori nedeschise, contabilul, dentistul... prea multă realitate.

Caro mi-a fost de mare ajutor. Am fost tratat cu un mic dejun tradițional, nici vorbă de absurdele obiceiuri continentale ; mă privea ușor ironic de lîngă aragazul electric. Se străduia, mi-a spus, să se revanșeze pentru „aseară" și împăcarea a fost ușoară. Așezată în fața mea, îmi mai spuse, în timp ce mîncam, cîte ceva despre apartament, iar eu încercam să accept ideea ca pe un lucru normal : voia și ea să stea pe propriile picioare, să trăiască și ea ca alte fete. Numele lui Barney nu a mai apărut deloc în discuție. Am întrebat-o despre Jane și Anthony. În ultimii doi ani reușisem să o fac să vorbească, dacă nu chiar deschis, cel puțin cu detașare, despre Compton și locatarii săi, dar nu și despre rudele din Oxford. Știam cîte ceva din ce se întîmplase cu cei trei copii, verii lui Caro ; dar nu-mi putusem face nici cea mai mică idee de felul cum evoluaseră lucrurile între Anthony și Jane. Făcuse, e drept, aluzii la faptul că el o deruta puțin, uneori era atît de ironic și de sec, că nu-ți puteai da întotdeauna seama dacă era serios sau glumea. Detectasem totuși la ea o sinceră afecțiune pentru amîndoi. Simțise că o tratau întotdeauna ca pe propria lor fiică. Credea că mătușa Jane „lăsase baltă" povestea cu catolicismul, dar, oricum, era un subiect despre care nu se discuta. Mătușa Jane era extrem de activă ; făcea parte dintr-o mulțime de comitete și chestii de-astea, mult mai practică decît mami ; gătea excelent, fără îndoială că o să-mi placă și casa lor. Unchiul Anthony era tot înnebunit după orhidee, avea și una pe care o descoperise la Compton cu doi-trei ani în urmă, dar nu-și amintea numele.

Judecînd după ce aflasem din toată trăncăneala lui Caro, aveam impresia că Jane se schimbase mai mult decît Anthony. Din cîte îmi

aminteam, n-o preocupaseră niciodată treburile domestice şi îi era total indiferent ce mînca. Îmi venea la fel de greu s-o asociez în mintea mea cu comitete, instituite pentru cauze nobile şi cu persoane cu vederi de stînga – am dedus acest ultim detaliu dintr-o remarcă întîmplătoare a lui Caro despre Andrew: uneori, cînd se referea la Jane, îi spunea: „mătuşa ta roşie". Dar bineînţeles că lui Andrew chiar şi cea mai palidă nuanţă de roz i s-ar fi părut roşie. Imaginea pe care mi-o creasem despre ea era a unei femei active, organizate, posedînd multă siguranţă de sine, însuşiri care, în ochii lui Caro, contrastau favorabil cu temperamentul voluntar al maică-sii, care căuta să impună tuturor punctul ei de vedere.

O porni spre slujbă puţin după ora unsprezece, însărcinîndu-mă cu tot felul de mesaje pentru cei de la Oxford. I-am promis c-o sun după-amiază şi că, de îndată ce mă întorc, vom petrece o seară întreagă împreună, numai noi doi. Ne-am pupat. Apoi am stat la fereastră urmărindu-i silueta zveltă, în timp ce traversa strada învăluită în ceaţă, îndreptîndu-se spre staţia de metrou. Se întoarse să-mi facă semn cu mîna, iar eu i-am răspuns.

După aceea am intrat în odaia ei – cea pe care o avusese încă de copilă, deşi de atunci aranjamentul fusese schimbat de vreo două sau trei ori. Era destul de tristă, semăna oarecum cu apartamentul lui Jenny din Los Angeles; lipsită de personalitate, ceva temporar, puţin cam prea ordonat, ca şi cum tot ar mai locui la cămin. Nu existau haine înşirate, farduri, nici unul din fleacurile ce se pot vedea în camera unei studente de vîrsta ei. Nici o carte. Un tablou uzat şi neînrămat, pe care-l cumpăraserăm amîndoi de la o tarabă din Portobello Road, într-o sîmbătă dimineaţă, chiar înainte să plec în California, înfăţişînd un biet cal de tracţiune. Erau cîteva poze de familie, făcute la Compton, înfipte în rama oglinzii de la toaletă şi am observat şi o poză a Cabanei lui Abe, pe care i-o trimisesem eu. Presupun că eram în căutarea unor dovezi evidente că Barney venise în acest apartament... sau scrisori, nici eu nu ştiu. Dar n-am deschis nici un sertar. În realitate, eu pe Caro o căutam.

Poate că şi odaia ei de la Compton era la fel; cealaltă cameră a ei, pe care o ştiam, la Thorncombe, era tot aşa. Această tranzacţie, cumpărarea fermei din Devon, puteam s-o consider, cel puţin în ce o privea pe Caro, un eşec; un alt exemplu şi mai concludent în care explozia propriei mele petarde se întorsese împotriva mea.

Venise o dată la mine de Paşti, pe la începutul anilor '60, pentru o săptămînă. Tocmai împlinise unsprezece ani şi nu mai petrecuserăm niciodată o perioadă atît de lungă împreună. Eram îngrijorat şi la fel cred că era şi ea. Am avut, la început, o zi foarte dificilă la Londra; şi apoi am ajuns, nu ştiu cum, să vorbim despre bunici. A avut deodată revelaţia că mai avea doi din partea mea pe care nu îi văzuse niciodată. I-am povestit cîte ceva despre viaţa mea la vîrsta ei şi am observat o scînteie de interes, o curiozitate nouă în relaţia dintre noi doi. Am abandonat pe loc programul la care mă gîndisem vag pentru săptămîna noastră la Londra: muzee, filme şi piese pentru copii. I-am

propus chiar atunci o excursie la Devon, acel măreţ turneu al „locurilor ancestrale“. La început a fost uşor şocată, cu acea curioasă gravitate pe care o au uneori fetiţele, dar apoi a îmbrăţişat propunerea cu atîta entuziasm, că am fost furios pe mine că nu mă gîndisem s-o fac mai demult. De cînd murise tata, nu mai fusesem pe acolo decît o singură dată, cu vreo şase ani în urmă, împreună cu mătuşa Millie. Probabil că în subconştientul meu îndemnul existase de cîţiva ani. Dar acum căpătase brusc şi pentru mine aceeaşi atracţie pe care, evident, o avea pentru Caro. Pentru mine era de fapt un simplu amuzament; de mult mă detaşasem de locurile copilăriei mele sau cel puţin aşa consideram eu. În fiecare an trimiteam cinci lire preotului, pentru ca mormintele părinţilor mei să fie îngrijite; şi eram destul de nebun să cred că puteam da uitării locurile acelea, la un preţ atît de mic.

Aşa că ne-am dus la biserică şi am stat lîngă mormintele bunicilor ei. Părea stînjenită şi tristă totodată... şi am făcut-o să rîdă puţin povestindu-i despre predicile pe care fusesem nevoit să le ascult duminici de-a rîndul, apostolii şi ctitorii de pe catapeteasmă, Sibila din Cuma, toată absurditatea acestor lucruri. Totuşi, la cimitir, şi eu m-am simţit trist. Pentru prima oară în ani de zile, mi-am amintit de florile care pe vremuri acopereau în fiecare primăvară mormîntul mamei.

Ne-am dus la casa parohială. Pe dinafară părea neschimbată; dar vechea grădină de legume dispăruse, ca şi toţi pomii fructiferi. Acum o nouă sală parohială şi o platformă gudronată îi luaseră locul. O clipă mi s-a părut o profanare, ca şi cum s-ar fi trecut cu buldozerul peste biserică. În jurul casei mai rămăsese ceva din vechea grădină, deşi era evident că încăpuse pe mîini cu mult mai puţin iscusite. Dar *Osmanthus*-ul încă mai înflorea, şi mirtul, şi *Trichodendron*-ul avea ramurile încărcate de boboci roşii... Şi mi-a făcut plăcere să-mi etalez, faţă de Caro şi de soţia actualului vicar, cunoştinţele de botanică.

Ne rezervasem o cameră într-un hotel din Torquay, dar am hotărît să fac un mic ocol – de dragul meu, nu al lui Caro – pe la Thorncombe. Aşa am aflat că era de vînzare. Vechea fermă fusese deja golită şi am făcut fatala eroare să accept propunerea lui Caro de a o vizita. Spre surprinderea mea, deşi locuia într-un grandios castel de ţară, ferma i-a plăcut. Am fost mişcat... din motive necunoscute ei, deşi pe cînd umblam prin grădină, încercînd să privim pe ferestre, i-am povestit cîte ceva despre cei care locuiseră pe vremuri aici. I-ar fi plăcut ca eu să locuiesc într-o casă ca asta; ar fi putut avea un ponei; eu aş fi putut să merg din nou la biserică – făcusem deja un mare pas înainte în zilele acelea şi învăţa, timid, să mă ia peste picior – am rîs şi am tachinat-o la rîndul meu cu blîndeţe, poate că am s-o cumpăr pentru ea. Amîndoi eram conştienţi că nu vorbeam serios, deşi aflasem întîmplător că nu-i plăcea să locuiască la Londra. La plecare, am observat pe tăbliţa de lemn din uliţă data licitaţiei.

Seara, cînd am dus-o pe Caro la culcare, nu uitasem nimic din emoţiile puternice din ziua aceea. M-am aşezat în holul hotelului cu o carte în mînă, dar fără să citesc. Aşa cum se întîmplă cu toate locurile cu o puternică încărcătură emoţională pe care, adult fiind, le regăseşti

pe harta copilăriei și a adolescenței, la care ne raportăm permanent tot restul vieții, Thorncombe, revăzut după atîția ani, fusese o dezamăgire. Își pierduse farmecul, misterul său plin de verdeață, magica-i atracție ; părea o casă banală și mult mai mică ; poate pentru că eram cu Caro și pentru că entuziasmul ei inocent, dar puțin frivol, mi se părea că profanează ceva oarecum sacru. Mai erau, bineînțeles, și alți factori : și eu mă plictisisem la Londra, călătoream de mai mult de un an. Începeam să simt nevoia unui loc unde să mă retrag, să mă odihnesc... Mă tenta. Dar vedeam și dezavantajele și eram silit să recunosc cinstit că, dacă eram un dezrădăcinat, era din propria-mi voință și, în parte, din cauza carierei mele ; era o prostie, așa cum descoperisem cînd băusem o ceașcă de ceai la casa parohială, să te întorci acolo unde lumea își amintește de tine și unde, în ochii tuturor, continui să fii cel care ai fost altădată. La ora cînd m-am dus să mă culc, în cel de-al doilea pat al camerei noastre de hotel, renunțasem deja la idee.

A doua zi ne-am reluat călătoria spre vest, dar am continuat să glumim între noi despre casa de la Thorncombe. Dacă ea și-o dorea cu adevărat, va trebui s-o cumpăr, nu? Iar ea se prefăcea că o vrea. Știam că nu era vorba numai de exprimarea unei dorințe, ci că, de fapt, își încerca puterea asupra mea. I-am surprins o dată sau de două ori privirea insistentă și ciudată și s-a înroșit toată văzînd că o observasem ; știam ce se ascunde în spatele acestei priviri. După întoarcerea la Londra, ea a plecat la Compton și i-am simțit lipsa mai mult decît înainte. O revedeam stînd lîngă mine în cimitir, neștiind ce sens să dea celor douăsprezece lespezi acoperite de licheni ; și în ea mă vedeam pe mine.

O săptămînă înainte de licitație, am luat trenul pînă la Newton Abbot, am închiriat un taxi, m-am dus la agenții imobiliari și apoi direct la Thorncombe. Era o după-amiază cenușie și, pe cînd mă aflam acolo, a început să plouă mărunt. Fantomele șterse, camerele pustii. În seara aceea am dormit la hotelul din Newton, aproape sigur că umblam după himere. Dar a doua zi soarele apăru strălucitor și mi-am mai acordat o ultimă șansă. M-am plimbat prin livadă, am urcat pînă în vîrful colinei prin pădurea de fagi și ceva din vechea vrajă mă învălui din nou. N-aveam nevoie de cei treizeci de acri de pășune aferentă casei, dar agentul mi-a spus că-i puteam vinde ușor mai tîrziu sau eventual închiria. Casa necesita reparații costisitoare. Trebuia imediat dat jos un șir de cotețe hidoase din paiantă, precum și un hambar în stil olandez care strica peisajul. Dar am început să întrezăresc deja cum putea fi transformată vechea fermă cu ușa ei minunată și cele două hambare de piatră din spate.

În cele din urmă, nu doar nostalgia romantică a fost cea care m-a determinat să scot banii ; ci și un soi de furie că ferma fusese lăsată să se ruineze într-atîta și să ajungă o paragină. Detectasem o notă apologetică pînă și în vocea agentului imobiliar. Se vînduse deja prea mult pămînt ca proprietatea să mai prezinte interes pentru un fermier serios ; iar casa se ruinase prea mult pentru a mai atrage cumpărători

din alte părţi. Pînă una alta, edificiul principal avea aerul unui bătrîn cîine ciobănesc, şi comparaţia nu e întîmplătoare, căci îmi aminteam că un astfel de cîine păzea ferma în vara cînd întreaga mea fiinţă sălăşluise în această casă – un cîine galez pe nume True, care deţinea o poziţie importantă la fermă. Apoi mi-am spus că mă aflam pur şi simplu în faţa unui scenariu ce se cerea modificat, care necesita unele tăieturi şi retuşuri. Şi Caro: banii pe care îi cheltui acum vor să-ţi spună că te iubesc.

Bineînţeles că a venit să-şi petreacă o parte din vacanţe la Thorncombe, şi-a adus şi prietenii şi chiar poneiul de la Compton; dar pubertatea şi pensionul elegant la care mergea denaturaseră în mod fatal inocenţa fetiţei de unsprezece ani. Într-un mod destul de ciudat, mi s-a părut chiar că vechea fermă ne-a îndepărtat unul de altul. Simţeam că pentru ea Thorncombe era în cel mai bun caz o amuzantă căsuţă de ţară şi, în cazul cel mai rău, un loc plicticos, destul de „plebeu“ – termen preluat din vocabularul tatălui ei vitreg. De altfel, era clar că nici eu nu făceam prea mare caz de fermă. Caro nu s-a simţit niciodată efectiv legată de această casă şi, în afară de acel entuziasm la prima vedere, care n-a durat prea mult, dar datorită căruia am descoperit pentru prima oară în ea propria-mi fiică, n-am observat să se fi dat în vînt după acele locuri. Am petrecut mai mult timp acolo în anul premergător plecării mele în California, dar simţeam că venea cu mine din obligaţie. Ea nu se simţea acasă la Thorncombe. În lipsa mea, nu a trecut nici măcar o singură dată pe la fermă.

După ce a absolvit cursul de secretare, m-am gîndit foarte serios s-o iau cu mine. în California. Dar nu puteam uita eşecul pe care-l avusesem cu Thorncombe. Ştiam că simte nevoia de a sta pe propriile-i picioare şi de a-şi cîştiga singură existenţa (sau cel puţin de a pretinde că şi-o cîştigă) şi mă neliniştea gîndul că aş fi lăsat-o deseori singură într-un mediu cultural complet străin; pe vremea aceea, părea foarte ataşată de Richard şi – în ultimul rînd, dar deloc lipsit de importanţă – mai era Nell, care ştiam că va lupta cu disperare împotriva acestei idei. Decizia finală cuprindea şi o doză de egoism din partea mea: deşi nu prevăzusem apariţia lui Jenny, lupul singuratic din mine, care detesta orice povară, îşi imaginase o mulţime de situaţii în care prezenţa lui Caro l-ar fi încurcat. Dacă ea ar fi făcut o cît de mică aluzie că i-ar fi făcut plăcere să vină... dar n-a făcut-o.

M-am întors în salon şi am privit un timp ceaţa de afară, încercînd să mă hotărăsc dacă să risc să plec la Oxford cu maşina sau dacă să iau trenul. După cîte spunea Caro, la buletinul meteorologic se anunţase ceaţă persistentă. Perspectiva întîlnirii începea să mă apese. Nu îmi era greu să-mi imaginez ceea ce avea probabil să se întîmple, ce avea să se spună şi ce aveam să simţim cu toţii. Şi ca în atîtea alte ocazii din viaţa mea, îmi puteam imagina multiple versiuni şi era aproape ca şi cum aş fi trăit evenimentul pînă la capăt, înainte de a fi confruntat cu realitatea lui limitată. Orice încercare de a scrie, mental, numai pentru tine, sau pe hîrtie, pentru public, nu este decît o încercare a scriitorului de a scăpa de un trecut şi un viitor dinainte

determinate. Dar o imaginaţie hiperactivă este tot atît de dăunătoare în confruntarea cu viaţa, pe cît este de folositoare pentru creaţia artistică. Ştiam că nu voi spune replicile pe care le pregătisem deja; dar nu mă puteam opri să nu mi le repet.

În cele din urmă, l-am forţat pe americanul din mine să-şi piardă răbdarea cu englezul introvertit şi am telefonat la Institutul de Meteorologie. Călătoriile cu maşina nu erau recomandabile; aşa că m-am interesat ce trenuri aveam. Apoi, fără să-mi mai acord timp de gîndire, am format numărul de la Oxford pe care mi-l dăduse Caro. Îmi răspunse o voce de fată cu accent străin. Doamna Mallory nu era acasă. Dar cînd i-am spus cine sînt, a devenit mai amabilă. Doamna Mallory era la spital, dar spusese că s-ar putea să telefonez. Eram aşteptat, mi se pregătise camera. Am încercat să-i explic că intenţionam să mă duc la hotel... dar nu, nu, veţi locui aici. Tînăra domnişoară, sau poate engleza ei, era foarte autoritară în privinţa asta, aşa că i-am spus cu ce tren plec; şi că voi sosi acolo pe la şase.

Ruperea tăcerii

Am sosit devreme la gara Paddington și m-am așezat într-un compartiment de clasa întîi, gol la început, dar care pînă să plecăm s-a umplut. Expresia celor cinci fețe ascunse în spatele ziarelor de seară și al revistelor mă făcu să devin în cele din urmă conștient că mă întorsesem în Anglia: acea izolare deliberată, acea ură față de ceilalți, ca și cînd am fi fost toți stînjeniți că sîntem nevoiți să împărțim cu altcineva mijlocul nostru de transport, fie și la clasa întîi. Cînd trenul s-a pus în mișcare, doamna în vîrstă din fața mea a aruncat o privire spre fereastra întredeschisă. O clipă mai tîrziu, s-a uitat din nou. Am întrebat:

— Doriți s-o închid?

— O, doar dacă...

M-am ridicat, am închis fereastra și am fost răsplătit cu o grimasă înțepenită, menită să exprime gratitudinea doamnei, și cu două sau trei priviri dezaprobatoare aruncate pe furiș de ceilalți pasageri de sex masculin. Comisesem păcatul capital, nu de a fi închis fereastra, ci de a fi deschis gura. Nu-i altă castă în lume care să fie atît de convinsă că în public marca bunei-cuviințe și a bunei creșteri e tăcerea; sau care, împingînd-o atît de departe, să creeze o asemenea impresie de omogenitate tribală... Purtam niște haine pe care le cumpărasem în California, un pulover și o haină sport, nu purtam costum și cravată și poate că văzuseră în mine un străin – un pericol, cineva care trebuia să fie învățat să se poarte ca un englez. De fapt nu-i dezaprobam; am înregistrat faptul ca antropolog și l-am înțeles ca englez. Obligația de a împărți un spațiu închis cu persoane cărora nu le-ai fost prezentat era un lucru foarte riscant: s-ar fi putut să fii oprit cu forța și silit să dai vreo informație despre tine însuți. Poate era numai o chestiune de accent: groaza de a-ți da în vileag, în cea mai scurtă frază, clasa socială din care provii, sau vreo neconcordanță între voce și îmbrăcăminte, între părerea emisă și modul de articulare a vocalelor.

Această tăcere englezească absolută, atît de normală, m-a deranjat mai mult ca de obicei. Nu părea deloc relaxată, ci aproape explozivă, o tăcere aproape ca un urlet; poate pentru că îmi amintea atît de bine de propriul meu trecut – și cel al familiei în care urma să reintru. Analizasem cu mult înainte această teamă de a te expune, această pasiune onanistă pentru singurătate; o dată chiar am folosit-o cu

succes într-o piesă ; dar eram intrigat de faptul că persista. Își continua marşul neîntrerupt în pofida revoltei tineretului şi a revoluţiei sexuale : exista încă într-o societate care accepta multe şi în ciuda aerului *à la page* arborat de anumite cartiere ale Londrei. Trebuie să taci, să taci, să taci întruna. Bineînţeles că în compartimentul acesta nu eram altceva decît şase adulţi mic-burghezi care voiau să fie lăsaţi în pace. Dar transferarea acestui mutism în viaţa personală, folosirea lui cu scopul de a ucide toleranţa şi încrederea, ca un „agapicid", constituise motivul esenţial pentru care mi se destrămase căsnicia. În cele din urmă, ajunsesem să ne folosim tăcerile ca pe nişte pumnale.

Dan şi Nell hotărîseră, poate şi ca o reacţie împotriva tendinţei de perpetuare a altor cupluri căsătorite – să nu facă copii, cel puţin în primul an. Existau – sau asta era argumentul lor – motive economice. El trebuia să vadă cum avea să fie primită prima lui progenitură dramatică şi să dovedească tuturor că mai puteau urma şi altele. Amîndoi doreau să se mute la Londra. Nell n-ar fi avut nevoie să lucreze, dar la vremea aceea, dintre cele două surori, ea era cea care se identifica mai mult cu ideile, pe atunci încă neformulate, ale mişcării de emancipare a femeii. Desigur că era, în mare parte, doar o poză : amîndoi aveam venituri personale ; de fapt, dacă le puneam laolaltă, nici unul dintre noi n-ar fi avut de fapt nevoie să lucreze. Dacă avusesem probleme financiare, şi atunci şi mai tîrziu, se datorau faptului că eram mînă-spartă. Dan, ca o reacţie împotriva modului în care fusese crescut şi la fel şi Nell. Nici unul, nici celălalt nu reuşise să facă decît tentative intermitente de a-şi reduce cheltuielile.

Biserica pustie, piesa prin care încercasem să mă eliberez de fantoma tatălui meu, văzu lumina rampei. Criticile au fost bunicele, chiar bune, beneficiind puţin de tradiţionala caritate acordată debutanţilor. La început nu a fost tocmai un succes de casă, dar mai tîrziu s-a lansat. Lui Dan i se făcea acum, pentru prima oară, publicitate. Cred că ar fi trebuit încă de atunci să observe semnalul roşu : Nell reacţiona mult mai puternic decît el la cronicile făcute piesei, trecînd pe neaşteptate de la o stare de euforie la una depresivă. Considera orice laudă ca ceva natural şi lua toate criticile, multe justificate (dacă ai de gînd să-l imiţi pe Ibsen, nu te mai încurci şi cu trucuri melodramatice), ca pe un afront personal... aproape ca şi cum critica s-ar fi referit la alegerea pe care o făcuse ea, căsătorindu-se cu dramaturgul. Într-o seară, la o petrecere – tocmai se mutaseră la Londra –, s-a purtat penibil de grosolan cu criticul dramatic de la *New Statesman*. Departe de a fi făcut piesei o cronică proastă, îşi exprima numai unele rezerve. Asta a provocat, cînd s-au întors acasă, primul mare scandal între Nell şi Dan. N-a durat mult, Nell a plîns şi apoi au făcut dragoste. Dan a trebuit chiar s-o împiedice să scrie cronicarului o scrisoare de scuze a doua zi. La vremea aceea, a luat-o ca pe o criză de supraidentificare cu el. În realitate, a fost prima criză de gelozie provocată de succesul lui ca dramaturg.

Ceea ce i-a adus, în ultimă instanţă, la Londra nu fusese numai modestul succes al piesei lui, ci sosirea neaşteptată a unei oferte de a

scrie un scenariu de film. Dan a presupus că era recompensa talentului său de a scrie dialoguri realiste, pe care tocmai îl dovedise în teatru; un agent literar mai iscusit i-ar fi atras însă atenția că fusese angajat numai pentru că pe el, ca debutant, îl puteau plăti mai puțin. Filmul se voia o ecranizare a unui roman prost, despre o poveste de dragoste din timpul războiului, care nu merita nici măcar să fie citit, cu atît mai puțin transpus pe ecran. Dar, la vremea aceea, Dan era naiv, credea că va reuși să prezinte lucrurile dintr-un unghi nou, era convins că poate îmbunătăți dialogul, iar banii, un fleac pe lîngă ce avea să primească mai tîrziu, l-au tentat. Și, în plus, avea probleme cu noua piesă la care lucra. Nu pot să spun că la început a ezitat, dar l-a convins Nell. Celebrul producător britanic, total lipsit de talent, care cumpărase drepturile pentru carte l-a flatat așa cum se obișnuiește în cercurile astea și amîndoi, foarte fericiți, au luat-o de bună. La un moment dat ajunseseră să se ducă în fiecare seară să vadă alt film, încercînd să învețe cîte ceva din fiecare și, la întoarcere, hotărau să rupă în bucățele tot ce scrisese Dan pînă atunci. În aceeași perioadă, Dan citea o mulțime de lucrări clasice de cinematografie și, ca atîția alții înaintea lui, făcuse și el obișnuita pasiune pentru jargonul profesional, lansîndu-se în încercări prostești, de care toți scenariștii buni din istoria filmului s-au ținut departe, de a da în scris regizorului indicații precise.

Curînd după aceea, Nell și-a găsit o slujbă. Una din prietenele ei din facultate obținuse o slujbă minoră de redactor la aceiași editori care aveau să reapară mai tîrziu în viața mea, fiind tocmai slujba de care Caro îmi vorbise atît de des înainte de a se despărți de Richard. Aveau nevoie de cineva care să citească manuscrise și, la recomandarea prietenei ei, Nell a fost acceptată. I se plătea un salariu de mizerie, abia dacă acoperea banii pe care îi cheltuia pe îmbrăcăminte și nu i se dădea nici o lucrare mai serioasă. Dar i se permitea să lucreze mai mult acasă, iar ea și Dan erau încă destul de îndrăgostiți unul de altul încît să considere acest aspect ca pe o compensație pentru exploatarea la care era supusă și meschinăria patronilor. Băteau pe rînd la aceeași mașină de scris. Locuiau pe atunci într-un minuscul apartament pe care-l găsiseră în apropiere de Brompton Road, înainte ca sectorul SW 3 să devină cunoscut pentru aspectul său *chic* și prețurile să fie exorbitante.

A fost o iarnă destul de fericită. Jane a născut-o pe Rosamund fără probleme și Dan și Nell au fost nașii fetiței. Se mai vedeau destul de des cu Anthony și Jane, fie la Wytham, fie cînd veneau ei la Londra. Pe atunci Dan își dăduse seama că nici o ameliorare a dialogului nu putea ascunde stupiditatea intrigii scenariului, dar prima versiune pe care a trimis-o a fost acceptată cu mai mult entuziasm decît merita de fapt.

Era un film tipic englezesc: pornit de la o idee proastă, turnat ieftin de la cap la coadă și bazat pe convingerea destul de întemeiată că marele public britanic iubitor de filme era total lipsit de gust și pe presupunerea neîntemeiată că singurul lucru care desparte Regatul

Unit de Statele Unite este o întindere de apă. În roman, eroul fusese englez, dar „interese americane“ dictaseră, de la bun început, schimbarea naționalității lui – deși faptul că devenea american nu putea salva cele două ore de tîmpenii proiectate pe ecran.

Lui Dan i-au trebuit cîțiva ani ca să-și dea seama că eșecul total al Angliei de a-și dezvolta o industrie cinematografică decentă – adică ceva mai bun decît un grupuleț constipat de cineaști serioși – se datorează în parte flerului sigur al englezilor pentru regizorii cei mai proști... sau noțiunii corolare că orice operator analfabet sau orice impostor care știe să dea din gură se pricepe să prezinte realitatea vieții mai bine ca oricine. Dan ar fi trebuit să tragă unele concluzii în urma colaborării cu acest prim regizor care, periind pe cine trebuie, reușise să-și croiască drum în măreața conspirație a mediocrității ce dominase industria cinematografică engleză în ultimii douăzeci și cinci de ani.

Dar toate astea devin vizibile doar acum, privind în urmă. Dan a scris o a doua variantă și s-a lăsat prins în mrejele lumii de celuloid – ca un crab prost de o anemonă de mare. Se făceau chiar aluzii la un al doilea scenariu și ideea unei piese începuse deja să prindă contur. După ce se chinuise atît cu scenariul, scrierea piesei îi făcea multă plăcere, așa încît își întări convingerea că era profitabil, atît din punct de vedere creator, cît și material, să își continue activitatea în ambele direcții. Chiar și Nell fusese într-un fel promovată – acum trecuse la corectură. Era de o meticulozitate și o acuratețe rar întîlnite la o femeie în ce privește punctuația și ortografia, pe care Caro, din păcate, nu prea le-a moștenit. Cîțiva ani mai tîrziu, îngrozitoarele ei greșeli de ortografie aveau să constituie unul dintre puținele subiecte asupra cărora părinții ei mai reușeau să fie de acord.

Dar încă de pe atunci – primăvara lui 1952 –, începuseră deja să apară unele note discordante. Dan trebuia să fie de față cînd se filmau interioarele – exterioarele erau foarte puține, majoritatea scenelor se filmau în studioul de la Pinewood. Nell se plîngea deja de viața „plată și neinteresantă“ pe care o ducea, în comparație cu cea „palpitantă“ a lui Dan. El avea grijă s-o ia cu el la petreceri, la vizionări și în alte locuri, de vreo două ori o dusese chiar și la studio, dar vremea cînd lucraseră amîndoi cot-la-cot luase sfîrșit. Chiar înainte să înceapă filmările, Dan se ducea la biroul său din Wardour Street să facă unele schimbări sau corecturi pe care le necesita scenariul. I se dăduse acolo o cămăruță nenorocită, dar acum Dan simțea că se poate concentra mai bine asupra scrisului cînd era departe de Nell. Poate că, în parte, îl stînjenea și faptul că acasă ea citea tot ce scria el ; chiar și cînd lucra la o piesă, Nell stătea permanent la pîndă, vrînd să vadă fiecare scenă în clipa în care scotea foaia din mașina de scris. Asta începu să-l irite pe Dan. Dar era nedrept. Ea se străduia numai să se agațe de existența lor comună. El lucra tot mai mult departe de casă și așa făcu și ea ; se ducea să corecteze șpalturile la editură și se împrieteni cu ceilalți colegi. În ciuda acestei situații, amîndoi începuseră să simtă că minusculul lor apartament nu îi mai satisface. Cam pe atunci au încolțit primele

ei tăceri aducătoare de furtună. Dan a început să vină acasă din ce în ce mai tîrziu.

În stadiul acesta, aproape toată vina o purta Dan. Munca pe care o desfăşura Nell era obscură şi monotonă, în special pentru cineva care obţinuse diploma la Oxford cu rezultate mult mai bune decît el. Iar acum Dan făcea exact ceea ce dorise să facă (deşi poate că nu era tocmai ceea ce se potrivea cel mai bine cu talentul lui), în timp ce Nell se îngropase într-un morman de manuscrise de corectat. În plus, Dan căzuse pradă vulgarităţii şi strălucirii noii lumi în care se învîrtea – în ciuda sarcasmului cu care o critica ori de cîte ori vorbea cu oameni ca Jane şi Anthony.

Filmul comercial e ca un drog halucinogen: deformează viziunea tuturor celor ce lucrează la producerea lui. În spatele scenelor jucate în faţa publicului, se ascunde numai lupta pentru putere şi prestigiu, ceea ce reduce această industrie la o masă de pocher la care, pentru a supravieţui, fiecare jucător trebuie să devină un fel de trişor profesionist, un afacerist fără scrupule. Succesul este întotdeauna de partea celor care trişează şi (deşi Dan s-a străduit cît a putut) nimeni nu poate intra cu inocenţă în acest joc, aşa cum nu se poate intra cu inocenţă într-o casă pe frontispiciul căreia scrie mare cu neon : BORDEL. Faptul că patroanele, proxeneţii, damele şi gorilele poartă aici denumirea de staruri şi „distinşi" regizori, celebri producători şi binecunoscuţi impresari, nu face decît să dovedească ce multe sînt de ascuns.

În această formă, cinematograful nu poate fi o artă. Nici o artă nu poate prefera cu atîta consecvenţă escrocii în locul oamenilor cinstiţi, un Tartuffe unui om sincer, mediocritatea în locul geniului, mercantilismul în locul tuturor principiilor estetice şi morale; nici o artă nu se poate baza pe cele mai josnice principii populiste, coborîndu-se la nivelul cel mai de jos: sentimentalismul ieftin. Într-o zi istoria va întreba de ce s-au făcut atît de puţine filme cu adevărat mature în cele două ţări unde existau cele mai mari posibilităţi; ce reacţie fatală a avut loc în căsătoria forţată dintre mentalitatea rasei evreieşti cu cea anglo-saxonă pentru a genera atîta corupţie poleită şi atît de puţină substanţă reală; şi de ce dovada efectivă că cinematografia poate fi o artă, şi încă o artă foarte mare, a fost făcută, într-o proporţie atît de covîrşitoare, de ţări neanglofone.

Dan a dovedit curînd că nu îl frămîntau astfel de întrebări. În timpul filmărilor, a înşelat-o pentru a doua oară pe Nell. Rolul principal feminin fusese dat unei fete al cărei chip şi ale cărei picioare stîrniseră deja interes printre ziariştii de scandal din Fleet Street. Mai tîrziu a plecat să lucreze în America şi a dobîndit o poreclă celebră: *„British Open"*. Deveni un teren pe care orice armăsar californian trebuia să joace măcar o dată. În studiourile de la Pinewood se zvonise chiar că se culca – între două filmări, după cum pretindea una din surse – cu interpretul rolului principal masculin, un american tomnatic introdus pentru a da filmului un caracter de coproducţie. La început, Dan o consideră artificială şi proastă. Dar numai un producător fără minte şi un regizor sicofant, ca cei care lucrau la acest film,

ar fi putut s-o distribuie în rolul unei tinere din înalta societate, ofițer în forțele aeriene, sfîșiată de emoții și îndoieli. După un timp, Dan o găsi mai curînd patetică, victimă a împrejurărilor, martiră a mediului în care trăia. Nu era numai vechea tristețe resimțită în fața unui trup care se vinde. Din cînd în cînd părea chiar că își dă oarecum seama cît de slabă era ca actriță. Atunci încerca cu disperare să joace bine. De regulă asta înrăutățea și mai mult lucrurile. Dar, în felul ei, avea totuși spirit de echipă. Mai era și prima femeie întîlnită de Dan a cărei reputație era exclusiv bazată pe talentele ei sexuale. După vreo două săptămîni, începu să-și dea seama că, din anumite motive, ea prefera mai degrabă compania lui decît a celorlalți de pe platou. Trebuia să se supună tuturor exigențelor agenților publicitari, iar Dan era foarte ocupat rescriind dialoguri, dar cînd erau liberi luaseră obiceiul să stea de vorbă.

O cam lua peste picior ; dar fără răutate, iar ea era prea proastă să îi răspundă cu aceeași monedă, dar îi făceau plăcere glumele care persiflau statutul ei de vedetă. Îi dădeau iluzia că nu își ia prea în serios gloria deșartă.

Acest tip de actrițe – sau de non-actrițe, mai degrabă – caută întotdeauna cu disperare încurajările tuturor intelectualilor pe care îi au la îndemînă ; și mai știu acum că, dacă cele mai abile dintre ele se străduiesc ca această atitudine a lor să treacă drept modestie, în realitate, ea face parte din personalitatea lor, aidoma sînilor mari... rochiei despicate pînă la stern sau bluzei cu un număr mai mică. Motivele lor nu sînt mai generoase decît ale lui Circe cînd l-a invitat pe Ulise la un pahar – sau decît ale Dalilei transformate în frizer. Nu că motivele lui Dan ar fi fost generoase ; el căuta pur și simplu – chiar dacă o făcea inconștient – o personificare a tot ceea ce simțea că-l fascinează în altă parte.

O întîlnise pe Nell, știa că Dan e însurat și își dăduse, desigur, seama că îl tulbura fizic. Ajunseseră la punctul în care el știa că ea îi va ceda la prima tentativă. În ajunul unei zile cînd urma să fie liberă, l-a invitat să „treacă pe la ea“ dacă se întîmpla să iasă în oraș și să aibă drum prin apropierea locuinței ei din Curzon Street. Dan îi spuse că trebuie să se ducă la studio. „Păcat“, șoptise ea; și privirea ei insistentă completase restul.

Nu știu ce m-a împins : simpla dorință sexuală sau nevoia perversă de a-mi dovedi mie însumi că „succesul“ era bunul moral cel mai de preț, nu simpla demnitate umană; sau poate o reacție împotriva reproșurilor și toanelor tot mai frecvente ale lui Nell; sau amintirea acelei fatale după-amieze cu Jane care dovedea că egoismul feroce putea să nu aibă întotdeauna consecințe neplăcute... și care continua să trezească în mine un ecou tandru, poetic și secret – în timp ce Nell, dacă voia, știa să fie aceeași fată drăguță pe care o regăseam cu plăcere seara cînd mă întorceam acasă. La vremea aceea, dădeam foarte mult vina pe acest din urmă motiv : Jane.

Filmările erau pe sfîrșite cînd s-a întîmplat. Dan nu se mai ducea la studio și făcea ultimele retușuri la *Hambarul roșu*. Nell plecase la

birou să-şi corecteze şpalturile. Spre prînz, sună telefonul. Vocea aceea. Circe pretindea că are un scenariu pe care voia să-l citească Ulise, dacă era liber la prînz... Brusc, Dan descoperi că atît frînghiile, cît şi catargul erau imaginare. Se urcă într-un taxi, se duse la Curzon Street şi se culcă cu ea. Ca să fiu cinstit, nu plecase cu gîndul ăsta; dar imaginaţia lui de obicei atît de inventivă nu funcţionase de data aceasta. Uşa i-a fost deschisă de o femeie deja goală. Sigur că ar fi putut să îi întoarcă spatele şi să plece. Dar a rămas. Mulţi ani mai tîrziu, a reîntîlnit-o din întîmplare, stătuse chiar vizavi de ea la un dineu de la Hollywood. Devenise şi mai bine cunoscută – sau rău cunoscută – pentru ambele meserii pe care le practica şi poate că a vrut să fie discretă; însă Dan a avut impresia că uitase complet că se culcase vreodată cu el.

Nu s-a întîmplat decît o singură dată şi totul s-a petrecut în linişte, pe tăcute. S-a dovedit mai talentată în pat decît pe ecran. Pentru Dan, a fost o reeditare a experienţei cu Jane, deşi de data asta dialogul despre posibilitatea unei legături în viitor fusese redus la numai cîteva replici. El nu intenţiona să divorţeze, ea nu intenţiona să i-o ceară; aşa că nu exista nici o problemă. Spre surprinderea lui Dan, fata avea cu adevărat un scenariu care îi fusese propus. L-a luat cu el şi poate că ea se aşteptase să i-l restituie personal, solicitînd plata pentru lectură. Dar el l-a discutat la telefon şi i l-a restituit prin poştă. De fapt n-a obiectat prea mult nici cînd el a pus capăt conversaţiilor lor, cel puţin celor despre sex. S-a comportat aşa cum şi era de fapt, în spatele pretenţiilor ei de actriţă: o fată simplă şi fără complicaţii, satisfăcută de îndată ce carnea era pusă mai presus de spirit.

N-aş vrea să trec prea uşor peste acest episod; cinismul a apărut mai tîrziu. Dan a plecat din Curzon Street într-o stare de şoc; şi-mi aduc aminte că s-a simţit nenorocit toată după-amiaza. A rătăcit prin Hyde Park şi s-a pomenit, Dumnezeu ştie de ce, la Muzeul de Geologie; poate pentru că exponatele cărora le era dedicat nu erau exemplare umane. Apoi a stat o oră şi mai bine într-o cîrciumă, deşi îşi dădea seama că Nell va ajunge probabil acasă înaintea lui şi că va fi nevoit să inventeze un alibi. De fapt, a stat şi ea mai tîrziu la serviciu, să-şi termine un teanc de şpalturi, aşa că a avut destul timp să-şi adune gîndurile şi să-şi recompună masca. Îi era foarte clar că făcuse un lucru rău şi că nu trebuia să permită ca astfel de lucruri să se mai repete. Căci, bineînţeles, era cu totul altă situaţie decît prima oară cu Jane; existase între ei un sentiment profund de atracţie, recunoscut, deşi înăbuşit de amîndoi; şi se gîndea că trăiseră împreună un moment unic şi dificil. Văzut în retrospectivă, avea impresia că Jane se folosise de el, ca de o trambulină spre o viaţă mai înaltă, mai nobilă: cea pe care o trăia de fapt acum.

De data aceasta, o făcuse cu o femeie uşoară, nu numai într-un decor de bordel, ci aşa cum se face într-un bordel; doar banii lipsiseră. Trecu prin fazele obişnuite: vinovăţie, apoi autojustificare – fusese atras în cursă de Nell, avea nevoie de libertate... ceea ce pentru el însemna, deşi îi venea greu s-o recunoască, libertatea de a-şi exploata

succesul crescînd. Astfel, Nell deveni polița extrem de costisitoare pe care o plătise pentru a se asigura împotriva eșecului în viață, atît în cea sexuală, cît și în cea profesională. Își dăduse seama de mult că nu era indiferent femeilor, dar aventura din Curzon Street i s-a urcat la cap, după șocul inițial. A hotărît că trebuie să fie foarte atrăgător – și-l folosesc pe „trebuie" atît în sens descriptiv, cît și prescriptiv. Adoptă obiceiul dezgustător de a-și încerca deliberat puterea farmecului personal. Bineînțeles, numai cînd se afla departe de ochii lui Nell. Își spunea că nu e decît un simplu joc, o mică răzbunare.

Dar și o mică recompensă, căci, în același timp, își dădea într-adevăr silința să se ocupe mai mult de Nell. În iulie a predat noului său agent literar versiunea finală a *Hambarului roșu*, a așteptat prima reacție (călduroasă și entuziastă), apoi au plecat amîndoi cu mașina în Franța. Au coborît fără grabă spre sud în Provence, au lenevit vreo cîteva săptămîni pe acolo, apoi s-au întors tot pe îndelete spre casă. Totul a mers splendid încă de la început: vremea, mîncarea, satele, dragostea și libertatea redescoperită de a discuta despre ei, despre faptul că în ultimele luni se cam îndepărtaseră unul de altul. De la Avignon, Dan telefonă la Londra: amîndoi directorii de teatru care citiseră piesa o voiau... În seara aceea, Nell și Dan și-au oferit cea mai costisitoare cină – pentru standardul lor de atunci –, cu care ocazie au luat și alte hotărîri. Nell nu va mai lucra și va deveni mamă. O dată întorși acasă, vor cumpăra un apartament mai mare sau o casă mai mică. De fapt, întoarcerea a fost amînată, dincolo de cele trei săptămîni prevăzute inițial, perioada de concediu acordată lui Nell. Expedie scrisoarea prin care își dădea demisia dintr-un mic port fermecător și liniștit, încă neinvadat de mulțimea turiștilor, numit St Tropez.

La un moment dat, în decursul acestei fericite luni, Dan ar fi putut, cred, destăinui aventura sa din Curzon Street. Dar, în adîncul sufletului, era îngrozit de felul cum ar putea fi primită mărturisirea; sau poate că dorea să-și păstreze cu grijă secretele. În realitate, era mai degrabă o dovadă de egoism. Dar soarele îi zămisli lui Nell un nou trup, anticoncepționalele au fost abandonate, căldura accentua voluptatea... și dacă mai trăgea pe furiș cu ochiul spre alte femei, o făcea fără invidie. Și-au terminat banii (și cei la care aveau dreptul, și cei introduși în Franța ilegal) și la întoarcere au trebuit să se mulțumească cu cîte o cameră ieftină și picnicuri din ce în ce mai sărace; dar totul li se părea încîntător. Luni de zile după aceea au vorbit despre această călătorie ca despre adevărata lor lună de miere; și nu numai pentru motivul că Nell rămăsese pentru prima oară însărcinată. Dar vacanța mai dovedise că, din păcate, nu puteau fi fericiți împreună (așa cum fuseseră la Oxford) decît într-un mediu rupt de realitate. Dar la vremea aceea nici unul dintre ei nu și-a dat seama de acest lucru.

Fără să fie deosebit de originală, *Hambarul roșu* avea cel puțin meritul de a nu fi o piesă banală. Am avut probabil mare noroc la vremea aceea că nu aveam decît o idee foarte vagă despre ceea ce încerca să realizeze Brecht. Ideea am găsit-o din întîmplare, cînd mi-a

căzut într-o zi în mînă o versiune modernă a procesului lui William Corder, ucigaşul Mariei Marten. Pînă atunci, pentru mine, piesa despre Maria Marten nu fusese decît prototipul perfect al grandilocvenţei cabotine. Dar mi-am dat seama imediat că vechea piesă victoriană putea fi transformată într-o interesantă dramă istorică. Mi-a trebuit destulă vreme să înţeleg că William era de fapt personajul central, nu Maria ; şi am muncit din greu la dialog. Dar succesul piesei a fost un succes de echipă : a beneficiat de cea mai bună distribuţie a anului, cinci roluri mari şi importante şi cîteva roluri mai mici dar foarte bine interpretate. De la bun început, publicul a fost entuziasmat.

Primul mare succes este ca un trup tînăr, un miracol pe care numai posesorul îl poate savura cu adevărat... şi, chiar şi el, numai pentru o perioadă limitată de timp. În orice caz, toată iarna care a urmat, Dan a plutit într-un soi de ceaţă euforică, pe care unele inconveniențe minore nu au reuşit s-o risipească. Singura dezamăgire profesională care l-a afectat cu adevărat a fost faptul că piesa nu a putut fi pusă în scenă la New York. Dar la începutul anului a fost jucată în Suedia şi în Germania, în timp ce se duceau tratative şi cu alte cîteva ţări. Norii profilaţi la orizontul vieţii sale particulare nu i se păreau atunci prea îngrijorători.

Deşi contractul pe 99 de ani pe baza căruia am cumpărat apartamentul din Notting Hill a fost poate cea mai bună afacere pe cont propriu din viaţa mea, de cum s-au mutat în el, Dan şi Nell au început să aibă unele dubii. Parţial, cauza era acea necesitate îngrozitoare de a te menţine în pas cu colegii din lumea teatrului. Au început să se întrebe dacă nu cumva fuseseră prea modeşti şi dacă nu se vînduseră la un preţ prea scăzut. Oamenii pe care începuseră să îi frecventeze acum trăiau în medii de o eleganţă indiscutabilă, mult peste posibilităţile lor, locuind cu toţii în case mult mai impresionante decît apartamentul lor. Văzuseră vile – în St John's Wood, în Islington, în Fulham, dar nici una nu rezistase comparaţiei cu casa din Wytham. Se scosese acolo la vînzare un mic pavilion şi o vreme se gîndiră să îl cumpere, dar găseau în acelaşi timp zeci de motive pentru a rezista tentaţiei. Acum, pentru prima oară în viaţa lui, Dan avea un contabil : ratele ce trebuiau plătite pentru contractul din Londra făceau imposibilă cumpărarea micului pavilion. Pînă la urmă a fost neapărată nevoie ca tot ce au cumpărat în noua locuinţă să fie luat de la Heal's şi astfel s-au adunat imense note de plată neachitate. Ceea ce mai tîrziu n-a împiedicat-o pe Nell să-i reproşeze adesea lui Dan că nu au cumpărat ceva ce şi-ar fi putut permite cu adevărat.

Sarcina o făcuse nervoasă şi nu înceta să se plîngă de apartamentul care îi displăcea tot mai mult. Într-o zi era prea mare, a doua zi fusese „o nebunie" că nu-şi dăduseră seama că o grădină pentru copil ar fi trebuit să fie elementul prioritar. Îi reproşa din ce în ce mai mult că o lăsa singură ; din ce în ce mai des pomenea oftînd de „micuţul nostru apartament". Nu-i plăcuse niciodată să gătească şi în ultima lună a sarcinii am luat masa în oraş aproape în fiecare seară. Începusem să îmi dau seama că era o modalitate de a evita scenele. Nu trebuie să

exagerez, împărtăşea, în parte, euforia lui Dan în legătură cu piesa şi mai era şi copilul... cel mai adesea avea sentimentul că apartamentul reprezintă probabil o greşeală, dar nu de prea mare importanţă. Caro s-a născut pe 10 aprilie şi o vreme toate celelalte probleme au fost date uitării. Dan terminase prima variantă a piesei următoare; şi chiar în săptămîna cînd a devenit tată a semnat şi contractul pentru al doilea scenariu de film.

Cred că cele mai groaznice căsătorii sînt cele în care copilul este instrumentul care sparge gheaţa (sau este folosit ca un astfel de instrument). Caro se dovedi un copil dificil, făcu toate bolile pe care le fac sugarii şi o extenuă pe Nell, atît fizic, cît şi nervos. Consider că mi-am asumat şi eu partea mea de răspundere, căci pentru prima versiune a noii piese am lucrat tot timpul numai acasă. Dar, tacit, Caro deveni cumva ca şi apartamentul nostru: o idee bună la vremea ei, dar care, o dată pusă în practică, se dovedea prea adesea o greşeală. Apoi mai era şi o oarecare rivalitate între surori – Jane, din nou însărcinată, devenise mama-model şi Nell se simţea obligată să ţină pasul cu ea. Am încercat s-o conving să cedeze unul din cele două dormitoare pe care nu le foloseam cuiva care să-i ţină tovărăşie, unei bone străine sau chiar unei actriţe fără angajament. Dar Nell nu numai că nu făcea faţă, dar nici măcar nu voia să o recunoască; mai tîrziu a pretins că totul se datorase numai fricii de ce avea să se întîmple cînd avea să mă lase singur pentru a pleca la Wytham.

Peste vară a plecat din ce în ce mai des la sora ei, în timp ce eu eram nevoit să stau tot mai mult departe de casă. Cu multă solicitudine, o conduceam pe ea şi copilul la gara Paddington; apoi mă întorceam puţin cam prea vesel la apartament şi la activitatea mea. De obicei sîmbăta următoare mă duceam s-o aduc acasă, dar perioadele mele de libertate căpătau tot mai mult aspectul unor vacanţe. Şi vizitele la Oxford deveniră tot mai frecvente. Poate că de acolo a venit, de fapt, tot răul: din legătura strînsă între ei trei şi copii la Oxford, din care Dan era acum parţial exclus – deşi, la vremea aceea, nu şi-a dat seama.

Începînd din acel moment, m-am simţit mai puţin vinovat. Nell începea să se sufoce la Londra şi se plîngea tot timpul de dezavantajele noului ei rol. Curînd lamentările ei deveniră şi mai groaznice decît vechile neajunsuri de care se plîngea pe cînd lucra la editură, căci, aşa cum s-a întîmplat şi cu micuţul apartament, avea tendinţa să înfrumuseţeze trecutul; şi acum, cînd vorbea despre perioada cît lucrase la editură, se referea la ea ca la o carieră distrusă şi nicidecum ca la o muncă neinteresantă pe care o făcuse în lipsă de ceva mai bun, aşa cum considerase la vremea aceea; şi aşa cum ar fi redevenit imediat, cu acea lipsă de logică pe care o consider trăsătura cea mai neplăcută a sexului feminin, dacă i-aş fi sugerat soluţia simplă de a solicita foştilor săi patroni o muncă pe care să o poată face acasă.

Curba descendentă implacabilă a acestui gen de situaţie, în special cînd cele două persoane implicate sînt înzestrate cu o doză mult prea mare de egoism intransigent, a devenit astăzi atît de familiară, încît

nu cred că mai e cazul să îi descriu toate studiile. Asemenea schimbări în firea unui om și în natura unei relații nu se anunță cu surle și tobe; se infiltrează încet lună de lună, uneori mascate sub forma unor împăcări, perioade de fericire, noi hotărîri. Aidoma formelor unei boli incurabile, ne dau răgazul să epuizăm toată gama explicațiilor liniștitoare, înainte de a ne vedea constrînși să privim adevărul în față.

Cred că nimic nu a fost mai simptomatic pentru cancerul ascuns care ne rodea căsnicia decît atitudinea ostilă a lui Nell față de munca mea în domeniul cinematografiei. A început s-o critice în bloc. E drept că, în ce privește primul film, atacurile erau justificate. Criticii l-au făcut praf, deși doi dintre ei – unul fiind Barney Dillon – au încercat să mă ajute cît de cît, făcînd, în denigrările lor, o excepție pentru scenariu. Dar noul film promitea să fie mai bun și îmi făcea plăcere să lucrez cu Tony. Nu era nici pe departe ceea ce se cheamă un regizor mare, dar nici slab nu era și se dovedea mult mai bun decît predecesorul său.

Subiectul se baza pe o idee a lui, o poveste polițistă cu implicații psihologice pe care inițial am intitulat-o *Intrusul*, dar care a apărut mai tîrziu cu titlul *Un chip la fereastră*. Tony știa ce vrea și mă punea să lucrez în sensul ăsta, dar, în același timp, era gata să accepte și alte sugestii. De la el am învățat multe și în ceea ce privește liniile de demarcație dintre domeniul lui și al meu. Cînd mă întorceam acasă după ce lucrasem cu Tony, am observat că pe Nell o enerva entuziasmul meu și am început să mi-l ascund... dar, chiar dacă nu o spunea deschis, se ghicea implicit părerea ei că mă vîndusem, că nu urmăream decît succesul rapid și ieftina lumină a rampei. Numele lui Jane și Anthony au fost menționate într-o seară cînd s-a vorbit mai deschis. Nu puteau înțelege, sau cel puțin așa spunea ea, de ce doream să mă amestec în acest „*demi-monde*“ corupt, de ce nu mă rezumam la piesele de teatru. Bineînțeles că mie nu-mi spuneau nimic în față, deși simțeam cum crește distanța dintre noi, nu mai apreciam aceleași valori, nu mai vorbeam același vocabular. Cinematograful internaționalizează; cu timpul am început să-i consider niște provinciali obtuzi. Se încleștau două forme de încăpățînare profundă; și mă deranja cea de-a cincea coloană pe care Nell o forma acum în propria mea tabără.

Într-o seară, trebuie să fi fost prin iulie sau august, cînd m-am întors acasă, am constatat că Nell și Caro plecaseră la Wytham fără să mă anunțe. Ne certaserăm pînă tîrziu în seara precedentă, iar dimineața, cînd am plecat eu la lucru, ea încă nu se sculase. La sfîrșitul săptămînii m-am dus și le-am adus acasă. Poate că Anthony încă nu știa nimic atunci, dar am citit în ochii lui Jane o întrebare și un reproș. Cu siguranță că Nell îi vorbise. Asta m-a înfuriat îngrozitor, deși am reușit să o ascund.

La vremea aceea, începusem a doua versiune a scenariului. Pentru că surveniseră unele încurcături în programul unuia dintre actorii principali, filmul trebuia terminat cît mai repede. Mi s-a dat o cameră la biroul de producție și o secretară care lucra jumătate de zi. Andrea, tată englez, mamă poloneză, cu doi ani mai mare ca mine. Nu era

deloc tipul de secretară umilă, ci se afla deja pe cale să devină una dintre cele mai bune secretare de producție de dincoace de Atlantic: aducea parcă a sergent-major, deși era genul care recurgea la tact și sînge rece acolo unde altele făceau pe grozavele și se lăudau cît le ținea gura. I-am apreciat imediat calitățile profesionale: era imposibil să nu admiri viteza și acuratețea cu care dactilografia manuscrisele și felul în care le comenta, sugerînd o reducere, atrăgîndu-mi atenția asupra unui punct slab. Nu mă atrăgea fizic, corpul ei era cam greoi și avea în ea ceva din resemnarea ușor acuzatoare a fetelor care vor să-și facă o carieră. Nu știam atunci că fusese măritată, căci rareori vorbea despre ea. Singura trăsătură slavă, sau cel puțin nebritanică, erau ochii. Erau foarte frumoși, foarte direcți, verde-jad. Totul s-a întîmplat încet, începînd mai curînd ca un sentiment de ușurare. Era atîta contrast între senzația neplăcută pe care o aveam pentru că nu puteam ști niciodată cum avea să se sfîrșească seara mea cu Nell și plăcerea de a mă putea baza tot mai mult pe această camaraderie inteligentă și folositoare, care dădea vieții mele cotidiene oarecare sens și echilibru. Mă însoțea uneori cînd mă duceam să-i arăt scenele noi lui Tony, care avea obiceiul să-și prezinte propriile sugestii ca o mitralieră, mult mai repede decît puteam să le notez, și mi-am dat seama că și el avea aceeași impresie despre ea: profesionistă pînă în vîrful unghiilor, iar inteligența și perspicacitatea ei erau de mare folos celor cu care lucra.

Nu ne vedeam decît la serviciu. De obicei se ducea să-mi cumpere niște sandviciuri, uneori o invitam să luăm prînzul într-unul din restaurantele ieftine din apropiere. Dar, în cele din urmă, am ajuns să aflu cîte ceva despre căsătoria ei ratată. Fusese măritată cu unul dintre polonezii refugiați în Anglia la începutul războiului, care devenise un as al aviației. Pacea îl transformase într-un bețiv sadic și, împreună cu alți expatriați, se apucase de politică. Acum ea locuia cu mama ei, undeva în apropiere de Marble Arch. Abia mai tîrziu am aflat cît de monstruos se purtase cu ea în viața lor particulară, căci Andrea nu făcuse decît unele aluzii la necazurile ei. Era o femeie plină de umor și mînuia cu ușurință tipul de glume cinice care, în general, se asociază cu cei ce lucrează în cinematografie, după cum mirosul de malț îi învăluie pe cei care lucrează în fabricile de bere; dar îți dădea impresia că la ea toate acestea căpătau o nuanță defensivă. Căsătoria o rănise adînc. I-am simțit mult lipsa cînd unele probleme de producție au necesitat prezența ei în altă parte. Am avut grijă să nu-i vorbesc lui Nell prea mult despre ea. S-au văzut o dată sau de două ori și Nell n-o plăcuse, sau cel puțin așa pretinsese; e limpede însă că nu era vorba de gelozie, ci de antipatia pe care o resimțea față de toți cei care aveau legătură cu viața mea profesională.

Cînd am început filmările, tot la Pinewood, a fost nevoie de cîteva modificări la scenariu. Se știa că lui Tony nu-i place să lucreze înconjurat de spectatori care n-au nimic de făcut și nu mă prea duceam pe platou. Andrea și cu mine rămîneam deseori singuri în biroul de producție. Am început să mă duc pe acolo și cînd nu mai era absolut

necesar. În industria cinematografică, zvonurile circulă mai repede decît în oricare altă lume artistică; și zvonurile pretindeau că scenariul era bun, că lui Tony îi plăcea, că învățam repede, că eram serios... Eram nespus de încîntat. Voiam să învăț și celelalte tehnici ale noii mele meserii. În secret, visam să devin eu însumi regizor.

Cam pe la vremea aceea am avut de luat cîteva hotărîri serioase în legătură cu viitorul meu și Nell mă bombarda cu o mulțime de sfaturi nepractice. Se vorbea deja despre un nou scenariu. Nu era tocmai ceea ce se cheamă o dilemă. Știam (sau credeam că știu) că filmul nu va fi niciodată pentru mine ceva la fel de serios ca teatrul. Dar era distractiv și aducea bani buni. Dacă aveam de spus ceva cu adevărat, personal și „important", nu aveam s-o fac decît în teatru. Noua piesă pe care intenționam s-o scriu (și care a apărut sub titlul *Producția*) avea să dovedească limpede faptul că nu mă lăsasem ademenit de lumea filmului, de compromisurile, presiunile și premisele sale false. Dar simțeam că nu eram încă pregătit s-o scriu; și poate că mă speria puțin și ideea de a nu insulta cumva găina care ouase scenariile de aur bine plătite. Era cert că trebuia să mai aștept, să mă detașez puțin de viața de la studio, pentru a putea crea personaje pe care colegii mei din cinematografie să nu le poată recunoaște.

Dar, mai presus de toate, simțeam nevoia de a-i dovedi lui Nell că nu avea dreptate. Cînd am acceptat cel de-al treilea scenariu, nici o ceartă violentă nu a zguduit liniștea vieții noastre domestice. Părea să se fi împăcat cu ideea că nu aveam să renunț la cariera mea alternativă de scenarist și că dacă nu era întru totul de acord cu ea, era totuși de acord să accepte banii pe care mi-i aducea. Noul meu agent literar avusese grijă ca din punct de vedere financiar să nu mai fiu situat pe treapta cea mai de jos. O lăsam pe Nell să-și satisfacă toate capriciile. Știam că cheltuiam prea mult, dar eram dispus să plătesc oricît pentru liniștea căminului meu.

Și deodată incidentul previzibil: într-o zi pe la prînz, la studio, Andrea părea ușor deprimată, Dan a întrebat-o ce s-a întîmplat și ea i-a spus că era ziua ei, adăugînd ceva în legătură cu zilele de naștere din copilărie... cum nu te maturizezi niciodată îndeajuns ca să le consideri zile obișnuite. Dan s-a repezit la bar și a cumpărat o sticlă mică de șampanie. Andrea a rîs și au băut împreună. Apoi, la ora prînzului, Dan a anunțat tuturor că e ziua ei și s-a băut iar șampanie... nimic neobișnuit. După aceea s-au întors numai ei doi în biroul de producție. Sticla de șampanie goală se afla încă pe masă: ea s-a apropiat de el și l-a sărutat. A fost un sărut în fugă, afectuos, pe obraz, nu pe gură, dar a existat o ușoară ezitare înainte de a-l îmbrățișa, o așteptare, o scurtă licărire a ochilor înainte de a se întoarce cu spatele să dea niște telefoane. Dan a înțeles că în felul acesta voia să-i spună că toată camaraderia lor era doar o prefăcătorie. Asta a fost tot. Cineva a intrat în birou și a doua zi totul a fost exact ca înainte.

Apoi, cîteva seri mai tîrziu: Nell și Dan tocmai se duseseră la culcare și el a făcut unul din acele gesturi sugestive pe care toți soții și toate soțiile au învățat să le recunoască. A fost respins foarte tăios.

A spus: „Scuză-mă“ cît a putut de amabil. Dar Nell a rămas țeapănă ca o scîndură. După vreo cincisprezece secunde de nemișcare, s-a dat furioasă jos din pat și și-a aprins o țigară; un alt gest preliminar pe care Dan ajunsese să-l recunoască prea bine.

— Acum ce mai e?

— Știi al naibii de bine ce e.

— Tocmai de asta te-am întrebat.

Ura ceea ce numea ea „sarcasmul lui de film prost“. Nu a răspuns, a tras perdeaua deoparte și a început să privească fix în noapte.

— Nu înțeleg ce vrei de la viață.

— Vreau să divorțez.

El venise acasă mai tîrziu și se grăbiseră să plece să ia masa cu niște prieteni – mai exact, cu fata care îi făcuse rost lui Nell de fostul ei serviciu la editură și cu soțul acesteia. Dan știa că întîlnirea nu-i făcuse nici o plăcere lui Nell, că tot timpul o măcinase ceva și crezu că de vină era fata cealaltă, cu sporovăiala ei despre editură: un nou acces de invidie absurdă pentru o carieră pe care în realitate nu și-o dorea înapoi. Dar iată că fusese altceva.

— De ce?

Așteptă, dar ea nu răspunse. Deodată se sperie foarte tare, îi trecu prin minte că lui Jane îi venise ideea nebunească să... Întrebă din nou de ce.

— Știi foarte bine de ce.

— Că te-am privat de o slujbă pe care ai urît-o cît timp ai lucrat?

— Of, pentru Dumnezeu. Tăcere. Apoi continuă: Ești un mincinos al dracului de bun, trebuie s-o recunosc.

— Habar n-am la ce te referi.

— La legătura pe care o ai cu vaca aia poloneză.

A oftat aparent amuzat și plin de dispreț față de acuzația adusă, dar era, de fapt, un suspin de ușurare:

— În regulă. Hai, dă-i drumul. Sau scrisoarea era anonimă?

— Deci recunoști?

— Nu recunosc absolut nimic. Doar că aș prefera să fii mai degrabă o vacă poloneză decît o cățea de englezoaică paranoică.

— Da. Știu că ți-ar plăcea.

Dan se dădu jos din pat și se apropie de ea, dar, înainte s-o atingă, ea se întoarse spre el. Îi putea vedea fața în lumina felinalelor de jos. Privirea îi era speriată dar, în același timp, veninoasă – sau obsedată. Și asta l-a oprit: senzația că în ea se petrecuse o tainică schimbare de personalitate, că el n-o mai cunoștea și nu mai putea s-o înțeleagă.

Spuse:

— Nu e adevărat, Nell.

— Fostul ei soț mi-a telefonat azi după-amiază. Și mi-a spus cîteva lucruri despre ea. Se pare că mergi pe o cărare bătătorită și de alți bărbați. Presupun c-o știi.

— Dar omul ăla e nebun. A fost deja nevoită să recurgă la o hotărîre judecătorească pentru a-l împiedica s-o mai bată la cap pe mama ei. Toată lumea de la birou o știe.

Se uitau unul la altul, de la șase pași distanță.
— Mie mi s-a părut foarte normal.
— Ei, o să vedem ce spune legea. Am să-l dau în judecată pentru calomnie.
— Mi-a spus că la Pinewood toată lumea știe că...
Dar în vocea ei se simțea acum o ușoară nesiguranță.
— Nell, pentru Dumnezeu, omul nu-i zdravăn. După cîte se pare a început s-o sîcîie pe maică-sa de anul trecut. E catolic, nu vrea să divorțeze, e... pentru Dumnezeu, cum poți să crezi asemenea prostii?
— Pentru că s-ar putea foarte bine să fie adevărat.
Dan se întoarse și-și căută țigările. Trebuie să fi fost foarte furios, pentru că îi venea să-i spună că avea dreptate și să îi explice de ce. Dar ea se repezi din nou.
— Te-a văzut săptămîna trecută intrînd în apartamentul ei.
— Am dus-o acasă cu mașina. M-a invitat sus să-i cunosc mama. Am băut ceva și asta a fost tot. O jumătate de oră.
— De care ai uitat să-mi pomenești.
— Îmi amintesc că în seara aceea erai prea preocupată de ororile maternității pentru a putea susține o conversație normală.
Nu reacționă.
— Obișnuiești s-o conduci acasă cu mașina?
— Pentru Dumnezeu, se ocupă de un întreg birou de producție. De obicei e ultima care pleacă. Nu, n-o conduc.
— Pari să știi o mulțime de lucruri despre ea.
— Și am tot dreptul. E o secretară excelentă și e un om drăguț. Ea respiră adînc. Faptul că îi recunosc aceste calități nu e o infidelitate, Nell.
Se întoarse din nou spre fereastră. Dan se așeză pe marginea patului.
— Presupun că-i povestești totul despre cățeaua aia de englezoaică paranoică cu care ai făcut greșeala să te însori.
— E o remarcă atît de ieftină, că nici nu merită să-ți răspund.
Se lăsă tăcerea; era ca un turnir medieval. După fiecare lovitură, trebuia să se gîndească la noi modalități de atac.
— Mă îndepărtezi total din viața ta. Nu mai știu nimic de tine. După-masă a telefonat Sidney. Sidney era noul agent literar al lui Dan. În legătură cu oferta făcută de americani. Nici nu știu în ce constă oferta făcută de americani.
— E vorba de un nou scenariu. Nu s-a hotărît încă nimic. Și nu te-am îndepărtat eu din viața mea. Te-ai îndepărtat singură.
— Te transformi într-o persoană pe care nu o înțeleg.
— Pentru că nu vrei să te maturizezi. Vrei ca totul să rămînă neschimbat.
Pufni amar.
— Evident. Pur și simplu ador acest oribil apartament, care ne trebuia ca o gaură în cap și în care stau închisă toată ziua în timp ce tu umbli și...

— Atunci hai să ne mutăm. Să ne luăm o casă. O studentă străină care să vadă de copil. O guvernantă. Ce vrei tu.

— Numai să te las în pace.

— Înţeleg. Ai vrea să las totul baltă ca tu să ai pe cineva cu care să te cerţi toată ziua.

Nell coborîse puţin vocea:

— Nu ştiu de ce Anthony şi Jane pot avea o viaţă atît de afectuoasă şi civilizată şi noi...

— Of, mai *dă-i dracului* pe Jane şi Anthony! Dar continuă ceva mai calm: Dacă e cineva care are o legătură amoroasă, aia eşti tu. Cu ei.

— Mulţumesc.

— Află că aşa e. Dacă voiai să te măriţi cu un universitar şi să trăieşti printre turle romantice, atunci de ce dracu'...

— Pentru că era altfel pe vremea aia.

— Şi tu la fel.

— Tu ai început.

Şi tot aşa şi tot aşa. S-a terminat cu plîns şi cu un nou şir de hotărîri. Dar nu erau de durată. Nell i-a telefonat prietenei ei şi şi-a reluat activitatea de lector la editură; dar curînd a început să se plictisească. Întîi a hotărît să rămînem în apartament; apoi a urmat o scurtă fază de căutări de case, dar am descoperit că preţurile începuseră să crească; şi nici unul din noi nu era sigur că ne plăcea cu adevărat ceea ce ni se arăta. Începu din nou să-şi dorească o casă, undeva la ţară – acum ăsta devenise pentru ea lucrul cel mai important. Cînd era prost-dispusă, considera că Londra era de vină pentru toate cîte nu mergeau bine.

Poate că cea mai mare ironie a constat în faptul că incidentul ne-a adus pe mine şi pe Andrea un pas mai aproape de ceea ce în cele din urmă s-a întîmplat. Mi s-a părut de datoria mea s-o avertizez în legătură cu ce făcea nenorocitul de Vladislav şi cumva nu m-am putut hotărî să-i vorbesc la birou. A trebuit să aştept cîteva zile, dar apoi Nell, Caro şi cu mine am plecat la Wytham la sfîrşitul săptămînii şi Nell s-a hotărît să mai rămînă pînă miercuri – sau, mai bine zis, conform uneia din bunele hotărîri pe care le luasem recent, n-a vrut să mai rămînă, dar a cedat insistenţelor mele. Aşa că, într-o seară, am invitat-o pe Andrea la masă – n-am indus-o în eroare, i-am spus că aveam ceva delicat de discutat. Presupun că a ghicit despre ce era vorba, deşi a fost indignată cînd a aflat, s-a scuzat, s-a oferit să se ducă să-i explice lui Nell... dar Nell mă pusese să-i promit că nu-i voi spune nimic Andreei, pe care o promovase destul de repede de la „vaca poloneză" la gradul de „biata femeie".

În cele din urmă, acolo, la restaurantul chinezesc unde o invitasem, Andrea mi-a relatat întreaga poveste a căsătoriei ei. În timpul războiului fusese funcţionară civilă la Ministerul de Război şi cunoştinţele ei de poloneză au contribuit ca postul şi munca să-i fie remarcate. S-a îndrăgostit de Vladislav şi s-au căsătorit imediat; dezechilibrul lui mintal părea la vremea aceea ceva destul de obişnuit, în parte fiind rezultatul tensiunii la care era supus în timpul misiunilor periculoase

și a zvasticilor de sub carlinga avioanelor. Dar pacea și pactul cu Stalin l-au făcut să devină antibritanic; mai ales că nu a reușit să intre ca pilot în aviația comercială. Începuse deja să bea serios. Ea a îndurat și acceptat toate protestele lui furioase în legătură cu situația polonezilor, a catolicilor, a expatriaților; și, în plus, descoperise faptul că nu putea face copii... Această experiență conjugală îi lăsase un sentiment de trist dispreț pentru tot ce era polonez (în afară de mama sa) și un permanent sentiment de vinovăție față de bețivul cu care se măritase. Faptul că devenise ce era acum îi salvase viața sau cel puțin echilibrul mintal. Chiar și atunci am simțit la ea o disperare mult mai profundă decît lăsa să se întrevadă carapacea cinică în care se închidea uneori la birou. Se simțea prinsă într-o capcană fără ieșire. De fapt ea era și Nell, și Dan în același timp: Nell, pentru că ducea o viață care nu-i satisfăcea întreaga personalitate; și Dan, pentru că simțea că fusese ademenită într-o căsătorie nepotrivită. Mi-a spus că avusese mai multe legături de cînd trăia despărțită de soțul ei, dar de fiecare dată fusese ca și cum totul i se întîmpla „altei femei". Una din aceste legături (am fost șocat cînd am aflat – nu că existase, ci că nu-mi dădusem seama) o avusese, cu un an în urmă, cu Tony. El era căsătorit, avea familie, totul fusese ținut în mare secret. În meseria asta toți bărbații sînt niște porci, chiar și cei mai drăguți, zicea ea.

Nu trebuia s-o fac pe Andrea să pară prea rece și obiectivă în felul în care se judeca pe ea însăși sau lipsită de farmec și senzualitate. Era ceea ce francezii numesc *une belle laide*; o persoană al cărei farmec ți se dezvăluie cu încetul. Corpul, la prima vedere, părea lipsit de grație, în special dacă o comparai cu puștoaicele de douăzeci de ani pe care producătorii le angajează să le facă din cînd în cînd cafele, să-și bucure ochii și să le măgulească vanitatea. Dar trăsăturile feței erau izbitoare și ochii absolut remarcabili, pe departe cei mai frumoși ochi pe care i-am văzut vreodată. Aceasta era oarecum în avantajul ei, căci te făceau imediat să uiți restul. Nu era o femeie ușor de ținut la distanță, avea în ea ceva de *femme fatale*, de care era perfect conștientă. Poate că puterea imediată pe care o avea asupra bărbaților era o compensație pentru atracția pur fizică pe care o exercită femeile mai frumoase. În orice caz, ea era mai conștientă de acest magnetism decît bărbații care îi simțeau efectele. Apoi era și mai mare decît mine – nu numai ca număr de ani –, poate că trupul ei avea ceva matern... Nu știu.

La rîndul meu, în seara aceea, i-am spus cîte ceva despre căsnicia mea. Nu mă plîngeam, am găsit chiar unele justificări pentru comportarea lui Nell – încercînd s-o conving pe Andrea mai mult decît eram eu însumi convins. Cred că la prima vedere seara aceea ar fi putut fi o confirmare a faptului că între noi orice altă relație decît cea care se stabilește între doi colegi sau buni prieteni era exclusă. Cînd am condus-o acasă, am sărutat-o pe obraz și am strîns-o ușor de mînă; apoi m-am urcat în taxi și am plecat. Mă vedeam culcîndu-mă cu ea, dar altfel decît în celelalte două cazuri precedente. Atît temperamentul ei, cît și relațiile noastre de serviciu făceau imposibilă o relație de scurtă durată.

Cînd, în 1962, s-a sinucis, am fost deprimat săptămîni întregi. N-o mai văzusem de cîţiva ani şi numai după mult timp am reuşit să înţeleg de ce pierderea ei mă afectase atît de mult şi de ce aveam un sentiment de vinovăţie atît de puternic şi aparent nejustificat. Nici măcar nu am credinţa că dacă cei doi ani s-ar fi încheiat cu o căsătorie, nu cu refuzul reciproc de a schimba ceva în modul nostru de viaţă, Andrea nu şi-ar fi pus capăt vieţii. O cunoşteam destul de bine şi simţisem tendinţa depresivă a firii ei. Aveam mai degrabă sentimentul că ea avusese ultimul cuvînt în legătură cu vieţile noastre personale, cu profesiunea, cu epoca noastră. Pentru ea, Dumnezeu fusese doar un străin paranoic şi frustrat; şi noi toţi eram membrii acelui club prăpădit de veterani polonezi cu care îşi irosise el viaţa conducîndu-l în stare de ebrietate, undeva pe lîngă Bayswater Road. Nu l-am întîlnit pe Vladislav niciodată, dar de cînd a murit Andrea, i-am regăsit permanent prezenţa în spatele oricărei scene în care se joacă marea iluzie.

Oamenii din compartiment începură să se agite. Prin ceaţă, vedeam felinarele reflectîndu-se în apa neagră. Intram, prizonieri ai tăcerii noastre tipic englezeşti, în cel mai tipic englezesc dintre toate oraşele. Mama-Oxford, Venus-Minerva, loc bîntuit de stafii, unde se vorbesc sute de limbi; Verona lui Shakespeare şi Elsinorul fiecărui student, de la începutul tuturor timpurilor. Nu un oraş, ci un incest.

Confruntarea

Am recunoscut-o pe Jane imediat, încă de cînd mă aflam în mijlocul mulţimii, aşteptînd să trec de controlorul de bilete. I-am făcut cu mîna și mi-a răspuns cu un semn scurt; ca şi cum despărţirea noastră nu durase șaisprezece ani, ci numai cîteva zile. O femeie de patruzeci şi cinci de ani, într-o haină lungă de piele, garnisită cu blană la gît şi la poale; cu capul gol, fără geantă, cu mîinile în buzunare; îmbătrînise foarte mult la faţă, dar păstrase ceva din vechea rezervă, ceva ca o aureolă care o deosebea de toţi cei din jur. Chiar dacă ar fi fost o persoană complet străină, pe care aş fi zărit-o din întîmplare, aş fi întors capul s-o mai privesc o dată. Un călător mai în vîrstă care ieșise înaintea mea îi vorbi cînd trecu pe lîngă ea. Am văzut-o zîmbind. Au schimbat cîteva cuvinte. Haina aceea de piele avea ceva uşor artificial, aproape ca un costum de scenă. Nu părea să fi încărunţit, probabil că-și vopsea părul; era mai deschis decît mi-l aminteam, o nuanţă mai castanie; destul de lung, strîns lejer la spate într-un pieptene de argint. Își păstrase aerul vag spaniol, pe care-l asociasem întotdeauna cu imaginea ei. Dar arăta, în acelaşi timp, şi ca soţia distinsă a unui universitar, foarte la ea acasă în acest oraş.

Cînd am ajuns în dreptul controlorului de bilete, ea tot mai vorbea cu celălalt pasager. Dar se scuză şi el îşi văzu de drum. Nu se mişcă, abia dacă schiţă un zîmbet pe cînd mă apropiam de ea. În ultima clipă, plecă ochii. Urmă un moment ciudat, cînd nici unul din noi nu a știut ce să facă. Ea era tot cu mîinile în buzunare. Apoi şi le scoase pe amîndouă şi le întinse spre mine.

— Mi-am uitat replica.

I-am strîns mîinile, apoi, destul de stînjenit, m-am aplecat şi am sărutat-o pe obraz.

— Nu-i nevoie de nici o replică.

Atunci mă privi în ochi; o urmă a vechii ironii – sau poate o întrebare, nu ştiam.

— Nu te-ai schimbat.

— Nici tu. Arăţi stupefiant.

— „Stupefiată“ ar fi cuvîntul potrivit.

Nu era fardată. De aproape, îşi arăta vîrsta. Erau riduri normale, lăsate de ani, la care se adăugau şi cele de oboseală. Simţeam că încearcă să-și ascundă frica. Nu era deloc sigură de mine, cine eram,

ce devenisem. Zîmbeam amîndoi, așa cum își zîmbesc străinii, ușor stingheriți de propria lor stinghereală.

— Mașina e afară.

— În regulă.

Se întoarse și o porni spre ieșire, în noapte.

— Îți sînt... îți sîntem atît de recunoscători, Dan, eu...

— Mă întorceam oricum. Cinstit.

Se uită în jos la pavajul ud și făcu cu capul un gest de resemnată acceptare. Ne apropiam de locul unde își parcase mașina. Se întoarse spre mine.

— Crezi că mai ai putere să-l vezi chiar în seara asta?

— Bineînțeles.

— M-am gîndit că poate ai vrea mai întîi să bei ceva. Ne putem opri la Randolph.

— Minunat. Și după aceea te invit la cină.

— Am pregătit ceva acasă. Guvernanta străină...

— Insist.

Din nou o scurtă încleștare a voințelor; și din nou cedă cu același gest concesiv din umeri.

În timp ce străbăteam distanța scurtă pînă la hotelul Randolph, îmi prezentă clinic, aproape cu indiferență, starea sănătății lui Anthony. Ceea ce inițial fusese un cancer incipient al stomacului se generalizase; soluția paliativă a operației eșuase. Supraviețuia, depășind deja prognoza inițială. Ne-am informat reciproc despre copiii ei, alte rude, Caro. N-am spus nimic de Barney. În timpul acestui schimb de banalități, nu simțeam nici un fel de tristețe, ci mai curînd o fericire secretă; toate aceste locuri uitate – nu mai fusesem la Oxford de șaisprezece ani – și totuși neuitate – străzi, clădiri, femeia de lîngă mine care conducea mașina; dar exista un sentiment mult mai adînc, impresia că trecerea timpului, a vieții noastre personale și-a schimbat cursul... clipe care au zburat și cărora ești bucuros că le-ai supraviețuit. Poate că prezența morții are întotdeauna acest efect. Valori pierdute își recapătă sensul, faptul de a fi încă în viață devine norocul fundamental pe care fiecare zi obișnuită, plină de compromisuri, reușește să te facă să-l uiți.

Am găsit o masă la Randolph. Își scoase haina cu aspect rusesc; un costum cu pantaloni, o bluză simplă crem, prinsă la gît cu o broșă mare cu agate. Părea mai înaltă și mai subțire decît mi-o aminteam; poate era numai din cauza costumului. Am comandat pentru ea un Campari și un whisky mare pentru mine. Chelnerul nici nu se îndepărtase bine, că am și pus capăt banalităților.

— În decursul anilor, am încercat să-mi imaginez deseori ziua de azi, Jane. Dar nu mi-am imaginat-o în felul acesta. Privirea îi rătăcea pe masa dintre noi. Am continuat: Totul s-a întîmplat numai din vina mea. Vreau ca măcar asta să fie clar între noi.

Șopti:

— Totul e din vina noastră. Asta e unul dintre puținele puncte din religie asupra căruia Anthony și cu mine încă mai sîntem de acord.

— Nu mai eşti catolică?

Zîmbetul deveni mai natural.

— Toate astea au fost demult.

— Mi-am petrecut noaptea trecută încercînd să aflu cîte ceva de la Caro.

Continuă să zîmbească, deşi îşi plecă din nou privirile.

— Am abandonat totul cu ani în urmă.

— Şi Anthony?

— A cerut ultima împărtăşanie. „Sacramentul bolnavilor", cum îi spun ei. Sau cel puţin aşa cred. Probabil că şi-a dat seama cît de ciudat îmi suna toată explicaţia asta vagă. Corbii ăia încă îl mai vizitează, în orice caz. Apoi adăugă: În decursul anilor a devenit, între noi, un subiect tabu. Un teren privat indispensabil oricărei căsătorii decente, cum spun ei.

Chelnerul ne aduse băuturile. Am observat acea dublă folosire a persoanei a treia plural, „ei"; şi mi-au trebuit cîteva clipe ca să pot renunţa la iluzia că mariajele invidiate trebuie să fie neapărat perfecte.

— Şi copiii?

— S-au luat după mama lor, cea fără de Dumnezeu.

— Nu mi-am dat seama.

Sorbi din Campari. Aşteptam să văd dacă va folosi prilejul pentru a închina în cinstea revederii noastre. Dar nu, nu avea să-mi dea nici o indicaţie, nici chiar printr-un gest banal, în legătură cu ceea ce simţea în adîncul sufletului. Eram descumpănit, poate pentru că venisem cu atîtea idei preconcepute... sau poate că interpretasem greşit părerea lui Caro despre mătuşa ei. Mă aşteptasem la mai multă maturitate şi siguranţă de sine, dar şi la mai multă căldură. Veşnicul surîs pe care-l asociasem întotdeauna cu imaginea ei părea să fi dispărut; la fel şi vechea ei vitalitate – magnetismul, poezia cu care reuşea întotdeauna să încarce pînă şi cele mai neînsemnate întîlniri; o fluturare grăbită a mîinii peste strada aglomerată, un zîmbet peste capetele celorlalţi la o petrecere. Începusem s-o bănuiesc că se controlează şi îmi era imposibil să ghicesc ce se ascunde sub această rezervă a ei.

— Încep să cred că dacă religia poate încasa asemenea lovituri, e o dovadă că e totuşi solidă.

— El s-a priceput întotdeauna să ceară chiar şi evenimentelor incompatibile o paradoxală confirmare a certitudinilor lui. Apoi adăugă: Sau chiar adevărurilor incompatibile.

— Absurditate dusă la extrem?

— Cam aşa ceva.

Făcea un efort evident să fie mai comunicativă. Continuă:

— Nu pare deloc speriat. Aş zice chiar că e curajos. Şi a adoptat o atitudine filozofică. E foarte filozof pentru un profesor de filozofie. Cu toate acestea, se simte mult mai aproape de moarte decît de orice altceva. Pentru el, singurul dialog adevărat e dialogul cu ea. Apoi, cu o uşoară strîmbătură: Sau cu adevărurile eterne.

— E uşor de înţeles.

— Desigur. *Chacun à sa mort.*

— El a spus asta – sau tu?

Zîmbi ambiguu.

— Va muri ca un autentic produs al Oxfordului. Fără să-și fi pierdut simțul ironiei.

Căutam să văd ce ascundea acel zîmbet.

— Îmi face impresia că nu e singurul curajos.

Ridică din umeri.

— Nell crede că sînt foarte rece și prozaică.

I-am studiat din nou profilul; căuta cuvinte pe care să le poată înțelege un străin.

— În ultimii ani, Nell a devenit groaznic de convențională și de reacționară, tipul *Daily-Telegraph.*

— Așa am dedus și din ce spunea Caro.

— O notabilitate a comitatului. Cred că l-am subestimat pe Andrew.

— N-a fost niciodată atît de prost pe cît voia să ne facă să credem.

— Mi-amintesc că asta a fost întotdeauna părerea ta.

— E fericită cu el?

Din nou zîmbetul fugar: ca și cînd astfel de lucruri ar fi detalii fără importanță.

— Fericită atît cît i-o permite firea, cred.

— Mă bucur.

Dar Jane continua să-mi ocolească privirea. Amîndoi urmăream un grup de studenți din fundul sălii. În comparație cu extravaganța lor, bietul nostru dandysm din anii '40 părea tare timid. Simțeam din ce în ce mai clar că Jane mă respingea; era distantă și necomunicativă, ca și cum ar fi vrut să mă facă să înțeleg că mă aflam aici împotriva voinței ei. Aș fi preferat s-o văd adoptînd față de mine manierele convenționale pe care tocmai i le reproșa lui Nell. Am făcut o nouă încercare de a întinde o punte peste hăul dintre noi.

— Jane, ce vrea de la mine?

— Să rescrie puțin trecutul, desigur.

— Adică?

Ezită.

— De ani de zile n-am mai vorbit despre tine, Dan. Și nici despre trecut. Știu că dorește neapărat să te vadă, dar niciodată... n-a vrut să spună niciodată de ce. Continuă, vorbind mai repede: Problema cu oamenii hipercivilizați e că stăpînesc la perfecție tehnicile care le permit să ascundă adevărurile necivilizate. Tot ce știu e că a fost foarte amărît cînd am încercat să-i sugerez că nu avem dreptul să-ți impunem așa ceva. Adăugă: Asta, cel puțin, a fost... autentic.

— Atunci sînt de partea lui. Consider că aveați acest drept.

— Toate astea nu înseamnă că nu-ți sînt foarte recunoscătoare că ai venit.

O clipă, ochii lui Jane își recăpătară privirea de altădată; candoare, autoironie.

— În momentul de față nu prea sînt într-o dispoziție în care să pot vedea vreo speranță sau vreo rațiune în ceva. Nu trebuie să iei în seamă ce spun.

Ceea ce însemna, bineînțeles, că voia să se asigure că o iau în seamă: era din ce în ce mai ciudat; fosta relație de rudenie dintre noi era acum total inversată, așa încît părea necesar să fie amintită în orice gest, în orice frază. Acum eram o persoană mult prea importantă și prea celebră, părea ea să spună, ca să mai am timp pentru o persoană neînsemnată ca ea.

— E și normal, în asemenea situație.

— Poate.

Zîmbetul ei era foarte artificial și, brusc, trecu, fără nici o logică, la o nouă scuză:

— Să nu uit. Nell m-a rugat să-ți spun că-i pare rău de ce ți-a spus la telefon. În legătură cu prietena ta, ea...

— E vina mea că m-am enervat. Am mușcat din momeală.

— Eu n-am văzut decît un singur film cu ea. Mi s-a părut foarte bună.

— Cred că o să facă carieră. Dacă se ferește de oameni ca mine.

— Presupun că în privința asta are și ea părerea ei.

Am aruncat o privire studenților din fundul sălii.

— Locul ei e la masa aceea, Jane. A greșit venind la masa mea.

— Vrea să se mărite cu tine?

Am clătinat din cap în semn că nu.

— N-am făcut decît s-o îndrum în timpul primei sale experiențe hollywoodiene. Încercînd să amîn inevitabilul.

— Adică?

— Momentul în care va începe să creadă în lumea aceea.

Zîmbi privind în jos, dar din nou în zîmbetul ei era puțin prea multă politețe convențională, ceea ce te făcea să crezi că mintea îi zburase în altă parte. Am văzut-o uitîndu-se pe furiș la ceas.

— E timpul să plecăm?

— Cred că acum au terminat ceea ce numesc ei masa de seară.

— Și a noastră? Unde mai mănîncă oamenii de aici în ziua de azi?

Ne-am ciondănit din nou puțin în legătură cu asta; Nell adusese o pereche de fazani de la Compton cînd venise ultima oară la ea... Dar am convins-o să renunțe și, în drum spre ieșire, am reținut o masă la restaurantul italian pe care mi l-a recomandat, în timp ce ea telefona acasă s-o anunțe pe studenta care locuia la ei că luăm masa în oraș. Am propus să-mi iau o cameră la Randolph. Dar acum era rîndul ei să fie neînduplecată. Am pornit spre spital.

Iată o situație în care aparatul de filmat ar fi putut reda mai bine ochii întrebători, privirile care se evitau, o rezervă ascunsă de ambele părți, stinghereală. Încă mai păstram imaginea lui Jane, o femeie de ceară modelată de Anthony și de concepțiile lui despre viață; dar se părea că personalitatea tristei variante de vîrstă mijlocie a originalului se exprima prin unele manifestări de independență devenită aproape indiferență. Dar nu se potrivea nici cu ceea ce mă așteptasem în urma discuției cu Caro; din nu știu ce motiv, acea latură a personalității ei nu voia să mi se arate.

Știam că va trebui s-o redescopăr pe Jane, să caut calea ce mă va conduce spre ea și că această cale avea să fie tare ocolită. Că aveam de străbătut întinderi de profund narcisism... și cu interdicții foarte stricte. Ceea ce trebuia să regăsesc pentru a putea vorbi limbajul acestui oraș nu erau normele obișnuite de conversație ale burgheziei engleze, ci, folosind cuvintele lor evazive, frazele neterminate, arta lor de a oscila permanent între ceea ce se spune și ceea ce nu se spune, trebuia să regăsesc limbajul unei caste. Trăisem prea mult timp în exil, într-o lume în care unicul „test", unicul criteriu de judecată era gradul de pricepere al fiecăruia într-un anumit context, calitatea randamentului, la mii de ani-lumină de această minusculă societate care trăiește esențialmente, în ciuda aparentelor sale orientări academice, conform noțiunii abstracte – și adesea absurde – a necesității unor reguli de conduită personală și a unor adevăruri personale bine determinate.

În spatele aparentei deferențe a lui Jane față de mine, simțisem și o ușoară condescendență, de felul celei pe care intelectualii o au față de țărani, căutîndu-le tot soiul de scuze pentru a le justifica ignoranța. Mă făcea să simt că eram încă prea impregnat de mirosul neplăcut al lumii vulgare în care trăisem, că cel puțin unul din motivele pentru care nu vorbea mai deschis despre ceea ce simțea cu adevărat se datora faptului că eram prea pîngărit și devenisem prea obtuz – ca urmare a contactului cu mințile inferioare, dintr-o lume inferioară – pentru a putea înțelege. Aceasta coexista probabil cu teama că acum trebuia să recunoască în mine omul cu o experiență de viață de care locuitorii turnului de fildeș care era Oxfordul, închistați în formalismul lor lingvistic și etic, se lipsiseră. Mica noastră dispută, dacă să luăm masa în oraș sau acasă, era un simbol al acestei atitudini. Eu îi cerearm să accepte ceea ce devenisem ; și ea m-a acceptat, dar considera că e o prostie. De îndată ce menționasem restaurantul italian, venise cu obiecții – era „absurd de scump" ; părea să spună prin asta că în viața noastră banii ar trebui să fie o problemă, că n-ar fi trebuit să depășim niciodată vechiul nostru statut de studenți lefteri.

Astfel, pe cînd mașina înainta pe străzile învăluite în ceață, mă simțeam deconcertat și dezamăgit ; și din ce în ce mai agitat. Simțeam cît de departe eram de femeia de lîngă mine și intuiam cu cît mai departe aveam să-l simt pe soțul ei. Din nou m-a cuprins brusc o dureroasă nostalgie pentru fata din Los Angeles, care nu era departe de mine decît în spațiu și pe care tocmai o exclusesem din viața mea, pentru a face o faptă bună. Nu de trupul ei aveam acum nevoie, ci de franchețea și de simplitatea ei și de apartenența ei la momentul prezent. Cinematograful exclude tot ce nu e moment prezent ; nu permite nici o privire în trecut sau viitor ; este deci visul cel mai puțin riscant. Iată de ce i-am acordat atît de mult din timpul și din talentul meu.

Crime și pedepse

Efectul istoriei colective asupra istoriei particulare a unui individ e un mister; sau, pentru că secolul nostru nu poate fi acuzat că nu se străduiește să rezolve enigma, ar trebui probabil să spun că e un mister pentru mine. Toată viața mea am oscilat între liberul arbitru – cel puțin pînă la un anumit grad – și determinism. Singura concluzie clară la care am ajuns este că hotărîrile mele personale luate „liber și nesilit de nimeni" nu mi se par în general mai înțelepte decît dacă mi-ar fi fost impuse de hotărîrile unui destin orb. Dintre moștenitorii bestiarului teologic din secolul al XVII-lea, chietismul era cel împotriva căruia tata lupta cu cea mai mare înverșunare... ideea că grația divină nu are nimic de-a face nici cu virtutea, nici cu viciul, mi-a făcut întotdeauna mare plăcere. Bineînțeles că n-am descoperit grația divină, dar nici n-am găsit vreun motiv întemeiat pentru a trage concluzia că ar fi mai puțin profitabil să cedezi impulsurilor propriei naturi decît să le reziști. Problema, bineînțeles, constă în dificultatea de a ști pînă la urmă care este adevărata ta natură.

Nu-mi amintesc ca deprimarea extinsă pe plan național din prima decadă postbelică, resentimentul general că acum trebuia să plătim pentru că am cîștigat afurisitul ăla de război, să fi frămîntat prea mult pe vreunul dintre cei în mijlocul cărora trăiam. Astăzi mi se pare că singura trăsătură distinctivă comună întregii mele generații – și nu mă refer numai la clasa socială din care fac parte – a fost egoismul împins la extrem. Am asistat fără nici un regret (regretele au apărut mai tîrziu) la prăbușirea unui imperiu colonial și a unei puteri economice care generaseră cultura noastră, mai ales pentru că dispariția unei misiuni naționale dădea egoismului nostru individual mai mult *Lebensraum.* Dacă în viața publică cei mai mulți dintre noi erau liberali, în viața particulară eram fiecare membrul unui partid compus dintr-un singur individ – fapt ce prevestea multiplele dezertări spre dreapta care au avut loc în anii '60. Germenii situației prezente, în care totul este hotărît de lupta dintre cei care aspiră spre bogăție împotriva celor care o dețin deja, pluteau în aer încă de pe atunci.

Cei mai mulți dintre noi încă mai vedeau această luptă în lumina teoriei marxiste. Adevărata față a mișcării laburiste britanice și a partidului său încă nu fusese descoperită. Nici unul dintre noi nu prevăzuse cît de cripto-burghez și de conservator va deveni acest

partid şi că viaţa politică a ţării va fi măcinată de lungi bătălii, nu atît între conservatori şi socialişti, cît între confortul apatiei (destinul istoric) şi accesele întîmplătoare de politică voluntaristă; nu o confruntare reală între capital şi forţele muncitoreşti, ci doar o simplă alternanţă la putere şi şantajul reciproc. Virtuţile naţionale care vor supravieţui (decenţa civică, ura faţă de violenţă şi tot restul) vor apărea într-o bună zi în egală măsură ca efect al unei simple indolenţe, cît şi ca rezultatul unei opţiuni ferme. Pînă şi absurda nostalgie pentru trecutul imperial şi militar – pe care în ultimii ani îl considerasem o ciupercă otrăvitoare crescută pe un pom uscat (şi pe care nu eram deloc sigur că atitudinea sceptică pe care o adoptasem în legătură cu Kitchener, în manuscrisul meu, o va contrazice, deşi fusese unul din motivele pentru care îl acceptasem iniţial), nostalgia asta absurdă este mult mai puţin rezultatul unor convingeri politice, cît al unui sentiment vag dar neliniştitor de insatisfacţie pe care ni-l creează prezentul nostru egoist.

Ca atîţia soldaţi întorşi acasă, în acea primă decadă de „pace“, întreaga ţară s-a simţit demobilizată, eliberată de secole de constrîngeri plictisitoare şi principii stricte, de tot ce era datorie faţă de altul, de menţinerea unui prestigiu fals, de obligativitatea de a adopta un comportament stereotip. Festivalul britanic din 1951 nu a fost nicidecum simbolul unei ere noi, ci prohodul celei vechi. După care, societatea noastră, pînă atunci omogenă, a explodat, despărţindu-se în triburi şi clase şi, în cele din urmă, în indivizi particulari.

În principiu, nu sînt împotriva acestui lucru. Nu m-am mai simţit „britanic“ de cînd eram copil de şcoală. Mă simt englez, pur şi simplu, şi încă într-o foarte mică măsură. Dar cred că e limpede acum că am dat greş, că între o naţiune de patrioţi la comandă şi o populaţie de indivizi egocentrişti, s-ar fi cuvenit să găsim o fază intermediară. N-am reuşit să vedem ce se întîmpla cu adevărat; tot aşa cum n-am reuşit să înfiinţăm noi partide politice care să corespundă necesităţilor – şi pericolelor – unei societăţi tot mai egocentriste; după cum ne-a lipsit şi onestitatea de a arunca vechile măşti. Obsesia de sine exista la noi toţi, dar o tratam ca pe un secret personal ce trebuia păstrat... dă-i înainte cu discursurile atît de dragi puritanilor – interminabilele discuţii publice despre economie, despre noul rol al Marii Britanii (ca şi cînd ar fi o distinsă actriţă), farsa Suezului şi, mai recent, declaraţiile răsunătoare contra pornografiei şi a societăţii permisive, triumful lui Carnaby Street asupra lui Downing Street, triumful „pîinii-şi-circului“ furnizate de televiziune asupra sentimentelor cu adevărat democratice. Tot ceea ce a pasionat vreodată generaţia mea şi tot ce a inventat ea a fost destinul individual; cu consecinţa că fiecare dintre noi a rămas orb faţă de toate celelalte destine. Poate că aşa e mai bine, eu nu mai ştiu; dar enorma suprastructură a ipocriziei şi ceaţa vorbirii duble emise în acest proces (încă incomplet), va face ca epoca noastră să emane un miros pestilenţial în nasul istoriei.

Nu pretind că Dan era sincer şi ştia ce avea să ne aducă viitorul; şi nici că era partizanul unor soluţii extreme – gata din start să omoare

un copil nenăscut pentru a nu lăsa nesatisfăcută nici cea mai măruntă dorință personală –, deși acum aș fi dorit, cred, să fi lăsat în urma lui mai multă intransigență și mai puține minciuni și compromisuri. Dacă se declara în favoarea viitorului cu ceva mai multă hotărîre decît majoritatea contemporanilor săi, o făcea numai pentru că egoismului său i se oferise mult mai mult și avusese mai multe ocazii să și-l satisfacă. Cred că Nell n-a avut nici o șansă.

Secolul ego-ului i-a permis să convertească vechile păcate în noi libertăți. Pe Nell, secolul ego-ului a închis-o într-o cușcă. Ăsta a fost adevăratul motiv al geloziei ei ; aici s-a făcut Dan vinovat de adulter.

Dan, ca tot restul englezilor, confruntați cu necesitatea de a face față hotentoților care încep la Calais, se închidea în sine. Intensa lume interioară în care trăise încă din copilărie, unde imaginația pură se împletea cu o realitate imaginativ modificată, deveni lumea normală. Dacă uneori, în trecut, această lume a sa păruse o perversitate, o răutate, era acum izbăvită – și Dan o transformă tot mai mult într-o lume personală. Îi venea tot mai greu să suporte orice interferență în viața sa particulară și nimeni nu putea emite nici un drept asupra ei. Nell deveni un pericol, se putea, în orice clipă, strecura să verifice „aurul" din acele ascunse cute cenușii ale creierului lui și să descopere cît de puțin era. Bănuiesc că incompatibilitatea noastră crescîndă era o chestiune de istorie, dar era în egală măsură și o chestiune de psihologie personală.

Dacă m-aș fi născut mai devreme, într-o lume în care societatea îi pedepsea pe eretici, poate că n-aș fi înșelat-o pe Nell niciodată – sau, în orice caz, aș fi ascuns înșelătoria mult mai bine. Dar eu eram ceea ce victorienii au izgonit din arta lor : un dramaturg. Cred că dacă au condamnat și au castrat atîta vreme teatrul, au făcut-o pentru că au știut că scena este cu mult mai aproape de realitatea indecentă decît romanul. La teatru, secretele sînt dezvăluite în public, sînt povestite fără rușine unor străini, replicile sînt rostite de actori în fața unui public, în loc să rămînă, sub forma lor de litere ale unui tipar anonim, într-o intimitate aidoma cu cea a defecării și masturbării. Cuvintele nu prind viață numai într-o singură minte, ci sînt rostite de femei și de bărbați în fața unui auditoriu. Romanul, tiparul, e foarte englezesc ; teatrul (în ciuda lui Shakespeare) nu e. Am fost întotdeauna conștient de acest paradox existent între eul meu, ființa mea intimă care se ascunde, și cea publică, dezvăluită tuturor ; între *Sonetele* mele nescrise și *Teatrul* meu, care vorbește deschis.

În 1954 am scris primul meu „mare" scenariu – cronologic, al patrulea. Exterioarele urmau să fie filmate în Spania. M-am dus pentru prima oară la Hollywood, căci era și prima mea întîlnire cu un „mare" producător – un monstru sacru... și ca toți cei ca el, conform oricărei judecăți sănătoase despre oameni, era mai aproape de substantiv decît de adjectiv. Nell și Caro au venit cu mine în America, dar au stat cu mama și cu tatăl vitreg al lui Nell, pe coasta de est. În cele trei săptămîni pe care le-am petrecut singur pe coasta de vest, m-am

culcat cu o fată care m-a agăţat în barul hotelului. Dorea să-şi facă intrarea în lumea în care tocmai făceam şi eu primii paşi nesiguri, dar nu era o curvă ambiţioasă, ci o tîrfuliţă care nu lua viaţa prea în serios, de genul celor pe care Preston Sturges o punea pe Veronica Lake să le întruchipeze atît de bine pe ecran. A început să-mi placă de ea şi în pat, şi în afara lui, în bună parte pentru modul ei de a accepta viaţa de zi cu zi, care contrasta plăcut cu nevoia crescîndă, aproape maniacală, a lui Nell de a trăi oriunde în altă parte decît în prezent. Îmi plăceau pînă şi naivităţile şi ignoranţa ei (venise şi ea numai de o lună-două din vestul mijlociu), în special pentru că propria mea superioritate, conferită de cunoştinţele mele recente despre lumea filmului, era extrem de redusă... nimic mai mult decît ce puteam şi eu aduna zilnic, din mers.

Era şi prima mea întîlnire cu cineva care, ca atîtea alte americance, nu vedeau nici o legătură între actul sexual şi romantism şi considerau actul sexual ca un fel de amestec de anatomie şi gastronomie: ceva despre care se poate discuta înainte, în timpul şi după, ca despre un meniu. Nu eram obişnuit cu o astfel de francheţe şi la început m-a fascinat, deşi această latură a lucrurilor a început să-şi piardă din farmec înainte de a mă întoarce la Nell – şi de atunci a tot continuat să şi-l piardă. Părţile corpului omenesc sînt substantive şi acţiunile sînt verbe şi nimic nu distruge mai radical plăcerile trupului ca necesitatea de a evalua şi analiza ceva ce de fapt constituie un limbaj în sine; ca şi muzica, se savurează cel mai bine în tăcere. Dar nu o învinuiesc pe Elaine pentru că s-a conformat obiceiurilor culturii ei – ca să fiu drept, ei îi datorez faptul că am sesizat o diferenţă esenţială între această cultură şi cultura noastră.

Pe scurt, a fost o aventură amoroasă cu America însăşi. În ciuda lui Elaine, în timpul acestei prime vizite nu mi-am dat pe deplin seama cît de departe era California de restul Statelor Unite. Mi-a plăcut mult, deşi nu atît din motive intrinseci, cît pentru totala ei lipsă de asemănare cu Anglia şi pentru infinitele posibilităţi pe care mi le oferea de a-mi înăbuşi această latură prea englezească a naturii mele. N-am avut nici un sentiment de vinovăţie din cauza lui Elaine; sau poate atît cît să menţin cele trei săptămîni de întîlniri şi jocuri sexuale cît mai clandestine. Îi telefonam lui Nell aproape în fiecare zi – nu atît din solicitudine, cît ca să mă asigur că nu se hotărăşte brusc să ia avionul şi să mă surprindă. Presupun că devenisem destul de amoral sau că adoptasem mentalitatea unui şeic poligam. Nell era suficient de atrăgătoare ca să mă facă s-o doresc, putînd s-o amăgesc fizic destul de uşor – şi, ca majoritatea femeilor, punea mare preţ pe acest test „la pat". Mi-a plăcut destul de mult şi săptămîna pe care am petrecut-o împreună în Connecticut, înainte de întoarcerea acasă, mai ales pentru că vizita la Hollywood îmi conferise în ochii părinţilor ei un statut pe care pînă atunci nu-l avusesem.

Vacanţa noastră de lucru în Spania, mai tîrziu, în acelaşi an, cînd s-au filmat exterioarele, nu a fost un succes. Am închiriat o mică vilă, chiar lîngă Valencia, lîngă plajă, şi am angajat o tînără spaniolă să

vadă de Caro. Dar pe Nell o plictiseau lungile filmări. Nu puteam s-o învinuiesc, începuseră să mă plictisească şi pe mine, dar era prima oară cînd vedeam o asemenea filmare, care implica sute de figuranţi, şi simţeam că am datoria profesională să urmăresc totul cu atenţie. De altfel, nici monstrul meu sacru nu mă lăsa să şomez. Anxietatea şi megalomania sa incipientă se accentuau pe măsură ce se apropia turnarea şi au rămas la un diapazon înalt pînă la sfîrşit. Fusesem avertizat de tînărul regizor american căruia i se oferea de asemenea marea şansă, că aşa se întîmpla întotdeauna şi reuşisem să nu mă mai las impresionat de potopul de obscenităţi şi constantele ameninţări cu concedierea. Scene care cu o zi înainte fuseseră „mari" deveneau peste noapte – de obicei cea dinaintea filmării – „infecte". Tot timpul cît am scris scenariul, bătrînul afurisit m-a bombardat cu ideile lui, expunîndu-mi-le cu toată delicateţea unui vulcan în acţiune... şi ideile lui extravagante aveau obiceiul să reapară după cîteva săptămîni sau chiar luni, sterile ca nişte aisberguri, ameninţînd permanent să scufunde orice iniţiativă inteligentă pe care am fi vrut s-o luăm eu sau regizorul american. Toate astea au dat şi mai multă apă la moară neîncrederii şi dispreţului lui Nell pentru această meserie.

Adoptase de asemenea un accentuat snobism intelectual criticînd rivalităţile meschine, discuţiile lipsite de miez, monomania şi tendinţa care îi caracterizează pe cineaşti, de oriunde ar fi ei, de a discuta permanent despre meseria lor. Este, sau era pe atunci, o lume fără absolvenţi universitari şi care ignora cu desăvîrşire tot ce îi era exterior. O lume la fel de iraţional ierarhizată ca cea a Egiptului Antic. Dispreţul lui Nell faţă de mine creştea proporţional cu refuzul meu de a nega *en bloc* lumea pe care o detesta. Iar eu, la rîndul meu, consideram o insultă dispreţul pe care îl arăta faţă de scenariul meu, care constituia punctul de plecare al acestei enorme cheltuieli de bani şi de energie. Nell începuse să-şi petreacă zilele pe plajă cu Caro şi cu servitoarea. Aveam un motiv să accept această soluţie : teama permanentă ca nu cumva vreunul dintre membrii echipei de filmare veniţi de la Hollywood să fi aflat despre aventura mea de acolo. Preferam s-o ştiu pe Nell ceva mai departe.

Cîteva luni mai tîrziu, eram în primăvara lui 1955 din nou la Londra, lucram la al doilea scenariu pentru Tony. Andrea era din nou secretară de producţie, iar sentimentele pe care le nutream de multă vreme unul faţă de celălalt au dus, într-o bună zi, la deznodămîntul logic... nu ştiu cum a ghicit Nell ceea ce se întîmplase, dar ca să obţină probe, a angajat un detectiv particular. Într-o seară, cînd m-am întors acasă, am găsit un exemplar al raportului lui, pe care Nell mi-l lăsase să-l citesc. Ea şi Caro dispăruseră. După primul şoc, am avut un sentiment de uşurare. În cele din urmă am telefonat la Oxford. Probabil că aşteptau telefonul, căci mi-a răspuns Anthony, a refuzat să mi-o dea pe Nell la telefon, n-a vrut să discute nimic atunci şi a insistat să vină la Londra să discutăm.

Cîteva zile mai tîrziu, a apărut la noi acasă şi ne-am dus să luăm masa în oraş. Mă aşteptam la una din obişnuitele sale izbucniri moralizatoare şi am fost surprins de tonul degajat cu care a abordat discuţia.

De cîtăva vreme încoace, Jane şi cu el îşi dăduseră seama că lucrurile nu mergeau bine ; era problema mea personală de conştiinţă şi n-avea rost să judece el ce e rău şi ce e bine. Mi s-a părut că în sinea lui se temea de mine, poate de ceea ce aş fi putut spune despre Nell şi obiceiul ei de a se retrage la Wytham de cum apărea o neînţelegere. Se arăta rezonabil şi manifesta atîta respect faţă de viaţa şi de lumea mea profesională, încît toate astea păreau suspecte din partea unui autentic universitar oxfordian ca el.

Nell era „profund jignită“ şi nu vorbea decît de divorţ. Dar el se gîndise că dacă totuşi voiam să fac o încercare de a-mi salva căsnicia, el şi Jane ar putea s-o convingă să mai aştepte puţin înainte de a deschide acţiunea. Insistă asupra acestei soluţii şi (pe bună dreptate) o folosi pe Caro ca argument; dar acceptă puţin cam prea repede ideea că doi părinţi care se ceartă permanent pot avea asupra copilului un efect la fel de dăunător ca şi doi părinţi divorţaţi. Atunci i-am mărturisit – şi el a păstrat secretul – că existaseră şi alte femei. N-am dat nici un nume şi nici detalii, dar mi-am dat seama că mărturisirea îl şocase atît pe englezul mic-burghez din el, cît şi pe filozoful catolic. Am simţit ceva iezuit în modul în care a reacţionat; cu ani în urmă, ar fi discutat deschis, încercînd să descopere ce m-a împins la această comportare; acum, în mod evident, considera mai chibzuit să joace rolul omului de lume.

Trebuia să se întoarcă la Oxford chiar în seara aceea şi ne-am despărţit pe la trei; deveniserăm din ce în ce mai circumspecţi şi ne depărtaserăm tot mai mult unul de celălalt. Lipsa oricărei mustrări de cuget (afară doar de Caro) şi faptul că recunoşteam deschis că sînt omul care sînt (diferit de omul pe care credea el că-l cunoaşte) trebuie să-l fi întristat şi să-l fi înfuriat. Dar nu a arătat asta în nici un fel. Sînt, probabil, nedrept cu el. Poate chiar încerca să rămînă neutru, dar, paradoxal, delicateţea sa diplomatică m-a făcut să regret că nu am fost mai brutali unul cu celălalt. Am hotărît că jucase rolul preotului. În sinea lui mă condamnase fără drept de apel; politeţea era rezervată condamnaţilor, nu posibililor inocenţi. Cred că adevărata problemă consta în faptul că el credea că îi dispreţuiesc judecata, cînd eu, în realitate, continuam s-o respect. Încerc de fapt să explic ceea ce s-a întîmplat mai tîrziu.

După aceea, am trecut alternativ de la stări în care nu-mi păsa cîtuşi de puţin de ce mi se întîmplase la momente, mai rare, cînd regretam lumea din care mă exclusesem singur. Lui Nell nu-i simţeam lipsa decît în minore probleme domestice. Cînd Andrea s-a mutat la mine, chiar şi aceste neajunsuri au dispărut. Lui Caro îi simţeam puţin lipsa, dar foarte puţin, trebuie s-o recunosc. Cred că pentru mine pierderea cea mai mare au fost Anthony şi Jane. Asta mă făcea să înţeleg cîte ceva în legătură cu motivul iniţial pentru care mă căsătorisem cu Nell; dar nu schimba cu nimic sentimentul meu de respingere – cum era fraza aia din Langland – dragostea e mai uşoară ca o frunză de tei şi mai înţepătoare ca vîrful unui ac?

Cînd m-am despărţit de Anthony, ajunseserăm la o înţelegere : eu eram cel care trebuia să acţioneze. Dar săptămînile treceau şi eu nu

făceam nimic. Nu pot să dau vina pe Andrea; nu era o ființă posesivă, nu cerea nimic de la viitor. Dar această virtute a ei făcea să-mi apară și mai neatrăgătoare întoarcerea lui Nell. În cele din urmă, Nell fu cea care trecu la acțiune, prin intermediul unei scrisori din partea avocatului ei. Nu m-am apărat. La tribunal, Nell a fost de o răceală de gheață – a venit singură, fără Anthony sau Jane – și cred că nu s-a uitat la mine nici măcar o dată în tot timpul procesului. Eu, dacă mă uitam la ea, o făceam mai mult din curiozitate. Mi se părea că aparținea deja trecutului, un personaj dintr-o piesă uitată. Intenționasem să vorbesc cu ea după aceea, s-o întreb de Caro, să stabilesc un soi de armistițiu, acum că despărțirea era definitivă; dar prima tentativă de apropiere mi-a fost retezată scurt. Nell nici n-a vrut să stea de vorbă cu mine. Nu insistasem pentru a obține dreptul la vizită cît timp eram cu toții în moara justiției, dar acum mi se acordase oficial. Era ziua lui Caro, împlinea trei ani și voiam s-o văd. I-am scris lui Anthony și l-am întrebat cum să procedez. În cele din urmă, mi-a sugerat să vin la Wytham. Nell nu va fi acolo.

Așa că, într-o zi, am luat mașina și am plecat, ca să descopăr că și Anthony se eschivase, pretextînd că are o întîlnire. Ușa mi-a fost deschisă de Jane. Erau acolo cei doi copii ai ei și Caro și s-a folosit de ei cu mare succes tot timpul vizitei mele pentru a păstra o atitudine rece și o politețe seacă. Pretinse că Anthony se întîlnea la prînz cu un student, după care avea o după-amiază încărcată, iar Wytham era prea departe ca să mai vină la dejun. M-am simțit înfrînt cu mult înainte de a pleca. Toate strădaniile mele de a discuta și altceva decît simple banalități au fost zadarnice. Mă considera oare singurul vinovat? Asta nu o puteam hotărî decît eu. Dar trebuie să-și fi făcut și ea o părere, nu? Ce rost ar avea să mi-o spună? Nu a fost făcută nici cea mai mică aluzie la ziua aceea de vară din trecutul nostru. Am fost tentat să aduc eu vorba despre ea; dar știam că voi fi imediat pus la punct. Nu folosisem corect experiența noastră, eram deci incalificabil. Așa că am ținut în mine sentimentul de grotescă nedreptate văzînd că mă învinuia numai pe mine de un păcat pe care, de fapt, ea mă convinsese prima dată să îl comit. Ca și cum, prin adulterul meu, păcătuisem mai grav față de ea, decît față de Nell. Știam că va juca teatru, nu putea fi atît de calmă și indiferentă cum pretindea; și totuși cumva nu părea stînjenită și asta mă irita cel mai mult. Era o eroină din Jane Austen, Fanny Price de pildă, absolut convinsă că-și trăia viața conform unor tradiții morale bine stabilite, uitînd complet că, dacă ceilalți nu trăiau în același fel, o făceau poate din motive ceva mai serioase decît o reprobabilă lipsă de gust.

Am descoperit cîte ceva despre viața ei și a lui Anthony – că erau în căutarea unei case în oraș – și despre Nell. Se pare că lucra cîteva ore pe zi, fișînd cărți la una din bibliotecile universității și că s-ar putea să ocupe un apartament în aceeași casă cu ei, dacă vor reuși să găsească una destul de mare. Mă întrebam dacă Anthony dorea într-adevăr acest lucru, ținînd cont de părerile lui vechi (ținute secret) despre Nell, dar nu îndrăzneam să întreb. Mi se prezentau doar cîteva fapte, nu și realitățile din spatele lor. După masa de prînz, a plecat la

cumpărături cu cei doi copii ai ei şi m-a lăsat o oră singur cu Caro. Mi s-a părut o oră tare lungă, singur cu un copil pentru care devenisem un străin, într-o casă din care fusesem exclus şi în care nu mai aveam acces decît ca persoană fizică. A sunat telefonul, dar n-am răspuns. Cînd s-a întors, Jane a spus că probabil fusese Anthony. Am încercat s-o fac să mă compătimească, povestindu-i cît de greu reuşisem s-o distrez pe Caro, dar mi s-a răspuns cum că în general copiii au tendinţa să trăiască în prezent, lucru pe care trebuie să ne străduim să-l păstrăm; apoi că se „temea“ că erau cu toţii de părere că, în faza aceasta, cu cît o vedeam mai puţin pe Caro, cu atît era mai bine. Trebuia să ţinem seama de nevoia lui Caro de prezenţa mea, nu de nevoia mea de prezenţa ei. În cele din urmă, Jane a zis:

— Cred că într-o zi te va căuta ea.

Asta a fost singura replică mai binevoitoare pe care am reuşit s-o smulg de la Jane.

Dacă discuţia cu ea m-a lăsat nedumerit, psihologic m-a afectat şi frustrat şi mai puternic. Dintre noi patru, Jane şi cu mine ne schimbaserăm cel mai mult, dar în direcţii diametral opuse. Toate scînteile ei de ironie, francheţe, căldură intuitivă păreau să se fi stins. Prin contrast, găseam viaţa alături de Andrea excepţional de plăcută: nu ne certam, dar aveam destule discuţii amicale în contradictoriu pentru ca existenţa să nu devină prea dulceagă. Gătea bine, ştia să facă dragoste, avea foarte mult tact în ce priveşte munca mea – se ducea la lucru dimineaţa şi venea acasă în fiecare seară să mă ajute la scenariu, dacă aveam nevoie, sau să-mi povestească ultimele bîrfe, dacă de asta aveam chef. De asemenea, în maniera tipică a celor de pe continent (mai mult decît a englezilor), avea o sinceră şi permanentă nevoie de cultură. Într-o lună, am văzut alături cu ea mai multe expoziţii şi m-am dus la mai multe concerte decît cu Nell într-un an întreg. Şi totuşi, în ciuda acestor lucruri, am plecat de la Wytham conştient, o dată mai mult, că doream să mă fi căsătorit cu Jane. Nu puteam să-mi explic nicicum această dorinţă, căci în ziua aceea o uram. Am plecat profund umilit şi spunîndu-mi că Anthony o transformase într-o puritană rece şi fără viaţă. Am luat hotărîrea că n-am s-o mai vizitez niciodată pe Caro în acest condiţii (şi nici n-am mai făcut-o; de atunci, ori ne întîlneam chiar la Oxford, ori o aducea Nell la Londra).

Cînd m-am întors la Londra, i-am povestit Andreei cu amar sarcasm felul cum fusesem primit; prea amar, după cum a remarcat imediat. Presupun că mă simţeam învins şi căzut. Ca Lucifer: *Îmi voi înălţa tronul peste slava stelelor lui Dumnezeu*... şi mi-l voi instala printre stelele de la Hollywood. Cîţiva ani am continuat să mai am uneori accese de ambiţie deşartă, care masca tristeţea unui exil meritat.

Dar păcatul meu capital abia avea să vină, deşi ideea îmi trecuse prin cap chiar înainte de vizita la Wytham. N-am nici un fel de scuză pentru ceea ce am făcut – cel puţin aşa gîndesc acum. La vremea aceea, găsisem motive: nevoia de a-mi analiza problemele, de a le exorciza, credinţa că puteam trata această situaţie nu tocmai originală într-o manieră nouă şi că astfel va căpăta un sens. O altă justificare, negativă de data aceasta, ar fi fost faptul că cinematograful, cu temele

sale uşoare, gata confecţionate, mă făcuse deja să devin mai leneş, mai puţin inventiv. Am început, e drept, piesa străduindu-mă să evit orice identificare a personajelor, schimbînd locul acţiunii şi chiar unele detalii minore. L-am făcut pe Anthony profesor de şcoală particulară, undeva în vestul Angliei, eu eram un pictor în ascensiune, Jane şi Nell nu erau surori, ci colege de şcoală. Anthony devenea un tînăr Tartuffe conformist, Jane – soţia care nu-i ieşea din vorbă ; pe Nell, împotriva voinţei mele, din motive tehnice, a trebuit pînă la urmă s-o prezint într-o lumină mult prea bună, sincer „sfîşiată“ între artă şi convenţie, nehotărîtă, neştiind dacă să ierte sau nu infidelitatea care punea în mişcare acţiunea piesei.

Cîteva din certurile cu pictorul reproduceau aproape cuvînt cu cuvînt certurile noastre ; iar scena finală, cu personajul care era de fapt Anthony, un Anthony care încerca să-şi justifice amestecul în treburile pictorului rămas acum fără nevastă, etalîndu-şi principiile imuabile despre virtute, era – aşa cum probabil a recunoscut-o imediat – o evidentă parodie a acelei întîlniri pe care o avusesem după ce mă părăsise Nell. Era, din punct de vedere tehnic, una din scenele cele mai bune ale unei piese altminteri slabe, ceea ce agrava şi mai mult situaţia. Andrea, de obicei atît de lucidă, de data asta n-a fost la înălţime, lăsîndu-se orbită de sentimentele ei pentru mine. Dar, chiar dacă ar fi fost mai imparţială, mă îndoiesc că m-ar fi putut opri : eram hotărît să mă fac frate cu dracu', numai ca să le arăt ce gîndeam cu adevărat despre ei şi să le dovedesc celor trei că aveam puterea de a mă răzbuna în public.

Cronicile piesei au fost foarte circumspecte. Critica în general îmi reproşa faptul că profesorul şi soţia sa erau două personaje caricaturale, că toată acţiunea era prea statică, intriga insuficient diversificată. Una sau două cronici, inclusiv cea foarte nefavorabilă a lui Barney, erau profund ostile. Dar cronica de care mă temeam cel mai mult şi pe care o aşteptam cu nerăbdare, ca un luptător amator de guerilă care-şi plasează prima bombă, sosi fără întîrziere. Printr-o întîmplare nefericită a sorţii (una de care nu puteam fi învinuit şi pe care nici n-aş fi putut-o împiedica), Oxfordul fusese inclus pe lista de turnee a teatrului. Am păstrat scrisoarea, datată 9 ianuarie 1957.

Daniel,

Acum două seri, Jane şi cu mine am văzut *Învingătorii*, aici, la Oxford. Cred că titlul nu e potrivit. Noua piesă ni s-a părut o înfrîngere a oricărei demnităţi umane. Nu este vorba numai de travestirea vicioasă a adevăratei noastre relaţii, pe care ai găsit cu cale s-o urci pe scenă ; şi nici de faptul că ştii bine că mulţi vor recunoaşte imediat sau vor crede că recunosc numele adevărate în spatele încercării tale total (şi trebuie să presupun deliberat) inadecvate de a le camufla ; nici chiar de modul greu de înţeles în care ţi-ai vărsat furia pe Jane şi pe mine – referitor la lucruri care, ştii bine, n-au nici o legătură cu atitudinea noastră actuală. Ceea ce mă şochează cel mai mult este dorinţa ta evidentă de a demonstra că nu eşti răspunzător pentru acţiunile tale şi că deci imposibilitatea de a fi fidel lui Nell a fost, de fapt, vina ei şi

a noastră, nu a ta. Un argument care dovedeşte coruperea totală a oricărui simţ moral – şi să ştii că nu scriu în calitate de catolic sau de filozof, ci pur şi simplu ca cineva care odată s-a considerat prietenul tău apropiat – şi îmi dau seama că este foarte posibil ca această scrisoare să nu însemne nimic pentru tine. Acum mă îndoiesc că ţi-a mai rămas vreun dram de onestitate sau putere de a-ţi judeca propriile acţiuni.
Fără îndoială că arta trebuie să pornească de la viaţă ; şi fără îndoială că, de cele mai multe ori, are la bază experienţa personală a artistului. Pot, de asemenea, înţelege că o parte din această experienţă poate justifica o răzbunare publică. Ceea ce nu pot înţelege însă este cum de un artist responsabil poate folosi arta pentru a pune în spinarea unor oameni nevinovaţi propria sa vină. Chiar dacă Jane şi cu mine nu am fi catolici, cu concepţii catolice despre căsătorie, insinuarea că am fi fabricat intrigi pentru a o determina pe Nell să se desparte de tine ar fi absurdă. În realitate, sfaturile pe care i le-am dat, pînă s-a terminat divorţul, au fost exact opusul a ceea ce ne acuzi că am fi încercat. Motivul ascuns la care faci aluzie la un moment dat (că pedagogul-bufon – care se presupune că sînt eu – este îndrăgostit de nevasta pictorului) este o dovadă şi mai odioasă a necesităţii tale scandaloase de a perverti realitatea. De asemenea, greşeşti grav dacă îţi închipui că sînt invidios pe succesul tău în carieră. Chiar dacă aş fi avut vreo înclinaţie pentru această carieră, n-aş fi putut în nici un caz supravieţui acestor efecte pe care, evident, le are asupra caracterului tău.
Ne-am făcut un examen de conştiinţă, ne-am revăzut comportamentul faţă de tine din ultimul timp şi tot nu putem înţelege de ce am meritat să fim trataţi astfel. Nu ne-ai stîrnit furia, ci mila. Nu-mi dau seama dacă asta ţine de natura ta sau doar de modul tău de viaţă actual, dar concluzia noastră e că ai apucat-o pe un drum greşit şi periculos. Sîntem siguri că o parte din tine e conştientă de acest fapt şi că, dacă îţi vei reveni vreodată, vei regreta amarnic că ai putut să scrii această capodoperă minoră de minciuni puerile.
Nu-ţi putem răspunde nici în particular, nici în public, nu te putem da în judecată pentru calomnie, nu putem decît să suferim în tăcere. Şi asta ai ştiut-o de la bun început. Şi ce le vom spune lui Caroline şi propriilor noştri copii, cînd vor fi destul de mari pentru a-ţi citi şi înţelege piesa? „Geniul scuză totul“ este un adevăr discutabil chiar şi în situaţii obişnuite. Şi, personal, nu cred că tu faci parte din această categorie.
Nu dorim nici un răspuns la scrisoare – nici scuze, nici justificări. Am informat-o pe Nell că pe viitor nici eu, şi nici Jane nu ne vom mai asuma sub nici un motiv rolul de intermediari şi casa noastră nu va mai fi loc de întîlnire pentru tine şi fiica ta. De acum înainte, pentru astfel de aranjamente, te rugăm să apelezi la avocatul lui Nell. Singura concluzie pe care o putem trage este că te-ai hotărît să rupi orice legătură cu noi. E limpede că noi sîntem morţi pentru tine; şi, de acum înainte, şi tu vei fi mort pentru noi.

O scrisese de mînă şi se semnase cu numele întreg. I-am întins-o imediat Andreei – eram la micul dejun – şi am urmărit-o în timp ce citea. Rămase impasibilă.

— Uimit?

— Nu tocmai.

— Vei răspunde?

— Inutil. Își astupă urechile.

Se uită din nou la scrisoare.

— Bineînțeles că au propovăduit împăcarea. Dar fac pariu pe orice că i-au împărtășit lui Nell tot ce credeau despre mine.

Continua să se uite la scrisoare, ca și cum ar fi fost un document care ar fi putut s-o convingă mai bine decît mine.

— E clar că i-a făcut plăcere fiecare vorbă din această mică afurisenie, am continuat.

— Ce e aia afurisenie?

— Miercurea mare. Blestemul Domnului asupra păcătoșilor.

Și atunci, pentru că simțeam cu disperare nevoia de a avea măcar o singură ființă de partea mea, i-am spus de Jane. Ceea ce mi-a adus o iertare parțială din partea Andreei și, cu timpul – pentru că am discutat o mulțime despre asta –, a devenit aproape totală. Cred că identifica „duplicitatea“ lui Jane cu modul în care propriul ei soț folosea aceeași religie pentru a-și justifica înspăimîntătorul egocentrism.

Acum, după ani de zile, recunosc că Anthony a avut dreptate. Nici nu meritam altceva, în special pentru că nu știa nimic despre ce se petrecuse între mine și Jane. În urmă cu doi ani, a trebuit să am o explicație cu Caro, de ce scrisesem nenorocita aia de piesă; discuția s-a dovedit folositoare atît ca test pentru a-mi dovedi mie însumi că am devenit obiectiv, dar și pentru că adusese în discuție o problemă care pînă atunci rămăsese închisă între noi.

Învingătorii a ucis și altceva, nu numai o prietenie. Am mai scris două piese, dar n-am pus suflet în nici una din ele. Arta, ca și ființa umană, nu poate suporta prea multă realitate crudă.

Catastasis

Cînd te reîntîlneşti cu cineva pe care nu l-ai mai văzut de ani de zile, e normal să te simţi stînjenit şi e absurd să te miri că ai această senzaţie; şi totuşi asta făcea Dan de cînd se reîntîlnise cu Jane. Senzaţia de stînjeneală persista şi cînd ajunseră la spital. Jane opri motorul, apoi se întinse şi luă o carte din cutia de la bord. O clipă o ţinu în poală.

— Te conduc sus, Dan. Anthony vrea să fiţi singuri.

Nu se uita la el, dar probabil că îi sesizase dezorientarea. Din nou imaginaţia lui Dan nu fusese la înălţime: şi-l închipuise pe Anthony în pat, Jane de o parte, el însuşi de cealaltă – întîlnirea unor vechi prieteni, în amintirea vremurilor trecute.

— De ce să nu ne întîlnim la restaurant? Pot să iau un taxi, ceva.

— A, nu...

Îmi arătă cartea, venise pregătită să aştepte. Apoi se întoarse şi deschise portiera, punînd capăt oricărei discuţii. Dan se întreba de ce nu-i spusese mai devreme că avea să fie singur cu Anthony. Era clar că situaţia o stînjenea pe Jane, ca şi simpla lui prezenţă. Pe cînd se îndreptau spre intrare, a început să vorbească, să-i spună cît de bun era spitalul, o conversaţie evident de circumstanţă. Dan se simţea tot mai mult ca un soldat trimis pe cîmpul de luptă fără ordine precise.

Au intrat în lift şi au urcat la etajul trei; au luat-o pe un coridor pînă la o intersecţie mai mare. O infirmieră stătea la un birou şi scria. Cînd Jane se apropie, sora se uită la ea, îi zîmbi în semn că o recunoscuse, schimbară cîteva cuvinte, însă Dan nu le-a putut auzi. Jane urma să intre prima să-l anunţe pe Anthony. Dan o văzu dispărînd pe unul din coridoarele laterale. Doi bărbaţi în halate trecură pe lîngă el, discutînd despre o partidă de şah. Ar fi vrut să fumeze, dar în spatele infirmierei era un anunţ că e interzis. Ea se apucase din nou să scrie. Dan începu din nou să-şi pregătească replici pe care probabil nu le va spune; se uită fix la un avizier, fără să înregistreze nimic din ce scria pe bucăţelele de hîrtie. Îşi aminti în mod absurd de copilărie, de vremea cînd mergea la şcoală, de aşteptarea în faţa uşii directorului. Dorea să nu fi venit. Era o scenă pe care ar fi evitat-o într-un scenariu. În cele din urmă, o auzi pe Jane rostindu-i numele.

O urmă pe coridorul lateral. Se opri la cîţiva metri de uşa deschisă, tocmai în capăt.

— Aici.
— Bun.
— Fără prea multă compătimire. N-ajută la nimic.
— Am să încerc.
Ea ezita.
— Ei, acum te las.
Continua să ezite, ca şi cum îşi dădea seama că ar fi trebuit să mai spună ceva. Dar, apoi, cu un zîmbet convenţional şi crispat, ca şi cînd şi-ar fi terminat de jucat rolul, ar fi predat pachetul, se întoarse spre intersecţia unde se întîlneau coridoarele.

Anthony nu era în pat, ci şedea lîngă fereastră, într-un scaun cu rotile ; lîngă el, o uşă închisă, de sticlă, dădea spre un mic balcon. Un bărbat slab într-un halat albastru de mătase, cu o pătură verde-închis acoperindu-i partea de jos a trupului. Dan avu un şoc cînd îi văzu faţa. Era aproape de nerecunoscut. Deşi erau de aceeaşi vîrstă, Anthony păruse întotdeauna ceva mai bătrîn decît Dan, dar acum părea un om de şaizeci de ani. Nu chelise, dar albise complet. Obrajii supţi, faţa lividă. Părea foarte obosit, avea ceva din aerul unui alt Anthony, mai celebru : Anthony Eden ; numai ochii şi zîmbetul îi aminteau lui Dan de omul pe care-l cunoscuse atît de bine pe vremuri. Fără să spună nici un cuvînt, Dan se îndreptă spre locul unde şedea omul care-şi aştepta moartea şi îi strînse mîna întinsă spre el. Rămaseră aşa o vreme. Urmă un moment de tăcere, o emoţie împărtăşită, o recunoaştere imediată şi reciprocă, o simpatie care lipsise în timpul întîlnirii cu femeia de afară.
— Mă simt ca un copil groaznic de răsfăţat.
— Prostii.
— Tot drumul ăsta.
— Mă întorceam oricum. Nici o problemă.
Anthony îi căută privirea.
— Mi se pare fantastic să te revăd, Dan. De data asta, cuvîntul ăsta idiot exprimă adevărul.
— Eu m-aş putea gîndi la unele mai triste.
Bolnavul ridică amuzat din umeri.
— De obicei, se începe prin a cere scuze tuturor. Pe un ton de circumstanţă : O, sînt absolut dezolat, dar se pare că s-a zis cu mine. Absurd. Îmi zîmbi. Devenim vanitoşi, Dan. Considerăm compătimirea ca pe ceva ce ni se cuvine. Făcu un semn cu mîna. Ia-ţi un sherry. Şi iartă-mă că nu pot să beau cu tine.

Dan nu voia, nu mai băuse sherry de ani de zile, dar se simţea stînjenit stînd acolo în picioare. Pe o masă, lîngă uşă, se afla o tavă cu o sticlă de Amontillado şi cîteva pahare. Camera era mică, dar erau flori, cărţi ; deasupra patului – o reproducere ieftină după *Sfîntul Sebastian* a lui Mantegna. Era foarte puţin probabil ca spitalul s-o fi pus acolo. Intenţia ar fi fost mai degrabă sarcastică decît binevoitoare. Dan destupă sticla şi-şi turnă un pahar de sherry.
— Jane s-a îngrijit de tine?
— Am s-o duc să luăm masa în oraş. Dacă îmi permiţi.

— Îi va face plăcere.

Dan se întoarse; şi mai făcu o încercare:

— Anthony, mi s-au dat instrucţiuni stricte să nu...

— Atunci respectă-le.

Au zîmbit amîndoi, recunoscînd ceva din tonul tăios al vechilor dueluri verbale.

— Acum nu am dureri mari. Sînt aici numai ca s-o scutesc pe Jane de cîteva corvezi plictisitoare. Citogeneza poate fi destul de neplăcută.

— În regulă. Dar eu...

— Faptul că eşti aici e mai elocvent decît orice ai putea spune în cuvinte. Chiar şi unul ca tine, care se pricepe atît de bine să le mînuiască.

Îşi păstrase vechea repeziciune în vorbire; se oprea acum puţin mai mult între propoziţii, dar asta părea să fie tot. Dan ridică paharul.

— Atunci, pentru vremurile frumoase.

— Amin. Acum vino şi şezi lîngă mine.

Dan se aşeză pe un scaun din plastic şi metal, puţin mai înalt decît fotoliul cu rotile. Anthony nu se mai sătura privindu-l; zîmbea, cu mîinile în buzunarele halatului. Era ceva uimitor: încă din primele minute se crease între ei o legătură strînsă şi afectuoasă, în timp ce într-o oră întreagă de conversaţie nu reuşise să se apropie de Jane. Cel puţin una din temerile lui Dan dispăruse. Însă doar mai tîrziu avea să-şi dea seama ce era cu acest zîmbet al lui Anthony. Era un zîmbet fix, aproape o mască; şi al lui Dan era la fel, deşi din motive diferite. Ochii lui Anthony îşi păstraseră privirea directă, strania lor nevoie permanentă de a-i studia pe ai interlocutorului. Păreau deopotrivă sceptici şi febrili, ca şi cum o ultimă flacără ardea în spatele lor.

— Cum mai e lumea reală?

— Mai ireală ca niciodată.

— Nici un regret?

— Mii.

— Dar nu de ordin profesional. Ai reuşit extraordinar de bine.

— În lumea filmului, ăsta e primul semn al damnării eterne.

O clipă, zîmbetul deveni natural.

— Ei, nouă ne-au plăcut. Cele pe care le-am văzut.

— Pentru unul sau două, n-am de ce să roşesc. Dar am cîştigat mai mult bani decît stimă în propriii mei ochi.

— Şi acum ai un refugiu minunat. Pe meleagurile unde te-ai născut, nu? Ne-a povestit Caro.

— E doar o casă la ţară. N-o prea folosesc.

— E o regiune bună pentru orhidee?

O aruncase într-o suflare; ca o glumă uitată.

— Sînt *Orchis morio* pe o pajişte. O colonie destul de frumoasă de *spiralis*. Cînd nu le mănîncă oile. *Mascula*. Cam asta-i tot.

— Ştii că în New Forest au reapărut *aestivalis*?

— Nu ştiam.

— Un adevărat miracol. Anthony continuă jocul, uşoara tachinare. Îţi aminteşti de expediţia aia din care ne-am întors cu mîna goală?

Se duseseră în Hampshire în căutare de *Spiranthes aestivalis*, una dintre cele mai rare orhidee englezești. Un sfîrșit de săptămînă lung și azuriu, interminabile căutări printre mlaștini și peste tăpșane; și nici urmă de floare.

— Bineînțeles.

— Dar acum nu te mai interesează toate astea.

— Mai botanizez puțin cînd mă duc în Devon.

— Ți-am simțit lipsa la Watlington. Nimeni altcineva nu...

Îmi zîmbi, ca și cum ar fi recunoscut că vorbea prostii. Dan știa că voia să-l facă să se simtă mai în largul său; dar nu-l slăbea din ochi; încerca să descopere cine devenise, să hotărască din ce direcție să abordeze situația. Dan se uită în jos, la paharul cu sherry.

— Eu ți-am simțit lipsa în foarte multe locuri, Anthony.

În sfîrșit, Anthony își coborî și el privirea, apoi murmură:

— Da.

Se lăsă tăcerea.

— I-am spus lui Jane – am înțeles demult că numai eu sînt de vină pentru cele întîmplate.

Anthony mai păstră o clipă tăcerea, apoi zîmbi din nou.

— Hai cel puțin să mulțumim cerului că nu m-am hotărît să studiez dreptul. Dan îl privi întrebător. Mi s-a spus că nouă zecimi din priceperea judecătorului constă în pronunțarea sentinței. Mă îndoiesc că aș fi avut aptitudini în privința asta.

— O meritam pe cea pe care mi-ai dat-o.

Din nou celălalt îl studia; aproape îl savura.

— Asta-i altă deducție greșită, bazată numai pe aparențe.

Dan clătină din cap în semn că nu.

— Măcar atît am putut și eu să înțeleg.

Anthony îl privi un timp, apoi își coborî privirea și își aranjă pătura verde-închis.

— Dan, din păcate nu prea mai am timp... Curînd vor veni să mă îndoape cu sedative pentru la noapte.

— Vin și mîine. Ori de cîte ori...

Condamnatul la moarte aprobă din cap, dar o făcu aproape cu nerăbdare.

— Nu ți-am impus călătoria la distanța asta imensă chiar degeaba.

— Măi omule, nu mi-ai impus nimic. Decît regretul că s-a întîmplat așa.

Anthony ezită din nou. Dan avea tot mai mult sentimentul că și el se deosebea mult de ceea ce se așteptase Anthony, poate pentru că în el îmbătrînise ceva sau poate se atrofiase numai, ceva care în universitarul din fața sa rămăsese încă intact, aproape pueril; bolnavul își făcea din nou de lucru aranjîndu-și pătura, potrivind o linie a carourilor cu conturul picioarelor de sub pled. Mîinile aveau o paloare bolnăvicioasă.

— Dan, aș vrea să încep prin a te asigura că, în ceea ce vreau să-ți spun, ideea de a-mi ușura conștiința nu are decît o importanță secundară – și nu are nici o legătură cu faptul că te-am chemat aici. Cînd

mi-ai spus prima oară, am fost tare speriat. Şi am avut un gust amar, bineînţeles. Faptul că ţi-ai petrecut cea mai mare parte din viaţă preocupat de analize lingvistice şi elaborarea unor teorii etice nu te ajută cîtuşi de puţin cînd ajungi aici. Îl privi pe Dan cu un zîmbet lipsit de veselie. Şi nici credinţa sau teologia. Tot ce simţi în primul moment e o covîrşitoare senzaţie de nedreptate. Divină sau naturală, n-are nici o importanţă. Nu te poţi gîndi la trecut. Doar la viitorul care ţi se refuză. Dar această stare de spirit devine atît de dureroasă şi lipsită de sens, încît eşti nevoit – sau cel puţin *eu* am fost nevoit – să faci apel la raţiune pentru a o depăşi. Soluţia pe care am adoptat-o eu a fost să încerc să-mi fac un bilanţ cinstit al vieţii – activitatea, căsnicia cu Jane, totul. Am încercat să ajung la un echilibru. Asta a însemnat de fapt că am fost obligat să reconsider unele probleme pe care avusesem mare grijă să le uit. Şi, apoi, să chibzuiesc dacă mai puteam face ceva ca să le rezolv. Mă urmăreşti?

— Bineînţeles. Dar nu e cazul să...

— Nu, te rog. Lasă-mă să termin. Îşi încrucişă mîinile. O altă noţiune de care trebuie să scapi este cea a pedepsei. Am păcătuit, deci trebuie să mor. Cei de aici cunosc toate astea. Sînt foarte convingători cînd te asigură că apariţia cancerului – cel puţin cel de care sufăr eu – nu se explică decît prin pura întîmplare. Dar nu au acelaşi succes cînd au pretenţia să te convingă că această întîmplare intră în ordinea firească a lucrurilor. Sîntem reduşi la cîteva dictoane simple. „O lovitură a sorţii"... lucruri de genul ăsta. Bineînţeles că în asemenea situaţie victima este cea care hotărăşte în ce măsură nenorocirea sa este de fapt o binecuvîntare. În ce mă priveşte, descopăr – nu fără oarecare amuzament – că dorinţa mea de a face fapte bune e direct proporţională cu incapacitatea de a face altceva decît să mă gîndesc la ce fapte bune aş putea face.

Zîmbiră amîndoi precauţi, încă nesiguri unul de celălalt.

— Să nu crezi că mă complac în autoumilire... înainte de a apărea în faţa tronului celui Atotputernic. Îndrăznesc să spun că am adunat destule indulgenţe pentru a-l satisface pe Sfîntul Petru. Dar ideea asta a vameşului-perceptor din spatele tejghelei nu a fost niciodată prea plauzibilă, nu crezi?

— Personal, am avut întotdeauna prea multe de declarat pentru a-mi permite să cred în ea.

Pe moment, zîmbetul lui Anthony fu mai puţin crispat.

— În cazul meu, mă tem că sînt tentat să încerc să mă tocmesc pentru unele mărfuri. Cred că aş putea dovedi că unele din greşelile mele din trecut pînă la urmă s-au terminat cu bine. Ezită o fracţiune de secundă. Una din ele a fost faptul că am insistat ca Jane să treacă la catolicism. Ea ţi-a...?

— A menţionat numai faptul. Nu şi motivele.

— Suportă situaţia mult mai bine acum ca păgînă convinsă decît ar fi făcut-o ca o catolică lipsită de convingere. Pînă şi eu îmi pot da seama de asta. Chicoti. Iată-mă devenit capul unei familii de apostaţi.

— Îmi pare rău.

— N-ai de ce. Să sperăm că în ziua de azi, cînd totul se cumpără pe cărţi de credit, cerul le acceptă şi el, nu cere neapărat bani gheaţă. Altfel, vom fi cu toţii într-o situaţie tare neplăcută...

— Şi credinţa ta?

De cum rosti întrebarea, Dan îşi dădu seama că n-ar fi trebuit s-o facă: îl punea pe Anthony în încurcătură. Anthony ezită, apoi zîmbi cu naturaleţe.

— Zilele trecute am auzit o glumă bună. Despre un preot tînăr, la seminar, care se duce la superiorul lui şi-i spune: „Trebuie să mărturisesc un păcat groaznic". După care se aruncă în genunchi şi-şi îngroapă faţa în mîini. Anthony făcu acelaşi gest. „Sfinţia ta, nu ştiu cum să vă spun, dar nu mai pot îndura povara ruşinii şi a păcatului meu." „Da, fiule." Anthony îşi descoperi faţa, mimînd comic figura palidă şi disperată a tînărului. „Am încercat, m-am străduit din toate puterile, dar n-am reuşit. Încă mai cred, cu toată fiinţa mea, în Iisus Hristos."

Dan zîmbi larg.

— Şi te afli şi tu în aceeaşi situaţie disperată?

Anthony se încruntă.

— Nu tocmai... Atît cît să mă mai pot încă numi catolic. Dar te asigur, Dan, că nu te-am adus pînă aici ca să-mi spăl rufele de faţă cu tine pentru a mă putea prezenta pe lumea cealaltă cu sufletul în izmene curate, cînd... se va întîmpla accidentul. Nimic din toate astea.

Încerca să se coboare la nivelul unui necredincios, dar forţa nota cu comparaţiile lui nepotrivite.

Dan se simţi obligat să zîmbească.

— E mai degrabă o problemă de mecanică. O eroare în proiectul iniţial care trebuie corectată. Apoi adăugă: O mică răzbunare pentru doamna Sosostris. Şi pachetul ei de cărţi măsluite.

— Înţeleg.

Se uită o clipă la Dan: conştient, aşa cum Dan avea să-şi dea curînd seama, că de fapt nu înţelegea.

— Dacă ai avut amabilitatea de a veni aici, nu cred că ai făcut-o doar ca să-ţi spun că te-am iertat pentru piesa aceea. Nu-mi mai amintesc exact ce ţi-am scris atunci, dar tare mă îndoiesc că aş dori să-mi retrag esenţa celor spuse. Nici chiar azi.

— Nu te contrazic.

— Căci, chiar dacă ai fi ştiut ce m-a îndemnat să scriu scrisoarea, piesa rămînea tot o greşeală din partea ta. Deşi nu mă absolvă pe mine complet.

Dan îi cercetă faţa trasă. Se uită în jos, apoi îşi ridică din nou privirea spre el, uşor ironică, uşor întrebătoare.

— Înainte de a ne căsători, Jane mi-a mărturisit că se culcase cu tine. Asta a fost întotdeauna jocherul din pachetul de cărţi.

Dan îşi plecă fruntea.

— O, Doamne.

Anthony continuă pe un ton blînd:

— Ştiu că filozofia oxfordiană – deseori pe bună dreptate – a devenit calul de bătaie al fiecărui scriitor inteligent. Avem tendinţa să ne

pierdem vremea calculînd echivalentul modern al întrebării cu numărul de îngeri care pot sta în vîrful unui ac. Nu mi-ar fi greu să te înţeleg dacă ai considera toate astea ca o poveste foarte veche. Că nu merită nici măcar să traversezi strada ca s-o discuţi, darămite să traversezi oceanul.

— Habar n-am avut.

— Asta a fost şi intenţia noastră.

Dan îşi frămînta mintea pentru a-şi aminti clar vechea poveste şi lumina pe care acest fapt nou şi ciudat o arunca asupra ei. Îl izbea în acelaşi timp şi absurditatea situaţiei şi era indignat de cît de multe trebuie să fi avut să-şi ascundă unul altuia şi de cîtă condescendenţă fusese în tăcerea lor. Anthony continuă:

— Lasă-mă să-ţi spun imediat că te-am iertat din toată inima. Regret că nu pot spune că te-am iertat încă de atunci. Dar ar fi o minciună.

— A fost doar...

— Ştiu. Şi a fost mai mult vina ei. Şi că a fost vina mea. Dacă a fost cineva inocent, acela ai fost tu.

— Asta ar însemna să fiu absolvit prea uşor.

— Acum nu mai are nici o importanţă, Dan. Morala sexuală e foarte schimbătoare. Am învăţat-o de la studenţii mei. Din nou îşi netezi pledul de pe genunchi. Dacă Jane ar fi fost mai puţin cinstită... sau dacă ar fi avut de-a face cu cineva care n-ar fi pus atîta preţ pe propriile sale sofisme... Cineva care pretindea că, din punct de vedere intelectual, avea un simţ înnăscut al proporţiilor, dar care nu dovedea că ar avea vreunul din punct de vedere emoţional.

— Dacă îţi faci reproşuri, eşti din nou vinovat de acelaşi lucru.

Asta i-a mai tăiat puţin avîntul. Vocea îi deveni mai blîndă.

— Dan, căsnicia noastră a fost dominată de intelect. Şi toate accesoriile lui. Nu de dorinţa carnală. Nici de inimă. Îşi vîrî din nou mîinile în buzunarele halatului. Asta ne-a permis să păstrăm secretul. Asta te-a obligat pe tine să te însori cu Nell. Şi, în parte, tot acesta e motivul pentru care ai scris piesa. Şi al acestei tăceri dintre noi atîţia ani. O clipă nu mai spuse nimic, apoi continuă: Cu aerul că îţi găseam scuze, făceam, de fapt, tot ce trebuia pentru a nu te ierta niciodată. Cel puţin, la vremea aceea.

— Nu văd cum ai fi putut să nu mă urăşti.

— Dacă mă uit în urmă, cred că mai degrabă te-am invidiat.

— Invidiat?

— Pentru că reprezentai alt principiu de viaţă.

— Trădarea?

— Să-i spunem slăbiciune umană.

— Şi asta-i o virtute?

— Un corectiv. Pentru aşa-zisele spirite pure.

— Acum nu mai înţeleg.

— Principala mea contribuţie la căsătoria noastră a fost aroganţa intelectuală. Jane a avut răbdarea s-o tolereze.

— Asta nu se potriveşte deloc cu faptul că a renunţat la catolicism.

— La început mi-a dat deplină libertate de alegere. Dacă voiam, puteam să n-o mai văd niciodată. Există mai multe feluri de a fi arogant, în afară de a cere cuiva să se conformeze credinţelor tale religioase. Eu am căutat să înăbuş în ea tot ce asculta numai de instinct. S-o conving că spiritul trebuie să ne comande şi să ne justifice toate acţiunile, chiar şi pe cele mai ridicole.

— Acum o prezinţi pe Jane ca pe o marionetă a ta.

Zîmbi din nou cu zîmbetul său lipsit de veselie, ca şi cînd l-ar fi prins la strîmtoare pe Dan.

— Ca pe victima mea.

— Dar... căsnicia voastră a fost reuşită, nu?

— De unde să ştii tu? După atîţia ani!

— Pentru că refuz să cred că Jane ar fi trăit în minciună. Nu e genul ei. Dovadă faptul că a renunţat la religie.

— Mai degrabă cred că, renunţînd la religie, a evitat să renunţe la soţul ei.

Brusc, Dan se revăzu la Randolph, ascultînd diverse mesaje pe care nu le înţelegea, încercînd să interpreteze atitudinea şi intonaţiile lui Jane, descoperind o nuanţă de cinism şi indiferenţă – pe care o pusese pe seama Oxfordului, pe seama dorinţei de a dovedi o stăpînire de sine foarte englezească, şi nicidecum ca ceva biografic.

— Însuşi faptul că ceea ce spun este parţial o simplă supoziţie, cu alte cuvinte, nu ştiu dacă Jane va susţine şi ea acelaşi punct de vedere, dovedeşte că ne-am înstrăinat unul de altul.

— Nu există vreun remediu foarte simplu pentru asta?

— Dacă nu ar fi atît de bine cunoscut faptul că adevărul nu prieşte muribunzilor. Adăugă: Şi după cum am fost nevoit să descopăr pe pielea mea, pentru unele boli nu există remedii.

Deşi vorbea fără amărăciune, acuzaţia era implicită.

— Eşti foarte aspru cu ea. Anthony nu răspuse. Lucrurile astea nu se ştiu niciodată cu siguranţă. Mai degrabă se intuiesc. Instinctiv.

— Poate că am trăit prea mult cu verbul ăsta, „a şti", pentru a mai avea prea multă încredere în el. Vreau să spun numai că obsesia mea oarbă pentru ceea ce ţine de intelect a afectat profund, a alterat, a cenzurat sau cum vrei să-i zici adevărata fire a lui Jane, fără ca ea să-şi dea seama, atunci...

Dar, în mod cu totul neobişnuit la el, evită să-şi exprime în întregime gîndul. Dan îi crea probleme pe care nu le prevăzuse. Continuă pe un ton mai puţin tăios:

— Nu vreau să mor pînă nu fac ceva în legătură cu asta.

— Dar ceea ce numeşti tu cenzură este preţul pe care îl plătim pentru orice legătură durabilă. Şi o persoană ca Jane nu s-ar mulţumi să stea liniştită şi să se lase mutilată fără să reacţioneze.

Răspunsul l-a amuzat.

— Ar trebui să te duci să iei masa cu profesorii de la două-trei colegii de pe aici.

— Asta-i deformaţie profesională. Nu-i totuna.

— Şi crezi că-i mai puţin gravă decît o deformaţie conjugală? Care păcat e mai mare? Adulterul sau dorinţa?

Dan făcu un gest cu mîna.

— Dragul meu, astea sînt regulile jocului. Pentru că nu le-am respectat şi nu m-am lăsat manipulat de Nell... de asta ne-am despărţit. O ştii şi tu la fel de bine ca mine.

— De acord. Şi dacă ţi-ai fi păstrat căsătoria intactă, lăsînd-o să-ţi impună linia de conduită? Ai fi fost mai fericit?

— Cum Dumnezeu aş putea să-ţi răspund la o asemenea întrebare?

— Spunîndu-mi că nu ai încetat să regreţi faptul că ai divorţat.

Dan se uită în jos spre paharul de sherry.

— Dacă n-am regretat, e numai pentru că sînt congenital infidel femeilor.

— În timp ce eu am fost congenital – cum spui tu – fidel unei singure femei. Crezi că diferenţa e atît de mare? Tu, cel puţin, ai fost de fiecare dată doar un exploatator temporar.

Dan îşi aminti o veche butadă despre Oxford: că profesorul cel mai reprezentativ din istoria sa a fost Lewis Carroll. Nu-şi putea ascunde senzaţia că discuţia lor începea să devină absurdă.

— Anthony, uite, n-am avut la dispoziţie decît o singură oră ca să încerc s-o cunosc din nou pe Jane. Îmi dau seama că s-a schimbat. Dar nu mi-a făcut cîtuşi de puţin impresia unei persoane, cum zici tu, deformate. Şi ştiu şi de la Caro. O adoră pe Jane. Îmi dau seama ce trebuie să simţi, tentaţia de a fi aspru cu tine însuţi şi... Ajunsese prea aproape de disperare şi se controlă. Înţelegi ce vreau să spun.

— Paranoia muribunzilor?

— Bineînţeles că nu. Dar nu eşti exagerat de scrupulos?

Urmă o scurtă tăcere. Dan citea pe această figură lividă o încăpăţînare iraţională, aproape enervare, văzîndu-se lipsit de o îndoială multă vreme încălzită la piept.

— Te-ai fi însurat cu Jane dacă am fi rupt legătura noastră imediat după ce am aflat?

— Asta-i o întrebare la care nu se poate răspunde şi o ştii prea bine.

— Dar o iubeai?

— O doream. Aşa cum am mai dorit zeci de femei de atunci.

Ochii lui Anthony îl fixară cu intensitate, cu prea multă intensitate ca să nu se simtă stînjenit şi Dan îşi coborî privirea şi ridică din umeri.

— Anthony, nu sînt un Casanova, dar să ştii că m-am culcat cu o mulţime de femei. Simt într-adevăr o atracţie iremediabilă pentru tot ce nu e permanent.

Anthony continua să tacă, aşa că nu-i rămase decît să ridice paharul gol.

— Pot să-mi mai torn încă unul?

— Te rog.

Dan se sculă şi se duse din nou la măsuţa unde se afla sticla de sherry.

— Şi, în orice caz, mai era şi Nell.

— Acum ai pe cineva?

— Da. Privi ironic peste umăr spre Anthony. Şi e destul de tînără ca să-mi fie fiică.

— Toţi mă consideră foarte retrograd. N-am sedus nici măcar o studentă. Dan zîmbi şi el continuă: Nu simţi nici o responsabilitate faţă de ea?

— Sigur că da. Tocmai de aceea am avertizat-o cine sînt.

— Atunci eşti mult mai cinstit decît am fost eu vreodată.

Uşa se deschise şi apăru o infirmieră tînără. Nu spuse nimic, doar îi adresă lui Anthony o privire pretins-mustrătoare. El zise:

— Nu încă.

Sora dădu cu indulgenţă din cap şi plecă.

— Eşti sigur că...?

— Nu, nu. Se joacă de-a dădaca.

Cu paharul în mînă, Dan se întoarse şi privi prin uşa de sticlă; era mai aproape de Anthony, dar întors puţin într-o parte. Jos, pe strada învăluită în ceaţă, trecu o maşină, apoi doi studenţi pe biciclete; acoperişurile Oxfordului, un oraş desuet, care-i părea rămas cu cîteva secole în urma celui din California din care tocmai plecase. O clipă se gîndi din nou la Jenny, la cîtă plăcere i-ar fi făcut să ia masa cu ea, nu cu femeia care-l aştepta afară şi care îi interzicea orice referire la trecut. Psihologic, se simţea sufocat; claustrofobia vieţii universitare, în care, în spatele sofisticării, al inteligenţei, persistă ceva etern adolescentin şi la fel de clorotic ca o plantă lipsită de lumină; dar, în acelaşi timp, se recunoştea privilegiat, rezistent la realităţile lumii de afară. Şi era un sentiment pe care îl avea pretutindeni în Anglia.

— Ziceai ceva de corectarea unor erori în proiectul iniţial.

— Nu mă refeream decît la rezultatele bune pe care ar putea să le aibă dezvăluirea lor. Dar adăugă repede: Nu, asta nu e nici măcar sinceritate. E pur şi simplu o ipoteză, Dan. Un fel de speranţă... în pofida tuturor evidenţelor, că îţi vei găsi într-o zi timp ca, din persoana care e Jane cea de azi, să scoţi la iveală pe cea care ar fi putut fi.

Îl privi stăruitor pe Dan şi, curios, pentru prima oară, în ochii săi apăru ceva convenţional.

— Dacă ai putea să încerci să te împrieteneşti din nou cu ea.

— Anthony, n-aş fi aici dacă... Am încercat să vă transmit un mesaj la amîndoi. Prin Caro. Încă de acum cîteva luni.

Avu din nou impresia că dăduse discuţiei o întorsătură pe care Anthony nu dorea s-o urmeze.

— Da... l-am primit. Zîmbi. Te întrebi de ce nu s-a acţionat. Sau de ce tocmai acum?

— Da, cam aşa ceva.

— Moartea e ca un anume tip de conferenţiar. Nu auzi cu adevărat ce spune decît dacă te afli în rîndul întîi. M-a ajutat să-mi cîştig bătălia, Dan. Jane e pe cale să şi-o piardă pe a ei. Ezită. Nu ştiu dacă ţi-ai dat seama, dar n-a vrut să vii aici.

Dan privi din nou afară: strada pustie.

— Încă îmi mai reproşează eşecul cu Nell?

— Nu cred că are vreo legătură cu asta. Şi „reproşează" nu este cuvîntul potrivit. Acum vocea îi era mai puţin incisivă. Ea a avut faţă de trecut o reacţie total diferită de a mea. Bănuiesc că, într-un fel, ai devenit o emblemă a tot ceea ce a lipsit căsătoriei noastre. Chila sfărîmată de la care pornind a fost construită. Tăcu o clipă, apoi continuă: Te rog să mă scuzi, Dan, nu expun situaţia prea coerent. Cam acum o lună am hotărît că doresc foarte mult să te văd. Parţial, reacţia lui Jane, cînd am adus în discuţie această problemă, a fost cea care m-a făcut să-mi dau seama cît de mult ne-am ascuns unul faţă de celălalt atîţia ani. Nimic din toate astea nu s-a discutat între noi. Împotrivirea ei se datora, chipurile, inconvenientului pe care ţi-l cream. Găsea arogantă însăşi presupunerea că tu ţi-ai mai putea aminti de noi. Apoi adăugă: În parte, are poate dreptate.

Dan stătea rezemat de perete, lîngă uşa de sticlă; de data asta, Anthony îi ocoli privirea, adresîndu-se podelei cenuşii:

— Dar, în esenţă, greşeşte. Zîmbi. Cel puţin are totuşi parţial dreptate să creadă că motivele mele sînt esenţialmente egoiste. De fapt, Dan, îţi cer să faci ceva pe care eu personal n-am reuşit să-l fac. Şi ştiu. Imposibil. După atîţia ani, din păcate, nu te mai cunosc. Pot doar să încerc să te ghicesc. Şi să te rog. Acum că ţi-am oferit cartea care lipsea jocului tău.

Şi, timp de cîteva momente, dar din nou momente ieşite din ţîţîni, care distrug timpul şi noţiunea conştientă de secvenţă, cei doi bărbaţi căutară ceva unul în ochii celuilalt, un mister şi o înţelegere a lui. Un mod de comunicare era încălcat, pentru a fi înlocuit cu altul; iar Dan, deşi nu-i putea înţelege pe deplin sensul, îşi dădea seama că, oricare ar fi fost credinţa lui, Anthony îşi păstrase o credinţă mult mai profundă în absolutul universal. Aparenta uitare a noţiunii de timp, interval, tot ce însemna acţiune exterioară, nu era de fapt decît o simplă manifestare a acestei credinţe: ceea ce cer eu e în afara timpului... o revendicare absurdă, dar sinceră, a unei instanţe morale personale. Poţi să te miri, poţi să rîzi de mine, să mă dispreţuieşti pentru că propovăduiesc atît o credinţă, cît şi o disciplină pe care lumea o dispreţuieşte tot mai mult; dar asta nu ne spune nici cine sînt eu în acest moment, şi nici de ce sîntem aici. Poate că era apropierea morţii; totuşi lui Dan îi făcea impresia că, într-o anume privinţă, se înşelase întotdeauna: dacă omul ăsta era filozof, nu era numai din punct de vedere al intelectului. În fundul sufletului său, exista ceva emoţionant de primitiv şi de simplu, ceva din inocenţa unui copil; dar şi cea a adevăratei maturităţi, cea a altui filozof, acela care într-o zi preferase cucuta minciunii.

— Bineînţeles, Anthony. Dacă îţi pot fi de folos...

— Dar crezi că cer imposibilul?

— Nu asta vreau să spun. Privi în jos la paharul cu sherry. Doar că... ei bine, numai Jane poate lua această hotărîre, nu? Acum are probabil o groază de prieteni mult mai apropiaţi.

— Are nevoie de cineva care o cunoaşte, şi totuşi n-o cunoaşte. Cineva care îşi poate aminti de ea, aşa cum era odată. A devenit foarte

retrasă, Dan. Şi cred că nu numai cu mine. Cîntări în minte propoziţia următoare, apoi zise: Breşa cea mai adîncă în căsnicia noastră a fost creată de dorinţa de a şti dacă deţinem controlul asupra vieţii noastre sau nu. Unul din motivele pentru care nu pot discuta cu ea despre toate aceste probleme este că mariajul nostru a devenit dovada evidentă că punctul meu de vedere nu este valabil. Predic într-o biserică pustie, ceea ce dovedeşte că predicile mele nu au nici o valoare. Acum, totul s-a redus la o tandră convenţie. Soţul muribund, soţia devotată.

Dan se duse şi se aşeză pe marginea patului, rămînînd cu ochii aţintiţi pe bucata de zid de sub fereastră.

— N-am ştiut nimic din toate astea, Anthony.

— Nici nu-i de mirare. Am avut grijă să ascundem totul. Ne-am ascuns de toată lumea, chiar şi de propriii noştri copii.

— Ai mai încercat în ultimul timp să...?

— Ani de zile am silit-o să mintă în legătură cu adevărata ei credinţă religioasă. Ceea ce a declanşat procesul de închidere în sine. N-am s-o oblig din nou să mintă în legătură cu ceva şi mai important. Mai este şi teribil de mîndră. Şi nici nu vreau s-o şantajez.

— Deci o judecată fără proces?

— Dimpotrivă. Proces fără judecată.

— Ea ştie că aveai de gînd să-mi spui asta?

— Probabil... da, într-un fel, trebuie să ştie. Dar eu aş prefera s-o ţii numai pentru tine, Dan. Insist.

Dan nu zise nimic, simţindu-se tot mai stingherit; prins într-un joc cu reguli aproape uitate; conştient de femeia de afară, ştie sau nu?

Anthony continuă:

— Toate astea trebuie să ţi se pară tare ciudate. Dar insist din motive, cum să le zic, tactice? Pornind de la presupunerea că eşti gata să ne ierţi pe amândoi.

— Ştii bine că nu există nici un dubiu în privinţa asta.

Tăcere, după care Anthony continuă:

— Îi sînt de asemenea foarte recunoscător pentru că mi-a permis să-mi împart viaţa cu ea. Spun asta gîndindu-mă la ceea ce aţi sacrificat amîndoi. Actul poate că a fost imoral, dar ceea ce a urmat... Recunoştinţa mea nu e în parte decît egoismul celui care a profitat de pe urma hotărîrii voastre. Dar, cu toate acestea, nu e mai puţin sinceră.

Dan zîmbi.

— Un partener satisfăcut reprezintă în acest joc un rezultat deasupra mediei.

— Dar într-un meci serios e un rezultat sub medie. Chiar şi la golf, cred.

Anthony părea să fi pierdut noţiunea timpului. Dan considera că acum erau străini unul faţă de celălalt, despărţiţi de viaţa diferită pe care o trăiseră, în medii culturale diferite. Dar Anthony vedea încă în Dan prietenul intim, singurul lui prieten adevărat, pe care nu-l putuse înlocui niciodată.

Dan îi zîmbi din nou; apoi se uită la reproducerea lui Mantegna de pe perete.

— Acum încep să înţeleg de ce ai agăţat asta aici.

Anthony se strîmbă.

— Totală lipsă de gust. Nu-i amuză nici chiar pe înţelepţii mei prieteni iezuiţi. Dar reveni imediat la subiect. Dan, mi-ai spus odată ceva de care mi-am amintit întotdeauna. Într-o zi ai observat o orhidee frumoasă pe lîngă care eu trecusem fără s-o văd – *insectifera* ? – nu-mi amintesc exact, dar în seara aceea le-am povestit fetelor întîmplarea. Flerul tău pentru orhidee. Şi tu mi-ai spus că eu ştiu să mă uit *la* orhidee, dar nu ştiu să mă uit *după* ele. Îţi aminteşti ?

În faţa privirii întrebătoare, Dan negă din cap.

— Cînd mă gîndesc la miile de cuvinte pe care le-am irosit, şi oral, şi în scris, cu teorii abstracte sau calculînd numărul îngerilor. În loc să... Ridică din umeri.

Dan îşi aminti de Barney : această nebunie a autodeprecierii.

— Asta n-o mai accept. E suficient să luăm în considerare faptul că ai învăţat atîtea sute de tineri să gîndească.

— Dar numai aşa cum gîndesc eu. Slavă Domnului că măcar cei proşti au scăpat de contaminare.

— Aiurea !

— Ăsta-i adevărul. Dintr-un alt punct de vedere. Jocul academic cu mărgele de sticlă.

Stătea cu mîinile în buzunarele halatului ; îşi îndreptă puţin spinarea, rezemîndu-se de spătarul scaunului, ca şi cînd nu s-ar fi simţit tocmai bine – poate simţea vreo durere, în ciuda protestelor.

Îi zîmbi lui Dan cu ironie.

— Scuză-mă. Probabil că sună a compătimire. Dar lumea e mult prea îngăduitoare cu cei care trag să moară. Ca şi cînd lucrul de care ai nevoie ar fi...

— Tu ştii foarte bine că a te uita *la* ceva este mult mai important decît a te uita *după* ceva.

— Poate în cazul orhideelor. Nu şi cînd e vorba de propria-ţi persoană. Toată viaţa mea de adult, m-am uitat *la* mine. Dar aşa cum sînt. Nu aşa cum aş fi putut fi sau cum ar fi trebuit să fiu. Iată ce mi-a permis să te transform pe tine într-un exemplu viu a tot ceea ce eu şi Jane am crezut că am depăşit, ridicîndu-ne mult mai sus.

Dezgustul faţă de sine însuşi i se simţea în voce ; i se citea pe faţă.

— Bine. După înaltele standarde creştine, ai fost lipsit de caritate. Ceea ce nu înseamnă că judecata de la care ai pornit a fost greşită.

— Dar am judecat după norme greşite. Se uită în ochii lui Dan. Şi faptul că tu accepţi sentinţa cu atîta umilinţă e o dovadă.

— De ce ?

— Dragul meu, un judecător care judecă un caz – cazul piesei tale – ţinînd atît de vizibil seama de propriile-i interese ar fi o ruşine pentru justiţie. Cu atît mai mult cu cît o altă hotărîre prealabilă a sa – de care tu n-ai avut habar – a contribuit foarte mult la comiterea delictului în chestiune. Faptul că acum ai bunătatea să-mi spui că sentinţa a fost meritată îţi dovedeşte, într-o oarecare măsură, nevinovăţia.

— Dar cine a provocat sentinţa iniţială ? Şi de ce crezi că delictul n-a fost comis decît o singură dată ? Că am dat înapoi după prima rundă ?

— Pentru că aţi presupus, în mod greşit, că eu eram partea vătămată.
Dan negă din cap.
— Explicaţia e mult mai simplă. Eu nu eram destul de bun pentru Jane. Şi ea nu era destul de rea pentru mine.
— Cred că aş fi putut foarte bine să vă conving de contrariu. Şi chiar dacă ar fi fost adevărat, tot aţi fi avut de cîştigat mult mai mult unul de pe urma celuilalt decît dacă... dar se opri înaintea celui de-al doilea termen al comparaţiei.
Dan agită ultimul strop de sherry de pe fundul paharului. N-avea să-l lipsească pe Anthony de săgeţile sale; şi o vreme arcaşul tăcu, în timp ce martirul schiţă un nou rictus autoironic.
— Toată melodrama asta la patul muribunzilor. Dar de fapt doream tare mult să te revăd. Să-mi vorbeşti despre viaţa ta.
— Despre Oscarul pe care am mizat, dar pe care nu l-am obţinut niciodată?
— N-au fost numai dezamăgiri, sînt sigur.
— Nu, dacă trăieşti de pe o zi pe alta. Aşa cum am eu obiceiul.
— Există şi filozofii mai rele.
— Pînă în clipa în care îţi faci bilanţul.
— Ajunge un văicăreţ în camera asta.
Dan zîmbi la această dojană.
— Cred că am ajuns şi eu ca Jane. Un determinist. Mi-am abandonat mai mult sau mai puţin credinţa.
— Abandonarea credinţei e incompatibilă cu determinismul.
— În afară de cazul cînd eşti din naştere înclinat să alegi întotdeauna calea cea mai simplă.
— Asta-i defetism. Nu determinism.
— Oricine îşi poate alege o scîndură de care să se agaţe. Dar toate plutesc în aceeaşi direcţie.
Anthony ridică un deget.
— Îl recunosc aici pe Sfîntul Samuel Beckett şi aiurelile lui franţuzeşti. Notoriu pesimism romantic.
— Acum eşti prea aspru cu Beckett.
— Nu mai mult decît ar fi fost Pascal. Sau chiar Voltaire. *Mutatis mutandis.*
— Poate.
— Mai zilele trecute, un coleg al meu de la Oxford, unul dintre cei mai senini şi mulţumiţi de sine, încerca să mă convingă de dezastrul ecologic care ameninţă planeta noastră. Se pare că am un noroc nemaipomenit că pot scăpa de o asemenea catastrofă. I-am răspuns că are toată libertatea să mă urmeze.
Dan rîse.
— Dar faptul că n-o va face nu va invalida întru totul teoria sa.
— Te rog să-mi dai voie să mă îndoiesc că piesa e chiar atît de rea cum o pretind pesimiştii. La urma urmei, singurul lucru rău din lumea creată e totodată singurul lucru înzestrat cu capacitatea de a gîndi. Se uită ironic spre Dan. Enigma existenţei lui Dumnezeu încă mă mai frămîntă. Dar, în ce-l priveşte pe diavol, totul mi-e clar.

— Şi ce e el?

— Neputinţa de a vedea întregul. Îşi aţinti ochii în podea. Cu un an sau doi în urmă, un student mi-a spus că a trăi în secolul XX e ca şi cum ne-am da deodată seama că jucăm cu toţii într-o comedie proastă, că de fapt nimeni n-a scris-o, că nimeni n-o priveşte şi că singurul teatru din oraş e cimitirul.

— Ce i-ai răspuns?

— Să renunţe la filozofie şi să se apuce de meseria ta.

— Nu eşti prea amabil.

— Dar sînt realist. Voi sînteţi închişi într-un vis de nesusţinut, noi sîntem condamnaţi la singura teorie care se poate susţine. De o parte, cuvîntul ca joc. De cealaltă parte, cuvîntul ca instrument. Şi totul e bine atîta vreme cît nu-l luăm pe unul drept celălalt.

— Voi nu vă jucaţi niciodată cu instrumentele voastre?

— Ei, trebuie să mărturisesc că ni se mai întîmplă uneori; împărtăşim cu voi plăcerea masturbării.

Şi, pentru prima oară, îşi zîmbiră fără rezerve, poate pentru că amîndoi redescoperiseră vechea formă de dialog, plăcerea de a folosi jocuri de cuvinte, plăcerea de a se juca cu cuvintele, pentru că ştiau că această primă întîlnire se apropia de sfîrşit... şi deşi nici unul dintre ei nu găsise ce se aşteptase să găsească, ştiau că în spatele acestor dezordonate jocuri ale circumstanţelor, exista ceva permanent. Timpul se oprise în loc, chiar dacă nu fusese învins. Anthony se îndreptă din nou.

— Dan, nici nu pot să-ţi spun cît de importante au fost toate astea pentru mine. Ce mare dar mi-ai adus.

— Şi pentru mine la fel.

— Sînt ciudat de optimist în ce priveşte condiţia umană. N-o pot explica. E... ei bine, cred că e ceva mai mult decît simpla credinţă. E ceva mai stupid decît teoria perfectibilităţii.

— Imperfectibilitatea?

Anthony aprobă din cap.

— Impresia că vom ieşi cu bine. În ciuda tuturor greşelilor noastre. Doar dacă am înţelege că totul trebuie să înceapă cu noi înşine. Cu adevărata poveste a propriilor noastre vieţi. În loc să dăm vina pe toate celelalte lucruri existente sub soare. Se uită la Dan uşor maliţios. Uneori am impresia că voi lăsa lumii moştenire un ultim slogan mistic: „Retrage-te în tine însuţi".

Tăcu o clipă, apoi îşi trase din nou pătura şi zise:

— Ceea ce ar trebui să fac şi eu. Emiterea de maxime e mai rea decît văicăreala.

— Ai dreptul la o arie. Anthony nu părea să fi înţeles. E jargonul hollywoodian. O celebră frază a bătrînului Samuel Goldwyn: „Tăiaţi vorbăria asta goală, ariile au murit o dată cu Shakespeare".

Anthony ridică aprobator privirea.

— Trebuie s-o ţin minte. Îl privi insistent. Ai înţeles ce am încercat să-ţi spun, Dan?

— Desigur.

— Nimeni nu o cunoaşte pe Jane mai bine ca mine. În ciuda celor întîmplate. Are mare nevoie de ajutor. De un bun samaritean.

— Am să fac tot ce-mi stă în putință.

Dan întinse mîna, atinse brațul lui Anthony și se ridică în picioare.

— Am să vin și mîine. Să-ți prezint lumea mea în toată grozăvia ei. Să te văd atunci dacă-l mai poți respinge pe Spengler.

— O să-mi facă plăcere.

— Și nu te mai frămînta pentru trecut, Anthony. Greșelile majore din proiectul inițial se aflau în însăși esența lucrurilor. În viață. Nu în noi.

— Sînt de acord dacă și tu accepți că singurele remedii posibile există tot în noi. Așa cum sîntem acum. Nu cum am fost.

— De acord.

Bolnavul întinse mîna și Dan i-o strînse. Apoi, cu un gest care îi dezvăluia, în cele din urmă, emoția ascunsă, Anthony își puse și cealaltă mînă peste cele două care se strîngeau deja. Dar din ochii săi, încă ațintiți insistent asupra lui Dan, nu curse nici o lacrimă.

— Atîtea lucruri pe care nu ni le-am spus.

— Simple cuvinte. Erau inutile.

— Atunci, poftă bună.

— Somn ușor și ție.

— Farmacopeea modernă a rezolvat și problema asta.

Îi dădu drumul mîinilor. Din ușă, Dan se mai întoarse o dată.

— Să spun să vină cineva?

— Nu, nu. Vin ei.

Ridică mîna: din nou zîmbetul acela. Aducea ușor a binecuvîntare sau avea aerul unei ușoare binecuvîntări; ceva la fel de ambiguu ca și obiectul acela, împletire de geniu artistic și religiozitate morbidă, care atîrna deasupra patului.

Anthony se lămurise deja ce devenisem, dar nu voia ca eu să-mi dau seama. Astfel, am petrecut acea ultimă clipă uitîndu-mă la el, nu după el.

Jane

— E-n regulă?
— Da.
— Mă duc să-i spun noapte bună.

Am așteptat destul de stînjenit acolo unde o găsisem pe Jane cufundată în lectură. Sentimentul imediat și cel mai acut pe care îl aveam era un sentiment de jenă la gîndul că mi se-ntindea în față o seară pe care trebuia să o petrec cu o femeie care nu își dorise să mă revadă și pe care tocmai promisesem (mai mult sau mai puțin) să o mint.

Revelația complezenței lui Anthony în epoca preistorică mi se părea, dacă stăteam să mă gîndesc, mai puțin neașteptată, mai puțin extraordinară decît această distribuire a mea în rolul salvatorului unei persoane care, în mod evident, nu dorea să fie salvată. Am început să am sentimentul că fusesem oarecum păcălit, că, impresionat de situația lui patetică – în ciuda eforturilor lui Anthony de a evita orice patetism –, fusesem redus prea ușor la tăcere. Trebuia să fi găsit mai multe argumente. El avusese de partea lui avantajul că mă luase prin surprindere și nici una din repetițiile scenei care tocmai se jucase nu prevăzuse o schimbare atît de drastică a premiselor esențiale... sau, mai bine zis, prevăzuse orice în afara posibilității reluării, în viitor, a relațiilor mele cu Jane ca pe ceva foarte normal.

Poate că boala sau medicamentele îi tulburaseră mintea; poate că totul era un mod mai întortocheat de a se răzbuna pe soția lui; poate că mai discutase în acest sens și cu alte persoane. Dar cu siguranță că Jane m-ar fi avertizat dacă așa ar fi stat lucrurile; și comportarea ei părea mai degrabă să confirme diagnosticul lui Anthony. Cred că cel mai tare m-a șocat descoperirea că – dacă ar fi să îl cred pe Anthony – viața lui Jane fusese mult mai profund afectată decît a mea de un eveniment ale cărui efecte credeam că numai eu singur le resimțisem – înainte de a le retrograda la stadiul de „situații clasate". Dar trecuse atît de mult timp de atunci; era ca și cînd te-ai fi dus la teatru și ai fi descoperit că spectacolul pe care-l văzuseși acum douăzeci de ani continua încă să se joace. Desigur, într-un fel, Anthony și Jane continuaseră să locuiască în acel teatru și în felul acesta, pentru ei, trecutul se menținuse astfel undeva în apropierea prezentului; de unde și impresia pe care o avusesem toată seara că aterizasem printre adolescenți sau, în orice caz, printre oameni maturi care rămăseseră,

în mod straniu, fixați la vechile lor valori din adolescență. Totuși eram în același timp conștient că vorbele lui Anthony atinseseră ceva profund în mine, redîndu-mi – după ani de insensibilitate – un soi de inocență; o privire naivă și pură care dezvăluia deodată întreaga măsură a tot ceea ce pierdusem, dar și a tot ce cîștigasem.

Jane nu stătu mult și ne-am urcat amîndoi în lift, unul lîngă altul, cu fața spre ușă. O clipă de tăcere penibilă.

— Cum ți s-a părut?

— Înspăimîntător de curajos.

— Atîta vreme cît consideri că nu ți-ai pierdut vremea degeaba...

— Categoric nu.

Nu puteai califica vorbele ei decît ca pe o lipsă de politețe. Tonul te lăsa să înțelegi că nu încăpea nici un fel de îndoială: îmi pierdusem timpul; și, de altfel, aș face mai bine să fiu prudent; adunase în ea destulă antipatie și nu avea să treacă prea ușor peste ea.

Își căută în geantă cheile de la mașină.

— Mi-a spus să-ți dau toate cărțile lui despre orhidee.

— Foarte drăguț din partea lui.

— Sînt probabil teribil de depășite.

— Mă îndoiesc. Și oricum mi-ar face mare plăcere să le am.

— Am să le caut.

Ușile liftului se deschiseră. Cînd ne-am așezat din nou unul lîngă celălalt în mașină, am înțeles clar că nu avea să mă întrebe ce discutasem cu Anthony. Cel puțin în privința asta nu aveam să fiu nevoit să mint. Poate că știa sau poate că nu știa, dar nu îi păsa. Anthony mă convinsese că dorea să șteargă anii de tăcere dintre noi. În ce o privea, ea se arăta foarte bucuroasă să-i mențină; și pentru a accentua această intenție a ei, adoptă o atitudine convențională, deși destul de amabilă, hotărîtă să ia totul — fie și numai aparent – ca pe ceva normal.

Ne-am dus la restaurantul italian, dar și aici s-a întîlnit cu cineva cunoscut. Ne-am oprit, m-a prezentat perechii de la masă; doar numele și atît, ca și cînd i-ar fi fost rușine să dezvăluie motivul prezenței mele. Urmă o scurtă discuție despre Anthony. Apoi ne-am dus la masa noastră, în partea cealaltă a sălii. Îmi explică cine erau: un profesor de la catedra de engleză și soția lui. Simțeam că i-ar fi făcut mai multă plăcere să se așeze la masa lor și să stea de vorbă cu ei – așa cum îmi dorisem și eu acum cîteva minute să fiu cu Jenny. După ce am consultat meniul și am comandat cina, se interesă de activitatea mea. Am început să întreținem o conversație, ea stătea de partea cealaltă a mesei, cu bluza ei crem și broșa cu agate, cu coatele proptite pe masă, mîinile ușor împreunate și capul drept, uitîndu-se la tot ce se afla în restaurant, în afară de mine. Încet, cu regret aproape, m-am descoperit acceptînd punctul de vedere al lui Anthony: Jane păstra, în mod deliberat, distanța... și chiar mai mult decît distanța, simțeam în ea o ostilitate pe care politețea ei rece cu greu o disimula. Disprețuia, era clar, lumea filmului despre care îi vorbeam, așa cum disprețuia și concepțiile religioase și filozofice ale lui Anthony. Îmi punea întrebări, dar nici una din întrebările ei nu era lipsită de tîlc.

— Şi ai renunţat complet la teatru?

— N-am nimic nou de spus. Sau poate am fost incapabil să mă adaptez la noile modalităţi de expresie ale vechilor teme.

— Şi nu e aceeaşi situaţie şi în film? N-ai aceleaşi probleme?

Ni s-a servit primul fel. Mi-am petrecut o bună parte din viaţă studiind gesturile mărunte dar revelatoare ale oamenilor şi nu mi-a scăpat graba cu care a apucat lingura pentru pepene. Am hotărît că trebuia să distrug măcar una din ideile ei false în legătură cu mine.

— Ramura artei cinematografice în care lucrez eu se aseamănă puţin cu activitatea unui director de fabrică. Trebuie fabricat un produs – divertismentul – şi se pune problema respectării normelor de fabricaţie. Şi mai ales nu trebuie uitat că un film este un vehicul pentru vedetele care joacă în el. Dramul de adevăr, mesajul pe care încercăm să îl introducem prin contrabandă, e un aspect neesenţial. Face parte din ambalaj. Succesul de casă determină valoarea produsului. Sau, în cel mai bun caz, tehnica.

Scobea felia de pepene.

— Şi ai acceptat situaţia asta?

Am dat deoparte oasele peştelui la grătar din farfuria mea.

— Am tot soiul de scuze, Jane. Dar Anthony le-a demascat pe toate. La început mi-a spus că sînt defetist. Apoi pesimist romantic. Păru uşor amuzată. Şi n-a scăpat ocazia să îl blesteme pe Beckett.

Am zîmbit şi-am încercat să-i întîlnesc privirea, dar ea studia cu atenţie pepenele.

— Nu eşti de aceaşi părere?

— Ba da. Dar nu din aceleaşi motive ca Anthony.

— Atunci de ce?

Ridică din umeri.

— Pentru că melancolia literară precede atît de des fascismul. Rousseau, apoi Napoleon. Chateaubriand şi Restauraţia. Anii '20.

— Rabelais continuă să fie zeul tău?

Alt zîmbet fugar şi crispat.

— L-am uitat de mult.

— Totuşi, la un moment dat...

— O interpretare greşită.

Eu mă referisem la societatea permisivă; dar nu eram sigur că la asta se gîndea şi ea.

— Aseară, Rabelais a intrat din nou în viaţa mea. Ţi-l aminteşti pe Barney Dillon?

O clipă încetă să mai scobească pepenele.

— Ţi-a spus?

M-am uitat mirat la ea.

— Ştiai?

— Săptămîna trecută am fost o zi la Londra. Am luat masa cu ea. Continuă să scobească miezul pepenelui. Întotdeauna a avut tendinţa să-mi spună lucruri pe care se teme să i le spună maică-sii.

Mi-am dat seama că încerca să se scuze pentru că fusese prima căreia i se destăinuise Caro, dar, în acelaşi timp, am simţit o notă de reproş ascuns.

— I-ai spus lui Nell?
— M-a rugat să nu-i spun. Tu cum ai reacţionat?
— Cît am putut de calm.
— Nu-ţi face griji. E o fată tare rezonabilă.
— N-o să-mi spui că o aprobi.
Ezită.
— Dacă i-ai vedea pe unii dintre tinerii cu care umblă Rosamund! Am învăţat că n-are nici o importanţă dacă îi aprobi sau nu.
— Dar e atît de artificial. Nici nu-ţi imaginezi.
I-am povestit despre călătoria cu avionul de la New York, despre întîlnirea de la Heathrow cu Margaret şi Caro, tăcerea neloială a lui Barney.
— Nu l-am mai întîlnit de ani de zile.
— L-ai văzut, desigur, la televizor.
— Din cînd în cînd. Pare destul de bun, în comparaţie cu alţii. Îşi termină pepenele. A fost delicios.
Ştiam că, în afară de cazul în care se schimbase complet, nu putea să-l aprobe pe Barney sau, dacă o făcea, o spunea cu aceeaşi degajare cu care spusese despre pepene că e „delicios". Se folosea pur şi simplu de un vechi truc de la Oxford: pe cei care îşi dezvăluie sentimentele trebuie întotdeauna să-i contrazici, pentru a-i incita să se dezvăluie şi mai mult. Trebuie să fi dedus probabil din tăcerea mea că nu muşcam din momeală, căci continuă:
— Fetele de azi, dacă au realmente nevoie de ajutor, ştiu să-l ceară.
— Dacă aş putea măcar să înţeleg ce-a văzut la el.
— Nu-i proastă. În ciuda tuturor eforturilor lui Nell.
Între feluri, mi-am aprins o ţigară, un obicei rău, de care Jenny mă dezvăţase cît am fost împreună.
— Cel puţin încep să înţeleg de ce ţine aşa de mult la tine.
— Sentimentul e reciproc.
Cuvintele lui Jane erau dictate de un bun-simţ rezervat, poate; dar părea să insinueze că nu-l puteam acuza pe Barney de lucruri care ţineau de propria-mi fire şi nu-i puteam pune în cîrcă propriile mele greşeli. Am schimbat discuţia, vorbind despre copiii ei. Rosamund plecase de la Cambridge şi lucra acum la BBC. Venea la Oxford în fiecare weekend. Anne, sora ei mai mică, era plecată pentru un an la Florenţa pentru a-şi perfecţiona cunoştinţele de italiană; Anthony insistase să nu-şi întrerupă studiile. Şi prîslea, Paul, pe care nu-l văzusem niciodată, avea cincisprezece ani şi era elev la Dartington. Ştiam de la Caro că era un copil dificil – „nu scoate o vorbă", ţin minte că mi-a spus. Nici de la mama lui n-am obţinut o imagine mai clară – băiatul avea probleme afective şi avea şi unele dificultăţi la învăţătură. Dar Jane părea să le considere o fază de tranziţie... sau poate că dezinvoltura ei nu era decît o nouă ocazie să-mi arate că sînt un străin, nu un prieten de familie. Apoi am vorbit despre Compton, despre Oxford şi cît de mult s-a schimbat. Am reuşit chiar să aflu cîte ceva despre ea însăşi, despre comitetele şi cauzele ei nobile; dar despre Anthony sau despre căsnicia lor nici un cuvînt, decît cel mult

în treacăt. Lipsa ei scrupuloasă de curiozitate în legătură cu ceea ce discutasem cu Anthony mă îngheţa.

Îmi dădeam tot mai mult seama că eram tolerat de dragul lui Anthony, din simplă curtoazie. Cu cît stăteam mai mult de vorbă cu ea, cu atît devenea mai evident faptul că nu aveam nimic în comun, nici măcar un vechi „păcat“ şi imposibilitatea de a ni-l ierta reciproc. „Moştenirea“ pe care Anthony intenţiona să mi-o lase se arăta acum în tot ridicolul ei, grevată, dacă nu de neînţelegere, cel puţin de o ridicolă subevaluare a felului în care eram apreciat de Jane. Acum totul începea să devină doar o mică poveste ce trebuia păstrată în memorie, ca să i-o pot spune lui Jenny la viitoarea noastră întîlnire. Mi se părea imposibil ca Jenny să dispară din viaţa mea. Scena de acum şi cea precedentă trebuiau povestite şi ea era singura care îmi înţelegea limbajul. Dialectul de aici era arhaic, fără nici o şansă de schimbare.

Sau cel puţin asta era concluzia la care ajunsesem pe cînd ni s-a adus cafeaua. Am băut-o în tăcere, una din acele tăceri mai grăitoare decît orice cuvinte. Am făcut o ultimă încercare:

— O să locuieşti în continuare la Oxford, Jane?

— Nu sînt sigură. Acum toţi prietenii mei sînt aici. Andrew a propus Compton-ul, dar eu... Nell şi cu mine sîntem amîndouă împotrivă. El nu-şi poate da exact seama cît de mare e capacitatea noastră de a ne călca pe nervi.

Fumase şi acum îşi stingea ţigara; apoi spuse, părînd să se adreseze scrumierei:

— Mă gîndesc să mă înscriu în Partidul Comunist.

Nu se uită la mine, dar trebuie să fi fost conştientă de expresia uluită pe care faţa mea o avuse o clipă. Apoi, după alte cîteva clipe, m-am gîndit că ar putea fi o glumă la adresa lui Nell şi a lui Andrew. Dar deodată mă privi drept în ochi, zîmbind uşor, ca şi cînd ar fi ştiut că ştiam că nu poţi să comunici o asemenea informaţie cu atîta calm, fără să-i fi calculat în prealabil efectul.

— Vorbeşti serios?

— Cochetez de asemenea cu maoiştii şi cu marxiştii internaţionali. Ambele curente sînt, bineînţeles, foarte la modă. Apoi adăugă: Apropo, Anthony nu trebuie să afle. Încă nu m-am hotărît definitiv. E o pornire... cum să-ţi spun, ceva mai mult intuitiv decît bine gîndit.

— Pentru că simţi că aşa e bine?

— Să spunem doar că mi se pare ceva mai puţin greşit decît alte alternative.

— De regulă, alegerile nu se fac din motive de genul ăsta.

— Ştiu că aici pare ceva ireal. La Oxford, comuniştii sînt mult mai sofisticaţi decît oriunde în ţară.

— Şi în Rusia?

Zîmbi uşor.

— Cei care trăiesc în case de sticlă n-ar trebui să dea cu piatra.

— Dar... vreau să spun e ceva care se potriveşte societăţilor ţărăneşti subdezvoltate, ceea ce nu e deloc cazul nostru.

— Iar noi nu sîntem decît o societate capitalistă subdezvoltată.
— Care nu dorește cîtuși de puțin să renunțe la unele libertăți.
Își mai luă o țigară și se aplecă spre mine să i-o aprind.
— Nu-mi fac iluzii gen Ioana D'Arc. Urăsc violența. Și dogmele. Deși par a fi elementele esențiale ale oricărei schimbări. N-am putut nici măcar să urmez linia „partidului" catolic. Nu pretind deloc că am antecedente bune în această privință.
— Atunci?
Își plimbă degetul pe marginea farfurioarei ceștii de cafea.
— Cred că nutresc visul foarte naiv al unei societăți marxiste inteligente. Un sistem care să poată într-o zi să transforme teoria, s-o adapteze exigențelor noastre, să devină ceva viabil pentru noi... ceea ce a făcut Mao pentru China. Își ridică privirea și se uită drept în față. Parțial din cauza inutilității vieții universitare. A suficienței. A lipsei oricărui simț practic. Zîmbi ușor dezabuzat. Sinceră să fiu nu știu. E poate doar o iluzie nesăbuită că stînga are nevoie de oameni care pot să simtă, nu numai să gîndească.
O studiam, își plecase din nou capul și mi-am amintit ce actriță bună fusese pe vremuri. De cînd sosisem, juca un rol; continua să joace, dar rolul se schimbase. Nu însă și atitudinea ei față de mine. Îți crea impresia că avusese loc un fel de apropiere, că încerca să-ți dezvăluie ce se ascundea în spatele măștii. Dar de fapt se ridica o nouă barieră – o versiune personală a cortinei de fier.
— Părerile astea... au devenit un lucru obișnuit pe aici, în ultima vreme?
— N-o fac pentru a ține pasul cu moda, dacă la asta te referi.
— Și nici ca să mergi împotriva curentului?
— Nu mă pot gîndi decît la patru... nu, la cinci marxist-leniniști declarați. Dintre care pe unul nu pot să-l sufăr.
— Și Anthony nu-și dă seama de nimic?
— Știe că sînt o simpatizantă de stînga entuziastă. Îmbrățișează și el o parte din simpatiile mele. Nu cred că ar fi prea surprins.
— Atunci de ce nu-i spui?
— Mă tem să nu-i fac rău.
— Nell știe?
Strînse din buze.
— Am avut cîteva discuții furtunoase, însoțite de țipete, pe tema asta. Una din ele chiar acum trei zile. A reușit să-și însușească cele mai stupide concepții despre viață ale lui Andrew. Dar nimic din umorul și toleranța lui. El ia toate lucrurile astea ca pe o glumă. Mă tem însă că Nell le ia ca pe un afront personal.
— Aici te înțeleg perfect.
Dar asta nu stîrni nici un ecou, sau numai unul tangențial.
— Casa, ai să vezi, e destul de mare, n-o să am nevoie de atîta spațiu. Cînd totul se va termina, aș vrea să i se dea o întrebuințare potrivită. Se uită din nou prin sală. Poate o să fiu și eu o văduvă a lui Lenin, proprietăreasa de care toți fac haz. Manifeste la micul dejun, propagandă la cină.

— Tocmai, lucrurile de genul ăsta au creat renumele Oxfordului.
— Doar că această cauză pierdută e privită astfel doar de inteli-ghenția oportunistă. Monstruosul regiment de universitari transfor-mați în valeți ai mass-mediei. Făcu o pauză. Mă tem că am ajuns să consider televiziunea și liberalismul din Fleet Street ca cea mai groaz-nică conspirație de dreapta care a existat vreodată.
— Audiența corupe. Chiar mai mult decît puterea.
— Nu văd de ce oamenii cei mai deștepți trebuie să fie și cei mai corupți. Și să-și dedice atît de mult din inteligența lor perpetuării privilegiilor genetice și sociale.
— Ar trebui să te duci mai des în străinătate, Jane. Nu sînt decît niște cocoși gălăgioși pe o grămadă de gunoi.
— Dar eu nu locuiesc în străinătate. Și grămada ta de gunoi e întîmplător țara mea.
— *Touché*. Și e și țara mea.
Abia dacă mi s-a răspuns la zîmbet. În spatele acestui schimb de opinii, începusem să ne enervăm unul pe celălalt, simțind probabil amîndoi că nici unul nu îl lua pe celălalt prea în serios, deși în maniere diferite. Chelnerul ne mai aduse cafea, dar ea refuză. Nici eu nu mai voiam, dar am mai luat una ca s-o mai rețin un pic. Chelnerul se îndepărtă, urmă un moment de tăcere. Cînd în cele din urmă am început să vorbesc, i-am evitat privirea.
— Sînt și eu inclus în anatema generală?
— Ce te face să crezi asta?
— Pentru că tocmai am întîlnit pe cineva care chiar a fost sincer bucuros să mă vadă.
O clipă tăcu, apoi zise:
— Poate că femeile se schimbă mai mult decît bărbații. Dar scutură din cap. Iartă-mă. Îți sînt sincer și imens recunoscătoare că ai venit.
— Deși sînt un lacheu capitalist semiexpatriat.
Plecă ochii și spuse cu o voce scăzută:
— Nu-i cinstit să-mi atribui cuvinte pe care nu le-am rostit.
— Dar ai fi vrut ca tăcerea să nu fi fost ruptă.
Respiră adînc. Știam că se simțea din nou tentată să mă contrazică; dar mai știam că totuși, în spatele femeii calme și a armelor ei, se afla cineva departe de a fi echilibrat. Stătea cu ochii ațintiți în ceașca de cafea, ca și cum răspunsul s-ar fi găsit în zațul amărui.
— Nu știu ce ți-a spus Anthony, dar pot să ghicesc că se referă la lucruri pe care eu le consider foarte personale. Care au mult mai multă legătură cu prezentul decît cu trecutul. Asta-i tot, te rog să mă crezi.
Ezită, apoi deodată vocea ei deveni mult mai naturală.
— În momentul de față, nu pot să suport trecutul, Dan. Sub nici o formă.
În cele din urmă, îmi rostise pentru prima oară numele; și, pentru prima oară, i-am văzut clar încordarea. La urma urmei, era și ea muritoare. Am lăsat să treacă un timp.
— Anthony a ținut-o întruna că voi doi mi-ați ruinat căsnicia. Și prin asta, viața. I-am atras atenția că nu aveți dreptul să vă asumați

această vină. M-am bucurat de viață, Jane, cu toate greșelile și defectele ei – și am fost întotdeauna perfect capabil să-mi distrug singur căsnicia. Ceea ce am și făcut. Asta-i una. În afară de asta, el speră ca acum tu și cu mine să fim din nou prieteni. Nu pot decît să trag concluzia că din viața ta par să lipsească cu desăvîrșire bărbații corupți și lipsiți de conștiință. Cred că ai nevoie de cel puțin unul. Trebuie să-i dau mîine raportul lui Anthony. Și lui Caro. Mi-ar plăcea să le pot spune că s-a hotărît să mi se acorde o șansă, cît de mică.

Tot timpul cît am vorbit, Jane a stat cu ochii în pămînt și a rămas așa, o bucată de vreme, dar pe figura ei flutură o clipă umbra unui surîs melancolic; o posibilă recunoaștere a faptului că se lăsase înfrîntă.

— Nell m-a avertizat.

— Despre ce?

— Despre ceea ce numește ea obiceiul tău pervers de a-ți obliga partenerul să-și dea cărțile pe față, fără ca tu să le arăți pe ale tale.

— Pe vremuri obțineai și tu rezultate foarte bune la acest joc.

— Se pare că mi-am pierdut antrenamentul.

— Nu pot înțelege de ce ai continua ceva ce mi s-a părut întotdeauna inuman.

— N-are nici o legătură cu persoana ta. Ci doar cu faptul că ești folosit de cineva. Fără nici cea mai mică justificare.

— Convingerea că ai dreptul să judeci în locul altuia nu e una din definițiile fascismului?

Am observat ceva ce simțisem și la soțul ei, o nesiguranță, o anxietate aproape stîngace cînd sînt puși în fața cuiva din altă lume. Era ușor să disprețuiești și să ignori acea lume străină – cum făcea ea, eram sigur – atît din motive estetice, cît și din motive politice. Era ușor să-și disprețuiască și propria lume universitară închisă, chiar și orașul ăsta. Dar era orașul în care trăia și nu era obișnuită cu oameni, cu situații, cu bărbați care respinseseră sau puteau respinge sistemul de comunicare și convențiile acestei societăți, pe care ea le cunoștea atît de bine.

Cu ochii plecați, șoptește:

— Nu mai sînt cea pe care o știai tu, Dan. Îmi pare rău că nu am putut să mă ascund mai bine. Nu e vina ta cîtuși de puțin.

Dan ezită, apoi se întinde peste fața de masă albă și îi atinge ușor mîna. Ea nu spune nimic. El face semn chelnerului.

Afară, am constatat că ceața, nu tocmai în concordanță cu ceea ce se petrecuse între noi, era și mai deasă. Devenise aproape densă, iar străzile erau pustii. Știam că mașina se tîra pe Banbury Road, dar pierdusem orice simț al distanței. Jane înainta încet în viteza a doua, încercînd să se ghideze după bordura trotuarului de pe partea ei. Din cînd în cînd, schimbam cîteva cuvinte despre noile ei convingeri politice. N-o contraziceam, încercam numai s-o fac să vorbească. Deveni foarte autocritică, începu chiar să se scuze; ca și cînd ar fi fost vorba de o simplă sensibilitate artistică, de aranjamentul floral al vieții politice britanice, care cerea pe undeva și o ramură roșie; ca și cînd respingerea universală a comunismului în Anglia postbelică era un

fel de ostracizare socială nedreaptă ; în sfîrşit, poate cu ceva mai mult temei – ca şi cînd ar fi vorba de o problemă de chimie, de dozare a valenţelor. Dacă Rusia avea nevoie de cîţiva Soljeniţîni, atunci şi Anglia avea nevoie. Exista, evident, şi ceva din tendinţa de emancipare a femeilor între două vîrste, nevoia de a se şoca pe sine şi pe cei din jur, ca o reacţie împotriva văduviei prea timpurii şi senzaţiei de vid interior pe care avea s-o aducă cu ea. Şi, în final, mi se oferea o mostră perfectă de excentricitate oxfordiană. Mă întrebam dacă Jane avea idee ce ar fi însemnat o asemenea hotărîre în America, unde fierul se bate cît e cald.

Din Banbury Road, am dat colţul pe o stradă lăturalnică. În cele din urmă, Jane coti brusc peste bordura trotuarului şi intră într-o grădină. Opri lîngă casă, în apropierea unui garaj. Mi-am luat valiza cu lucrurile pentru noapte de pe bancheta din spate şi am aşteptat-o să încuie portiera. Se vedea lumină undeva la demisol şi, îndreptîndu-ne spre casă pe aleea cu pietriş, am văzut că era o bucătărie. Erau luminate şi cîteva dintre camerele de la parter, risipind ceaţa din dreptul ferestrelor. Construcţie victoriană de cărămidă cu lemnărie albă, cîteva trepte, o mică terasă cu dale pe jos.

Jane stă în faţa uşii, căutîndu-şi cheile în poşetă. Dar prin geamul de sticlă colorată se zăreşte o siluetă şi uşa se deschide înainte ca Jane să le găsească. O franţuzoaică tînără şi zveltă, într-un pulover negru şi blugi. Are ochelari cu rame aurii, codiţe legate cu două panglici roşii şi o figură tristă, care îmi aminteşte de *Fedra*.

De cealaltă parte a uşii

N-am putut să urmăresc conversaţia rapidă în franceză, dar era clar că tînăra se dădea de ceasul morţii, cu o volubilitate tipic galică, pentru că nu reuşise să ia legătura cu noi mai devreme. Aproape că nu voia să ne lase să intrăm în casă. Am fost uimit de interiorul vestibulului, cu pereţii de un roşu pompeian şi balustrada grotesc de masivă a scărilor, din lemn sculptat, vopsită în alb. Am zărit cîteva tablouri frumoase ; un cuier de fier forjat cu multe ornamente, vopsit tot în alb. Doar mai tîrziu am regăsit în acest decor roşu, uşor teatral, ceva din Jane cea de altădată. Tînăra franţuzoaică avea nevoie de toată atenţia noastră. În cele din urmă, Jane o luă uşor de umeri încercînd s-o calmeze. Am întrebat ce se întîmplase.

— Au telefonat de la spital.

Se strîmbă uşor, ca şi cum şi-ar fi cerut scuze pentru toată tevatura.

— Dan, ea e Gisèle.

Fata mă salută cu o înclinare bruscă, nervoasă a capului.

— Mă duc să văd despre ce e vorba. Tu du-te şi ia-ţi ceva de băut, Dan. Mă întorc într-o clipă.

Făcu semn fetei să se ocupe de mine. Era un telefon pe o măsuţă, lîngă scări.

— Au spus...

— Cîteodată nu poate să doarmă. Îi place să-i citesc.

Făcu o mişcare uşoară cu capul spre fata care se afla în spatele ei.

— Avem uneori tendinţa să ne pierdem cu firea. Îmi zîmbi. O să găseşti o sticlă de Armagnac. Serveşte-te, te rog.

Tînăra o luă înainte şi am intrat în urma ei în salonul care se întindea pe toată lungimea casei. Din două camere se făcuse una singură, cu o arcadă pe mijloc. Multe cărţi, alte cîteva tablouri şi gravuri, cîteva piese de mobilier vechi şi frumoasė, un pian în celălalt capăt al camerei, lîngă uşa ce dădea spre grădină ; şi mi-am amintit că pe vremuri Jane cînta destul de bine la pian. Într-o vitrină luminată se aflau cîteva obiecte de ceramică veche, bucăţele de tanagra montate pe cuburi din plastic, un kylix mic, grecesc. Un şir de invitaţii aşezate la rînd pe consola căminului, expresie tradiţională a snobismului oxfordian ; între ele — un cap de băiat din teracotă, desigur fiul. O cameră încărcată. Dar bineînţeles că n-am observat toate acestea chiar

atunci : franţuzoiaca închisese uşa : Părea să ţină neapărat să mă facă să înţeleg cît de bulversată era.

— N-au spus ce s-a întîmplat?

Mă privi fix, apoi făcu semn din cap că nu.

— *Je m'excuse, monsieur. Je suis...*

Apoi scutură din nou din cap. I-am oferit o ţigară.

— *Non, non...* Îmi e mai bine.

De fapt îmi cam dădeam seama ce era ; sau cel puţin, ce speram eu că ar putea fi : o schimbare în atitudinea lui Anthony – după plecarea noastră, se gîndise la ceea ce îi spusesem şi o chema pe Jane, pentru că simţise brusc nevoia să pună capăt tăcerii pe care şi-o impusese pînă acum.

Am auzit vocea lui Jane, dar vorbea prea încet ca să disting ce spune. Stăteam în faţa căminului ; tînăra era tot lîngă uşă, ca un cîine de pază. Făcu un gest cu mîna spre fundul camerei :

— Dacă doriţi să beţi ceva...

— Da, mulţumesc. Nu vă deranjaţi. Îmi iau singur.

Sticlele erau pe o consolă în cealaltă parte a camerei. Mi-am turnat un whisky. Fata rămase lîngă uşă şi, renunţînd la orice pretenţie de discreţie, asculta ce se vorbea dincolo. M-am apropiat de pian şi am privit pe fereastră grădina învăluită în ceaţă. Nu ştiu dacă era din pricina senzaţiei de izolare sau poate datorită tăcerii aproape înăbuşitoare, dar mă simţeam rupt de realitate. În faţa ferestrei era un balansoar cu o carte pe el : *Selecţiuni din jurnalul din închisoare al lui Antonio Gramsci.* Semne din fîşii de hîrtie erau strecurate ici-colo printre pagini ; cu siguranţă, o citea Jane. Am luat cartea şi am deschis-o. Numeroase pasaje erau însemnate cu creionul, uneori chiar cu două linii verticale. *„Orice individ este nu numai sinteza raporturilor existente, ci şi istoria acestor raporturi."* *„Structura încetează să mai fie o forţă exterioară care îl striveşte pe om, îl asimilează, îl face pasiv, ci se transformă într-o cale spre libertate, un instrument cu ajutorul căruia se creează o nouă formă etică şi politică, generatoare de noi iniţiative."* Ultimele zece cuvinte fuseseră subliniate. Am răsfoit cartea la întîmplare, încercînd să găsesc vreun comentariu scris, dar nu era nici unul... afară doar de un semn de exclamaţie lîngă un paragraf. *„Filozofia praxis-ului este conştiinţa plină de contradicţii, în care filozoful, luat atît ca individ, cît şi ca grup social, nu se limitează numai să înţeleagă contradicţiile, ci se consideră el însuşi un element al contradicţiei şi ridică acest element la gradul de principiu al cunoaşterii şi deci al acţiunii."*

Am pus cartea la loc, spunîndu-mi că fata m-ar putea crede indiscret ; dar părea să mă fi uitat, era tot la uşă, pe jumătate ascunsă de una din marginile arcadei dintre cele două camere. Am început să mă uit la alte cărţi, de pe rafturile aşezate de jur împrejurul camerei, un regiment tăcut de lucrări ce conţineau filozofia şi aşa-zisa înţelepciune umană. Apoi se auzi zgomotul uşor al receptorului pus în furcă. Am văzut-o pe fată îndepărtîndu-se de uşă. Dar am auzit-o pe Jane formînd un alt număr şi, peste cîteva clipe, vorbind încet la telefon. Convorbirea

nu a durat mult. Receptorul fu iarăşi pus la loc. Urmă o tăcere absolută. Franţuzoaica se uită la mine ca şi cînd totul ar fi fost din vina mea; apoi întoarse capul. Am lăsat tăcerea netulburată pentru cîteva momente, apoi am pus paharul jos şi, cu un zîmbet ce se voia împăciuitor, am ieşit în vestibul.

Jane stătea la un pas sau doi de uşa de la intrare, perfect imobilă, cu spatele spre mine, cu mîinile în buzunarele hainei de piele, privind fix în noapte. Cu siguranţă că mă auzise intrînd în vestibul, dar nu se întoarse.

— Jane?

Nu se mişcă. M-am apropiat de ea cu un pas sau doi.

— S-a întîmplat ceva?

Capul ei se întoarse o fracţiune spre mine. Am văzut un zîmbet vag, adresat lumii întregi, ca şi cînd tocmai aş fi spus o prostie.

— Se pare că la scurtă vreme după plecarea noastră. A reuşit să iasă pe balcon. Se întoarse din nou şi privi afară, în noapte. Şi peste balustradă.

— Vrei să spui...

— Mă tem că da.

— A murit?

— Ei cred că a murit pe loc. Dădu uşor din umeri. Cînd l-au găsit...

M-am mai apropiat puţin, străduindu-mă să înţeleg de ce reacţia ei mi se părea atît de diferită de a mea; şi eram, cred, mai şocat de calmul ei decît de vestea tragică ce venise ca un trăsnet.

— Jane?

— Cine l-a însoţit pe Scott în ultima sa expediţie?

— Căpitanul Oates.

Aprobă uşor din cap. Am auzit-o pe fată în spatele meu, în cadrul uşii şi m-am dus s-o iau pe Jane de braţ.

— Vino şi stai jos, pentru Dumnezeu.

— E în regulă, Dan. Am telefonat doctoriţei mele. I-am spus să nu fie îngrijorată.

Îmi atinse mîna, dar numai pentru a-şi elibera braţul, apoi se întoarse şi îi zîmbi franzuţoaicei, care vorbi prima:

— *Je ne savais pas comment...*

— *Oui, oui. Il n'en voulait plus. C'est tout.*

Fata, dînd dovadă de un simţ al circumstanţelor mai dezvoltat decît cel al lui Jane, îşi acoperi faţa cu mîinile. Jane se duse la ea şi o luă de după umeri, o sărută uşor pe păr şi îi murmură ceva. Fata se uită la ea; nu ştiu dacă era uluită de această anglo-saxonă stăpînire de sine sau îngrozită că o scenă ca în Racine fusese redusă la... Jane se întoarse spre mine.

— Cred că am nevoie de o ceaşcă de ceai.

— Ai nevoie de ceva mai tare decît ceaiul.

— Nu, mai bine... Îi zîmbi lui Gisèle. Vrei să...

Fata se îndepărtă ezitînd, aruncă încă o privire dubioasă către mine, ca şi cînd eu aş fi fost, într-un fel, de vină, apoi dispăru pe scara ce ducea la subsol.

Eu am urmat-o pe Jane în salon.
— Nu îmi vine să cred.
— Ştiu.
— Au spus...?
— Infirmiera care l-a pregătit de culcare mi-a spus cît de relaxat părea. I-a vorbit despre tine.
Se ridică şi luă o ţigară dintr-o cutie. I-am întins bricheta aprinsă.
— Niciodată n-a...?
Trase adînc din ţigară, suflă fumul afară.
— Nu. Nici măcar o dată.
— Şi nici o scrisoare?
— N-au găsit nimic.
Se întoarse spre cămin şi privi fix în vatră. Cărbunii erau pregătiţi, dar focul nu fusese aprins.
— Poate că a fost un accident? Dacă era ameţit de calmante.
Clătină din cap în semn că nu.
— Nu cred. Ei...
— Dar de ce tocmai noaptea asta?
Nu răspunse nimic, stătu un timp nemişcată, apoi se îndreptă spre ferestrele mari care dădeau spre stradă. Continuam s-o privesc ţintă. Stătea cu spatele la mine. După cîteva secunde, îşi trecu amîndouă mîinile prin păr, apoi se apăsă puţin pe ceafă, sub pieptenele de argint, ca şi cum tocmai s-ar fi ridicat din pat, încercînd să se trezească dintr-un coşmar.
— Nu e vina ta, Dan. Absolut deloc.
— Aş vrea să stai jos.
— Mă simt bine. Crede-mă. Eram pregătită. Mă aşteptam să se întîmple destul de curînd.
Şi totuşi avea aerul cuiva luat total prin surprindere, dezorientat; ca şi cînd tocmai pierduse trenul şi îşi dădea seama că acum nu va mai revedea niciodată persoana care ar fi trebuit s-o aştepte la sosire. Stătea cu spatele la mine, ţinîndu-şi cotul cu o mînă şi ţigara aproape de buze cu cealaltă. M-am apropiat de ea.
— Hai, scoate-ţi haina.
Ezită o clipă, apoi îşi descheie haina şi mă lăsă să i-o iau de pe umeri. Faţa ei avea o expresie aproape furioasă, nu ca o fiinţă care primise o groaznică lovitură, ci mai degrabă ca o femeie care a fost jignită profund şi iremediabil. Am pus haina pe spătarul unei canapele şi m-am îndreptat spre consola unde ţinea băuturile. Încă îl mai aveam pe Anthony în faţa ochilor, îi auzeam vocea şi mi se părea de neînţeles că, în timp ce stăteam la masă în restaurant, nici nu ne trecuse prin cap că era posibil să fim lipsiţi pentru totdeauna de prezenţa unei alte fiinţe omeneşti atît de apropiate în timp şi spaţiu. Fraza aceea stranie a lui, „corectarea unei erori din proiectul iniţial", îmi veni în minte, ca o ironie înspăimîntătoare, macabră. Iertarea acelui vechi păcat sau dorinţa de a se asigura că am înţeles într-adevăr ce obligaţii îmi reveneau căpătase, din motive de neînţeles, mai multă importanţă în ochii lui decît proaspătul „păcat" al sinuciderii. Fusese în pragul

morții, euthanasia pe care și-o acordase singur o devansase pe Atropos cu numai cîteva săptămîni, dar alegerea momentului... Parcă eram victimele unei glume proaste. M-am întors la Jane, cu un pahar de coniac.

Se uită la el, dar clătină din cap în semn că nu.

— Bea-l tu. Eu chiar nu vreau.

— Doar o gură.

Cedă și sorbi din pahar, dar îl puse imediat jos pe pervazul ferestrei din fața ei.

— Îmi pare atît de rău că ai fost amestecat în toată povestea asta. E de neiertat.

I-am spus încet:

— Trebuie să încerci să îl compătimești puțin și pe el.

Se întoarse în căutarea unei scrumiere. Apoi stinse țigara pe jumătate fumată, cu o grijă și o perseverență exagerate.

— Dan, de compătimit sîntem amîndoi.

Atunci, pentru o clipă, în vocea ei răzbătuse o fărîmă de sinceritate; o urmă de disperare, de trăire adevărată. Dar ca și cînd ar fi regretat pînă și această minoră concesie făcută normalității, se uită imediat la ceas.

— Trebuie s-o anunț pe Rosamund. Și pe Nell.

— O sun eu pe Nell. Imediat.

Ezită.

— Da... Dacă nu te deranjează.

— Sigur că nu.

Trase adînc aer în piept.

— Mă gîndesc la toată agitația care o să urmeze. Atîtea lucruri de pus la punct.

— Aș lăsa-o pe Nell să se ocupe de toate.

— Mă tem că vor trebui să facă o anchetă.

— N-are importanță.

— M-au întrebat dacă ai să vii cu mine la spital mîine dimineață.

— Nici prin cap nu-mi trece să te las singură.

— Mă simt atît de stînjenită, eu...

— Nu fi caraghioasă.

Se uită în jos, părea că mai vrea să spună ceva, dar Gisèle intră purtînd tava cu ceai; și Jane păru bucuroasă că avea o scuză să se miște și să facă puțin loc pe măsuța de marmură din fața căminului. Fata dădu să se retragă pentru a ne lăsa singuri, dar Jane o rugă să rămînă. M-am dat bătut; am refuzat ceaiul și m-am dus să-mi iau paharul de whisky; apoi i-am propus s-o sun pe Nell.

Ajuns în vestibul, m-am rugat să răspundă Andrew la telefon; și după o pauză lungă, rugăciunea mi-a fost îndeplinită. A fost o ușurare să aud o reacție normală de șoc și apoi de solicitudine: o altă voce și minte de bărbat. L-am convins că nu are rost s-o pornească imediat spre Oxford, deși spunea că la Compton nu mai e ceață. Vor ajunge pe la prînz. Nu, în seara asta Jane nu poate vorbi cu Nell. Da, îi voi spune că sînt „zguduiți și neconsolați". Mă ocup eu de toate pînă la sosirea lor. Și da, și eu aștept cu nerăbdare să îl revăd.

M-am întors în salon, iar Jane şi-a luat cana de ceai şi a trecut în locul meu, la telefon. Convorbirea dură vreo douăzeci de minute sau chiar mai mult, timp în care am încercat să fac conversaţie cu micuţa franţuzoaică : de unde venea, de cînd era la Oxford... Aix-en-Provence, de o lună, după cîte se părea, fata cea mai mică a lui Jane stătuse în Franţa la familia ei. Nu-mi puteam închipui ce gîndea despre englezii ăştia cu calmul lor, cu sîngele lor rece ca gheaţa, cu întrebările lor infantile despre Cézanne şi despre decăderea Coastei de Azur. Dar cînd s-a întors, Jane îşi recăpătase o parte din vioiciunea ei normală. Rosamund plînsese, se pare, apoi hotărîse că era poate mai bine aşa... va sosi şi ea mîine pe la prînz. A urmat un schimb de banalităţi : ce să cumpere Gisèle de mîncare mîine dimineaţă, unde va dormi fiecare, cînd şi cum să-i anunţe pe Paul şi Anne la Florenţa, şi...

Pe la ora douăsprezece jumătate Gisèle coborî la bucătărie cu tava cu ceai şi Jane mă conduse sus, în camera unde aveam să dorm – camera lui Paul cel absent. Erau două afişe pe pereţi ; unul cu diverse stiluri arhitectonice din Anglia, celălalt reprezenta o armură medievală cu numele tuturor pieselor componente şi explicaţii în legătură cu scopul în care erau folosite. O mulţime de cărţi. Un decor oarecum diferit de obişnuita lipsă de decor pe care o găseşti de obicei în dormitorul unui băiat. Istoria era evident pasiunea lui şi simţeam profesorul universitar în devenire. Jane se uită prin cameră să vadă dacă aş mai avea nevoie de ceva. Juca din nou rolul gazdei ; tratîndu-mă ca pe un oaspete străin, mult prea distins – sau pe care abia îl cunoscuse – pentru a-l plictisi cu banalităţile vieţii ei domestice.

— Ai să te descurci, Jane?

— Da. Te asigur. Te rog, nu-ţi face griji. Se uită în jos la patul dintre noi. Sper că salteaua nu e prea tare.

— Draga mea, nu salteaua mă preocupă pe mine acum.

O clipă ochii ei îi întîlniră pe ai mei ; nu zîmbeam. Se uită din nou în jos, spre pat.

— Omul supravieţuieşte cum poate.

— Anthony, cel puţin, a fost sincer cu mine.

Se întoarse cu faţa spre fereastră. Perdelele fuseseră trase, dar le apropie şi mai mult, apoi îşi făcu de lucru aranjînd marginile. Îşi scosese jacheta de la costum şi avea ceva în ţinuta ei, în felul evident inutil în care se preocupa de marginea perdelei, ce aducea a încăpăţînare copilărească ; un copil care vrea să i se ordone să înceteze cu fandoselile.

— Mi-a spus că lucrurile nu mergeau prea bine între voi. Am aşteptat să-mi răspundă, dar ea nu zise nimic. Nu pot să îmi dau prea bine seama ce vrea să însemne groaznica hotărîre pe care a luat-o, dar, oricum ar fi, nu poate să însemne că tu şi cu mine nu trebuie să vorbim despre ea.

Am încercat o abordare mai directă.

— Oricum, trebuie să cădem de acord ce vom spune mîine. Oficial.

În cele din urmă, se întoarse de la fereastră, dar nu se uită la mine.

— Trebuie să fii tare obosit.

— Nu m-am adaptat încă la fusul orar. În California e încă ziuă. Te rog să iei loc.

Era un scaun Windsor lîngă birou, în colţ, în spatele ei. Se uită în jurul ei prin cameră, ca şi cum ea se afla în vizită acolo, apoi se mişcă, întoarse puţin scaunul şi se aşeză, cu faţa uşor într-o parte, cu mîinile încrucişate.

Eu m-am aşezat pe marginea patului.

— Pot să-ţi povestesc ce mi-a spus?

— Dacă tu crezi că foloseşte la ceva.

M-am aplecat în faţă, cu coatele pe genunchi, şi mi-am ales cu grijă cuvintele. I-am vorbit despre felul în care Anthony s-a acuzat că în timpul căsniciei lor i-a denaturat adevărata personalitate; obiecţiile mele; întrebarea pe care mi-a pus-o: cum aş putea şti realitatea situaţiei după atîţia ani; faptul că, evident, n-am putut să răspund. M-am oprit. Tăcea.

— Ţi-a spus şi de ce ţi-a vorbit despre toate astea?

— Mi-a spus că i-ai mărturisit totul despre noi doi. Înainte de a vă căsători.

A avut o scurtă ezitare, dar cînd vorbi, vocea îi era calmă:

— Da. E adevărat. I-am spus.

— Păcat că n-am ştiut şi eu. Nu răspunse. După părerea lui, toate problemele pe care le-aţi avut de aici au venit.

— Din faptul că i-am spus? Sau că n-am discutat şi cu tine?

— Cred că se referea la amîndouă. Jocul de-a v-aţi ascunselea pe care l-am tot jucat.

— Am discutat dacă să îţi spunem sau nu. La vremea aceea, existau motive întemeiate să nu o facem.

— Ce motive?

Tăcere. Mi-am luat avînt.

— Jane, toată lumea o să-şi pună întrebări în legătură cu alegerea momentului. Nu se poate să nu discutăm despre toate astea acum.

Urmă o nouă tăcere, dar după un timp vorbi.

— Legătura dintre tine şi Nell.

— Nimic altceva?

— Instinctul meu de conservare. Simţeam că te trădasem puţin. Şi pe Anthony. Îi plăcea să creadă că, în adîncul sufletului, te iertase. Nu voia să recunoască adevărul – că, de fapt, n-ar fi putut să te ierte niciodată. Ezită un moment, apoi continuă: Oamenii găsesc întotdeauna motive destul de bine pentru a face ceea ce vor.

— Anthony vorbea mereu despre corectarea unei greşeli în proiectul iniţial. Cred ca îl obseda ideea unei căsătorii mitice între noi doi pe care el... o împiedicase.

Şi de data asta refuză să facă vreun comentariu.

— Ca şi cînd tu ai fi o uşă încuiată a cărei cheie o am numai eu. Am avut impresia foarte puternică nu numai că trăia în trecut, dar şi că se încuiase în faţa oricărei realităţi mai recente. Am încercat să-i sugerez acest lucru, dar nu cred că a auzit ce-i spuneam.

Aşteptam să-mi spună că e de aceeaşi părere sau să mă contrazică. Uşa era întredeschisă şi am auzit-o pe franţuzoiacă urcînd scările spre camera ei. Sus, o uşă se închise încet şi am auzit un zgomot înfundat de paşi pe tavan; aşa cum mai auziserăm o dată, cu mult înainte, în împrejurări complet diferite.

În cele din urmă, Jane zise:

— Din anumite puncte de vedere, mă tem că nu s-a maturizat niciodată.

— Nu mi-am dat niciodată seama că între voi linia de comunicaţie era întreruptă. De fapt, era chiar ruptă de tot.

— A fost una din acele căsătorii în care partenerii supravieţuiesc izolîndu-se fiecare între secretele lui. În zone interzise.

— Mi se pare o schimbare atît de mare faţă de ceea ce era la început.

— Cred că ce consideram noi pe atunci sinceritate absolută era mai degrabă... dar nu îşi termină fraza.

— Şi totuşi dorinţa ta de sinceritate absolută te-a îndemnat să îi spui ce s-a întîmplat între noi.

— Cu singura precizare că de atunci căsătoria noastră s-a bazat pe un secret pe care i-l ascunsesem.

— Dar nu a rămas secret prea multă vreme. Ea nu zise nimic. Cînd i-ai spus?

— Cînd eram în America. În vara aceea.

— Cum a primit mărturisirea ta? S-a înfuriat?

Negă din cap, cu un fel de antică disperare; oftă.

— A fost, toată viaţa, nevinovat ca un copil, cînd era vorba de propriul său inconştient. Reacţia lui din ziua aceea a condiţionat toată viaţa noastră ulterioară. Bineînţeles că atunci nu ne-am dat seama. Nimeni nu-şi dă seama pe moment. Dar cu încetul, în timp, cînd voiam să ne spunem unul altuia ce simţeam cu adevărat, era... ca şi cum ne-am fi distrus dinainte toate şansele.

— Dar ai ghicit de ce insista să vin?

— Bănuiam că vrea să te pună să plăteşti pentru penitenţa lui.

— E o exprimare cam brutală.

— Tu n-ai fost nevoit să-ţi petreci cea mai mare parte din viaţă ascultînd vorbele cu două înţelesuri ale catolicilor...

Am zîmbit, tot cu spatele spre ea.

— De care noua ta credinţă s-a eliberat?

— Ei, cel puţin, vorbesc mai mult despre salvarea societăţii, nu a individului.

Mi-am amintit ce spusese Anthony, că schimbarea lumii trebuia să înceapă cu individul. Probabil că a fost, cel puţin în parte, o admonestare pe care şi-o adresa retrospectiv lui însuşi; dar, în parte, era poate o reacţie la atitudinea femeii de lîngă mine, care îşi pierduse orice speranţă. Dar nu voiam să ne pierdem într-o discuţie de ordin general.

— Avea, evident, un motiv foarte serios pentru a face ceea ce a făcut. Sper că lumea va fi de acord asupra acestui punct.

— Nu vor putea face abstracţie de asta, nu?

Rostea fiecare propoziţie, în special pe aceasta din urmă, ca şi cînd cu asta discuţia s-ar putea termina, problema fiind definitiv închisă. Am găsit cîteva ţigări şi i le-am întins, aşteptîndu-mă să refuze şi să profite de ocazie ca să plece ; dar luă una. M-am ridicat şi i-am aprins-o. Apoi m-am aşezat din nou pe pat, de data asta cu faţa spre ea; şi acum, cu ochii aţintiţi în podea, începu să vorbească de bunăvoie.

— Ne descurcam. În viaţa de toate zilele nu eram nefericiţi. Erau o mulţime de lucruri asupra cărora eram de acord. Copiii, de pildă.

— A mai spus ceva. Că îţi e etern recunoscător.

Zîmbi amar.

— Asta e ceea ce se cheamă sărutarea crucii, în lumea clerului.

— Sînt sigur că te înşeli.

Un timp nu spuse nimic.

— L-am făcut să sufere, Dan. Groaznic.

— Nu v-aţi gîndit niciodată la divorţ?

— De mai multe ori. Înainte să se îmbolnăvească.

Afară se auzi o maşină încetinind în dreptul casei şi am fost convins că venea cineva. O clipă s-a oprit chiar, dar apoi am auzit-o pornind din nou şi îndepărtîndu-se încet.

— Şi ce v-a împiedicat?

— O, veşnica poveste. Un soi de vinovăţie pe care o simţim amîndoi. Cum să-ţi spun, cînd ai făcut atîtea greşeli, despărţirea nu pare decît o greşeală în plus. Şi erau şi copiii. Schiţă un gest spre capul patului. În special Paul. El a avut cel mai mult de suferit. Fetele înţeleg. Rosamund ştie tot, mi-a fost... de mare ajutor. A priceput totul, e foarte inteligentă.

— Dar *de ce* i-ai spus despre noi doi?

Ridică din umeri. Nici ea nu mai ştia.

— Poate din cauza bisericii. Toate prostiile alea despre păcate şi iertarea lor care îmi pluteau prin cap. Anthony îmi împuiase capul cu teorii despre adevăr. Pe atunci nu îmi dădusem încă seama că atunci cînd Anthony vorbea despre adevăr, vorbea de fapt despre masochism.

Dar o spuse cu mai puţină amărăciune, aproape zîmbind.

— A fost probabil o hotărîre greşită. Dar nu cred că are prea multă importanţă. Lucrurile nu s-ar fi schimbat cu nimic, chiar dacă aş fi coincis perfect cu imaginea lui despre mine, tînăra imaculată. Era mai mult o problemă de temperamente... de afectivităţi. Sau poate de perversităţi. Se strîmbă. Căsătoria noastră nu e o excepţie. E aproape o căsătorie tipică pentru North Oxford.

— Mi-a spus că m-a urît ani de zile.

— Nu trebuie să iei prea în serios autoacuzaţiile catolicilor căpoşi. E specialitatea lor, fac din ţînţar armăsar. N-a ştiut niciodată să-şi trăiască cu siguranţă şi echilibru condiţia sa de bărbat. Asta-i tot. Şi în plus i-a oferit şi o ocazie minunată de a juca rolul lui Iisus Hristos cu femeia adulteră.

Se ridică şi luă o scrumieră de pe scrinul de lîngă uşă, apoi, înainte să se aşeze la loc, o puse pe pat lîngă mine.

— Ce spuneai tu la cină? Că tu ești vinovat de ruptura dintre tine și Nell. La fel a fost și cu noi.

— Asta nu înseamnă că o absolv pe Nell de orice vină.

— Bineînțeles că nu. E întotdeauna vina amîndurora.

Își privea mîinile, dîra de fum ce se ridica din țigară.

— Îi e ușor, bineînțeles, să declare de pe patul de moarte că îmi e etern recunoscător. E ceva ce nu prea s-a spus în casa asta. Dădu din nou din cap. E atît de necinstit. Dacă nu ești recunoscător atunci, pe loc, ce rost mai are?

Acum, eu eram cel care aștepta.

— Am ajuns să putem delimita prea bine zonele periculoase. Am avut o perioadă cînd ne certam și țipam la el. Dar am devenit prea civilizați pentru așa ceva. Prea leneși. Poți petrece două ore în lumea *Heddei Gabler*. Dar nu zece ani. Apoi adăugă: Ți se urăște să stai toată viața și să te macini pentru toate problemele personale.

— Da, înțeleg ce vrei să spui.

Din camera de sus se auzea, discret, muzica de la radio. Mi-o închipuiam pe franțuzoaică scriind frenetic alor săi de acasă; sau poate în jurnalul ei. Și, de nicăieri, trecutul ne năpădi, aproape straniu, euri trecute într-o tăcere care nu era ca celelalte tăceri ale nopții, ci o tăcere veche rememorată, foarte caracteristică laturii mai serioase a lui Jane. O veche empatie, revenită peste ani, muiată în tristețe și zădărnicie, ca o haină veche care ne-a plăcut odată, dar pe care nu o vom mai purta niciodată cu seriozitate. Nici măcar nu-mi puteam da seama dacă Jane nu încerca să mă manipuleze, dacă sinceritatea mărturisirii ei nu cumva ascundea o mișcare defensivă secretă. Recunoscuse: curiozitatea mea trebuia anihilată; și o anihila prezentîndu-mi o versiune banală a evenimentelor. N-am crezut niciodată în „nobila" teorie a tragediei: că cei mari nu sînt cu adevărat mari decît în cădere. Dar așa cum amintirile din copilărie sînt grosolan amplificate în memoria adulților – orice întoarcere reprezintă, în fond, o decădere din sublim în obișnuit –, tot astfel mă făcusem și eu vinovat de transformarea trecutului nostru comun într-o nobilă legendă. Și totuși, poate datorită gestului total ieșit din comun al lui Anthony, simțeam că există ceva adevărat în ceea ce îmi spunea.

— Nell știe care e situația?

Se rezemă de speteaza scaunului.

— Bănuiește. Nu că s-ar fi jenat să mă descoasă. Deși, slavă Domnului, de cînd cu boala lui Anthony, a renunțat. Cred că a încercat să afle cîte ceva de la Roz, dar...

— Știu. Am trecut și eu prin asta cu Caro.

— E și mai rău de cînd a devenit castelana de la Compton. O lume mică, în care trebuie să dirijezi totul dacă vrei să nu te simți amenințat.

— Îmi dau seama.

— N-o mai recunosc. Din punctul ăsta de vedere, cel puțin. M-a ajutat mult în ultimele luni. Dar simte nevoia asta îngrozitoare de a forța pe toată lumea să gîndească la fel ca ea.

— Nesiguranță. Dar n-ar recunoaște-o niciodată.

— Nu e numai vina ei. Dar am pierdut talentul de a fi aşa cum mă vor alţii. Ba, mai mult, am luat chiar prostul obicei de a contrazice aşteptările celorlalţi. După cum cred că ai remarcat.

Am zîmbit. În parte, pentru că ea nu zîmbea.

— Acum că mi-ai atras atenţia...

— Cred că sînt pur şi simplu în căutarea unei sincerităţi pierdute.

— Crezi că ăsta e adverbul cel mai potrivit?

— Atunci, în mod sincer în căutarea unei simplităţi pierdute.

— Nu-i o calitate pe care am asociat-o vreodată cu tine.

— Am frecventat cu toţii o şcoală atît de proastă.

— Da.

Din nou tăcere. I-am întins scrumiera să-şi scuture scrumul. Continuă pe un ton mai vioi:

— Eşti tare norocos că trăieşti într-o lume conştientă de artificialitatea ei. De cînd cu Freddie Ayer, mania pe care trebuie s-o ai aici la Oxford e fotbalul. Dacă într-o seară petrecută cu filozofii nu poţi discuta despre ultimul meci al echipei din Liverpool, despre metafizica lui 4-3-4 sau despre tactica extremelor, eşti pierdut.

— Să-i auzi pe cineaştii aşa-zis intelectuali, lansîndu-se într-o discuţie despre Lévi-Strauss!

— Cel puţin se străduiesc.

— Mai mult decît îţi imaginezi.

Ne-am zîmbit din ochi. În camera de sus, muzica tăcuse şi casa, oraşul, erau cufundate în linişte. Îl vedeam pe Anthony întins pe spate, cu privirea stinsă, cuprins de răceala morţii. Dar parcă încă mai asculta. Jane îşi încrucişă din nou braţele.

— Dan, trebuie să-ţi spun ceva. Ceva ce nu ştie nimeni.

Privea din nou în podele.

— Ce ai spus tu acum, că Anthony voia ca noi doi să redevenim prieteni... Ei bine, a fost o mare uşurare pentru mine. Mă privi. Pentru că, de doi ani, în viaţa mea mai există cineva. Ne-am străduit să păstrăm totul în taină. Dar mă temeam ca nu cumva Anthony să fi bănuit ceva.

— Cred că mi-ar fi spus. Mă bucur foarte mult pentru tine.

Ridică din umeri pentru a mă tempera.

— Totul a fost destul de complicat. E tot profesor de filozofie. Pentru moment, nu e aici. Îşi petrece anul sabatic la Harvard, ca să scrie o carte despre William James.

— Sînt sigur că n-ai de ce să te simţi vinovată.

— Doar că... e atît de absurdă situaţia asta incestuoasă, care la mine are tendinţa să se tot repete. Am fost cu toţii, de ani de zile, prieteni apropiaţi. O cunosc foarte bine pe fosta lui soţie. S-a recăsătorit. Locuieşte aici, după colţ.

Făcu o strîmbătură comică.

— O situaţie ca în romanele lui Iris Murdoch.

— O să vă căsătoriţi?

— Cam aşa ne gîndim.

— Vă gândiţi foarte bine.

— E cu cîțiva ani mai tînăr decît mine. Eu... știi... La vîrsta mea... Toate astea... Continuă, după o scurtă tăcere: A fost studentul lui Anthony. Din punct de vedere filozofic, au evoluat în direcţii diferite, dar a existat întotdeauna o legătură oedipiană. Iocasta...

— Aveţi aceleaşi vederi politice?

— E foarte activ în organizaţia locală a Partidului Laburist. Adăugă: Nu ia prea în serios înclinaţiile mele spre extrema stîngă. Ştii cum sînt profesorii ăştia universitari – orice deviaţie de la punctul lor de vedere e privită ca o contestare a maestrului de către discipol. Studenţii ăștia stupizi care au tot felul de pretenţii.

Am zîmbit.

— Dar ţii la el?

— Da, foarte mult. Mă face să rîd. Scrie scrisori foarte nostime, comparînd ororile de la Harvard cu cele de la Oxford. Îi scrie şi lui Anthony. Deseori mai aud o dată ceea ce am citit deja. Apoi adăugă, aparent fără nici o legătură: Uneori mă gîndesc că nu mai vreau să mai aud în viaţa mea cuvîntul „etică".

— Nu cred că lipsa totală de etică — situație bine cunoscută mie – simplifică viaţa cu ceva

— Doar că am tot timpul impresia că spiritul Oxfordului rămîne cel al colegiilor particulare. Puşti superinteligenţi, care se joacă de-a adulţii.

— Dar acum nu mai există nici un obstacol, cred. Nici din punct de vedere etic.

— Doar că instinctul îmi spune că i-ar fi mai bine cu cineva mai tînăr. Nu cu mine.

— Asta hotărăşte el. Şi pot să-ţi spun, din proprie experienţă, că și situaţia inversă ridică unele probleme.

Cu o uşoară ironie în glas:

— Nell va fi încîntată să audă așa ceva.

— Atunci îţi interzic să-i spui.

Zîmbi.

— Dacă promiţi să nu divulgi nici tu secretul meu.

— Bineînţeles.

— Mi-a propus să renunţe la Harvard. L-am convins să plece.

— Dar nu văd de ce nu te-ai duce tu acolo? După perioada de doliu impusă de convenienţe.

— Să văd cum reacţionează Paul.

— Probleme?

— E perfect capabil să le facă faţă în mod raţional. Partea emoţională mă nelinişteşte. E foarte închis în el. Presupun că îşi imită părinţii. Dacă aş fi avut tot o fată, ar fi fost mai simplu. Şi l-a luat ca model pe taică-su.

— Şi te-a respins pe tine?

— Ca toţi copiii de cincisprezece ani.

— O să treacă.

— Atîta vreme cît n-am aerul că îl resping eu pe el.

— Se înţelege cu prietenul tău?

— Da. Destul de bine. Își netezi pantalonii. Dar ideea de a-l accepta ca tată vitreg va fi un şoc pentru el. După toate celelalte. Am avut probleme foarte serioase cu studiile lui. E un copil ciudat. La materiile care îl plictisesc nu poţi scoate nimic de la el. Nici nu încearcă măcar. Nu-i nimic de făcut. Dar cînd e vorba de istorie, e complet altceva. Un mic monomaniac îngrozitor.

— Nu trebuie să-ţi sacrifici fericirea pentru el.

Ochii ei căprui îi întîlniră pe ai mei; şi o clipă am văzut în ei aceeaşi lumină de altădată. Dar îşi coborî din nou privirea.

— Cred că ai să te înţelegi bine cu Rosamund.

— Ţi-a spus şi ea acelaşi lucru?

Aprobă din cap.

— Cam aşa ceva. Trebuie doar să-mi aleg cu grijă momentul. Se uită la ceasul de la mînă. Şi fiindcă vorbim de momente...

Era unu și jumătate, dar un timp nici unul din noi n-a făcut vreo mişcare. Stăteam cu ochii ţintă în podea.

— Jane, sper că nu te-ai supărat că te-am silit să-mi destăinuieşti toate astea?

— Sînt supărată că te-am obligat să le asculţi.

— Cred că de multă vreme ar fi trebuit să mă obligi să le ascult. Nu răspunse. Ce s-a întîmplat în toţi anii aceia? Am senzaţia stranie că dacă am fi rămas apropiaţi, totul ar fi fost altfel. Nu ştiu... Într-un fel, ne completam unii pe alţii. Chiar şi Nell. Continua să tacă, dar era o tăcere din care dispăruse orice ostilitate. De atunci totul a mers în jos. Aşa cum ai prezis tu.

— Numai necazuri?

— Nu. Bineînţeles că nu. Dar mult prea multe surogate artificiale.

A urmat o nouă tăcere, dar în cele din urmă îi puse capăt, ridicîndu-se în picioare şi împingînd scaunul la locul lui, în faţa biroului; apoi stătu o clipă aşa, cu ochii aţintiţi pe tăblia mesei de lemn.

— E o situaţie de rutină, Dan, perfect obişnuită. În ciuda celor întîmplate în seara asta.

Ridică scrumiera, o duse la loc pe scrin şi de acolo mi se adresă din nou, cu spatele spre mine:

— Ne-am revăzut într-un moment foarte prost. Cred că am reuşit să-mi mai păstrez întrucîtva simţul umorului. Se întoarse spre mine zîmbind. Doar că, pentru moment, nu prea reuşesc s-o dovedesc.

— Nu te-am uitat în rolul Lydiei Languish.

— Acum cincizeci de milioane de ani.

Se îndreptă spre uşă, uşor stînjenită şi conştientă de acest fapt.

— Le-am spus că ne ducem la spital pe la zece.

— Ar fi cazul să mă trezeşti şi pe mine.

Făcu din cap semn că da, ezită vrînd să spună ceva sau poate să facă ceva – să mă sărute pe obraz sau să-mi strîngă mîna; se hotărî să nu o facă.

— Somn uşor.

— Şi ţie.

Uşa se închise în urma ei. După cîteva momente, Dan se duse să se privească în mica oglindă de deasupra scrinului. Arăta la fel de obosit cum se simţea. Dar cinci minute mai tîrziu, în pat, în întuneric, îşi dădu seama că somnul va întîrzia să vină. Şi totuşi se simţea relaxat, ca după o zi bună de lucru, relaxat dar cu mintea încă trează şi plină de evenimentele zilei ; ca şi cînd şi-ar fi regăsit vechea încărcătură de curiozitate asupra vieţii şi un nou gust pentru ironie, enigme şi scopuri ascunse. Poate că ar fi trebuit să simtă durere pentru moartea lui Anthony şi un sentiment de vinovăţie, dar chiar şi vinovăţia şi amărăciunea ar fi avut ceva din generozitatea vieţii. Se simţea saturat, diferit ; şi dacă nu îşi găsea o justificare în el însuşi, aceasta îi era cel puţin propusă de destinul temporar, de hazard. Niciodată, cel puţin de cînd se despărţise de Nell, nu îi făcuse plăcere să mai adauge complexitate la o viaţă şi aşa prea complicată, şi, într-un fel, faptul că îşi dădea seama, pe cînd stătea lungit în pat, că nu mai dorea să nu fi venit la Oxford, dovedea că această reîntoarcere la trecut satisfăcea o dorinţă profundă de care nu fusese conştient pînă acum.

Ca toţi scriitorii care se iau prea în serios, Dan asociase întotdeauna succesul cu încălcarea codurilor prestabilite ; sau, mai precis, cu păstrarea unui echilibru între ceea ce se aşteaptă de la el, respectarea legilor meseriei, şi ceea ce nu se aşteaptă, respectarea funcţiei sociale a artei. Şi unul din resentimentele sale faţă de meseria sa era tocmai faptul că se punea mult mai multă valoare pe pricepere decît pe încălcarea vechilor coduri ; că pînă şi cea mai mică abatere de la drumul prestabilit şi sacrosanct nu se putea obţine decît după o luptă acerbă. El nu fusese niciodată un experimentator în domeniul literaturii, un avangardist ; dar n-ar fi fost scriitor dacă ar fi acceptat viaţa aşa cum e şi dacă succesiunea obişnuită a evenimentelor i-ar fi satisfăcut latura psihologică mai profundă. Şi acum i se părea că viaţa însăşi venise în sprijinul ideilor sale : încălcînd coduri pe care n-ar fi îndrăznit să le încalce dacă ar fi imaginat el situaţiile, reuşise un fel de magie, nu din punct de vedere cauzal, ci temporal, prin precipitarea şi conectarea rezultatelor cauzalităţii. Era ca o evadare din legile fixe ale probabilităţii statistice, o eliberare din mlaştină şi era un „da“ spus din inima realităţii presupusei artificialităţi a artei.

De toate acestea era conştient cînd gîndurile sale se întoarseră în cele din urmă spre somn, dar şi spre scenariul despre Kitchener. Faptul că nu se lăsa scris era poate chiar o sfidare ; şi în momentul acesta sfidarea îmbrăca aspectul unui sentiment de uşurare. Va primi provocarea şi, acum că i se dăduse tonul, cumva, va rezolva toate problemele. Poate că uşurarea sa avea şi un motiv mai egoist, mai personal, cel de a fi evadat, din pură întîmplare, din genul de existenţă care pare să fi viciat şi, pînă la urmă, dominat atmosfera acestei case din Oxford. Se gîndea la Jenny ; la cît de departe era, slavă Domnului, de tot ceea ce era simbolic şi arhetipal într-o cameră de adolescent. În Anglia, Oxford ; involuţia şi universitatea ; clasa de mijloc şi vîrsta mijlocie. Adormi.

Acum, domnul Specula Speculans sforăie ; cel puţin aşa pare. Dar, pentru a supravieţui, chiar şi cei mai umili manipulatori de dialoguri şi inventatori ai vieţii trebuie să aibă asemenea stări de spirit, oricît de inapte şi de necruţător de indiferente ar fi la suferinţa umană. Ei nu trăiesc viaţa lor, ci alte vieţi ; nu o pornesc pe autostrăzile faptului determinat, ci rătăcesc, ca nişte savanţi nomazi, prin peisajele ipoteticului, prin toate formele de trecut şi de viitor ale fiecărui prezent. Deşi numai unul s-a întîmplat şi numai unul se va întîmpla, pentru creatori, realitatea efectivă e lucrul cel mai puţin important. Creez, deci exist. Tot restul este vis, chiar şi cînd e vorba de realul foarte concret. Poate că Dan nu cerea oglinzilor lui să-i reflecte figura, ci să-l lase să treacă dincolo de ele. O minte de genul ăsta nu este satisfăcută decît aşa cum presupunem că este satisfăcut Dumnezeu într-o eternitate a prezenturilor ; în potenţialitatea sa, nu în împlinirile sale. Într-o lume perfectă, scriitorii nu şi-ar găsi loc : vampirii dorm zîmbind liniştiţi, în timp ce filozofii se aruncă pe fereastră, bărbaţi şi femei sînt supuşi torturilor, copiii mor de foame, lumea crapă de prea multă lăcomie şi prostie. Şi chiar mai rău. Iar dacă, în noaptea aceea, Dan zîmbea în somn, era pentru că inconştientul său părea să creadă că într-o lume perfectă nu ar fi loc pentru nimeni altcineva.

Firul se reînnoadă

Puţin înainte de ora nouă, am fost trezit de vocea lui Gisèle. „Fiica mea de la Londra“ era la telefon. Cînd am coborît, Jane, în halat de casă, îmi întinse receptorul, acoperind microfonul cu mîna:

— I-am spus ce s-a întîmplat.

— Mulţumesc.

I-am spus bună dimineaţa lui Caro, uitîndu-mă după Jane, care cobora scara înspre subsol.

— O, tati. Ce groaznic pentru tine.

— Nu atît pentru mine, cît...

— Ea e...?

— E foarte curajoasă.

— Cînd mi-a spus, nici nu-mi venea să cred.

— Ştiu.

I-am făcut o relatare scurtă şi cenzurată a celor întîmplate: întîlnirea mea cu Anthony, nimic care să trezească nici cea mai mică bănuială, probabil că luase mai demult această hotărîre.

— Mi se pare atît de ciudat. Parcă ar fi aşteptat momentul ăsta.

— Cred că, într-un fel, chiar aşa a şi fost, Caro.

Am ezitat, dîndu-mi brusc seama pentru prima oară de dificultatea de a explica – sau, mai degrabă, de a nu explica – ceea ce se petrecuse cu adevărat.

— Întîlnirea cu mine i s-a părut poate ultima problemă pe care o mai avea de rezolvat. Nu trebuie să interpretezi gestul lui ca pe un act disperat. Cred că a fost mai degrabă o uşurare. Pacea, dacă vrei.

O clipă reflectă la ceea ce îi spusesem.

— Mătuşa Jane spune că te-ai comportat minunat.

— N-aş zice.

— Şi totuşi asta cred că e părerea ei.

— Am stat de vorbă cu ea. Ai avut dreptate.

— Mă bucur. O pauză. În sfîrşit. Măcar atît.

— Inutil să insişti.

— Nicidecum.

— Şi tu? Cum merge?

Ezită.

— M-am dus din nou aseară să văd apartamentul. Acum am impresia că te părăsesc la greu.

— Ceea ce dovedeşte că nu o faci. Hai, nu mai sta pe gînduri. Ia-l.

— De fapt aşa le-am şi spus. Mă aşteaptă cu răspunsul pînă mîine. Dar...

— Nici un „dar". Vor ceva bani?

— Numai chiria pe o lună. Urmă o pauză. Iniţial am telefonat pentru că... a sosit o telegramă pentru tine.

— Ai deschis-o?

— M-am gîndit că n-ar fi rău.

Pauza pe care o făcu mă lămuri.

— E de la Jenny?

— Vrei să ţi-o citesc?

— Te rog.

— Zice: „Tibau China" – e corect? – îţi simte lipsa, dar acum mă are pe mine stop te rog sun-o pe Jenny a ta diseară". Dacă tu înţelegi ceva...

— Da. E clar.

— Cine e Tibou China?

— E într-un singur cuvînt – *Tibouchina.* E un boschet care creşte în faţa Cabanei. Jenny s-a mutat acolo. Asta-i tot.

— Credeam că e un pechinez sau aşa ceva.

— E din Brazilia. Am să te duc odată în Kew Gardens să ţi-l arăt.

Murmură:

— Toate plantele şi toate femeile astea din viaţa ta...

— Dar numai una există cu adevărat. Numele ei începe cu litera C.

— Mie-mi spui?

— Eşti acasă astă-seară?

— Dacă vrei.

— Nu dacă...

— Ai prioritate.

— Voi lua trenul de după-amiză. Hai să mergem să mîncăm undeva diseară.

O nouă ezitare.

— Vrei să vii să vezi apartamentul?

— Sigur. Mergem.

— Nu fi rău cu mami. Nu se mai poate schimba.

— Am să încerc.

— Şi nu uita ce mi-ai promis. Nu-i spune nimic încă. Te rog.

Acum eu am avut o ezitare.

— Dar lui Jane i-ai spus, nu?

— Trebuia să mă destăinui cuiva.

— Nu vreau să te pisez, Caro. Dar se va simţi jignită dacă...

— Nu pot să vă ţin piept la amîndoi.

Nu era momentul să ne apucăm de discuţii.

— În regulă. Nu-ţi face griji.

— Şi spune-i mătuşii Jane tot ce nu m-am priceput eu să-i spun.

— Ea înţelege.

O clipă, apoi se auzi zgomotul unui sărut şi-a închis telefonul.

Peste cincisprezece minute, bărbierit şi îmbrăcat, mă aflam jos, în bucătărie. Afară, ceaţa persista încă, dar nu mai era aşa deasă şi, ici-colo, se mai zărea cîte un petic de cer pe cale să se însenineze. Vremea părea să respingă doliul. Altă cameră mare, o pădure moartă de brad lăcuit, în fund tot echipamentul pentru grădină, în partea din faţă o masă rotundă: Jane stătea la masă, fata se ocupa de cafele. Cîteva scrisori deschise, ziarele *Times* şi *Guardian* ; dar, după cîte îmi dădeam seama, nu era nici un *Morning Star*.

— Caro crede că nu s-a priceput să-ţi spună...

— Ba da. A fost tare dulce. Vrei ouă cu şuncă, Dan?

— Numai cafea.

După cîte se părea, vorbise deja cu fiica ei de la Florenţa; telefonase şi la şcoală şi vorbise cu Paul, în Devon. Anne avea să ia primul avion spre casă. Paul, căruia nu i se spusese cum a murit tatăl său, părea să fi primit vestea destul de bine. Şi acum făcea o listă de persoane la care trebuia să telefoneze. Îşi lăsase părul să-i cadă liber pe umeri, părea mai relaxată, aproape ca şi cînd ar fi dormit bine. Poate că era din cauza fetei, trebuia să joace puţin teatru faţă de ea. După decorul teatral din vestibulul şi salonul de sus, bucătăria avea o plăcută ambianţă familială, aproape ca bucătăria unei case de ţară.

— Îmi place casa. N-am avut timp să-ţi spun aseară.

— Să vezi casa lui Gisèle de la Aix.

Redevenise femeia de lume; redevenise englezoaică, vorbind despre orice în afară de problemele care o preocupau în primul rînd; negînd, după cîte îmi făcea impresia, toate legile psihologice ale artei... sau cel puţin ale artei mele („Pe faţa ei răvăşită se mai pot încă vedea urmele experienţei groaznice din noaptea precedentă"). Familia lui Gisèle locuia într-un încîntător *hôtel* din secolul al XVIII-lea, tatăl ei preda la universitatea din Aix. Fata avea talent la muzică, după cîte se părea; cînta la vioară aproape ca o profesionistă. Dar realitatea prozaică îşi reintră în drepturi, sub forma unor pantaloni gri închis – asta a fost tot ce am văzut la început, urmărind privirea lui Jane, care rămăsese cu ochii aţintiţi spre fereastra ce dădea în grădină.

— O, Doamne. Au sosit „corbii".

— Preotul lui?

Închise ochii şi aprobă din cap.

— Vrei să-l primesc eu?

— Dacă ai vrea.. Pur şi simplu nu...

— Bineînţeles, îi spun că încă nu te-ai îmbrăcat.

M-am ridicat. Se auzi soneria.

— Întreabă-l numai dacă va avea parte de o înmormîntare creştinească sau numai de o ţepuşă în inimă la prima răscruce.

I-am zîmbit şi am pornit-o în sus pe scară, dar ea se ridică şi veni după mine, coborînd vocea, ca şi cînd Gisèle ar fi trebuit cruţată de asemenea obscenităţi.

— Dan, încă un amănunt. Mi-au spus că, azi-noapte, cînd l-au găsit, avea un crucifix în mînă. E bine să-i serveşti informaţia asta sfinţiei sale.

O clipă am rămas cu ochii la ea, încercînd să descopăr de ce nu-mi spusese acest lucru pînă acum. Dar soneria se auzi din nou. I-am atins braţul şi m-am dus să deschid.

Era un bărbat tînăr, care avea un vag accent scoţian şi o idee mult mai puţin vagă în legătură cu părerea pe care invizibila stăpînă a casei o avea despre el. Prezentă politicos condoleanţe, o, desigur, desigur, înţelegea, doamna Mallory nu se simţea probabil în stare să primească pe nimeni. Aş fi putut să mă debarasez de el acolo în uşă, dacă nu mi s-ar fi părut tocmai locul potrivit pentru întrebarea pe care voiam să i-o pun... sau poate că era numai faptul că cineva născut el însuşi în divina simplitate a unei case parohiale are tendinţa să considere că orice preot a păstrat ceva din inocenţa unui copil.

S-a aşezat în salon şi i-am spus despre Anthony şi despre crucifix. Că îşi pierduse poate încrederea în propriul curaj, dar nu şi în credinţa sa. Preotul îşi aplecă fruntea şi şopti:

— Bietul om.

— Sper ca asta să nu împiedice înmormîntarea lui conform...

— A, nu. Am... depăşit de mult această fază.

Îmi adresă un zîmbet crispat.

— Nu e nici măcar nevoie de o dispensă. Vă asigur că nu va fi nici un fel de dificultate. În cazul acesta.

Îmi dădu cîteva explicaţii în legătură cu doctrina culpabilităţii. Dar apoi zise:

— Credeţi, deci, că verdictul dat de anchetă va fi sinuciderea?

— Nu era un balcon de unde să se poată cădea din neatenţie.

— Da, înţeleg. E foarte trist.

I-am spus că petrecusem acea ultimă oră cu Anthony; am mai adăugat unele detalii, cum că părea împăcat cu soarta, ce surpriză fusese, dar (folosind ceea ce părea a fi expresia adverbială favorită a interlocutorului meu), bineînţeles, ţinînd seama de circumstanţe... Mi se părea puţin absurd să încerc să explic comportarea lui Anthony acestui scoţian lipsit de umor. Era atît de stînjenit, de grijuliu să nu jignească pe nimeni, atît de preocupat de faptul că avea o misiune de îndeplinit; departe de John Knox în ceea ce priveşte credinţa şi caracterul, în final, părînd să aibă mai multă nevoie de reconfortare decît văduva de jos, din bucătărie.

În cele din urmă plecă, într-un alt nor de condoleanţe. Dacă doamna Mallory ar binevoi să-i telefoneze în legătură cu slujba funerară, dacă îi putea fi în vreun fel de folos... Ritual. Într-o lume deja sufocată de ritualuri.

Cînd m-am întors, am găsit-o pe Jane curăţînd cartofi. I-am relatat ce vorbisem cu părintele Buchanan şi ea dădu din umeri ca şi cum ar fi fost dezamăgită de toleranţa lui. Îmi mulţumi totuşi că m-am ocupat de el. S-a dus sus să se îmbrace, iar eu, în salon, am răsfoit ziarele, fără să citesc, căci foarte curînd i-am auzit vocea, în vestibul, vorbind la telefon. O voce clară şi repezită. *Oh! John, m-am gîndit că ar trebui să vă anunţ că Anthony a murit aseară... Susan, trebuie să te anunţ că Anthony s-a sinucis noaptea trecută...* şi tot aşa. Mi se părea că

exagerează cu felul ăsta al ei detaşat de a lua lucrurile. Anunţul ei direct provoca, evident, obişnuitele condoleanţe şi oferte de ajutor – ceea ce îi dădea ocazia să le respingă politicos, dar ferm. Am început să mă întreb dacă apropierea noastră din seara trecută avea să dureze sau dacă nu cumva o regreta deja. Lîngă mine, pe etajera din nişa luminată unde se aflau cîteva antichităţi clasice, am observat două bronzuri mici etrusce. Tarquinia, momentele petrecute atunci, acolo... Mi se păreau la fel de departe simbolic, pe cît erau de departe istoric.

Cîteva minute mai tîrziu, am plecat împreună la spital. Pe sub palton, purta o bluză de culoarea vişinei putrede şi o fustă de tweed; ca şi cerul, nici Electra nu purta doliu. Ceaţa se risipea şi făcuse loc unui cer albastru fără nori.

Totul s-a petrecut foarte discret, foarte englezeşte. Doctorul lui Anthony era acolo – se ocupase deja de formalităţile identificării – şi cîţiva şefi de spital şi infirmiera de serviciu; au fost de acord că nu era vorba de vreo neglijenţă din partea personalului, nimic nu dăduse de bănuit... Am fost întrebat politicos despre starea de spirit a lui Anthony şi m-am declarat la fel de şocat şi de uluit ca toţi ceilalţi. Apoi s-a vorbit despre anchetă, despre cel mai indicat antreprenor de pompe funebre. O cutie de carton cu lucrurile care îi aparţinuseră – un radio, reproducerea după Mantegna – i-a fost înmînată lui Jane.

Ea n-a trădat nici un semn de tensiune nervoasă, pînă nu ne-am întors în maşină.

— Cred că dacă ar exista un aeroport aici, te-aş ruga să mă duci acolo şi să mă urci în primul avion spre celălalt capăt al lumii.

Vorbea calm, pe un ton uşor ironic, privind drept în faţă, prin parbriz, curtea spitalului. Dar acesta era genul de declaraţie pe care o aşteptasem în zadar, adineauri, în drum spre spital: recunoştea că distanţa care existase între noi în ajun nu mai putea să reapară. În lumina soarelui, un bărbat în uniformă, lîngă maşina salvării, sporovăia cu o infirmieră din Antile. Ea rîdea, dinţi albi superbi.

— Totul se va sfîrşi curînd.

— Da.

Învîrti cheia în contact şi maşina se puse în mişcare.

— Presupun că ne-au crezut pe cuvînt.

— Sînt convins.

— Nu văd de ce trebuie să fii şi tu la anchetă.

— Probabil că aşa e regulamentul. Şi oricum, n-are nici o importanţă. Acum am o prietenă la Oxford.

— Aşa prietenă...

— Mă bucur că am stat de vorbă aseară.

— Dacă nu ţi-am făcut praf prea multe iluzii...

— N-ai făcut nimic praf. Doar gheaţa dintre noi.

Zîmbi.

— Tu îmi dai nostalgia Americii.

— De ce?

— Îmi amintesc cînd m-am întors prima oară aici, după război. Părea o lume tare închisă. Ca şi cum toată lumea vorbea cifrat.

Respiră adînc.

— Şi numai eu mă exprimam *en clair.*

— Cunosc senzaţia asta.

Mă uitai pe furiş la ea.

— Şi, fiindcă veni vorba de America?

— I-am trimis o telegramă, azi-dimineaţă.

— Se întoarce?

— L-am rugat să nu vină. Nu încă. Adăugă : Trebuie să se ocupe de lucrarea lui. Şi costul biletului. Ar fi o prostie.

Se opri în faţa unui şir de magazine mici, să cumpere cîteva lucruri de care uitase să-i spună lui Gisèle. Am văzut o cafenea vizavi şi i-am propus să bem o cafea – aveam un motiv pentru care voiam să mai stau cîteva minute cu ea şi, după cum s-a dovedit, avea şi ea unul. Am atacat direct, de îndată ce ne-am aşezat şi am comandat cafeaua.

— Jane, vrei să vii să stai un timp la Thorncombe? E foarte aproape de Dartington.

Îmi zîmbi stînjenită, apoi privi în jos.

— De fapt, am trecut o dată cu maşina prin faţa casei, primăvara trecută, cu Paul. Caro îi arătase pe hartă unde vine. Şopti : Curiozitate de neiertat. E într-adevăr frumos.

— Atunci n-ai nici o scuză. Vorbesc foarte serios. Fie că sînt sau nu acolo, cei doi bătrîni pe care i-am angajat sînt întotdeauna bucuroşi să facă onorurile casei.

— Ben şi Phoebe?

— Ţi-a spus Caro?

— Parcă ar fi Filemon şi Baucis.

— Dacă Ben nu s-ar îmbăta criţă în fiecare sîmbătă seara. Dar asta şi felul în care soţia lui găteşte legumele sînt singurele riscuri la care te expui.

— Ar fi plăcut.

— Trebuie să-l aduci şi pe Paul.

— I-ar face mare plăcere. Deşi nu pot să-ţi promit că o s-o şi arate.

— M-am obişnuit cu chestiile astea. De la Caro. Cînd era de vîrsta lui Paul. Înainte să înceapă să se împungă cu Nell.

— Dar ştiu că acum îi place la Thorncombe.

— Se duce rar pe acolo.

Ni s-au adus cafelele. Jane mestecă cu linguriţa în cană, apoi mă privi în ochi.

— Dan, am o mică relaţie cu totul specială cu Caro.

— Ştiu şi îţi sînt foarte recunoscător.

— Cred că aş fi dat dovadă de mai mult tact dacă aş fi pretins că nu ştiu nimic în legătură cu Barney Dillon.

— Ce idee!

— Mi-am dat seama că te-ai simţit jignit.

— Doar pentru că nu ţi-ai manifestat mai categoric dezaprobarea.

Ezită, căutîndu-şi cuvintele.

— Cred că trebuie să se elibereze de Nell. De Compton, de toate astea. Şi n-o poate face prin tine, fără... să-i facă rău maică-sii.

— Îmi dau seama.

— Încerc să-ți spun că tinerii ca ea au dificultăți în alegerea drumului pe care trebuie să-l parcurgă, de la ceea ce sînt spre ceea ce ar dori să fie. Îmi dau seama care e reacția ta față de... de legătura ei cu Barney, dar nu asta e important. Cred că e o lecție pe care trebuie s-o învețe singură. Te rog să mă scuzi, ar fi trebuit să-ți spun toate astea aseară, la restaurant. Ezită, apoi continuă pe un ton mai vioi : Și în ultimii doi ani, adevărata ei legătură de dragoste a fost cu tine. Asta o știu sigur.

— De asta mă simt și mai vinovat.

— E un pas pe calea eliberării.

— Din lac în puț.

— Dar are atît de puțin spațiu de manevră. E înconjurată numai de adulți și trebuie să se îndepărteze puțin, ca să-i vadă în perspectivă. E îngrozită să nu-i jignească. Și trebuie să ții, bineînțeles, seama și de Andrew. De sentimentele dintre ei. Acolo a avut loc o răsturnare a situației tradiționale. Cînd a început să reacționeze împotriva lui Nell, Andrew a devenit mediatorul. Aliatul ei.

— Ghicisem asta. Și îi sînt recunoscător.

— Dar nu trebuie să uiți că asta a creat un alt conflict. Mi-a spus-o foarte naiv, dar într-o manieră înduioșătoare ultima oară cînd ne-am văzut. A zis : „Dacă măcar ați crede cu toții în aceleași lucruri“.

— Bietul copil.

— Nu te superi că îți spun toate astea.

— Bineînțeles că nu. Tare aș vrea să știu dacă e dezgustată de ce s-a întîmplat în California.

— Despre asta n-am prea vorbit. Dar nu văd de ce-ar fi. M-am uitat în jos spre masă.

— M-am purtat foarte rău, Jane. Jenny e prea aproape de ceea ce mi-ar fi plăcut să fie Caro. Se interesează de literatură, citește, gîndește...

Am ridicat din umeri.

— Și te consideră pe tine mai interesant decît tinerii de vîrsta ei ?

— Știu că n-am nici o scuză. Presupun că ceea ce îi reproșez lui Caro e numai alegerea acestui guru.

— Poți s-o învinuiești dacă îl vede și ea așa cum îl vede toată lumea ? E foarte apreciat în momentul de față. Din toate punctele de vedere. Observîndu-mi expresia sceptică clătină din cap. Servește sistemul, desigur. Dar și asta poate face parte din lecția pe care trebuie s-o învețe singură.

— Să-i spun lui Nell ?

— I-am sugerat azi-dimineață să lase asta în seama ta.

— Probabil că nu ți-a acceptat sugestia. Căci mi s-a ordonat să-mi țin gura.

Zîmbi.

— Atunci trebuie s-o lași să-și aleagă singură momentul.

— Dacă s-a ales cu un tată sub orice critică, văd că în schimb are o mătușă minunată.

Privi afară pe fereastră.

— Acum doi ani, aproape am clacat. Imediat după ce a intrat Roz la BBC. M-am repezit la Londra și am făcut ce n-ar trebui să facă o mamă decentă – m-am aruncat plîngînd în brațele fiicei mele și i-am spus totul. A fost minunată. Cu mult mai matură decît eram eu la vîrsta ei.

Își făcu de lucru cu ceașca de cafea, apoi adăugă morala:

— Cred că pierdem prea mult dacă ne ascundem în spatele vîrstei.

— Știe despre... nu mi-ai spus cum îl cheamă?

— Peter? Da. A primit această uimitoare confesiune spunîndu-mi că dacă n-aș fi fost atît de demodată, mi-aș fi găsit de mult un iubit.

Am zîmbit și am văzut în ochii ei licărirea de altădată, plăcerea de a da viață lucrurilor pe care le povestea; dar apoi își lăsă privirea în jos, deși încă mai zîmbea. În tot acest timp, eu devenisem tot mai conștient de faptul că dădusem dovadă de lipsă de imaginație. Știam că ceea ce spusesem despre Andrew, că se aliase cu Caro, trebuie să fi fost valabil și pentru ea. Că oricît de rău mă tratase, își răscumpărase păcatele prin felul frumos în care se purtase cu fiica mea; că „mica lor relație specială“ era foarte importantă. Mi-am amintit de un mic incident de pe vremea cînd Caro abia se născuse. Destul de inconsecvenți, din moment ce fuseserăm nașii primului lor copil, Nell și cu mine am refuzat s-o botezăm pe Caro; și deși Anthony și Jane nu au insistat în nici un fel, se ridicaseră unele obiecții cum că am lipsi copilul de nașii la care avea dreptul. Se trecuse destul de ușor peste asta, dar îmi amintesc că Jane zisese că, indiferent dacă ne convine sau nu, ar fi vrut să fie ea nașa fetiței. Am început să-mi dau seama, cu întîrziere, că de fapt își împlinise acest rol cu mult mai multă seriozitate decît orice nașă adevărată.

Am mai dedus și că îi păream, probabil, mult mai puțin străin lui Jane decît încercase ea să mă facă să cred la început... Cel puțin știa versiunea lui Caro despre mine. Dar modul în care fiica mea o prezenta pe Jane, cel puțin așa cum îmi fusese mie transmis, era foarte părtinitor și mă întrebam dacă portretul meu fusese făcut cu tot atîta acuratețe. Era clar că mi se spunea cu blîndețe că nu acordasem prea multă atenție problemelor lui Caro. Mă simțeam tentat să mă justific. Dar știam că, în această privință, Jane se afla pe un teren mult mai sigur decît cînd își expunea vederile politice sau cînd vorbea despre trecutul nostru. În timpul acestei conversații apropiate, în fața ceștilor de cafea, mi-am revizuit felul de a judeca. Regăseam la Jane acel simț înnăscut că „așa e bine“. Acest simț părea să-i fi lipsit mai toată seara trecută. Dar acum recunoșteam la ea ceva care – cel puțin în această privință – nu se schimbase. Putea ea să se tot ascundă, să vorbească cifrat, să-și trădeze propria personalitate, dar tot mai era capabilă de o tenacitate de neînfrînt cînd era vorba să facă ceea ce simțea că e bine – această intrasigență cît se poate de stranie, capcana umanității, dar, în ultimă instanță, și libertatea sa. Nu se deosebea prea mult de reacția lui Jenny cînd voia să-și exprime, în scris, impresiile despre America. Vreau să spun că am plecat din micuța cafenea ceva mai potolit, încercînd să-mi revizuiesc prima și prea ușuratica condamnare

a modelor şi obiceiurilor de la Oxford. Într-un fel, era şi o demonstraţie practică a ceea ce Anthony condamnase ultima oară la mine. Nu există nici o schimbare adevărată în afară de cea din noi înşine. Era poate un idealism eteric, dar acum nu mai eram atît de sigur că acest mod de a gîndi era tipic provincial.

În drum spre casă, Jane îmi povesti mai multe despre Rosamund... şi fata în carne şi oase, pe care nu o văzusem de atîţia ani, decît în cîte o fotografie, ieşi din casă de îndată ce am sosit în faţa uşii şi am parcat în spatele micului ei Renault albastru. Era înaltă, mai înaltă decît mama ei, păr lung, picioare lungi, puţin prea osoasă şi cu bărbia o idee prea puternică pentru a fi foarte atrăgătoare ca fizic, dar avea o francheţe care îmi plăcea. Semăna cu tată-su mult mai mult decît cu Jane. Cele două femei se îmbrăţişară îndelung, apoi Rosamund se întoarse şi îmi întinse mîna. Am făcut-o să se aplece puţin ca s-o sărut pe obraz. Îmi spuse :

— Mă bucur tare mult că ai fost aici.

Privirea directă a ochilor ei frumoşi te convingea că gîndeşte cu adevărat ceea ce spune.

Am aflat foarte curînd că ea era cel mai practic membru al familiei ; deveni imediat foarte activă, cu priceperea şi eficienţa pe care probabil o dovedea şi ca asistentă de producţie. Paul trebuie dus la tren şi avea să-l aştepte ea la Reading. Prietenii începuseră să telefoneze în lipsa noastră şi acum Jane trebuia să îi sune şi ea. Am coborît la subsol, unde mi s-a oferit ceva de băut, pe cînd cele două fete pregăteau dejunul. Mîncarea mirosea bine, aveam să mîncăm perechea de fazani pe care o refuzasem seara precedentă. Rosamund vorbea despre ea, nu despre Anthony ; despre viaţa ei la Londra, unde lucra la BBC. Apoi un Jaguar gri-metalizat trase la scară şi de la subsol am zărit jumătatea de jos a trupurilor lui Nell şi Andrew. Sus, Jane le deschise uşa şi, după cîteva minute, îşi făcură apariţia în bucătărie.

Cînd au intrat, după simbolicul sărut pe obraz, Nell mi-a strîns mîna cu mai multă căldură decît o făcuse de foarte multă vreme. Apoi a urmat strîngerea de mîna calmă şi fermă a lui Andrew, cu aceeaşi privire uşor amuzată pe care i-o ştiusem dintotdeauna. Purta un costum cenuşiu-închis, o cravată în culorile colegiului nostru şi nimic în afara feţei bronzate nu indica existenţa lui rurală. Acum purta un fel de favoriţi şi începuse să chelească. Cîteva şuviţe de păr cînepiu, o uşoară reţea de vinişoare roşii sub pungile ce începeau să i se formeze sub ochii de o culoare neobişnuită, un verde-cenuşiu... rezultat al încrucişării dintre vikingi şi ţăranii saxoni, care modelase de-a lungul secolelor fizionomia englezului de viţă nobilă ; viking prin pasiunea sa pentru încălcarea convenţiilor, saxon prin placiditatea imperturbabilă şi mulţumirea de sine. Era clar că şi în cazul lui Andrew, aşa cum se întîmplase şi în istorie, saxonul îmblînzise vikingul. Adusese o sticlă de şampanie Taitinger şi începu s-o tachineze pe Rosamund.

— Tu tot cu individu' ăla, zi-i pe nume, tipu' fantastic de deştept, te culci ?

— Andrew, vrei să încetezi?

Din cealaltă parte a camerei, Nell strigă:

— Scumpa mea, nu vezi că încearcă să fie discret şi rafinat?

Am surprins-o pe Jane privindu-mă pe furiş, pentru a-mi studia reacţiile. Apoi telefonul începu din nou să sune, în vestibul.

Andrew mă interesa: cît de bineveniţi erau oamenii ca el, în astfel de situaţii – stilul lor, siguranţa, autoritatea naturală. Deşi era singurul dintre noi îmbrăcat cum se cuvenea, era pe departe cel mai puţin în doliu. Lăsă sticla de şampanie să se răcească puţin, apoi o deschise, reuşi să sugereze fără a jigni pe nimeni că era plăcut să ne aflăm cu toţii aici, stînd la taclale în camera însorită, ca şi cum ar fi fost un fel de escapadă.

Nu-l mai văzusem niciodată în compania familiei sale şi ultimele mele prejudecăţi în legătură cu căsătoria lor se risipiră. Bineînţeles că nu fusese nici pe departe un imbecil molîu, cum îi plăcuse să ne lase să credem în studenţie, avînd un mod de viaţă considerat total depăşit de oricine, în afara clicii sale de bogătaşi (care încă îşi mai aminteau de taţii lor, studenţi pe vremea lui Evelyn Waugh); şi dăduse dovadă de mai multă perspicacitate decît îl crezusem în stare cînd fusese vorba să-şi aleagă o mireasă printre fetele din comitat. Presupuneam că făcuse într-un fel o alegere între tradiţiile şi ritualurile ce meritau păstrate şi cele de care se putea dispensa; să gîndeşti ca un nobil, să munceşti ca un fermier, să gîndeşti ca un om liber... dar să apari în ochii lumii doar în prima postură. Mergea perfect. S-ar fi putut spune că, din anumite puncte de vedere, făcuse o mezalianţă, dar era limpede de ce o făcuse. Avea nevoie de această lume mai deschisă, mai tolerantă, tot aşa cum avea nevoie şi de titlul său şi de rolul activ pe care-l juca în viaţă.

Eu şi Andrew am ieşit să facem o plimbare în grădină, iar Nell ni s-a alăturat, în timp ce se punea masa. Atunci conversaţia a devenit mai serioasă. Ca de obicei, Nell era curioasă, indiscretă, suspicioasă. De ce, de ce, de ce, ce îmi spusese Anthony, eu ce credeam, ce bănuiam... răspunsuri de la care mă eschivam. Poate că aş fi fost ceva mai deschis dacă aş fi fost numai cu Andrew; faţă de Nell eram hotărît să nu las să-mi scape nimic. Din fericire, prezenţa lui Andrew o împiedica să scormonească prea adînc în trecut. Apoi am vorbit despre Jane şi aici am fost ceva mai deschis. Da, stătusem de vorbă cu ea. Dedusesem că în căsnicia lor existaseră unele probleme... catolicismul. Şi, da, îmi vorbise şi despre „ideea năstruşnică“ cu partidul comunist.

— E o implicare exclusiv emoţională, zise Nell. Un mod de a-şi afirma un punct de vedere personal. Acum că Anthony a murit, va renunţa la ideea asta. Avea nevoie de o supapă de siguranţă, asta-i tot. Am încercat să-i vorbesc. Dar, bineînţeles, în ultima vreme, pe mine nici nu mă mai aude. Şi continuă înainte de a aştepta răspunsul meu: În mare parte, e din cauza ideilor stupide despre mişcarea de emancipare a femeilor pe care le-a preluat de la Roz.

Am zîmbit.

— E clar că nu de la tine.

— Dragul meu, în ce mă priveşte, toată ziua, comitete de binefacere ici, comitete de binefacere colo. Mi-e pînă peste cap de ele. Asta cînd nu sînt ocupată să îndeplinesc îndatoririle a şase servitori, plus o guvernantă şi s-o mai fac şi pe valetul excelenţei sale. Eu, cel puţin, am de ce mă elibera. Andrew, încetează cu chicotitul.

Era încă destul de drăguţă pentru vîrsta ei, încă vioaie ; dar ceva în ea devenise acum mult mai evident şi mai constant ca altădată : un amestec de insensibilitate şi insecuritate. Dacă sora ei uitase cum să joace roluri convenţionale, Nell şi le amintea mult prea bine.

— Ar trebui să se recăsătorească, spuse Andrew.

Nell se strîmbă.

— Zise Excelenţa sa.

— N-ai nici un argument contra, fată dragă.

— Dar bine, Andrew, *ea* e împotrivă. S-a îndrăgostit de situaţiile dificile.

— Atunci, s-ar putea ca Andrew să aibă dreptate, am şoptit.

— Dar pentru Dumnezeu, eu nu mă opun. Cinstit, Dan... între noi fie vorba, orice femeie normală l-ar fi părăsit demult pe Anthony.

Mi-a venit să-i amintesc de vremea cînd se folosise de această căsnicie presupusă model pentru a o minimaliza pe a noastră ; dar ea continuă :

— Ştii, a fost o vreme cînd venea şi stătea destul de mult la noi şi îmi dădeam prea bine seama ce se petrece, dar... Ei, ce să mai vorbim, acum toate astea sînt de domeniul trecutului. Aşa a fost ea întotdeauna. Aruncă o privire acuzatoare caselor din jur. Numai oraşul ăsta e de vină. Închistat în vechi tradiţii. Jane nu s-a putut niciodată elibera de el. Nu crezi ?

— Nell, eu tocmai m-am întors după trei luni petrecute în California. După lumea de vis de acolo, Oxfordul mi se pare un oraş foarte civilizat.

— Rămîi mai mult în Anglia ?

— Încerc să stau cît pot de mult.

— Andrew şi cu mine... ne-am gîndit că poate ţi-ar face plăcere să vii cu Caro la Compton cîteva zile, în weekend.

Deschise ochii mari, vechiul semnal familiar că vorbea foarte sincer, şi murmură :

— Dacă poţi suporta toate lucrurile alea atît de demodate.

— Mi-ar face mare plăcere.

— Perfect, spuse Andrew. Şi adăugă : Eşti un bun trăgător, Dan ?

— Nu trag decît cînd joc cărţi. Dar nu prea bine şi nici prea des.

— Splendid. Poate scoatem şi vechiul joc de table.

— O, Andrew, te rog !

Nell ridică din sprîncene spre mine.

— După ultima socoteală, îi datorez opt mii de lire.

— E puţin peste mijloacele mele.

Andrew îmi făcu cu ochiul pe deasupra capului ei :

— De fapt jucăm pe mărunţiş.

Nell mă întrebă cum mi se păruse Caro. Ştia, bineînţeles, că acum era secretara lui Barney şi discutarăm aspectele bune şi rele ale acestei situaţii. Evident că, fiind ea însăşi sclava unui sistem, găsea

că noua slujbă era bună. Fără îndoială că asocierea cu numele lui Barney îi dădea, indirect, un ascendent asupra prietenilor din lumea ei. Le-am spus despre noul apartament și am simțit la Nell o luptă între bucuria secretă că eram părăsit și îngrijorarea că o vedea pe Caro luîndu-și zborul. Găsea că fusese „o proastă“ să o rupă cu Richard. Dar cînd am zis că, după părerea mea, avea nevoie de ceva mai bun decît un tînăr imbecil fermecător, am văzut în ochii lui Andrew – chiar dacă nu și în ai lui Nell – că era de acord. În mod inevitabil, m-a întrebat dacă „exista altcineva“ – Caro era așa de secretoasă. M-am făcut că nu știu nimic; am să încerc să aflu. Am fost chemați la masă.

Dejunul a fost mult mai plăcut decît mă așteptasem, în special datorită lui Andrew, și mi s-a părut oarecum ciudat, căci am simțit că se foloseau pe ascuns de prezența mea pentru a justifica o sărbătorire. Exista un fel de ușurare tacită pentru faptul că totul se terminase cu Anthony, o ușurare ce nu putea fi exteriorizată decît printr-un surogat; prin grija fiecăruia de a nu fi rostit numele și de a nu pomeni ce făcuse. Eram puțin fiul risipitor, reacceptat, fără pompă, în lumea lor; și era mai degrabă o sărbătoare a prieteniei decît un priveghi. În ce mă privea, descopeream că tovărășia lor îmi lipsise mai mult decît o recunoscusem vreodată; sporovăială, noutățile lipsite de importanță despre rude și prieteni, copiii, schimbul de opinii – familiaritatea aceasta pierdută, atît în sens propriu, cît și figurat. Mă obișnuisem mult prea mult cu relația în doi, chiar și cu Caro, cu comportarea convențională pe care o cerea viața mea artistică sau comercială sau sexuală; reînnodam firele ce mă legau de clan. Era, într-un fel, un modest echivalent al băii pe care o făcusem cu atîția ani în urmă, noaptea, la Tarquinia.

Pe la trei, Rosamund mă duse cu mașina la gară, în drum spre Reading, unde îl aștepta pe fratele ei. De cum ne-am urnit din fața casei – la masă mi se amintise faptul că, tehnic, îi eram naș –, i-am spus:

— Roz, mi se pare că există o relație minunată între tine și mama ta.

— Ați stat de vorbă?

— Da.

— Pentru ea, anii ăștia din urmă au fost destul de grei.

— Mi-am dat seama.

— Ți s-a părut schimbată?

— Doar la început.

Am întrebat-o ce părere avea despre saltul extraordinar spre stînga pe care-l făcuse mama ei – dacă nu cumva era de fapt o săritură în spate. Destul de surprinzător în privința asta, părea să împărtășească vederile lui Nell, deși vorbea cu mult mai multă înțelegere și simpatie.

— Cred că e mai ales vorba de o luptă pentru supraviețuire. E absurd că nu și-a făcut o carieră. Nu predic emanciparea femeii, dar, sincer, mă gîndesc la ea. Uneori, mă prefac chiar că îmi place mai puțin slujba pe care o am. Vreau să spun că ea se bucură pentru mine, dar asta e exact ce ar fi trebuit să facă și ea. Și o știe. După un timp,

continuă: Dădeam vina pe tata. Dar există ceva ce nu pot înțelege la ea. Stăm de vorbă despre tot ce vrei, dar, în final, apare întotdeauna o ușă închisă. Are un fel anumit de a devia discuția spre banalități. Începe să-și justifice comportarea. Cred că dacă se uită prea în urmă, se sperie.

— Nu e singura.

— Cred că, orice am face, nu putem să nu pierdem ceva. Într-o zi am să mă blestem că nu am făcut copii mai devreme.

— Cel puțin, tu ai făcut ceea ce ți s-a părut rezonabil la vremea respectivă.

— Tu nu?

— Chiar trebuie să-ți răspund?

Zîmbi, apoi încetini mașina ca să lase un grup de eleve în uniformă să traverseze strada. Următoarea întrebare veni pe neașteptate.

— Tu știi de ce a făcut asta?

Am tăcut o vreme.

— Cred că a fost un act de caritate. Cel puțin asta a fost intenția.

— Numai în ultimii doi-trei ani mi-am dat seama cît de total nepotriviți erau unul pentru altul.

— Mă îndoiesc, Roz, că oamenii total nepotriviți reușesc să rămînă împreună atîta timp.

— Poate că ai dreptate. Dar dacă n-am fi fost noi...

Porni din nou mașina. Voia să spună: noi, copiii.

— Și-au fixat ștacheta foarte sus în viață. Voiau să trăiască după principii înfiorător de stricte. Și nu e ușor.

— N-am înțeles niciodată de ce aceste principii trebuiau să fie valabile și pentru tine. Adăugă: În fiecare zi aud de lovituri pe la spate mult mai grave decît cele de care te acuzau pe tine. O clipă tonul vocii ei se schimbă. Finele uitate au voie să pună întrebări foarte personale?

Am înghețat.

— Bineînțeles.

— *Era* ceva adevărat în ce ai scris în piesa ta?

— Așa mi s-a părut la vremea aceea. În proporție de unu la trei.

— Vreau să spun, între tata și Nell.

Ne îndreptam cu repeziciune spre ape tulburi și periculoase.

— Nici vorbă. Numai răutate, mă tem.

Cîteva clipe rămase tăcută.

— E atît de ciudat. Atîția ani! Numele tău a fost complet tabu. Aproape că mă așteptam să ai coarne și copite despicate.

— Le-am avut pe vremuri.

Zîmbi, dar bănuiam ca știe că nu i s-a dat un răspuns sincer și am intervenit înainte să poată investiga mai departe.

— Te bucuri că se va recăsători?

Îmi aruncă o privire pătrunzătoare.

— Văd că ați stat *serios* de vorbă.

— Aproape toată noaptea.

Viră spre gară.

— E... foarte drăguţ. Foarte viu. Eu sînt pentru. Într-un fel, cred că şi tata ar fi fost de acord. Ultima oară cînd l-am văzut – duminică –, a tot vorbit despre asta.

— Despre viitoarea ei căsătorie?

— Nu tocmai. Despre faptul că avea nevoie de o viaţă nouă. Adăugă: Aproape că îmi pare rău că nu i-am spus. Se întoarse din nou spre mine. Tu ţi-ai înţeles întotdeauna părinţii?

— Nu l-am cunoscut decît pe unul din ei.

— Uitasem.

— Şi abia acum încep, foarte vag, să-l înţeleg.

— Poate că dacă i-am înţelege, totul ar deveni teribil de monoton.

— Am o vagă bănuială că asta e valabil şi pentru viaţă, în general.

Zîmbi, acceptă ideea; fericita fată de carieră.

Trei ore mai tîrziu, Dan îi transmitea lui Caro salutări de la ea, alături de celelalte veşti. Pentru început, Caro a fost plină de solicitudine, ca şi cum ea ar fi fost vinovată pentru tot ce se întîmplase. Dar deşi era curioasă să afle cum o „găsise" pe Jane, nu se dovedea atît de curioasă cum se aşteptase el în legătură cu sinuciderea lui Anthony. Se interesă şi de mama sa. I s-a relatat pe larg conversaţia din grădină – şi i s-a comunicat invitaţia la Compton. Toată discuţia avea loc în maşină în timp ce Caro îl ducea pe Dan prin Maida Vale, să-i arate apartamentul. Atîtea conversaţii din ziua aceea păreau destinate să o cotească pe străzi lăturalnice, atît la propriu cît şi la figurat. Prea preocupat de propriile noutăţi, Dan nu îşi dădu seama că fiică-sa îi ascunde ceva. Dar discuţia despre Compton îi oferi ocazia deschiderii unui subiect pînă atunci evitat.

— Tati, nu mă mai cicăli. Ştiu că trebuie să-i spun.

— Cu cît amîni mai mult...

— Doar că...

— Că ce?

— Nu-mi vine să-i spun la telefon. De altfel, cînd mă sună ea, nu mă lasă să scot o vorbă. Nici nu aude ce îi spun. Nu discută decît despre ultimele nenorociri de la Compton.

— Mamele devin invidioase pe fetele lor. Se simt părăsite. E un lucru obişnuit.

O clipă nu zise nimic.

— Au fost întotdeauna aşa? Mami şi mătuşa Jane?

— Cum?

— Atît de diferite.

— O parte din vină trebuie să mi-o atribui şi mie. Pentru ce s-a petrecut între noi.

— Aşa zice şi mătuşa Jane.

— Noi doi ştim prin ce a trecut mama ta.

— Dar nu ştii prin ce trec eu. L-a plăcut cu adevărat pe Richard. Prezenta atît de revoltător de multă siguranţă. M-ar fi măritat pe loc cu el.

Frînă cu o bruscheţe inutilă, pentru a lăsa o maşină să iasă dintr-o stradă laterală.

— Ştiu ce va face. Va considera că ea e de vină. Pentru că m-a scăpat din ochi. Şi bietul Andrew, ce-o să-i mai audă urechile !

— Nu-i problema ta şi Andrew ştie să o pună la punct.

— Cîteodată nu ştiu cum o suportă.

— Caro.

— Spun aşa pentru că mă simt vinovată faţă de ea.

— Trebuie să îndrepţi lucrurile.

— Şi pentru că am sughiţat toată ziua.

— E ridicol.

— Fiica-problemă.

— Am fost cu toţii de acord că fiicele-problemă sînt mult mai interesante decît cele model.

O spusese în glumă, ca s-o facă să zîmbească. Dar ce se pregătise sau se acumulase în ea ieşi acum brusc la suprafaţă. Nu zîmbi, ci conduse un timp fără să spună nimic. Dan se uită la ea.

— Ce e?

— Nimic. Dar peste vreo două secunde vorbi din nou. Azi i-am spus lui Bernard că ţi-am mărturisit tot.

— Şi?

— M-a rugat să-ţi spun că-i pare rău de... ştii tu.

— Îmi dau seama că i-a fost destul de greu.

— De fapt ar dori să luaţi într-o zi masa împreună.

Asta îl luă pe Dan total prin surprindere şi avu un moment fatal de ezitare.

— Ar vrea să-ţi prezinte şi versiunea lui.

— Pe care o cunosc.

Ezită, apoi izbucni :

— Te pricepi atît de bine să-i forţezi pe oameni să lase o impresie proastă despre ei înşişi.

— Dintr-o amară experienţă personală?

— Îi ajuţi să se învinovăţească.

— Să mintă despre ei înşişi, vrei să spui.

— Tocmai asta e. Nu minţea deloc.

— Vorbeam în general.

— Nu ştiu niciodată ce simţi cu adevărat.

— În cazul de faţă, credeam că am vorbit destul de limpede.

— Cînd i-am spus mătuşii Jane, ea n-a zis decît : „Eşti fericită ?“

— Draga mea, nu prea ai şir în idei.

— Ştiu că n-am şir în idei.

O spusese cu furie şi, un timp, Dan nu zise nimic.

— *Tu* vrei să mă întîlnesc cu el?

— N-are importanţă. Era doar aşa... o idee.

Peste cîteva clipe, o văzu clipind din ochi, în timp ce privea drumul. O lăsă să conducă vreo sută de metri, apoi o privi din nou.

— Trage pe dreapta. E un loc liber puţin mai încolo.

Ascultă, opri motorul şi rămase cu capul plecat, ca un copil neascultător. Dan îi luă mîna şi i-o strînse într-a lui şi simţi că îi răspunde la strînsoare.

— Caro, e atît de ridicol.

— Ştiu.

— Dacă maică-ta şi cu mine avem tendinţa să te ocrotim prea mult, e, în mare măsură, pentru că dragostea noastră s-a terminat atît de prost.

— Dar sînt atît de sătulă de...

— De ce?

— Dacă răspund afecţiunii unuia din voi, parcă l-aş trăda pe celălalt.

— Asta e din cauza prostiei noastre. Nu e nicidecum vina ta. O strînse din nou de mînă. De asta nu mi-ai spus că-i spuseseşi deja totul mătuşii Jane?

Făcu din cap semn că da.

— Atunci, hai să clarificăm lucrurile. Eu nu sînt gelos din cauza legăturii dintre tine şi ea. Sau dintre tine şi Andrew. Nu pot să am decît un sentiment de recunoştinţă pentru felul în care s-au purtat amîndoi cu tine. Şi nici eu şi mama ta nu ne mai comportăm chiar aşa prosteşte. Azi se dădea peste cap să se poarte frumos cu mine.

— O, Doamne.

— Nu-ţi face probleme. M-am simţit eu jenat în locul tău.

Reuşi să zîmbească, apoi întinse mîna liberă spre un pachet cu batiste de hîrtie, în cutia de la bord.

— Dacă legătura ta cu Bernard te face fericită, atunci nu mai zic nimic.

— Era cam nemulţumit că ţi-am spus.

— N-are nici un drept sa fie nemulţumit.

— Nu de mine era nemulţumit, ci aşa... stingherit, cred.

— Pentru că ai fost sinceră?

— Nu ştiu să-mi aleg cuvintele. Nu că nu m-ar fi înţeles. Nenorocita aia de întîlnire a voastră din avion.

— Atîta vreme cît nu insinuează că o fată mai cu experienţă n-ar fi suflat o vorbă...

Scutură din cap.

— Nu, doar că am făcut ceva pe care simte că s-ar fi cuvenit să-l facă el. De asta ţine atît de mult să vă vedeţi.

Dan o ţinea în continuare de mînă.

— Şi tu vrei să mă văd cu el?

— Ştiu că ţi se pare un lucru inutil. Ezită. Dar, tati, dacă e snob, să ştii că asta e numai o aparenţă.

— Atunci spune-i că sînt de acord. Dacă ţine cu tot dinadinsul.

Fata îi strînse mîna cu căldură şi respiră adînc.

— Ce-aţi hotărît tu şi mătuşa Jane în legătură cu mine?

— Că nu avem nimic de hotărît.

— Sînt definitiv pierdută?

— Nu e treaba noastră.

— Pot să jur că l-aţi amestecat şi pe Freud şi pe Marx şi Dumnezeu mai ştie pe cine.
— Am să-ţi spun cînd se va sfîrşi totul.
— Aş prefera să ştiu acum.
— Nu-i corect. Ai fi în stare să aranjezi lucrurile în aşa fel, încît să ne dovedeşti că nu avem dreptate.
Din nou un zîmbet fugar. Căzuse, dar acum era din nou în şa.
— Ştii... cînd îţi dai seama că cineva are cu adevărat nevoie de tine... La început n-am vrut să mă culc cu el. Am crezut că e doar... povestea obişnuită.
— Continuă.
— Vreau să spun, cineva care să aibă nevoie de tine... nu din aceleaşi motive ca cei din familie.
— Înţeleg.
— Să ştii că m-am gîndit mult. La ce o să simţiţi cu toţii.
— Nu-ţi bate capul cu asta. E cea mai veche nebunie a speciei umane. Părinţii care cred că produsul propriilor lor gene va fi tot ceea ce ei înşişi n-au reuşit să fie.
Suspină.
— Azi mi-a trecut brusc prin cap că mami te va scoate pe tine vinovat, ştii asta.
— N-am s-o las, Caro. Am stabilit amîndoi, de comun acord, angajarea ta la Londra.
— Nu pot să te condamn dacă ţi-ai fi dorit ca eu să fi fost altfel.
— Copilă dragă, mi-aş fi dorit ca aproape totul să fi fost altfel, începînd cu mine însumi. Dar trebuie să ne descurcăm cît mai bine cu ceea ce sîntem. Iar tu şi cu mine, cred că eşti de acord, ne-am descurcat destul de bine în ăştia doi ani.
— Asta-i sigur.
— Nu trebuie să crezi că totul poate fi exprimat în cuvinte. Şi că dacă avem obiceiul să ne tachinăm unul pe altul, asta e tot ce simt pentru tine. Cuvinte ca „te iubesc“ conţin întotdeauna în ele un soi de incertitudine. Asta e singurul motiv pentru care nu le rostesc. Şi pentru că ştiu că tu ştii.
— Da. În sinea mea, o ştiu.
— Atunci n-o uita. Se apleacă şi o sărută pe tîmplă. Vrei să conduc eu?
— Nu. Sînt în regulă.
Îl mai strînse o dată de mînă şi dădu să pornească; se opri, se întoarse şi o clipă îşi puse braţele în jurul gîtului lui Dan, apoi se întoarse din nou şi porni maşina.
Făcură turul apartamentului. Lui Dan nici apartamentul, şi nici cartierul nu-i prea plăceau; dar părea destul de curat, preţul nu era tocmai exorbitant şi era clar că fata se hotărîse să-l ia. Aşa că Dan îşi dădu *imprimatur*-ul, iar Caro oferi un cec pentru chiria pe o lună şi se duseră în Hampstead Village să ia masa. Cît a durat cina, Dan s-a simţit sfîşiat între afecţiune şi un sentiment... nu de plictiseală, ci de

stînjeneală. În mod inevitabil, trecutul revenea între ei și de asemenea amintirile lui despre Anthony; dar rămîneau atît de multe care trebuiau încă cenzurate. La un moment dat, chiar s-a gîndit să-i spună lui Caro, așa cum îi spusese Jane fiicei ei, măcar o parte din adevăr. Atîtea echivocuri, atîtea ezitări, accentul pus pe demnitate, pe presupoziția că generațiile tinere nu le pot niciodată înțelege pe cele mai în vîrstă; ca și cînd copiii ar fi aduși pe lume numai pentru ca părinții să aibă secrete față de ei — cînd de fapt deconspirarea acestui gen de secrete ar fi avut cu siguranță o valoare mult mai mare decît acest vechi sistem răsuflat de învățăminte trase din experiență, în spatele căruia se ascunde orice adult. Această preocupare de a transmite teorii generale mai curînd decît o realitate practică începu să-i pară lui Dan, în seara aceea, ceva la fel de arogant ca și infailibilitatea papală, o atitudine de care rațiunea și cinstea își bat joc de fiecare dată. O simțise, puțin mai devreme, cu Rosamund, cînd fata îi pusese acea întrebare normală și sinceră. *Odată m-am culcat cu mama ta și tatăl tău a știut și n-a putut s-o uite niciodată.* Atît de simplu; atîtea dubii și întrebări lămurite dintr-o lovitură și, gîndind astfel, Dan continuă să mențină cu grijă, în mintea fiicei sale, imaginea unui trecut mitic.

Întorși acasă, după ce s-au pupat spunîndu-și noapte bună, Dan n-a putut să doarmă; și a trebuit să aștepte pînă cînd, după ora din California, Jenny avea să se întoarcă la Cabană. Caro văzuse telegrama; povestea asta, cel puțin, nu mai era nevoie să o ascundă. Așa că făcu comanda și citi pînă spre ziuă, cînd i se dădu legătura.

Se auzea foarte prost și era perfect conștient de distanța mare care îi despărțea. Mildred și Abe fuseseră foarte drăguți, „exact ce mi-ai spus tu despre ei". Jenny a crezut că „o să fie bucuroasă" de plecarea lui, dar nu, simțea nevoia cuiva pe care să-l cicălească. A lăsat-o să vorbească, să-i spună alte noutăți din viața ei. Apoi îi spuse și el noutățile lui.

— O, *Dan*. Ce *groaznic*. Și chiar în noaptea aia?

— Da.

— Dar *de ce?*

Dan se pierdu din nou în explicații confuze; de data aceasta cu cineva care îl cunoștea mai bine decît cele două tinere cu care discutase în aceeași zi. Ocoli răspunsul, se împotmoli cu explicații stîngace, teoretiză, așa cum teoretizase față de Caro, față de mama ei și de tatăl ei vitreg.

— Dar să te facă să străbați atîta drum ca pe urmă... Dan, tu nu-mi spui tot.

— Nu. Nu tocmai. Nu chiar tot.

— Atunci ce e?

— Am să-ți spun tot. Dar nu acum. E vorba doar... doar de urmările unor fapte triste din trecut.

— Odată mi-ai spus că orice poveste poate fi spusă în cinci rînduri.

— Asta nu-i o poveste, Jenny. Într-o zi am să-ți spun. Îți promit.

— Știu eu promisiunile tale.

— Dar nu și cît de mult îți simt lipsa.

— Vorbe goale.
— Aş vrea să fie aşa.
— Nu mă duci tu pe mine cu d-alde astea.
— Nu, îmi dau seama.
— De-aş putea măcar să-ţi văd chipul.
— Un chip obosit.
— E foarte tîrziu?
— Două jumătate.
— Doamne. Bietul de tine.
Întrebă de Caro. Îi spuse că e bine şi îşi promise ca şi aici să restabilească mai tîrziu adevărul. Au urmat întrebări despre Jane, despre Nell, ce impresie i-a făcut revederea.
— Interesante din punct de vedere antropologic?
— Într-un fel, da. Din partea asta, numai amabilitate şi drăgălăşenie.
O scurtă pauză, apoi zise:
— Apropo, încerc să fac ce ţi-am promis.
— Ce mi-ai promis?
— Încerc să aştern totul pe hîrtie. Despre noi.
Uitase.
— Serios?
— Probabil că n-am să ţi-o trimit.
— N-ar trebui să iei în seamă toate glumele mele.
— Îmi face plăcere. Nu sînt sigură că n-am să scriu *eu* un roman pînă la urmă. Continuă: Nu ştiu de ce face lumea atîta caz de asta. E suficient să scrii ce îţi aduci aminte. Ce ai simţit. Asta-i tot.
— Tot?
— Mă rog, suficient. Mă îndoiesc că groaznicele tale carneţele cu hîrtie galbenă au fost vreodată întrebuinţate mai cu folos.
— Cred că cineva vrea să vină pe genunchii mei, ca să ia bătaie la fund.
— Da, te rog. Chiar acum.
Un minut mai tîrziu, au închis; un minut mai puţin dezinvolt. Ultimele ei cuvinte au fost: „Nu sînt încă pregătită. Tot mai am nevoie de tine". Nu era o rugăminte; era pur şi simplu ceva din ea, partea scoţiană probabil, care nu protesta şi nu se revolta, ci studia calm, aproape clinic, ceea ce putea şi ceea ce nu putea să facă.
Dan se duse la fereastră şi privi afară în noaptea londoneză. Jos, de partea cealaltă a străzii, patru etaje sub el, o mişcare îi atrase atenţia. Erau mai multe prăvălii şi părea să fie noaptea cînd se ridica gunoiul. Lăzi de gunoi, cutii de carton, saci de plastic fuseseră scoase pe trotuar în faţa uşilor. Un vagabond nocturn stătea aplecat peste una din grămezi; răscolind liniştit, aproape blazat, asemenea cuiva care studiază obiectele la o licitaţie publică. Lîngă el se afla un cărucior vechi. Dan se duse la birou, luă un binoclu din sertar, stinse lumina, se întoarse la fereastră şi reglă binoclul îndreptîndu-l spre omul de jos. Purta o pălărie eden care nu mai avea panglică, un palton strîns pe talie cu o sfoară şi cizme de cauciuc. Aşa cum stătea aplecat, scormonind, pălăria îi ascundea faţa; dar era, evident, un om în vîrstă.

Scoase dintr-o cutie de carton trei sau patru umeraşe de sîrmă, le pipăi pe fiecare cu mîinile înmănuşate, cercetînd dacă au vreun defect şi le puse în căruciorul de lîngă el. Dan găsea că are ceva vag comic, ceva dintr-un profesionist mulţumit, recunoscător că oraşul era adormit, străzile pustii — ca şi cînd şi-ar fi îndeplinit liniştit îndatoririle săptămînale de rutină faţă de aceste prăvălii. Şi mai avea şi ceva victorian, anacronic, aproape atemporal. Era un om foarte real, dar, cum stătea acolo sub felinar, pe scena goala a nopţii, avea în acelaşi timp şi ceva teatral. Beckett din nou, aşteptîndu-l pe Godot.

Urmărindu-l, Dan simţi o curioasă simpatie, aproape o dorinţă să coboare şi să-i vorbească, să devină, pentru cîteva minute, un Mayhew modern. Să se intereseze cum trăieşte, ce simte, care e filozofia lui — poate chiar să-l invite sus la o cafea. Ştia că, în realitate, nu era vorba de caritate sau de curiozitate; numai dorinţa de a restabili legătura cu realitatea, într-o zi în care Dan însuşi fusese obligat să joace un rol: sătul de minciuni plicticoase, de zîmbete artificiale şi politeţuri, comportare convenţională de mic-burghez. Toată ziua se simţise asemenea cuiva închis între paginile unui roman mic-burghez; un slujitor calm şi foarte plauzibil al Sistemului, ca personajele lui C.P. Snow, şi nicidecum unui lup singuratic. Ceea ce îl atrăgea acolo jos era realitatea singurătăţii; şi o clipă Dan îl invidie aşa cum un canar mecanic invidiază o pasăre adevărată care cîntă în pădurea din faţa camerei în care el stă tăcut şi neputincios, aşteptînd ca cineva să îi învîrtă din nou maşinăria.

În ciuda faptului că tocmai auzise glasul lui Jenny, că o ştia pe Caro dormind în camera de alături, în ciuda reconcilierilor din acea zi şi a faptului că, sub forme atît de diverse, dezlegase iţele unor mentalităţi şi sensibilităţi feminine, Dan avea senzaţia inexplicabilă că se ascunsese de ceva sau nu reuşise să vadă ceva; senzaţia unei insuficienţe definite mai mult prin polaritatea destul de banală dintre adevărata sărăcie aflată în faţa ochilor lui şi confortul celor privilegiaţi, decît prin ceea ce zărea dincolo de ele... Ce întrezărise Beckett, dincolo de simbolismul lui ambiguu şi de pesimismul său romantic; singurătatea fiecăruia, fundamentul condiţiei umane. Sînt ceea ce sînt. Ceea ce este, este. Dan îşi închipuia că acolo jos, în acea siluetă ce se deplasa ca o umbră, îşi vedea sinele real pierdut: o fiinţă trăind la marginea existenţei, într-o stradă întunecată a vieţii sale psihice; dincolo de conversaţii sau invitaţii, etern izolat.

Dar atunci, în timp ce privea, s-a simţit din nou readus în teatru. Deodată apăru o altă siluetă, traversînd strada de pe trotuarul de sub fereastra lui Dan. Un poliţist se îndreptă spre locul unde lucra bătrînul vagabond. Omul se întoarse spre el. Poliţistul cu cască se apropie, se uită în căruţ şi cei doi începură să discute. Dan îi privea încordat. Vagabondul părea să vorbească încontinuu, răspunzînd la un interogatoriu. Ridică un pachet din căruţ, pentru ca poliţistul să vadă ceva dedesubt şi continuară să discute. Vagabondul ridică puţin obiectul din căruţ şi Dan putu să-l vadă: era o pendulă veche, timpul aruncat la gunoi.

Apoi Dan îl văzu pe poliţist ducîndu-şi mîna spre buzunarul de la piept şi simţi deodată dorinţa să joace rolul de *deus ex machina,* să deschidă fereastra şi să strige jos la poliţist, protestînd împotriva absurdităţii de a închide un biet bătrîn inofensiv. Dar poliţistul nu scoase un carnet, ci doar un pachet de ţigări; i-l întinse bătrînului care luă o ţigară, mulţumind respectuos din cap, o puse cu grijă în buzunarul paltonului şi salută ducîndu-şi mîna la pălărie. Apoi poliţistul se îndepărtă.

Fapt care l-a lăsat pe eroul nostru prizonier în spatele ferestrei de sus, obligat să rîdă de el însuşi, ca un dumnezeu ineficient care observă că o fisură în creaţia sa este reparată prin ceva ce el a uitat să instituie.

A doua contribuţie

E stupid să-mi amintească de el o floare atît de neenglezească, ce poartă un nume pe care nici măcar nu ştiu să-l scriu corect. Aş putea să-l întreb pe Abe, dar n-are importanţă. În fiecare zi număr cîte flori s-au mai deschis. De fapt, mie mi se par – nu rîde – cam ca măceşii de acasă. Ca formă, dacă nu iei în seamă şi culoarea lor splendidă. Mi-aş vinde sufletul să găsesc o catifea în nuanţa asta, bleu-violet. Aş purta-o numai o dată pe an, în amintirea ta. Toate astea mă fac să doresc să mă apuc din nou de fumat. Nu, nu vreau. Acum trebuie să fiu crudă şi ard de nerăbdare.

El. Domnul Wolfe.

Aici îl iubeam pe Dan mai puţin decît în altă parte. Cînd spun aici, nu vreau să zic în Cabană, bineînţeles, ci în casă, cu Abe şi Mildred. Partidele alea absurde de biliard. Felul în care el şi Abe aveau obiceiul să-i imite pe Minnesota Fats şi Paul Newman, ca nebunii, încercînd să-şi smulgă unul altuia cîţiva cenţi, discutînd fără încetare cît „efect englezesc" să folosească în modalitatea de a lovi bila. Abe mă lua întotdeauna ca ajutorul lui; trebuia să fiu colegul lui de suferinţă scoţian. Ştiai că singurul lucru cît de cît valoros vreodată în Anglia asta nenorocită a fost un mod întortocheat de a lovi o bilă de biliard?

Capul lui Mildred în deschizătura uşii: Masa, băieţi. Aerul lugubru al lui Abe, *à la* Edward G. Robinson: Hai, mănîncă! Mănîncă! Eşti nebună? Nu vezi că mi-a umflat toţi banii? Mildred se uita la mine şi-şi dădea ochii peste cap. Ca puştii. Cînd or să crească ăştia? Abe: Partea proastă cu pipiţele e că n-au imaginaţie. Şi Dan stă acolo, cu tacul în mînă, şoptindu-mi: Nu-i formidabil? Vezi ce oameni minunaţi?

Eu am fost întotdeauna cu o generaţie în urmă, cu zece mii de generaţii în urmă faţă de micul Abe cel dulce-amărui. Descrierea iniţială, în linii mari, pe care Dan mi-o făcuse despre prietenul său, în drum spre Bel-Air, unde mă duceam să-mi petrec prima oară seara cu ei... îmi mai amintesc încă unii din termenii pe care i-a folosit. Un posibil mare scenarist, fost alcoolic, îi cunoaşte pe toţi, a făcut avere etc., etc. Iar concluzia pe care trebuia s-o trag era: Şi dacă pînă la sfîrşitul serii nu-ţi place de el, n-ai decît să te întorci acasă cum oi şti.

E ciudat, dar nu-l auzisem dîndu-se chiar aşa în vînt după nimeni. Şi mai ciudat e că nu-şi dăduse seama nici pînă atunci că în chestii de-astea îmi place să hotărăsc singură. Asta, sinceră să fiu, mă depăşise.

Tot în acea primă seară, la masă, Dan i-a spus lui Abe că greșise numele regizorului unui film vechi, de care eu nici n-auzisem şi Mildred a fost de aceeaşi părere cu Dan. Era Nick Ray, nu John Nu-ştiu-cum al lui Abe. Mildred i-a spus că se senilizează. Dan a pariat pe o mie de dolari că era Nick Ray. Abe a zis că nu accepta pariul, dar numai pentru că „nu vreau să-ţi ofer o scuză ca şase săptămîni cît mai eşti pe-aici s-o duci pe păpuşica asta încîntătoare numai prin cîrciumi nenorocite". Se întoarse spre mine şi-şi puse laba lui cu degete ca nişte cîrnaţi pe mîna mea. „Jenny, a sosit momentul să-ţi dezvălui două lucruri : nevastă-mea e aşa de proastă, că nimeni n-a vrut să se însoare cu ea. Cît despre puturosul ăsta care spui că ţi-e prieten, îmi mănîncă mîncarea, îmi stoarce creierii, trişează la biliard şi îi face ochi dulci neveste-mii de cum întorc spatele. Asta nu ţi-a spus-o, nu ?" Am intrat şi eu în joc, i-am spus că nu înţelegeam cum poate să suporte un chiriaş ca Dan. „Crezi că ar găsi în tot oraşul alt loc unde să-l primească ?" Îşi îndreptă arătătorul spre mine. „Ştii că a încercat s-o ducă de nas pe fosta lui prietenă spunîndu-i că-l cheamă Sir Beverly Hills Hotel ?" Şi continuă : „De unde crezi că-şi ia prosoapele ?"

Pe urmă se întoarse spre Dan şi Mildred: „Cum vă spuneam, motivul pentru care Nick Ray a acceptat să regizeze filmul..."

Aşa era tot timpul, la început. Mildred şi Dan păreau chiar că se distrează provocînd tot soiul de situaţii limită, care să-mi permită să admir ursul dresat executîndu-şi numărul. De acord, era simpatic, un ovrei simpatic, care ştia să glumească. Dar dura prea mult. La urma urmei, domnule Wolfe, cine m-a învăţat să descopăr toată imagistica argoului local? Referirile constante la sodomie, la copulaţie, la sex? Şi cine mi-a explicat că nu poţi să tratezi toate fetele ca pe nişte prostituate şi, în acelaşi timp, să pretinzi că produci o artă care nu se prostituează? Sau cine mi-a spus că Abe avea mare dreptate în ziua aceea cînd o ţinea întruna că de ce filmele vechi mizau atît de mult pe coarda sensibilă a publicului? Pentru că, în particular, limbajul şi comportamentul erau, în realitate, atît de vulgare şi grosolane, bărbaţii atît de siguri pe ei, de cal-portocalii, convinşi că toate femeile îşi vor scoate chiloţii de cum îi văd ca să poată să joace în viaţă scenele de dragoste pe care nu le puteau juca pe ecran fără să pară tîmpiţi în propriii lor ochi. De aceea, pentru a compensa, bărbaţii trebuiau să apară toţi ca nişte tipi manieraţi, de o frumuseţe clasică, şi toate femeile trebuiau să pretindă că au căzut sub vraja farmecului lor, umblînd cu limba scoasă după ei. A fost nevoie de ciudaţi ca Cagney şi Bogart pentru a pune capăt la toate astea.

Iar evreii simt nevoia să preia tot ce se poate prelua. Complexul ghetoului ; publicul e transformat într-o trupă de cazaci şi pe urmă îţi spui că trebuie să-i distrezi cu orice preţ. Abe vorbea despre asta aseară – cum, cînd a început el, toată industria filmului era în mîinile evreilor şi cu toate astea, un actor care aducea a evreu nu putea obţine nici un rol, nici măcar ca „dublura unui figurant din mulţime". Cazacilor nu le-ar fi plăcut aşa ceva. Dar se vedea bine că evreii erau acolo. Bieţii tăntălăi, zicea Abe, îi credeau pe *goi* nişte evrei cu pielea roz şi nasul drept.

Mă simţeam dată la o parte, dar nu chiar.

Nu atît de Abe, cît de Dan, care încerca să-i ţină isonul şi să-i dea replica la toate tîmpeniile. Fără să-şi dea seama că Abe era demodat, dar emoţionant şi că, oricum, nu se putea abţine să nu se comporte astfel; însă Dan era numai demodat. Şi oribil, cînd folosea acelaşi tip de limbaj pe care pretindea că-l analizase şi că-l dispreţuia. Era cu mult mai bine cînd discutau despre lucruri serioase: America, politică, orice. Şi atunci simţeam toată afecţiunea şi respectul pe care-l aveau unul faţă de celălalt.

Mildred mi-a plăcut din prima zi şi continuă să-mi placă şi acum. Dan nu şi-a dat niciodată seama – cel puţin aşa bănuiesc – cît de mult a investit Mildred în această căsătorie. La început, a fost numai o impresie, dar acum a devenit o certitudine.

Dan are defecte de percepţie. Asta am aflat de la Abe şi Mildred. Nu vede că ea e cea care face căsnicia lor să meargă. Un om încîntător la masă cu prietenii sau la o masă de biliard trebuie să aibă pe cine să-şi verse nervii în intimitate. Mildred mi-a spus-o în multe feluri: Abe a avut întotdeauna nevoie de oameni, eu probabil că am avut întotdeauna nevoie de el. Ultima lui găselniţă (apropo) este să pretindă în mod inocent (Mildred e întotdeauna de faţă) că e nebun după mine. Dar tocmai pentru că Mildred e întotdeauna de faţă, există în declaraţiile lui ceva ce nu prea e inocent. Nu pot să-ţi spun exact ce, dar trebuie să fie ceva legat de trecut, nu de prezent. Nu sînt sigură că mi-ar fi plăcut pe vremea cînd era tînăr.

Un alt defect de percepţie al lui Dan este că nu prea ştie ce mă pune pe mine în mişcare. De fapt, de aici voiam să încep. După primul şoc, nu mă afecta cu nimic faptul că Dan s-a hotărît să plece şi nu m-a afectat prea tare nici faptul că profita de ocazie ca să se îndepărteze de mine. Dar m-a afectat tare mult faptul că pretindea că am să-mi dau seama că are dreptate – eu, o biată femeie slabă şi temperamentală –, imediat după ce va pleca. Dacă se plictisise de mine sau dacă eu aş fi dat semne că mă plictisisem de el, dacă unul dintre noi prefera să sufere decît să continue să simuleze ceea ce nu mai simţea... dar nu, asta era îndrăzneala: doar el ştia ce era mai bine pentru noi doi. El – sufletul nobil –, sacrificîndu-se ca Sidney Carton, ca şi cînd numai cîteva săptămîni mă mai despărţeau de celibatul etern. Acum mi-am dat seama ce-l făcea să se poarte aşa. La început am bănuit că vrea să se elibereze pentru că ameninţam să devin o problemă în Anglia. Fiică-sa şi toate celelalte. Dar cred că e ceva mai complicat şi mult mai grav.

Are o amantă. Numele ei e Pierderea.

Toate astea se leagă de ceea ce am aflat despre America.

Trebuie să-mi imaginez un Dan secret căruia de fapt îi *place* să piardă – atît ce a pierdut în trecut, cît şi ce mai are încă de pierdut. Într-un fel, pentru el pierderea e ceva frumos şi fertil. Nu vreau să spun că se complace în ea sau că se vaită din cauza ei (asta ar da prea multe la iveală), dar a descoperit că e mult mai fericit în rolul pe care şi-l atribuie singur, al celui care pierde, decît în cel al cîştigătorului.

Am observat acest lucru în timp ce vorbea la telefon cu fosta soţie şi cu sora ei. Un soi de excitare, ca şi cînd ar fi dat deodată de urma unui teritoriu de mult pierdut. Iar acum am devenit şi eu un posibil teritoriu pierdut. De aceea e atît de tandru, atît de înţelegător. De fapt, e felul lui de a-mi spune, textual, „Piei din ochii mei". Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît devine mai înfiorător. Ca un ucigaş care mîngîie gîtul unei fete, plîngînd încet pentru că o va sugruma peste cîteva minute...

Aproape că-mi vine să cred că tipul e atît de prost, încît se crede romantic. Cînd de fapt nu e decît Romantic, cu R mare, ieşit tocmai din acea perioadă a literaturii pe care eu n-o pot suferi.

Te induce în eroare, dar numai pentru că nu se profilează pe o mare în furtună sau pentru că nu bîntuie la răscruce de vînturi, cu coafura sălbatică a lui Byron. Dar, în realitate, asta e: un melancolic de profesie, savurînd fiecare clipă. Acolo, sus, în deşertul Mojave, nu mi-a cerut să mă mărit cu el, ci să refuz să mă mărit cu el. Acum mor de ciudă că n-am spus da. Numai aşa, să-l prind în propria cursă.

Mă înfurie gîndul că a existat o vreme cînd vedeam în el un domn Knightley, în timp ce eu eram Emma. Trebuie să mă fi ţăcănit la cap.

Ceea ce am hotărît că-mi place la America (ai fost ca o pereche de ochelari negri; de cînd ai plecat, am văzut atît de multe!) este faptul că americanii pur şi simplu nu înţeleg această plăcere groaznică pe care o au englezii de a se simţi înfrînţi, pierduţi, distruşi. L-am urît pe Puţă acum doua zile. Cînd a sosit, se simţea deprimat nu ştiu de ce şi, Doamne, Dumnezeule, a ţinut morţiş să ne-o arate. Aproape cea mai bună interpretare a lui de pînă acum. Dar el cel puţin voia să facă ceva ca să iasă din starea asta; nu şi-o ascundea. E o prostie să suferi superior şi în tăcere. De acum încolo, sînt categoric împotrivă. Refuz să fiu o urnă cu cenuşă pe consola căminului cuiva.

Soseşti în Statele Unite fără să ştii la ce să te aştepţi. Apoi cele mai rele prejudecăţi îţi sînt confirmate. E o naţiune de automate care se înghesuie pe autostrăzi în căutarea unei vieţi pe care, oricum, nu merită s-o trăieşti. Ce glumă bună: pentru autostradă ei folosesc cuvîntul *freeway*, cale liberă. Şi obsesia lor permanentă de a face lucrurile ca la carte – dacă la carte se spune că asta sau ailaltă te va face fericit, atunci trebuie să fii fericit. Îţi dai brusc seama cît de liberă este societatea engleză, prin comparaţie (sau, cel puţin, cît e de reticentă faţă de reţetele altora). De aceea m-am îndrăgostit de Dan. Părea liber într-o cultură nonliberă şi mie îmi era teamă. În parte, pentru că ştiam că, în timp ce California este viitorul, Anglia a devenit deja un obiect de muzeu, un animal care trage să moară într-o grădină zoologică. Şi-a pierdut orice mîndrie (sau ce i-a mai rămas nu e întrebuinţată unde trebuie), ferm hotărît să moară în linişte, fără să facă nimănui probleme. Ca locuitorii din Wrinkle City. Uram America (sau, cel puţin, acest aspect ale ei) şi nici despre ţara mea nu-mi făceam vreo iluzie, încotro să mă îndrept, dacă nu spre *el*?

Apoi, încetul cu încetul, mici detalii încep să capete sens şi-ţi dai seama că ai înţeles America puţin greşit: că, poate, stupiditatea, şi

lipsa de gust, şi inegalitatea, şi violenţa, şi conformismul sînt numai preţul plătit pentru a menţine vie energia naţională. Se exploatează singuri atît de crunt în lucruri minore; noi n-am tolera aşa ceva. Ziua aceea cînd m-ai dus să vizităm Fisherman Market, ca să-mi arăţi cum reuşesc să crească fructe şi legume care să aibă exact aspectul stabilit de Madison Avenue. Mere roşii imense, cu gust de burete dulce. Uriaşe tomate insipide, gigantice salate fără nici o aromă. Erezia că dimensiunea şi aspectul sînt totul, iar toate celelalte valori nu sînt nimic. Pe care o regăseşti şi în felul în care vorbesc, în care îşi primesc prietenii, în care se comportă cei cărora li s-a spălat creierul. Tipare ieftine şi cretine conform cărora trebuie să se îmbrace, să vorbească, să-şi mobileze casele.

Femeia care îmi spunea că trebuie să călătorească patruzeci şi cinci de kilometri, pînă la dracu'-ştie-cum-îi-zice, pentru a cumpăra ceea ce numea ea „carne de la măcelar“, ca şi cînd ar fi fost ceva fantastic de gustos, trufe sau morun. Sloganul acela delicios de parodic: *Supermagazinele te fac să economiseşti timp. Dar ce vrei să faci cu el?*

Ştiu că Mildred găteşte ca un înger şi că există restaurante bune. Dar nu poţi să nu mulţumeşti cerului pentru Europa şi micii ei negustori lipsiţi de ambiţii... Care sînt adevăraţi artişti în meseria lor, respectaţi ca atare. Ştiu că sînt aici multe persoane care ştiu cum stau lucrurile. Abe, cînd i-am vorbit despre asta mai zilele trecute, a ieşit, bineînţeles, din încurcătură cu o glumă: Dacă americanii îşi vor da vreodată seama că vînd şi cumpără unul de la altul atîtea lucruri de care nu au nevoie şi pe care nici nu şi le doresc, vor încerca să emigreze înapoi în Europa.

Şi totuşi există aici un fel de elan, independenţă, lipsă de servilism. O speranţă. Măcar voinţa de a acţiona, chiar dacă mijloacele lipsesc. Modul în care folosesc limba, în loc să se lase folosiţi de ea. O noţiune care nouă ne lipseşte cu desăvîrşire. Aşa încît am început s-o văd ca pe un fel de alegere a modalităţii de a achita nota de plată. Acasă adoptăm o atitudine apatică, respectăm ierarhia şi ne agăţăm de trecut. Aici toţi aspiră la o lume de vis, în care toţi reuşesc în viaţă, toţi sînt bogaţi şi fericiţi. Orori ca supermagazinele, şi autostrăzile, şi poluarea, şi ambuteiajele nu sînt decît mici incidente pe parcurs. Mitul călătoriei pionierilor. Problemele de azi nu sînt probleme, ci dovezi ale noii frontiere de mîine. Mergi înainte cu orice preţ. Noi, englezii, ne descurcăm cu ceea ce sîntem. Ei rămîn în permanent în primele pagini ale cărţii, în timp ce noi am ajuns, de cîteva secole, la ultimul capitol.

Îmi amintesc – şi tu? – că Dan voia să mă convingă că ceea ce e unic în spiritul rasei anglo-saxone e mania egalităţii. Pretinzînd că putea fi observată din cele mai vechi timpuri, chiar şi în feudalism. Magna Carta, Parlamentul, dreptul cutumiar şi toate celelalte. Dar la noi a atins zenitul în secolul al XVII-lea. Cromwell şi Commonwealth-ul. Atunci am avut o şansă şi am ratat-o. Sau, mai bine zis, cei care n-au vrut s-o rateze au luat-o cu ei în America. Sufletul american a devenit, desigur, foarte amestecat. Dar mai există încă urme ale vechiului spirit englez. Dan a spus odată: Aici e locul unde Cromwell n-a murit

niciodată. Am rîs. Îl şi vedeam pe bătrînul soldat stînd scorţos pe trotuarul lui Sunset Boulevard, în armură de fier şi cizme de piele, îmi cer scuze, domnilor. Dan n-a considerat deloc amuzantă chestia asta.

Dar ceea ce nu înţeleg (ca să revenim la subiect) este cum poate să creadă asta şi totuşi să rămînă, în sinea lui, atît de englez; la fel de englez ca oamenii aceia care s-au adunat să ovaţioneze întoarcerea lui Carol al II-lea. De-ar putea să ia şi el măcar o fărîmă din siguranţa de sine a americanilor. Încrederea lor în prezent, fie el cît de rău. Dacă aş avea o baghetă magică, aş flutura-o pe deasupra capului lui Dan şi l-aş lăsa exact aşa cum este, dar l-aş face american. Pentru că e mare păcat. Nu s-a născut în spaţiul cultural potrivit pentru el. Mă face să mă simt atît de liberă în comparaţie cu el. Nu cred că e numai o chestiune de vîrstă. Mildred a spus odată ceva foarte deştept despre el. A zis: E cel mai englez englez pe care l-am întîlnit vreodată. Şi eu i-am spus: Dar nu este tipic deloc, crede-mă. Ea a clătinat din cap în semn că nu: Scumpo, a învăţat, pur şi simplu, să se ascundă. Asta-i tot.

Am vorbit mult despre el, apropo. Simt că vrea să-mi spună unele lucruri pe oare ea le ştie şi eu nu. Despre alte femei, poate. Şi vrea să-i spun şi eu lucruri pe care nu le ştie ea. Ne ascundem una de alta, dar cu afecţiune. Are mult tact. Oficial, e vorba numai de o despărţire temporară. Nu mă interesează opinia nimănui în legătură cu noi, indiferent cît ar fi de bine intenţionată.

Am scris mai mult pentru mine, o ştii. Spunîndu-ţi toate aceste prostii pe care mai întîi mi le-ai spus tu mie. Dar o fac din vanitate; ai să înţelegi ce înseamnă asta. Ce am spus despre ochelarii negri nu e adevărat.

Mi-e atît de dor de tine. În fiecare oră, din fiecare zi. Şi noapte.

Dimineaţa următoare. Am să i-o trimit totuşi. Am întrebat şi două prepeliţe din grădină şi mi-au spus că n-are nici un rost, dar dacă te iubesc, ar trebui să ţi-o trimit.

Scrisoarea nu sosise încă, bineînţeles. Dar unul dintre micile epitete inventate de Jenny necesită un comentariu. A pornit de la o poveste pe care i-a spus-o Dan, poate cea mai tristă şi mai revelatoare dintre glumele americane.

Un tînăr din Brooklyn se angajează rîndaş într-o casă luxoasă din Long Island. În fiecare dimineaţă înşeuează un cal, îl duce la intrarea principală şi aşteaptă ca fiica stăpînului să coboare scările, să se urce pe cal şi s-o pornească la plimbare. Băiatul se îndrăgosteşte de ea – atît de rău încît începe să slăbească, să nu mai mănînce nimic. Într-o zi, grăjdarul îl ia deoparte să afle ce-i cu el. Băiatul îi povesteşte că fata nu-i adresează nici un cuvînt, nu se uită niciodată la el, nici nu pare să aibă habar de existenţa lui.

— Ascultă, zice bătrînul, cu damele treb'e să faci cevaşilea ca ele să bage sama.

— Ce?

— Păi, vopseşte calu' portocaliu. Treb'e să ia sama la asta. Intră-n vorbă şi gata-i.

În noaptea aceea, băiatul vopseşte calul în portocaliu, de la bot şi pînă la coadă. A doua zi îl înşeuează şi îl duce în faţa scării de la intrarea principală. Fata coboară, se opreşte, se uită mirată la cal şi îi spune băiatului care-l ţine de căpăstru:

— Cineva mi-a vopsit calul în portocaliu.

— Îhî. Io. Hai să ne futem.

Interludiu

Bineînţeles că în viaţa lui Dan femeile contează mai mult; nu bărbaţii. Poate că a existat întotdeauna la el o vagă înclinaţie spre homosexualitate, deşi n-a simţit niciodată, în afara primilor ani petrecuţi la internat, vreo atracţie fizică spre lumea homosexualilor. Dar în relaţiile sale cu persoane de acelaşi sex existase întotdeauna ceva nedus pînă la capăt: chiar şi cu Anthony, cu Abe şi cu alţi cîţiva bărbaţi pe care ajunsese să-i cunoască bine în decursul anilor. Rareori a căutat compania bărbaţilor din plăcere, poate pentru că tovărăşia lor îi ameninţa sentimentul, întotdeauna precar, că era unic. Se temea să nu se regăsească prea uşor în alte figuri masculine, în manierisme, machisme, ambiţii, defecte; propriului său sex părea să-i lipsească diversitatea şi imprevizibilitatea femeilor – ei puteau fi uşor exprimaţi în cuvinte, pe cînd toate femeile interesante, dacă voiau să-l cucerească, trebuiau să i se destăinuie de bunăvoie, lent şi fără subtilităţi artificiale, aşa cum sînt ele de fapt.

Nu se poate disocia genul ăsta de bărbat de tipul cel mai vulgar de vanitos; aerul de Casanova al animalului care îşi însemnă toate cuceririle pe răboj, cu superioritatea masculului plin de el. Dar, în fond, atitudinea sa faţă de femei era, cel puţin în parte – Dan ar fi zis în cea mai mare parte –, cea a unui botanist, dar botanist în accepţiunea pe care i-o dădea el, nu în cea normală, proprie, aşa cum îl folosea Anthony. Nu cel care cataloghează şi numără, ci acela care caută. Îi plăcea să caute femei care l-ar fi putut interesa, specimene noi; sau, mai precis, conta pe faptul că evenimentele, întîmplarea, situaţiile create de viaţa lui profesională îi vor furniza ocazii de a le întîlni. Era chiar mai degrabă pasiv, rareori făcea el primele avansuri, nu-şi dădea niciodată cărţile pe faţă înainte de a fi studiat îndelung noua fizionomie, noua personalitate. Nu se culcase niciodată cu o prostituată sau, în orice caz, nu cu o profesionistă adevărată; şi niciodată, în afara celor două întîlniri menţionate mai devreme, nu se cuplase cu cineva pentru o singură noapte. Latura fizică a relaţiilor sale cu sexul opus nu fusese niciodată un scop în sine; şi îi dispreţuia sau, mai nou, îi compătimea pe bărbaţii care nu urmăreau decît acest scop.

Ne-am putea chiar aventura să afirmăm că nu căuta femeile, ci continua să colecţioneze oglinzi; suprafeţe în faţa cărora se putea arăta gol – oricum mai gol decît în faţa oricărui alt bărbat –, pentru a

se vedea reflectat. Un psihanalist ar putea spune că era în căutarea identității pierdute, două ființe – un singur trup, din primele luni ale vieții; în căutarea unei soluții pentru dubla sa traumă a despărțirii: traumatismul universal, comun tuturor copiilor, și cel personal, de orfan. În trecut încercase să aplice teoria lui Freud, în măsura în care subiectul poate fi propriul său analist, la povestea propriei vieți; problema era că viața lui sexuală fusese întotdeauna destul de fericită. Nu descoperea la el ororile prezise de Freud: nu se simțea frustrat și nici nu avea vreun sentiment de culpabilitate. Fie că era vorba de o aventură trecătoare, sau de o legătură de mai lungă durată, fiecare tip de întîlnire îi producea o satisfacție specială; și dacă despărțirile erau uneori penibile, tristețea nu dura niciodată prea mult. Pur și simplu savura procesul apropierii și cunoașterii reciproce. Și totuși, pe măsură ce îmbătrînea, plăcerile lui erau tot mai puțin legate de raporturile sexuale; aproape că era mai amuzant să te străduiești să înțelegi o Caro sau o Jane, ca acum, fără beneficiul contextelor mai apropiate.

Un lucru pe care Jenny îl înțelesese puțin greșit: nu ținea neapărat să-și piardă iubitele; dar era gata să accepte pierderea tuturor iubitelor sale, în raport mai mult sau mai puțin direct cu gradul în care le „descoperise". Bineînțeles că se arăta uneori dur, egoist, intransigent. Nu poți să-i spui pur și simplu unei alte ființe umane: Te-am studiat, te-am examinat, te-am testat și am învățat de la tine și a fost plăcut și interesant, dar acum aș vrea să plec.

Un roman se scrie la două timpuri trecute: trecutul nedefinit și deschis din mintea autorului și trecutul bine determinat și închis al convenției romanești. Dar în termenii unui prezent ficțional, contorsionat și miop... dacă Jenny îl acuză pe Dan că iubește pierderea (sigur că, în cronologia acestei reconstituiri, Jenny nu așternuse încă nimic pe hîrtie, așa că nu se punea problema ca Dan să fi citit concluzia la care ajunsese ea) înseamnă că nu este sinceră, căci știe că el o iubește prea mult pentru a dori să-i facă vreun rău și că, dacă ea va insista, legătura lor va continua. Și mai ales, ea știe că el știe prea bine că în spatele reproșurilor ei se ascunde un mic nucleu de vanitate personală demodată; un mit al iubirii eterne. Nu va fi și ea una dintr-un întreg lanț, legătura cu ea va dura. Pentru că Dan – ca mai toți englezii – are simțul relativității tuturor lucrurilor presupuse ca absolute, ea îl consideră un învins – fapt pentru care nu poate fi învinovățită, pentru că el poartă uneori această mască. Dar e mai mult o mască de conveniență, un pion pe care e gata să-l sacrifice, mai curînd decît emblema unui adevăr profund sau vreo presimțire efectivă.

Celelalte două surori din viața mea: o poveste.

Le-am întîlnit la Londra, la o recepție organizată după o vizionare particulară, spre sfîrșitul anilor '50, un an după ce mă despărțisem, fidel schemei, dar în termeni amicali, de Andrea. N-aveam nici o legătură cu filmul, eram acolo în calitate de prieten al regizorului

şi venisem cu gîndul să nu stau mai mult decît o cerea politeţea, eschivîndu-mă de la băuturile şi vorbăria goală de la sfîrşit.

Erau, bineînţeles, şi cîţiva actori, iar printre aceştia, două fete care avuseseră cîte un rol mic într-una din secvenţe. Nu erau actriţe bune, dar erau fotogenice şi surprinsesem la ele ceva picant. Se întîmplase să vin la vizionare frămîntat de nişte probleme tehnice legate de un scenariu la care tocmai lucram. Era prima versiune a unei poveşti de dragoste interrasiale, care în cele din urmă (după ce m-am lăsat convins prosteşte să fac un compromis schimbînd finalul) a apărut pe ecrane sub titlul *Sumbră întîlnire*. Trebuia să fie turnat aici, în Anglia, pentru a putea beneficia de o subvenţie din partea statului. Scrisesem o scenă foarte lungă dintre cele două personaje principale şi trebuia să găsesc o posibilitate s-o tai în două – un interludiu, un divertisment care ar mai destinde atmosfera şi care, eventual, l-ar putea domoli, pentru moment, pe eroul alb, în elanul ce-l purta spre fata de culoare ; ceva care să-i aducă aminte că şi pielea roz are farmecele ei.

După ce am vizionat scurta secvenţă în care apăreau cele două fete, o clipă am uitat să mai privesc ecranul – sau, mai degrabă, am privit dincolo de el – şi mintea mi-a zburat la propriul meu scenariu embrionar. Am întrezărit o posibilitate de a le folosi, apoi chiar mai multe ; ofereau posibilitatea unei dezvoltări interesante. În scenarii, personajele secundare sînt echivalentul cailor din jocul de şah : limitate ca mişcare, dar utile datorită capacităţii lor de a face întoarceri rapide şi de a fixa situaţii. Pînă atunci nu le remarcasem pe cele două fete, despre care am aflat din generic că erau surori, dar am căutat să le întîlnesc după aceea şi am intrat repede în vorbă cu cea care mi s-a părut mai uşor abordabilă.

O chema Miriam, deşi nu era evreică, ci o *cockney* la fel de autentică cum era şi Mile End Road, avînd un accent de care, în secvenţa din film, prin multiple repetiţii, reuşise să scape. Avea trăsături straniu de delicate, trup zvelt, o vestimentaţie mai degrabă bizară şi un amestec fermecător de naivitate şi suspiciune. Toate astea se petreceau înainte ca publicitatea să fi lansat moda introducerii clasei muncitoare londoneze în cercurile artistice şi acest tip social avea, cel puţin pentru mine, atracţia noutăţii. Eram mult mai familiarizat cu tinere starlete insipide care ţineau neapărat să-şi afişeze originea mic-burgheză (sau, cel puţin, pretins mic-burgheză) şi care nu-şi doreau decît să aterizeze în patul primului rechin bătrîn, producător de filme din Wardour Street ; accentul *cockney* se rezuma, după părerea lor, la înlocuirea unui impecabil *ei* mic-burghez printr-un la fel de impecabil *ai* mic-burghez. Miriam făcea unele tentative de a vorbi „distins“, dar vechile ei formule de exprimare apăreau permanent în conversaţie.

Oricum, avea de partea ei prospeţimea tinereţii. A vrut să ştie cine sînt şi la început a refuzat să mă creadă („În meseria asta sînteţi toţi nişte mincinoşi neruşinaţi“) ; pe urmă a încercat să-şi răscumpere greşeala („O, fantastic ! Dumneavoastră aţi scris asta ?“). Era clar că se gîndea că s-ar putea folosi de cunoştinţa cu mine pentru a înainta

în carieră şi, dacă ar fi fost o persoană mai puţin plăcută, mi-aş fi luat imediat picioarele la spinare. Dar mă amuza. Am făcut-o să vorbească despre ea şi am descoperit că lumea artistică – sau cel puţin o anumită ramură a ei – nu era ceva nou pentru ea. Atît tatăl, cît şi mama ei făcuseră deseori turnee şi tot aşa şi ea cu sora ei. Se prefăcu şocată că nu auzisem niciodată de „Surorile de vis". Dansau şi cîntau un pic, „numa' că noi nu ne prea pricepeam nici la una, nici la alta, ştii, era o crimă că mai primeam şi bani pentru asta", un oftat şi o strîmbătură stîngace, „uneori". Mi-am dat seama că fusese probabil vorba de turnee estivale, la mare, în trupe mai mari. Agentul lor aflase de cele două roluri din filmul de astă-seară şi fuseseră angajate. Cu tariful obişnuit, am presupus eu, văzînd-o pe sora ei în cealaltă parte a camerei, agăţată de braţul producătorului: un om despre care ştiam că era un ţap bătrîn, bine cunoscut pentru gusturile lui. Din cînd în cînd, se uita pe furiş spre colţul în care stăteam Miriam şi cu mine. Amîndouă păstraseră un aer de inocenţă, în ciuda faptului că aveau deja experienţa vieţii.

Am hotărît că aş putea s-o folosesc pe Miriam şi poate chiar şi pe sora ei; şi, de asemenea, că ar fi păcat să nu utilizez la maximum şi accentul lor *cockney* atît de pitoresc. Un regizor mai priceput ar putea scoate din ea ceva mult mai bun. Şi mă şi atrăgea; avea un stil foarte personal de a se îmbrăca; ceva care, după cum s-a dovedit, prefigura linia viitoare a modei atît în privinţa vestimentaţiei, cît şi a apartenenţei de clasă. I-am spus că s-ar putea să fie ceva potrivit pentru ea în scenariul la care lucram, nu-i puteam promite nimic precis, dar am putea să luăm odată masa împreună?

Îşi dădu ochii peste cap:

— Ce vorbeşti! Şi *după*...?

— Aş fi mult mai circumspect, dacă aş umbla după aşa ceva.

— Mult mai cum?

— Mai deschis.

Pufni.

— Mie-mi spui? Şi adăugă: N-o să mă prinzi că vin singură.

— Ia-ţi un întreg corp de gardă dacă vrei.

De fapt, n-a fost nevoie să insist prea mult. Am ajuns la un compromis în privinţa însoţitorului; sora ei va fi şi ea de faţă. O chema Marjory, dar Miriam îi spunea „Pisăloaga". Punctualitatea nu fusese niciodată punctul ei forte, mi-a spus.

De fapt, cum aveam s-o aflu curînd, nu era punctul forte al nici uneia dintre ele. Au venit cu întîrziere la masă şi nici măcar nu şi-au cerut scuze. Păreau nelalocul lor şi o ştiau amîndouă. Îşi muşcau întruna buzele şi-şi aruncau priviri furişe. Mi-am dat seama că nu li se mai întîmplase prea des pînă acum să fie invitate la dejun. Sub pretextul, nu întru totul fals, că aveam nevoie să le cunosc mai bine, dacă aveam de gînd să le folosesc în scenariu, am căutat să le fac să vorbească. Gheaţa a început să se topească. Aveau, pentru lumea spectacolului căruia îi aparţineau acum, o libertate de exprimare absolut delicioasă. Pentru ele totul era un joc, o distracţie, o glumă. Curînd

m-am simţit ca un unchi care scosese două şcolăriţe la restaurant. Totul le părea încîntător: mîncarea, vinul, ceilalţi oameni din jurul nostru, banii cheltuiţi. Şi ele s-au dovedit curioase să afle cîte ceva despre mine. Le-am vorbit despre Hollywood şi am pomenit cîteva nume cunoscute, pentru că ştiam că voiau să le audă; şi apoi am continuat, vorbind mult mai deschis despre cinematograf decît fuseseră ele obişnuite. Nu le promiteam nimic concret. Sora mai mică, Marjory-Pisăloaga, care era poate cea mai drăguţă dintre ele, era şi cea mai tăcută; avea ceva puţin mai sec sau era uşor îmbufnată... în orice caz, era permanent în gardă, ca şi cînd ea ar fi fost sora mai mare. Avea nouăsprezece ani, iar Miriam, cu un an mai mult.

Probabil că aveau un semnal dinainte stabilit. Dar, puţin cam prea brusc, Pisăloaga începu să-şi strîngă lucrurile.

— Scuze. Am o întîlnire.

După ce a plecat, am întrebat cu cine se întîlnea. Miriam a ridicat din umeri.

— Habar n-am. Vreun tip.

Am sugerat numele producătorului.

— Cu el numa' noaptea.

— Am scris o primă versiune a unei scene. Vrei să vii s-o citeşti?

— Da, bine. Dar promite-mi că n-ai să rîzi.

Acum orice suspiciune dispăruse; rămăsese doar o modestie fermecătoare şi abia m-am abţinut să nu zîmbesc.

În taxi, în drum spre apartament, mă întrerupse brusc din ce spuneam.

— Lasă, ajunge cu prefăcătoria. Nu m-am născut ieri.

— Să ştii că vorbesc serios, cu filmul.

— Ştiu. Zîmbi. Te-am verificat.

— Bun.

— N-am putut să-mi dau seama la vizionare dacă erai un escroc sau numai un sucit.

— Şi acum?

— Păi e limpede, nu? Acum ştii cît sîntem de proaste...

Dar a spus-o zîmbind și îmi aruncă o privire care nu era deloc lipsită de inteligenţă și care a blocat orice desfăşurare normală a dialogului.

Şi gata. Am mai pretins un timp că am venit să citim scena – nu era grozavă, dar deja nu ne mai era la nici unul gîndul la scenariu. Cînd sosi momentul, își aruncă hainele și se vîrî înaintea mea în pat; și aduse și aici o parte din comportamentul contradictoriu de care dăduse dovadă în afara patului. Reuși să fie în același timp ușor ruşinoasă şi deloc nepricepută la viaţa sexuală; timidă şi curioasă; rece și afectuoasă; conştientă de faptul că era o parteneră agreabilă de sex şi, în acelaşi timp, oarecum uimită de faptul că-mi pierdeam timpul cu ea.

Nu a existat decît o singură notă falsă. În timp ce stăteam lungiţi în pat, a spus:

— Vrei s-o întind, acu'?

— Vrei să pleci?

— Nu, dacă eşti de acord să rămîn.

Şi aşa am început s-o descopăr. Ea şi Pisăloaga încă mai locuiau oficial cu părinţii lor, în Hackney (pe care ea îl pronunţa „Acne", ceea ce mă făcea întotdeauna să mă gîndesc la acnee), un cartier oribil, zicea ea. Amîndouă ar fi vrut să locuiască în altă parte, căci acasă erau permanent scandaluri, nu atît din cauza puritanismului de mahala („Nici n-ar fi putut, de fapt, să fie pe chestia asta, pen' că taică-miu fusese ăl mai al dracu' fustangiu bătrîn de pe faţa pămîntului"), cît dintr-o anume aprehensiune profesională. Părinţii prezentau un vodevil de modă veche, gen „Regele şi regina", în care jucaseră şi fetele. Miriam credea că acum „babacii" erau geloşi „că încercăm să ne facem viaţa singure". Îmi mărturisi că fusese iniţiată în realităţile crude ale vieţii pe cînd avea cincisprezece ani, părinţii lor ştiau şi ştiau şi de către cine, dar nu făcuseră nimic. Era unul dintre acrobaţii care formau echipă cu ei. „Eram nebună după el, ştii. Ce era să facă bietu' băiat? Mămica voia să-l bage la pîrnaie, da' i-am spus că am să zic că eu îs de vină. Că, ştii, dacă el... Da' ce e, e. Cinstit, nu? De atunci au mai fost o mulţime de tipi, da' cu nici unu' n-a durat." Acum cu groaznicul Hackney şi cu tipii tineri de pe acolo nu mai aveau de-a face. Şi sora ei?

— Of, Doamne! S-a căpătuit cu babalîcu' ăla pervers care m-ar vrea şi pe mine. Înţelegi ce vreau să zic?

— Îmi închipui.

— I-am spus: jos laba. De-ar face şi ea la fel...

După o clipă spuse, pe un ton de curiozitate subtilă, pe care voia s-o facă să treacă drept indiferenţă:

— Sînt O.K.? Îţi plac?

I-am dovedit că-mi plăcea. Apoi am dormit puţin, pînă la şase jumătate. Avansasem destul de mult cu scenariul şi-mi puteam permite o pauză. Am căzut de acord că va rămîne peste noapte la mine, apoi ne-am dus la cinema şi pe urmă am mîncat ceva. Cînd ne-am întors, a telefonat părinţilor în Hackney; a fost o convorbire cît se poate de scurtă. Nu venea acasă; era bine. Cu un prieten. Ştiu ce fac, mămico. Apoi: Păi, e treaba ei, nu? Puse receptorul jos şi se întoarse spre mine, cu o strîmbătură lugubră.

S-a mutat la mine a doua zi, ca urmare a invitaţiei mele. Ştiam deja că-mi va fi uşor să mă acomodez cu prezenţa ei; şi în acest sens, m-am folosit de ea, n-o lăsam să mă împiedice din lucru, cred că o tratam mai degrabă ca pe un mic animal de casă – cineva pe care eram dispus să-l hrănesc, să-l îmbrac, cu care să fac dragoste şi pe care să-l învăţ cîte ceva, dar nu cineva căruia să-i ofer inima mea. Era una din acele fete perspicace, dar şi ignorante în multe privinţe, înzestrate cu obişnuitul mecanism de apărare: suspiciune faţă de tot ce e intelectual. Lectura o depăşea, deşi încerca uneori. Dar curînd am descoperit că avea idei personale despre multe alte lucruri: haine, mîncare, filmele pe care le vedeam, unele expoziţii bizare unde ne-am dus. Trăgeam foloase de pe urma unora dintre aceste idei ale ei, în special

cele referitoare la filme. Una din tîmpeniile supreme ale producătorilor de filme comerciale este că ignoră cu desăvîrşire modul în care reacţionează publicul larg. Vizionările în grupuri restrînse şi toate rapoartele din lume care analizează reacţiile înregistrate nu fac cît o jumătate de oră de conversaţie cu un spectator adevărat; şi, chiar şi azi, dacă mi se pare că publicul nu m-ar înţelege, încerc uneori să văd scena cu ochii lui Miriam. Era nebună după tot ce era sentimental şi spectaculos. Dar am dus-o la cîteva filme clasice şi la cele contemporane serioase care rulau atunci – destul de puţine. După prima ridicare din umeri şi primul oftat, a fost repede cucerită de lucrările de calitate şi cred că nu o spunea numai ca să-mi facă mie plăcere.

Acum fac un mic salt în timp: „ea“ deveni curînd „ele“. Miriam făcea cîteva minore treburi gospodăreşti şi se ducea la cumpărături, dar îi mai rămînea o mulţime de timp liber, cît timp eu lucram; curînd începu să iasă singură în timpul zilei. Să-şi vadă părinţii, sora sau cel puţin aşa spunea; uneori se ducea la film. O singură dată n-a venit, dar a dat telefon. Era cu „mămica“, bătrînul era beat mort, făcea un tărăboi groaznic şi voia să rămînă peste noapte acolo. S-a întors a doua zi, seara.

Am fost bucuros că s-a întors; să-i aud sporovăiala, relatînd seara penibilă pe care o avusese.

Cîteva zile mai tîrziu, s-a întors la ora la care spusese, dar nu singură. De data aceasta, era şi soră-sa cu ea. Cred că renunţase – la insistenţele lui Miriam, presupun – să ajungă mare vedetă croindu-şi drum prin paturile producătorilor. Fata arăta, într-adevăr, tare nefericită şi uşor șocată şi destul de înduioșător conştientă că nu-mi propuneam să deschid un cămin pentru cei fără adăpost. Doar noaptea asta, nu putea face faţă cicălelilor de acasă. Aveam două camere libere, așa că nu am găsit nici un motiv s-o refuz; şi chiar dacă Miriam era mulţumită cu rolul supus pe care-l avea în casa mea, simţeam că mai era nevoie de ceva în plus, în afară de cele cîteva ore din timpul meu liber pe care i le acordam şi de sumele mici „de buzunar“. Am stat acasă în seara aceea, ele au gătit, mai mult cu plăcere decît cu pricepere. Le auzeam vorbind încet în bucătărie și era destul de plăcută atmosfera asta „familială“. În timpul mesei am observat o uşoară timiditate între ele, o tendinţă să tot chicotească, pe care o avuseseră şi prima dată cînd luasem masa împreună la restaurant. Pe urmă, mai tîrziu, în pat, Miriam îmi împărtăşi îngrijorarea ei. Probabil credeam că se profita de mine, că „îmi punea în cîrcă“ toate problemele ei. Îmi vorbi din nou despre casa lor, despre părinţi.

Mai ales despre tatăl ei. Era unul din acele specimene urîte de clovnul trist, vesel şi plin de bonomie pe scenă sau la cîrciumă, dar un tiran veşnic nemulţumit şi iute de pumn cînd era acasă; chiar mai rău, se întîmplaseră „chestii“ cînd ea şi Marjory erau mici.

— ...Sincer, Dan, n-ai idee... 'ţeles, era totdeauna jumate băut. Apoi continuă timid: Nu vreau să zic ştii-tu-ce. Ştii tu. Doar... ştii tu.

— Dar toate astea s-au terminat acum?

— Sigur. Doar cînd eram noi mici. Doar că nu uiți așa ceva neam.

Făcu o pauză, apoi continuă să șoptească în întuneric:

— Groaznic e că ai putea spune că era singuru' fel în care știa el să fie tatăl nostru. Ca și cînd numai mămica-i de vină că sîntem pe lume. N-ai idee ce porc bătrîn e. Vrei să-mi țin gura?

— Nu. Spune.

— De exemplu, într-o zi, luna trecută, eram acasă și m-am dus să-l scot din cîrciumă să vină la masă, era duminică. Vai, a tăbărît pe mine, un rînd de băutură la toți prietenii, ce se mai lăuda cu mine că sînt o minune de fată. Pe urmă am ieșit și... Doamne, dacă l-ai fi auzit! Din senin, a început să ne facă cum îi venea la gură pe Marjory și pe mine. Zău că sînt momente cînd cred că sînt în stare să-l omor. Și ce mizerie îi face lu' mămica! Nici nu-ți închipui!

Puteam, și chiar foarte bine, în ciuda puținelor ei reticențe; și am început să-mi dau seama de simțul ciudat, aproape nobil, de responsabilitate al celor din clasa muncitoare, care le-a menținut pe cele două fete, cel puțin moral, alături de mama lor. Într-o zi mi-au arătat o poză a ei, o femeie de vreo patruzeci de ani, cu părul strîns la spate, o figură cam negricioasă, resemnată, trecută înainte de vreme, deși zîmbea. O rugaseră să-l părăsească, dar aici se loveau de resemnarea unei martire. Era gestul în sine; și teama de ce va deveni bătrîna canalie dacă l-ar fi părăsit. Întrezăream aici tragedii miceniene, în mahalale mizere din Est End; oameni prinși în angrenajul unei sorți inexorabile; ceva foarte clișeizat probabil, dar foarte real. Cum stăteam în seara aceea în pat și o ascultam pe Miriam sporovăind, mi-am dat seama că făcusem ceva mai mult decît că adunasem de pe drumuri un cățeluș pierdut; răspundeam acum de o ființă pe care nu trebuia s-o rănesc. A doua zi dimineață, i-am spus că Marjory putea sta pînă cînd se va simți în stare să țină piept violențelor lui Laius.

Mi-am dat curînd seama că timiditatea ei era iluzorie sau mai degrabă o reacție la acest climat de insecuritate în care trăise. Miriam avea tendința s-o trateze cu o autoritate pe care cealaltă o primea destul de prost și au ajuns să-și arunce una alteia injurii savuroase. Exista între ele un soi de relație ironico-bășcălioasă stabilită probabil de mult, doar că acum n-o mai ascundeau. Atitudinea pe care o avusesem față de Miriam era acum adoptată de Miriam față de sora ei: opinii, informații pe care i le dădusem celei mai mari erau acum comunicate celei tinere, pe un ton mult mai dur. Nu-mi era greu să fac pe arbitrul. Ciorovăielile lor mă amuzau și nu erau niciodată serioase. O dată sau de două ori, s-au aliat împotriva mea. Eram folosit din ce în ce mai mult pe post de oracol-enciclopedie-țintă și eram bombardat cu întrebări ca: De ce nu credeam în Dumnezeu sau în viața de apoi? De ce votam cu laburiștii? Ce e aia expresionism? De ce nu-mi plăcea peștele cu cartofi prăjiți?... Și apoi, într-o zi, descoperiră, spre marea lor uimire, că nu fusesem niciodată la o cursă de cîini. Am fost deci tîrît la Harringway; am pierdut acolo ceva bani – sau, mai curînd, i-au pierdut ele pentru mine –, dar mi-a făcut plăcere să le aud țipînd și gemînd cînd cîinii pe care-i alegeau ca învingători siguri erau din

nou întrecuţi; felul în care au sporovăit tot drumul pînă acasă; şi corpul tînăr al lui Miriam lipit de al meu, cînd ne-am întors acasă.

Îmi amintesc în mod special de seara aceea. Trecuseră vreo cinci sau şase zile de cînd Marjory locuia cu noi şi mi se părea evident că nu avea de gînd să ne părăsească dacă nu i se atrăgea atenţia. Miriam îmi tot spunea că-şi revenise, că era la fel ca înainte; că făcusem un fel de miracol. N-avea nici una nici un ban, nu erau hrăpăreţe, nu-mi cereau niciodată bani; dar nici nu-i refuzau. Păream să nu duc lipsă de aşa ceva; îmi erau recunoscătoare; dar nu-şi făceau procese de conştiinţă în legătură cu cît cheltuiam pentru ele sau ce îi dădeam lui Miriam. Poate totuşi ideea asta o chinuia în secret, în noaptea aceea. Stătea tăcută în pat, lîngă mine; apoi mă sărută pe gît şi-mi şopti:

— Îţi place de sora mea?

Mi-am adus aminte atunci de un incident minor întîmplat mai devreme, în seara aceea, la cursele de cîini. Unul din cîini, cel pe care mizase Marjory, s-a împiedicat la ieşirea din trapă şi s-a ridicat mult prea tîrziu ca să mai aibă vreo şansă. De disperare şi dezgust, Marjory şi-a ascuns faţa la pieptul meu. Am rîs şi am strîns-o mai aproape, o clipă. Miriam văzuse.

— Nu fi proastă. Tu îmi placi mult mai mult.

— De ce să fiu proastă?

— Că eşti geloasă.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare.

Am sărutat-o pe creştet.

— Îmi plăceţi amîndouă. Dar te vreau numai pe tine.

Tăcu. Părea să mediteze.

— Nu înţelegi, Dan, n-ar fi nimic dacă ţi-ar plăcea de ea mai mult decît de mine.

Am rîs şi am bătut-o uşor pe fund.

— Hai, hai, nu-i frumos ce spui.

O nouă pauză.

— Ea te place pe tine.

— De unde ştii?

— Pentru că am vorbit despre asta.

— Atunci, n-ar fi trebuit să vorbiţi.

— Numai pentru că te îndrăgim foarte mult. Pentru că îţi sîntem recunoscătoare. Dacă şi ţie ţi-ar plăcea.

Ar fi trebuit să spun atunci hotărît că nu mi-ar plăcea, dar întunericul, apropierea aceea erau foarte diferite de lumina zilei. Unei părţi din mine nu-i displăcea ideea. Dar cred că, în definitiv, eram pur şi simplu curios. Am spus:

— Dacă m-ai plăcea într-adevăr, ar trebui ca asta să te facă geloasă.

— Cinstit. Nu m-ar deranja. Mă sărută din nou pe gît. Dacă aş şti că tu... ştii tu. Apoi adăugă: Nu mă gîndesc la nimic scîrbos. Adică noi amîndouă împreună. Ni'c de genu' ăsta.

Eram tentat să încerc în joacă să o fac să se răzgîndească, să mă prefac dezamăgit că nu se poate „amîndouă împreună“. Dar ştiam că,

în felul ei stîngaci, încerca doar să fie generoasă, în felul ei – oricît de neplauzibil sau obscen, sau cum vreţi să-i spuneţi, suna propunerea ei. De fapt îmi dădea de înţeles că ştia că legătura dintre noi nu va dura, distanţa dintre noi era prea mare ; că ea şi sora ei erau bucuroase că dăduseră peste mine ; că...

— Are impresia că ne deranjează ?

Am simţit-o încuviinţînd din cap, în întuneric.

— Da, puţin.

— N-am s-o dau afară, Miriam. Dacă asta te frămîntă.

— Voiam doar să-ţi spun.

— Eşti drăguţă. Şi extraordinară.

Am luat-o de bărbie şi am sărutat-o pe gură ; apoi ne-am întors pe o parte, ea cu spatele spre mine, şi am luat-o în braţe. Am crezut că subiectul era închis şi că vom încerca să adormim. Dar, peste cîteva clipe, îmi şopti din nou :

— Într-una din zilele-astea, am să fiu foarte cuminte.

— Atunci somnul nostru e garantat.

Replica a descumpănit-o o clipă. Apoi a dat din nou din cap şi s-a lăsat tăcerea.

Nu ştiu dacă a doua zi i-a comunicat lui Marjory rezultatul acestei conversaţii şoptite. Nu-mi puteam da seama, dar nu m-am putut împiedica s-o privesc în cu totul altă lumină – una mai sinceră – pe cealaltă soră. Acum că, de cîteva zile, le vedeam una lîngă alta, începusem să le compar farmecele. Cea mai tînără era mai puţin indepedentă, dar era mai versată în arta de a se face plăcută bărbaţilor ; un alt amestec, de data asta de îndrăzneală şi şiretenie, dar în acelaşi timp şi un soi de naivitate şi de inocenţă, datorate poate acelui an în minus. Era mai puţin inhibată, totuşi puţin mai copilăroasă.

Două nopţi mai tîrziu, stăteam în pat şi citeam. Fetele erau în bucătărie, îşi făceau în fiecare seară cîte o cacao. Le-am auzit vocile, apoi au intrat în fosta cameră a lui Caro, unde dormea Marjory. Cîteva minute mai tîrziu, cineva se opri în uşa camerei mele. Era Marjory. Purta o cămaşă de noapte scurtă. Era prima oară cînd o vedeam îmbrăcată altfel decît în haine de stradă.

— În noaptea asta vrea să doarmă singură...

Ca să ies din încurcătură, am pretins că o consideram un simplu mesager.

— A ! Bine.

Nu făcu nici o mişcare.

— Mi-a spus să vin. Şi să plec, dacă aşa spui tu.

— Atunci nu respectă ordinele.

Nu răspunse, se uită în pămînt, apoi din nou la mine ; avea o gură destul de atrăgătoare, un zîmbet straniu de trist şi tremurător, atîrnînd suspendat în aer, ca al motanului de Cheshire ; aştepta. Mi-am coborît privirea în carte şi am menţinut-o acolo.

— Cred că ai face mai bine să pleci.

— Nu-ţi plac deloc ?

— Bineînţeles că îmi placi.

— Atunci?

— Nu vreau să profit de tine. Nici de Miriam.

Un timp, nu mai spuse nimic. Cămaşa ei de noapte era foarte scurtă; mîneci bufante care nu i se potriveau deloc – nici unei femei, de altfel, judecînd după propria experienţă. Picioarele dovedeau că i-ar fi venit mai bine ceva mai mulat şi mai simplu.

— Ce citeşti?

Am zîmbit, era atît de evident; şi imediat păru ofensată.

— Întreb şi eu.

— I-am explicat destul de clar că nu vreau să se întîmple aşa ceva.

— Ea mi-a spus că ai încercat doar să fii finuţ.

— Uneori trebuie să fii şi aşa.

Îşi scutură părul care-i cădea pe ochi. Stătea rezemată de tocul uşii, cu mîinile la spate.

— Şi chiar tre' să încerci?

— Nu fi obraznică. Lăsă privirea în jos. Sînt mulţumit deja de felul cum stau lucrurile.

— Eu nu. Şi mi-au îngheţat picioarele ca naiba.

M-am înmuiat.

— Du-te şi adu ţigările.

— Şi dup-aia pot să rămîn?

— Doar să stăm de vorbă. La o ţigară.

Dispăru, apoi se întoarse şi se opri la capul patului, aprinzînd două ţigări. Cămaşa de noapte nu era opacă. Ocoli patul, către partea neocupată, şi îmi întinse ţigara.

— Pot să stau lîngă tine, Dan? Chiar mi-au îngheţat picioarele.

Am oftat.

— Pînă spun să ieşi. Şi atunci chiar ieşi.

Se sui, cu gesturi şovăitoare, la celălalt capăt al patului. În aer adie o clipă un damf de parfum. Se uită pe furiş la cartea pe care o citeam.

— E poezie? Întinse gîtul să vadă mai bine. Mi-ar plăcea să-mi citeşti şi mie un pic. Cum faci cu Miriam.

Am realizat că dormitorul meu avea mai puţine secrete decît presupuneam. Cartea era antologia lui Bullen, a poeziei de dragoste din secolul al XVII-lea – *Speculum Amanti*; şi într-adevăr, într-una din nopţile anterioare, îi citisem lui Miriam din ea.

— Nu pot. S-ar putea să-ţi dea idei.

Pufni scurt, ca sora ei.

— Doar nu poa' să fie mai murdară decăt puloverul ăla vechi.

De cînd cu Miriam, lepădasem pijamalele; şi îmi trăsesem pe mine o flanelă veche, pe post de bluză de pijama. Mă trăgea de mînecă.

— Fii băiat de zahăr. Doar un pic.

— Credeam că o să avem o discuţie serioasă.

— P-ormă.

Am început să citesc. Pînă la sfîrşitul primei strofe, se cuibărise mai aproape de mine. Voia să vadă ce citeam. Din cînd în cînd, se întindea peste mine, ca să ajungă la scrumieră; şi, în final, veni şi mai

aproape ; cîteva versuri mai tîrziu, braţul meu drept fu ridicat şi trecut pe după umerii ei şi un picior gol se lipi de al meu pe sub pătură. Dar chiar rămase cuminte ca un copil pînă la sfîrşitul acelei poezii foarte scurte şi aproape pe tot parcursul celei mai lungi care a urmat ; dar atunci, după ce îşi stinse ţigara, se întoarse spre mine, îşi ridică un picior şi apoi îl întinse de-a curmezişul patului. Pînă la sfîrşitul celei de-a treia poezii, o mînă se strecurase pe sub aşternut, iar cămaşa de noapte se ridicase atît de sus, încît să continue s-o poarte devenea un gest absurd. Am închis cartea. Stătea cu faţa rezemată de umărul meu, cu ochii închişi.

Murmură :

— Nu te opri. Îmi place. E drăguţă.

Ce ar fi fost mai bine să fac ; timp de cinci secunde foarte scurte, am examinat implicaţiile morale a ceea ce era pe punctul de a se întîmpla – apoi am stins lumina şi am început să le examinez pe cele fizice. Nu era mai inocentă decît sora ei, desigur ; şi, cel puţin pe întuneric, mult mai puţin pudică.

Mi-am regretat slăbiciunea în dimineaţa următoare. Marjory nu mai era în pat, le auzeam pe amîndouă în bucătărie şi ştiam că trebuia să le înfrunt, ceea ce am şi făcut, cu o stînjeneală deloc trucată. Stăteau tăcute la masa din bucătărie, muşcîndu-şi buzele. Apoi Miriam îmi aruncă pe furiş o privire.

— Ei, şi cine primeşte notă mai mare ?

— Amîndouă la egalitate.

După un schimb de priviri, începură să chicotească ; mi-am revenit şi eu şi asta a fost tot. Cumva, vinovăţia şi stînjeneala, toate consecinţele neplăcute posibile, nu avură şanse de supravieţuire în firea lor. Aveam tendinţa să le las pe ele să hotărască lucrurile, ca apoi să observ ce tabuuri simţeau că erau încă necesare. „Notele" nu au mai apărut niciodată în discuţie ; nici nu le-am avut vreodată pe „amîndouă împreună". În afara patului, nu trebuia să arăt nici un favoritism – într-adevăr, preferau să evite orice contact fizic cu mine sau insistau să-l împartă, oricare ar fi fost, astfel că, la cinema, le ţineam pe amîndouă de mînă.

Cînd se uitau la televizor stăteau de obicei mai departe de mine, una lîngă alta, cum stau surorile mai mici ; dar fuseseră educate la o şcoală aspră ; fuseseră lăsate singure acasă în fiecare noapte, de cînd erau foarte mici. În ciuda ciondănelilor, încă le mai plăcea să se simtă aproape una de cealaltă.

Îmi amintesc că vorbeau într-o zi despre jucăriile pe care le avuseseră, despre păpuşi şi apropierea dintre ele ; şi am înţeles ceva mai bine cum puteau împărţi, cu atîta lipsă de gelozie, jucăria adultă pe care o reprezentam eu.

În esenţă, asta era tot, desigur. Exista între noi un amestec straniu de curiozitate reciprocă, afecţiune şi plăcere fizică, unde dragostea nu-şi găsise loc. Chiar şi plăcerea o simţeam mai mult eu ; amîndouă mi-au mărturisit, în momente diferite, că cel mai mult le plăcea să stăm de vorbă pe întuneric. Deseori ar fi vorbit toată noaptea, dacă nu

le-aş fi oprit eu. Pînă la mine nu găsiseră niciodată în viaţa lor pe cineva căruia să i se confeseze – nu mai întîlniseră niciodată un profesionist al cuvîntului, cineva care să le încurajeze, să le asculte; să le corecteze fără să le jignească. Marjory în special, cînd îşi povestea amintirile, ştia să le dea viaţă – şcoala, teatrele pe unde jucaseră, personaje de music-hall, trucurile meseriei, familia. Ştia să imite mai bine decît Miriam.

Într-o seară, în salon, au jucat pentru mine vechiul lor număr; cîteva figuri de dans destul de reuşite; dar unicul cîntec pe care l-au încercat nu l-au putut duce pînă la capăt... din fericire. Nici una nu fusese în ton; şi trista umbră a unei arte moarte, un gen de spectacol care trăgea să moară, plana peste întreg numărul lor. Acum simţeam că aveam unele responsabilităţi faţă de ele. Prima versiune a scenariului fusese terminată şi scena în care le distribuisem pe ele – mă hotărîsem să le folosesc pe amîndouă – fusese, în principiu, aprobată, dar încă nu le puteam promite nimic, pînă cînd nu se aduna echipa de producţie şi nu se începea distribuirea rolurilor. Le-am avertizat şi n-a părut să le pese; dar mie îmi păsa. Agentul lor le pisa să „umple golul“ reluîndu-şi vechea activitate, dar nu erau interesate, plănuiau să se facă manechine, dansatoare de cabaret, tot felul de idei absurde; şi eram din ce în ce mai sigur că ar trebui să sprijin propunerea agentului lor. Exista în ele – amîndouă – tendinţa de a se lăsa în voia sorţii; un fel de lene, de iresponsabilitate; sau poate că ar trebui să spun – un curaj de tipul celui imortalizat de Brecht. Atîta vreme cît îşi puteau plăti un bilet de cinema, o pungă de chipsuri şi un loc de dormit, aveau să supravieţuiască. Uneori acest lucru mă enerva, dar îmi dădeam seama că era o enervare mic-burgheză, un reflex condiţionat.

Am trăit în felul acesta şapte sau opt săptămîni. Apoi am plecat în New Mexico, unde viitorul regizor al scenariului meu termina un western şi trebuia să discutăm unele modificări. Le-am spus că puteau rămîne în apartament cît timp eram plecat şi au acceptat. Dar n-am fost prea surprins cînd m-am întors acasă, într-o după-amiază, cu vreo două zile înainte de plecarea în America, şi am constatat că nu mai erau. Gestul lor plutise în aer. Pe masa mea de lucru era aşezată o cravată *haute couture* – pesemne că o văzuseră în vitrina vreunui croitor la modă şi hotărîseră că era genul care îmi plăcea – şi o pereche de butoni oribili. Nu le învăţasem chiar totul şi m-am simţit puţin jignit că nu observaseră că nu port niciodată butoni. Drăguţ era un buchet de crizanteme – şi mai drăguţ, un bileţel mîzgălit în grabă: *Nu vom iubi niciodată pe nimenea, nici pe juma' cît te-am iubit pe tine.* Le învăţasem să folosească corect formele de negaţie şi învăţaseră să scrie *juma'* în felul acesta, din scenariul meu. Biletul încă îl mai păstrez.

Am telefonat în Hackney, dar nu erau acolo; şi n-au fost niciodată acolo de cîte ori am telefonat, în cele două zile cît am mai stat la Londra. Nici agentul lor nu mi-a putut da nici o informaţie. Peste două săptămîni, cînd m-am întors, l-am sunat din nou. Între timp reuşisem să-i conving pe regizor şi pe producător ca Miriam şi Marjory să dea cel puţin o probă. Dar, spre disperarea mea, agentul mi-a spus

că tocmai plecaseră în Germania cu o trupă de dansatoare, într-un bar din München. Mă asigură că era ceva „legal", el era categoric împotriva exportului de sclave albe şi că o să le comunice că posibilitatea distribuirii lor în film era acum mult mai sigură. Mi-a dat chiar şi adresa lor şi le-am scris. Dar nu mi-au răspuns şi, cînd am început distribuirea rolurilor, tot nu dădusem de urma lor. Părăsiseră trupa din München la numai trei zile după ce sosiseră acolo. Mama lor credea că sînt în Italia, dar „ele nu scriau niciodată". Ceva obosit şi resemnat în vocea ei m-a făcut să mă simt vinovat: le ajutasem să se emancipeze şi acum le pierduse. Am schimbat scenele din scenariu. Nu le-am mai văzut şi n-am mai auzit de ele niciodată.

Au fost cele mai civilizate creaturi de sex feminin pe care le-am cunoscut vreodată; şi parcă le aud suspinînd şi chicotind dacă vor citi vreodată aceste rînduri. Privind în urmă, realizez acum onestitatea lor uluitoare, tactul şi inteligenţa lor. Prietenia dintre noi n-ar fi putut dura prea mult. Dar acum mi-o amintesc ca pe o fărîmă de viaţă ideală, dintr-o viaţă viitoare, poate. Timp de două luni am reuşit să trăim fericiţi: fără gelozie, fără lacrimi, fără dorinţa de posesiune; fără nimic, în afara cîştigului uman. Şi în cea mai mare parte datorită lor, nu mie.

Într-o zi, la lucru, Jenny a găsit un test psihologic absurd şi m-a pus să-l completez. Dacă cineva ar avea de ales trei parteneri cu care să locuiască pentru tot restul vieţii pe o insulă pustie, cărui sex i-ar aparţine?

— Trei femei.

— Ştiam că o să spui asta.

— Atunci de ce m-ai mai întrebat?

— Oamenii echilibraţi spun un bărbat şi două femei.

— E, desigur, mai bine dacă joci dublu-mixt.

— Ce nu ştii tu e că dacă spui trei femei înseamnă că urăşti femeile. Vrei să le vezi distrugîndu-se una pe alta.

— Am cunoscut demult două care n-ar fi făcut-o niciodată. Rămîne să mai găsesc una.

— Ţin să te anunţ că nu sînt eu aia.

— Atunci rămîne să ne mai găsim două.

Dar n-a fost suficient ca s-o potolească.

— Cine erau?

— Doi îngeri deghizaţi.

— Le-ai inventat.

— Într-o zi şi pe tine am să te inventez.

— Ce te face să crezi că n-ai şi început s-o faci?

— E împotriva regulilor.

— Ce reguli?

— Ale timpului prezent.

— Porc. Am zîmbit, dar ea nu zîmbea. Încerc întruna să decid ce urăsc mai mult la tine. Am hotărît chiar acum că e felul dezgustător în care te foloseşti de jocurile celorlalţi pentru a-l juca pe al tău.

Şi atunci mi-am amintit ceva ce mi-a spus una dintre cele două surori – nu mai ştiu exact care – „Ce-mi place la viaţa pe care o duc cu

tine e felul în care faci ca totul să pară un joc. Ca şi cum nimic nu mai are importanţă. Atîta vreme cît sîntem toţi fericiţi".

În aparenţă, un compliment, cel puţin în interiorul zidurilor mănăstirii pe care Jane o admirase odată; dar mi-am amintit vorbele astea pentru că şi atunci m-au durut puţin. Sentimentul de frustrare pe care l-am avut cînd au dispărut poate că a fost, parţial, resentimentul unei generozităţi respinse, că nu mi-au permis să-mi onorez oferta pe care le-o făcusem şi pe care o folosisem pentru a le seduce. Timpul a transformat acest episod într-o amintire plăcută, cum avea să pretindă Jenny. Şi totuşi, într-un fel, gîndul la aceste două femei m-a urmărit permanent, aşa cum te urmăresc morţii, transformînd ocaziile ratate în pierderi definitive – pentru care chiar şi acest exorcism în scris este zadarnic şi golit de sens. Nu că aş vrea să nu se fi întîmplat niciodată sau că nu accept că trebuia să se sfîrşească. Dar aş vrea ca ele să ştie că de fapt nu m-au părăsit niciodată.

Le-am dat ceva bani, un adăpost temporar, le-am învăţat cîte ceva despre viaţă. În schimb, am primit, deşi la vremea aceea nu mi-am dat seama, o lecţie durabilă despre limitările clasei, educaţiei şi speciei căreia îi aparţin. Aici le-am zis „Miriam" şi „Marjory", dar cred că li s-ar fi putut găsi nume mai bune printre numele celor nouă surori celebre: Clio şi Thalia, poate.

— Vrei să zici... Doamne, Dan, tu cîte ai făcut la viaţa ta? La anii tăi... şi n-ai fost niciodată la cursele de cîini?

Se strîmbă spre Marjory, pungindu-şi gura ca o babă.

— Cărţile. Îşi iubeşte numa' cărţile.

Marjory repetă şi ea în şoaptă. Miriam se întinde peste masa din bucătărie, proptindu-se în cot. Eu nu mai sînt acolo.

— Ce zici, îl luăm? Să ne distrăm. Sigur că treb'e să-l facem să promită că nu vorbeşte ca un lord, că ne dau ăia afară din stadion.

Marjory pufneşte, înăbuşindu-şi un chicot. Miriam îşi înclină capul într-o parte, mă studiază cu un aer bănuitor.

— Crezi că poţi să te porţi ca oamenii, Dan? Măcar în seara asta?

Miriam are ochi limpezi, albaştri-cenuşii. Privirea lor e ademenitoare, vie, şi invidiez, din toată inima, bărbaţii care, de cînd m-a părăsit pe mine, au cunoscut privirea acestor ochi.

Oameni găunoşi

A început destul de prost. Barney era deja băut cînd ne-am întîlnit la restaurant şi, dacă aş fi avut cap, ar fi trebuit să mă întorc imediat şi să plec înainte de a deschide gura. În timp ce mă apropiam, arboră un surîs forţat, de circumstanţă, dar ochii săi spuneau altceva. Ne întîlneam pentru o partidă de şah şi, oricîte sacrificii ar fi fost dispus să facă, strategia lui era să nu piardă – sau cel puţin să facă remiză. Mi-am dat imediat seama că va folosi în avantajul lui orice semn de enervare din partea mea. Urma să jucăm cu piese englezeşti.

Moartea lui Anthony a fost folosită în deschidere, întîlnirea avea loc trei zile după discuţia de-la-suflet-la-suflet pe care o avusesem cu Caro şi sinuciderea lui Anthony fusese menţionată pe scurt în ziarele de largă circulaţie. Apăruse un scurt necrolog în *Times ;* şi, bineînţeles, Barney aflase totul de la Caro. Era un ziarist prea bun ca să nu-şi fi dat seama că se ascundea ceva în spatele faptelor prezentate public, dar se dovedi neaşteptat de discret în problema asta – probabil la sfatul lui Caro. Trebuie să fi fost îngrozitor pentru mine, îşi dădea seama ce şoc... Am comandat mîncarea şi el ceru să i se mai aducă un gin tonic dublu.

Am încercat din nou să-l văd cu ochii lui Caro – adică am încercat să ignor mîna ridicată din cînd în cînd pentru a saluta cîţiva clienţi nou-veniţi, conversaţia cu chelnerul, restaurantul ăsta snob care duhnea a oameni cu bani, veniţi să încheie afaceri. Părea un loc deosebit de nepotrivit pentru întîlnirea noastră ; o tautologie necaracteristică. Nu era nevoie să mi se amintească în felul acesta că, acum, era o „personalitate“ de succes.

În cele din urmă, el fu cel care atacă subiectul, cu ochii aţintiţi pe pahar, fără să se uite la mine. Stăteam unul lîngă altul, pe banchetă, cu spatele la perete.

— Dan, sper că ţi-a zis Caro cît de prost mă simt că nu ţi-am spus nimic cînd ne-am întîlnit în avion. Îţi spun cinstit că nu ştiam cum să încep.

— Nu te învinuiesc pentru asta.

Îmi zîmbi cu vechiul lui zîmbet ambiguu :

— Dar mă învinuieşti totuşi.

— Tu n-ai face la fel ?

— Presupun că da. Urmă o tăcere penibilă. Apoi continuă :

— Îmi dau scama că n-am fost niciodată primul pe lista ta de persoane preferate.

Nu l-am contrazis, deşi mi se oferise ocazia. Mai bău o gură de gin.

— Uite, Dan, motivul pentru care am considerat că trebuie să ne întîlnim...

Chelnerul îmi aduse somonul afumat – Barney spusese că încearcă să mai slăbească – şi a fost nevoit să se întrerupă puţin. Localul părea plin de oameni ca noi: o grămadă de bărbaţi, foarte puţine femei, discutînd despre afaceri, încheind tranzacţii. La masa de alături, pe partea mea, un editor se întreţinea cu unul dintre autorii săi: i-am auzit pomenind despre o vînzare slabă în America. Era vina „lor", nu a autorului... Era cu mult peste puterea de înţelegere a criticii de peste Atlantic. Mi-am dat seama, după tonul suficient al editorului, că n-ar fi recunoscut un cap de critic de peste Atlantic nici dacă l-ar fi avut chiar acum pe o tavă, în faţa ochilor.

— Să ştii că nu e o simplă aventură. E, categoric, cel mai frumos lucru care mi s-a întîmplat, de ani de zile.

Am stors lămîia peste bucata trandafirie de peşte, sperînd că va observa paralela.

— Vorbesc foarte serios. Te rog să mă crezi.

— Cred că aş fi mai fericit dacă ar fi numai o simplă aventură.

O clipă, n-a ştiut ce să spună. Editorul îşi punea mari speranţe în Germania. Am început să mănînc.

— Nu-i prea frumos pentru Caro, nu crezi?

— Nu vreau s-o văd că suferă, asta-i tot. E mult mai puţin sofisticată decît vrea uneori să pară.

— Nici nu mi-ar plăcea atît de mult de ea dacă n-aş fi conştient de asta.

— Atunci înţelegi ce vreau să spun.

— I-am spus şi ei. Dacă vrea să ne despărţim, o vorbă să spună şi gata. Ea mă cunoaşte bine, Dan.

Începea să-mi displacă acest mod de a încerca să mă îmbuneze, repetîndu-mi întruna numele, şi probabil că şi-a dat seama. Zise:

— Poate că mă cunoaşte mai bine decît tine. Ştie să vadă dincolo de aparenţele neplăcute.

— Dragul meu, pe mine nu mă preocupă deloc ceea ce eşti tu. Ci numai ce i se poate întîmpla ei.

— Pari foarte sigur că am o influenţă proastă asupra ei.

Sosi vinul şi îl gustă cu nerăbdare. Ni se turnă în pahare. Sticla fu aşezată în frapiera cu gheaţă. Am hotărît să mut tura.

— După cîte ştii, de curînd mi-am făcut rost de o iubită aproape de vîrsta lui Caro. Ai să spui că ar fi mai bine să văd bîrna din ochiul meu decît gunoiul din ochiul altuia. Dar sînt al dracului de sigur că nu se îndrăgostesc nici de tinereţea noastră, şi nici de ochii noştri frumoşi. Trebuie să fie ceva nesănătos în dragostea asta – cel puţin în ce le priveşte pe ele.

— Dar a fost alegerea ei, nu?

— Nu asta e problema.

Nici unul din noi nu voia să fie auzit de cei de la mesele vecine, toată partea asta a conversaţiei a fost dusă în şoaptă, într-un mod tacit conspirativ.

— Uiţi că am o experienţă bogată în ceea ce priveşte relaţiile nesănătoase. E o experienţă de o viaţă.

— Căsătoria ta?

Oftă.

— Probabil că unii o numesc astfel.

Am continuat să-mi mănînc somonul.

— Presupun că a existat totuşi ceva care a menţinut-o.

— Obişnuitul amestec fericit de sadism şi masochism.

— Haide, haide!

După o scurtă pauză:

— Tu ai noroc, Dan. Ai evitat toate astea.

— Adică?

— Cînd depăşeşti stadiul urii şi intri într-o inerţie totală. Cînd cei doi s-au cicălit atît de mult unul pe altul, încît a devenit un mod de viaţă.

N-am spus nimic; a făcut o nouă încercare: de data asta pe un ton mai cinstit.

— Pentru copii. Ştii cum e. Cel puţin am avut grijă ca ei să nu suporte consecinţele. Am încheiat un tratat. Rămîn cu ea şi mă lasă să fac ce vreau. De fapt nu mă plîng.

— Am uitat ce vîrstă are băiatul cel mic.

— Doisprezece. Mai am pînă să mă eliberez complet, dacă la asta te gîndeşti. Se uită la mine cu coada ochiului. I-am spus totul lui Caro. Căsătoria noastră nu e decît de faţadă, dar dacă asta e livra de carne pe care o cere Margaret pentru a salva aparenţele, simt că n-am dreptul s-o refuz.

Era absurd: acum voia să-mi dovedească ce canalie mărinimoasă era.

— N-am nici cea mai mică dorinţă să te văd însurîndu-te cu Caro.

— Nici o clipă nu m-am gîndit că ai avea această dorinţă, băiete dragă, încerc doar să-ţi explic situaţia.

— Soţia ta ştie?

— Acest aspect al vieţii mele mă priveşte personal. Face parte din tranzacţie.

Stătea cu privirea aţintită drept înainte, apoi reluă pe un ton mai umil:

— Mă săturasem pînă-n gît de intelectualele de la Oxford. Te invidiam pe tine. Şi pe cei ca tine. Nu mă simţeam niciodată la înălţime. M-am căsătorit cu Margaret mai mult ca o reacţie împotriva lor. Ca şi cum aş fi crezut cu adevărat că fetele inteligente mă plictisesc, cînd, de fapt, îmi era numai ciudă pe ele. Babacul era muncitor la calea ferată, nu ştiu dacă îţi aminteşti.

— Vag.

De fapt îmi aminteam foarte bine. Adusese vorba despre asta, fără nici o legătură, într-unul din interviurile pe care le urmărisem.

— Toate tîmpeniile metodiştilor te marchează pe viaţă. Mitul femeii cumsecade. Zîmbi dispreţuitor. N-am înţeles şi partea cealaltă a mesajului. Mai e nevoie şi de un bărbat cumsecade.

Am terminat de mîncat şi m-am rezemat de spătarul banchetei; apoi am făcut şi eu ca el: am privit drept înainte, peste capetele celor din local.

— Să nu-mi spui că ai ales-o pe Caro pentru inteligenţa ei.

— Am avut numai fete inteligente. Inteligente şi atît. Tăcu. Nu vreau să te jignesc, Dan. Dumnezeu ştie că ne plîngem cu toţii de odraslele noastre. Dar Caro e departe de a fi o gîsculiţă fără minte. Sînt de acord că te-a dezamăgit în privinţa studiilor, dar ştie foarte bine cum să se poarte cu oamenii, îi apreciază la justa lor valoare.

— Mă bucur s-aud aşa ceva.

Probabil că nu arătam ca cineva care se bucură şi el tăcu din nou.

— Nu ştiu dacă ţi-a spus, dar la început a fost puţin copleşită de treburile de la birou. Am vrut s-o ajut să se adapteze. N-am zis nimic. N-am aprobat niciodată *le droit-du-seigneur* obişnuit în Fleet Street. Nu ştiu cum să te fac să crezi că lucrurile s-au întîmplat altfel. Eu însumi am fost... luat prin surprindere, îmi dau seama că probabil ai crezut... Se uită la mine să vadă ce am crezut. Înţeleg perfect că găseşti că-ţi trebuiau toate astea ca o gaură în cap. Dar între Caro şi mine... Ştii, Dan, îmi schimbă întreaga viaţă. Sper că reuşesc să îi ofer şi eu ceva în schimb. Ceva ce credeam că a murit de mult în mine.

Încă o dată a fost nevoit să tacă în timp ce ni se servea calcanul de Dover.

— Atîta vreme cît nu ai intenţia să te instalezi permanent în viaţa ei...

— Ai spus-o şi tu, sîntem cam în aceeaşi barcă. Acceptă, cel puţin, că împărtăşesc şi eu o parte din sentimentele tale în această privinţă.

De data aceasta, tonul lui fusese ceva mai aspru.

— De acord, Barney.

— Dar nu asta-i problema. Aş vrea să te fac să înţelegi că e o fată minunată, că mă face foarte fericit şi că nu vreau să-i fac nici un rău. Vreau să ştii că nu m-am ţinut de capul ei. A fost ceva cu totul neaşteptat. O atracţie reciprocă.

Împotriva voinţei mele, începeam să simt că se străduia să fie sincer, cel puţin în ce privea aspectul cu totul neaşteptat al legăturii lor. Poate că existase întotdeauna la el o slăbiciune atavică, o anomalie, în spatele măştii de bărbat sigur de sine... Ştiam că mariajul lui – în ciuda termenilor depreciativi în care mi-l descrisese – era, chiar şi acum, ceva mai serios decît încerca el să-l prezinte, folosind cuvinte ca „tratat“ şi „tranzacţie“; între noi doi mai exista o paralelă: educaţia lui în spiritul bisericii metodiste şi educaţia mea în spiritul bisericii anglicane. Acelaşi sentiment de revoltă, de culpabilitate, înrădăcinat atît de adînc, încît nici logica şi nici raţiunea nu vor reuşi vreodată să-l anihileze: era un sentiment neplăcut, ca şi cum aş fi fost acuzat de aceeaşi crimă şi închis în aceeaşi celulă cu un om pe care îl consideram respingător din toate celelalte puncte de vedere. Am luat furculiţa şi cuţitul.

— Ce-ar fi să ne oprim aici?
— Caro te-a lăsat să înţelegi că relaţiile noastre sînt altfel decît ţi le-am prezentat eu?
— Nu.
Am început să-mi disec peştele.
— Îţi mulţumesc că ai venit. Mi-am dat seama că nu ai fi dorit.
— Îmi repugnă rolul de tată victorian. În contextul de faţă, e de două ori mai absurd.
— Aceleaşi vechi eumenide.
— Da, dacă vrei s-o iei aşa.
Continua să fumeze. Acum trecuse pe vin. Nu se atinsese de mîncare, dar se uita la mine cum mănînc.
— O îngrozeşte gîndul că te-ar putea răni cu ceva – ştiai?
— Sînt gata să fiu rănit, atîta vreme cît ştiu că e fericită. Nu-mi recunosc dreptul de a adopta nici o altă atitudine. Am încercat să i-o spun.
Aveam senzaţia că i-ar fi făcut plăcere să continue şi că urma o discuţie despre sentimentele lui Caro faţă de maică-sa şi de mine. Dar probabil că şi-a dat seama că nu i-aş fi permis.
— Cum e calcanul?
— Excelent.
— Îşi dau toată silinţa. Ceea ce, în ziua de azi, nu prea poţi să spui despre multe restaurante.
Începu să mănînce şi trecurăm la alte subiecte : restaurantele americane şi altele, lăsînd-o de-o parte pe Caro. Făcusem remiză. Eram deprimat şi în sinea mea furios că nu mă arătasem mai furios, că fusesem atît de hotărît să nu mă lansez într-un atac care ar fi dus la o studiere amănunţită a calităţilor mele de părinte. M-am pus şi în locul tatălui lui Jenny. Era ultimul copil, făcut mai tîrziu, iar părinţii ei – tatăl era doctor în Cheshire – aveau amîndoi peste şaizeci de ani. Nu discutaserăm niciodată serios acest aspect. Ştiau de legătura noastră; Jenny mă asigura că au vederi largi, voiau ca ea să-şi trăiască viaţa...
Cineva s-a oprit la masa noastră, în drum spre ieşire – altă mutră de la televizor, deşi posesorul ei era mai bine cunoscut ca ziarist. Chiar în dimineaţa aceea citisem un articol scris de el, în tonul muşcător care îi era caracteristic, constituind totodată şi punctul lui slab. Exagerase atît de mult, de-a lungul anilor, încît momentele sale de *saeva indignatio* nu mai puteau fi luate în serios. I-am fost prezentat; între cei doi a avut loc un scurt schimb de replici, mai degrabă sarcastice – scoţînd la iveală un Barney diferit şi, la drept vorbind, mult mai real, în gardă, de serviciu, purtînd masca obişnuită. După cîte se părea, omul acela urma să apară în curînd într-una din emisiunile lui Barney, iar schimbul de sarcasme era oarecum în legătură cu asta. După ce a plecat, Barney m-a întrebat ce părere aveam despre el. I-am spus ceva în sensul că îşi cam irosea talentele : un posibil Junius care mizase însă pe un talent minor.
— Vreau să atac puţin cu el şi aspectul ăsta.
— Fără să-l avertizezi?
— Se ştie destul de bun ca să poată fi întrebat de ce nu e şi mai bun.
O spusese pe un ton maliţios. Apoi ridică din umeri.

— Oricum, cine mai poate deveni un Junius într-o cultură care a uitat să citească?

— Dar s-a descurcat destul de bine.

— A, bineînţeles. Din nou tonul maliţios. Altceva mai bun nu avem.

Am zîmbit întrebîndu-mă dacă butada preluată de Barney şi care fusese iniţial folosită pentru a ironiza un prim-ministru prost de către un rival gelos nu constituia de fapt remarca cea mai pertinentă despre Anglia postbelică. Nu se deterioraseră atît indivizii, cît climatul; nu atît oamenii, cît mediul – şi, în special, cel în care ne aflam noi în ziua aceea. La toate mesele, alţii ca noi – şi părea într-adevăr, deşi s-ar fi putut să fie fortuit, că lipsesc feţe mai tinere sau mai în vîrstă – toţi oameni de vîrstă mijlocie încercînd cu disperare să se domine unii pe alţii sau pregătindu-se să domine lumea de afară, printr-o ultimă trădare funcţionărească.

Dan ştia că nu are dreptul să se considere un simplu observator, din moment ce cinematograful comercial trebuia numărat şi el printre mijloacele mass-media de manipulare a oamenilor; dar simţea că i se face greaţă. Atîţia alţi studenţi cu care fusese coleg la Oxford fuseseră atraşi de această lume, cu toate iluziile şi puterea ei imediată; acum intraseră în politică, în televiziune sau în presă; deveniseră mici rotiţe în imensa maşinărie a comunicării, înăbuşindu-şi orice ideal vechi de dragul carierei, de dragul unui salariu de magnat al presei. Barney menţionase numele unui alt coleg cu care locuise împreună la Oxford, pe atunci mult mai de stînga decît ei şi care îşi petrecuse ultimii cincisprezece ani în slujba presei reacţionare... Continuînd să se considere, în particular, spunea Barney, socialist convins, Dan şi-l amintea foarte bine. Fusese o figură orwelliană, un tînăr auster şi sardonic, care îi dispreţuia. Îi spuneau „iubitul lui Krupskaia“, căci proprietăreasa nu mai contenea lăudîndu-l. Barney spuse că totul depinde de felul cum îţi compartimentezi viaţa.

— Singurul sindicat în care trebuie neapărat să-ţi plăteşti cotizaţia la zi, dacă vrei să rămîi tare în presă, e Asociaţia Schizofrenicilor Reuniţi.

— Pînă acum n-a manifestat nici o tendinţă spre schizofrenie.

— A, continuă să creadă că încă îşi transmite mesajul.

— În ziarul ăla?

— E simplu. E suficient să te amăgeşti cu ideea că nuanţele subtile pe care le sesizează prietenii tăi profesionişti sînt prinse şi de publicul larg. Se uită cu coada ochiului spre mine. Şi mai e şi o chestie de profesionalism. Nu trebuie să-l subapreciezi. Ştiu un ziar în care, anul trecut, o parte din cursul pentru debutanţi consta în analiza strălucitelor lucrări ale prietenului Goebbels, din anii '30.

— Cred că am auzit destul.

— Poate că tu încă mai împărtăşeşti strania opinie că oamenii cumpără ziare ca să se informeze.

— Le iau ca să se distreze?

— Nici măcar atît. Ca să-şi găsească un pretext ca să nu se ocupe cu lucruri plictisitoare, cum ar fi, de pildă, să gîndească singuri.

— De asta te-ai mutat?

— La televiziune? Dracu' știe. Banii. Ideea – probabil greșită – că pot s-o fac și eu la fel de bine ca oricare altul. Și de ce să n-o recunoaștem, aici e de tine, dacă vrei să reușești, ca să omorîm un clișeu cu o minciună.

Continuă cu mai puțin cinism, ca și cum și-ar fi dat brusc seama că își distrugea propria imagine pe care se străduise să mi-o impună, cînd discutaserăm despre Caro.

— Ca să fim cinstiți, Dan, azi nu prea ai de ales. Să-l ferească Dumnezeu pe nenorocitul care nu-și poate face un locșor pe micul ecran. N-ajunge prea departe.

Continuară să vorbească în timp ce-și beau cafeaua. Dan ar fi vrut să plece, dar în sinea lui îi făcea plăcere vechiul joc englezesc de a te ascunde într-un copac pentru a judeca lumea din exterior. Îi amintea și de disprețul lui Jane față de „inteligenția oportunistă". Violența ei reținută i se păruse naivă, ușor comică; dar acum, sprijinit de animozitatea sa personală, se simțea mai aproape de ideile lui Jane decît recunoscuse atunci. Nu credea în tratamentul propus de ea, dar începu să aprecieze justețea diagnosticului. Cînd se va scrie istoria acestei perioade, mass-media va fi pusă pe banca acuzaților. Undeva în Marea Britanie se blocase o legătură între realitatea națională și felul în care era percepută de public. S-ar putea argumenta că era un lucru inevitabil, determinat de factori ce scapă controlului omenesc și nu putea deci fi învinuit un singur sector al societății; și, cu siguranță, publicul, care permisese ca acest blocaj să se producă și să dureze, trebuia să accepte și el partea sa de vină. Însă Dan avea viziunea unei mase de cărturari și pontificatori, redactori și reporteri, ziariști și critici, maimuțoi și marionete, un fel de Mafie a mass-mediei așezați pe un morman imens de vorbe goale și imagini răsuflate, uniți, în ciuda rivalităților și geloziilor dintre ei, de o hotărîre comună: să-și mențină cu orice preț statutul și importanța, în sistemul pe care ei înșiși îl erijaseră.

Dilema lui era, bineînțeles, dilema obișnuită a secolului XX: cea a omului, animalul căruia i se cerea să plătească cu libertatea lui personală pentru disprețul pe care i-l inspira degradarea libertății sociale – și care se vedea în imposibilitate de a o face. Era ca și cînd ar fi fost prins între două opțiuni absurde: „Mai bine mort decît extremist" și „Orice libertate e mai bună decît nici o libertate", – trăind între disprețul față de frică și disprețul față de compromis. Simțea că lumea lui e roasă de cancer, dar refuza operația chirurgicală care ar fi putut extirpa atît organul central afectat, libertatea, cît și cancerul.

Între timp, Barney trecuse pe coniac. Restaurantul începuse să se golească, și totuși Dan continua să stea acolo, mulțumindu-se să asculte, abia scoțînd o vorbă din cînd în cînd. Barney revenise la dilema lui: cum nimeni nu mai asculta, nu mai înregistra nimic, un public de cincisprezece milioane era ca și cînd n-ar fi existat nici un fel de public, viteza uitării se apropia de viteza luminii – dovadă scrisorile pe care le primea, zărghiții care înțelegeau pe dos pînă și lucrurile cele mai simple care se spuneau. O readuse chiar pe Caro înapoi în

discuţie, cum simţea că era prima persoană „după ani de zile“ care îl asculta cu adevărat şi care îl înţelegea: preţul plătit pentru a fi figura bine cunoscută de toţi cretinii şi pentru a se trage de şireturi cu toţi blazaţii.

Dan înţelegea ce voia să spună: că dacă voiai să fii important şi alergai după celebritate imediată, nu trebuia să uiţi că nici una din ele nu avea să dureze prea mult. Poate că generaţia lor fusese cu adevărat o generaţie ghinionistă. Erau ultimele produse ale vechiului Oxford, care îi educase în spiritul tradiţional al respectului faţă de istorie, acel *aere perennius* considerat ca bunul cel mai de preţ... şi asta tocmai în momentul în care, ca un corolar esenţial, toate valorile stabilizatoare – morale şi religioase, ale societăţii care îi formase începeau să dispară. Realitatea îi împinsese – poate pentru că fuseseră aruncaţi, vrînd-nevrînd, într-o lume dominată de foamea omniprezentă şi insaţiabilă după efemer – să considere orice publicitate şi celebritate, orice succes, oricît de tranzitoriu, ca pe un placebo. Lumea lui Barney stabilise chiar şi regulile jocului, care făceau asemenea premii ieftine uşor de cîştigat şi de acordat, căutînd să acopere aranjamentele astfel încît orice încercare de a critica strălucirea nonvalorilor, prostituarea flagrantă a autenticelor valori umane, substituirea realizărilor efective cu aparenţele înşelătoare, era considerată elitism şi afectare şi privită ca o denigrare a ideilor moderne. Peste tot în cultura lor se regăsea această contaminare morbidă, complicaţiile inutile şi excesele unui capitalism obsedat de profit, construcţiile erei de plastic: lumea televiziunii, a artei pop, a filmului, Fleet Street, circul vieţii universitare, tot ce era de mîna a treia fiind înlocuit cu manifestări de mîna a patra... Dan îşi aminti furios o sintagmă în jargonul critic al momentului pe care o citise într-o zi în California. „Cosmetizarea procesului natural.“ Dar Barney o spusese deja: funcţia reală nu era aceea de a distra; ci de a oferi un pretext ca să nu gîndeşti.

Şi acum susţinea că singurul an cinstit din viaţa sa profesională era cel pe care îl petrecuse la redacţia unui ziar de provincie, înainte de a veni la Londra. Era limpede că găsea că avusese de ales între o înţeleaptă mediocritate şi o reputaţie reală. Timpul. Teama de moarte, călătoria inutilă, toate făceau parte din erezia puritană, care considera că viaţa, dacă nu este îndreptată spre un ţel, dacă nu se obţine succesul, nu face nici doi bani. Dar baloanele de săpun se sparg, şi, dacă priveşti în urmă, vezi că nu a rămas nimic.

Dan îşi dădea seama că, prin mijloace ocolite, se făcuse din nou apel la simpatia lui; că fusese manevrat, cu mai mult succes decît voia să-l lase pe Barney să observe, ca să înceapă să-şi mărturisească propriile deziluzii – să accepte că erau amîndoi în aceeaşi barcă; şi nu numai în sensul în care o recunoscuse deja. Dar, spre surprinderea lui, cînd în cele din urmă ieşiră amîndoi pe trotuarul aglomerat din Covent Garden, în faţa restaurantului, şi îşi luară rămas-bun, strîngerea lui de mînă fu mai mult decît un simplu gest de politeţe. Nu-l va simpatiza niciodată pe Barney, nu-l va ierta niciodată pentru Caro, dar s-a simţit deodată prea bătrîn pentru a-l putea urî. De abia se

urcase în taxi, cînd îl năpădiră amintiri despre Thorncombe : un iepure murind de mixomatoză peste care dăduse din întîmplare, pe cîmp, într-o seară – cum nu-şi putuse lua ochii de la el, apoi cum, în cele din urmă, plecase. Ştia că ar fi trebuit să-i spargă capul cu prima piatră... dar cînd eşti tu însuţi bolnav?

Îşi petrecu restul zilei şi seara singur în apartament. Caro se ducea la o premieră cu Barney direct de la serviciu. Un timp, Dan lucră la scenariul despre Kitchener, dar nu se putea concentra; starea de depresie care începuse la prînz persista. Ar fi vrut s-o sune pe Jenny, dar diferenţa de fus orar nu îi permitea şi ştia că nu era dispus să discute cu ea despre Barney. Mai vorbiseră şi ea era la curent cu ce se întîmpla la Londra. Se gîndi s-o sune pe Jane la Oxford, dar ştia, sau bănuia, că nici din partea aceasta nu se putea aştepta la prea multă înţelegere. Nu putea lucra, nu putea citi, nu putea suporta televizorul, în cele din urmă, se plimbă de ici-colo prin apartament, încercînd să decidă dacă era sau nu cazul să-l vîndă. Poate că Nell avusese dreptate şi că exista cu adevărat ceva ostil aici, care te îndepărta, te făcea să te simţi străin, uşor pierdut. Apoi Caro avea să se mute – ea fusese ultimul motiv serios pentru care ţinuse apartamentul şi, acum, pînă şi acest motiv dispărea. Nimeni nu mă iubeşte, nimeni n-are nevoie de mine.

Aşteptă pînă la miezul nopţii, dar Caro nu apăru. Curînd după aceasta, considerînd ziua ca pierdută (profund greşit, căci să se simtă determinat biologic, fundamental inutil, însemna să privească în faţă ceea ce mediul său cultural făcuse eforturi disperate să nu vadă), se duse la culcare.

O fată cu picioarele pe pămînt

Caro apăru în halat. Eu îmi terminasem deja micul dejun. Mă privi cu un zîmbet pe jumătate timid, pe jumătate vinovat şi de data aceasta refuză un atac frontal. Se duse să-şi ia o ceaşcă de cafea. Am întrebat-o despre piesă, căci tocmai citisem o cronică foarte puţin entuziastă în *Times*. Fusese, spunea cronica, acel trist şi amar răspuns norvegian la *Furtuna* lui Shakespeare : *Cînd ne vom trezi noi, cei morţi*.

— Mi-a plăcut. A fost amuzant. Îmi observă surîsul sceptic. Seara. Nu piesa.

— Lui Bernard i-a plăcut ?

— A spus că punerea în scenă a fost prea încărcată.

— Aşa zice şi *Times*.

— Da ? Am băut un pahar cu el. În pauză.

De data asta, m-am abţinut să zîmbesc, văzînd-o cum mă tratează ca pe un provincial – şi un prost, pentru a nu fi văzut că hotărîrea mea din trecut de a o proteja de falsa strălucire a lumii mele o va face să se repeadă, perfect natural, într-o lume la fel de falsă. Veni, se aşeză în faţa mea şi, cu ceaşca de cafea în mînă, atacă :

— Înţeleg că n-aţi ajuns să vă luaţi la bătaie.

— Totul a fost foarte civilizat.

— Îţi e recunoscător. Plecă ochii. Mîncarea a fost bună ?

— Da. Am fost impresionat.

— A trebuit să mă bat ca să obţin o masă. E întotdeauna atît de aglomerat.

Dar apoi deveni din nou timidă, neştiind cum să continue.

— Nu m-a făcut să-mi schimb punctul de vedere, Caro. Am rămas... Dar probabil că ţi-a spus. Dacă tu eşti fericită...

— Mi-a spus că a vorbit prea mult.

— Nu tocmai. Şi a fost interesant.

Suspină :

— Văd că n-am să scot nimic nici de la tine.

— Sînt lucruri pe care deja le ştii.

— Nu zău !

— Pe cuvînt.

— Pot să jur că ţi-ai petrecut toată seara smulgîndu-ţi părul din cap.

— Puţin. Dar nu din cauza ta. Din cauza apartamentului. Se uită mirată la mine. M-am întrebat dacă acum vei mai avea nevoie de el. Dacă n-ar fi bine să-l vînd şi să caut altul mai mic.

— Numai pentru că eu...

— Nu numai de asta. Cred că am să-mi iau un an de concediu, Caro. De îndată ce termin scenariul la care lucrez. Şi am să stau la Thorncombe.

— Thorncombe! Mă studie. Ce-i cu tine?

— Nimic. Voiam să ştiu numai ce părere ai, dacă să-l mai ţinem. Aş mai putea să-l subînchiriez, pînă cînd ai avea nevoie de el.

Acum însă devenise bănuitoare.

— Eşti sigur că nu o faci pentru că îţi întorc eu spatele?

— Nu fi caraghioasă!

Mă privi pe sub sprîncene.

— Ai să înnebuneşti de plictiseală.

— Probabil.

— Are vreo legătură cu ce s-a întîmplat la Oxford?

— Mă gîndesc la asta de ceva timp. Şi, da, oarecum. Şi, puţin, chiar şi cu Bernard.

— De ce cu el?

— Dorinţa de a avea un an sabatic? Am fost de acord că ăsta e motivul pentru care îi invidiem pe universitari.

— E absurd. Ar muri dacă nu s-ar duce la slujbă.

— Simt că ar trebui să fac experienţa cîtă vreme mai am o şansă să supravieţuiesc. Şi acum tu eşti o tînără atît de liberă şi de modernă.

Mă privi.

— Eşti un ticălos meschin. Îmi pregăteşti ceva.

— Nu plec decît dacă eşti de acord.

Se uită mirată la mine, se ridică şi îşi mai turnă cafea; apoi hotărî să-şi prăjească nişte pîine. În timp ce tăia pîinea, zise:

— Nu ştiu cum te suportă Jenny McNeil.

— Uneori nu ştie nici Jenny McNeil.

Puse felia de pîine în prăjitor.

— Un părinte care se vaită că trăieşte în fundul Siberiei îmi era de ajuns.

— Îţi promit să nu mă vait.

Se uită la mine pe deasupra mesei din mijlocul bucătăriei, şi se strîmbă.

— Nici nu păreţi să vă daţi seama cît de ciudaţi sînteţi voi, ăştia. Nu încetaţi să pretindeţi că sînteţi nişte rataţi. Sincer, piesa aia de aseară. Eu găsesc că e stupidă. Toată tîmpenia aia că n-au trăit cu adevărat. E atît de deprimant. Şi continuă înainte să-i pot răspunde. Tatăl tău îţi făcea cumva întruna aluzii că toată viaţa lui a fost o imensă greşeală?

— Nu.

— Ei, vezi?

— Dar prima lege a vieţii lui era să nu spui niciodată ce simţi cu adevărat. Ai prefera asta?

— Nu, dacă asta ar fi singura alternativă. Se uita în jos la prăjitor. De asta îmi place mătuşa Jane aşa de mult. E singurul adult din viaţa mea care pare să fi făcut efectiv ceva ca să schimbe lucrurile.

— Ce să schimbe?

Felia de pîine sări din prăjitor şi Caro o luă şi veni cu ea la masă.

— Ce ai spus tu acum.

Îşi puse unt pe pîine şi i-am întins marmelada.

— Zilele trecute a spus ceva despre tine. Cînd am luat masa împreună şi i-am spus că încerci întotdeauna să mă convingi că ar trebui să-mi fie ruşine de ce faci tu.

— Şi ce-a spus?

— Că ai fost totdeauna două persoane diferite.

— Asta sîntem cu toţii.

— A spus că tu pari să te fi rupt de trecut mai mult decît oricine altcineva. Chiar şi pe vremea cînd eraţi cu toţii studenţi.

— Eu am avut o copilărie victoriană, Caro. Trebuia să mă eliberez de ea.

— Apoi a spus că ai făcut acelaşi lucru şi cu Oxfordul, cînd ai plecat.

— Nu e nimic neobişnuit în asta. Aşa fac majoritatea absolvenţilor.

— Şi apoi cu mami.

— Şi asta se mai întîmplă.

— Nu te vorbea de rău.

— Sigur că nu.

Era foarte preocupată să-şi pună marmeladă pe pîine, căutîndu-şi cuvintele.

— Încerca numai să-mi sugereze de ce aş putea fi o problemă pentru tine. Pentru că nu-mi poţi întoarce spatele. Cum ai făcut cu tot restul.

— Fată dragă, dacă plec la Thorncombe, nu înseamnă că nu mai vreau să ştiu de tine. Fac moarte de om dacă nu te văd acolo măcar o dată pe lună.

Începu să mănînce, cu coatele proptite pe masă.

— Crezi că avea dreptate?

— Nu sînt sigur dacă îmi face plăcere toată psihanaliza asta la micul dejun.

Mă privi drept în faţă.

— Te rog.

— Aş fi putut să te implic mai mult în viaţa mea profesională, dar n-am vrut niciodată să mă placi doar pentru asta.

— Spui că bunicul interzicea emoţiile, dar tu... scutură din cap.

— Eu ce?

— Tare aş vrea să vorbeşti mai mult cu mine. Despre tine. În loc să vorbeşti numai despre mine. Făcu un semn cu mîna în care ţinea felia de pîine. Mi-ai trîntit aşa deodată povestea asta cu Thorncombe, cu apartamentul şi eu am acum senzaţia că am ajuns din nou la start. Persoana asta misterioasă care apare şi dispare din viaţa mea. Şi care nu pare să înţeleagă că acum îmi e tare dor de el, cînd e plecat.

Brusc, îşi puse felia de pîine pe farfurie şi rămase cu ochii aţintiţi asupra ei, cu mîinile în poală.

— Tati, încerc să-ţi explic de ce am insistat să te întîlneşti cu Bernard. De ce ţi-am spus totul. Mătuşa Jane nu şi-a dat seama că ce

mi-a spus a fost pentru mine un şoc. Vreau să spun că m-am simţit... ştii tu. Ce-am vorbit în maşină.

— Continuă.

Luă din nou felia de pîine, suspină.

— Să ştii că am şi eu un trecut de care trebuie să mă debarasez.

— Şi crezi că aş putea să te ajut ceva mai mult?

— Acum mă simt mult mai aproape de tine decît de Andrew. Dar e absurd. Cu el îmi vine totuşi mai uşor să vorbesc. Poate pentru că pe el îl cunosc mai bine şi pe tine nu te cunosc, simt că nu te cunosc. Că, pe undeva, nici nu vrei să te cunosc.

Stăteam cu ochii plecaţi pe faţa de masă dintre noi. Era un loc şi o oră atît de nepotrivite pentru acest atac... nu, nu era cuvîntul corect; pentru acest foarte îndreptăţit protest. Aveam impresia aceea a trădării metafizice, pe care probabil că o au la un moment dat toţi taţii: carne din carnea mea, dar ceva ce depăşeşte genele mele şi pe ale mamei ei. Şi mi-am amintit de complimentul pe care mi-l făcuse Barney în legătură cu ea: că ştie să judece oamenii la propria lor valoare.

— Are vreo legătură cu plecarea mea în California?

— Mi-a fost tare dor de tine.

— Ai fi vrut să vii cu mine?

— M-am... gîndit la asta.

— Ar fi trebuit să-mi spui.

— Am crezut că nu vrei să mă iei.

— M-am temut de ce va zice maică-ta. Dar m-am gîndit şi eu la asta.

— Am presupus că era din cauza lui Jenny McNeil.

— Nici vorbă. Asta s-a întîmplat acolo.

Şi după acest schimb de confidenţe spontane, am rămas amîndoi tăcuţi, imaginînd alte scenarii. M-am ridicat şi, în drum spre ibricul cu cafea de pe aragaz, am atins-o pe umăr; şi am continuat:

— Caro, bănuiesc că ai impresia că viaţa devine mai simplă pe măsură ce creşti, pentru că o poţi controla mai bine. Dar pentru mulţi dintre noi nu e aşa. Tot ce se poate spune e că lucrurile se repetă după un anume tipar şi că tot ce putem prevedea e această repetare. Ca şi cum la naştere am fi fost puşi într-un calculator. Asta-i tot. Şi asta începe să-i obsedeze pe oamenii de vîrsta mea. Şi a lui Bernard. Dacă vom putea vreodată să scăpăm de ceea ce sîntem. N-a zis nimic, iar eu m-am aşezat din nou. Îmi ceri să pretind că nu am nici un dubiu în legătură cu viaţa mea. Dacă aş face asta, atunci chiar că ne-am afla din nou la start. Şi, în plus, eu mai sînt şi scriitor. Prin tradiţie, nu ne pricepem deloc la relaţiile unu-la-unu cu oameni în carne şi oase. Ne vine mult mai uşor să inventăm relaţii între persoane imaginare, mitice diferite. Unul din motivele pentru care vreau să-mi iau concediul ăsta de un an este tocmai dorinţa de a încerca să analizez aceste lucruri. Am privit în jos. Poate pe hîrtie. Mă gîndesc să încerc să scriu un roman.

— Vorbeşti serios?

— E secret. Aşa că, te rog, nu umple lumea. E un ordin.

Zîmbi; un zîmbet de fetiţă curioasă.

— Despre ce ai să scrii?
— Tropi şi metafore.
— Tropi? Asta cu ce se mănîncă?
— Sînt toate lucrurile pe care nu le pot spune deschis.
— Dar de ce e atît de secret?
— Pentru că nu ştiu dacă am să fiu în stare să scriu.
Îmi aruncă o privire maliţioasă, plină de reproş:
— Atunci la ce ţi-au folosit toate obiectele alea dreptunghiulare?
Am zîmbit. Mi-o plătea pentru sarcasmul cu care o chinuisem odată, pe cînd era mai mică. Mă întrebase (cu un aer acuzator) cum de ştiam „aşa de multe“ despre „toate“. I-am spus ceva despre diferenţa dintre a şti cu adevărat multe şi a şti cîte ceva despre multe; şi cum, în orice caz, cea mai mare parte a cunoştinţelor mele proveneau din „acele stranii obiecte dreptunghiulare cu învelitori de carton“, adunate pe rafturile de pe pereţii camerei în care ne aflam; insinuînd că astfel de cunoştinţe se aflau la îndemîna oricui s-ar fi străduit – spre deosebire de Caro – să deprindă gustul cititului. De atunci, cărţile deveniseră, în jargonul nostru, „obiecte dreptunghiulare“.
— Şi de ce nu se pricep scriitorii la relaţii umane?
— Pentru că ne putem întotdeauna imagina altele mai bune. Cu mult mai puţin efort. Şi cele imaginare se dezvoltă mult mai satisfăcător decît cele reale.
— De asta te străduieşti atît să te desprinzi de cele reale?
— Nu ştiu, Caro. Poate. Adevărata tragedie cînd noi, morţii, revenim la viaţă nu este atît descoperirea că n-am trăit cu adevărat niciodată, ci descoperirea că nu mai putem scrie. Creezi pornind de la ce-ţi lipseşte, nu de la ce ai deja.
O clipă mă privi atent, ca şi cum acest adevăr elementar despre artă ar fi fost o noutate pentru ea; apoi îşi aruncă ochii pe pendula din bucătărie.
— Doamne! Trebuie să fug.
Se ridică şi-şi duse ceaşca şi farfuria pe bufet, apoi se întoarse spre mine zîmbind.
— Îţi mai aminteşti ce înseamnă să te străduieşti să înţelegi ce se întîmplă?
— Bineînţeles.
— Sînt o pacoste.
— Nu.
— Nu eşti supărat pe mine?
— Niciodată.
Ezită, căutîndu-mi privirea, apoi se duse să se îmbrace. Dar peste cîteva minute veni în salon şi se opri în faţa mesei mele de lucru. Se aplecă, în tăcere, cu graţia care îmi plăcea, şi mă sărută pe obraz; porni spre ieşire, dar în uşă se întoarse:
— Ca pedeapsă că eşti un tată care strici cheful oamenilor, astă-seară ai să mănînci friptură de miel gătită de mine.
— Vrei să cumpăr ceva?
Reflectă.

— Medicamente contra indigestiei, poate? Zîmbi larg. Nu te teme, nu-i nici un pericol. Am s-o pregătesc după reţeta mătuşii Jane.

Ieşi, iar Dan rămase să reflecteze nestingherit asupra părerii pe care o avea despre el persoana care oferise reţeta. Era o părere cinstită, dar pe Dan îl agasa ideea că îi fusese explicat propriei sale fiice. Fără îndoială că Jane dăduse dovadă de mult tact, aşa cum sugerase şi Caro; şi fără îndoială ca n-ar fi spus nimic dacă ar fi ştiut că fata avea să-i relateze şi lui discuţia. Dar, în spatele diplomaţiei, recunoscu vechea atracţie irezistibilă faţă de sistemele adevărurilor absolute, care, pe vremuri, o determinase pe Jane să treacă la catolicism şi care acum ameninţa să o împingă destul de mult în direcţia Moscovei... tot ce contribuise de la început la crearea prăpastiei dintre ei. Era clar că încercase să-şi ascundă această tendinţă, acum cînd se întîlniseră din nou – sau, oricum, s-o ascundă şi mai mult pe măsură ce discuţia părea, la prima vedere, să devină mai deschisă şi mai sinceră. Pe undeva, Dan rămăsese greierele care se dezinteresa de orice responsabilitate, în timp ce ea continua să rămînă furnica cea conştientă de îndatoririle ei.

Dar foarte curînd după plecarea lui Caro, ca o confirmare a celor ce-i spusese despre scriitori, se gîndea nu atît la Jane ca persoană fizică, cît la modul în care ar putea-o utiliza în scopuri artistice, dacă ar reduce-o la anumite atitudini morale; ca emblemă a conştiinţei lui vinovate, poate tocmai datorită naturii sale feminine şi caracterului ei tipic englezesc. Secretul consta în ceea ce îi plăcuse întotdeauna cel mai puţin la ea şi la Anthony: uşoara tendinţă de superioritate, insularitatea severă, etica parohială. În spatele tuturor acestor lucruri se afla ceva esenţial cu care el reuşise se să împace şi în raport cu care trebuia să se lase judecat. Începu să întrevadă conturul unui personaj central, al unei teme, o închipuire a minţii care ar putea transforma din nou realitatea într-o metaforă devenind ea însăşi realitate... şi era un adevăr mult mai dificil decît ceea ce avusese curajul să-i spună lui Caro în legătură cu inventarea situaţiilor imaginare. Dacă scrii o pagină sau două despre asta nu înseamnă că ieşi prea evident în calea veridicităţii, din moment ce, în dimineaţa aceea, dîndu-l la o parte pe Kitchener – şi probabil şi unele din neplăcutele adevăruri care tocmai fuseseră rostite – începu să aştearnă cîteva însemnări pentru a încerca să justifice de ce trebuie să părăsească sanctuarul unui mediu cunoscut pentru misterele şi complexităţile unuia necunoscut.

Vîlceaua sacră

Îmi amintesc că, odată în copilărie, i-am pus tatălui meu clasica întrebare de baraj : dacă Dumnezeu a creat lumea, de ce a permis să existe şi răul ? La care am primit clasicul răspuns : pentru ca omul să fie liber să aleagă între bine şi rău şi apoi, cu ajutorul lui Hristos, să demonstreze că e moralmente perfectibil. Această soluţionare facilă a enigmei nu mă satisfăcea. Poate că scenaristul din mine, care începea deja să prindă contur, simţea că, în această privinţă, se scrisese un scenariu cu o lungime nepermisă ; şi cinicul în embrion se întreba, desigur, de ce sistemul nu fusese gîndit astfel încît să ofere victimelor lui cel puţin o capacitate egală de alegere şi de voinţă.

La vremea cînd puneam întrebarea, eram la fel ca toţi copiii proveniţi din clasa de mijloc, educaţi să vadă viaţa în funcţie de succesele obţinute la examene şi la jocurile sportive ; dar celelalte două mari principii ale concepţiei de atunci a clasei mijlocii din Anglia – că numai netrebnicii trişează, că sportivitatea este o virtute sfîntă – ne erau inoculate cu mult mai multă grijă decît tehnicile şi legile lecţiilor pe care le studiam sau ale sporturilor pe care le practicam. Era ca şi cum ni s-ar fi pus într-o mînă un balon şi în cealaltă un ac. Mai devreme sau mai tîrziu, cele două obiecte aveau să intre inevitabil în contact, aşa cum intraseră de atîtea ori şi atît de exploziv în decursul istoriei engleze (şi americane), de fiecare dată cînd susţinătorii fanatici ai fair-play-ului evocaseră, în faţa comitetului central al conştiinţei colective, drama nedreptăţilor sociale.

Săgeţi clericale, trase din tufişuri secrete... În timpul unei scurte pauze între contracte, pe la începutul anilor '60, am încercat să scriu un scenariu – exclusiv pentru plăcerea mea – despre Robin Hood. Dar am făcut greşeala capitală de-a da versiunii mele (în mare parte inventate) un caracter prea realist şi lipsit de romantism. Şi scenariul nu şi-a putut lua zborul ; n-a plăcut nimănui din cîţi l-au citit. Aşa cum, la vremea aceea, n-am reuşit să văd legătura strînsă dintre povestea lui Robin Hood şi propriul meu trecut, tot aşa n-am reuşit să înţeleg nici motivul pentru care acest mit naţional arhetipal – poate unicul, în afara mitului lui Hristos – pe care absolut toţi englezii îl poartă cu ei toată viaţa, a fost redus la un subiect de serial de televiziune programat prea devreme după-amiaza sau la o poză pe pachetele cu fulgi de ovăz pentru micul dejun ; un pretext inepuizabil pentru

un Walt Disney sau un Errol Flynn. Este un mit bazat pe păstrarea secretului şi am păstrat deci secretă adevărata sa importanţă, încă de cînd a apărut prima oară sub forma unei balade populare. Deşi chiar şi această geneză – creaţia unui întreg popor, nu a unei singure minţi – ar trebui să ne dea de gîndit. Dezvăluie mult prea profund sufletul englez, pentru a nu necesita o permanentă camuflare, minimalizare, degradare, fiind privită cu un dispreţ binevoitor ca... o eternă poveste pentru copii, nu pentru adulţii din zilele noastre.

Este, în acelaşi timp, o legendă mult mai relevantă pentru experienţa artistică în general decît paralelele la modă stabilite de unii romancieri englezi şi americani cu Creatorul de care vorbeam în primul paragraf. Dacă există într-adevăr un Dumnezeu – de sex masculin sau feminin (sau neutru) –, probabil că rămîne suprem şi rece, indiferent la o serie întreagă de lucruri cărora mintea şi simţirea omenească le acordă, pe drept, prioritate: suferinţă, egalitate, dreptate şi tot restul. Singura paralelă divină potrivită ar fi cea cu un artist care-şi creează opera pe baza unor principii complet întîmplătoare şi care, prin urmare, nu o creează deloc... Şi, chiar şi atunci, acest Dumnezeu ipotetic joacă, evident, cu zaruri atît de complicate, încît analogia e inexistentă.

Singurul principiu pe care scriitorul obişnuit încearcă să-l elimine din opera sa – din versiunea finală, cel puţin – este tocmai cel al întîmplării. Calculează, plănuieşte, se străduieşte acolo unde semnul de întrebare este indiferent şi lasă totul în voia hazardului; iar produsul finit şi revizuit este, în intenţia sa, la fel de rigid şi de preconceput ca o maşinărie sau o clădire proiectată de un arhitect. Nu creează *ex nihilo,* ci bazîndu-se pe rezerva personală de amintiri şi experienţe acumulate; aşa încît, de fapt, rearanjează sau deduce chiar şi atunci cînd scrie despre lucruri care nu s-au întîmplat niciodată sau care nici nu se vor întîmpla vreodată.

Mult mai semnificativă este dorinţa de a crea lumi imaginare, altele decît lumea existentă – altă problemă de care Dumnezeul teologilor pare, personal, să se dezintereseze. Această dorinţă sau necesitate a fost întotdeauna strîns legată – din experienţa mea, cel puţin – de noţiunea de „retragere“, atît în sens religios, cît şi militar; de locul secret care este, în acelaşi timp, o redută. Şi, după mine, tocmai aici mitul lui Robin Hood sau al pădurii, care simboliza numai aspiraţiile poporului în termeni sociali, îşi schimbă sensul, transformîndu-se acum într-o caracteristică mentală dominantă, un comportament esenţial, un *movement* arhetipal al imaginaţiei engleze (înrudit cu schimbările vocalice esenţiale din limbă).

O pot ilustra într-un mod foarte diferit, folosindu-mă din nou de tatăl meu. O altă preocupare teologică a sa – bazată pe dezaprobare, nu pe simpatie – era Mişcarea de la Oxford din anii 1830 şi îmi amintesc cum Keble şi Newman şi ceilalţi care cochetaseră cu Roma primeau note foarte proaste pentru acel aspect foarte singular şi foarte englezesc al heterodoxiei lor: teoria secretului, necesitatea de a ascunde vulgului misterele şi sentimentele religioase cele mai profunde. Pentru

tatăl meu asta era o dovadă a iezuitismului inerent al Romei; dar, venind de la o persoană căreia îi repugna atît de mult „demonstrația“ și „entuziasmul“ și care, în viața de toate zilele, era întruchiparea perfectă a teoriei pe care o respingea, nu era deloc convingător. Indus în eroare de aspectele exterioare, pur și simplu nu reușise să vadă cît de esențialmente englezească fusese Mișcarea de la Oxford.

Personal, am trăit mult mai puternic experiența acestei retrageri (sau a acestui secret) cînd scriam piese, dar a continuat și cu primele mele scenarii ocazionale; și deși conceptul devenea mult mai puțin evident cînd lucram pe teme ce-mi fuseseră impuse – ca aceea de care mă ocupam în acel moment –, persistau chiar și acolo, atîta vreme cît eram în faza de cercetare și cîtă vreme gîndirea mea rămînea încă fluidă și parțial maleabilă. Mă plîngeam uneori, dar știam că, din multe puncte de vedere, era momentul cel mai plăcut, tocmai datorită acestui aspect necesar al retragerii, al secretului... Ca și cum ai fi primul om care pășește pe o insulă pustie, pe o nouă planetă; bucuria de a ști că nimeni nu mai fusese niciodată acolo, indiferent cît de banal se va dovedi acel loc în momentul cînd va fi dezvăluit lumii întregi.

Cu mulți ani în urmă, am dat întîmplător peste o traducere engleză a unuia dintre cele mai fascinante texte din literatura europeană, în care scriitorul se dezvăluie total cititorului: *Monsieur Nicolas*, această ciudată capodoperă a scriitorului francez Restif de la Bretonne, autobiografia sa romanțată. Există un pasaj pe la începutul cărții, în care își descrie copilăria petrecută la țară, într-un sat îndepărtat din Burgundia, pe la 1740, care m-a fermecat cînd l-am citit prima oară și care, de atunci, mi-a oferit cheia și imaginea emblematică a acestei retrageri în interior.

El povestește cum, într-o zi, tatăl său, văzîndu-se fără cioban, i-a îngăduit să se ducă el cu vitele la păscut; și cum, rătăcind ici-colo cu ele, ajunse într-o vîlcea secretă, între dealurile din spatele satului. Pînă atunci nu auzise pe nimeni vorbind despre ea; era un loc încîntător, năpădit de verdeață, retras și plin de păsări și de animale... un iepure, o căprioară, doi porci mistreți care se împerecheau. O pupăză, prima pe care o vedea, zbură și începu să ciugulească ramurile unui păr sălbatic. Simți că, într-un fel, păsările și animalele de aici erau mai blînde și mai minunate decît cele din alte părți, așa încît avu senzația că intrase într-un loc interzis. Dar, imediat, în mintea lui locul deveni „vîlceaua sa“; se întoarse acolo, construi un mic monument de piatră, adună lemne de foc pentru a-și pregăti mîncarea și chiar consacră valea – după cum povestește într-alt fragment fermecător – chemînd tineri păstori și păstorițe să se adune acolo și se simți „în starea omului de dinaintea apariției împăraților și a legilor și a interdicțiilor“. Folosind un termen din dialectul local, boteză locul *la bonne vaux:* valea abundenței, vîlceaua sacră.

Premoniția lui Restif este surprinzător de apropiată de viziunea pe care englezii o asociază mai degrabă cu cea a lui Samuel Palmer, din anii petrecuți la Shoreham: un loc în afara lumii normale, perfect izolat și inaccesibil, năpădit de verdeață și foarte fertil, bîntuit și

bîntuind, dominat de o senzaţie de supranatural care e totodată o senzaţie de misterioasă comuniune cu tot ceea ce există în lume. Desigur că imaginea revine mereu în literatură şi artă, sub o formă sau alta, de la sublima grădină a raiului şi pădurea Arden, pînă la stilul melodramatic al lui James Hilton cu a sa Shangri-la. Dar poate pentru că descoperirea vieţii, a concepţiilor şi a sensibilităţii lui Restif (erotismul său, simţul acut al prezentului şi al trecutului, ca şi viziunea lui inconştient şi instinctiv cinematografică) a fost, în ciuda barierei de limbă, una din acele experienţe ce trece mult dincolo de literar şi de obiectiv, similară regăsirii unui părinte pierdut, a unui frate mai mare. Poate şi pentru că, în mod surprinzător, *Monsieur Nicolas* n-a reuşit să-şi dobîndească locul meritat printre celelalte mari autobiografii ale literaturii europene, astfel încît, în afara graniţelor Franţei, rămîne prin ea însăşi un soi de secret. Emblema mea favorită pentru acest fenomen rămîne *la bonne vaux*.

Tocmai această „vîlcea sacră", cu tot ce reprezintă ea, explică de ce îmi pierdusem răbdarea cu profesiunea mea; şi, de asemenea, mult mai profund decît primul motiv invocat, de ce englezilor nu le-a plăcut niciodată să se exprime prin intermediul cinematografului.

Cinematograful nu poate reda o cultură ale cărei aparenţe exterioare, în totalitatea lor, te induc în eroare şi care a transformat în artă fuga de prezent, de aparatul de filmat sau de realitate. Pentru noi, englezii, aparatul de filmat, ochiul public, invită la artificial şi la minciună. Facem din plin uz de aceste aparenţe în comediile şi în umorul nostru, atît din punct de vedere social, cît şi politic; dar realitatea noastră privată ne-o căutăm în altă parte şi, mai presus de orice, în cuvinte. Din moment ce sîntem atît de grijulii să nu ne dezvăluim adevărata personalitate decît în particular, forma privată a textului citit ne convine mult mai mult decît spectacolul public. Mai mult, textul imprimat permite păstrarea distanţei faţă de cel care l-a „comis". Textul este numai amprenta, urma unui animal care a trecut, dar care acum se află în altă parte, în pădure; şi, chiar şi atunci, dată fiind natura limbii, este o urmă lăsată mai adînc în mintea cititorului (altă pădure) decît în lumea obiectivă, aşa cum se întîmplă cu artele cu adevărat exterioare ca pictura şi muzica.

În arta cinematografică, ceea ce ne „blochează" este faptul că în sinea noastră ştim că orice imagine veridică a englezului trebuie să exprime ceea ce aparatul de filmat nu poate surprinde, continua eschivare de la a arăta cine sîntem cu adevărat, discrepanţa continuă şi reală între ceea ce spunem şi ceea ce gîndim. Sau am putea s-o exprimăm şi invers: nici un roman despre englezi, oricît de autentic, o dată transpus pe ecran, nu ne poate oferi decît o imagine artificială, falsă, despre ei. Căci, prin însăşi natura sa aluzivă şi eludantă, personalitatea englezului refuză orice reprezentare vizuală; şi faptul inexplicabil că nu sîntem capabili să facem filme bune despre noi sau să dăm regizori buni de talia lui Bergman, Buñuel, Satyajit Ray, provine, în mare masură, de aici.

Aveam, oricum, o ceartă mai veche şi mai puţin locală cu cinematografia, precum şi cu mai tînăra sa odraslă, televiziunea. Orice formă

de artă e un surogat pentru imaginaţiile individuale ale publicului; dar, în momentul de faţă, acestea două şi-au depăşit atruibuţiile, devenind uzurpatoare şi invadînd total conştiinţa spectatorului. Subminează şi slăbesc puterea de înţelegere a individului; îşi impun, în mod insidios, propriile lor conformităţi, limite şi puncte ce vedere, negînd existenţa a tot ce nu pot capta. Aşa cum se întîmplă cu mai toate experienţele repetate frecvent, efectul este paradigmatic, avînd, prin analogie, un impact mult mai puternic decît ar părea la prima vedere, afectînd, de fapt, toate sferele vieţii în care existenţa unei imaginaţii libere şi independente este foarte necesară. Mult proclamata efemeritate a televiziunii nu constituie o consolare; am putea la fel de bine argumenta că, din moment ce o singură ţigară nu poate produce cancerul, fumatul nu prezintă nici un pericol.

Pe scurt, în ciuda mult lăudatelor lor virtuţi ca distribuitori pe scară largă ai artei şi democraţiei imediate, de mult începusem să simt că e ceva putred cu aceste două dominante ale mass-mediei; eram aidoma unui funcţionar german, de altfel conştiincios, care ar fi început, la un moment dat, să-şi pună unele întrebări în legătură cu partidul nazist, începusem deja să văd că maşinăria şi slujitorii ei aveau ceva uniformizant, dacă nu chiar categoric totalitar. Pe undeva, cinematograful, ca şi televiziunea, atrofia o funcţie vitală a individului: capacitatea de a-şi folosi propria imaginaţie. Dar, aşa cum au existat, fără îndoială, atîţia germani cărora nu le-au plăcut naziştii, dar au considerat că trădarea de patrie e o crimă şi mai gravă, şi eu am refuzat ani de zile să dau ascultare acestor sentimente, în mare parte pentru că nu eram eu însumi victima lor. Era complet ilogic: din moment ce Dan era imun la drog, putea să-şi permită să continue să-l fabrice. Dar mai găsise şi alte scuze.

Aşa cum arată şi critica marxistă, această retragere din lumea reală într-o lume imaginară este un fenomen antisocial şi profund egoist. Fiecare artist trăieşte într-un spaţiu asemănător cu camera mea de la Oxford, plină de oglinzi; şi aşa cum la început anumite aspecte ale cinematografului – faptul că era o artă de echipă, perioada relativ rapidă de creaţie – îmi păruseră sănătoase (copulaţie mai degrabă decît masturbaţie, ca să folosesc termenii favoriţi ai studiourilor cinematografice), aceleaşi aspecte m-au privat, în cele din urmă, de plăcerea solitară a retragerii, de posibilitatea de a reintra în *la bonne vaux*... şi m-au făcut, probabil, să-mi caut o compensaţie în alte forme de retragere, de felul celor pe care Jane i le-a sugerat lui Caro.

Ştiam că asta era ceea ce mă atrăgea de fapt spre ideea unui roman, mai mult decît o preferinţă intrinsecă a genului. Ca cititor, teatrul şi poezia mă atrăseseră întotdeauna mult mai mult. În roman simţeam însă o mai mare posibilitate de retragere. În termenii lui Robin Hood, vedeam în roman o pădure deasă, după crîngurile rare pe care le reprezenta scenariul de film... şi un plus de risc. Mare parte din ceea ce lucram acum pentru cinematograf era garantată de la bun început. Bani existau, studiouri existau, iar procesul se desfăşura aproape mecanic, fără prea mari probleme, cu excepţia cîtorva încurcături şi dezamăgiri minore.

Am avut o secvență în scenariul despre Robin Hood care, văd acum, avea un caracter mult mai vizionar decît mi-am dat seama la vremea aceea. Ca o evadare de la acțiunea susținută și barbaria unora dintre episoade, am imaginat o vară în care, la umbra deasă a pădurii, oamenii trăiau o viață abundentă (esența ideii de *la bonne vaux* este caracterul ei efemer) și moralul bandei s-a dezintegrat; ceea ce începuse ca ceva liric și idilic se deteriorase cu încetul; cei care erau în afara legii *în mijlocul* naturii deveniseră în afara legii *prin* propria lor natură, delăsători și leneși, la fel de privilegiați în felul lor ca și privilegiații din orașe, din cauza cărora luaseră inițial drumul codrului. Poate că ideea asta exista undeva, în spatele sentimentelor mele față de Barney și de lumea lui – și, prin extindere, a mea: o lume de privilegiați care decăzuse sau care își pierduse prospețimea, devenind stereotipă. Ne permiseserăm să ne uităm ura față de șerifii din Nottingham ai secolului XX, societatea noastră, felul cum mergea lumea, pentru simpla satisfacție de a ne retrage pe tușă.

În scenariu, rezolvasem această inerție prin violență – doi membri ai bandei violaseră o tînăra țărancă; apoi furia lui Robin împotriva celor doi (concretizată prin hotărîrea de a-i spînzura) și împotriva lui însuși (concretizată prin hotărîrea de a-i ierta), ceea ce îndemna acceptarea de către el a întregii responsabilități, în calitatea sa de șef al întreprinderii.

Iar acum, la Londra, în dimineața aceea, sub influența ultimelor douăzeci și patru de ore și a acelei parțiale destăinuiri față de Caro, în legătură cu ce aveam de gînd – o destăinuire pe care nu intenționasem de fapt să o fac, dar de care mă folosisem pentru a-i obține iertarea și pentru a-mi reafirma noile hotărîri – am început să văd capcana în care mă aflam. O capcană ce consta într-o retragere mai profundă decît o gîndisem inițial și care, pentru mine, avea să fie probabil fără întoarcere; spre deosebire de cea a lui Robin Hood al meu (om de acțiune, marionetă, mercenar... un tîlhar plin de scrupule – care m-a ajutat cel puțin să-l citesc mai tîrziu pe Byron cu ceva mai multă înțelegere).

Într-o însemnare pe care-o scrisesem în dimineața aceea, spuneam: *Un personaj care trebuie văzut în zbor, ca o pasăre care a uitat cum să înceteze să migreze.* Și apoi: *Oare ce-l face să se oprească?*

Ironia este că toți artiștii, cel puțin în timpul procesului de creație, sînt mult mai „divini“ decît orice primă cauză teologică sau științifică. Bineînțeles că, în termeni genetici, tehnici și ambientali, nu sînt liberi, ci închiși în interiorul talentelor lor, al experienței lor prezente și trecute; cu toate acestea, chiar și această libertate limitată este mult mai mare, datorită imensității pădurii imaginarului, datorită permisiunii pe care le-o oferă societatea apuseană de a rătăci în voie prin ea, permisiune acordată lor mai mult decît oricărei alte ființe umane, afară doar de mistici și de nebuni. Aceasta este singura realitate și nu are prea mare legătură cu primirea pe care publicul o face produsului eventual al acestei retrageri.

Dar diferenţa dintre artizan şi artistul adevărat constă tocmai în diferenţa dintre posibilitatea şi imposibilitatea de a cunoaşte ceea ce putem face – fapt ce explică şi de ce una din ocupaţii este sigură, iar cealaltă include întotdeauna şi un coeficient de risc. E suficient să-mi arunc o privire în urmă, peste lucrările mele de pînă acum, pentru a şti cărei categorii îi aparţin într-o proporţie strivitoare : un puternic iz de siguranţă, în special pentru că fuseseră scrise pornind de la ceea ce eu (şi şefii mei de la studio) ştiam că lumea doreşte să audă şi mă îndepărtam din ce în ce mai mult de realitate, de realitatea mea şi de cea a spectatorilor. Una dintre cele mai periculoase substituiri ale retragerii constă în refuzul de a deveni conştient de toate acestea. Frica de aterizare împinge pasărea să zboare la nesfirşit : pericolul solului real.

Deşertul şi cea mai groaznică tentaţie a sa : să nu te mai întorci.

Dacă ar fi să spun care îmi sînt preferinţele în ce priveşte romanul modern, aş indica linia care merge de la Henry James la Virginia Woolf şi la Nabokov. Toţi trei aparţin, în maniere diferite, societăţii secrete care a cunoscut *la bonne vaux* şi, mai tîrziu, exilul din *la bonne vaux*. Ne place tuturor să credem că astfel de preferinţe personale reflectă un criteriu general, dar bineînţeles că întotdeauna izvorăsc parţial şi dintr-un eşec personal ; dezvăluie o lipsă existentă în noi şi dorinţa ascunsă de a o umple. Tot în acea dimineaţă, mi-am mai însemnat ceva : *Dacă o viaţă constă în mare parte din retrageri din realitate, relatarea acestei vieţi trebuie să fie cea a unei retrageri din imaginar.*

Ritual

O serie de evenimente mult mai prozaice păreau să caute cu orice preț să împiedice retragerea concretă a lui Dan în vîlceaua lui din Devonul natal. Mai întîi a fost ancheta și înmormîntarea ; apoi sentimentul că nu se cade s-o părăsească pe Caro în cele cîteva zile cît mai stătea în apartament. În seara care a urmat psihanalizei de la micul dejun, discutaseră multe și mult mai afectuos. În legătură cu apartamentul discutaseră tot felul de posibilități ; dar căzuseră, în cele din urmă, de acord să mai amîne un timp luarea hotărîrii. Dan spera că, într-o oarecare măsură, ezitarea lui Caro era o recunoaștere a faptului că legătura ei cu Barney într-o bună zi se va termina.

În cele din urmă, mai era și David Malevich, care îi vîrîse capul în laț cu scenariul despre Kitchener, iar acum strînsoarea devenea din ce în ce mai puternică. Dan telefonase la New York a doua zi după ce se întorsese de la Oxford ; ca să afle de la secretara producătorului că tocmai voia să-l sune. Șeful ei nu era la New York, dar urma să vină la Londra peste cîteva zile și voia să stabilească urgent o întîlnire cu el. Cuvîntul „urgent“ îl făcu pe Dan să aibă mustrări de conștiință. Printre problemele domestice și familiale, se strădui să-și facă timp și pentru lucru. Premoniția pe care o avusese în seara aceea, la Oxford, că va reuși să ducă scenariul la bun sfîrșit, părea să nu fie o simplă iluzie. Avea cel puțin cîteva idei noi pe care intenționa să le dezvolte ; și dacă tot se mai gîndea că n-ar fi trebuit să accepte scenariul, totuși, unele din problemele tehnice legate de el păreau acum mai puțin plicticoase, ba chiar interesante. Faptul că era din nou în Anglia îi era de ajutor ; acolo, în California, bătrînul său erou îi păruse de două ori mai ireal.

Malevich era departe de prototipul producătorului american veșnic satirizat : un broscoi umflat și cu ochelari, înconjurat de telefoane, sîni și fum de țigară. De fapt, n-avea deloc fizionomia personajului, fiind înalt, subțire, păstrînd încă o alură sportivă, în ciuda celor cincizeci și cinci de ani ai săi. Se spunea despre el că, o dată, acceptase ca o dispută cu un actor pe care îl voia neapărat într-un film și care cerea douăzeci de mii de dolari peste ce îi oferea producătorul, să fie hotărîtă de rezultatul unei partide de tenis ; și își bătuse tînărul partener cu trei la zero. Una din versiunile poveștii susține că, la sfîrșitul jocului, Malevich s-ar fi dus la fileu și i-ar fi oferit actorului

banii înapoi, cu condiţia ca acesta să-i folosească pentru a-şi plăti lecţii de tenis. Dar mă îndoiesc. Ştia să fie mînă-strînsă. Nici nu bea, nici nu fuma şi se îmbrăca la fel de sobru ca un om de afaceri din New England. Ar fi putut fi luat foarte bine drept un jurist sau un bancher din Wall Street, amîndouă profesiuni pentru care era potrivit ca fizic şi în care ar fi avut, fără îndoială, mare succes.

Era al treilea scenariu pe care Dan îl scria pentru el şi ştia că Malevich era ascultător atent şi inteligent şi-şi ţinea firea cînd discutau în contradictoriu; dar şi că nu permitea regizorilor cu care lucra să introducă improvizaţii, o dată scenariul stabilit – ceea ce îl făcuse pe unul din ei să-l poreclească Gingis-Han. Acum cîteva seri, cînd vorbise cu Jane, Dan se exprimase destul de dur la adresa lui, căci Malevich era cel care vorbise o dată despre ideile lui Levi-Strauss... şi o făcuse într-un fel destul de relaxat. Era mult mai cultivat decît alţi producători, deşi folosea jargonul meseriei cînd discuta afaceri. În spatele omului de afaceri din lumea spectacolului şi al ambalajului elegant, se ascundea un idealist romantic, aproape un visător. Intrase în lumea filmului după ce o perioadă îndeplinise, cu succes, funcţia de impresar pe Broadway; şi reuşise să rămînă propriul său stăpîn într-o lume în care aproape orice independenţă este luată drept un afront personal.

Avusese şi el vreo două „dezastre", iar multe din proiectele sale eşuaseră (inclusiv una din ultimele două încercări ale lui Dan), în sensul că nu reuşise să treacă cu ele de faza scenariului; dar, de-a lungul anilor, s-au adeverit multe din premoniţiile sale despre care anume curente noi – sau care anume curente vechi reluate – vor atrage publicul, şi se dovedise mult mai perspicace decît mulţi producători din marile studiouri. O dată luase un scenariu pe care îl prezentase în zadar cîtorva firme importante şi reuşise să încheie un contract pentru o coproducţie în spatele Cortinei de Fier; fără să fie un succes răsunător, adusese încasări mult mai mari decît costisitorul „elefant alb" pentru care unul dintre cei de la Hollywood care-l refuzaseră îşi irosise cea mai mare parte din bugetul anual. Un an sau doi mai tîrziu, Malevich reuşise cumva să pună mîna pe un exemplar din bugetul acestei realizări (cifre care nu sînt niciodată anunţate public), îi anexase un exemplar din bilanţul încasărilor sale şi le trimisese pe amîndouă directorului studioului cu pricina, însoţite de o broşură în care se făcea reclamă unor case de sănătate în care te poţi retrage, undeva într-un colţ îndepărtat din Florida. Purta o pică teribilă tuturor celor care îi respingeau propunerile fără un motiv serios.

Dan, care nu mai scrisese scenarii pentru filme cu distribuţii masive de la primele sale încercări, pe vremea cînd era încă însurat cu Nell, a rîs cînd i s-a propus ideea unui scenariu despre Kitchener. Dar producătorul îşi argumentase teoria, în felul lui obişnuit, încăpăţînat şi sec, afirmînd că, în ciuda războiului din Vietnam, exista în America o nostalgie latentă pentru imperialism, în special cînd acest imperialism se manifesta în alte ţări, în afara Statelor Unite. Apoi mai era interesul faţă de tot ce are contingenţă cu războiul, celebre personaje

istorice, intrigi politice, decoruri exotice. Dan citise tot ce găsise în legătură cu Kitchener şi, în momentul de faţă, tot ce ştia despre acest tip putea fi scris pe o latură a unei cutii de chibrituri. Făcuse greşeala să cedeze puţin: da, s-ar putea să-l intereseze oarecum, dacă s-ar putea dezvălui nebunia imperialismului, şi mai era şi ironia savuroasă a celebrului deget recrutînd voluntari pentru războiul mondial cauzat tocmai de imperialism. Malevich primi această idee destul de banală ca pe ceva genial – exact motivul pentru care apelase la Dan, voia un scenariu solid înainte de a începe să se ocupe de rest. Dan nu se ambalase; era încă rezervat.

Dar apoi sosise o scrisoare în care era asigurat că nu se puneau probleme financiare; i s-ar putea chiar oferi un procentaj din încasări, dacă asta voia; era tentat cu un morcov, dar un morcov de aur. A luat din nou masa cu producătorul. Dan făcuse deja primele cercetări şi hotărîse că bătrînul Kitchener fusese un personaj destul de straniu pentru a-i oferi un punct serios de plecare (şi, aşa cum subliniase şi Malevich, existau elemente în viaţa lui care îl prefigurau pe T.E. Lawrance). Dan ştia că amestecul bizar de timiditate şi megalomanie al personajului putea oferi oricărui actor demn de acest nume suficient material pentru un rol destul de complex (după cum acelaşi amestec îl ajuta să descopere de ce Malevich, evreu de origine iugoslavă, se interesa, în mod atît de neaşteptat, de omul care inventase lagărele de concentrare). Chiar şi lipsa, la Kitchener – cel puţin aparent –, a oricărei vieţi sexuale, normale sau anormale, oferea unele posibilităţi.

De fapt, nu Kitchener însuşi reprezenta o problemă pentru Dan; ceea ce îl speria era masa enormă de evenimente şi locuri care trebuiau incluse în scenariu: Gordon, Botha, Curzon, Churchill şi toţi ceilalţi care trebuiau să defileze pe ecran. Dan nu hotărîse încă nici maniera pe care trebuia s-o adopte: dacă să insiste pe desfăşurarea dramatică sau pe precizia redării unor fapte istorice. Şi trucurile la care trebuia să recurgă îl iritau cel mai mult. În final, se hotărî asupra unui mic truc formal (aşa cum un om care se îneacă se agaţă de centura de salvare). Ar fi vrut să-l surprindă pe Kitchener în apogeul carierei sale şi, geografic, într-un punct central, şi de aici să alterneze *flash-back*-urile cu naraţiunea la prezent. Cu mulţi ani în urmă, pe cînd trăia cu Andrea, fusese în Egipt; într-o iarnă, ea se îmbolnăvise de pleurezie, încetase să mai lucreze şi era deprimată şi deprimantă; de cum i s-a permis să călătorească, Dan a dus-o într-o croazieră pe Nil. Stătuseră cîteva zile la Assuan şi fuseseră cuceriţi de una din insulele de pe fluviu: Insula lui Kitchener. Dan nu-şi mai amintea decît de pomii exotici şi, la marginea deşertului, de pacea lichidă şi verde a acestei oaze, felucile plutind pe fluviu; dar părea şi o posibilă bază de plecare în incursiuni pline de sînge şi cruzime spre alte ţări şi alte epoci.

Cînd David a sosit la Londra, aşa cum fusese anunţat, şi cînd ne-am văzut aşezaţi faţă în faţă la o masă la Connaught, nici prin cap nu mi-a trecut, cunoscîndu-l cum îl cunoşteam, să pretind că totul mergea bine cu scenariul. I-am expus problemele mele şi el m-a ascultat

cu atenţie, căzînd chiar de acord cu mine că se poate renunţa la unele lucruri, însă ezită cînd i-am propus să suprimăm cearta cu Khedive din 1894, o scenă care ştiam că îmi va lua foarte mult timp şi îl va costa pe David o groază de bani – voia să vadă cel puţin cum arăta pe hîrtie. După ce avu cîştig de cauză asupra acestui punct, găsi excelentă ideea mea de a folosi Insula lui Kitchener ca centru de gravitate al ansamblului. I-am descris insula cît am putut mai bine ; avantajele pe care le reprezenta pentru povestire.

— Îmi place, Dan. Mai bine nici că se poate.

— O insulă în genul ăsta nu poate fi prea greu de găsit. Trebuie să vedem cum facem cu deşertul din fundal.

Mă privi dînd aprobator din cap.

— Poate că ar trebui să găsim altceva.

— Mi-ar părea tare rău. Trebuie să existe pe undeva.

Sorbi încet din sucul de mere, apoi ridică brusc capul şi mă privi surîzînd. Ar fi trebuit să-mi amintesc că era şi un jucător de cărţi de mîna întîi.

— Te întrebi probabil ce dracu' caută aici un om atît de ocupat ca mine.

— Credeam că mi-ai spus.

Zisese că era în drum spre Roma, unde trebuia să discute alt proiect.

— Dar mai întîi plec la Cairo. Mîine, cu avionul.

— Doar nu vrei să...

— Vrei să vii şi tu ?

— Să-l tragem în Egipt ?

— Şi israelienii trag pe-acolo. Tot timpul, spuse zîmbind larg.

— Da, tocmai. Nu crezi că s-ar ridica şi unele probleme politice ?

— Evreii cu arme sînt cu totul altceva decît evreii cu dolari. Făcu un gest larg cu mîna. Insula îţi stă la dispoziţie. Dacă ar fi să ne luăm după ambasada lor de la Washington, vei avea tot ce vei dori.

— Şi nu te temi că... ?

Ridică din umeri.

— Am să joc probabil vreo două partide de bridge în minus.

— David, e minunat !

— Mi s-a spus că lumina e nemaipomenită.

— La fel ca în California. Chiar mai bună. Fără *smog*.

— Au chiar şi ceva echipament, la Assuan. Studiouri, tehnicieni. Dacă vrem. Figuranţi – zece la cent. Pe săptămînă. Cămilele, gratis.

Începu din nou să mănînce, dar nu putu rezista să nu adauge, îndreptîndu-şi furculiţa spre mine :

— Tot n-ai învăţat să recunoşti un producător bun, cînd se întîmplă să-l întîlneşti.

— Şi scenele de la Cairo ? Suakin ?

— Poţi să vii cu mine mîine ?

I-am explicat situaţia cu Anthony.

— Îmi pare rău. Reflectă o clipă. Dan, uite ce-aş vrea. De îndată ce poţi, te duci acolo. Va fi o călătorie plăcută, nu ? Eu plec de la Roma direct la New York, dar cei de la biroul meu te vor anunţa cu cine să

iei legătura şi ce să vezi. Acolo vor aranja ei totul. Țin neapărat să facem filmul la ei. Îmi făcu cu ochiul. Fiicele, soţiile... tot ce vrei.

— Îmi face impresia că-i confunzi pe arabi cu eschimoşii.

— Eu, poate, dar nu şi domnii cu care am discutat.

— Sînt încîntat.

— Să profităm deci!

Hotărî că nu mai vrea să mănînce restul de friptură şi se rezemă de spătarul scaunului.

— Cînd termină Jenny McNeil?

— Peste trei-patru săptămîni. Dacă se țin de program.

— Ia-o şi pe ea. Am auzit că şi-a cîştigat dreptul la o vacanţă. Văzu că ezit. Nu?

— Sînt destul de în urmă cu scenariul, David. Nu știu dacă n-ar fi mai bine să renunț la călătoria asta. Am mai fost acolo. Pentru ce-mi trebuie, e suficient.

— Și știi ce pățesc scenariștii care nu-și prezintă scenariul la timp.

— Exact.

Zîmbirăm. Privi în jos, apoi se uită în sus la mine, cu o figură serioasă.

— Dan, vreau neapărat ca filmul ăsta să fie un succes. Nu mă interesează data. Dacă ai nevoie de două-trei săptămîni în plus... Făcu un gest larg cu brațele. Ce mai contează două săptămîni?

— Dă-mi un mic răgaz să mă gîndesc.

— Adresează-te biroului meu de la Londra. Se vor ocupa ei de toate, de vize şi de tot restul.

— Bun.

Îşi încrucişă braţele.

— Acum, hai să discutăm despre regizori. Ghici cu cine am luat masa săptămînă trecută?

În taxi, în drum spre casă, Dan hotărî să nu se ducă. N-avea rost; era un simplu avantaj pe care i-l oferea profesiunea; și oricum nu era treaba lui, asta îi privea pe regizor – care o fi – și pe directorul de platou. De fapt, avea mult mai mult de lucru la scenariu decît credea David; nu terminase nici măcar jumătate, dar trecuse mai mult de jumătate din perioada stipulată în contract. În plus ar fi părut o nouă fugă din viaţa tuturor acestor oameni în rîndul cărora tocmai reintrase; o recurgere la cel mai dăunător și mai constant „privilegiu" al celor din lumea filmului: presupusa libertate de a fi deasupra oricărui simț al datoriei, al rutinei, al economiei, al autodisciplinei. A doua zi, cînd o văzu pe Caro şi ea îl întrebă cum decursese întîlnirea, nici nu-i pomeni măcar că ar exista această posibilitate.

Ziua următoare se afla din nou la Oxford, pentru anchetă. Trenul sosise destul de tîrziu şi de la gară se duse direct la tribunal. Jane şi Rosamund erau deja acolo, împreună cu Andrew, care venise de la Compton în dimineaţa aceea. Nell rămăsese acasă să-şi îngrijească fiul şi moştenitorul, căruia nu-i trecuse încă oreionul. Cîteva rînduri

de scaune erau ocupate de necunoscuţi, dintre care vreo cîţiva erau clar reporteri, iar Dan presupunea că restul erau colegi de-ai lui Anthony de la universitate sau, pur şi simplu, curioşi care n-aveau altă treabă. Se citi raportul medicului legist şi rezultatul autopsiei; infirmiera care se ocupase ultima de Anthony depuse mărturie; apoi supraveghetoarea care fusese de serviciu în noaptea aceea, apoi i se puseră, cu blîndeţe, cîteva întrebări lui Jane. Da, fusese uimită, gestul era împotriva tuturor convingerilor sale religioase. Nu pomenise niciodată despre aşa ceva. Nu-şi putea aminti să fi avut cu el nici măcar o discuţie foarte generală în legătură cu asta. Nu existau nici un fel de probleme familiale sau materiale care să-i justifice hotărîrea. Desigur, nu i se ascunsese gravitatea bolii, era pe deplin conştient că nu mai avea mult de trăit... şi aşa mai departe. Jane era foarte calmă, vocea sigură, în special cînd bătrînul judecător o întrebă dacă cunoştea vreun motiv special pentru care hotărîse „să-şi pună capăt zilelor" tocmai în seara aceea.

— Nu, nu văd nici unul. Continuă: Primise vizita unui vechi prieten – fostul soţ al surorii mele – a cărui prezenţă o solicitase. Ştiu că-l aştepta cu mare nerăbdare şi tot ce pot să spun, după cîte ştiu atît de la soţul meu, cît şi de la domnul Martin, e că întrevederea i-a făcut mare plăcere.

— Dumneavoastră nu aţi fost de faţă la întîlnire?

— Soţul meu mă întrebase dacă, avînd în vedere situaţia, putea să-şi permită să fie egoist şi să-şi rezerve singur plăcerea de a-l avea alături pe domnul Martin. În timpul studenţiei fuseseră foarte apropiaţi, aici la Oxford, la acelaşi colegiu, şi nu se mai văzuseră de mulţi ani.

Anchetatorul nu insistă, dar Dan îl văzu că scria ceva; şi avu brusc intuiţia neplăcută că el nu avea să scape aşa uşor. Curînd avu ocazia să şi-o verifice, cînd îi luă el locul lui Jane.

— Pot să vă întreb de ce nu v-aţi mai întîlnit cu profesorul Mallory de atîta vreme?

— Au existat între noi discuţii neplăcute, în momentul cînd am divorţat de sora doamnei Mallory. În cea mai mare parte a fost vina mea. Sînt gata să vă explic ce s-a întîmplat, dacă consideraţi că e relevant.

— Nu ne interesează decît seara cînd a avut loc accidentul. Greşesc dacă presupun că întîlnirea a fost, în esenţă, o reconciliere?

— Aşa a fost.

— Şi atmosfera a fost cea obişnuită în asemenea situaţii?

— Exact.

— Aţi mai discutat şi alte probleme?

— Ce ni se mai întîmplase de-a lungul anilor. Lucruri de genul ăsta.

— S-a menţionat, oricît de vag sau ocolit, ideea sinuciderii?

— Nicidecum. La un moment dat, a rîs chiar de ideile mele pesimiste despre lume.

— S-a menţionat vreo îngrijorare sau supărare – alta decît cea evidentă, legată de starea sănătăţii lui?

— Era puţin sceptic în legătură cu valoarea activităţii sale academice. Dar o oarecare autodenigrare era una din trăsăturile obişnuite ale caracterului său încă de pe cînd ne-am cunoscut prima oară.

Anchetatorul îşi permise un zîmbet auster.

— Şi, după părerea dumneavoastră, fără nici o legătură cu ancheta de faţă?

— Sunt sigur că nu.

— La plecare v-a făcut vreo aluzie, cît de mică, la ceea ce avea de gînd să facă?

— Categoric nu. I-am spus că-l voi vizita din nou a doua zi şi s-a arătat foarte bucuros de această nouă întîlnire.

— Dacă priviţi în urmă, aveţi impresia că luase hotărîrea înainte de întîlnirea cu dumneavoastră? Sau, din anumite motive, după? Continuă înainte să pot răspunde: Cu alte cuvinte, consideraţi că a fost un act premeditat sau o hotărîre spontană?

— După cîte îmi pot da seama din întîlnirea noastră, cred că a fost ceva spontan, deşi consider că era, mai degrabă, în firea lui – poate şi prin natura profesiei lui – să acţioneze premeditat.

— Vreţi să sugeraţi, ca o ipoteză, că hotărîrea fusese luată înainte de această împăcare şi că, de fapt, reconcilierea o dată făcută, nimic nu-l mai împiedica să-şi pună planul în aplicare?

— Mi se pare mai plauzibil.

— În măsura în care se simţise vinovat de ruptura dintre dumneavoastră, credeţi că a considerat că şi-a reparat greşeala? Înţeleg că aţi venit din America la rugămintea lui?

— La ambele întrebări răspunsul este „da".

— Dar nu v-a spus deschis că o ultimă datorie care îi apăsa conştiinţa – mai mult decît puteaţi bănui – tocmai fusese îndeplinită?

— Şi-a exprimat regretul că trecuse atîta vreme. Fapt pe care îl regret şi eu.

— Dar nu s-a spus explicit: „acum pot să mor împăcat"?

— Categoric nu.

— Nici nu vi s-a dat în vreun fel a înţelege aşa ceva?

— Dacă aş fi avut o cît de mică bănuială, aş fi avertizat-o pe doamna Mallory înainte de a părăsi spitalul.

Ezită puţin.

— Nu sînt foarte lămurit de ce această întîlnire nu a putut avea loc mai devreme.

— Presupun că din cauză că eu eram în America. Şi am adăugat repede, înainte ca el să poată continua: I-am spus, cînd ne-am întîlnit, că aş fi vrut să n-o fi amînat atît de mult... abia după ce s-a îmbolnăvit. Nu-mi amintesc exact cuvintele pe care le-a folosit, dar cred că nu şi-a putut învinge, pînă de curînd, teama inutilă de a nu mă deranja cu tragedia lui personală.

— Şi, între timp, această teamă a lui luase proporţii tot mai mari în mintea sa?

— Da.

— Vi s-a părut că-şi asuma o parte mult prea mare din vină pentru ruptura care a intervenit între dumneavoastră?

— Sentinţa de divorţ s-a pronunţat în favoarea soţiei mele. Eu am fost de vină atît din punct de vedere legal, cît şi moral. Adevărata cauză a supărării a fost o piesă pe care am scris-o, bazată pe întîmplările legate de divorţ, în care travestisem rolurile celor implicaţi.

Anchetatorul zîmbi.

— Sinceritatea dumneavoastră vă onorează. Dar nu răspunde întrebării mele.

— Vă rog să mă scuzaţi. Am considerat că era excesiv de scrupulos asumîndu-şi o parte din vină pentru ceea ce se întîmplase.

— Pot să vă întreb pentru ce se considera vinovat?

— Pentru că nu-mi iertase păcatele.

— O deficienţă în capacitatea de a ierta?

— Considera că ar fi trebuit să fie mai indulgent.

— Şi se considera deci, pe nedrept, vinovat? În ce măsură?

— Nu aş vrea să vă las o impresie falsă. Toate acestea au fost discutate pe un ton degajat. Nu fără umor. Mai degrabă ca doi prieteni care s-ar amuza de greşelile lor din trecut.

— Dar nu s-ar putea, ţinînd seama de convingerile lui religioase, să fi privit problema mult mai serios decît era dispus s-o arate în comportare?

— Mi-e greu să cred că sinuciderea lui ar însemna o formă de penitenţă sau o pedeapsă pe care şi-a aplicat-o singur. Comportarea lui în timpul discuţiei a fost perfect raţională. Mi-a spus chiar şi cîteva glume. L-am găsit foarte puţin schimbat din punct de vedere psihologic şi emoţional.

— Vreţi să spuneţi că, deşi exista sentimentul de vinovăţie pentru a nu fi pus mai devreme capăt rupturii dintre dumneavoastră, acesta nu ar fi putut constitui cauza esenţială?

— Aşa cred. Şi ştiu că doamna Mallory îmi împărtăşeşte punctul de vedere. Am discutat, evident, posibilitatea.

Anchetatorul îşi aruncă ochii pe însemnările sale. Dan avea impresia că e conştient că i se ascunde o parte din adevăr şi era tentat să scormonească mai departe. Dar, în cele din urmă, aprobă din cap. Dan se putea întoarce la locul lui. Apoi, foarte curînd, totul se termină.

Se întoarseră acasă şi luară dejunul cu toţii, iar Dan îi întîlni pe ceilalţi doi copii ai lui Jane, Anne şi Paul. Anne i s-a părut că are aceeaşi fire ca şi sora ei mai mare; dar cu Paul n-ajunse nicăieri, singura lui consolare fiind că încercările lui Andrew de a-l înveseli pe băiat nu aveau nici ele mai mult succes. Avea ceva ciudat, retras şi supărat, şi părea hotărît să nu li se alăture; parţial, un Oreste decis să răzbune moartea tatălui său şi parţial decis să-şi nege orice apartenenţă la această familie. Şi el era destul de înalt pentru vîrsta lui, semănînd aici cu Anthony, dar total lipsit de comportarea directă a acestuia. Părea hotărît să nu privească niciodată pe nimeni în faţă. Jane încerca să-i găsească scuze, dar Dan o simţea îngrijorată.

Dan nu avu ocazia să vorbească singur cu Jane, Andrew venise pregătit să organizeze weekendul în care familia avea să se reunească la Compton şi sugeră nu săptămîna viitoare, ci următoarea. Anne se întorcea la Florenţa, Roz nu era sigură dacă putea veni, însă Dan acceptă invitaţia şi spera s-o poată aduce şi pe Caro. Apoi reieşi că Jane voia să-l ducă pe Paul înapoi la Dartington lunea următoare vizitei la Compton şi Dan se alătură şi el organizării întîlnirii. El şi Caro vor veni la Oxford să-i ia şi să-i ducă la Compton, după care Dan îi va duce pe amîndoi în Devon. Jane şi fiul ei puteau să stea duminică noaptea la Thorncombe şi ea putea lua apoi orice tren spre casă. A văzut că Jane era pe punctul să refuze şi se întoarse spre Paul, în căutarea unei aprobări tacite; el ridică din umeri: „Mi-e indiferent", dar din ton reieşea contrariul. Dan îşi găsi însă o aliată mai bună în Rosamund. În timpul dejunului, descoperise că îi plăcea tare mult de ea: avea ceva spontan, deschis, în timp ce Jane rămînea ascunsă în spatele unui văl. Andrew începuse s-o necăjească în legătură cu Germaine Greer şi mişcarea de emancipare a femeii şi Dan aprecie franchețea tinerei fete. Nu avea trăsăturile frumoase ale lui Jenny, dar în multe alte privinţe avea aceleaşi calităţi ca ea. Îl duse din nou cu maşina la gară şi de data aceasta o făcu să-i promită că vor lua într-o zi masa împreună, la Londra.

A doua zi după anchetă sosi „prima contribuţie" a lui Jenny. Dan a avut un şoc: mai puţin din cauza criticilor la adresa lui, cît datorită felului în care Jenny se putea distanţa; o anume obiectivitate acută, prea acută, acel „tu-şi-eu" transformat în „ei". Faptul că putea scrie atît de sincer îl miră mai puţin, căci îi citise o dată, fără să ştie ea, o scrisoare către cei de acasă pe care nu apucase s-o expedieze. Scria despre Los Angeles şi despre film. Era adresată unei colege actriţe şi era evident menită s-o amuze; dar, chiar şi acolo, Dan simţise o uşoară alienare, revelaţia unei persoane necunoscute lui.

Dragostea e atît de ciudată. De la începutul tuturor timpurilor, încercăm să trăim cu iluzia că îi apropie pe cei care se iubesc; ceea ce şi face, evident, pe multiple căi, fizice şi psihologice. Dar iluzia se mai bazează şi pe nişte presupuneri oarbe, prima din ele fiind că natura celui iubit, aşa cum apare în prima fază a pasiunii, este personalitatea sa reală şi permanentă. Dar această fază reprezintă de fapt un echilibru nespus de fragil între iluzii reciproce, un angrenaj atît de fin împletit, încît cel mai mic atom de praf – intruziunea unor dorinţe, gusturi, atitudini necunoscute pînă atunci, orice informaţii noi introduse în idilă – îl pot într-o clipă bloca. Eu ştiam acest lucru, învăţasem să-l detectez, aşa cum înveţi să detectezi la anumite plante semnele unei boli cunoscute. De cîte ori o întîlnisem pe Jenny, avusesem deja, de la început, unele mici experienţe de acest gen. Cînd a descoperit că tata a fost preot, timpul s-a oprit în loc zece minute; dar asta mă făcea să par uşor comic şi m-a iertat. Asimilate, aceste obstacole ameninţătoare devin odgoane. Vreau să spun că scrisoarea ei a oprit, pentru mine, timpul în loc o dimineaţă întreagă; aşa cum fac unele cronici teatrale. În clipa cînd am vorbit din nou cu ea, întîmplător chiar în

aceeaşi seară, căci m-a sunat din California, în timpul pauzei de prînz, îmi revenisem, deşi nu eram gata s-o recunosc.

— A sosit?

— Da.

— Şi mai vorbeşti cu mine?

— Aşa şi aşa.

— Dan.

— Da, Jenny.

— Hai, spune ceva.

— N-am de gînd să-ţi spun că nu mă aşteptam să fii capabilă să scrii aşa ceva.

— Chiar *eşti* supărat.

— Doar puţin uluit că poţi fi atît de cinstită.

— Nu e vorba de tine. E o idee pentru un personaj.

— Mincinoaso.

— Azi mi-am uitat de două ori replica. Gîndindu-mă la tine. Dorind să n-o fi expediat.

— Scrii foarte bine.

— Aş vrea s-o arzi. Să pretinzi că n-ai citit-o niciodată.

— Nici vorbă.

Tăcere.

— E numai pentru că îmi lipseşti atît de mult. Vorbesc cu hîrtia, în loc să vorbesc cu tine. Asta-i tot.

— Dar mult mai deschis.

— Nu întrebi de ce îţi simt atît de mult lipsa.

— Spune-mi.

— Am hotărît să accept rolul. Am spus da.

— Bun. Te sfătuisem s-o faci.

— Acum simt că am tăiat toate punţile din spatele meu. Ţi-am făcut eu munca ta murdară.

— Nu fi absurdă.

O clipă nu zise nimic.

— Ştii de la cine am învăţat să fiu mai sinceră, nu?

— Atunci profesorul se simte depăşit de elevă. Gelozie profesională.

Urmă o nouă pauză. Mi se părea că-i aud respiraţia, mai puternică şi mai rapidă: se simţea frustrată.

— Şi profesorului îi este foarte teamă că dacă nu-şi ia un aer vexat, n-ai să-i mai trimiţi nici o scrisoare. Continuă să tacă. Nu poţi să te opreşti aici.

— Am încercat să-ţi spun ce am simţit. La început.

— Mă interesează ce simţi.

— Simt că eşti primul om care va fi sugrumat prin satelit.

Am continuat pe acelaşi ton încă vreo cinci minute, deşi am sfîrşit prin a-i da de înţeles că nu vorbeam astfel din resentiment, ci din dorinţa de a o tachina, aşa după cum şi hotărîrea ei – „dacă mai scriu ceva, n-o să-ţi mai trimit“ – era luată, ştiam, din motive similare. Pînă la sfîrşitul convorbirii, eu am devenit cel care trebuia iertat. Mi s-a reamintit că, în timp ce eu aveam în faţă o seară plăcută în „biroul meu cu pereţii îmbrăcaţi cu cărţi“, ea îşi va petrece după-amiaza

goală, în pat cu Puţă. Nu împărtăşea dezgustul afişat de unele actriţe pentru scenele de acest gen şi cea pe care o scrisesem (bineînţeles, cu mult înainte să i se încredinţeze ei rolul) viza momentul post coital şi era mai degrabă comică decît pasionată. Ştiam că nu ardea de nerăbdare să joace secvenţa, dar a închis telefonul înainte ca eu să-mi dau seama că mă sunase nu atît pentru a primi o mică încurajare, cît pentru a discuta ce-mi scrisese. A doua zi m-am sculat dis-de-dimineaţă ca s-o sun la Cabană, cînd ştiam că se întoarce acasă. Scena nu mersese prea prost, nu fuseseră prea multe reluări pentru fiecare secvenţă şi ne-am împăcat: mă prefăcusem, nu mă simţeam cu adevărat jignit şi voiam să-mi mai trimită şi alte scrisori.

Nu mi-au plăcut niciodată înmormîntările, poate pentru că una din ciudăţeniile tatii era să conteze pe prezenţa mătuşii Millie şi pe a mea ori de cîte ori oficia la înmormîntarea vreunei notabilităţi oricît de neînsemnate a satului şi asistasem la atîtea ceremonii neplăcute de acest fel. Înmormîntarea lui Anthony nu m-a făcut să-mi schimb părerea. Versiunea catolică a ritualului aducea o variaţiune neînsemnată: un mic discurs universitar, foarte drăguţ, ţinut de unul dintre colegii lui, ca un omagiu adus defunctului. Evenimentul atrăsese o audienţă mai puţin numeroasă decît mă aşteptasem. Dar mai tîrziu Jane mi-a spus că încurajase lumea să nu participe. În orice caz, erau destui pentru ca salonul să fie arhiplin, în timpul tentativei mic-burgheze de praznic, la care Jane invită lumea, la întoarcerea de la cimitir.

În ziua aceea de-abia dacă am putut schimba cîteva vorbe cu ea, dar am urmărit-o cu privirea. Părea mult mai crispată decît la anchetă, poate pentru că trebuia să joace genul de rol care pretindea ea că o depăşea acum, atîtea întrebări politicoase, zîmbete ca răspuns la condoleanţe, conversaţii distinse. La slujbă şi la cimitir purtase o haină neagră, dar dedesubt, ca o frondă, purta o rochie maro cu alb, în stil rustic dar elegant, cu un colier de mărgele negre; şi, curios, această îndrăzneală, ca şi vivacitatea cu care, la întoarcerea de la cimitir, se ocupa de invitaţii cu care era mai puţin intimă, o făceau să pară şi mai fragilă şi distantă. Rochia nu era decît un gest minor, dar foarte vizibil, de rebeliune împotriva convenţiilor.

La cimitir m-am uitat la ea cînd sicriul a fost coborît, cenuşă din cenuşă, ţărînă din ţărînă. Îl ţinea pe Paul de mînă şi avea ochii uscaţi. Cele două fete şi Caro, aşezată între Nell şi mine, şi chiar şi Nell erau evident mişcate; dar faţa lui Jane, cîteva clipe, înainte să-şi plece capul avea o expresie aproape de indiferenţă, umbră a aceluiaşi resentiment îngropat pe care îl simţisem la ea în prima seară, cînd sosisem la Oxford. Presupun că, în astfel de ocazii, inconştient, toată lumea se uită la văduvă şi nu eram eu singurul. Jane o ştia şi comportarea ei era un fel de luare de poziţie. Mă gîndeam la bărbatul de la Harvard, dacă ştia cum să se comporte cu femeia dificilă care devenise acum. Ştiam că el nu era acolo, căci reuşisem să schimb vreo două vorbe cu Roz înainte de a ne aduna la cimitir. Încercam să ghicesc la ce se gîndea maică-sa, în spatele măştii de circumstanţă, cînd, în salon,

veni să ne umple din nou paharele cu sherry. Stăteam cu Caro şi cu o mătuşă mai în vîrstă a lui Anthony.

— Mai poţi, Jane?

— Da. Ce-a fost mai rău a trecut. Cu asta mă descurc.

Aruncă o privire în spate, unde erau cîţiva dintre prietenii catolici ai lui Anthony, unii dintre ei în sutane; şi se strîmbă spre mine:

— Nu cumva ştii vreun rit bun de desanctificare?

— Poate că dacă ai lua-o în rîs, te-ar ajuta mai mult.

— Crezi?

Dar apoi se îndepărtă, ca şi cum nu i-ar fi păsat cît de convenţională părea.

Înainte de weekendul petrecut la Compton, am invitat-o pe Roz la masă. A însemnat o uşoară jignire adusă lui Caro, care deveni curioasă de cum i-am spus că Anthony îmi dezvăluise unele lucruri despre care nu-i puteam vorbi lui Roz decît dacă eram singuri; dar am îmbunat-o făcînd-o să-şi piardă într-o seară o oră cu mine, scormonind într-un magazin cu bijuterii vechi, ca să căutăm ceva care, după părerea ei, i-ar plăcea lui Roz şi pe care să i-l ofer ca o penitenţă pentru toţi anii în care o lipsisem de cadouri de ziua ei. În cele din urmă, am căzut de acord asupra unui colier de argint şi agate şi Caro (dacă nu le poţi învinge, cumpără-le) îşi alese şi ea un fleac care se întîmplase să-i placă.

Roz a părut încîntată şi surprinsă de cadoul meu; şi-a scos imediat mărgelele pe care le purta şi le-a pus pe cele de la mine. Seara a fost foarte plăcută. Mi-a spus cîte ceva despre viaţa ei de la serviciu şi cea privată; apoi am început să discutăm despre trecut. I-am făcut o relatare mult mai amănunţită decît intenţionasem iniţial, deşi am ascuns pînă şi cea mai neînsemnată sugestie că între maică-sa şi mine existase vreodată altceva în afară de prietenie. Am luat vina asupra mea, am încercat să-i explic motivele greşite în legătură cu piesa şi m-am asigurat că îşi dădea seama că reacţia părinţilor ei fusese singura reacţie posibilă. Se părea că o parte din astea le mai discutase şi cu Jane; şi mi-a relatat cum Jane îi spusese o dată despre mine că n-ar fi trebuit niciodată să mă căsătoresc cu Nell şi că nu eram singurul vinovat. O clipă am avut impresia că Jane însăşi fusese atunci pe punctul de a-i mărturisi totul fetei din faţa mea.

— Ţi-a spus şi de ce?

Zîmbi.

— Îi sînt doar nepoată. Dar şi eu o găsesc, uneori, cam greu de suportat.

— S-a schimbat. Mult mai mult decît mama ta, cred.

— Tocmai asta e problema ei. A lui Jane. Că nu s-a schimbat. În ciuda faptului că vorbeşte tot timpul despre asta.

— Nu-i iei în serios proiectele?

— Am să cred cînd am să văd. Ştii, e din cauza catolicismului ei. Pe undeva tot mai subzistă. Poate foarte bine să ia parte la toată slujba de înmormîntare cu un aer dezgustat, de parcă i-ar puţi ceva. Să vorbească despre „corbi" şi toate celelalte. Dar în adîncul sufletului ei,

nimic nu s-a clintit. În mod ciudat, din punct de vedere psihologic, a rămas tot la vechea poveste cu păcatele... şi doctrina culpabilităţii.

— Dar transferate la altă credinţă?

— Mai discutăm cîteodată în contradictoriu.

— Şi ea nu e de acord?

— De obicei bate în retragere. Eu n-am trecut prin ce a trecut ea. Eu n-am cum să ştiu. Etcetera.

N-a fost greu, după ce îi făcusem lui Roz ceva ce aducea a confidenţe, s-o determin să vorbească despre părinţii ei. N-am descoperit de fapt nimic de care să nu-mi fi vorbit deja Anthony şi Jane... sau pe care să nu-l fi ghicit singur. Era mai mult ideea unui nou punct de vedere în legătură cu fapte deja cunoscute; o ironie dramatică. Roz avea obiceiul, destul de grăitor, de a-i spune mamă-sii pe nume, dar spunea „tatăl meu" ori de cîte ori se referea la Anthony; ceea ce părea să reflecte realitatea, aşa cum fusese ea în casa lor în ultimii ani... Nu avea nimic de-a face cu situaţia obişnuită cînd femeile se unesc împotriva capului familiei, ci cu existenţa unei zone de tăcere impenetrabilă între inteligenţele feminine şi cea a bărbatului. Repetă o frază foarte asemănătoare cu ceva ce-mi spusese Jane: „toate subiectele de conversaţie pe care trebuia să le evităm". Nu că nu l-ar fi iubit, doar că nu ştiuse să se apropie de el decît într-un mod foarte convenţional, uneori era „groaznic, parcă am fi fost copiii lui adoptivi şi trebuia să se străduiască să pară că se interesează de noi". Am întrebat-o dacă faptul că au urmat-o pe Jane, renunţînd la catolicism, l-a dezamăgit.

— Evident. Dar totul s-a petrecut destul de bine la vremea aceea. Eu aveam şaisprezece ani, Jane ştia ce simt... ne-am dus într-o zi numai eu cu el, într-una din vînătorile lui de orhidee şi i-am mărturisit totul – şi a fost de-a dreptul minunat. A vorbit despre incertitudine şi credinţă... ştii tu, ca şi cînd ar fi fost o problemă de filozofie. M-a rugat să mai fac o încercare. Dar cînd la sfîrşitul trimestrului următor i-am spus că sentimentele mele rămăseseră neschimbate, n-a mai făcut nici o obiecţie. A fost cît se poate de rezonabil, n-a încercat niciodată să mă atragă din nou. Cred că, în cazul lui Anne, a renunţat de la bun început – şi a acceptat că era vorba de acelaşi lucru. Acum văd cît de mult l-a izolat de noi. E absurd, dar a mers pînă acolo încît ne-a ferit să ne amintim că existase vreodată vreo problemă. Catolicii care nu cunoşteau situaţia veneau uneori la cină sau cine ştie de ce şi începeau, fără nici un gînd ascuns, să pălăvrăgească despre religie. Imediat se aranja în aşa fel încît omora orice încercare de a se continua discuţia. Tăcu, apoi adăugă: I-am pomenit despre asta ultima oară cînd l-am văzut. Că am abandonat credinţa.

— Ca să vezi dacă s-a simţit jignit?

— Îmi ceream iertare că *l-am jignit.*

— Ce a spus?

— Că mă preferă aşa cum sînt, nu aşa cum mă forţase el să fiu.

Buza începu să-i tremure şi-şi înclină capul.

— Hai să schimbăm subiectul.

— Nu. Scutură din cap şi-mi zîmbi. Îmi... Doar că... acum e prea tîrziu.

— Era foarte cinstit şi foarte timid cînd era vorba să-şi exteriorizeze emoţiile, Roz. E o combinaţie ucigătoare, cînd ai în faţă muritori de rînd.

— Da, ştiu.

— Şi posibilul tău tată vitreg e mai deschis?

— Oh, Peter e un tip cumsecade. Se spune că e de o inteligenţă sclipitoare, dar îi place să se bucure de viaţă. De fapt, poate fi aproape un clovn, cînd vrea.

Îmi povesti cîte ceva despre el. Era din nord, din Tyneside, fiul unui muncitor de la şantierul naval, „dar n-ai zice". Intrase ca bursier la Oxford. Fusese apoi studentul lui Anthony. Un student eminent, care a făcut carieră. Avea doi copii din prima căsătorie; divorţul se dăduse în favoarea soţiei. La vremea respectivă, poza în mare seducător. Fata era o studentă a lui şi povestea făcuse mare vîlvă.

— De ce nu s-a căsătorit cu ea?

— Sinceră să fiu, habar n-am. Jane zice că el a vrut, dar s-a întîmplat nu ştiu ce. Fosta lui soţie e ceva mic şi enervant, continuă să locuiască la o aruncătură de băţ de noi.

— Da. Am auzit.

Îmi aruncă o privire amuzată.

— Se pare că ai auzit îngrozitor de multe în noaptea aceea.

— Gestapo-ul ar fi fost mîndru de mine.

— Sînt pur şi simplu uluită că aţi ajuns să discutaţi toate astea.

Am plecat capul.

— Roz, tatăl tău mi-a încredinţat un fel de misiune. El nu ştia, bineînţeles, de Peter, ceea ce mă lasă puţin în afara jocului. Dar m-a rugat să nu las să se redeschidă breşa. Şi aş vrea tare mult s-o pot face. Nu numai pentru că m-a rugat el. Cu voi toţi. Dacă asta poate servi la ceva.

— Cred că a servit deja destul de mult. Şi noi am stat de vorbă, în ziua aia, după ce te-am dus la gară.

— Atîta vreme cît n-a simţit că am forţat-o să spună prea multe.

Zîmbi.

— Ea a simţit că te-a forţat pe tine să asculţi prea multe.

— Cel puţin avem un intermediar bun.

Îşi atinse colierul de agate.

— Care acum a fost mituit fără ruşine.

Apoi am vorbit despre Paul şi despre alte lucruri. Roz trebuia să lucreze sîmbăta următoare şi se văzuse nevoită să renunţe la ideea de a veni cu noi la Compton. Dar promise că va veni la primăvară la Thorncombe, cu prietenul ei. Insistenţa mea nu era dictată numai de nevoia de a strînge relaţiile familiale. De cînd reintrasem pe orbita familiei, începusem să-mi amintesc vag de atmosfera de altădată, de locul acesta aşa cum fusese odinioară, cu mult înainte să-l fi cumpărat eu; amintirile erau de fapt motivul real pentru care cumpărasem ferma... dacă fantomele se pot cumpăra. Dar vor fi nevoite să mai aştepte puţin înainte să le evoc aici.

Compton

Vineri Caro decretă că își va acorda o după-amiază liberă și pornirăm imediat după masa de prînz – cu Volvo-ul meu, nu cu Mini-ul ei. Avusese o tresărire neplăcută cînd aflase că i se făcuse program pentru acel weekend – îngrijorată că trebuia să-și liniștească conștiința mărturisindu-i totul lui Nell și pentru că trebuia să meargă acolo cu mine –, dar asta a fost tot. De fapt ne dusesem la înmormîntare înțeleși că va căuta un moment să vorbească cu maică-sa acolo. Dar în ziua aceea, cînd să sară obstacolul, pe Caro o părăsise curajul și nu pot să-i găsesc nici o vină. Nu era nici locul, și nici momentul potrivit, iar revederea cu atîtea persoane din Oxford îi provocase lui Nell, o dată întorși acasă, un soi de sociabilitate febrilă. Din nou, în drum spre Londra, m-am văzut în postura neobișnuită de a apăra mama în fața acuzațiilor aduse de fiică – deși îmi dădeam seama că nu eram prea convingător. Fusesem prea multă vreme „partea vătămată" pentru a nu agreea ideea că, acum, rolurile se inversaseră.

În timpul celei de a doua călătorii la Oxford, Caro a fost puțin cam exuberantă. Regăseam la ea ceva din febrilitatea mamei, dar nu i-ar fi făcut deloc plăcere dacă i-aș fi spus-o. Era clar că voia astfel să-și ascundă îngrijorarea: se temea de reacția lui Nell în discuția despre Barney și se temea de reacția mea la această primă vizită la Compton. Începu din nou să-mi facă tot felul de recomandări, ca și cum ne-am fi dus la niște oameni complet străini, amintindu-mi că totul era ca în *Country Life* și trebuia să „mă port cum se cuvine"...

În zilele care trecuseră, printr-o înțelegere tacită, nu pomenisem nici unul nimic despre Barney. Chiar cînd ieșea seara în oraș, se întorcea întotdeauna acasă, de obicei pe la douăsprezece. O dată s-a întîmplat să fiu încă treaz și să o aud intrînd tiptil în casă pe la trei dimineața; dar n-am zis nimic. Arăta permanent obosită, dar oricît m-am străduit să descopăr, nu părea deloc nefericită. Avea să se mute în noul apartament în cursul săptămînii următoare și mă consolam cel puțin cu ideea că de acum nu va mai fi nevoită să plece, la ore imposibile, dintr-un pat sau dintr-un apartament de împrumut. Nu-mi dădeam seama de ce, în aceste condiții, ținea neapărat să se întoarcă noaptea acasă, dar era un subiect pe care îmi impusesem să nu-l discut. În alte privințe însă, ajunsesem să ne înțelegem mult mai bine. Îi vorbeam despre Jenny, despre Abe și Mildred; chiar și despre

motivele pentru care am părăsit-o pe maică-sa pentru Andrea. Apoi, într-o seară cînd stătea acasă, a văzut pe biroul meu paginile mîzgălite, pline de corecturi, ale unei scene din scenariul despre Kitchener, la care lucrasem toată ziua ; n-a spus nimic dar peste vreo oră, la cină, m-a întrebat dacă nu voiam să încerce ea să le bată la maşină.

— Nu merită. E departe de a fi versiunea finală.

— M-am gîndit că...

Am ezitat o clipă, apoi m-am ridicat, m-am dus şi am luat hîrtiile ; m-am întors, le-am pus lîngă ea şi am sărutat-o pe creştet. Se jucă de-a secretara vreo jumătate de oră şi am folosit paginile dactilografiate pe care mi le-a adus ca punct de plecare pentru un scurt curs adhoc despre arta de a scrie un scenariu. Scena era încă foarte slabă şi i-am explicat de ce. Era de fapt o lecţie pe care mi-o ţineam mie însumi. Devenise deodată copilul mai mic, pe care nu-l cunoscusem niciodată: plină de întrebări... înţelegînd, poate pentru prima oară, ce implica această muncă. Nu era cel mai important subiect pe care ar fi trebuit să-l discutăm, dar ne-a ajutat.

Am sosit la Oxford. De data aceasta, am avut ocazia să constat efectiv afecţiunea sinceră dintre mătuşă şi nepoată. Jane era şi ea mult mai relaxată decît la înmormîntare ; îţi făcea impresia că reuşise în sfîrşit să scape de un coşmar, că îşi redobîndise siguranţa de sine. Ne servi ceaiul şi apoi mă duse sus, în timp ce Caro spăla vasele, ajutată, cu vădită lipsă de entuziasm, de Paul. În cameră se afla o cutie mică de carton cu cărţi şi articole de botanică despre orhidee, pe care Anthony dorise să mi le lase mie.

— N-am pus chiar toate desenele şi însemnările lui şi alte chestii de genul ăsta. Pentru moment, lucrurile astea nu-l interesează pe Paul, dar m-am gîndit că poate într-o zi o să-i facă plăcere să le aibă.

— Bineînţeles. Şi dacă va dori vreodată şi cărţile astea...

— Îmi pare rău că e atît de puţin comunicativ. E timpul să se întoarcă la colegiu şi...

— Nu prea se împacă cu ideea?

— În momentul de faţă, e greu să ştii ce gîndeşte. Cred că are nevoie să fie ori singur cu mine, ori departe de mine. În ultimele zile atîta lume a venit pe la noi. Pentru un copil destul de inteligent, e foarte puţin rezonabil.

Dar ca şi cînd s-ar fi gîndit că nu e cinstit să se descarce de poverile ei pe spinarea mea, îmi zise zîmbind:

— În orice caz, pe Roz ai cîştigat-o.

— Şi ea m-a cîştigat pe mine.

— M-a scos din pat la miezul nopţii ca să-mi povestească despre seara pe care aţi petrecut-o împreună. Adăugă : Şi de cadoul tău, care nu era neapărat necesar, dar care i-a plăcut tare mult.

— Caro l-a ales.

— Era încîntată.

Privi în jos spre cutia de cărţi dintre noi, conştientă că aşteptam de la ea altceva în afara acestor banalităţi. Am întrebat:

— Supravieţuieşti?

— Printr-un soi de miracol.

— Veşti din America?

— Mi-a scris.

În vestibul, telefonul începu să sune şi se duse să răspundă.

Cînd a terminat de vorbit, Caro şi Paul urcaseră şi ei şi momentul confidenţelor trecuse.

Conversaţia a fost, bineînţeles, reluată în maşină, dar cumva toată atmosfera era dominată de adolescentul încruntat, aşezat pe bancheta din spate, alături de mama sa. Cerul era plumburiu ; nu bătea vîntul, nu ploua şi era destul de cald, dar perdeaua de nori grei, imobili, era apăsătoare. Dacă am fi avut nevoie de o prezenţă umană care să prezideze această atmosferă melancolică, Paul ar fi fost cel mai indicat pentru rol. Caro se dădea peste cap să-l atragă în conversaţie ; îi răspundea la întrebări, dar nu continua nimic din proprie iniţiativă. Dacă se spunea ceva care ne făcea pe noi ceilalţi să zîmbim, el se uita la Jane – l-am surprins o dată sau de două ori uitîndu-mă în oglinda retrovizoare –, dar nu ca un copil care se uită la părinţi căutînd o îndrumare pentru felul în care trebuie să reacţioneze, ci mai curînd cu un soi de reproş, ca şi cînd ar fi acuzat-o că joacă teatru... chiar dacă Jane o făcea numai din politeţe. Şi stătea în maşină, dar mult pe spate, crispat, asemenea cuiva care nu are încredere în şofer. Mi-a trecut prin cap, pe cînd urcam prin Cotswolds, că poate voia să stea în faţă şi i-am propus să schimbe locul cu Caro.

— Nu, e foarte bine aici.

— „Mulţumesc", îi şopti Jane.

Lăsă să treacă un timp înainte de a vorbi, atît cît să scoată în evidenţă faptul că i se impusese.

— Mulţumesc.

Comportarea lui era atît de absurdă, încît a început să-mi fie milă de el. Era clar că moartea lui Anthony îl afectase mult mai serios decît era dispus s-o arate, şi-mi puteam încă aminti destul de bine de propria mea copilărie şi de această stare de spirit, cînd orice semn de afecţiune, ca şi orice remarcă bine intenţionată, nu făceau decît să mă determine să mă închid şi mai adînc în carapacea mea. Dar nu-mi aminteam ca aerul ăsta bosumflat să fi durat, la mine, mai mult de o zi. Am hotărît să-l lăsăm cu necazurile lui şi cînd Caro înregistra o nouă înfrîngere, i-am atins uşor braţul, reuşind să-i fac semn că n-avea rost să mai încerce.

Am sosit la Compton pe înserat. Poarta cea mare de lîngă căsuţa portarului – căsuţa era acum locuită de unul din tractoriştii lui Andrew – era larg deschisă şi am înaintat pe una din acele alei nesfîrşite, unde ai nevoie de o caleaşcă sau măcar de un Rolls, dacă vrei să-ţi faci o intrare corespunzătoare. Am oprit maşina în faţa clădirii cenuşii, în stil palladin ; platformă cu pietriş, urne şi balustrade impresionante, jumătate din faţadă într-o sumbră obscuritate – botezaseră partea aceea „aripa îngheţată", încălzirea ei fiind mult prea costisitoare, afară doar de ocazii cu totul speciale, dar ferestrele înalte şi graţioase de la parterul celeilalte aripi străluceau ospitaliere în

întunericul care se lăsa. Se deschise o uşă : apăru Andrew, purtînd un pulover alb gros, pe gît, Nell zveltă alături de el, apoi o fetiţă dolofană de vîrsta lui Paul, în pantaloni de călărie, sora vitregă a lui Caro, Penelope sau Penny, apoi doi setteri irlandezi. Oameni şi cîini coborîră treptele şi urmară strîngeri de mîini, îmbrăţişări, urări de bun venit ; apoi Andrew mă ajută cu bagajele. Cînd am intrat în marele hol, splendid proporţionat, am văzut un băieţel în halat de casă, aşezat pe o treaptă, la prima turnantă a scării.

— Asta-i Prîslea, zise Andrew. E încă în carantină.

Jane şi Caro s-au oprit la picioarele scării să vorbească cu băiatul şi taică-su mă duse şi pe mine spre el.

— Andrew, el e tăticul lui Caro. Spune săru' mîna.

Copilul îşi tîrşîi picioarele pe scară şi lăsă capul în jos :

— Săru' mîna, domnule.

Nell şopti :

— A făcut repetiţie toată după-masa.

Nu ştiu ce vînduse Andrew pentru a-şi menţine domeniul, dar era clar că nu vînduse nici tablouri, nici mobilă şi interiorul casei a fost un şoc pentru mine. Mă impresionase şi mai demult, cînd împlinise el douăzeci şi unu de ani, dar nu mă aşteptam să fiu atît de impresionat şi acum. Cred că ceea ce surprindea nu era atît decorul în sine, cît faptul că încă mai existau în Anglia zilelor noastre oameni care puteau trăi în asemenea ambianţă. Nu avea nimic din răceala muzeistică a marilor castele deschise publicului, era clar că în această casă se trăia, şi încă cu o uşoară lipsă de conformism, deşi persista totuşi ceva artificial : spaţiile imense şi eleganţa sa, mobilierul din secolul al XVIII-lea şi vasele şi tablourile îi dădeau un aer ireal. Ne instalaserăm în salon şi stăteam într-un semicerc larg în faţa căminului, dar trei sferturi din cameră rămăseseră neocupate. Era aproape ca un decor de cinema, cu spaţiul liber din spatele nostru lăsat pentru aparatul de filmat. Ni se servi cîte ceva de băut ; Nell se aşezase cu picioarele sub ea, pe covorul din faţa căminului, în timp ce Andrew, răsturnat în fotoliu, discuta cu mine despre maşini ; se gîndea să încerce şi el un Volvo. Penny, care semăna izbitor cu Andrew şi-i moştenise conformaţia durdulie, stătea pe o canapea imensă, între Caro şi mătuşa ei, în timp ce Paul, la fel de tăcut ca şi pînă acum, se afundase într-un fotoliu.

Încercam din nou s-o reevaluez pe Caroline, întrebîndu-mă prin ce minune reuşise să se elibereze de toate astea şi amintindu-mi că n-o întrebasem niciodată ce nu-i plăcea la Compton (nu mă refer la oameni, ci la locul în sine). Trebuie să fi existat ceva, izolarea, atmosfera provincială, impresia de irealitate din acest castel în comparaţie cu modul în care trăia restul ţării — şi poate ceva mai profund, un fel de sfîşiere, o breşă în însuşi sufletul locului. Şi am mai făcut şi unele speculaţii în legătură cu Jane, referitor la modul în care reuşea să împace toate astea cu noile ei înclinaţii politice... cu Gramsci şi cu filozofia praxis-ului. În această privinţă, începeam să suspectez că Nell şi Roz erau mai aproape de adevăr decît presupusesem la început. De cînd Jane îmi aruncase în faţă noile ei convingeri, subiectul nu mai fusese menţionat şi gestul ei

îmi apărea tot mai mult ca o sfidare, un gest histrionic, dacă nu chiar isteric... sau, mai exact, reflectarea unei „conştiinţe pline de contradicţii"; sau, dacă voiai să fii mai indulgent, un gest de autoeliberare; însă, oricum, în esenţă rămînea numai un gest. Dar în ciuda acestor lucruri, mă bucuram că e acolo.

Nell începu să expună programul vizitei noastre. Nu includea decît o singură obligaţie mondenă, un oarecare Miles Fenwick şi soţia sa, Elizabeth, fuseseră invitaţi la masă, sîmbătă seara.

Caro zise:

— O, sper că n-ai invitat-o şi pe nesuferita de fiică-sa?

— Draga mea, nu sînt total lipsită de tact. De fapt pe tine, Dane, doreşte să te întîlnească.

— Pe mine?

— Puţin din interes. Viitorul lor ginere – care se va căsători cu sora celei „nesuferitei" pe care Caro o iubeşte atît – încearcă să lucreze în cinematogafie. Cred că vrea mai degrabă să-şi investească banii în ceva şi a intrat în relaţii cu un oarecare Jimmy Knight. Ai auzit vreodată de el?

— Nu. E o casă de filme?

— O să-ţi spună el. De fapt, Miles nu doreşte decît să fie convins de cineva că toată povestea asta nu e o nebunie a ginerelui său.

— Aş minţi dacă i-aş spune altfel.

— De căsătorit, se vor căsători oricum. Practic, n-are mare importanţă.

— Atunci poate ar fi mai bine să-l mint.

— Nu. Spune-i ce gîndeşti. Mă tem că din prezentarea mea ţi-am lăsat impresia că e un idiot. Dar de fapt e deputat.

Jane murmură:

— Incontestabilă dovadă de inteligenţă.

Andrew şi cu mine am rîs, iar Nell o ameninţă cu degetul:

— Încă o glumă de felul ăsta şi te aşez lîngă el la masă.

Se întoarse spre mine.

— Dacă ai putea să stai cu el de vorbă cîteva minute. Te rog.

— Bineînţeles.

— Alte puncte din program: călărie, plimbări, vizitarea domeniului în compania unui ghid, ping-pong...

— Tenis de masă.

Era Paul. Toată lumea se întoarse spre el. Cu un gest al mîinii, îşi dădu pe spate părul negru şi lung, apoi îşi privi fix genunchii.

— Aşa se spune corect.

— Mă scuzaţi. Tenis de masă.

Caro zise:

— Vorbeşti de parcă am fi la unul din hotelurile alea oribile de la mare.

— E numai un hotel oribil de la ţară, iubito.

Andrew interveni.

— Joci biliard, Dan?

— Am jucat în America. Principiile sînt aceleaşi.

Andrew îmi făcu cu ochiul.

— Atunci, noi ne-am aranjat.

Nell întinse un braţ acuzator.

— Dar fără ştii-tu-ce.

— Sigur, fată dragă. Departe de mine...

Mă privi cu un aer sever.

— Să fii cu ochii pe el, Dan. Săptămîna trecută s-a dus în sat şi le-a umflat bieţilor pensionari banii de bere trişînd la biliard.

— Baliverne, îmi îndeplineam obligaţiile de castelan. Se aşteaptă întotdeauna să cîştig. Îi făcu cu ochiul lui Jane. Dacă n-aş face-o, nu şi-ar mai ridica pălăria în faţa mea, dezvelindu-şi bietele lor frunţi asudate de atîta exploatare.

Jane zîmbi.

— Nu ridic mănuşa.

— Iar am ratat.

Nell se strîmbă uşor spre mine. Tot mai stătea în faţa focului, proptită într-un cot.

— Mai zilele trecute am fost la grajduri şi cei doi văcari erau acolo şi ciobanul şi tractoriştii şi Dumnezeu mai ştie cine, toţi îngrămădiţi în jurul lui Andrew, şi m-am gîndit cît de bine, cît de minunat se pricepe să-i pună pe toţi la treabă... dar nici pomeneală. Erau pariurile la fotbal. Erau toţi preocupaţi unde să-şi pună săptămîna asta nenorocitele alea de cruciuliţe.

— E o treabă foarte serioasă. Un nou opiu pentru mase.

Nell îşi flutură o mînă în direcţia lui.

— N-aş fi zis nimic dacă ar fi fost numai un plan diabolic pentru a le abate atenţia de la a cere salarii mai mari. Dar el e mai rău ca ei. Se uită la Caro. Ştii ce-a făcut cu cîteva zile înainte de Crăciun ? I-a oferit pastorului o parte din cîştig, dacă la slujba de vecernie se va ruga să cîştige echipa pe care pariase excelenţa sa.

Caro zîmbi.

— Şi ce-a zis preotul ?

— I-a zis-o. A spus că mai bine s-ar ruga pentru sufletul lui Andrew.

Penny interveni.

— Dar, mami, a spus-o în glumă.

— Nu mai fi tu aşa sigură.

I-am întîlnit privirea lui Jane, un zîmbet complice ; ştiam amîndoi că Nell încerca să fie drăguţă, să ne facă să ne simţim bine, sugerîndu-ne că are şi ea probleme pe care noi doi aveam tendinţa să le minimalizăm ; dar de fapt ne dovedea contrariul.

Cîteva minute mai tîrziu, am fost preluat de Andrew. Masa de biliard, într-o pivniţă de la subsol, era de format redus şi vizibil uzată, iar boilerul instalaţiei de încălzire centrală, plasat undeva în apropiere, se auzea uruind cu intermitenţe. Tot aici era şi o masă de ping-pong şi, nu ştiu din ce motiv, şi o maşină cu un joc mecanic.

În timp ce plasa cadrul, Andrew mă privi şi-mi făcu cu ochiul.

— Pe cinci lire. Ca să fie mai interesant.

— Dacă insişti.

— Poţi oricînd să-i recuperezi. Suficient să mă ameninţi că mă spui Excelenţei sale.

Am zîmbit, pregătindu-mi tacul.

— Tot mai joci pe bani?

— Categoric nu. La Oxford am pierdut de zece ori mai mulţi bani decît în toţi anii care au urmat. Chestiune de principiu.

Se aplecă peste masă să dea lovitura de deschidere.

— Nu sînt decît un fermier care munceşte din greu, Dan. În ciuda aerelor şi a manierelor elegante.

— Mi-a spus Caro.

În timp ce jucam, am vorbit despre Caro şi mi-am dat seama că ideea cu jocul era folosită de fapt ca un mijloc de a facilita conversaţia dintre noi, permiţîndu-i să-mi spună, fără emfază, între două lovituri, ceea ce ar fi fost mai greu de spus altfel: cît o plăcea pe Caro şi cîtă grijă îi purta; ceea ce îmi oferi şansa de a-i mulţumi pentru că fusese un excelent tată vitreg. Cîştigă primul joc destul de uşor şi, deşi eu l-am cîştigat pe următorul, aveam vaga bănuială că de fapt s-a lăsat bătut. Între timp, Paul şi Penny coborîseră şi ei şi începuseră să joace ping-pong. Nu cred că o făcuseră din proprie iniţiativă, ci că mai degrabă fuseseră trimişi. Paul juca destul de bine, iar şcolăriţa supraponderală care îi era parteneră era clar că nu se pricepea deloc. Cu monotonă regularitate, Paul lovea imparabil fiecare a treia sau a patra minge pe care Penny o trimitea stîngaci peste fileu. Era un gest aproape sadic, dată fiind situaţia. Paul refuza să se adapteze la jocul ei. Nu-i lăsa nici o şansă şi, deşi faptul că alerga tot timpul să salveze micuţa minge albă din vreun colţ o ajuta să-şi rezolve problemele de siluetă, Paul era aproape demonic în egoismul său.

Probabil că Andrew ajunsese şi el la aceeaşi concluzie după ce urmărise un timp jocul lor. Stăteam rezemaţi de masa de biliard. Brusc, Andrew se hotărî să intervină:

— Hai, Penny, lasă-mă să-l snopesc eu, în contul tău.

Îi cedă paleta tatălui ei, care se lansă imediat într-un joc rapid de mare clasă. Se maimuţărea puţin, dar îmi puteam da seama că Paul lua jocul foarte în serios. Atunci coborî şi Caro; sus „se beţiveau" şi sosise timpul să urcăm şi noi. Am plecat cu ea şi, în timp ce urcam, m-a întrebat, cu un aer inocent, dacă partida îmi făcuse plăcere.

— Caro, mie Andrew mi-a fost întotdeauna simpatic. Mult mai mult decît mamei tale sau lui Jane, încă de pe vremea cînd eram cu toţii studenţi.

Făcu o strîmbătură:

— Şi sus e tot un fel de dragoste universală. Am impresia că nu vă mai recunosc pe nici unul.

— Sper că pînă plecăm să găsim o posibilitale de a ne certa furcă. I-am aruncat o privire semnificativă. Numai de n-ai fi tu mărul discordiei.

— Mi-am fixat un *rendez-vous* cu mami, la ora cînd se duce toată lumea la culcare. Se strîmbă din nou. Nu ştiu de ce mi-e mai groază. Că o să-l urască pe Bernard, sau că o să vrea să-l invite la Compton.

Dar continuă repede: Îmi pare rău că a invitat familia Ferwick. De fapt, el e destul de amuzant. Un gen de bătrîn simpatic şi afemeiat. E la a treia nevastă.

Caro se părea că îl cunoscuse şi pe cel care poza în Sam Goldwyn, căruia urma să-i dau eu sfaturi. Fusese coleg cu Richard la Eton; „exact ca el, crede-mă, doar că e mai prost". Apoi îmi mărturisi cu oarecare dezgust – ca şi cînd ar fi ştiut că mă voi simţi jenat că frecventa astfel de oameni – că era lord. Şi m-am simţit cu conştiinţa împăcată de a nu fi spus adevărul.

În ciuda decorului solemn, a fost o cină destul de agreabilă. Bucătăreasa italiancă a lui Nell, care era clar că se pricepea să gătească, ne aduse mîncarea, dar ne lăsă să ne servim singuri; iar prezenţa celor trei copii ne ajută să menţinem conversaţia la nivelul unor banalităţi anodine. Am vorbit cu Andrew despre agricultură şi alte aspecte ale vieţii rurale. Jane sporovăi cu Nell, dîndu-i veşti despre toate cunoştinţele comune, Caro le asculta cu o ureche, iar cu cealaltă era atentă la sora ei vitregă, care manifesta toate simptomele acelei manii a poneilor de care suferise şi ea cu cîţiva ani în urmă. Pînă şi Paul se văzu silit să participe din cînd în cînd la conversaţie.

Dar, aşa cum se întîmplă întotdeauna cînd oamenii se străduiesc să se comporte cît pot mai frumos, exista în relaţiile noastre un vag aer de irealitate, deşi nu neapărat dezagreabil. Poate că parţial se datora casei, tăcerii adînci de afară, modului curios în care aristocraţii englezi cu tradiţie, în decorul lor tradiţional, reuşesc să lase impresia că sînt personajele unei piese scrise de altcineva. Că sînt atît de obişnuiţi cu aceste decoruri, încît nici nu le aparţin lor, după cum decorurile din teatru nu aparţin actorilor. O idee destul de absurdă, ştiut fiind că în realitate nici o clasă socială nu este mai strîns legată de bunurile pe care le posedă. Şi totuşi singurul cu adevărat aristocrat din acea seară, Andrew, era pe departe cel mai natural. Scoţînd în evidenţă o altă caracteristică a speciei, Andrew reuşea să ne lase impresia că îşi închipuia că trăim cu toţii cam la fel ca el.

Din cînd în cînd, o surprindeam pe Caro uitîndu-se la mine, încercînd să ghicească ce gîndeam; şi ce era mai surprinzător, deşi cu mai multă discreţie, Jane făcea şi ea acelaşi lucru... ca şi cum ar fi căutat să descopere de partea cui eram; şi cine devenisem după atîţia ani. O suspectam chiar că, în sinea ei, se amuza văzîndu-l pe nepăsătorul greier forţat să-şi vadă de îndatoririle lui. Şi totuşi, oricît de bine ar fi jucat rolul de musafir obişnuit în casa surorii ei, atitudinea lui Jane rămînea foarte rezervată şi lipsită de naturaleţe. Nu era vechea ei rezervă de pe vremea cînd eram cu toţii la Oxford, cea a unui spirit fundamental sceptic, disimulat în spatele respectării convenienţelor, ci ceva mult mai profund, poate chiar contrariul, aşa cum sugerase Roz o dată – o credinţă disimulată în spatele scepticismului. Atitudinea lui Jane era scoasă în evidenţă de Nell, care nu lăsa niciodată tăcerile să se prelungească. Pe măsură ce masa avansa, Jane vorbea tot mai puţin; şi asta amintea de unul din aspectele vechii ei personalităţi. Continua să mă intrige şi în acelaşi timp să mă dezamăgească...

Descoperisem la ea efectele altei trăsături de caracter, mult mai puţin atrăgătoare: obiceiul de a judeca totul într-un fel al ei personal, uşor superior, refuzînd să-şi dezvăluie în faţa muritorilor de rînd adevărata personalitate. Pe asta se bazase vechea ei dogmă, pe asta se baza şi cea nouă; era mult mai solid ancorată în ea decît dogmele însele şi probabil că tocmai asta căuta în mod inconştient la ele... justifica o atitudine nu prea diferită, de fapt, de teoria rezervei propovăduită de Mişcarea de la Oxford. Dogmele, prin complexitatea lor, prin misterele şi jargonul lor estetic, ţineau la distanţă turma reprezentată de vulg.

Dar rămînea diferită; îmi amintea puţin de una sau două scriitoare pe care le cunoscusem – a căror rezervă n-aş putea spune că era masculină, dar izvora totuşi dintr-o independenţă a sentimentelor care nici feminină nu era. În cazul lor, ar fi putut fi rezultatul experienţei retragerii în imaginar care, izolîndu-le de restul sexului lor, le izola, în acelaşi timp, şi de sexul opus. Simţeam în personalitatea lui Jane existenţa unei regiuni profunde şi secrete, de care aş fi vrut să mă pot apropia, căci tocmai de la acest mister central intenţionam să pornesc în activitatea mea de scriitor, dar această regiune misterioasă continua să rămînă inaccesibilă. Era evident că sfîrşise prin a-l descuraja pe Anthony. Nu era genul de femeie care să poată fi înţeleasă empiric sau logic – de fapt, în asta consta adevărata problemă; în faptul că putea discuta despre ea însăşi lucid şi sincer, continuînd totuşi să trăiască într-un spaţiu obscur... nu numai impenetrabil, ci chiar duplicitar. Ar fi putut trece drept ipocrizie, dar poate că nu era decît un mod de a se apăra, prea conştientă, poate, că sentimentele părţii „obscure" a personalităţii ei ar fi prea distrugătoare dacă le-ar permite să iasă la iveală. Această interpretare era sprijinită de ceva mult mai concret pe care-l observasem la ea: cam tot ce spunea, în special în seara aceea, era parcă pus între ghilimele, ca şi cînd ar fi vrut să sublinieze discrepanţa dintre ceea ce rostea şi frazele pe care le-ar fi putut spune dacă ar fi fost mai sinceră. Îmi dădeam seama că, la fel ca şi noi ceilalţi, se străduia să menţină un climat armonios; şi deci, într-un fel, era o lipsă de bunăvoinţă din partea mea. Dar rămăsesem cu strania impresie, care anula paralela cu femeia scriitoare, că mă aflam în prezenţa cuiva care nu avea încredere în cuvinte, aşteptînd să găsească ceva mai bun.

A doua zi, cînd am coborît la micul dejun, am găsit-o pe Nell singură. După cîte se părea, Penny era deja la grajduri, Andrew îşi petrecea o oră distrîndu-şi fiul, Jane şi Caro nu se sculaseră încă, iar Paul plecase pe undeva solitar, ca de obicei. Peste noapte cerul se înseninase şi soarele strălucea peste o privelişte încîntătoare. Această descriere nu se potrivea însă şi ochilor lui Nell. În timp ce-mi umplea ceaşca de cafea, îmi spuse:

— Mare noroc că am jurat să fiu numai zîmbete cît timp staţi aici. Chiar de-ar fi să mor.

— Caro?

— După ce v-aţi dus să vă culcaţi.

M-am forțat să-mi iau un aer pocăit.

— Am bătut-o la cap să-ți mărturisească totul, Nell.

— Nu-ți face probleme. Te-a scos basma curată.

— Am fost pus în fața unui *fait accompli.* În noaptea cînd m-am întors din America.

— Nu e vina ta. Își aprinse o țigară. Sau e vina amîndurora.

— Cred că a moștenit și unele din virtuțile noastre.

Scoase fumul pe nări ; în ochi îi apăruse vechea strălucire agresivă.

— Cu vîrsta devenim mai îngăduitori.

— Mai sinceri.

— Și, în urma unui studiu-științific... ?

— Cred că va supraviețui. Așa cum am supraviețuit și noi.

— După modelul nostru.

Am aruncat o privire ironică prin eleganta sufragerie în care ne aflam, dar refuză invitația mea de a nu se lua chiar atît de în serios și își coborî privirea spre masa din lemn de trandafir care ne despărțea.

— Știu că tu consideri că am încercat să fac din ea o prostuță din lumea bună.

— Exagerezi. Și în ce privește povestea cu Barney, sînt cel puțin la fel de vinovat.

— Doar că ea nu pare să gîndească așa.

— De ce spui asta ?

— Face impresia că își adoră meseria. Londra. A trebuit să ascult toate astea aseară, ca și cînd eu n-aș fi fost decît un soi de supraveghetoare de închisoare.

— Pentru că se simte vinovată. Mi-a aplicat și mie același tratament. Mi-a amintit de toate păcatele.

— Adică ?

— Că o tratez tot ca pe un copil. Că nu sînt sinceră cu ea. O clipă tăcu, apoi continuă cu o candoare care mă surprinse : Ce mă înfurie cel mai mult e că i s-a destăinuit mai întîi lui Jane.

— Am dedus că Jane e de multă vreme persoana căreia îi face confidențe cînd vrea să discute sentimentele ei în legătură cu noi doi.

— Dar eu sînt mama ei.

— Nell, eu nu încerc să-i găsesc o scuză în privința asta.

— Crezi că e o lipsă de rațiune din partea mea că mă simt dezamăgită ?

— Sigur că nu.

M-am simțit tentat să-i amintesc că și ea fusese departe de a-i spune mamei sale „totul“ înainte să ne căsătorim ; dar mi-am ținut gura.

— Nu reușesc să înțeleg ce se întîmplă cu generația asta a lor.

— I-ai spus lui Andrew ?

Îi imită vocea :

— I-auzi, se emancipează și ea puțin, nu ?

Am zîmbit, dar ea rămase încruntată.

— Mă simt victima unei conspirații.

— Din care eu nu fac parte.

— Am făcut tot ce-am putut.

— Știu. Privirea îi rămînea neîncrezătoare. Uite, Nell, pentru Dumnezeu, eu nu-l pot suferi pe omul ăsta... Ți-a spus că am luat masa cu el, mai zilele trecute? La rugămintea lui?

— A pomenit ceva.

— Cel puțin a reușit să mă convingă că, în ce-l privește, nu e vorba doar de o nouă cucerire printre atîtea altele. A devenit un idol al televiziunii, dar un idol plin de fiere, care știe că lumea lui e o lume bolnavă și că s-a lăsat prins în capcana ei... înțelegi? Și totuși trebuie să credem că-i poate oferi lui Caro ceva de care are nevoie. Oricît ar părea de imposibil.

— Mi-a spus că nu se pune problema unei căsătorii.

— Așa mi-a spus și el.

I-am mai relatat cîte ceva din ce discutasem cu Barney în legătură cu propria lui căsătorie. Pe fereastra din spatele lui Nell, l-am văzut pe Paul cu capul plecat traversînd platforma acoperită cu pietriș. Nell își stinse țigara și am avut parte de privirea aceea a ei cu ochii larg deschiși: „Pot suporta orice".

— Mă găsești vinovată?

— Pentru ce?

— Pentru că nu te-am lăsat să iei și tu parte la educația ei.

— Asta n-are nici o legătură cu ce se întîmplă acum.

— Dar crezi că a fost o greșeală.

— Nu pot să fiu și judecător, și parte implicată.

Se refugie în ironie.

— Încercam și eu să-mi dau seama dacă avem o singură bolșevică în familie sau două acum. Fiica ta nu și-a exprimat niciodată părerea în legătură cu asta.

— Eu încerc să cred în simplitate, Nell. Așa cum catolicii căzuți în păcat încearcă să-și redobîndească credința. E mai mult o dorință decît o realitate.

— Crezi că mie nu-mi lipsește, uneori?

— Există întotdeauna un preț pe care trebuie să-l plătim.

— Știu ce gîndește Jane despre mine. Despre felul în care trăim.

— Părerea mea e că Jane nu e nici ea prea sigură de ce gîndește, indiferent de domeniu.

Se ridică și se întoarse cu fața spre fereastră. Se apropie de un complicat suport de flori din epoca victoriană și-și făcu o clipă de lucru cu una din plantele pe care le conținea.

— Știu că a fost foarte utilă în rolul de confidentă. Ceea ce mă enervează este rolul de Minervă pe care și l-a luat disprețuindu-ne pe noi, muritorii de rînd.

Începu să rupă cu prea multă brutalitate florile uscate ale unui cactus. Era un gest ușor pueril această masacrare a florilor veștejite, menit să sugereze că era o gospodină care nu-și vedea capul de treburi; dar, finalmente, îți amintea, în mod absurd, de acea mare doamnă care într-o zi confundase pîinea cu cozonacul.

— Uneori îmi face impresia că Jane ne judecă foarte superficial. Ca și cînd n-am avea atîtea probleme cu întreținerea casei și tot restul.

— Sînt iluziile obişnuite ale oamenilor care nu trăiesc în palate.

— Palate!

Dădu din cap cu tristeţea celui care cunoştea situaţia reală.

— Ar trebui să vezi devizul pe care l-am primit pentru repararea acoperişului.

Am zîmbit, dar ea se întoarse spre mine şi-mi surprinse expresia.

— De acord, Dan. Dar atunci ce propui? Să las să ne plouă în salon?

Sosirea lui Jane şi Caro m-a salvat de necesitatea găsirii unui răspuns. N-am aflat decît ulterior că, din „ordinul" lui Caro, se interzisese orice discuţie în public despre acest subiect, aşa că Nell pierdu nota bună pe care i-o acordasem pentru a fi abandonat subiectul în clipa în care au intrat ele.

N-am reuşit să rămîn singur cu Jane decît după masa de prînz şi, chiar şi atunci, numai cîteva minute. Trebuia să mergem cu toţii să ne plimbăm, şi ea şi cu mine fiind gata înaintea celorlalţi, îi aşteptam afară. Stătea rezemată de balustrada de piatră din faţa casei, în lumina palidă a soarelui de după-amiază; nu agrease niciodată viaţa în aer liber şi căuta oarecum să te facă să înţelegi că, în ciuda cizmelor de cauciuc pe care le luase cu împrumut, atitudinea ei nu se schimbase cu nimic. Cînd m-am apropiat de ea, mi-a zîmbit:

— Sper că nu ai impresia că ţi se face un program superorganizat?

— Pentru mine e o schimbare agreabilă.

— *Vie de campagne.*

Înainte de prînz, Andrew mă dusese să vizitez casa şi noile clădiri amenajate în locul vechilor grajduri. Am discutat despre mărturisirea lui Caro. Reacţia lui era, bineînţeles, mai subtilă decît sugerase Nell. În felul lui, adoptă şi el punctul meu de vedere, nu puteam decît să sperăm că totul se va termina cu bine. Nu avea nici un fel de resentiment împotriva lui Barney personal; „dacă e să fiu sincer, nu pot să-i sufăr pe nici unul din tipii ăştia de la televiziune"; şi pe mine mă absolvi de orice vină. Zise ceva despre pericolul de a corcoli prea mult puii de animale şi apoi adăugă că, după cîte se pare, un cal care n-a căzut niciodată nu avea să fie niciodată un cal bun. Deşi nu făcu nici o remarcă critică la adresa lui Nell, aveam impresia (şi acum, privind în urmă, discuţia avută cu ea la micul dejun părea s-o confirme) că, în legătură cu o mai veche discuţie a lor, ceea ce i se întîmplase lui Caro dovedea că el avusese dreptate. Discuţia noastră nu a diminuat cu nimic respectul pe care i-l purtam. Avea acea formidabilă degajare şi siguranţă a gentilomului fermier; care se datorează pe jumătate faptului că este conştient de poziţia lui socială, dar care pe jumătate este rezultatul unei temeinice cunoaşteri a proceselor naturale. Ceea ce, iniţial, dobîndise în virtutea unui privilegiu, devenise cu timpul privilegiul unei virtuţi.

I-am spus lui Jane:

— Ştii că, în cele din urmă, Caro s-a decis.

— O ştiu chiar prea bine.

Privi pietrişul de pe jos.

— Am fost aspru admonestată pentru a mă fi interpus între mamă şi fiică.

— E o proastă.

Jane zîmbi, dar nu zise nimic. M-am rezemat şi eu de balustradă, alături de ea, şi am întrerupt tăcerea.

— Uităm că mai există şi locuri ca astea.

— Pentru favoriţii soartei.

— Te descurci foarte bine. Instrumentele cu care eşti torturată nu se prea văd.

Zîmbi din nou.

— Nu e vorba de casa în sine. Ci de efectul pe care case ca astea îl au asupra oamenilor care locuiesc în ele.

— Îi posedă?

— Îi îmbălsămează, cred. Privi în sus, spre faţada albă. Uneori cînd îmi vorbeşte despre Nell, Caro foloseşte un cuvînt care capătă un sens dublu, de care ea nu-şi prea dă seama. În loc de „mami", spune „mumi ". Apoi: Acum sînt rea.

— Nu reuşesc să înţeleg de ce toate astea mă deranjează mult mai puţin la Andrew.

— Pentru că el s-a născut mumificat. La el, cel puţin, e ceva natural.

— Mai încet, tovarăşa.

Continuă să zîmbească uşor.

— Nu e vorba de politică, Dan. E o simplă chestiune de liber arbitru. De fiecare dată cînd vin aici, parcă m-aş cufunda din nou într-un coşmar familiar.

— Familiar? Dar tu trăieşti complet altfel.

Ridică din umeri.

— Nu sub acest aspect. Dar mai sînt şi alte modalităţi... de a nu putea scăpa de ceea ce eşti.

— Prietenul tău din America?

— Nu.

Clătină din cap în semn că nu, deşi negaţia deja fusese rostită destul de ferm.

— Cred că e o chestiune de vîrstă.

— Vrei să mă duc să-ţi aduc un baston?

Strînse buzele, apoi zise suspinînd:

— Văd că Roz şi-a găsit un aliat.

— Bineînţeles. Tachinează-o pe sărmana bătrînă ori de cîte ori se iveşte ocazia.

— Vă daţi prea mult osteneala să dezlegaţi un nod pe care e mult mai simplu să-l tăiaţi.

— Acum eşti şi tu absurdă.

Acceptă observaţia, dar după aceea, pentru a-şi adresa şi ea una, justificîndu-şi absurditatea propriilor vorbe, îmi aruncă pe ascuns o privire blînd-ambiguă.

— Ce înţelept ai fost, Dan, că ai rămas în afara acestor lucruri.

— Adjectivul nu e cel potrivit.

— Norocos.

— Că mi-au amputat piciorul înainte de a se cangrena?

— Da. Cam așa ceva.

Continua să fixeze pietrișul de pe jos, ca și cum metafora mea ar fi înghețat undeva un punct sensibil, dezvăluind ceva ce ar fi vrut să ascundă. Caro și sora ei vitregă apărură și ne-am ridicat să ne îndreptăm spre ele. N-am mai spus nimic, dar referirea ei fortuită la mumificare îmi amintise de oferta de a pleca în Egipt – sau, ca să fiu mai exact, că puteam, dacă voiam, să pun mîna pe telefon și în cinci minute să-mi aranjez plecarea. Remarca ei despre înțelepciune, deși făcută fără malițiozitate evidentă, îmi răsuna totuși în urechi ca un avertisment familiar. Aveam și eu privilegii de mumie; și, în ochii ei, rămîneam dat deoparte, undeva într-o lume oarbă, situată destul de jos. Mi se părea că tocmai în asta consta lipsa ei de libertate: în incapacitatea de a face compromisuri. Răscumpărată numai, și doar parțial, de incapacitatea ei de a și-o ierta.

Exista o legătură între atitudinea lui Jane și întrebarea lui Nell, rămasă fără răspuns: dacă să lase sau nu să-i plouă în salon. Jane se agăța din nou, așa cum o mai făcuse și altă dată, în legătură cu doctrina catolică, de convingerea fermă că, cel puțin în viața ei, totul era dinainte hotărît, predestinat; ceea ce o dusese la cea mai veche dintre toate greșelile, care constă în a crede că o schimbare exterioară este întotdeauna preferabilă absenței oricărei schimbări... un crez care nu avea o temelie cu nimic mai solidă decît entuziasmul ei de altădată pentru lumea de vis a lui Rabelais, în care totul e permis. Trebuia să găsească un substitut pentru toate astea și pentru catolicismul care i-a urmat: în ambele cazuri, scopurile nu puteau fi atinse și făceau astfel dovada faptului că nu se mai poate spera în libertatea individuală și nu găsise nimic altceva decît o utopie egalitară, în conformitate cu care Compton avea să fie transformat peste noapte într-un azil de bătrîni sau în casă de odihnă pentru responsabili sindicali, sau în Dumnezeu știe ce... utilizări cu care aș fi fost de acord dacă ar fi fost realizabile; dar nu asta era problema. Singurul domeniu adevărat în care se putea testa libertatea individuală era cel al posibilităților prezentului. Sigur că am fi putut cu toții să avem o viață mai bună, mai nobilă, mai socialistă; dar numai dacă o plasam într-un viitor stat perfect. Și era clar că nu ne puteam mișca, nu puteam acționa decît plecînd de la ziua de azi, de la *acest* prezent și de la *această* lume defectuoasă.

Adică: peluza, un șanț de hotar și, dincolo, parcul, în depărtare bleuri și griuri peste verdele vegetal; cei doi setteri sărind și alergînd și cortegiul răsfirat pe care-l formam noi: Jane în frunte, între Caro și Penny, apoi Paul cu Nell, aceasta din urmă hotărîtă, fără îndoială, să demonstreze că putea și ea să joace la fel de bine ca soră-sa rolul de mătușă înțelegătoare, parcă și băiatul devenise o idee mai sociabil; Andrew și cu mine încheiam plutonul. Siluete într-un peisaj, peisajul lui

Andrew. Întemeietorul familiei „pusese laba pe proprietate“ (sintagma îi aparţine lui Andrew; o folosise în discuţia pe care o avuseserăm dimineaţă) după Restauraţie. Titlul de baronet fusese recompensa fidelităţii faţă de monarhie în timpul Commonwealth-ului. Ca toţi cei din clasa lui, Andrew spunea toate astea cu un aer uşor dispreţuitor, ca şi cum trei secole de strămoşi, aceleaşi perspective, pămîntul, pomii ăştia plantaţi de străbunii lui n-ar fi însemnat nimic pentru el... ultimă şi vulgară modestie a celor care au rădăcini adînci şi solide. Mă întrebam cît de preţioase erau în ochii lui aceste privilegii, ce ascundea, sub aerul indiferent, omul care-mi vorbea – punînd, evident, cuvintele între ghilimele – despre „ţărănime“ şi „meseria de castelan“.

Din întîmplare, mai tîrziu, în aceeaşi după-amiază, mi s-a oferit ocazia să-mi dau seama de adevărata natură a lui Andrew. Parcurseserăm vreo doi kilometri, pînă la colina unde un strămoş de-al său construise un foişor – un fel de turn destul de sinistru, cu ferestre ascuţite, gotice, dar de unde aveai o privelişte frumoasă spre sud, peste toată blînda vale a Gloucestershire-ului şi spre sat. De acolo, Nell hotărî să se întoarcă acasă, ca să supravegheze pregătirile pentru masă, dar Andrew voia să se ducă să vadă o oaie bolnavă – turma se vedea pe cîmpul din faţa noastră – şi grupul se despărţi. Eu am plecat cu Andrew, iar ceilalţi s-au întors acasă.

Ciobanul său aşezase oaia într-o mică îngrăditură, lîngă o rulotă vopsită în alb şi verde, care cam stricase peisajul, cînd ne uitaserăm din turn. Nell chiar i se plînsese lui Andrew, dar acum, în luna martie, era neapărată nevoie de ea din cauza mieilor. Într-un colţ al îngrăditurii, era un şopron de tablă ondulată şi, la apropierea lui Andrew, oaia culcată pe paie încercă să se ridice pe picioarele tremurînde. Îmi făcu semn să rămîn în urmă şi l-am urmărit în timp ce aşeza, cu îndemînare, animalul invalid pe spate şi îl examina. La vreo sută de metri mai încolo, cîteva oi ne priviră placide apoi începură din nou să pască. După cîteva minute, Andrew se întoarse.

— Ce şanse are?

Dădu din cap în timp ce lega la loc portiţa prin care ieşise.

— Cred că-i pe ducă. Cred că are pneumonie, dar ar fi mai bine să chem veterinarul. Animalele astea nenorocite inventează în fiecare iarnă altă boală. Văzu că mă uitam la rulotă. Îmi cer scuze pentru oroarea asta, dar nu poţi concedia un cioban care-şi cunoaşte meseria pe motiv că e lipsit de gust.

— Îi găseşti greu?

— Ca aurul. Şi o ştiu şi ei.

Se duse în spatele căruţei, se întoarse cu o cange şi ne îndreptarăm spre restul turmei.

— Ar trebui să termin cu creşterea oilor. A devenit un lux în zilele noastre.

— Atunci de ce... ?

— E acelaşi lucru ca şi restul. Dacă iubiţii comisari ai poporului vor prelua puterea...

— Nu pot să cred că e un motiv serios.

— Nu? Vrei să pariem că prîslea nu mai moştenește nimic? După felul cum merg lucrurile.

— Şi nu-ţi pare rău?

Ridică din umeri.

— Uneori. Toate astea au farmecul lor, Dan. Acum noi sîntem vulpile.

— Dar, cu siguranţă, nu pe punctul de a fi exterminate.

Zîmbi.

— Cîtă vreme mai durează...

Ne-am oprit să privim turma, iar el continuă să vorbească:

— Acum cîţiva ani, imediat după ce a murit bătrînul, eram la început şi am angajat un neisprăvit. Priceput la agricultură, dar băgat pînă-n gît în mişcarea sindicală. A început să le predice doctrina, aveam un spion la cîrciumă şi ştiam tot. Aş fi putut să-i dau un picior. Am hotărît să mai aştept. Apoi, într-o zi, a venit să-mi spună că pleacă. Moştenise ceva bani de la un unchi al neveste-sii şi se apuca să crească porci. Cînd a sosit ziua de plată – ultima –, am avut o discuţie deschisă. L-am luat puţin peste picior, subliniind faptul că va cunoaşte acum şi reversul medaliei. Nu era prost, era la curent cu toate. Statistici, istoric, toate astea. Şi ultimul lucru pe care mi l-a spus la despărţire a fost: „Profitaţi cît se mai poate". Andrew făcu o pauză. Şi n-am uitat-o niciodată.

— Şi-a făcut discipoli?

— Cîţiva printre cei tineri. N-a durat. Există un lucru la care toată lumea se aşteaptă cînd vine vorba de marile proprietăţi rurale. Stăpînul nu pune mîna să lucreze pămîntul. De asta mi-am făcut o regulă din a lucra din cînd în cînd, o zi-două, la cîmp. Îmi făcu cu ochiul. Sînt un om foarte simplu, un ţăran de rînd, Dan.

— Pe mine nu mă duci, Andrew.

— Numai pe scumpa mea cumnată încerc s-o duc.

— Nici cu ea nu cred să-ţi meargă.

— E fată deşteaptă. Are răspuns la toate. Sper că va reuşi să treacă peste asta.

Nu eram sigur dacă se referea la moartea lui Anthony sau la dispreţul lui Jane faţă de modul lui de viaţă; şi n-aveam s-o descopăr pentru că dăduse cu ochii de o oaie care şchiopăta şi fugi după ea s-o prindă cu cangea... după care a trecut la o discuţie despre bolile oilor.

Am revenit puţin la subiect, în drum spre casă, pentru că mi-a vorbit despre vechiul lui prieten Mark, cel din ziua aceea de demult, cu cadavrul femeii dintre trestii. Eu întrebasem de el. Se părea că spre sfîrşitul anilor '50 îşi vînduse ferma din Hampshire şi acum era în Noua Zeelandă, unde avea tot o fermă; încercase şi încă mai încerca să-l convingă şi pe Andrew să-i urmeze exemplul. Dar Andrew simţea că acum era prea tîrziu, şi oricum „milady nici n-ar vrea să audă de aşa ceva".

Despre toate astea discutam în drum spre casă, în timp ce traversam ce mai rămăsese din parc şi începusem să înţeleg că numai un nou Cromwell şi un nou Commonwealth îl vor putea despărţi pe

Andrew de proprietatea sa. Tenacitatea și curajul pe care menținerea unui astfel de domeniu o cereau, Andrew le avea – dar, în același timp, refuza să deschidă ochii, se încăpățîna să ia totul în glumă, să-și transforme toate problemele în competiții sportive, în jocuri de noroc. Pasiunea sa inofensivă pentru pariuri, „micile sale chestiuni de principiu“, erau ceva mult mai profund decît o capricioasă demonstrație de independență, un simplu atavism; erau un principiu de viață. Știa că, în mare măsură, șansele sînt împotriva lui; mersul istoriei și faptul că lumea devenise perfect conștientă de drepturile individului, educația deschisă tuturor și difuzarea pe scară largă a acestor idei prin mass-media (ca să nu mai vorbim și de angajarea politică), toate astea aveau să învingă. Între el și Jane nu aveau loc discuții în contradictoriu, căci Andrew era perfect conștient că de fapt viitorul fusese definitiv hotărît. În cel mult cîteva decenii, ideile ei aveau să triumfe. El va continua să dubleze potul, dar, în cele din urmă, va pierde partida. Reprezenta sfîrșitul unei specii, ultima mărturie a unei imposibilități de adaptare. În timp ce urcam treptele terasei din fața casei, am realizat că exista ceva adevărat în remarca făcută de Jane: că Andrew se născuse „mumificat“, din moment ce uriașa suprastructură pe care continua s-o sprijine – pămîntul, castelul, tradițiile familiale – făceau imposibilă orice adaptare. Dar cred că mai potrivită ar fi fost analogia cu ultimii brontozauri, paralizați de însăși carapacea lor.

Monștrii... și, în mod ciudat, un alt monstru, unul adevărat, ne-a reținut afară cîteva minute. În timp ce ne apropiam de casă, fusesem conștient că de undeva din depărtare se auzea zgomotul unui avion cu reacție, dar, pe cînd urcam treptele, uruitul deveni îngrozitor, făcîndu-mă să mă întorc. Am văzut avionul la vreo cîțiva kilometri depărtare, pregătindu-se de aterizare.

— E un Concorde, zise Andrew. Testează blestemăția asta la Fairford.

— Doamne. E prima oară cînd aud așa ceva.

— Aș vrea să pot spune și eu același lucru.

Uruitul era straniu; în ciuda distanței, umplea văzduhul. Aproape că nu-ți venea să crezi că provenea de la acea mică mașinărie argintie ce se profila pe cerul palid de iarnă. Din casă, am auzit o voce: Caro și Jane și cei doi copii stăteau în dreptul ușii de la intrare, privind și ei avionul. Andrew suspină.

— A fost o adunare mare de protest, imediat după ce-au început. La Lechlade. A fost ceva... ca la piață. Tot sindicalul local era de față, zbierau unii la alții. Nici ai noștri nu erau mai grozavi. Toți cei ce se vor „oameni politici“ încercau să stea deoparte, nu cumva să-și piardă vreun vot. A fost de groază.

— Ca în povestea cu cei trei șoricei orbi.

— Dacă vrei să mă crezi pe mine, băiete, aici sînt șaizeci de milioane de șoricei orbi.

Și după această apreciere tăioasă la adresa compatrioților săi, Andrew se întoarse cu spatele la viitor.

Cu numai două zile în urmă, acasă, luasem din bibliotecă vechiul exemplar al *Baladelor Shirburn*, pe care îl moștenisem de la tata.

„De ce-ţi durezi credinţa
în turnuri tari, semeţe?
De ce te-ncînţi clădind
palatele măreţe
şi rîzi înstăpînind
islazuri, cerbi, zăvoi?
Căieşte-te, o, Anglie,
că-i ceasul de apoi.“

Anonimul Ieremia al baladei și-ar fi putut găsi o plăcere masochistă în felul în care se desfăşura seara noastră. Înainte de venirea oaspeţilor mi se mai dădură unele informaţii suplimentare despre ei. Fenwick nu era numai politician, ci şi un avocat renumit; avea un scaun solid de deputat conservator în circumscripţia vecină; dar am fost asigurat că nu era cîtuşi de puţin „provincial“. Fusese „minunat“ în cîteva ocazii cînd apărase cu succes drepturile lui Andrew într-un litigiu cu autorităţile locale. În particular, era un tip foarte plăcut și vesel, iar nevastă-sa, a treia, era americancă şi mult mai tînără decît el; o să-mi placă.

Ceea ce nu s-a prea întîmplat, deși era mult mai interesantă decît femeile de genul ei din Anglia. Sugera, nu fără o doză considerabilă de snobism, că aparţinea burgheziei bogate din Manhattan şi că datora înaltei societăţi americane un sistem de valori imuabile, bazat pe idealurile omului alb-anglo-saxon-protestant. Avea vreo treizeci de ani şi trăsături frumoase. Şi deşi îşi pierduse aproape complet accentul american, rămăsese cu acea insistenţă tipică femeilor americane de a lua parte la conversaţie, indiferent de subiect. În cazul ei, era mai mult decît partea ce i se cuvenea, dacă ţinem seama că o bătea pînă şi pe Nell, de la distanţă. Avea oarecare cultură artistică, evident superficială, fapt de care trebuie să fi fost conștientă. Toate judecăţile ei erau tăioase şi peremptorii; ca şi cum i-ar fi fost teamă că, dacă nu critica tot ce vedea, ar fi putut fi considerată *passée*. Avea o figură uşor porcină, ca de purceluş alb şi delicat. Din cînd în cînd, deputatul îi arunca o privire voalată şi puţin îngrijorată, de parcă ar fi supravegheat discret un animăluţ iubit. Era, bineînţeles, o femeie destul de banală. Văzusem o mulţime ca ea în California, învîrtindu-se pe lîngă cei din sferele înalte ale cinematografiei. Femeile de genul ăsta mi se păruseră întotdeauna mai puţin americane, mult mai interesate de maniile şi slăbiciunile propriei lor caste decît de democraţie. Persoana de faţă nu m-a făcut să-mi schimb cîtuşi de puţin punctul de vedere; pur şi simplu emigrase acolo unde îşi putea continua și mai uşor jocul cu sistemul britanic ale castelor.

Soţul ei, mult mai în vîrstă, mă interesa mult mai mult. Avea o frumoasă coamă argintie şi sprîncene stufoase deasupra unor ochi cenuşii, pătrunzători; şi era clar că știa să trăiască. Lăsa impresia plăcută că se interesa efectiv de toţi cei cu care vorbea, că se amuza ascultîndu-i povestind – cîntărindu-i, în acelaşi timp, cu multă subtilitate. Înainte de masă, l-am văzut stînd cu Jane şi l-am auzit spunînd ceva despre Anthony; am putut atunci urmări felul cum reuşea să-i

risipească orice urmă de ostilitate față de el, povestindu-i ceva care o făcu să rîdă cu hohote, sincer amuzată.

La scurtă vreme după aceea, am fost expediat cu el într-un colț, încredințîndu-mi-se misiunea de a-i ține un curs de inițiere despre hazardata meserie de producător de filme. Fenwick era interesat nu numai în calitate de părinte al viitoarei mirese, dar și în cea de vechi prieten al mamei micului lord. Tînărul, se pare, era ferm hotărît să-și facă intrarea în *demi-monde*-ul audio-vizualului; ca dovadă a înclinațiilor sale artistice, au fost rostite numele cîtorva binecunoscuți fotografi pentru casele de modă pe care îi frecventa. Totul pe un ton de interogatoriu ironic, adoptat de obicei la tribunal de procurorul care pare dispus să accepte provizoriu o dovadă dubioasă, cu intenția de a o distruge ulterior. I-am sugerat că tinerii aristocrați fuseseră de cînd lumea prada mult visată a escrocilor și el mă aprobă imediat. Foarte repede mi-am dat seama că, în ciuda deferenței pe care o arăta opiniilor mele, eu încercam de fapt să vînd castraveți grădinarului. Fenwick știa tot ce se putea ști despre nebunia celor care produc filme fără să aibă garanții serioase pentru distribuirea lor și despre toate celelalte riscuri ale meseriei. Asupra unui singur punct mi se păru lipsit de perspicacitate: în ciuda experienței sale de viață nu ghicise că acest modern Marmaduke se culca cu toate actrițele în devenire și toate manechinele care-i picau în mînă – și că fiică-sa ar fi fost probabil mult mai fericită dacă s-ar fi călugărit. Dar nu mi se încredințase misiunea să i-o dezvălui. Observasem deja că, în anumite privințe, inteligența lui Fenwick nu funcționa cu subtilitatea-i obișnuită; sau poate că era numai un cinism profund.

Cina a fost plăcută. Fenwick era un bun povestitor, știind să facă glume spirituale chiar și pe seama lui; și avea o ușoară doză din acea calitate atît de rară, care constă în posibilitatea de a împinge vioiciunea limbajului, spiritul de contradicție, puterea de exagerare o idee mai departe decît o permit conveniențele. Calitate evident bazată pe totala încredere în sine, pe certitudinile unui om trecut prin multe, care frecventase tot soiul de oameni, dar care nu se folosea de toate acestea în avantajul său, fiind mai degrabă autoironic. L-am auzit reproșîndu-i bietei Caro că părăsise viața de la țară, preferîndu-i „cea mai groaznică vizuină de samavolnicii“ din Marele Wen („Marele *ce?*“); dar pe un ton de blîndă causticitate, caracteristic unui om priceput să distreze damele. Orice referire la politică a fost evitată cu mare grijă. Familia Fenwick fusese probabil avertizată că era mai bine să nu abordeze acest subiect... sau poate că o știau deja. Jane îi mai întîlnise la Compton, după cîte se părea.

Mi-am primit și eu porția cuvenită, riscul care îl îngrozește pe orice profesionist din lumea filmului: nesfîrșite întrebări naive cu privire la detaliile tehnice, urechile ciulite și zîmbetele încîntate cînd se rostește numele unei mari vedete (ca gîștele la vederea orzului), dar aici mai inteligente decît în alte părți. Conversația devie spre profesiunea mea și scenariul despre Kitchener, la care lucram în prezent. Am vorbit puțin despre erou, deși în această companie n-am

mai insistat pe tema „nebuniei imperialismului“, concentrîndu-mă mai mult asupra enigmei psihologice. Fenwick mă ascultase tăcut, dar acum îmi zîmbi.

— L-am întîlnit o dată. Am dat mîna cu el. Aveam șapte ani.

— Doamne, Dumnezeule! Unde?

— La Taplow, Desboroughs. În 1914, chiar înainte de război. Avea nişte ochi extraordinari. Un albastru foarte deschis, cu un strabism îngrozitor. În celebrele afişe au corectat acest defect oribil. Era fantastic de înalt. Parcă dădeai mîna cu un zgîrie-nori.

— V-a spus ceva?

Fenwick îmi atribui brusc rolul copilului de şapte ani care fusese el pe atunci; mă privi sever pe sub sprîncenele stufoase.

— „Uită-te întotdeauna în ochii oamenilor, băiete.“ Eu trebuie să fi fost cu ochii pironiţi pe cizmele lui. Cunoaşteţi descrierea pe care i-a făcut-o Osbert Sitwell?

— Kitchener-zeul olimpian?

— Pot să vă asigur că aşa era. O prezenţă fizică copleşitoare. Era ca un magnet. Nu mai vedeai nimic în jur.

— Continuaţi să-l admiraţi şi acum?

— Ca pe un animal splendid. Ca general... îmi amintesc că am auzit odată un *obiter dictum* al lui Winston în legătură cu el. Continuă pe un ton *à la* Churchill: „Eroul de la Omdurman l-ar fi pupat în fund şi pe Maiestatea sa Satanică, mai curînd decît să ia o decizie strategică“.

Am rîs şi Fenwick îşi frecă nasul, apoi ridică degetul, revenind serios:

— Şi totuşi îmi amintesc ce şoc a fost moartea lui în 1916. Bineînţeles că nimeni nu ştia de greşelile de neiertat pe care le făcuse în culise. Eram elev pe atunci. Am fost scoşi din clasă şi s-a făcut o adunare solemnă cu toţi profesorii, chiar şi cu personalul de serviciu. Îmi amintesc chiar că una dintre femei a izbucnit în lacrimi... apoi directorul... groaznica veste, ni se părea că de acum înainte nimic nu mai stă între noi şi hoardele prusace.

Mi-am notat toate astea în minte, le-aş putea, eventual, folosi într-o scenă. Fenwick se rezemă de spătarul scaunului, întinse mîna şi apucă paharul cu vin de Burgundia. Îl deplasă puţin; o ajustare judicioasă, nu numai a poziţiei paharului. Mă privi zîmbind:

— Mă întreb dacă astăzi mai sîntem capabili să judecăm oameni ca el. La urma urmei, nu greşelile sînt adevărata esenţă a vieţii lui. La fel şi cu bătrînul Montgomery. Presupun că nu calităţile lui umane, nici chiar cele de general, au făcut din el un simbol naţional. E o insignă. Întreaga naţiune l-a purtat, în acei doi ani de la începutul războiului.

Îşi ridică sprîncenele stufoase şi mă avertiză:

— Veţi găsi pe cineva care să interpreteze rolul, dar nu va putea avea prestanţa lui... şi calitatea asta emblematică.

— Ştiam că va fi destul de greu. Ne întrebam dacă Max von Sydow poate... actorul suedez? Va trebui evident să-i dublăm vocea.

Am continuat să discutăm despre actori şi interpretări. Fenwick pomeni de diverşi actori distribuiţi în rolul lui Churchill, nu-l găsea pe nici unul reuşit. Apoi am discutat despre alte lucruri.

În cele din urmă, Nell se ridică. Domnii trebuiau, se pare, lăsaţi singuri să bea un pahar de porto, dar ca şi cum ar fi vrut să atenueze ridicolul acestui vechi ritual, îl avertiză pe Andrew, întinzînd un deget acuzator:

— Douăzeci de minute. Sau vin să vă arunc afară, de ceafă.

— Prea bine, doamnă.

Paul plecă cu femeile şi eu am rămas cu Andrew, cu Fenwick şi cu sticla de porto; puteam, în sfîrşit, discuta politică. Subiectul fusese interzis din cauza lui Jane, nu a mea. Andrew îşi părăsi locul din capul mesei şi se aşeză lîngă Fenwick, plasîndu-l în mod tacit în centrul grupului; dar mie mi se adresă privirea cercetătoare a ochilor săi; şi îmi puse o întrebare pe care ştiam că de mult ar fi vrut să mi-o pună:

— Tot mai eşti socialist, Dan?

— Trebuia să mă aştept la o asemenea întrebare.

— Aşa cred şi eu, zise Fenwick.

Dar Andrew insistă. I-am zîmbit lui Fenwick.

— Votez cu socialiştii, dar nu pentru că aş avea prea mare încredere în candidaţii lor.

— Dragul meu, e problema noastră, a tuturor. Sau, mai bine zis, a ţării.

— Lipsa de credibilitate?

Îmi aruncară o privire scrutătoare. Ochii săi cenuşii erau sceptici.

— Cred că „orbire electorală" ar fi expresia adecvată.

— În ce sens?

Din nou Fenwick apucă cu două degete paharul de coniac – refuzase portoul – rotindu-l uşor. Mă privi:

— Oameni ca dumneata? O persoană atît de inteligentă care îşi ascunde capul în nisip?

O spusese oarecum în glumă, nu ca pe o provocare – şi îţi lăsa chiar impresia că nu ţinea să insiste asupra acestui subiect.

— Aş vrea să ştiu la ce sînt orb.

— La „gloatocraţie".

— Cam tare cuvîntul.

— Există toate indiciile. Dispreţul pentru noi, bieţi prostănaci, care trebuie să vă reprezentăm, pentru exercitarea democraţiei, pentru legi, pentru tot ce îi împiedică să fie şi cu slănina în pod, şi cu varza grasă. Îşi încrucişă braţele şi se dădu puţin pe spate. După părerea mea, nu mai este o chestiune de partide. Singura deosebire e că cei care sînt de partea mea – unii dintre noi – spun că situaţia ameninţă să ducă la sinucidere. Iar cei care sînt de partea dumitale pretind că nu e aşa. De fapt, sînt nevoiţi s-o facă, pentru ca stăpînii să fie liniştiţi. Dar ei o ştiu.

— Sindicatele?

— Au şi ei stăpînii lor.

— Acum şi sub pat?

Asta îl amuză.

— Ba chiar în pat, cred.

— Dar orice remediu aduce a vînătoare de vrăjitoare.

Îl privi pe Andrew cu un ușor reproș, ca și cum ar fi regretat că se lansase într-o discuție pe această temă; apoi mă privi cu mai multă seriozitate, ca și cum și ceea ce presupuneam eu merita să fie luat în considerație, dar, pentru moment, era dispus să-mi acorde beneficiul îndoielii.

— Între noi fie vorba, absolut neoficial și după o masă excelentă, eu așa văd lucrurile. După o scurtă pauză, continuă: Nu cred că e cazul să mai amînăm confruntări inevitabile. Voi doi sînteți prea tineri, dar eu am văzut acest joc de-a struțul în anii '30 – jucat chiar de cei din partidul meu, printre alții. Generația mea a plătit scump chestia asta. Sperînd că lucrurile se vor putea aranja.

Mă privi cu un soi de bunăvoință sardonică.

— Dacă nu crezi în democrația parlamentară, în ordinea socială și într-o oarecare libertate de inițiativă particulară, foarte bine, stai liniștit și privește-ți țara îndreptîndu-se spre haos și, eventual, vărsare de sînge. Dar dacă tot mai crezi, cît de cît, în aceste lucruri, chiar dacă ești îngrijorat pentru cei mai puțin privilegiați – un sentiment demn de admirație, fără îndoială –, atunci mă văd nevoit să-ți atrag atenția că nu sprijini partidul potrivit. Ridică repede mîna. Sînt și cîțiva oameni buni, fără îndoială. Atît printre lideri, cît și printre ceilalți. Dar cuvîntul lor are din ce în ce mai puțină greutate. O dată cărțile date pe față, le dau tot atîtea șanse cîte au avut și moderații cînd Robespierre și acoliții săi au preluat puterea.

— Sîntem încă departe de a ajunge acolo...

— Cred că această teorie ar putea deveni un excelent epitaf pe mormîntul englezilor. „Aici zace o națiune care s-a crezut deasupra timpului."

— Vrei să spui că procesul e ireversibil? Că e prea tîrziu?

— Dragul meu, istoria acestui secol este cea a unei nebunii care nu încetează să crească. Dacă vrem să rămînem rezonabili în ce privește problemele publice, nu ne putem păstra mințile decît dacă pornim de la ideea că jocul e aranjat dinainte. E adevărat, nu prea văd vreo șansă ca procesul să nu fie ireversibil, cum spui dumneata. Și în nici un caz atîta vreme cît majoritatea oamenilor ca dumneata – și faceți parte din majoritatea educată – par să se mulțumească să stea deoparte și să privească cum se duce totul de rîpă.

Am luat carafa pe care Andrew o împinsese spre mine.

— Nu considerați că o oarecare reducere a inițiativei particulare ar fi prețul ce trebuie plătit ca societatea să fie mai dreaptă?

— Atunci poate îmi spuneți dumneavoastră ce e drept la o societate în care nu va mai exista deloc libertate.

— Dar e ca și cum ați spune că holocaustul nuclear e inevitabil. E posibil, poate chiar probabil, dar în realitatea prezentă există destule șanse de schimbare.

Mi-am dat seama că mă privea la fel cum o privise și pe soția lui, mai devreme, în timpul mesei.

— Foarte bine. Să spunem că ai dreptate. *1984* nu va veni niciodată. Dar am impresia fermă că, în douăzeci de ani, poate și mai

devreme, societatea noastră nu va mai fi liberă. Partidul vostru va fi fost spulberat ca puful de păpădie. Iar al meu nici măcar nu va mai exista. Dacă Parlamentul va supravieţui sub o formă oarecare, va fi sub forma unei ştampile aplicate automat în josul unei pagini. Întreaga putere va fi în alte mîini. N-ai decît să mă consideri, dacă vrei, un pasager bătrîn şi fricos care are tupeul să avertizeze căpitanul şi echipajul că felul lor de a naviga nu-l satisface. Dar nu văd nici un motiv pentru care aş face-o după ce *Titanicul* s-a lovit de aisberg. Şi dacă dumneata ai impresia că nava acestui stat este în prezent pe mîini bune şi navighează cum trebuie... atunci...

Ridică uşor din umeri. Tonul său, deşi părea să ia lucrurile uşor, devenise ceva mai sarcastic, ca şi cînd acestui Tony Lumpkin şi tipului din lumea filmului ar trebui să li se ţină o lecţie despre realităţile vieţii.

— Mă întreb, zise Andrew, dacă drăguţii de proletari au într-adevăr atîta energie.

— Scuză-mă, Andrew, dar asta e total irelevant. Viitorii lor stăpîni *au* energie. Mie apatia celor care ar trebui să-şi dea seama de pericol mi se pare atît de descurajantă. La ambele partide, din păcate. Îmi adresă un zîmbet ironic. Nu sînteţi singurii care purtaţi vina.

— Și nici progresul social atît de necesar, sper.

Acum, cred că mă găsea impertinent.

— Accept în principiu tot ce au făcut după război ambele partide pentru a îmbunătăţi soarta celor lipsiţi de privilegii. Bolnavii, nevoiaşii... bineînţeles. Lovi cu palma în masă. Dar ce nu accept este tendinţa de a nivela totul – de a trata talentul, energia, sacrificiul de sine, munca asiduă ca pe o crimă. Nu voi accepta ideea că o normă universală de o cruntă mediocritate poate conduce la o societate sănătoasă. De ce să fii plătit cu acelaşi salariu ca un scriitor de zece ori mai prost ca dumneata? De ce să nu i se acorde lui Andrew, aici de faţă, o recompensă cinstită pentru toate îmbunătăţirile pe care le-a adus domeniului său? Ce nu puteţi înţelege voi, socialiştii, e că ideea de a coborî pe toată lumea la acelaşi nivel nu e doar o himeră – o imposibilitate genetică, dacă nu altceva –, dar e şi cel mai sigur mijloc de a distruge productivitatea. Nu-i ajută cu nimic pe cei din jumătatea de jos a scării sociale. Dreptatea absolută va fi întotdeauna un mit, pentru că viaţa este fundamental nedreaptă. Dar e nedreaptă cu un scop anume.

Am încercat să vorbesc, dar mîna se ridică din nou.

— Iartă-mă. Hai să lăsăm deoparte orice implicaţie politică. Nici o formă de viaţă nu poate dura pe baza unei egalităţi forţate. E un fapt biologic. Întreaga evoluţie depinde de libertatea individului de a se dezvolta în maniera sa personală. Toată istoria, istoria naturii și istoria popoarelor, demonstrează neîncetat acest lucru.

— China?

Mă privi ca un judecător care examinează, pe deasupra unor ochelari pe care nu-i poartă de fapt, vreo propunere stupidă din partea unui stagiar fără experienţă.

— Cu China rămîne de văzut, prietene. Ce-ţi spun eu este cu siguranţă valabil pentru occident. Pentru Europa şi America.

— Dar dacă cel puţin jumătate din Anglia crede că mai multă egalitate este de dorit, nu înţeleg cum poate fi oprită să-şi îndeplinească dorinţa – afară doar de cazul în care se foloseşte forţa, bineînţeles.

Acum făcusem *un faux pas* şi ochii demonului străluciră cu malițioasă încîntare, ascunsă sub masca unei false tristeţi.

— Trebuie să neg orice dorinţă de a deveni un colonel *à la grecque*.

— N-am intenţionat nici un moment să sugerez aşa ceva.

Dar de fapt asta şi făcusem şi el o ştia. Refuză să mai ia coniac.

— Ultima şansă a acestei ţări de a ieşi din comă se risipeşte văzînd cu ochii. Asta-i tot.

— Aşa văd lucrurile cei de la Westminster?

Pufni uşor în rîs, la această demonstraţie de simplicitate.

— Cei de la Westminster văd lucrurile într-un singur fel. Independenţa trebuie călcată în picioare cu orice preţ. Noua Sfîntă Treime e constituită din cei trei şefi de partide. De aceea o problemă care, într-o ţară rezonabilă, ar domina dezbaterile electorale este dată cu grijă la o parte. Factorii de răspundere din toate cele trei partide sînt perfect de acord asupra acestui punct. Ferească cerul să cerem vreodată electoratului să se oprească şi să se gîndească la lucruri care sînt de o importanţă majoră în viaţă. În afară de bani, bineînţeles.

Urmă un moment de tăcere, apoi îmi zîmbi ceva mai natural, ca şi cînd ar fi vrut să-mi spună să nu-l iau prea în serios.

— Pot să te asigur că, pe plan electoral, vederile mele sînt considerate o otravă de majoritatea colegilor. Se uită la Andrew. Inclusiv de prietenul nostru comun, cred.

Andrew murmură:

— Care e un tip destul de ambiţios, nu?

— Aşa se pare. Ei, atunci să-i urăm noroc.

— Şi chiar credeţi că totul se va sfîrşi într-o baie de sînge?

— Cred că ideea că vom sta cu toţii la coadă ca să obţinem un loc în paradisul viitorului se bazează pe o înţelegere greşită a britanicilor. Ne pricepem, desigur, foarte bine să îndurăm privaţiuni, cînd sîntem confruntaţi cu un Hitler, cu o ameninţare externă. Dar părerea mea este că ne vom pierde sîngele rece cînd ele ne vor fi impuse din interior. Deodată, un număr destul de mare de oameni, nu numai liberali din clasa de mijloc, ca dumneata, îşi vor da seama că au fost duşi de nas într-un mod ruşinos. Nu mă îndoiesc că se vor simţi nespus de frustraţi şi teribil de furioşi. Şi în acelaşi timp vor fi puşi şi în faţa unui foarte puternic aparat represiv, organizat de stat împotriva disidenţei. Şi mă îndoiesc foarte că etica de pe terenul de cricket o să ne scoată din impas.

Uşa dinspre salon se deschise şi Caro apăru zîmbind. Ţinea în mînă o cravaşă de vînătoare.

— Mi s-a ordonat să vă arăt asta.

Fenwick ridică mîinile, prefăcîndu-se înspăimîntat:

— Draga mea, eşti un hăitaş încîntător. Tocmai acum, cînd tatăl tău mă încolţise din toate părţile.

Am părăsit camera cu o senzaţie de absurd – de lipsă de raţiune aproape calculată. Vinul de porto, coniacul, camera asta din secolul

al XVIII-lea şi lumina lumînărilor – generaţii de castelani ţinuseră discursuri similare, despre o lume care dispărea... poate cu mai puţină raţiune, dar sigur cu mai multă convingere ca Fenwick. Fusese atît de evident faptul că juca un joc, susţinîndu-şi punctul de vedere fără nici cea mai mică urmă de implicare personală, ca şi cînd ar fi fost vorba de un dosar al cărui conţinut îl prezenta unor jurişti începători. Această atitudine mi se părea uşor umilitoare. Era ca un ecou al epocii vechilor burguri putrede în care i s-ar fi permis, fie şi numai parţial, să hotărască soarta întregii comunităţi; şi nu din cauza convingerilor sale politice învechite şi obscure, ci din cauza indiferenţei sale faţă de ceea ce însemnau de fapt. Părea mai degrabă amuzat decît alarmat de ele.

În realitate, în spatele tuturor raţionamentelor sale şi experienţei sale de viaţă, nu era decît un egoist – avea un lucru pe care îl detectasem şi îl urîsem întotdeauna în filozofia conservatorilor, cel puţin aşa cum îmi apărea reprezentată de membrii partidului: certitudinea că toţi cei avuţi trebuiau cu orice preţ să-şi păstreze averea. Ideea subzista în ciuda principiilor despre meritocraţie, în ciuda pledoariei pseudobiologice pe care tocmai o ţinuse Fenwick, în ciuda tuturor deplasărilor spre stînga ale partidului începînd din 1945; persista în această hotărîre fanatică, la fel ca un cîine permanent tras spre cuşcă, de a nu ceda nici o fărîmă, de a menţine *statu-quo*-ul. Ca toţi politicienii, nu fusese foarte preocupat să obţină un vot în plus pentru cauza sa; sau poate c-o făcuse dintr-un amuzament diabolic, ca să scape de plictiseală. Dar mi-ar fi plăcut mai mult de el – şi poate l-aş fi ascultat mai cu atenţie – dacă aş fi simţit în vocea lui o cît de vagă urmă de disperare sau de amărăciune. Andrew, cel puţin, transformase această supravieţuire, în faţa uriaşelor schimbări istorice şi sociale, într-un fel de provocare personală... poate că era tot un joc, dar un joc în care miza era absolut reală.

Simţisem la Fenwick o apatie mult mai pronunţată decît cea de care mă acuzase el pe mine – dacă eu eram indiferent la rezultatul „războiului“, lui nici nu-i mai păsa că îl pierduse; și nu puteam decît să presupun că indiferența se datora faptului că știa că nu el avea să plătească daunele. Avusese parte de o viaţă profesională şi personală bogată și agreabilă și acum nimeni și nimic nu i le mai putea lua înapoi. Cinismul de care îl suspectam în legătură cu fiica sa – că sacrifica orice sentiment partern de dragul unui titlu – reflecta tocmai aceste înclinaţii. Era închis la orice influenţă din afară, satisfăcut de sine și găseam că acest tip de tory inteligent, bine echipat intelectualicește și cu multă experiență, ar fi putut să-și dea seama că a fi conservator nu însemna să dai dovadă de un egoism feroce; şi totuşi faptul că oferea el însuşi această dovadă, mai mult decît orice membru limitat al acestui partid, era de două ori mai dezgustător. În fundul sufletului, credea sincer în ceea ce era, iar sistemul nu era decît un aspect secundar. Bineînţeles că nu atunci mi-am analizat atît de minuţios antipatia faţă de el. Dar n-am uitat seara aceea, în parte şi pentru că, deşi mă consideram destul de liberal pentru a-i dispreţui pesimismul, ştiam că unei persoane ca Jane i s-ar fi putut părea că

există o asemănare psihologică între mine şi el... un sentiment malițios defetist pe care îl împărtăşeam amîndoi, în ciuda faptului că eu mi-l ascundeam mai bine. Cel puţin părăseam camera şi discuția cu nevoia de a declara sus şi tare că mă disociez de el. Mi-am dat seama de acest lucru de îndată ce ne-am întors în salon. Mi-am luat ceaşca de cafea și m-am dus lîngă Jane, mai departe – atît cît să nu fim auziți de ceilalți, dacă vorbeam în şoaptă.

— Aţi rezolvat viitorul omenirii?

— Vei fi încîntată să afli că în ţara asta viaţa civilizată va mai dura vreo douăzeci de ani, cel mult.

— E o veste încurajatoare.

— Şi din sursă sigură.

— Tare aş fi vrut să fiu de faţă.

— Îţi voi face mîine un raport complet şi detaliat. M-am uitat la ea. Şi pe urmă vei putea să mă sfătuiești la ce grupare de stînga să mă afiliez. Ca să grăbim lucrurile.

Zîmbi.

— Mă bucur că n-a fost totul în zadar.

— Nu m-ar deranja atît dacă ar fi un simplu reacţionar de modă veche. Dar pe deasupra mai e şi Pilat din Pont.

— Anthony îl plăcea. Avea o slăbiciune pentru jurişti. Gelozie profesională, presupun. Modul în care sînt întotdeauna gata să găsească argumente pentru orice cauză. Dacă merită preţul.

— E cumva o elegantă aluzie că cei care trăiesc în case de sticlă nu trebuie să arunce cu piatra?

Îmi aruncă o privire fugară, pe jumătate amuzantă, pe jumătate îngrijorată.

— Nu.

— Scenariul despre Kitchener nu prea e strălucit.

Privi spre ceilalţi, care studiau un tablou situat deasupra măsuţei de cafea; coborî puţin vocea.

— Te rog, nu mă lua drept o îngîmfată, Dan. Mă simt şi aşa undeva la marginea societăţii, ca o leproasă.

— Nu e bine că ai asemenea putere de intuiţie.

— Credinţa în intuiţia feminină e primul simptom al şovinismului masculin. Sau, cel puţin, aşa îmi spunea Roz.

— Jenny McNeil mi-a servit şi ea acelaşi lucru. Rămîn neconvertit.

— Să-ţi fie ruşine.

Dar atunci, ca şi cînd ar fi vrut să pună capăt acestor plicticoase împunsături, privi spre cealaltă parte a camerei, unde Paul şi Penny stăteau aplecaţi deasupra unei măsuţe, jucînd ceva.

— Paul vrea să-ţi ceară o favoare.

— Ce favoare?

— Lucrarea lui trimestrială despre vechile sisteme de împărţire a cîmpurilor... Sînt cîteva exemple vestite în Dorset.

— Să trecem pe-acolo mîine? Foarte bine.

— Dacă nu e prea... A studiat traseul pe hartă. Dacă nu te deranjează să plecăm puţin mai devreme dimineaţă.

— Plecăm. E un drum mult mai frumos, oricum.

— E atît de absurd copilul ăsta. Se pare că ieri, venind încoace, am trecut pe lîngă un alt loc pe care ar fi vrut să-l viziteze.

— Să mă duc să vorbesc cu el despre ce vrea să vadă în Dorset?

— Ar fi foarte drăguţ din partea ta.

Penny şi Paul încercau să reconstituie din bucăţele un enorm peisaj desenat pe carton. Băiatul era tot rezervat, dar făcu totuşi un efort să fie ceva mai amabil, aflînd că sînt de acord cu vizita pe care o dorea. Plecă să aducă o hartă – şi o foaie de hîrtie pe care schiţase un itinerar, marcînd cu grijă distanţele. Îmi arătă şi o carte care trata acest subiect, cu o fotografie din avion a locului. Era „foarte important“, îmi spuse, cu un ciudat amestec de sfidare agresivă, autoritate profesională şi neîncredere că aş putea fi cîtuşi de puţin interesat. Mi-a arătat nişte ilustraţii în care se vedeau urmele unor brazde trase de un plug cu boi şi i-am spus că pe una din păşunile de la Thorncombe aceste urme încă se mai puteau vedea; şi pentru prima oară am reuşit să văd în ochii lui că exist. Cît erau de late brazdele, erau drepte sau curbe... şi cînd i-am spus că aveam pe undeva şi un vechi plan de prin secolul al XIX-lea al fermei, care pe atunci avea mult mai mult pămînt, pe care toate hotarele erau marcate, a fost clar că îl cucerisem; sau că, cel puţin, reuşisem să găsesc cheia spre sufletul „micului monomaniac“ de care vorbise Jane. Am fost salvat de la o prelegere ce ameninţa să se lungească, de Nell şi Jane, care au venit să ia copiii la culcare. Am reorganizat programul pentru a doua zi, apoi cei doi copii au spus noapte bună şi au plecat sus.

Curînd după ora unsprezece a plecat şi familia Fenwick şi am avut o discuţie în legătură cu el. Andrew era de părere că avocatul „îşi dăduse aere“ ca să mă impresioneze pe mine; şi îmi dezvălui că Fenwick nu-l prea simpatiza pe deputatul circumscripţiei lor, un tip cu mult mai tînăr. Nell credea că Fenwick se considera un ratat, fatalmente împărţit între cele două cariere ale sale, văzuse mult prea mulţi dintre colegii săi ajungînd judecători sau obţinînd posturi în cabinetele ministeriale, pentru a nu se fi acrit. Nu s-a spus nimic despre prognoza lui apocaliptică în legătură cu Marea Britanie.

Apoi Caro se ridică şi zise că trebuie să se ducă la culcare. Era „atît de obosită“, deşi cred că „atît de plină de tact“ ar fi fost o expresie mai potrivită. Noi patru am rămas în jurul focului pînă spre ziuă, discutînd despre ea şi despre Barney, despre problemele lui Paul şi „stările lui de spirit“. Totul foarte relaxat, rezonabil şi, în ce ne privea pe mine şi pe Nell, am discutat mult mai deschis despre Caro decît oricînd în trecut. Animozităţile, pînă acum inerente, păreau să se fi domolit; am reuşit să discutăm despre Caro ca despre o fiinţă omenească, nu o permanentă sursă de certuri; şi chiar am adoptat, de comun acord, o hotărîre privind propria noastră atitudine faţă de Barney: de a nu încuraja nici o apropiere. Evident că tactul lui Jane şi bunul-simţ al lui Andrew ne-au fost de mare ajutor.

Un moment de tăcere. Nell şedea pe un scăunel cu spatele rezemat de canapeaua pe care se întinsese Andrew şi începuse să moţăie. Jane

își scosese pantofii și se ghemuise într-un fotoliu, de cealaltă parte a căminului. Sora sa îi aruncă o privire.

— Ei bine, nu ne-a mai rămas decît o singură problemă familială.

— Mulțumesc, nu.

— Jane, acum cît sîntem cu toții atît de perfect rezonabili și de înțelegători, nu văd de ce nu poți să faci și tu un efort.

Jane se uită la ea, apoi zîmbi și clătină din cap în semn că nu.

— Știu că sîntem tare demodați și că sîntem delicioși cînd ne provoacă cineva, dar... hai, dă-i drumul.

— Unde să-i dau drumul?

— Mărturisește.

— Că am și eu ideile mele personale?

— Că nu ești sigură pe ele.

— În momentul de față, singurul lucru de care sînt sigură e că nu vreau să discut despre ele.

— Sîntem îngrijorați din cauza ta. Tot timpul. Îl înghionti pe Andrew cu cotul. Nu-i așa, Andrew?

Andrew deschise ochii, dar vorbi în direcția tavanului:

— Permanent subiect de discuție.

— Sînt flatată. Dar asta nu schimbă nimic.

— Promit să nu te contrazic.

Jane respiră adînc și se uită cu coada ochiului spre locul unde ședeam eu. Purta o bluză de seară și o fustă lungă, ambele destul de severe, un model foarte simplu și în culori neutre, în comaparație cu ce purtau celelalte femei.

— Și i-ai spus și lui Dan, așa că n-are rost să pretinzi că e un mare secret.

— Tocmai pentru că nu pretind că e un secret... tocmai de aceea nu vreau să discut despre asta, Nell.

— Te-ai hotărît?

— Nu încă.

Nell se uită o clipă fix la ea, ca și cînd ar fi vrut să-i spună că pe ea nu o ducea, apoi mă chemă în ajutor.

— Dan, tu nu crezi că a înnebunit?

— Cred că dacă ea simte că așa trebuie, așa trebuie.

— Parcă ai fi Andrew. Îi aruncă lui Jane o nouă privire dojenitoare. E ridicol. Tu ești mai deșteaptă decît noi toți la un loc.

— Poate că sînt. În problema asta.

— Nici măcar nu te îmbraci ca o doamnă marxistă. Jane zîmbi. Și nici de vorbit nu vorbești ca ele.

— Nu, sînt lucruri greoaie, mă cam încurcă în mișcări.

— Pentru că îți dai seama de defectele lor.

— În parte.

— Atunci de ce?

— Pentru că un adevăr, oricît de greoi exprimat, rămîne totuși un adevăr.

— Ai putea să te gîndești cel puțin la bieții copii înainte de a te face de rîs în tot Oxfordul.

— Mă gîndesc foarte mult la copii şi la lumea în care vor trebui să trăiască.

— În minele de sare?

Jane zîmbi din nou, dar nu zise nimic. Am văzut-o cu ochii aţintiţi asupra focului şi am simţit o oarecare simpatie pentru exasperarea lui Nell în faţa acestei retrageri strategice într-o atitudine sibilină şi gnomică. Dar Nell îmi adresă o privire acuzatoare.

— Nu poţi să fii şi tu de acord cu ea.

— Eu îi înţeleg îngrijorarea, chiar dacă nu aprob întru totul soluţia ei.

— Asta înţelegem şi noi. Nimeni nu se aşteaptă ca societatea să meargă înapoi.

Jane continuă să surîdă şi să stea cu ochii pironiţi asupra focului; ca să nu fie tentată. Andrew începuse să sforăie încet. Nell se întoarse din nou spre Jane.

— Bine. Dar dă-mi voie să-ţi spun că nu eşti decît cel mai groaznic şi mai alunecos ţipar care a existat vreodată.

Enervarea din voce, tonul contrariat de copil răsfăţat nu reuşeau să-i ascundă complet afecţiunea şi îmi aminti brusc de primele noastre zile petrecute împreună – de perioada cînd Nell jucase deseori acest rol în disputele dintre noi... ea, cea mai tînără dintre noi patru, cea care îşi permitea toate capriciile, clovnul conştient. Şi totuşi, paradoxal, sub această asemănare de suprafaţă, adevărata relaţie dintre ele se schimbase. Emoţional şi psihologic, Jane devenise acum sora mai tînără, mai lipsită de experienţă, mai nesigură. Şi, aproape ca şi cum ar fi vrut s-o ascundă, îşi lăsă brusc picioarele pe podea, se duse spre Nell, se aplecă şi o sărută uşor pe obraz. Apoi se ridică.

— A fost o seară minunată. Mă duc să mă culc.

De jos, Nell se uită urît la ea.

— Să nu crezi că ai să scapi cu asta.

Dar se ridică şi ea, cu un soi de indulgenţă bosumflată, şi strînse o clipă mîna lui Jane, înainte de a se întoarce spre Andrew, să-l zgîlţîie pentru a-l trezi. Jane şi cu mine am schimbat o privire: pe faţa ei apăru umbra unei grimase, ca şi cînd s-ar fi simţit stînjenită că asistasem la o asemenea discuţie; şi, mai ales, pentru că detecta la mine o uşoară compătimire faţă de o astfel de scenă.

Tsankawi

Miriam şi Marjory tocmai mă părăsiseră cînd am ajuns în New Mexico. Aveam timp din belşug. Regizorul meu era ocupat cu westernul pe care-l filma şi nu puteam discuta scenariul decît seara. Secvenţa se petrecea la Santa Fe – de data aceasta au renunţat la peisajele tradiţionale şi se filma în cea mai mare parte în zona ultimilor contraforţi ai Munţilor Stîncoşi, care se întindeau pînă înspre deşert. Vedeam locurile pentru prima dată şi, ca mulţi alţii înaintea mea – dintre care cel mai celebru era, bineînţeles, D.H. Lawrence –, m-am îndrăgostit de peisaj de cum l-am văzut.

Ca şi San Francisco sau New Orleans, Santa Fe este unul dintre cele mai umane oraşe din America; printr-un miracol au reuşit pînă acum să evite zgîrie-norii, altele fiind aici elementele care creează aspectul literalmente neplăcut. Cred că Lewis Mumford a fost cel care a spus că aproape întreaga arhitectură americană din centrul oraşelor este o încercare de a izola oamenii, de a distruge obişnuitul uman, toate proporţiile adecvate acestuia.

Poate datorită faptului că nu există competiţia construcţiilor pe verticală, Santa Fe a atras o imensă colonie de artişti şi de artizani; atmosfera este aici deosebit de relaxată; un oraş provincial, dar întrucîtva motiv de mîndrie pentru locuitorii lui. Clădirile de tip colonial spaniol, cu elegantele *patios* şi mirosul dulce-înţepător al bîrnelor din lemn de *piñon* care învăluie amurgurile din New Mexico, lumina minunată şi aerul din zona înaltă a deşertului, terenurile de bumbac, vechile magazine cu coloane din jurul somnoroasei pieţe centrale, clopotele catedralei răsunînd în noapte... totul este atît de diferit de mitul american făurit de Europa. Şi astăzi îmi place locul tot atît de mult ca în prima zi cînd l-am văzut.

Dar chiar dacă oraşul Santa Fe n-ar fi fost atît de atrăgător, nu mi-aş fi schimbat cu nimic părerea despre peisajul care-l înconjoară. Există în Statele Unite locuri şi mai spectaculoase, dar nici unul nu are echilibrul pur, perfecţiunea şi nobleţea clasică, aproape grecească, a culmilor care însoţesc Rio Grande aproape optzeci de kilometri spre nord, între Santa Fe şi Taos. Există linii ale orizontului care nu se pot uita, cum este cea văzută în copilărie pe malul de sud al Dartmoor-ului. M-a obsedat permanent şi foarte multe alte peisaje au fost incluse în acel contur cu secrete calităţi de templu. Valea Rio Grande este unul

dintre marile centre ale indienilor Pueblo şi, cu toate că nu m-au pasionat satele moderne din rezervaţiile din vale, m-am îndrăgostit de zonele „medievale“ părăsite ale platformei de pe contraforţii munţilor Jemez din faţa oraşului Santa Fe, dincolo de canion.

Atmosfera aici este în mod paradoxal foarte europeană, mai precis etruscă şi minoică... adică locurile sînt bîntuite de pierzanie şi mister, în sensul unei legături magice dintre om şi natură întrezărită atît în artă, cît şi în puţinele lucruri cunoscute despre modul de viaţă al locuitorilor. Probabil că aceasta l-a atras pe Lawrence într-atîta. Satele sînt minunat aşezate în spaţiu, fiecare ca o acropolă pe un soclu de stîncă din rocă vulcanică roz, deasupra infinitelor păduri verzi de pin şi a cîmpiilor vaste. La orizont sunt munţii, la baza cărora coniferele se pierd în cenuşiul cu nuanţe de chihlimbar al pădurilor de plopi şi, tot la orizont, zăpada şi azurul pur al cerului. Priveliştile sînt infinite, aparţinînd parcă unei planete mai blînde, mai nobile şi neviciate, aşa cum majoritatea orăşenilor au uitat că mai există. Dintre peisajele pe care le-am văzut în Europa, seamănă cu cel din Phaestos, din Creta.

Am dus-o acolo pe Jenny într-o călătorie scurtă. Ea avea două zile libere şi m-a convins să mergem pentru că eu fusesem deja şi îi vorbisem cu patos despre locul pe care-l îndrăgisem. Am luat deci, într-o seară, avionul din Los Angeles pînă la Albuquerque şi am ajuns cu maşina noaptea la Santa Fe. Nu prea făceam noi bine, pentru că numai actorii cotaţi ca superstaruri aveau voie să rişte să întîrzie la filmări. De aici şi distracţia. Era prima oară cînd Jenny încerca mîncarea mexicană. I-a plăcut şi *posada* veche, obişnuită, pe care o închiriasem; aerul amărui al nopţii; aroma fumului de *piñon* ars, interminabilele magazine indiene cu ceramică populară, scoarţe şi bijuterii şi faptul că ne jucam de-a chiulangiii.

A doua zi am dus-o să vadă Puye şi canionul Frijoles din Parcul Naţional Bandelier, sub umbra ascunsă a lui Los Alamos. La Puye, a alergat fericită de colo-colo printre şirurile strînse de locuinţe săpate în stîncă, a încercat să ademenească veveriţele, punea întrebări întruna, se plimba pe deasupra acropolei; i-am arătat un cintezoi şi o ciocănitoare şi alte păsări de podiş; mă tot săruta, ca o şcolăriţă; eram aşa de bun să o aduc într-un loc atît de minunat şi atît de deştept pentru că ştiam că aşa ceva există. Scena s-a repetat la Bandelier, un loc diferit, secret – *la bonne vaux* acum muzeu – pe fundul unui canion împădurit, degajînd un sentiment de odihnă şi meditaţie, foarte departe de imaginea pe care o aveam noi despre pieile-roşii. O primă tentativă de plantaţii controlate, aproape ca grădinile raiului. Plantele care mai există acolo – yuccas şi cactuşii cilindrici, plantele medicinale şi cele folosite la vopsit – fac parte dintr-o realitate supranaturală, pe care tînărul Restif o simţise cîndva în cealaltă parte a lumii. E ca un zîmbet dispreţuitor, zicea Jenny, par a spune, am supravieţuit aici mai mult decît voi, bătrîne fiinţe umane terminate.

Ne-am întors cu maşina spre est, la Santa Fe. Aerul serii era minunat, un amestec crepuscular de culori trandafirii, gălbui şi verzi; în spatele oraşului văile împădurite ale muntelui se întindeau ca o

imensă cuvertură de catifea verde în falduri; deasupra, un cer de iarnă curat, fără fir de nor. Nici un aparat de filmat nu a putut și nici nu va putea vreodată să redea acea lumină, deoarece calitatea se află în adîncime, nu în culoare sau în planurile verticale. Înainte de prînz, am mai hoinărit puțin prin orașul vechi. I-am cumpărat o brățară din argint cu turcoaze dintr-un magazin pentru turiști deschis pînă tîrziu, am băut *margarita*, am mai mîncat ceva, am făcut dragoste; a fost o zi fără cusur.

Toate acestea Jenny urma să le descrie din punctul ei de vedere, căci acele două zile furate aveau să fie materialul ultimei sale „contribuții“ trimise mai tîrziu, a cărei povestire scrisă o recompun acum (după cum mi-a îngăduit încă de la început) și al cărei scop era să spună de ce, în ciuda celei de-a treia contribuții, ce urmează a fi inserată, ea nu voia cu nici un preț „să renunțe la mine“. În Los Angeles, va scrie Jenny, existența noastră în doi era întotdeauna „între paranteze“; contrazisă de unica și scurta noastră escapadă în New Mexico.

Povestind acum, nu pot folosi versiunea ei pentru că în ea este vorba de o cruzime de care ea nu trebuie să fie acuzată, în nici un caz. A doua zi de dimineață, a vrut să mai facă niște cumpărături, apoi urma să ieșim cu mașina să mai vedem o veche așezare indiană și apoi de acolo să o luăm pe autostradă pînă la Albuquerque, să prindem avionul de seară înapoi spre California. Locul se numea Tsankawi, mai puțin cunoscut din punct de vedere arheologic decît Puye și vestigiile de la Bandelier; era însă cel care mi-a plăcut întotdeauna cel mai mult, atuul meu, chintesența întregii zone. În timpul primei mele călătorii, m-am dus de mai multe ori să-l revăd și, de atunci, încă de două ori.

Niciodată nu am înțeles prea bine de ce anumite locuri exercită o asemenea putere de atracție, de ce acolo ai o senzație curioasă că propriul tău trecut se contopește cu viitorul, că a fi acolo înseamnă întotdeauna a fi într-adevăr real. Acest sentiment l-am trăit atunci cînd am cumpărat Thorncombe. Nevoia de a avea acest loc venea din străfundurile subconștientului, toate celelalte motive raționale aflîndu-se pe un plan secundar. La cumpărarea fermei Thorncombe contribuiseră motive, eram conștient, de factură nostalgică și emoțională, așa că analogia nu este pe deplin adevărată, dar această asociere aparent absurdă între o fermă din Devon și Tsankawi nu este chiar atît de nepotrivită. Într-un fel, podișul transcendea orice noțiune de loc și de frontieră; avea acea obsedantă, misterioasă intimitate familiară la care m-am mai referit, dar și una general umană care evoca nu numai un trib indian uitat și necunoscut, dar și momente asemănătoare de armonie supremă din sfera culturii; monumente arhitectonice, picturi, piese muzicale, poeme. Valida existența culturală; aceasta era de ajuns ca să explici și restul: procesul orb al evoluției, îngrozitoarele distrugeri, indiferența, cruzimea, zădărnicia. Era un loc secret, un refugiu în fond, ceva analog spațiului care mă obseda în cele mai secrete gînduri ale mele, dar era și opusul – un strigăt de triumf care-l

făcea altfel, diferit de toate celelalte locuri – expresii ale tristeţii, ale unui trecut demult dispărut, ale unei culturi apuse ; Tsankawi însă sfida timpul, moartea de orice fel. Tăcerea sa pustie era ca o notă înaltă, susţinută, fără egal.

Trecuseră trei ani de cînd fusesem ultima dată aici cu Abe şi Mildred, pe care îi convinsesem să vină ca să văd dacă locul nu coincide cumva cu realitatea pe care – sau cel puţin Abe – şi-o reprezentau, motiv pentru care nu i-am prevenit în nici un fel că păşesc pe un teren oarecum sacru. Am urcat împreună cam o jumătate de milă, de la şosea pînă în partea superioară a podişului, avînd de suportat potopul de bancuri sinistre făcute de Abe, tipul americanului neexcursionist. Eram sigur că saint-bernarzii locali purtau la ei tequila de bună calitate? Oare de ce toţi englezii – era destul de frig – se cred căpitanul Scott, lui îi plăceau indienii doar în filme şi, apropo de rezervaţii, avea rezerve... şi cînd am ajuns la o zonă densă, ca un stup de locuinţe în peşteri, a exclamat că aici trebuie să fi fost cartierul săracilor, în sfîrşit, cînd a ajuns în vîrf, a recunoscut că era un peisaj deosebit, dar nu s-a putut abţine să nu mă întrebe cam pe unde hotărîsem să-şi cumpere şi ei un teren, Mildred, fată isteaţă, vedea că reacţionez din ce în ce mai puţin amuzat la glumele lui Abe şi a încercat să mă calmeze. Abe, zicea, avea agorafobie, spaţiul şi singurătatea de aici îl înspăimîntau. Apoi mi-a povestit despre o pădure, nu departe de casa în care ea îşi petrecuse vacanţele copilăriei în Florida, de senzaţia pe care ţi-o dădea că aparţine încă tribului, azi dispărut, de indieni Seminoli, cum de cîte ori intrai în pădure aveai sentimentul că eşti un intrus, că ai încălcat legea într-un anume fel. Aceeaşi senzaţie o avea şi aici. Era un loc minunat.

Mildred se gîndise să pună la cale, cu blîndeţe, o mică conspiraţie anglo-americană împotriva „prostiei“ lui Abe ; dar a întrecut măsura, pe drumul de întoarcere la maşină, întrebîndu-l de ce era el aşa o pacoste, de ce nu putea să lase în urmă ghetoul, cum de avea obrazul să o numească pe ea, culmea, puritană... şi aşa mai departe. Nu era cinstit, nici adevărat, şi asta o dovedea felul total neevreiesc în care se ocupa de grădina din Bel Air. Ajunşi în maşină, Abe făcu un gest brusc, ca şi cum ar fi vrut să iasă din nou.

— Stai aşa, cred că mi-am uitat scalpul pe cărare.

Asta trebuia să mă înveţe minte să nu mai vreau ca toată lumea să-mi împărtăşească sentimentele ; nu era o obsesie cauzată de faptul că eram englez, ci una personală şi am retrăit un sentiment copilăresc al eşecului aflînd că nu trebuie să aştepţi nici de la cei mai sensibili vizitatori ca, la prima vedere, să aibă reacţii pe care tu le-ai acumulat în cursul unei apropieri îndelungate. Deoarece pentru mine locul era mai mult decît pot exprima cuvintele, pretindeam ca un caraghios ca toţi ceilalţi să reacţioneze printr-o tăcere evlavioasă.

Am sosit cu Jenny la Tsankawi imediat după prînz. A doua zi a fost extraordinar de frumoasă. Bătea un vînt căldicel de vară. Am parcat lîngă o pădurice de tufe stufoase, din care a ţîşnit, zburînd din pin în pin, un stol dezordonat de sturzi ; semănau cu nişte pescăruşi minunaţi

în lumina soarelui ; apariția lor mi s-a părut de bun augur. Nici de data aceasta nu am avertizat-o pe Jenny că urma să treacă un test. Ținîndu-ne de mînă, urcam prima pantă înspre o imensă platformă de piatră, un fel de scenă elisabetană naturală. Asta a satisfăcut imediat actrița din Jenny, s-a postat pe marginea ei, a luat o poză de Sarah Siddons și apoi mi-a zîmbit cu tîlc. În ziua aceea era îmbrăcată în albastru-deschis, pantaloni și bluză, un batic roz, pistruii mai vizibili ca de obicei, o Jenny în cea mai inocentă ipostază. Am mai urcat o pantă către al doilea rînd de stînci cărămizii, în interiorul căreia se aflau ca niște buzunare locuințele-peșteri ; am mers de-a lungul unei brazde făcute de nenumăratele generații de indieni în picioare goale sau cu mocasini ; urma, de-a curmezișul ridicăturilor line de tuf calcaros moale, era adîncă pe alocuri de treizeci de metri sau chiar mai mult... desenul abstract al liniilor curbe fusese trasat cu migală de un uriaș. De jur împrejurul nostru, mai jos, o mare de pini, cîmpurile fragmentate de văi și, în depărtare, vîrfurile înzăpezite ale munților. Am luat-o pe faleza cea mai înaltă, sub peretele superior al stîncii și i-am arătat lui Jenny desenele gravate în stînca de lîngă intrarea fiecărei peșteri ; mandalele jungiene și siluetele de bărbați, ca niște santinele postate la capătul drumului, ținînd o mînă ridicată în semn de interdicție, erau neînchipuit de maiestuoase, în ciuda simplității copilărești a desenului în stîncă ; mai departe, un șarpe cu pene incizat pe un perete înnegrit, într-o mică peșteră ceremonială. Apoi am strîns conuri de *piñon*, am scuturat semințele, le-am spart – miezul moale e comestibil – mînjindu-ne pe degete cu rășină aromată. Ne-am așezat la adăpostul unei stînci imense și am fumat o vreme, Jenny sprijinită cu spatele de umărul meu, cu privirea înspre peisajul de la picioarele noastre. Acolo, feriți de vînt, ne era foarte cald și Jenny și-a scos jacheta, mai tîrziu și-a descheiat bluza, lăsîndu-și sînii expuși în soare. O clipă nu am spus nici unul nimic, eu aproape adormisem de căldură cu mîna pe talia ei goală.

— Aș vrea să mă dezbrac. Și să facem dragoste.

— Aici ?

— Nu e nimeni în jur.

— Ți-ai luat porția aseară.

Mi-a dat un ușor brînci în umăr.

— Toate peșterile astea...

— Vrei să-ți povestesc despre păianjenul numit Sihastrul Negru ? Să mai vorbim de scorpioni, tarantule, văduve negre, lilieci vampiri, șerpi cu clopoței, fantomele scandalizate ale vechilor indieni...

— Așa strici tu cheful oamenilor.

— Rețin ideea.

— Ți-e lene. Ești lipsit de imaginație.

Am ciupit-o de talie.

— Prea mult.

Își întoarse puțin capul spre umărul meu.

— Mîine. Același oribil pretext învechit. Aici ne-am fi simțit în urmă cu o mie de ani. Ar fi fost ireal.

— Omul poate reveni în anumite locuri.

— Nu e ca prima oară. Altă dată nu e acelaşi lucru.

— Şi sexul ar schimba ceva?

Tăcu o clipă.

— Doar dacă am şti că o să fim mereu împreună, doar asta ar schimba totul.

Şi-a întors capul, m-a sărutat fugitiv pe bărbie şi s-a depărtat de mine. Apoi şi-a încheiat bluza, s-a ridicat ca să şi-o vîre în pantaloni şi a spus zîmbind, cu privirea în jos, spre mine:

— Şi acum, haide să fim iar nişte turişti fericiţi şi asexuaţi. Întinse mîna ca să mă ajute să mă ridic.

Am mai înaintat cîteva sute de metri la poalele stîncilor, pînă cînd am găsit un loc pe unde să ne căţărăm spre platoul superior. Din aşezarea centrală rămăsese, ca urmare a eroziunilor, un zid circular de pămînt. Fusese construită în secolul al XII-lea, dar nimeni nu ştia de ce – pentru că nu există dovezi că locuitorii ar fi aparţinut unei culturi războinice sau că, la acel timp, ar fi fost ameninţaţi de vreun atac. Construcţiile se aflau la o înălţime considerabilă deasupra fundului văii unde creşteau recoltele. Amplasarea lor punea lumea în încurcătură, în special pe americani, ştiut fiind faptul că ei caută o explicaţie pragmatică la orice. Mie mi se părea foarte clar faptul că acei indieni, care nu mai există, voiau, poate, din motive religioase, să se afle suspendaţi între pămînt şi cer, într-un echilibru perfect.

Ne-am aşezat pe cea mai înaltă movilă de piatră, cu faţa înspre Munţii Sangre de Cristo, care se află spre est, la vreo cincizeci de kilometri; Munţii Taos şi Stâncoşi se aflau la nord, iar dincolo de pustiu, către sud, Muntele Water-Melon, nu departe de Albuquerque. Privirea cuprindea tot peisajul, pînă la marginea curbă a globului pămîntesc. Mult mai aproape, la vreo trei kilometri, deasupra unui alt platou, doi corbi se roteau şi croncăneau, scoţînd sunete cu nimic deosebite de cele pe care şi astăzi le aud în Devon; o pasăre cu un strigăt care întotdeauna mă întoarce, într-o fracţiune de secundă, cu treizeci de ani în urmă, în adolescenţă. Şi Jenny lîngă mine, cu mîinile încleştate pe un genunchi ridicat, un fir de vînt îi răsfiră buclele scăpate de sub eşarfă.

— Ăştia ce sînt?

— Corbi.

— Credeam că sînt numai pe la noi.

— La noi şi pe toată suprafaţa emisferei de nord. Acolo unde au destul spaţiu ca să supravieţuiască.

Jenny se mai uită puţin la ei, apoi, privindu-mă din nou, spuse timid:

— Dar ăştia nu spun „Nevermore“.

— Este vina poetului. „Evermore“ era adevăratul mesaj.

— „Corb spectral, purtînd cămaşa de-ntuneric, foşnitor... Zise Corbul, «Evermore».“ Îşi muşcă buzele. Nu-i la fel de reuşit.

— A cui e vina?

Se răsuci ca să mă privească în faţă, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu capul între mîini, aruncîndu-mi o căutătură amuzată.

— Cred că cineva se simte cu musca pe căciulă.
— La propriu sau la figurat?
— Asta-i bună! Ce ai cu Edgar Allan şi cu mine?
— Singurul, adevăratul „nevermore“ se înalţă deasupra pădurii din spatele tău.

Tsankawi se afla la marginea zonei care aparţine laboratorului pentru bombe atomice din Los Alamos. De unde stăteam noi se zărea acoperişul unui imens hangar argintiu aflat la cîţiva kilometri distanţă de cîteva posturi de control înşirate de-a lungul gardului de sîrmă ascuns în pădure. Jenny se uită roată şi înapoi.

— Eu tot cred că e o poezie minunată, veche şi de doi bani.
— Pentru că tu eşti o actriţă minunată, tînără şi de doi bani.

Mi-aruncă o privire piezişă.

— Asta nu-mi place.
— O pasăre nepricepută la ornitomancie.
— Ce-i aia?
— Ghicitul viitorului după zborul şi cîntecul păsărilor. Romanii aveau o adevărată pasiune pentru aşa ceva.
— Şi îi aruncau în groapa cu lei pe cei care nu credeau? Aşa ca tine?

Se uita în continuare la mine, de data aceasta fără nici o urmă de tachinărie.

— Azi-dimineaţă ai recunoscut un *junco,* mai sînt speranţe.
— Adică nu ajunge că-mi place aici? Şi dacă nu vreau să cunosc toate denumirile alea caraghioase şi toţi termenii ăştia ştiinţifici care mă sperie?
— Nu trebuie totuşi să-ţi justifici dispreţul prin ignoranţă.
— Dar exact asta faci tu. Mă dispreţuieşti pentru că nu ştii ce simt. Faptul că sînt cu tine aici înseamnă pentru mine mai mult decît faptul că sînt înconjurată de păsări şi de albine. Şi de ciori. Sînt o persoană sociabilă. Asta nu înseamnă că nu văd restul.
— Hai să nu ne certăm.
— Nu mă cert. Mă plîng.
— Bine.
— Devii aşa de scorţos cînd îndrăznesc să văd lucrurile în felul meu. Eu nu i-am răspuns, aşa încît continuă. Şi foloseşti un limbaj ermetic.

I-am zîmbit. Jenny mi-a susţinut o clipă privirea, apoi s-a întors sprijinindu-se într-un cot.

— Oricum, nu are importanţă. Următorului meu prieten îi va păsa de natură la fel de puţin ca şi majorităţii oamenilor.
— Credeam că am convenit să nu jucăm jocul ăsta.

Tăcu. Exact în faţa ei se afla o grămăjoară de pămînt scos dintr-o vizuină de cîrtiţă. Apucă un fragment de ceramică, îl curăţă încet de pămînt şi mi-l întinse să-l văd.

— Formidabil, are o gaură într-un colţ. Precis cineva a purtat-o ca bijuterie.

Era cam de cinci centimetri pătraţi, avînd pe un fond cenuşiu-deschis un model decorativ cu un desen în linii negre şi cîteva zigzaguri

mai bine conturate ; vedeam şi gaura perforată cu atenţie de o indiancă acum cîteva sute de ani. Jenny o aşeză pe bluza albastră.

— Ce zici, e frumoasă? Răscolea în pămînt sprijinindu-se într-o mînă. Poate mai găsesc cîteva.

Din pămînt au mai apărut două bucăţi de ceramică, erau mai mici şi cu modelul mai puţin vizibil. Le-a încercat şi pe acestea în dreptul bluzei.

— Patru sau cinci dintr-astea, prinse într-un colier, ar face o minune. Brusc, ridică mîna, lovindu-se peste frunte. Dan, am o idee grozavă. Ştii bijutierul de pe Fairfax? Ar putea să le monteze pe un fir de argint. Tot nu ştiu ce să le cumpăr celor de acasă.

Subiectul mai fusese abordat în cursul dimineţii în Santa Fe, atunci cînd ea răscolise printre inelele, brăţările şi mărgelele îngrămădite pe nişte tăvi, trăind un conflict disperat între gustul ei şi temerea de a nu fi trasă pe sfoară. Ezitarea era pe jumătate ancestrală, pe jumătate consecinţă a unei hotărîri ambiţioase de-a nu se comporta ca un star de cinema care împrăştie banii aiurea. Cu o singură excepţie, un colier pentru mama ei, a renunţat din spirit de economie la tot ce ar fi vrut să cumpere din plăcere.

— Aşa vorbeşte tot scoţianul adevărat.

— Răule. Ar fi nişte cadouri mai personale.

Se ridică în picioare privind în jur, apoi văzu o altă grămăjoară la cîţiva metri. Mă uitam la ea cum stătea în genunchi, răscolind pămîntul afînat şi aproape imediat, îmi arătă o altă amuletă mai mare.

— Uite, e frumoasă. Chiar mai frumoasă.

Era ca o fetiţă obsedată să găsească jucării. Eu am rămas pe loc, în timp ce ea se îndepărta ; îngenunchind de cîte ori mai găsea cîte una. Am urmărit-o cum îşi scoate baticul roz. Cînd s-a ridicat, îl ţinea de colţuri ca pe un săculeţ improvizat.

Nici în acest moment nu sînt sigur datorită cărei combinaţii de factori m-am enervat. Poate din cauză că încercase de două ori să discute problema viitorului nostru, subiect pe care-l consideram tabu, apoi sentimentul corolar că de fapt nici nu o interesa în mod serios, era un simplu capriciu ; apoi mai era mascarada indiferenţei faţă de natură. Aveam senzaţia că nu realizase unicitatea acestui loc, care pentru ea nu era decît o variaţie în raport cu celelalte. Simţeam că totul era efemer, irecuperabil, abisal, că viermele pătrunsese în fruct şi că noi doi nu mai aveam nici o şansă de a mai veni aici împreună – senzaţie adesea plăcută prin absenţa permanenţei care adaugă şi acea picanterie ai unei experienţe de care nici o căsătorie durabilă nu se bucură, dar care aici, în mijlocul acestui peisaj olimpian, era acră şi amară totodată.

Croncănitul celor doi corbi se înteţi ; am văzut cum atacau un uliu cu coada roşie care pătrunsese pe teritoriul lor. Nici Jenny nu putu să nu-i observe şi veni de la vreo zece metri, ca să mi-i arate. Era o variantă a uliului din Anglia, iar comportamentul lor bătăios nu se distingea cu nimic de scenele identice de pe cerul Angliei din sud, în Devon. Asta m-a făcut să mă întorc la Thorncombe, la trecutul de

acolo, la prezent și la imposibilitatea de a o cuprinde pe Jenny între firele unui viitor durabil.

Sînt o persoană sociabilă, eu în schimb eram în sinea mea atît de puțin sociabil, încît această diferență cu siguranță că ne îndepărta unul de altul, chiar dacă nu existau multe alte obstacole. Această minoră coincidență de a vedea două specii de păsări reproducînd un fapt obișnuit din peisajul englez într-un spațiu străin și îndepărtat dovedea întrucîtva faptul că legăturile mele durabile se situau în această lume a cunoașterii și experienței cvasi-misterioase... nu pur și simplu în sensul științelor naturii, ci pentru că în esență observ și acumulez corespondențe. Tot ceea ce îmi place și mă impresionează se află ascuns sub nivelul de percepție al celor din jurul meu, oricît mi-ar fi de apropiați, asemenea celor nouă zecimi ale aisbergului ascunse sub nivelul apei. Nu este cazul să spun că mă gîndeam la toate acestea cu un oarecare sentiment de vinovăție sau cu regret, era mai mult o vanitate nostalgică, poate un fel de conștientizare arogantă a faptului că eram mai englez decît credea Jenny. Nu atît manifestările exterioare mă trădau ca atare, cît această imaginație structurată într-un fel special, atît de dependentă de amintiri nedezvăluite, de nedezvăluite sentimente adevărate.

Noi sîntem în primul rînd o populație care trăiește momente de bruscă rememorare, în trecut și în viitor ; și dintr-o inconștiență prelungită, m-am angajat în singura profesiune artistică în care această esență a englezismului – echivalent psihologic și emoțional al tehnicii bazate pe *flashback* – indiferent în ce direcție s-ar proiecta, este refuzată de esența acestei arte : curgere permanentă prin momentul prezent, înlănțuirea de imaginea prezentă. Sigur că folosisem în scenariile mele de film multe *flashback*-uri și eram pe cale să folosesc foarte multe în cel despre Kitchener, dar niciodată nu mă mulțumiseră. Ideile mele veneau de la lecțiile pe care le învățasem (de la Abe, printre alții) că erau inserții greoaie, un fel de cîrpăceală pe care constructorii buni, cu excepția cîtorva, printre care *Cetățeanul Kane,* încercau să o evite.

Întîia sămînță a ceea ce se vrea această carte a încolțit în mintea mea în ziua aceea : nevoia unui mediu care să se potrivească mai bine cu structura adevărată a ființei și gîndirii mele de englez, ceva dens, întrețesut, care să trateze timpul ca pe o orizontalitate cuprinzătoare, ca linia orizontului, care să nu fie rigid, liniar și progresiv. Era o dorință accentuată de ceea ce știam despre oamenii care au trăit cîndva în Tsankawi ; neputința lor de a gîndi timpul altfel decît ca pe un prezent. Trecutul și viitorul gîndite în termenii unui prezent absent – ei creau prin aceasta posibilitatea de a echivala amintirile cu sentimentele, avînd conștiința unui întreg pe care omul modern fragmentat a pierdut-o total.

Era o idee, un *flash-forward*, care se declara irealizabilă din chiar momentul în care s-a ivit și nu-mi amintesc acum dacă m-am gîndit atunci la acest roman sau la un roman oarecare. Dacă însă am gîndit în termeni concreți, m-am gîndit la o întoarcere către teatru, într-o

oarecare măsură datorită lui Jenny, deoarece ea păstrase o dragoste profundă pentru teatrul serios, enervîndu-se atunci cînd eu îmi exprimam pesimismul. Eram nemulțumit că nu puteam, cu mijloacele puse la dispoziția talentului meu, să exprim această clipă – Tsankawi, pe Jenny, corbii și uliul, nuanțele subtile, pe care aparatul de filmat, dialogul, arta dramatică, n-ar fi reușit să le surprindă așa cum eu nu puteam percepe peisajul mai mult decît mi-o permitea puterea mea vizuală, în acel loc, cel mai pur și mai deschis din cîte locuri cunosc, mă simțeam ca într-o închisoare.

Simțeam nevoia să-mi leg nemulțumirile de ceva concret și am hotărît, pe nedrept, că motivul era Jenny și vînătoarea ei de amulete. Deși știam că asemenea bucăți de ceramică zăceau împrăștiate cu miile pe platoul de sus, consideram că este, într-un fel, un sacrilegiu, aproape la fel de vulgar ca și neputința lui Abe de a reacționa într-un loc deosebit altfel decît cu bancuri proaste. Jenny, care se credea liberă să ia ce voia, ar fi trebuit să-și dea seama că nu avea dreptul să pună mîna pe obiectele de artă de aici, așa cum nu avea dreptul ăsta într-o biserică sau într-un muzeu... sau în casa cuiva.

Acum analogia mi se pare exagerată. De fapt, chiar în ziua aceea mi-am dat seama că enervarea mea era deplasată, chiar dacă avea o cît de vagă justificare (o plăcuță jos la șosea atrăgea atenția vizitatorilor să nu miște vestigiile de la locul lor). Cel mai normal lucru ar fi fost să-i atrag lui Jenny atenția cu calm, spunîndu-i că există locuri pe lume care-și cîstigaseră dreptul la pace. Ar fi înțeles în special dacă i-aș fi spus că pentru mine asta contează. Dar, normal – sau anormal –, fiind englez, mi-a fost mai ușor să-i acord o notă proastă decît să mă hotărăsc să-i spun ceva... adică am folosit momentul ca să-mi acord mie o notă bună : nu pentru faptul că m-am prefăcut că-i acord circumstanțe atenuante, bineînțeles, ci pentru că din nou mi-am ascuns propriul refugiu din copac.

Dar nu era vorba de Tsankawi. În sinea mea, îi pretindeam lui Jenny să reacționeze altfel decît în mod obișnuit pentru că pe ea o iubeam mult mai mult decît pe oricine altcineva de ani și ani. Știam foarte bine că legătura noastră nu va dura, Jenny era în dezavantaj, că așa trebuia să se întîmple, că eu imprimasem jocului un stil ipotetic care ar fi făcut să sune de prost-gust – presupunerea că lucrurile vor dura – sau orice altceva în legătură cu aceasta și totuși aș fi dorit ca ea să intuiască ceea ce se afla ascuns. Ea avea dreptate. Cînd am cerut-o în căsătorie în deșertul Mojave, am făcut-o ca pe o invitație la refuz ; aproape din curiozitate, ca să văd ce o să răspundă. Am aprobat chiar felul ei de a spune nu, malițios și afectuos în egală măsură. Presupun că, în același timp, doream, ca toți bărbații, ca ea să-și sacrifice adevăratul eu sau acele părți ale eului aflate în conflict cu cele mai ascunse elemente ale eului meu.

Permanenta tentație de a o păcăli, de a explora posibilitatea unei căsătorii, de a minți și de a sugera faptul că ar putea să-mi fie soție, să avem copii, să fie cu mine și să-și continue în paralel cariera de actriță, constituia pentru mine un motiv destul de puternic ca să mă felicit

pentru faptul că renunţam. Una din nebuniile permanente din lumea filmului este hărţuiala asupra condiţiilor contractului, care merge pînă la plasarea valorică de pe generic, cine stă înaintea cui, cît de mare e litera, cît timp rămîne pe ecran. În ziua aceea, trăiam o situaţie identică. Jenny nu răsplătea cum se cuvine renunţarea mea şi acum, în retrospectivă, cred că adevărata vină a colecţionării de amulete era faptul că nu manifesta îndeajuns de mult respect faţă de civilizaţia pierdută din mine. Eu eram acele cioburi de ceramică, dar ea părea să le considere doar ornamente, cadouri la un preţ de nimic pentru surori şi pentru prieteni.

După douăzeci de minute, s-a întors cu baticul doldora şi s-a ghemuit lîngă mine să-mi arate ce găsise. Era sigură că vor fi şi mai frumoase încastrate în argint. Am tachinat-o apropo de subita renunţare la economie. Mi-am ascuns uşor adevăratele sentimente, ea fiind absorbită în compunerea pandantivelor, aşeza rînduri de cîte trei sau de cîte cinci, apoi le schimba, meditînd asupra prăzii. Locul s-a populat. O pereche de tineri şi-a făcut apariţia din josul pantei; Jenny, cu un vag aer de vinovăţie, îşi acoperi comoara cu baticul. Au trecut pe lîngă noi, am făcut un gest cu mîna şi ne-au salutat. Tînărul ducea un copil în spate ca papuaşii. Soţia, cu o figură destul de severă, era îmbrăcată într-o rochie lungă, gen *hippie*. Păreau apropiaţi, nesofisticaţi, direcţi, aveau aerul unor tineri cercetători care pregătesc o lucrare de diplomă, erau evident oameni cultivaţi. Pentru noi, erau nişte intruşi. Am citit aceasta şi în ochii lui Jenny, privindu-i cum se îndepărtează. A avut o reacţie neobişnuită. A luat baticul de pe amulete şi, privindu-le, a spus:

— Dan, nu-i aşa că nu e bine ce fac? Să le las aici?

Motivul nu eram eu, ci această familie de tineri, faptul că erau americani, cu aerul lor de cuplu curajos şi fericit.

— Nu cred să bage cineva de seamă.

— Vreau tare mult ceva care să-mi amintească de aceste două zile.

Şi m-a privit în ochi cu candoarea serioasă, aproape copilărească, pe care o avea uneori în intimitate. Eu am zîmbit, ea nu.

— Atunci adună-le. Dacă vrei să prindem avionul...

Era atît de trist; aceste neaşteptate nepotriviri de lungimi de undă între noi şi faptul că nu puteam spune nimic sau că vorbeam despre orice în afară de ceea ce ar fi trebuit de fapt să discutăm; eram conştientă că l-am pierdut pe Dan, dar nu ştiam de ce. Bănuiam de ce, încercam să aflu de ce; şi apoi era senzaţia de frică. De fapt eram furioasă, îmi doream să fi îndrăznit să vorbesc.

Sentimentul cel mai groaznic îl încerci atunci cînd îţi dai brusc seama că de fapt nu cunoşti un om. Am impresia că bărbaţilor le place asta sau nu le pasă; ori nu observă. Dar asta distruge o femeie, nici nu-ţi poţi închipui cît. Credeam că este din cauza acelei perechi, cu copilul, dar nu ştiam exact. Iar tu, tu nu ai ştiut ce au însemnat pentru mine acele două zile, pentru că mă gîndeam tot timpul: aşa ar fi dacă aş fi măritată cu el, numai noi doi, şi ştiam că n-o să vreau niciodată să mă căsătoresc cu altcineva, iar natura, cinstit, începusem

să o învăţ, cel puţin să nu mai îmi vină să te contrazic, cel puţin să *încep* să te înţeleg în privinţa asta... tu nu poţi să-ţi dai seama cît de aproape de tine m-am simţit atunci, în ziua a doua, ca și în prima. Acesta e motivul pentru care am vrut să facem sex, mai mult decît sex. Acesta este motivul pentru care am rîs de corbii tăi. Tu înţelegi atît de multe lucruri exterioare despre femei, dar uneori îmi spun că ești în stare să nu vezi nimic din ce poartă ele în suflet. Sau poate mai rău, le cunoşti şi te prefaci că nu. Ştii, eu de fapt nu știu ce gîndesc, cine sînt, încotro merg. Fetele ca mine au realmente nevoie de societăţi înfiinţate ca să le protejeze.

Atunci cînd te retragi în felul ăsta şi mă excluzi pur și simplu.

Voiam să-ţi propun să ne căsătorim. Mi-amintesc momentul exact: era cînd ne-am înapoiat la maşină şi tu căutai drumul pe hartă. Nu, nu am vrut, simţeam nevoia să plîng. Vreau să spun că ar fi trebuit să ne hotărîm atunci, într-un fel sau altul. Am fost laşi amîndoi. M-ai schimbat extraordinar într-un anume fel, probabil aşa cum englezii i-au dominat întotdeauna pe scoţieni. Insinuezi că stilul tău, care e mai subtil, mai sofisticat, funcţionează mai bine decît onestitatea noastră celtică prostească și cu iz provincial.

Da. Nu am mai scris nimic timp de cinci minute. Am plîns de ciudă. Te urăsc. Urăsc faptul că nu ești mai tînăr. Că eşti atît de departe. Că nu voi fi în stare să-ţi spun toate acestea cînd vom vorbi la telefon.

Tu *ai știut.* Ar fi trebuit să spui *ceva.*

Spre vest

Ne aflam deja pe drum înainte de zece jumătate, scufundați într-o ceață plăcută de sentimente bune și hotărîri noi. Trecutul era uitat, acum eram oameni civilizați; țineam neapărat să vină cu toții în vizită la Thorncombe, unde Caro și cu mine vom juca rolul de gazde. La un moment dat, stînd deoparte cu Nell, aceasta m-a rugat să încerc să-i bag mințile în cap încăpățînatei de Jane („asta pentru că nu vrea să vorbească despre asta cu nimeni"). Relațiile acestea blînd-prevenitoare erau cam exagerate, dar se datorau copiilor și eram tentat să schimb tonul o dată ajuns în mașină cu Jane, dar faptul că Paul se afla alături, consultînd harta, ne-a făcut pe amîndoi să ne jucăm în continuare rolurile.

Era o zi de iarnă perfect încremenită, cu cer senin, dar pîclos – nu cît să creeze dificultăți în conducerea mașinii –, numai atît cît să estompeze peisajul cenușiu pe o distanță de două mile; lumina soarelui era voalată deasupra noastră, iar albastrul cerului se vedea ca printr-un filtru. Totul era atît de englezesc și-mi plăcea mult. Cînd nu se vede decît jumătate, cealaltă jumătate, ascunsă, poate fi doar imaginată...

Ziua avea să se desfășoare într-un stil englezesc pe toate planurile. Paul, după un moment inițial de timiditate pe care îl depăși – de parcă se trezea în fiecare dimineață avînd de dus aceeași luptă –, începu să ne vorbească despre hobby-ul lui. Uneori devenea puțin incoerent atunci cînd se împiedica de lipsa de informație, deși, în raport cu ignoranța mea aproape totală și luînd în considerație faptul că avea cincisprezece ani, acumulase cunoștințe impresionante în materie de agricultură medievală. Avea tendința de a prezenta faptele sub formă de „nu o să crezi, dar..."; știa însă date despre terenuri închise și deschise (îngrădite și neîngrădite), sisteme de ferme, atelaje cu boi, formatul plugului și tehnici de plugărit, loturi, brazde și șanțuri de hotar. Avea la el o mapă cu toate acestea desenate. În timp ce conduceam, trebuia mereu să le arunc cîte o privire, pe fugă. Fără îndoială era un copil meticulos, serios, desena corect și avea o caligrafie mult mai matură decît te-ai fi așteptat, judecînd după comportamentul exterior. L-am întrebat ce l-a atras spre acest domeniu; am greșit, ar fi trebuit să știu că asta nu este o întrebare pe care un adult să o poată pune, indiferent cu cît tact, fără a da impresia de condescendență. A ezitat puțin, apoi a răspuns:

— Pentru că mi-e lehamite de regi şi de regine.

— Şi mie mi-era lehamite. Dar noi, englezii, nu prea am avut de ales.

I-am povestit despre grozăviile de pe vremea internatului meu. Jane mă completa și ea, din spate... ce noroc are la vîrsta lui să meargă la o școală așa luminată cum e Dartington-ul, cam asta voiam să-i sugerăm. A reacționat cu un soi de interes morbid pentru pedepsele corporale şi alte lucruri de felul ăsta, la care fusesem supus în timpul adolescenţei ; apoi, cu o oarecare doză de perversitate puritană, spuse că puţină disciplină nu le-ar strica nici unora din prietenii lui de la Dartington. Aveam sentimentul că acesta era un reproş indirect la adresa părinţilor săi, care-l trimiseseră acolo, deși nu era un „copil-problemă", cum credeau ei; sau era de fapt o ramură de măslin oferită mamei sale. Băiatul mi-l amintea pe Anthony prin această încăpăţînare a lui adînc înrădăcinată de care nu știa încă să se folosească și care, în mod evident, nu era salvată de simţul umorului şi ironia tatălui său, pe care el nu le poseda nici măcar într-o formă embrionară, motiv care va face din el, probabil, într-o bună zi, un savant autentic şi foarte arogant. Nu uitasem cum răspunsese la ping-pong retururilor bietei Penny cu parări agresive. Nevoia lui de a cîștiga era patetică.

Jane vorbea puţin, atît cît să-l ajute dacă el uitase ceva sau nu explicase îndeajuns de bine... puţin cam prea multă grijă maternă şi Paul o simţea; de data aceasta eu am devenit aliatul lui Paul, nu ţapul ispășitor.

Cînd am ajuns la Shaftesbury, am ieșit din drumul naţional A30 înspre sud, ajungînd foarte ușor la Grimstone Down. Paul își îndeplinise misiunea și acum, în mașină, mîncam cu toții sandviciurile pe care Nell insistase să le luăm cu noi. Nerăbdător să pornească, Paul nu ne-a așteptat să terminăm. Puțin după aceea, l-am văzut cum căuta deja cîmpurile celtice, cu cartea în mînă.

— Dan, îţi mulţumesc pentru răbdare.

— Chiar a luat-o în serios.

— Aş vrea să găsesc în cele din urmă o soluție ca să nu fie nici morocănos, nici pedant.

Eu stăteam în faţă, pe jumătate întors către Jane, care stătea pe bancheta din spate, dar mă uitam prin parbriz la fiul ei, care căuta să se orienteze.

— Soluția ar fi să găsească o fată cu simțul umorului.

— Vreo șansă ?

— Nu știu... Are o înfăţişare destul de plăcută.

— Nu de asta. Nu suportă ironia, iar Roz este de părere că prea îmi bat capul cu el.

— Ce să spun... din trista mea experiență.

— Credeam că nu ţi-ai cunoscut niciodată mama.

— Doar mama vitregă. Tot bătîndu-și capul cu mine, m-a împiedicat să-mi dau seama cît îi datoram. Pînă cînd a fost prea tîrziu.

— Mai bine decît niciodată.

Am privit-o amuzat.

— Întotdeauna v-am invidiat pe voi două. Nu vă păsa că sînteți orfanele Ministerului de Externe.

— A trebuit, ca să supraviețuim. Toate îngrijitoarele, mulțimea de servitori. Chiar și atunci cînd eram cu ei în misiune. Tata era un oarecare îmbrăcat în costum de seară care ne săruta la culcare. Jane începu să strîngă resturile gustării. Zilele astea am triat niște fotografii vechi. Era una cu el, în costum de ambasador. Nu mi-a stors nici o lacrimă... nici cel puțin de furie. Era ca un manechin dintr-o croitorie. Și adăugă pe un ton lejer : Cred că prefer să-mi bat capul cu Paul.

— E singura alternativă ?

— Eu încerc să fac în așa fel încît să nu fie.

— Ce să mai spun, eu care o am pe Caro pe conștiință.

Jane nu continuă imediat.

— Dan, am avut o discuție cu ea la întoarcere. Cînd te-am lăsat singur, ieri după-amiază. I-am surprins pentru o clipă privirea ochilor căprui, pe care o lăsă apoi în jos. În viitor, voi juca un rol mai discret.

— Cu aprobarea lui Caro, sper ?

— Da, a consimțit.

— În ultimele zece zile, am încercat să-ți urmez sfatul în legătură cu ea.

— M-am simțit foarte prost după aceea.

— Ce prostie. Ai avut dreptate încă de la început. În ziua aceea la Wytham.

— Am uitat.

— Mi-ai spus că într-o zi s-ar putea să aibă nevoie de mine. Dar nu atunci. I-am zîmbit. Te-am urît pentru asta atunci.

— Vai, ce groaznic. Uitasem.

— Ai avut dreptate.

— Nu aveam dreptul să o spun.

Pentru o clipă, ceea ce se petrecuse în trecut, în acea zi, la Wytham, se afla în aer, ca un bloc compact.

— M-a ajutat să suport mai bine toți anii aceia. Acum că mă gîndesc.

— Dureroși, nu ?

— Nu atît cît ar fi trebuit. O dată a fost insuportabil. Prima oară cînd am adus-o aici, la Thorncombe.

— Da, mi-amintesc. Eu am auzit versiunea lui Nell. Și pe Caro a afectat-o.

— A fost foarte curios. Dintr-o dată am realizat cine eram. Și eu, și ea, așa cum ai prevăzut.

— Infailibila Pitia din Wytham.

— De mult timp iertată. Și spălată de păcate, prin ce a făcut pentru Caro.

— Eram atît de insuportabil de sigură pe mine pe vremea aceea.

— Toți eram. Într-un fel sau altul.

La vreo treizeci de metri în josul drumului, îl puteam vedea pe Paul privindu-ne cu reproș. În spatele meu, Jane se mișcă.

— Cred că ne așteaptă încă o prelegere. Dacă reziști.

L-am găsit pe Paul încurcat de faptul că, la nivelul solului, totul era cu mult mai descumpănitor decît într-o fotografie luată de sus; i-am propus să mai mergem puţin. Astfel am ajuns la cotitura drumeagului care se vedea în fotografia lui şi am aflat unde sîntem. Un podiş pustiu, pămînt cafeniu acoperit cu cremene, Jane cuprinsă în continuare de simţul datoriei, Paul perorînd din nou, un cîrd de nagîţi rotindu-se deasupra noastră; în sud, blîndul peisaj verde al Dorset-ului în lumina palidă a soarelui. Paul se apropie de mine, începu brusc să-mi solicite atenţia şi aprobarea mai mult decît mamei sale, de parcă pentru el oricare bărbat era mai bun decît *ea*. Rescriam istoria. Mă însurasem cu Jane, el era fiul nostru, ieşirea aceasta era ceva obişnuit în viaţa noastră. Mă întrebam cum am fi evoluat Jane şi cu mine dacă am fi fost căsătoriţi. S-ar fi putut să fiu un scriitor mai bun sau cel puţin un dramaturg mai puţin ezitant şi poate că ea ar fi continuat cariera de care se simţea atrasă pe vremuri: scena. Dar mă îndoiam că toate acestea ar fi fost în avantajul ei.

Copilăria sa lipsită de griji materiale şi petrecută mai toată în străinătate, despre care pe vremuri se vorbise în termeni şi buni, şi răi, explica lucrurile într-o oarecare măsură. Jane, probabil şi Nell, simţiseră întotdeauna impulsul de a căuta realitatea de dincolo de manechinul de croitorie, ceea ce le-a hărăzit căsătorii neîmplinite într-un fel sau într-altul. Faptul că Jane l-a ales pe Anthony a fost determinat probabil de un factor subconştient. Mama lor fusese întotdeauna o nulitate elegantă, mult prea obişnuită cu o poziţie bună în societate, cu bani, cu vechi ierarhii împietrite în ambasade pentru a renunţa vreodată la principiile de bază ale acestei existenţe. Nu fusese o aiurită, ci o femeie serioasă şi amuzantă printre semenele ei, în fundul sufletului fiind totuşi o egoistă, fapt ştiut şi de fiicele ei, în ciuda generoaselor cadouri şi sume de bani oferite nepoţilor. Nell îi semăna mai mult – lucru pe care-l observasem din nou în cursul recentului weekend –, dar unele manifestări ale acestui profund respect de sine le avea şi Jane. Chiar dacă acum nu era de acord cu modul de viaţă al mamei sale, a cărei fază americană din a doua căsătorie nu se deosebea esenţial de prima – cultură americană în schimbul culturii engleze –, Jane moştenise o anume încăpăţînare de a judeca lucrurile exclusiv din propriul unghi de vedere.

Dar cel puţin asta era o funcţie a „privirii-după"; fiul, asemenea tatălui, era evident absorbit de „privirea-către", manifestînd o singularitate obsesivă a scopului. Acum nu vedea nimic sau numai sisteme cadastrale. S-a enervat că noi doream să vedem altceva decît voia el, să urmărim nişte nagîţi sau cînd ne-am oprit cîteva clipe cu Jane, ca să încercăm să descifrăm pe hartă numele unei coline de cealaltă parte a văii în vîrful căreia se aflau nişte fortificaţii. Anthony avusese o reacţie tipică pe vremea studenţiei noastre, un dispreţ afişat pentru poezie, de fapt pentru scrierea de calitate, de orice fel ar fi fost. Mi-amintesc una dintre afirmaţiile lui: *Metafora este blestemul societăţii occidentale.* Nu avea nici un rost să-i explicăm faptul că limbajul

de orice fel, chiar şi cel mai logic şi filozofic, a fost metaforic la origine şi că metafora folosită doar de dragul retoricii era un defect. A încercat să-l condamne pe Shakespeare pentru faptul că a scris *Hamlet* în loc să-l devanseze pe Freud cu trei sute de ani. Sigur că nu vorbea serios, voia să ne epateze cu tot felul de argumente care pledau imposibilul. Cu mult mai sincer era cînd îşi manifesta aversiunea, chiar teama, de tot ceea ce nu putea fi colecţionat, clasat, definit cu precizie. M-am referit cîndva la ideea lui fixă în legătură cu orhideele sălbatice din soiul *Dactylorhiza fuchsii*, care hibridizează cu o frecvenţă incredibilă. Cred că era intrigat de fluiditatea frontierelor dintre specii şi o vedea ca pe o imperfecţiune din cadrul a ceea ce credea a fi perfecţiunea ordonată a naturii lucrurilor. Mai mult sau mai puţin conştient, Paul mergea pe urmele tatălui său. Poate la acest lucru s-a referit Jane cînd vorbea despre „o altă soluţie".

Acest pămînt străvechi părea să-mi spună în tăcere că fusese lucrat încă de dinaintea venirii Saxonilor, că tăişul plugului a spart cremenea, o dată şi încă o dată, şi încă o dată, şi că l-au arat nenumărate generaţii anonime chiar mai obscure decît indienii Pueblos din Jemez. Aici locul era rece, auster, cumva trist. Jane spuse că Tess, eroina romanului lui Hardy, s-ar fi potrivit în acest loc la săpatul napilor sau la curăţatul pămîntului de pietre. Timpul, mama tuturor metaforelor, aici se împlinea bogat. Ştiinţa, ca şi aparatul de filmat, erau închisori, prin comparaţie.

În cele din urmă, o oră mai tîrziu, am fost nevoiţi să-l smulgem pe băiat de acolo. Sigur că el ar fi fost fericit să-şi petreacă toată ziua şi toată noaptea determinînd urmele vechi şi multe alte lucruri. I-am promis că-l mai iau într-o zi cu maşina în Dorset, poate la vară; şi atunci o să-l las mai mult să măsoare şi să exploreze. Ar fi fost mai rapid să ne întoarcem pe traseul A30, dar am propus să o luăm pe drumul din sud, via Dorchester, oraş pe care Jane nu-l văzuse; destul de repede am ajuns la statuia lui Thomas Hardy, ca întotdeauna morocănoasă şi supărată pe traficul şoselei, şi am urcat colinele de pe coastă pe lîngă Maiden Castle, traversînd ceea ce pentru mine reprezintă graniţa acelei entităţi misterioase, Anglia de Vest... Aici apare prima licărire de argintiu dinspre Lyme Bay, care se întinde pînă în jos către Start Point, iar în zilele mai senine, către colinele din Dartmoor, înspre orizontul de vest. Este primul semn că ne apropiem de casă, în sfîrşit am lăsat în urmă aridul, străvechiul cîmp deschis, zona de studiu a lui Paul, înaintea noastră se afla cîmpia verde şi închisă, intensă şi plină de ascunzişuri.

Ne-am oprit şi am băut un ceai în ultimul oraş „străin", Bridport, şi apoi am ajuns în Devon, la primele cîmpuri intens roşiatice, de marnă... un apus perlat, în nuanţe de galben acid şi de verde, soarele aruncînd văpăi în mijlocul aburilor. Silueta scundă, întunecată, a catedralei Exeter pe colină. Era deja întuneric cînd am traversat oraşul Newton Abbot, cel mai apropiat de locul copilăriei mele, pe care îl cunoşteam stradă cu stradă, îi ştiam fiece colţ, gard şi hambar

de-a lungul drumului dinspre şi spre casă; apoi Paul fugi în dreptul farurilor şi îmi deschise poarta de la stradă, uşa de la intrarea principală era deja deschisă, probabil că bătrînii Ben şi Phoebe auziseră motorul şi ne aşteptau ca nişte adevărate gazde.

După ce am cumpărat ferma şi constructorii şi-au făcut treaba, casa a stat nelocuită aproape un an, cît am fost eu plecat. Grădina, şi aşa în paragină, era o ruină. În lipsa mea, apa se strecurase prin acoperiş şi stricase jumătate din tavanul unui dormitor, făcîndu-l de nelocuit. Transformasem unul din hambarele din spatele casei în locuinţă, nu prea ştiam de ce, poate ca loc de lucru, poate un loc retras pentru Caro şi colegele ei... dar nu fusese încă folosit. Am început să regret faptul că o cumpărasem. Mă depăşeau îndatoririle de proprietar. Cînd am avut de scris un scenariu, la care urma să lucrez trei luni, m-am hotărît să-l iau cu mine la Thorncombe. Cu ocazia asta aveam de gînd să mă ocup şi de fermă.

Mulţi dintre bătrînii satului îşi aminteau de mine, deşi rareori mă duceam la cumpărături sau cu vreo altă treabă pe acolo. Uneori auzeam clopotele bisericii şi asta mi-era de-ajuns. Într-o seară, puţin după ce mă instalasem pentru trei luni, m-am dus la cîrciuma satului ca să cumpăr ţigări. Un bătrîn mă cunoştea. Cîndva, în anii '30, dăduse o mînă de ajutor, cîtva timp, la grădina de legume a parohiei. Mi-am amintit foarte vag figura lui. Apoi plecase în război şi altcineva l-a înlocuit. De fapt, Ben era fiul bătrînului cu picioare strîmbe, de infanterist, care purta panseluţa la pălărie în scena mea cu strîngerea recoltei din timpul războiului. Acum avea peste şaizeci de ani.

I-am oferit o sticlă de o jumătate de cidru şi, după ce am schimbat cîteva cuvinte obişnuite, l-am întrebat dacă se mai ocupa cît de cît de grădinărit. Se juca cu vorbele, cum era obiceiul oamenilor din Devon, cică nu mai era bun de muncă, şi că nu ştia, şi că-l durea spatele, şi că o s-o întrebe pe femeia lui, poate că o să dea o raită totuşi cu bicicleta pînă la fermă. Am deschis problema banilor, dar am căpătat un „Doamne fereşte, nu asta contează". Ba conta, bineînţeles. În Devon asta contează întotdeauna şi cînd am insistat, a dat din cap dezaprobîndu-mi necugetarea de a cheltui exagerat. „Nu-i ca pe vremuri, preţurile au crescut tare mult", o aluzie la simţul de economie al tatei şi la ceea ce de fapt era factorul important în afaceri. Era însă mort de curios să vadă ce a făcut băiatul popii Martin, astăzi un străinaş, din ferma Thorncombe.

S-a prezentat a doua zi după-amiază, după cum ne-a fost vorba şi, văzînd în ce hal era grădina, a plescăit dezaprobator, zicînd totuşi că hambarul şi casa erau o treabă bună. În bucătărie, a mai acceptat un pahar de cidru. Am făcut şi al doilea gest pe care-l aştepta, o contribuţie evidentă la spirala inflaţiei locale şi i-am pus capac insistînd să calculeze ca parte din salariu timpul pe care i-l lua drumul venind cu bicicleta. Moş Ben avea noţiunea momentului prielnic, în grădinărit, ca şi în viaţă. Astfel am făcut rost de un grădinar cu ziua şi... de povestea lui destul de tristă. El şi soţia lui, Phoebe, nu aveau copii, cei

doi frați ai săi, cît și sora plecaseră din sat și el se cam dăduse la băutură. Mai tîrziu am aflat de la Phoebe că făcea urît la băutură și că mai demult îl părăsise de două ori. Tata probabil că știuse, dar jucase rolul bunului creștin sau, poate, ca și mie, i-a plăcut omul. Lucra încet dar conștiincios și, în ciuda viciului, era profund cinstit și devotat soției sale.

Pe ea am întîlnit-o abia după o săptămînă. Într-o zi, bicicleta lui a avut o pană și l-am dus cu mașina, pe el și bicicleta, pînă în sat. Cînd am oprit, Phoebe stătea la povești cu o altă bătrînă în fața porții căsuței lor și a insistat să intru să beau un ceai. Era micuță, cu o figură tipică pentru Devon, mai tînără decît el, și, în ciuda părului alb, îi rămăsese în expresie un aer copilăresc, veșnic întrebător. Mi-a fost simpatică de la început, ea și curiozitatea ei naivă – „Ben zice că-i așa frumos ce-ați făcut, domnu' Martin". I-am răspuns că ar fi frumos, dacă nu ar fi cam murdar și că am încercat să găsesc o fată în casă, dar în zilele noastre fetele din sat se duc toate la lucru în Newton Abbot. La asta nu mi-a răspuns nimic în afară de comentariile obișnuite în legătură cu obiceiurile satului, dar sămînța s-a prins, pentru că, după cîteva zile, Ben a venit cu o propunere. Aveau un vecin care mergea zilnic dimineața la Newton, acesta putea să-i aducă pe amîndoi dimineața și să-i ducă acasă seara la întoarcere. Cîndva ea fusese slujnică și poate să deretice ca lumea. Acasă se plictisea. Este adevărat că locuința lor, mai mult o cocioabă, era ca pentru păpuși.

Foarte curînd, am ajuns să le cunosc simplitatea și subtilitatea. Neputința de a avea copii o marcase pe Phoebe în adîncul ființei, deși în aparență se comporta rațional. Un substrat de amărăciune metafizică dubla permanent înclinația de a nutri sentimente materne față de orice creatură. Ea era adevăratul cap de familie, cu excepția momentelor cînd Ben își manifesta accidentalele excese de violență. Nu i-a trebuit mult să-mi povestească cum odată el i-a rupt brațul, cum au trebuit să-l mintă pe doctor, că el o să se omoare bînd mizerabila aia de poșircă... Amîndoi îmi povesteau tot felul de bîrfe din sat și încet, încet, simțeam că astfel mă leg și mai mult de locul acela. Sînt sigur că tot ce știau despre mine era dus în sat. Le-am povestit destule despre trecutul meu, de cînd am plecat din sat pînă în prezent, pentru a le satisface curiozitatea. Au cunoscut-o și pe Caro. După ce a venit, Phoebe a început să-mi pregătească și prînzul. Cunoștințele ei în materie de bucătărie erau destul de simple, fierbea legumele pînă se făceau pastă, dar am ajuns să mi le doresc așa. Curînd a preluat toată gospodăria și casa a devenit cu mult mai curată. De religie era metodistă, iar dușmanul ei de moarte era murdăria. Cînd a trebuit să plec, am convenit ca ea să continue să vină o dată pe săptămînă pentru o curățenie generală și ca Ben să vadă ca de obicei de grădină. Le-am lăsat cheile fără ezitare.

Așa a mers cam doi ani sau mai mult. Apoi, într-o zi, cînd revenisem la fermă, au venit disperați la mine, căsuța lor urma să fie demolată. Nu era a lor, bineînțeles, plăteau o chirie ridicol de mică, cîțiva șilingi, însă proprietarul nu a contestat ordinul. Chiar l-ar fi provocat, ca să

scape de ei, cum spunea Phoebe. Nici nu era sigur că vor primi casă în sat, o cruzime birocratică ce m-a înfuriat într-atît, încît a doua zi m-am dus la Newton Abbot gata să fac moarte de om, dar m-a calmat o funcționară evident obișnuită să aibă de-a face cu indivizi ca mine. Nu era chiar așa de grav cum credeau Ben și Phoebe, nu primeau casă de la primărie pentru că nu aveau copii, dar se construiau case pentru bătrînii satului și acolo aveau prioritate. Mi-a arătat chiar și o listă unde numele lor fuseseră adăugate cu creionul.

Astfel s-au mutat la mine. Puteau folosi hambarul transformat în locuință fără să plătească chirie, urmînd să hotărîm ce să muncească în schimb. I-am sfătuit să se gîndească și să dea răspunsul în vreo două zile. Cînd au venit spunîndu-mi cu timiditate că, dacă eu eram hotărît, ei bineînțeles că acceptă, m-am bucurat să știu că, măcar o dată în viața lor plină de ghinion, un lucru s-a terminat cu bine. Phoebe îmi spunea în legătură cu faptul că nu aveau copii: „Dacă am ști cel puțin cu ce am păcătuit, de ce a trebuit să ne pedepsească Dumnezeu". Tata ar fi fost fericit pentru această lovitură dată Dumnezeului metodismului.

Nu a fost chiar o hotărîre pe care să o regret. Am învățat să mă acomodez cu defectele lor personale și funcționale : cu mîncarea gătită de Phoebe și cu beția lui Ben. El a limitat-o, cel puțin cît eram eu acasă, la sîmbătă seara. Am început să tolerez zăngănitul de căldări, troncănitul, sudalmele cu care-și croia ultima porțiune a drumului spre casă. Într-una din aceste seri de sâmbătă, mă băgasem în pat și geamul era deschis. Dinspre dealul din fața fermei se auzea glasul lui Ben; beat fiind, cînta un cîntec straniu, de singurătate și descumpănire, era aproape poetic. Venea întotdeauna pe jos din sat cu ocazia acestor chefuri săptămînale, cu greu reușind să stăpînească acest atît de primitiv mijloc de transport. Cel puțin o dată (mi-a povestit Phoebe) a petrecut noaptea într-un hățiș, întins acolo, în nesimțire, ajungînd acasă abia la ziuă. Norocul lui că era vară. Dar a îmblînzit grădina, cultivînd legume excelente și tot felul de flori. Plantele erau copiii pe care nu-i avusese și le iubea peste poate.

Încetul cu încetul, Phoebe a ajuns să accepte ideea că usturoiul și origanul și alte mirodenii exotice nu omoară omul de la prima înghițitură și a învățat, cu rare excepții, să fiarbă legumele și carnea atît cît să nu dispară întru totul. Casa o ținea lună.

Ce mă deranja la ei era mai mult permanenta lor prezență și recunoștință. Cred că pentru ei situația de față constituia un aranjament perfect și le era teamă să nu-l piardă în momentul în care nu vor mai face față treburilor gospodăriei din cauza bătrîneții, iar eu, ca de obicei, mă temeam de răspunderea pe care mi-o luasem față de ei. Dar ceea ce era și mai greu de suportat era simplismul sistemului lor valoric. Este foarte simplu, în teorie, ca orășean, să rîzi de gîndirea celor de la țară, de presupunerea lor că restul lumii gîndește și se comportă ca și ei; asta înseamnă să rîzi de o filozofie care a făcut ca generații de țărani să supraviețuiască unor timpuri amare, de sălbatică exploatare. Freudienii ar considera bolnăvicioasă obsesia lui Phoebe pentru lustru

și curățenie. Avea în plus încredere în niște factori obligatorii care asigurau continuitatea, niște factori elementari, de bun-simț, ca metoda, rutina, obiceiurile. Aveau înțelepciunea, pe care o simțeau, chiar dacă nu știau să o exprime, a celor care și-au petrecut viața cultivînd legume și crescînd animale. Așa era și Ben. Ori de cîte ori vorbea despre legumele sau florile lui, bombănea că nu ar fi cum trebuie. Cînd și cînd, îl vedeam privindu-le lung sau mîngîindu-le. Nu era o formă elementară de falsă modestie ; ci, pur și simplu, sentimentul bine înrădăcinat în sinea lui că, dacă totul ar fi fost perfect, lumea – și el – nu ar mai fi avut pentru ce să trăiască.

El a înțeles un adevăr profund : că eșecul e sarea vieții.

Marea problemă însă o constituia condimentul vieții mele, cel carnal, cum să-i fac să accepte faptul că mă culcam cu o femeie cu care nu eram însurat și cu care nici nu aveam intenția să mă însor, că era o chestiune, sau mai multe chestiuni, care nu trebuia dezvăluită lui Caro, persoana care venea cel mai des în vizite. Pînă la urmă am luat taurul de coarne și i-am explicat lui Phoebe că bărbații mai aveau și alte păcate pe lîngă cele pe care le avea Ben. Dacă a fost cumva șocată – mai curînd de sinceritatea mea, decît de faptul în sine –, nu mi-a arătat-o. Zicea că nu era treaba lor, că îmi datorau atît de mult, că ei nu-și băgau nasul unde nu le fierbe oala... și mi-a înșirat zicale cîte și mai cîte, expresii ale toleranței populare, care sunau cam în stilul mătușii Millie : „Tot răul spre bine“.

Dar dacă asta mi-a permis să trăiesc și să iubesc după pofta inimii, nu rezolvasem toate punctele vulnerabile. Simțeam cum plana o dezaprobare bine ascunsă. Poate că Ben și Phoebe erau îndeajuns de șmecheri să-și dea seama că le era mai bine cu o serie de metrese, decît cu o nevastă permanentă și cu veleități de gospodină pricepută. Știam însă că, în sinea lor, gîndeau că nu era cazul să o mai duc mult așa și că ar trebui să mă așez la casa mea. Începusem să mă uit la prietenele mele, nu numai la cele cu care mă culcam, din punctul de vedere al lui Phoebe. Le judecam după cît vorbea cu ele, cît de discrete sau cît de volubile erau, dacă se comportau cu bătrîna slujnică a casei normal și cu naturalețe. Poate că eram cumva absurd, însă dădeam note proaste celor care nu se înțelegeau cu Phoebe și nu învățau să jongleze dînd o mînă de ajutor la bucătărie fără a se erija în stăpîne. Eu singur aveam dreptul să rîd de defectele lui Phoebe și mai tîrziu i-am permis și lui Caro, alte femei trebuiau însă să învețe să fie diplomate.

De vreo două ori, am încercat să mă eliberez din această blîndă tiranie contemplînd ideea de a-i scoate din viața mea. Erau totuși perioadele cînd, nefiind acasă, gîndul că ei sînt acolo mă liniștea. La întoarcere, mă întîmpinau cu o mulțime de bîrfe, tot ce se întîmplase între timp în acea lume mică, densă, pe care mă bucuram să o regăsesc, după lumea mare, difuză, din care veneam. Aici mă așteptau glasurile cu accent de Devon... și fantomele tuturor celor care trăiseră în acea casă.

Phillida

„Ce pacoste-i amorul!
Cum l-oi putea-ndura?
Mă tem că ea cu dorul
Mai mult se va juca.
Îmi picură otrava
În minte. Scad în gînd.
Ea şovăie ca nava
Purtată-n larg de vînt.
Orice i-aş da în dar
Parcă n-are habar,
Phillida, vai și-amar!
Mă ia în zeflemea."

Pe vremea cînd locuiam la parohie, la Thorncombe stătea familia Reed. Ea aparţinea unei pături de ţărani civilizaţi, astăzi aproape dispărută. Nici atunci nu erau mulţi ca ei în parohie; cei mai mulţi erau ţărani needucaţi, vorbind o limbă care, prin accent şi structură, trăda incultura. Cei din familia Reed erau altfel. Deşi vorbeau cu accentul regiunii, articulau cuvintele clar și foloseau rar expresii dialectale. Familia, compusă din şase persoane, era condusă de un bunic văduv, cel mai în vîrstă enoriaș, „bătrînul domn Reed". Tata ţinea foarte mult la el și îl cita frecvent ca pe un exemplu de „gentleman înnăscut". Clișeul îmi displace, aparţinînd unui model prea autoritar, însă bătrînul era minunat, înzestrat de la natură cu demnitate și politeţe. Existenţa lui oferea temei încrederii în coloana vertebrală a Angliei. De obicei, acceptam cu politeţe vorbirea dialectală, prezenţa lui patriarhală te făcea să doreşti să vorbeşti ca el. Nimeni nu-i spunea „moș Reed", își cîștigase dreptul de a i se spune domn. Mi-l amintesc din timpul lecţiilor de citire. Știa pe dinafară mari pasaje din Biblie şi le recita din memorie, încet, cu o voce joasă, fără să privească spre pupitru, cu o convingere simplă, pe care la tatăl meu nu am auzit-o... şi nici mai tîrziu în viaţă la actori cu mult mai talentaţi. El nu era cu nimic legat de ceea ce am dispreţuit la Biserica engleză. Îl comparam cu un cîntec popular, cu o baladă populară, cu vocea lui Drake şi a lui Raleigh. Tata predica și practica credinţa; dar bătrînul domn Reed era credinţa însăşi.

Cînd a izbucnit războiul, fiind prea în vîrstă ca să lucreze pămîntul la Thorncombe, fiul lui, un personaj cu mult mai puțin ieșit din comun, preluase ferma. Trecut de cincizeci de ani, avea un glas blînd și era mai mult taciturn. Era însurat şi avea trei fete ; la cea mai mică dintre ele, Nancy, îmi plăcea să mă uit pe ascuns, la orele de catehism, iar ea ştia să-ţi întoarcă privirea. Celelalte două mai mari, gemenele, Mary şi Louise ajutau la muncile cîmpului, după ce a început războiul. Lumea din sat se uita la ele cam curioasă : veșnic îmbrăcate mai mult bărbăteşte, numai la biserică nu. Purtau pantaloni de lucru, bretele, cămăşi bărbătești și, deşi puţintele la trup, arătau ca două amazoane la cîmp, cu feţele oacheşe şi păr însîrmoșat. Priceperea şi rezistenţa lor, cît și aerul lor de siguranță în general, m-au intimidat pe vremea cînd nu le cunoşteam. Ca fete, le găseam neatrăgătoare.

Familia Reed deținea o cireadă de vite de Guernsey și făcea smîntîna cea mai bună din regiune ; îşi fabrica singură cidrul, creştea păsări ; mama Reed era şi o extraordinară apicultoare, tatăl meu nu s-ar fi atins de mierea provenită din altă parte. Deşi casa lor era într-un colţ depărtat al parohiei şi, bineînțeles, ei nu intrau în categoria celor cu care noi să ne întîlnim în societate, întreţineam relaţii pentru că doamna Reed era o membră activă în Asociația Mamelor, ceea ce însemna că trebuia să-i transmitem corespondența. Apoi era problema mîncării – în timpul războiului... tata dădea din cap la încălcările scandaloase ale Sfintei Legi a Raţionalizării, dar satul era deprins cu comerțul la negru cu smîntînă, unt, ouă, păsări, „iepure gras“, cum era denumită carnea de porc tăiat ilegal. Aveam mai multe surse de alimente. Mătușa Millie zicea că parcă am fi pe vremea dijmelor. Dar cea mai mare cantitate venea de la Thorncombe.

E un loc pe care l-am iubit dintotdeauna. Ferma e înconjurată de o livadă care se întindea pînă în vale. În spatele casei, orientată către sud-vest, se ridică o coastă abruptă, împădurită. O clădire simplă, văruită în alb, avînd ca unic element distinctiv un portic simplu din piatră masivă, pe care e înscrisă data, 1647. De cînd eram mic îmi plăcuse simplitatea acelei porți ; și ea, în felul ei, avea credință. Îmi plăcea și interiorul casei, cu mirosul acela obișnuit în Devon, bogat și dulce, de bălegar și de fîn și de ceară de albine ; și era comodă, extraordinar de plăcută. Aveau obiecte din porțelan de bună calitate, mobilă solidă, veche, fără mizeriile ieftine, linoleum sau mușama, atît de răspîndite prin fermele obișnuite de primprejur. La Thorncombe viața nu se ducea în jurul bucătăriei, deși aici se luau mesele principale. Femeile erau în majoritate, ceea ce mă intimida. Datorită statutului meu social, doamna Reed îmi cam dădea importanță, mă servea cu ceai, cu limonadă sau cu cîte un pahar de cidru cînd m-am făcut mai mare. Eram fiul preotului, musafirul de onoare ; Daniel a devenit dintr-o dată conștient de faptul că era nenatural și că era ulimul loc unde ar fi vrut să se poarte nenatural. Casa emana de asemenea o căldură misterioasă, o viață interioară, o grație inexistentă la casa parohială, deși casa noastră era mai mare, mai spațioasă, cu o grădină infinit mai frumoasă. Existența fetelor contribuia și ea la aceasta, probabil

visul nemărturisit de a avea surori, o mamă adevărată, și nu pe biata mătușă Millie ; și aura de senzualitate, traiul în preajma animalelor, a pămîntului, a tangibilului, nu a spiritualului. Așteptam întotdeauna cu bucurie să merg la Thorncombe. În timpul războiului, la vremea culesului de toamnă, tata mă trimitea ca ajutor necalificat pe la toți fermierii care aveau nevoie și asta mă supăra în sinea mea. Pentru mine conta mai întîi familia Reed și apoi ceilalți.

Și Nancy.

Cît m-a torturat Nancy.

Practic am uitat-o în perioada celor doi ani de internat. Știam că era externă la gimnaziul din Newton Abbot. Am văzut-o în vacanță, la biserică. Mi se părea stîngace, puțin cam grăsuță și mult mai timidă, nu mai avea nimic din îndrăzneala de băiețandru. Abia dacă-mi acorda cîte o privire pe furiș, să mă privească drept în ochi nici vorbă. Nici eu nu eram mai grozav. Auzisem prea multe vorbindu-se în dormitor despre fete și luasem totul *ad litteram*. La mine la școală subiectele erotice nu se discutau mai mult decît în alte școli, dar îndeajuns ca să mă tulbure. A trebuit să spun minciuni, crezînd că eram singurul de acolo obligat să mintă, despre experiențele mele amoroase. Sigur că sărutasem niște fete, sigur că le atinsesem sînii, sigur... mă rog, dacă nu mersesem și mai departe, treacă-meargă, asta rămînea pentru mai tîrziu, dar lipsa mea totală de experiență era rușinoasă. Vreo doi băieți mi s-au părut atrăgători și m-am urît pentru asta. Blasfemia este una, însă perversitatea e cumplită. Dădeam vina pe familia mea, și pe bună dreptate; ceilalți băieți aveau surori și surorile aveau prietene care dădeau petreceri și ceaiuri dansante... În schimb, eu nu avusesem parte decît de după-amiezele de tenis cu niște tipe plicticoase, înfumurate, cărora le plăceau hocheiul și poneii mai mult decît o plimbare printre tufișuri. De nimic nu te puteai bucura, deoarece o întreagă falangă de supraveghetoare stăteau gata să intervină. Mi-era îngrozitor de teamă să nu rîdă careva de mine dacă aș fi făcut vreun avans timid... și dacă ar fi ieșit scandal, tata sau mătușa Millie precis ar fi auzit. Școala cel puțin ni le scotea din cap pe fete. Nu am întîlnit și nu am văzut nici una de care să te apropii. Numai muncă și sentimentul unei represiuni și al unei imposibilități resimțite de toți. În vacanță, acasă, eram condamnat la propriile mele resurse și la complexul lui Portnoy.

Am fost salvat de domnul Reed, tatăl. Puțin înainte ca eu să vin acasă în vacanță în anul acela, el și-a luxat spatele ridicînd o ușă din țîțîni. I s-a interzis să execute munci grele, o interdicție pe care a ignorat-o cu promptitudine, ca toți țăranii vrednici din lume, și a tras consecințele : două săptămîni la pat și cel puțin încă patru în scaun. Ei fuseseră mult prea buni cu noi, cînd a fost vorba de alimentele cumpărate „la negru“, pentru ca tata s-o refuze pe doamna Reed cînd i-a spus că, din toată parohia, cu mine s-ar descurca cel mai bine peste vară. Cînd am ajuns acasă, căzuseră la învoială. Am fost angajat să muncesc șase zile pe săptămînă, cu treizeci de șilingi, ceea ce, chiar și pe vremea aceea, însemna sclavagism.

Dar sclavului de şaisprezece ani nu-i păsa. În timpul ultimei vacanţe de Paşti, o întîlnise pe Nancy numai o dată, într-un decor foarte puţin erotic, la un ceai dat la casa Parohială de Asociaţia Mamelor, dar a fost de ajuns. El şi ea aveau în grijă ca toate logoreicele cucoane să-şi capete ceşcuţa şi farfurioara. Remarcase părul ei blond, pieptănat *à la* Betty Grable, şi îi plăcuse, chiar dacă nu era zveltă ca Deanna Durbin (pe vremea aceea, idealul lui feminin), rochia lungă din satin albastru-închis, cu mîneci scurte, bufantă la umeri, făcea ca expresia „un pic grăsuţă“ să sune nedrept. Era plinuţă, poate, dar avea sînii şi talia frumoase. El crescuse repede şi era mai înalt cu vreo trei centimetri decît ea. Ea era timidă, probabil din cauza diferenţei sociale, şi abia dacă au schimbat cîteva vorbe. Se întreba dacă să îndrăznească s-o cheme în grădină, cu toţi martorii din jur… şi nu găsea nici un pretext valabil. Fata avea ochii albaştri ca levănţica, sprîncene arcuite, gene lungi, obrajii, dacă nu erau ochii, ar fi fost prea rotunzi, dar aşa păreau frumoşi. Stătea cuminte lîngă mama ei şi el se mulţumi cu schimbul de ocheade pe furiş. Dar în noaptea aceea...

Era îndrăgostit de ea pînă peste cap, după o singură zi de sclavie fericită la Thorncombe. Se simţea îngrozitor, nu era în stare să o privească atunci cînd se afla prin preajma lui, nu-şi lua gîndul de la ea atunci cînd nu era lîngă el şi îi era greu să răspundă la nesfîrşitele întrebări banale, acasă, la cină. Da, bătrînul domn Reed îl învăţase să cosească, da, cosise jumătate de livadă, toate buruienile, asta era treabă, nu glumă. Îi era pur şi simplu greu să povestească cum bătrînul îi arătase cum să apuce coasa şi să muncească în acel ritm lent şi uşor de „ia-o domol, băiete“ şi „încetul cu încetul se face oţetul“, cum stătea bătrînul, sprijinit în baston, sub crengile de măr, zîmbea şi dădea din cap. Arta de a ascuţi coasa. Vai, ce greu era şi ce bătături avea în palme. Aduseseră afară, lîngă stupi, un scaun pentru bătrîn, să stea să vadă cum lucrează. Asta le-a povestit, dar nu şi despre fata care venea cu gustarea la ora zece, prăjitură şi ceai, şi cum îi zîmbea. Avea pe cap un batic roşu, era plină de puf de la găinile pe care le jumulise la fermă; dar ochii ei timizi spuneau că ştiu că el se află acolo şi un surîs curba în sus colţurile gurii strînse. Apoi „prînzul“. Plăcinte şi prăjitură cu cartofi (doamna Reed era de fel din Cornwall). Apoi a trebuit să cureţe grajdul cu Louise, să scoată bălegarul, să întindă paie proaspete. Şi încă multe altele. Mătuşa Millie zîmbea, tatăl băiatului aproba.

În pat la ora nouă, mort de somn, doar două minute să retrăiască momentul nespus de groaznic de la sfîrşitul zilei. Erau singuri şi căutau găinile de ouă, el ţinea coşul în timp ce ea scormonea în cuibare, îi privea profilul învăluit în mirosul greu al coteţelor, asculta vocea ei caldă vorbind cu găinile, ca şi cum el nu ar fi fost acolo, dar ştiind că este; de data aceasta mai puţin timidă, însă fără îndrăzneală în priviri. Şi deodată o vede cît e de mică, de fragilă, de feminină. Simţind o uşoară erecţie, pune coşul pavăză şi rămîne mai mult decît i-ar trebui ca să caute pe sub acoperiş. Era mai bine afară, cînd căutau în tufişuri cuibare de găini sălbăticite. Soarele bate dintr-o parte, un

petic de piele se întrezărește de sub bluza de bumbac cînd fata se apleacă. Se duc în hambar, unde o găină Rhode Island Red, căreia îi spunea Zurlia, oua în paie, pîndită de ticăloșii de șobolani care-i mîncau ouăle. De furie și panică, găina se învîrte în cerc pe podeaua pietruită. Nancy coboară cu două ouă, apoi și spune într-un limbaj mai țărănesc decît de obicei:

— Oo, șezi cumincioară, Zurlico.

Se apleacă și se preface că sărută găina roșie încă agitată.

— Nimic din ce se află aici nu-i zurliu, zice el.

Fata vine și apucă de cealaltă parte a coșului pe care îl ține el, vrînd, aparent, să vadă cîte ouă sînt.

— Așa-i la fermă. Se muncește.

— Nu-ți place?

— Uneori.

— Îți pare bine că am venit să ajut?

Fata ține capul plecat.

— Sigur că ne pare bine.

— Dar ție?

— Cînd nu ești cu nasul pe sus.

Asta-l șochează.

— Asta-i părerea ta?

— Era. La catehism.

— Nu am vrut. Ea nu spune nimic. Am vrut să-ți vorbesc. Acasă. De Paști.

Ea răsucește un ou maroniu și aruncă un fir de pai de pe coajă; apoi se întoarce către ușa largă a hambarului; îi aruncă în fugă o privire timidă și apoi privește în jos.

— Îl ții minte pe Bill? Face semn cu capul, în spate, către nord. De dincolo. Bill Hannacott?

Știe de el, dar nu și-i amintește pe cei din familia Hannacott, aceștia nu veneau la slujbă, erau metodiști. Au o gospodărie de partea cealaltă a șoselei.

— Nu prea... Știu de cine vorbești.

Fata își încrucișează brațele, ca și mama ei, și vorbește cu privirea în pămînt.

— Acum sîntem în aceeași clasă.

Mai discret de-atît, nici că se putea. Totuși la vremea aceea suna brutal, catastrofal, o îngrozitoare cădere după promisiunea acelei zile. Nadirul atins, zenitul iminent – totul în două clipe. O vedea cu Bill Hannacott plecînd și venind în fiecare zi în autobuzul de Newton; în clasă; ținîndu-se de mînă, chicotind. Ce tîmpenie! Doar Thorncombe nu era o insulă secretă existînd doar prin el, cunoscută numai de el. Din nou simți, intolerabil, existența propriului mediu social, cît putea să-l îndepărteze de această lume simplă în mijlocul căreia trăia, condamnat pe veci să facă ceea ce în sistemul rural era echivalentul frondei. Probabil că asta ar fi trebuit s-o coboare în ochii lui, pentru simpatia pe care o nutrea unui țărănoi „de dincolo“, dar nici gînd, o făcea să fie de zece ori mai atrăgătoare.

A urmat-o cu coșul de ouă la lăptărie, unde se afla doamna Reed, care l-a îndemnat să plece acasă, căci depășise „ora stabilită". Băiatul se duse în livadă să-și ia haina. Cînd trecu, la înapoiere, prin dreptul casei, Nancy se apropie în fugă cu o pungă de hîrtie în mîini.

— Mămica mi-a zic să duci asta la doamna Martin. Că te-ai ostenit mult.

Șase ouă de culoare închisă, așezate într-o mînă de paie.

— Vai... mulțumesc tare mult.

— Ian vezi să nu le scapi.

Și din nou acel accent exagerat batjocoritor. Băiatul se simți jignit.

Pentru o clipă, fata îi aruncă o privire ușor mirată, care cumva nu era legată de ouă; era curiozitate și uimire. Apoi se întoarce și fuge spre lăptărie, făcîndu-i un semn cînd el îi spune:

— Pe mîine!

Băiatul adoarme cu acea privire în gînd.

Mai mult de-atît nu obținuse preț de... cît timp, nu-mi amintesc acum, dar trebuie să fi trecut vreo două săptămîni sau mai mult, pînă la începutul culesului. Descoperi că Nancy era răsfățata familiei, treaba ei fiind mai mult să-și ajute mama în casă, la lăptărie, la bucătărie. De obicei băiatul pleca cu gemenele sau numai cu una. Mary era logodită cu un băiat de pe cealaltă parte a Totnes-ului, lăsat la vatră pentru că avea propria lui gospodărie, iar Louise avea și ea pe cineva. Ele aveau douăzeci și unu de ani, mult prea mari pentru el, și într-un fel îi era mai ușor să fie cu ele, deși la început a simțit că-l considerau o pacoste, de multe ori îi spuneau să facă cine știe ce pentru ca apoi să se repeadă să o facă ele la prima lui nedumerire sau stîngăcie. Nici una nu vorbea mult. Trăiau pentru gospodărie, ca să-și facă treaba, ca să arate că sînt în stare să înlocuiască la fel de bine acei fii pe care părinții inițial și-i doriseră. Era prima oară cînd, pe lîngă culesul recoltei, băiatul a trecut să ajute la nenumăratele treburi ale fermei. A învățat să folosească secera și sapa, cum să mîne vacile la grajd, cum să spele și să folosească putineiele, cum să curețe grajdurile, să dea mîncare la porci, să pună curse pentru șobolani, în vara aceea fusese de-a dreptul o invazie; cît era de ucigător efortul și cît era de poetic, în același timp.

Într-o zi, către sfîrșitul după-amiezei, Louise urcă pe tractor și curăță de buruieni și scaieți porțiunea de la liziera pădurii. Băiatul venea din urmă și strîngea cu furca tulpinile tăiat pentru foc. Cînd au terminat, Louise desprinsese secerătoarea și îi dădu voie să se plimbe sus pe tractor fără să țină seama că pierdeau timp și consumau combustibil. Gestul îl făcu fericit, simțindu-se acceptat ca o persoană utilă și considerat ca unul din familie. Louise avea ochii albaștri ca ai lui Nancy, pielea roșiatică și un zîmbet lent și laconic. Pe Louise o plăcea mai mult decît pe sora ei geamănă, deși semănau. De fapt începuse să le placă pe amîndouă, să le admire chiar; erau rapide, directe, descurcărețe, mai ușor se înțelegea cu stilul lor decît cu ambiguitățile lui Nancy.

Dar cel mai mult îi plăcea mulsul. Îl și intimida. Asta din cauza imaginației lui – prea era ca suptul și ca masturbația, prea erotic. I-au arătat cum se face, dar el nu a prins niciodată mișcarea din încheietură, cum să nimerească apăsarea, ritmul. Doamna Reed termina de muls trei vaci înainte ca el să termine una. Fetele spuneau că ea se grozăvea și o tot suduiau că nu instalase sisteme mecanice încă dinainte de război, de încăpățînată ce era. Ea zîmbea și mulgea. Cît o fi ea, n-o să-și lase vacile cu ugerul prins în cauciuc, cînd se poate cu mîna; era de-ajuns să-i vezi lăptăria, ca să o înțelegi. Daniel trebuia să ducă șiștarele la putineie și la separator în staulul unde trebăluiau numai femeile; ce mirosuri, lumini și umbre, șoapte schimbate între mamă și fiică, între fete ori către vaci. Cel dintîi șuvoi de lapte lovindu-se de zincul găleții, ca un cînt de ciocîrlie.

A mai rămas uneori singur cu Nancy; la adunat ouă, apoi l-a mai ajutat de vreo două ori să aducă vacile. Au stat împreună o oră într-o după-amiază în livadă și au cules mere pentru ca Louise să le ducă a doua zi la piață. Daniel era sus în copac, Nancy, mai jos, prindea săculețele pline și așeza merele în cutii. Un sac s-a răsturnat înainte ca fata să-l apuce, ea a scos un țipăt, s-a răsucit și a căzut în iarbă, sub cascada frumoaselor de Bath. Luați pe neașteptate, amîndoi au izbucnit în rîs. Au discutat timid, politicos, despre școala ei, despre a lui, despre război. Părinții doreau ca ea să se facă învățătoare, ea însă nu știa. Era prima dată cînd vorbea aproape ca un socialist. Cît de snoabă era școala lui, cît de nesuferită îi era: ea nu răspundea, deși părea să înțeleagă. N-au vorbit despre Bill sau despre alți băieți și fete, sau despre dragoste, sau despre altele. Totuși el rămînea fiul parohului, iar ea, fiica fermierului.

Uneori apărea și tatăl lui, venind din obișnuitele curse. Lui Daniel nu-i făcea plăcere să i se reamintească cine era, chiar dacă se simțea flatat. Într-o zi venea de la cîmp, cînd îl găsi pe tatăl lui stînd de vorbă în poartă cu doamna Reed și cu Nancy.

— Ei, Daniel, dacă rezultatele de la școală ar fi la fel de bune ca raportul pe care doamna Reed mi l-a prezentat, aș fi cel mai fericit tată.

De ce oare trebuia să vorbească astfel? Nancy își mușca buzele, uitîndu-se la mine. Nu era drept. Avusesem întotdeauna rezultate destul de bune.

Toți luau masa de prînz în bucătărie. Bătrînul domn Reed, bunicul, avea locul din capul mesei și bănuiesc că-i plăcea să mă vadă acolo, ca să aibă cui să-și depene amintirile. În timpul primului război mondial, fusese sergent-major în regimentul Devonshire. În salon se aflau toate medaliile lui puse pe catifea verde, sub sticlă. Vedeam cum le plictisea pe fete sau poate ele se temeau ca eu să nu mă plictisesc. Acea încăpere era plină de dragoste și de înțelegere. Eu o consider în continuare camera lui. Acolo mănînc și acum, deși nu mai e bucătărie; mobila veche nu mai există, dar a rămas acolo ceva din atmosfera de demult. Atunci cînd tatăl era absent, fiind sus, doamna Reed stătea la capătul opus al mesei lungi din lemn de frasin, în fața bătrînului. Gemenele pe o parte, Nancy cu mine în fața lor.

Într-o zi, ne aflam încă la masă și, fiind la sfîrșit, ca de obicei, beam ceai, cînd înfricoșătorul meu rival apăru în ușă. Știam că trebuia să vină, iarna trecută furtuna doborîse un fag înalt de pe dealul din spatele casei și trebuia să tăiem cu ferăstrăul ramurile, ca să poată fi trase la mașina circulară din curte. Bill promisese să vină să ajute de la ferma tatălui său cînd o să aibă puțin timp. Era un tip voinic de șaptesprezece ani, în ochii mei era un tip greoi, mult mai puțin rafinat decît cei din familia Reed, nu corespundea deloc ideii mele despre genul, oricum antipatic, de elev de școală generală. A dat din cap pe rînd spre bătrîni, spre doamna Reed și spre gemene. „Bună Nancy", îi sclipiră ochii. Am fost prezentat și m-am ales cu mîna smulsă din umăr. Înainte de a ne apuca de lucru, a băut și el un ceai. Au pălăvrăgit de ale fermei, cînd o să culeagă peste tot, domnul Reed e sus. Direct nu-i spunea nimic lui Nancy – doar luciri în ochi. Pe mine nu mă lua în seamă. Nu-mi dădeam seama ce gîndește ea, dacă era mîndră de el sau dacă socotea că vorbește prea mult. Eu socoteam că vorbește prea mult și l-am invidiat amarnic pentru calmul lui, pentru priceperea lui, pentru faptul că aparținea, ca și ei, aceluiași pămînt.

După o oră, invidia mea a luat alte dimensiuni; uram fiecare părticică din trupul lui. Fusesem destul de prost să cred că va fi (cel puțin în termenii muncii) un fel de după-amiază veselă și relaxantă. Asta înainte ca noi doi să ne apucăm să tăiem cu ferăstrăul ramurile din trunchiul principal, în timp ce gemenele așteptau lîngă tractor și lanțuri, ca să remorcheze stînjenii tăiați. Bill avea, bineînțeles, șiretenia țăranului, Nancy era și ea acolo și privea, el se legase printr-o lege nescrisă a satului, indiferent dacă-mi ghicise sentimentele sau nu, să transforme totul într-o demonstrație de forță. A așezat ferăstrăul în dreptul primei ramuri, ca și cum eu ar fi trebuit să știu, ca și el, cum să-l folosesc, ceea ce i-a dat avantajul, după primele mișcări dus-întors ale ferăstrăului, să mă învețe cum să stau și cum să apuc. Dar o dată pornit, el nici gînd să se mai oprească. După două minute, îmi simțeam brațele gata să-mi cadă de epuizare și durere și nu ajunsesem nici la jumătate. Din direcția mea mișcarea slăbea din ce în ce. A trebuit să mă opresc.

— Prea repejor, ai?

— Nu, nu. Îmi trag un pic sufletul.

— Un fum?

Mi-a vîrît în ochi un pachet de Woodbines.

— Nu, mulțumesc.

El și-a aprins o țigară, apoi făcu cu ochiul în direcția în care stătea Nancy; scuipă în palmă și apucă din nou mînerul blestematului de ferăstrău. Cu țigara în gură, reîncepu să tragă cu o singură mînă, într-un ritm mai lent, dar lăsînd să se vadă *cine* era de vină. Bătea la ochi că vrea să mă facă praf, încît nu m-am lăsat și mi-am încordat puterile; fusesem blagoslovit nu numai cu ferăstrăul, dar trunchiurile trebuiau ridicate, duse pînă la drumul de căruțe unde aștepta tractorul și unde trebuia să le legăm în lanț ca să le poată urni. Trebuie să recunosc că avea o putere de taur. Pentru prima oară am văzut că nici

gemenele nu erau aşa de puternice. După un timp, mă mai deprinsesem cu ferăstrăul, deşi tot epuizant era ; el era însă neobosit, cred că metodistul din el se răzbuna pe mine, vrînd să arate că eram un boboc fără vlagă. Către sfîrşitul acelei după-amieze de tortură, cînd tocmai terminasem singur de rostogolit un trunchi mai mic pînă la drum... dumnealui stătea lîngă Nancy, urmărindu-mă cu privirea.

— Hai, Danny, dă-l de-a dura.

Pînă la mijlocul după-amiezei m-a tot strigat pe varianta nesuferită a numelui meu, ceea ce reprezenta încă o greşeală de neiertat.

— Bă, n-auzi ? Vezi că se rupe.

Brusc, Nancy i-a întors spatele. Motorul tractorului huruia, aşa că nu am putut auzi ce-i spune, dar l-am văzut pe el ajungînd-o din urmă, luînd-o pe după umăr, dar fata, la fel de brusc, îi dădu mîna la o parte. Asta nu însemna mare lucru, m-am înfuriat mai tare că am ajuns să mă compătimească Nancy. El a mai rămas după ce am plecat acasă, ştiam că fusese invitat la cină. Văzînd ce după-amiază grea fusese, chiar şi gemenele mi-au mulţumit în mod special. Cît despre Nancy, abia dacă mi-a aruncat o privire. Cînd mi-am luat la revedere, ea dispăruse. Pe bicicletă, spre casă, simţeam durere, umilinţă şi o furie mare pe întreaga omenire.

A doua zi, Nancy plecase cu doamna Reed la Torquay şi n-am văzut-o deloc. Trebuia să începem culesul în trei zile – asta era ultima zi cînd aveau liber. M-am înfuriat şi din cauza asta ; să hoinărească în vreme ce eu trebuia să ung secerătoarea şi să-i ascut la nesfîrşit cuţitele.

Vremea continua să fie bună, iar a doua zi ne aflam sus pe cele două lanuri de grîu, ca să secerăm primele legături, astfel ca maşina să aibă loc să intre pe lîngă gard. Mergeam în şir, gemenele şi cu mine apucam spicele cu mîna, apoi le tăiam cu coasa. Nancy a venit să ne aducă prînzul şi ne-a ajutat cam o oră să legăm, dar era prea cald şi nu am prea vorbit. Iar cînd am aruncat o privire în lăptărie, să-i spun la revedere doamnei Reed, ea dispăruse din nou.

O porţiune a drumului spre casă urca abrupt, pe o cărare bătătorită, prin desişul de copaci şi tufişuri de ciulini de care era plin tot locul. Era permanent în umbră, ascuns, mohorît. Pe stînga erau nişte cuptoare vechi, tăiate într-o stîncă nu prea mare. Mai departe în sus era o pajişte pe care crescuseră des, la vremea aceea, mure şi ferigi şi unde uneori, înainte de război, mîncam la iarbă verde. După pantă, drumul înaintează cale întinsă, coboară încă o vale şi urcă aproape un kilometru pînă în sat. În ziua aceea eram prea obosit să pot urca prima pantă pe bicicletă, împingeam bicicleta unde locul era mai abrupt şi nu mă gîndeam la nimic, număram paşii. Ceva se mişcă în dreptul desişului de august care ascundea vechile cuptoare. Nancy era acolo, pe cărarea în pantă. Avea o rochie roz cu alb, ca de şcolăriţă, pe care o mai văzusem, cu mîneci pînă la cot. La poale avea o cusătură prost făcută, bineînţeles de ea. Într-o zi, la prînz, doamna Reed a rîs de cusătura fetei ; cu naivitate, Nancy a ridicat tivul şi i-am văzut picioarele deasupra genunchilor. Se uita acum la mine, apoi la frunza de sicomor pe care o rupea în bucăţele.

— Ce faci?
— Nimic. Mă plimb.
— Un' te duci?
— Ştiu şi eu? La cariera cea veche.
— Nu ştiam că poţi să ajungi pe-acolo.
— E o potecă.

Rupea mai departe frunza, ca şi cum nu i-ar fi păsat dacă rămîneam să stau de vorbă cu ea sau plecam.

— Nu ştiam.
— E secret.

Nu zîmbea, dar se uita la mine şi simţeam că nu era un fapt divers, ci o provocare. Mi-am aşezat bicicleta de-a curmezişul drumului.

— Pot să vin cu tine?

Dădu din umeri.

— Dacă vrei.
— Stai să-mi ascund bicicleta.

A dat din cap şi eu m-am dus în grabă s-o ascund în tufiş, pe partea cealaltă a drumului, apoi am traversat şi am pornit să urc spre ea. S-a întors înainte ca eu s-o ajung, conducîndu-mă în sus printre copaci, pînă în locul unde stîncile se ridicau vertical pe lîngă zidul cu cuptoare, la gurile cărora se aflau grămezi de pietriş. Stătea într-o parte şi-şi netezea rochia.

— Ia-o înainte.

Am luat-o înainte. În vîrf era greu, trebuia să te salţi pe ultima porţiune, apucîndu-te de o rădăcină de copac. M-am întors şi i-am întins mîna, Nancy mi-a prins-o şi am tras-o în sus, gîndindu-mă dacă aveam curajul să-i ţin mîna în continuare. Ea s-a îndepărtat însă, conducîndu-mă mai departe printre copaci, unde panta era mai domoală. Am zărit printre frunze, jos în vale, ferma, apoi am auzit lătratul cîinelui ciobănesc şi vocea uneia dintre gemene potolindu-l. Nu era vînt. Dungile trandafirii şi rîndurile de trandafiraşi de pe rochie, părul blond. Purta pantofi negri uzaţi, pantofi de şcoală, fără ciorapi. Ştiam că tocmai intrasem în grădinile paradisului.

— Ascunzătoarea mea nu se află aici.
— Unde e?

Din mers, făcu un semn dezinvolt către un loc dincolo de fermă.

— Acolo. Şi adăugă: De cînd eram mică.

Voiam să mai spun şi eu ceva, să o fac să vorbească, dar tot ce-mi venea în minte era neinteresant şi ea umbla repede pe lîngă copacii de pe panta de răsărit a văii, iar în lumina amurgului distingeam la dreapta noastră păşunea satului. Era bizar, parcă nu ne-am fi plimbat, parcă am fi urmărit un anume scop. În sfîrşit, Nancy făcu o cotitură înspre păşune, croindu-ne drum printre ferigile verzi. Tot ea conducea. Pe neaşteptate, am ajuns la marginea carierei părăsite, avînd în faţă valea care ducea la satul acum departe de noi. Era frumos, o surpriză, un peisaj deschis, neaşteptat. Peste tot, alergau iepuri ţîşnind dintre ferigi în cîmpul verde. Spuse arătînd cu mîna:

— Acolo-i biserica.

Nu mă interesa biserica.

Nancy mai merse puţin, pînă în locul unde se putea trece peste buza carierei pentru a coborî prin iarbă în vale. Se aplecă să culeagă flori de dioc şi floare-de-ochi, apoi se aşeză în genunchi lîngă un pîlc de steluţe trandafirii. Daniel se aşeză alături de ea, apoi se sprijini într-un cot. Se simţea stingherit şi cu limba legată, pierdut în faţa calmului ei aparent, tot se gîndea ce să spună, ceva care...

— Nu sînt cine ştie ce, nu se deschid în casă.

— Tatei îi plac.

— Le spune flori de dioc.

— Fetele-pămîntului. Ochii ei albaştri îi întîlniră pe ai lui o clipă şi apoi se îndreptară în altă direcţie. Aşa le spunem noi.

Faptul că fata le-a denumit mai curios (de fapt inexact, pentru că era vorba de fierea-pămîntului) îl stînjenea. Superioritatea asta a lui intelectuală era supărătoare, îi era teamă să nu pară cu nasul pe sus, nu ar fi trebuit să se grozăvească cum că ştie denumirea florii... se instală un aer de ofensă. Ca dovadă, fata nu mai culese flori, se aşeză pe jos, îşi desfăcu şireturile, îşi azvîrli pantofii şi-şi răsfiră degetele de la picioare în iarba scurtă.

El mai încercă o dată.

— Credeam că nu mă mai placi.

— Mai întîi, cine a zis că te plac?

— După ziua aia.

— Ce a fost în ziua aia?

— I-ai spus ceva lui Bill.

Trăgea de firele de iarbă din faţa lui. Ale naibii fete, ce-or fi aşa de imposibile? Ce le-o fi venind să-şi scoată pantofii?

— Cînd tot făcea pe şefu' cu mine.

— Se grozăveşte. Crede că le ştie pe toate.

— Asta i-ai spus?

— Se prea poate.

— El e mai obişnuit cu treburi din alea. Asta-i tot.

— E mai obişnuit să fie cum zice el.

— Credeam că-l placi.

Fata pufni, nu răspunse; stătea privindu-şi picioarele, ca şi cum ar fi interesat-o mai mult decît ce zicea el. Îl scoase din răbdări, ba spunea una, ba spunea alta. Parcă aştepta să mai vină cineva să stea cu ei. Parcă se plictisea.

Băiatul spuse cu voce joasă:

— Îmi placi tare mult.

Deodată îi zîmbi cu acea licărire parşivă în ochi pe care o cunoştea de la orele de catehism.

— O să-i spun tatălui tău.

— Află că e adevărat. Simţea cum i se înroşeau obrajii. Ea începu din nou să-şi admire degetele de la picioare. Chiar nu-ţi pasă că-mi eşti dragă?

— Poate că da, poate că nu.

— Niciodată nu-mi spui pe nume.

— Da' nici tu.

— Ba eu da. Şi ieri ţi-am spus.
— Cînd sîntem singuri, nu-mi spui.
— Nu ştiu niciodată ce să spun. Şi adăugă: Mi-e frică să nu spui că sînt cu nasul pe sus.
— Uneori aşa e. Apoi adăugă: Ştiu că nu poţi să fii altfel.
Tăcură amîndoi. Aerul proaspăt al serii, bîzîitul insectelor pe piatra din spate, caldă încă. Deodată fata se întoarse pe burtă, sprijinindu-şi bărbia în coate, apoi întinse o mînă să culeagă un lujer micuţ de cimbrişor. Muşcă din el. Se întoarse puţin cu capul spre el. Erau la un metru unul de celălalt. Sprîncenele ei arcuite, gura ei misterioasă, maliţioasă şi inocentă. Ochii ei aveau culoarea albastră a florilor de şopîrliţă: timizi şi îndrăzneţi, spuneau ba vino-ncoa', ba du-te-ncolo.
— Pun rămăşag că nu mă placi.
Băiatul privi în jos.
— Numai la asta mă gîndesc. Cînd te văd. Şi cînd nu te văd. Aşa ca ieri. Am urît ziua de ieri.
— Ţi-am cumpărat un cadou.
— De ce?
Ea zîmbi cînd îl văzu atît de ofensat.
— Că ne eşti drag la toţi. Apoi muşcă iar din lăstarul de cimbrişor. E secret. Să nu spui la nimeni că ţi-am spus.
— Sigur că nu.
— Pe cuvîntul tău?
— Pe cuvîntul meu.
— E o carte, spuse ea. Ca şi cum o carte ar fi fost un obiect rar, indiferent de conţinut. Acum se răsturnă pe spate şi fixă cerul, apoi închise ochii. Băiatul se uită la faţa ei, ce obraji, ce gene, şi sub pînza trandafirie, sînii bine rotunjiţi, picioarele goale. Nervos, smulgea mai departe iarba.
— O să-ţi scriu. Cînd o să merg la şcoală. Dacă vrei, bineînţeles.
— *Je suis, tu es, il est. Amo, amas, amat.*
Acum era prea subtilă pentru el. Ce Dumnezeu însemnau toate alea?
— O să-mi răspunzi?
— S-ar putea.
— Aş vrea să-mi răspunzi.
Ea nu mai promise nimic. Stătea acolo culcată, cu ochii închişi, ca şi cum ar fi uitat că el este alături. Oare l-ar lăsa să o sărute acum? Nu era sigur, acum mergea înainte, pe urmă înapoi, ba îl vedea, ba nu-l lua în seamă. Simţea o atracţie irezistibilă să se aplece peste iarbă, dar la fel de irezistibil se simţea legat, ca Gulliver, de miile de fire ale convenţiei, de casa lui, de ignoranţa lui, de tot. Dacă o să rîdă de el? Îl poate tachina ca să-l facă să fie caraghios. Brusc fata se ridică şi-şi apucă pantofii.
— Acu' mă duc acasă.
Era jignită. Era un tîmpit, fraier, a ratat ocazia, a... se uita cum îşi leagă pantofii, cum apucă buchetul de flori culese şi apoi se ridică în picioare. Merse după ea înapoi la buza carierei, o aşteptă cît mai

culese cîteva boabe de căpşuni sălbatice, o luară prin ferigă, apoi înapoi prin pădure. Fără un cuvînt. Avea loc să meargă pe lîngă ea, să o ia de mînă sau cel puţin să încerce, el însă se tîra în urmă. Apoi, fără ca nimic să o anunţe, se opri doar, se întoarse atît de brusc, încît era gata să se lovească de ea; şi-a dus mîinile şi florile la spate, fixîndu-l cu privirea, vechiul joc al ochilor. A durat cinci secunde. Apoi a închis ochii şi a ridicat gura ca să fie sărutată. Băiatul ezită, se echilibră şi, pe neştiute, se pomeni cu mînile aşezate blînd pe braţele fetei şi apoi o lume întreagă sau şaisprezece ani din istoria lumii se topiră.

Buzele ei aveau gust de cimbrişor şi de chimen, trupul ei era al acelei mame pe care băiatul nu o avusese, în cîteva secunde dăruirea ei aduse iertarea pe care el crezuse că nu o va mai da. O trase brutal înspre el. Avu o senzaţie stranie: pădurea nemişcată din jurul lui exploda pulverizînd frunze, ramuri, crăci, miros, sunet, totul dispăruse. Rămăsese numai Nancy, Nancy, Nancy; gura ei, sînii ei, braţele ei lunecînd în îmbrăţişare de-a lungul spatelui său, ea, lipită de el pînă în clipa în care, brusc, îşi trase capul şi-l îngropă în cămaşa lui. Ce micuţă era, atingînd-o o percepea mai bine decît văzînd-o şi tot ceea ce, privind, putea apărea ca defect de proporţie dispărea la senzaţia de atingere. Victorie! Metaforic, acesta a fost strigătul de cocoş cel mai puternic din viaţa lui.

În sfîrşit, fiecare îi spuse celuilalt pe nume.

Se sărutară din nou. Cînd îi atinse limba, avu din nou o erecţie. Se temea ca fata să nu-şi dea seama. Poate că a simţit, pentru că-i spuse: „Nu te purta aşa“, şi-l împinse deoparte.

Stătu puţin privind în jos, apoi se întoarse şi, aşezată în genunchi, ridică florile pe care le scăpase pe jos. Se lăsă şi el în genunchi şi o apucă de talie.

— Nu avem voie. Gata. Nu acum. Nu vreau, spuse ea.

— Tu mă placi? Fata dădu din cap că da. Foarte mult? Ea repetă răspunsul. Credeam că mă tachinezi. Ea dădu din cap că nu. Niciodată nu ai dat de înţeles că vrei să muncim împreună sau altceva.

— Din cauza lui mămica, spuse ea, mor dacă află.

— Ce a spus?

— Să nu-ţi fac ochi dulci, să nu vorbesc cu tine. Era tot în genunchi şi cu ochii în jos. În ziua cînd ai scăpat merele peste mine. Probabil se uita. Mi-a spus după aceea. Să nu cumva să ne vadă cineva.

— Nu.

— Promiţi?

— Sigur că da.

— A zis că o să le spui celor de acasă.

— Ce *prostie*. Părerea lui bună despre doamna Reed suferi o schimbare bruscă. N-o să le spun niciodată. Niciodată.

— Ştiu.

— Te rog, lasă-mă să te mai sărut.

Fata întoarse capul spre el, dar nu-l lăsă prea mult. După o clipă, îi prinse mîna, îşi înlănţui degetele cu ale lui, privi în jos.

— Şi cu Bill Hannacott cum rămîne?

— I-am făcut vînt. Aseară. Mare prost.
— A fost... supărat?
— Nici nu-mi pasă.
Îi simţi degetele strîngîndu-le pe ale lui mai puternic. Era ca un vis prea minunat ca să fie adevărat. Ea îl plăcea, îl prefera, îi căuta protecţia.
— O să vii în fiecare seară?
Dădu din cap că nu.
— Nu pot. Mama o să simtă. Dar adăugă: Cel mai bine ar fi duminică. Atunci se culcă toţi.
Au mai tărăgănat zece minute, apoi s-au oprit, s-au sărutat încă şi încă, înaintînd printre copaci, îmbrăţişaţi. Mai jos se aflau cuptoarele, au mai coborît o porţiune şi s-au sărutat cu disperare, ca şi cum ar fi fost ultima îmbrăţişare, o privire albastră de-o clipă cu o îndoială, o întrebare, o tandreţe nemaiîntîlnită şi fata plecă. O urmăreşte pe cărare în jos: aleargă, apoi încetineşte şi dispare cotind către casă, în lumina auriu-verzuie a amurgului. Fără grabă, băiatul îşi trage bicicleta din ascunzătoarea verde, simte uimire, încîntare, fericire totală. Decantează, încă lipsindu-i cuvintele, prima atingere a gurii ei, topirea îndărătniciilor şi şmecheriilor. I-a simţit gustul, i-a simţit trupul, i-a simţit misterul.
Ce minunat sentiment de vinovăţie şi nevoia de a minţi; porni spre casă cîntînd.

O rouă deasă, vremea bună continua, începea secerişul, lumea era numai Ceres şi simplitate, lumină verzuie de răsărit pe cărările boltite şi Nancy. Simţea acest prim mîine al victoriei, ca o pasăre eliberată din colivie, liber întru totul, aparent liber, căci în momentul în care intră în grajd, fata îi dădu de înţeles aceasta, neacordîndu-i nici o atenţie. Încă nu terminaseră de muls.
Au rămas singuri. O jumătate de minut furată, în lăptărie, înainte de a pleca la cîmp cu toţii. Clipa încărcată de o neaşteptată timiditate – el trebuia să facă gestul. Dar cînd reuşi în sfîrşit să apuce cu delicateţe mîna fetei, ca nu cumva la prima atingere să sară în lături cu un ţipăt, ea se întoarse spre el. Nu l-a supărat că fata s-a îndepărtat de cum li s-au atins buzele – îi era de-ajuns. A mai apărut şi mama fetei la cîteva clipe, ca pentru a justifica prudenţa lor.
Clăi, clăi, clăi toată ziua; mai tocmiseră ajutoare din sat – un bătrîn pensionar şi pe nepotul acestuia, un puşti de doisprezece ani. A venit şi Nancy. Nu era chip să se apropie, dar puteau să se uite unul la altul, să mai şoptească din cînd în cînd cîteva vorbe; era secretul lor, erau aproape; retrăirea perpetuă a serii precedente (deşi ea îl anunţase că va trebui să stea acasă astăzi, toate treburile gospodăriei fuseseră amînate, vedeau tot grîul „în picioare"). Ea ar fi vrut să poată, ar fi vrut să poată, de cum s-a trezit, gîndul numai la el i-a fost. Privaţiunea era mai uşoară decît ar fi crezut. Era vechea magie a culesului recoltei, sentimentul ancestral de mulţumire, mai aveau de făcut clăi şi de treierat, era ca o călătorie ajunsă cu bine la capăt, ca

intrarea unui vas în port, ca un solstiţiu, ca o promisiune ţinută. Acum nimic rău nu se mai putea întîmpla.

Anglie trădătoare – a plouat în cursul nopţii din senin şi dimineaţa, cînd Daniel a ajuns la fermă, încă mai burniţa. S-a oprit puţin înainte de unsprezece şi după-amiază a ieşit şi soarele, dar nu s-a putut secera. Fiind împreună în grajd, a reuşit să o sărute – un sărut care a durat un minut întreg, apoi, la prînz, i-a simţit piciorul atingîndu-l prudent pe al lui, pe sub masă. Pe la jumătatea după-amiezei, i-a promis că s-ar putea, cînd se va duce el acasă, să-i iasă în cale la cuptoare. Au găsit un loc în josul stîncii unde nu puteau fi zăriţi de pe drum. Cu spatele sprijinit de piatra zgrunţuroasă, o apucă strîns în braţe; gurile s-au lipit una de cealaltă într-o lungă serie de sărutări lipsit de orice fantezie. Se jenă simţind o altă erecţie, dar se pare că ea nu și-a dat seama sau nu-i păsa. Închise ochii, era prea multă lumină; ca să simtă; sînii, talia, coapsele lipite de coapsele lui. Bluza şi tricoul se ridicară puţin la spate și, pe neobservate, îi atinse pielea. Nu se opuse nici acum.

În cele din urmă, se îndepărtă și începură să vorbească în şoaptă. Ea se mai sărutase şi cu alți băieți. Cel mai bine era cu el. Da, el săruta mai bine decît Bill Hannacott. Ei nu i-a plăcut niciodată să se sărute cu Bill Hannacott, se întreba chiar ce găsise la el. Apoi trecu el la interogatoriu: cînd a început să o placă, de ce, cîte fete a mai sărutat la viaţa lui. Minţea îngrozitor, dar sinceritatea lui nu putea fi pusă la îndoială atunci cînd îi spuse că ea era mai bună decît oricare alta. Apoi discutară despre secretul lor, cît îi era ei de teamă ca mama să nu observe, dacă ar afla tatăl lui, soarta lor de Romeo şi Julieta, ceea ce nici nu era departe de adevăr în ceea ce privea obstacolele. Ce făceau ei nu intra în concepția nici uneia din cele două familii; erau amîndoi nişte nelegiuiţi. Se sărutară din nou. De această dată mîna lui se îndreptă direct spre spatele gol de sub veşminte.

Ea trebuia să plece. Venea duminică după-amiază, mai erau patruzeci de ore, nu știa, ar fi vrut, dar dacă mama... în sfîrșit, au făcut un plan. Vor merge la slujba de dimineață şi dacă o va vedea că scapă batista și se apleacă să o ridice, înseamnă că mai mult ca sigur va reuși să se strecoare după-masă. El trebuia să vină pe o altă cărare, prin spatele fermei – pe sus – pe creasta dealului, pînă la pădurea de mesteceni, să pătrundă pe la șopronul cel vechi, dărîmat şi acoperit cu iederă, unde să aștepte.

În duminica aceea, s-a dus devreme la biserică, să fie sigur că o să vadă cînd intră familia Reed. Au venit, dar Nancy nu a lăsat batista să-i scape. A fost cea mai lungă slujbă din viaţa lui, predica tatălui său – cea mai plicticoasă; afară – un soare splendid, înăuntru – şuvoaie de fire de praf de culoarea vitraliilor bisericii. A urmat o rugăciune pentru trupele aliate care debarcaseră în Sicilia; lucruri care se întîmplau la celălalt capăt al lumii. În sfîrșit, purgatoriul s-a terminat. Toată familia Reed se ridicase de pe bancă şi se afla în naos. Daniel rosti prima rugăciune adevărată din acea dimineață. Nancy se întoarse, merse înapoi la locul ei și se aplecă. Daniel abia dacă a putut să mănînce de

prînz, îi era teamă ca nu cumva tatăl său sau mătuşa Millie să-l roage cine ştie ce prostie sau să le vină vreo idee să-i dea ceva de făcut. Tata însă mai-mai să adoarmă, cînd mătuşa Millie îl întrebă cum îşi va petrece după-amiaza, a riscat spunînd, fără mare entuziasm, că se duce cu bicicleta pînă la păşune să strîngă plante pentru botanică. Era o preocupare cu care tatăl său era de acord, uneori chiar însoţindu-l dacă era liber, de unde şi riscul. Jocul a fost în favoarea lui. Miloasă, mătuşa Millie zicea că băiatul muncea prea mult şi că ar fi trebuit să se odihnească. Nu a fost greu să înlăture obiecţia.

A ajuns la vechiul şopron cu un sfert de oră înainte de ora trei, aşa cum stabiliseră, şi a mai stat un sfert de oră după. Coborî în pădure şi se aşeză cu spatele la un mesteacăn, privind în direcţia fermei, ascunsă în spatele peretelui de frunze dese. Într-un fel, ştia că ar putea să întîrzie, dar era şi intrigat de faptul că nu este în stare să fie punctuală la întîlnire; spera chiar, pe jumătate, că nu va veni.

Ştia instinctiv că multe din poveştile pe care le auzise la şcoală erau lăudăroşenii, speranţe nesatisfăcute; că fetele de părinţi burghezi nu erau aşa. Părinţii lui Nancy nu erau burghezi. Ea sărutase o mulţime de băieţi (nu se gîndise că şi Eva s-ar putea să mintă), ea era mai aproape de natură, de animalitate. L-a lăsat să-i atingă spatele gol, dînd impresia că nu o supără faptul că băiatul nu-şi putea stăpîni erecţiile (aşa cum credea el că puteau băieţii mai sofisticaţi). Dar dacă... ştia că fata trebuie să aibă o pilulă... sau băiatul să folosească prezervativ. Aşa ceva el nu avea şi nu-i era numai teamă că-l va dispreţui pentru asta, însă Bill Hannacott mai avea şi coşuri pe bărbie. În vara aceea, auzise o poveste care făcuse înconjurul dormitorului; era vorba despre un soldat american care se culcase cu o fată din oraşul vecin şi care s-a prins înăuntru, încît au trebuit să fie duşi la spital să li se facă o intervenţie chirurgicală (fusese ceva legat de o crampă musculară sau aşa ceva). Virginul de sub mesteacăn fusese adînc impresionat de această poveste tragică. Dar din ce în ce mai intens, avea sentimentul grozăviei păcatului. Să te întîlneşti şi să te săruţi în secret e una. Dar mai departe... trecuse acum de faza fulgerului divin şi a trăsnetului căzut din cer, dar tot nu ştia mare lucru şi, cu cît aştepta, cu atît era mai nervos.

La trei şi douăzeci şi cinci s-a dus înapoi la şopron, la marginea de pe creastă a pădurii. Cînd băiatul se apropie, Nancy se ivi de după şopron. Era într-o bluză galbenă cu mîneci scurte, o fustă verde-închis şi cizme de cauciuc pe care le încălţa la mulsul vacilor. Pe braţ ţinea o jachetă maro şi obrajii erau de un roz intens, probabil şi pentru că roşul buzelor nu era natural, izbitor de nenatural. Nu că ar fi vrut să o critice. Îi părea însă îngrozitor de distantă şi de matură, cel puţin cu doi ani mai mare.

La doi metri unul de altul, s-au certat puţin şi nu s-au sărutat. Fata întîrziase numai cinci minute, a venit pe creastă; dacă el ar fi întins-o? Apoi, cînd ea lăsă capul în jos şi se întoarse să plece, ca şi cum ar fi regretat că a venit, el o urmă.

— Eu nu sînt supărat, Nancy. Acum că ai venit.

După o clipă, fata întinse mîna și el i-o apucă. Se îndepărtară de fermă, spre nord. Simți mirosul de apă de colonie. Își înlănțuiră degetele. După cîțiva metri, ea-l împinse cu umărul, el o cuprinse cu brațul în timp ce ea îl apucă pe după talie. Se opriră ca să se sărute și totul reintră în normal. Rujul nu era ruj, era cîrmîz furat din cămara mamei.

Ținîndu-se strîns în brațe, se îndreptară către „adevăratul ei loc secret", care era dincolo de pădure și de un cîmp de ferigi și deasupra văii unde se afla ferma, ținînd legal de aceasta. Locul era prea abrupt pentru plug, un teren nefolosit. Izolată în mijlocul unei mări de ferigi, se afla o imensă platformă de calcar, „Amvonul". Mai în vale terenul era puțin convex, iar în continuarea pietrei locul era drept și turtit. Ferigile din jur le ajungeau pînă la piept. Cînd era mică, surorile mai mari o aduseseră aici, împreună făceau loc pentru o „cameră" între frunze.

Acum, la fel, îndoiau ferigile călcînd tulpinile sub tălpi, ca să facă o cameră mică, patru pereți de verdeață. Fata așeză jacheta pe jos și îngenunche. Băiatul se lăsă în genunchi, cu fața la ea și se sărutară reeditînd, ca într-o blasfemie, gestul îngenuncherii din acea dimineață, la biserică. Nancy întinse apoi jacheta și se așeză sprijinindu-se într-un cot. Veni și el alături, căutîndu-i din nou gura colorată cu cîrmîz. După cîteva clipe, își așeză genunchiul drept peste pulpele fetei. Ea se lăsă pe spate, făcînd un gest de durere, trebuiră să se ridice ușor, să dea jacheta deoparte și să rupă un ciot încăpățînat de ferigă. L-a lăsat să-și reia poziția, pe jumătate întins peste ea. Stătea culcată, pasivă, lăsîndu-se sărutată pe obraji, pe ochi, sub bărbie, apoi deveni activă, învățîndu-l să sărute cu genele, sărutul vițeilor, sărutul șopîrlei, mîngîietoare atingeri ale limbii pe deasupra obrazului. Soarele, căldura, musculițele din ferigă, o șopîrlă nevăzută șuierînd, răcoarea adîncurilor umbroase dintre ferigile din jur, totul i s-ar fi părut minunat dacă n-ar fi fost senzația penisului umflat, lipit de coapsa fetei. Amenința să se descarce, îi simțea umezeala, nu mai știa ce să facă. Brusc, se răsuci, se ridică în capul oaselor și se rugă să se poată abține.

— Ce s-a întîmplat?

Băiatul făcu un semn că nimic. Nancy se așeză în capul oaselor.

— Danny?

El repetă gestul. (Dintr-un motiv necunoscut, nu-l deranja faptul că ea îi zicea Danny.)

— Danny, spune-mi ce s-a întîmplat.

Băiatul se întoarse pe burtă.

— Nimic. Lasă-mă o clipă. Adăugă apoi: Te rog.

Ea se așeză pe-o parte, îndepărtîndu-se de el. A urmat o tăcere încordată.

— Cred că nu mă iubești deloc.

— Ba da.

— Nu te gîndești decît la...

— La ce?

— Știi tu.

— Fără să vreau. Eu chiar mă străduiesc să nu...

Din nou tăcere.
— Cînd mă săruţi? El dădu din cap că da. Atunci să nu ne mai sărutăm.
— Ştii, este...
Tăcură din nou.
— Voi, băieţii. El nu răspunse. Şi la noi e la fel. Numai că noi nu facem atîta caz.
Nu ştia cum să-i spună că nu se putea întîmpla acelaşi lucru cu fetele. Cel puţin ele aveau cum să ascundă ceea ce simţeau.
— Te rog, nu te supăra.
— Eu nu vreau decît să ne sărutăm.
— Ştiu.
— Nu am decît şaisprezece ani.
Vorbea ca şi cum ar fi fost mai mică cu doi ani decît el, nu cu două luni mai mare.
— Nu am ce face, zău.
Acum se simţea mai bine, scăpase de pericolul umflăturii, dar nu se mai putea uita la ea. Aşteptau ca doi străini. Fata reluă, spunîndu-i cu voce scăzută:
— Cel puţin nu o faci pe grozavul. Asta tot e ceva.
Tonul era ofensat, dar conţinea iertarea şi o informaţie care-l consola. Se pare că şi alţi băieţi avuseseră aceeaşi problemă.
— El a...?
— A fost groaznic. Şi adăugă, cu o nuanţă de venin: Dezgustător.
— De ce?
— Nu pot să-ţi spun.
— Nu spun la nimeni.
Stătea culcată la o oarecare distanţă de el, refuzînd să-i răspundă, ocolindu-i privirea.
— Pentru asta i-ai dat papucii?
— S-ar putea.
Cu spatele la ea, stătea sprijinit într-un cot.
— Eu nu o să fac aşa ceva. Eu te iubesc.
— Tu nu ştii ce a fost.
— Pot să-mi închipui.
— Nu vreau să vorbesc despre asta. Apoi spuse: Şi oricum. Ce ştie el? El nu merge la internat.
Extraordinar: nu o să înţeleagă niciodată fetele. Nici într-o mie de ani. Tăcerea deveni insuportabilă.
— Nancy.
— Da.
— Nu vreau să fii supărată.
Fata nu spuse nimic cîteva clipe, apoi o simţi întorcîndu-se spre el şi trăgîndu-l uşor de umăr către ea. Îl privi un moment în ochi şi, impulsiv, se aplecă şi-l sărută repede pe obraz, apoi se retrase. El întinse o mînă cuprinzînd-o pe la spate şi o trase către sine. Stăteau din nou culcaţi alături. Ca în sonate; *da capo*, deşi ea se lipea mai puţin de el, iar el nu se mai întinse peste ea. Apoi, la mică distanţă unul de

celălalt, culcați față în față, se priveau în ochi, norii se risipiseră, rămăsese misterul dragostei, al atracției, al sexelor, o intimitate pînă acum necunoscută, în afara familiei, a trecutului, a altor prietenii. El își puse mîna pe talia fetei și din nou îi simți pielea. Prudent, își lăsa mîna să-i alunece către spate. Fata închise ochii. Cu un deget înainta mîngîind fiecare vertebră. Fata gemu ușor, dar nu deschise ochii. Mîngîierea urca pe sub bluză. Brațul lui gol era lipit de spatele gol al fetei. Atinse o panglică subțire. Ea deschise ochii și vorbi ca o fată de la țară.

— Ești mai rău ca Bill.

Privirea era adîncă, gura schița un zîmbet.

— Ai o piele atît de catifelată.

Împinse mîna de-a lungul panglicii, pînă sub brațul care stătea nemișcat, de-a lungul trupului. Îl lăsă să se strecoare pe dedesubt, apoi strînse brațul ca să-l oprească.

— Te rog.

— Ai spus că o să fii cuminte.

— Sînt cuminte.

— Ba nu.

— Te rog.

— Nu-i frumos.

— Nancy.

— Nu vreau să te las.

— Doar să pun mîna.

— De ce?

— Pentru că vreau eu.

— Iar ți se întîmplă.

— Nu, te rog.

Se mai uită încă o clipă la el, apoi spuse:

— Închide ochii.

Simți că ea se ridică ușor și-i dă mîna la o parte. După o clipă, fata se așeză din nou lîngă el. El deschise ochii, dar acum îi închisese ea. Exploră pe sub bluză către locul unde acum panglica era desfăcută și se îndreptă atingînd rotunjimea cărnii eliberate din cupa de pînză. Era ca un vis transformat în realitate, trăit în gînd de mii de ori. Degetele atinseră acel infinit secret, atît de des închipuit, acel loc pe care nu credea că-l va atinge: un sfîrc întărit.

Culcată, fata nu mișca. Îi acoperi sînul micuț cu mîna și simți întinderea mătăsoasă, moliciunea, rotunjimea, duritatea.

— Te rog, lasă-mă să văd.

— Ai zis că doar pui mîna.

— Să văd puțin.

Îi mîngîie un sîn cu gingășie și trecu apoi la celălalt, care avea rotunjimea lipită de pămînt.

— Te rog, Nancy. Nu fac nimic. Nu-ți fac rău.

— Mă iubești?

— Știi doar.

— Te uiți un pic, da? Promiți?

— Pe cuvînt, zău.

Fata mai ezită o clipă, se ridică puţin, trase bluza în sus, ca şi cum ar fi scos-o, dar se opri cînd ajunse la subsuori, apoi se întinse cu capul întors într-o parte, mîinile ţinînd marginile bluzei ridicate. Sînii se ofereau vederii într-un gest de dăruire inocentă, fără impulsul senzualităţii. Sînii fermecători, cu rotunjimi irezistibile ; excitaţia roşu-maronie a sfîrcurilor îl atrăgea, ca şi vederea abdomenului, a buricului, a taliei goale, a marginii de pînză aspră care se ivea din fusta verde. Întinse mîna. Bluza căzu.

— Ai promis.

— Vreau să-i sărut.

După un moment mai lung, cu prudenţă, bluza se ridică iar. Atinse sfîrcurile cu buzele strînse. În clipa următoare, Nancy trase bluza în jos şi se ridică.

— Ajunge.

— Te rog, Nancy. Nu ţi-am făcut nici un rău.

— Mi-e ruşine.

Fata duse mîinile la spate să-şi prindă sutienul. Se ridică pe jumătate, o trase din nou către el, o mîngîie pe sub bluză, îi cuprinse sînii în căuşul palmelor. Ea se împotrivi puţin, încercă să-i dea mîinile la o parte, dar cedă. După o clipă întoarse capul şi se sărutară. Fireşte, băiatul simţi din nou umezeala ; acelaşi chin, acum, după ce evitase o dată catastrofa, era mai suportabil. Pe Daniel îl înecase fericirea, o fericire numai în parte senzuală, atîtea temeri spulberate de cunoaştere, să ştii că o dată ajuns la şcoală s-a terminat cu minciunile aiurea şi lăudăroşeniile prosteşti... sărutase o fată şi îi atinsese sfîrcurile. În cele din urmă, începu să înţeleagă ce înseamnă cruzimea şi murdăria comentariilor, cît erau de neadevărate, căci nu luau în seamă emoţia, blîndeţea, nevoia de a face plăcere, de a nu brutaliza, căci fetele nu erau numai cîrpe şi protuberanţe, sînge şi tabu şi fetiş, erau tot ceea ce tu nu erai şi cu mult, mult mai dulci, mai blînde, mai misterioase.

Cît vor fi stat aşa în mîngîieri, sărutări, şoapte... se auzi un strigăt din depărtare, de jos de la fermă. Au îngheţat.

— Na-an, Na-an ?

Doamna Reed o striga.

Nancy duse o mînă la gură şi se lăsă pe spate ; începu să se aranjeze.

— Aoleu, asta-i mămica.

Auziră din nou strigătul venind de la cîteva sute de metri, de dincolo de pădurea de mesteceni, vocea corectitudinii nedreptăţite, o acuzaţie la adresa păcătoşeniei lor. O clipă nu se mai auzi, apoi din nou, furibundă. Se înţeleseră în fugă ca el să nu apară timp de un sfert de oră, căci Amvonul de calcar se vedea de pe pajiştea de peste drum de fermă, în cazul în care doamna Reed stătea acolo, două capete ar fi o catastrofă, ce o să spună Nancy, cum să se prefacă. Disperată, scuipă în batistă şi şterse urmele de cîrmîz de pe buze (şi de pe ale lui) – un sărut final disperat... apoi se îndepărtă pe furiş, cu capul plecat printre ferigi, către marginea pădurii de mesteacăn.

Aşa s-a terminat prima lecţie.

A doua zi, află din şoaptele ei pripite că era gata-gata să se termine tot. Mama îi aruncase „nişte priviri ciudate“ cînd a ajuns acasă. Bill Hannacott trecuse pe acolo, se pare, şi apoi plecase să o caute. Nu avea voie să „o ia razna“ de capul ei fără să spună unde se duce. Nancy a trebuit să pună un pion la bătaie, i-a spus mamei că a plecat singură pentru că Bill s-ar fi putut să vină. A urmat o investigaţie pe tema asta, în cele din urmă ceva mai înţelegătoare, căci doamnei Reed (asta a aflat mai pe seară) nu-i plăcuse niciodată ideea unei posibile legături cu careva de religie metodistă (deşi familia Hannacott avea pămînt bun şi-l muncea bine). Dacă Nancy îi refuza curtea, foarte bine, dar să-i spună băiatului pe şleau şi mai întîi mamei ei. Se pare că reuşise să doboare două păsări cu o singură piatră, deoarece e de la sine înţeles că, la întoarcere, Bill nu a mai văzut-o pe Nancy (care se ascunsese sus în dormitorul ei) şi a fost luat din scurt de doamna Reed. Acest lucru îi lăsa totuşi cumva descoperiţi.

— Nu te-a întrebat de ce nu-ţi mai place?

Nancy răspunse cu o privire prefăcută de mironosiţă.

— Am zis că tot încerca să mă sărute. Am zis că mie nu-mi plac băieţi dintr-ăştia.

Lăsă sfioasă privirea în jos şi-şi muşcă buzele. Trebuiră să se îndepărteze ca să-şi înăbuşe chicotele. Le plăcea jocul înşelăciunii.

Asta a fost singura întîmplare fericită cît timp a ţinut culesul. Vremea s-a făcut iar frumoasă, au terminat tot secerişul pînă sîmbătă seara tîrziu. Dar nu s-au mai întîlnit. Deşi Daniel nu vedea nimic schimbat în comportarea doamnei Reed, Nancy tot spunea că „mirosise ceva“. Trebuia să fie extrem de precauţi – atît de precauţi că nu s-au văzut în nici o seară pe drumul lui spre casă. Promisese că miercuri vine la cuptoare şi el a stat o jumătate de oră mizerabilă aşteptînd-o, dar n-a venit. Doamna Reed fusese obosită şi Nancy a trebuit s-o ajute să pregătească masa. A doua zi era atît de pocăită, atît de speriată ca el să nu se fi supărat, încît o iertă imediat. Sentimentul de frustrare devenise insuportabil.

A existat totuşi o clipă de consolare. Vineri, Nancy coborîse acasă ca să facă ceaiul – bunicul şi doamna Reed se aflau sus la cîmp – şi să îl servească domnului Reed la pat. Fata a trebuit să mai rămînă la fermă pentru a aştepta maşina care achiziţiona ouă, aşa că Daniel a coborît să aducă el ceaiul şi prăjiturile. Nancy era în bucătărie şi agăţa ceainicul mare la fiert, deasupra focului. Aveau numai cinci minute la dispoziţie. Urcase la tatăl ei, care încă dormea. În casă era linişte. Parcă ar fi fost oameni mari, căsătoriţi. Nu voia să urce să-i vadă dormitorul?

A urcat după ea fără zgomot pe scările din spate, de la bucătărie, prin camera îngustă (acum „bibliotecă“) dinspre nord-est. La început, camera l-a intimidat: cele două rînduri de cărţi cu poveşti romanţioase pentru şcolăriţe; amestecate cu manuale puse pe etajera rudimentară lucrată la fermă, tot felul de fleacuri, cai din porţelan, un cadou de la Widecombe, unchiul Tom Cobleigh şi prietenii săi într-o fotografie policromă îngrozitoare, vechiul scrin vopsit în roz, ca să fie la fel ca

dulăpiorul, patul aşternut cu grijă, perna cu un bucheţel de nu-mă-uita brodat într-un colţ şi, în dreptul micuţei ferestre, perdele de creton. Văzîndu-i camera, simţea că o descoperă, o dezgoleşte, o vede mai mult copilă decît femeie, ca în ziua aceea în care îşi descoperise sînii ridicîndu-şi bluza. L-a luat de mînă, l-a dus către scrin şi a tras un sertar mic de sus. Dintre ciorapi şi batiste, scoase o micuţă floare roz de dioc presată. Şi deodată începură să se sărute. Se îndură de el cînd începu iar cu te rog, te rog. Desfăcu timidă nasturii de la bluză. Îi văzu sutienul şi bretelele care apoi alunecară cînd fata şi-l desprinse, apoi îşi ascunse mîinile la spate. De această dată, fata îl privea cum dă la o parte pînza, atingîndu-i fericit sînii cu ochii, apoi cu mîinile şi ochii, aplecîndu-se timid. Acum învăţase să nu-şi ţină strîns buzele. Ea îl mîngîia pe cap şi suspina, apoi gemu uşurel.

— O, Danny. Nu avem voie. Mă gîdili. Nu avem voie.

Iar au fost întrerupţi. Se auzi sunetul unui motor în faţa casei, era camionul care se ducea după ouă. Nancy îl împinse de lîngă ea. Amîndoi intraseră în panică. Băiatul o luă la fugă pe vîrfuri, auzindu-l pe domnul Reed strigînd din dormitor spre culoar, de data aceasta nu prea blînd.

— Mamă ! Nan !

Şi apoi vocea lui Nancy strigînd din spate.

— E omul cu ouăle, tată. Ţi-aduc ceaiul într-o clipă.

Omul cu ouăle urcă direct la domnul Reed, să mai stea puţin de vorbă şi le dădu răgaz să-şi blesteme soarta în timp ce ea pregătea ceaiul. Trebuie să se întîlnească duminică ; trebuie, trebuie.

Din fericire (sau din nefericire) pentru Daniel, a fost uşor. Tata şi mătuşa Millie erau invitaţi la un ceai în parohia vecină, unde el nu trebuia să meargă, deoarece gazdele nu aveau copii. Făcu acelaşi ocol ca şi cu o săptămînă în urmă, ascunse bicicleta şi se strecură încet de-a lungul gardului viu pe după vîlcea, traversă sîrma ghimpată ruginită şi coborî prin ferigă la platformă. Feriga ruptă, locul pe care-l făcuseră, aşteptase toată săptămîna. Cîteva tulpini se ridicaseră, dar le călcă iar în picioare. Se gîndise tare mult cum să facă să se poată stăpîni cum trebuie. În cele din urmă, căutase în sertarul cu podoabe pentru pom din salonul casei parohiale, scotocind printre ghirlande de hîrtie colorată, beteală şi clopoţei din carton, pînă găsi un balon, probabil de dinainte de război, căci mătuşa Millie le dezumfla pe cele care rămîneau intacte, ca să le folosească din nou. Cam uscat şi prea strîns la gură, nu era deloc comod. Îl reteză cu grijă şi părea să ţină, fără să-l jeneze. Ca măsură specială de precauţie, îşi puse un slip în locul chiloţilor obişnuiţi. Aşa stătea mai strîns. Bineînţeles, nu era menit să rezolve problema contraceptivelor ; dar cel puţin nu şi-ar fi udat pantalonii în caz că nu s-ar fi putut abţine.

În sfîrşit, Nancy veni nervoasă, cu o întîrziere de zece minute ; nu putea să stea mult. Louise şi Mary plecaseră la Totnes, trebuia să o ajute pe mama ei la mulsul de seară, ştia că bănuia ceva... nici nu mai putea fi vorba de cîrmîz... doar un şir neîntrerupt de temeri şi de văicăreli. Purta aceeaşi jachetă cafenie şi dedesubt o bluză crem, pantaloni albaştri şi cizme de cauciuc, era încinsă, puţin obosită.

Daniel se simțea oarecum dezamăgit, venise în minte cu o imagine a ei care nu se potrivea cu realitatea. După ce mai stătu puțin, își scoase cizmele din picioare și-și frecă o porțiune dureroasă de la degetul mare. Văzu că era cam prost dispusă și, deși nu era vina lui, nu reuși să o înveselească. Stăteau alături nemișcați și așteptau cu încăpățînare ca celălalt să facă primul gest. Era îngrozitor. Vremea era apăsătoare. Era cald, dar cerul era înnorat. O lumină obosită, difuză răzbătea prin perdeaua inertă de nori. Nu era fir de vînt. Vara tînjea după toamnă, Daniel tînjea după vara eternă.

— Nu ai de gînd să mă săruți?

— Ba da, dacă vrei.

— Nu vreau dacă tu nu vrei.

Băiatul smulse din pămînt o ferigă.

— Ce porcărie, să-ți tot fie frică să nu te prindă careva.

— Eu ce pot să fac?

Ea-și tot freca locul dureros. El tăcea. Apoi fata își îndoi genunchii, își încrucișă brațele deasupra lor, se ghemui și-și ascunse fața, ca și cum ar fi fost sătulă de el. Era un prost, nu înțelegea nimic. Ea își afundă și mai mult fața între genunchi.

— Nancy.

Fata își mișcă puțin capul.

— Vreau să te sărut.

— Nu, nu vrei. Crezi că sînt o țărancă năroadă.

— Spui prostii.

— Și nici nu-ți place de mine, cu hainele astea mizerabile și vechi, zise smiorcăindu-se.

— Și ce dacă. Mie-mi plac, zău.

— Nu știi tu ce-i aia să...

Glasul fetei urcă brusc și se opri într-un vaiet disperat; Daniel fu șocat văzînd-o cum plînge. Dintr-o dată propria lui mohoreală se împrăștie ca ciulinii în vînt. Cu blîndețe, o întoarse către el, îi privi ochii umezi, apoi, puțin mai energic, o trase jos lîngă el, ținînd-o în brațe și sărutîndu-i lacrimile.

— Te iubesc, Nancy. Mie nu-mi pasă. De nimic. Te iubesc și atît.

Îi apăsă gura cu putere și se îmbrățișară în febra remușcărilor, cu pasiune reînnoită.

Îl întrebă dacă mai vrea să-i vadă sînii. Era prima lui victorie în războiul sexual. Ea fusese o „caraghioasă“, el fusese generos, datorită lui ea devenise mai puțin timidă. I-a permis să se aplece să-i sărute sînii, să se joace cu sfîrcurile. Ea îi mîngîia părul. Băiatul luă prima mare inițiativă. În genunchi, își scoase cămașa. O clipă îl urmări cu privirea, apoi îl lăsă să o ridice, să-i scoată cămașa și sutienul răsucit. Dulceața brațelor goale, gîtul, sînii tari împingîndu-i pieptul, capitularea ei. Știa că nu se mai putea stăpîni, limbile încleștate se căutau, simțea că explodează. Întins peste ea, o zdrobea... cu o răsucire, fata își eliberă gura.

— Danny, nu pot să respir. Mă doare.

Se rostogoli alături, era și momentul. Fata se ridică, își frecă spatele, apoi se întoarse către el, îngenunche înainte ca el să o poată opri.

Se afla deasupra, cu mîinile în dreptul capului său, îl privea în ochi, îl tachina... era ceva diferit, periculos, desfrînat, ceva mult mai vechi decît ea. Băiatul întinse mîinile către sînii atîrnînd deasupra lui, îi prinse în palme şi-i văzu ochii în momentul în care se lăsa deasupra lui. Coapsele se lipiseră de ale lui, îi simţea greutatea; dedesubt, pămîntul aspru, simţea ceva groaznic, nu se mai putea opri, îi era frică să nu fi alunecat prostia aia de balon, dar nu mai putea opri nimic, nici nu voia, trebuia să se agaţe de trupul ei.

O fericire amestecată cu o senzaţie de durere pe care nu putea să o mascheze. Intuia că nici ea nu putea evita ceva: apăsarea puternică a capului pe gîtul lui şi un fior, un spasm repetat o dată, de două ori, de trei ori. Un revoltător noroc al începătorului îi făcuse să atingă orgasmul în acelaşi timp.

Cel puţin aşa bănuiesc că s-a întîmplat. Mult timp după aceea, am rămas întinşi unul lîngă celălalt, fără să ne mişcăm, fără să vorbim, ştiind că am săvîrşit ceva tare păcătos, ceva nou pentru amîndoi şi simţind deopotrivă ruşinea ancestrală. În cele din urmă, ne-am despărţit, ne-am îmbrăcat fără să fim în stare să ne privim în ochi, abia dacă am scos o vorbă. Eu eram şocat, mult mai zguduit decît atunci cînd mi-am pierdut virginitatea la propriu, trei ani mai tîrziu. Bine cunoscuta cădere în tristeţe, care este de fapt o revenire la mediul înconjurător, m-a luat prin surprindere. Fata, liniştea din ferigi, cerul înnorat, această persoană care nu simţea decît senzaţia neplăcută de umezeală din slipul de baie... totul era bizar. Totul era schimbat.

Luni, a doua zi, lucrurile s-au îndreptat, după un moment iniţial de timiditate. Aparent, doamna Reed nu bănuia nimic, ceea ce ni se păruse îngrijorător în nebunia zilei precedente dispăruse. Am reuşit să ne sărutăm o dată în fugă, dar am avut timp să ne spunem în şoaptă că ne iubim şi că nu mai avem răbdare pînă duminică, dar că trebuie. Marţi a avut loc un incident sinistru, ca o premoniţie. Împingeam bicicleta în susul dealului spre casă, cînd o piatră căzu pe drum la trei metri în faţa mea. M-am gîndit că s-ar putea să fie Nancy, deşi eram sigur că în seara aceea nu se putea strecura afară. M-am oprit să mă uit în direcţia copacilor, aşteptînd să apară. În schimb, o altă piatră plonjă dintre platanii de pe stînca de deasupra. Piatra nu era aruncată numai să atragă atenţia, era mare şi, după viteză, nu putea fi aruncată de mîna unei fete. Venea în direcţia mea, s-a lovit de cărare şi apoi în spiţele de la roata din faţă. M-am speriat şi am luat-o la fugă în sus pe deal, apoi am sărit pe bicicletă şi am început să rulez nebuneşte în sus, pe ultimii metri ai povîrnişului. A urmat încă o piatră, care a căzut în mijlocul drumului, chiar în urma mea. De frică, am pornit-o la vale zorit, stînd în picioare pe pedale.

Pietrele s-au oprit, iar eu am scăpat fără nici o rană, fizic vorbind. Totuşi, într-un fel, proiectilele îşi atinseseră ţinta.

I-am povestit lui Nancy a doua zi şi am tras concluzia că trebuie să fi fost Bill Hannacott. Fata spunea că e un laş, toţi la şcoală ştiau că e un laş, deşi mie nu mi se păruse astfel, cînd ne întîlniserăm. De atunci mi se făcea frică de cîte ori plecam de acasă. Era ca şi cum mi-ar fi aruncat mănuşa, era o teamă permanentă nu atît de pietre,

cît de apariţia lui neaşteptată în mijlocul drumului, de bătaie... şi de faptul că ştia de mine şi de Nancy. Asta ne îngrijora pe amîndoi, la gîndul că poate ne văzuse duminica trecută. Ca toţi băieţii de la ţară, ştia să se strecoare fără să fie văzut. Şi imaginaţia mea... nu-mi era teamă numai de pietre şi de pumni, dar şi de puşcă. Ştiam că are o armă, împuşca porumbei şi iepuri. Îmi vedeam piatra de mormînt lîngă a mamei mele. Locul lui de pîndă făcea să nu ne mai putem întîlni lîngă cuptoare.

Văzînd că miercuri şi joi nimeni nu m-a împuşcat pe la spate, şi nici nu m-a trîntit la pămînt în pumni, parcă am început să mă mai înveselesc. Sîmbătă după-amiază, la ora cînd trebuia să plec, doamna Reed, care plecase în sat, încă nu se întorsese. Mary şi Louise erau la lucru. Casa era goală, în afară de bătrînul domn Reed şi de fiul său, care stăteau de vorbă sus în dormitor. Eu şi Nancy ne-am furişat în şură, într-un colţ întunecos şi îndepărtat, unde se afla o boxă pentru ţinut fînul pe care-l dădeau la vaci în timp ce le mulgeau în staulul de alături. Ca de obicei, ne-am sărutat, ne-am hîrjonit, am vorbit despre Bill şi jocul lui murdar, cum de a putut să se uite la el... ea se întorsese cu spatele şi am tras-o aproape, ţinîndu-i sînii în palme, pe sub bluză, o poziţie plăcută, pe care tocmai o descoperisem. Poate din cauza întunericului, i-am pus întrebarea care mă urmărea din prima duminică : ce făcuse Bill de o scîrbise într-atît. Zicea că nu vrea să-mi spună, că nu poate, apoi vorbi în şoaptă. El a vrut să şi-„o“ scoată ca să i-o „frece“. Am rămas mut de uimre; spusese ceva ce eu îndrăznisem doar să gîndesc.

— Ce i-ai spus?

— Nu i-am spus nimic, l-am pălmuit peste obrazul lui de neruşinat ce e.

— L-ai lăsat să facă asta? Scutură din cap că nu. Pun pariu că da.

— Numai pe tine te las, că mă-ncred în tine.

I-am strîns puţin mai tare sînii.

— Şi nu pot să te dau încolo.

Îşi suci fundul şi continuă cu ton de ţărancă:

— Şi tu să fii cuminte.

— Eu sînt.

— Ba nu.

— Ba da.

— Vrei şi tu ca şi Bill.

— Nu-i adevărat.

— Toţi sînteţi la fel.

— Vreau doar să te ating peste tot.

— Nu e voie. Stai cuminte.

— Am spus „doar“.

— Ori că spui, ori că faci, e la fel de urît.

— Tu m-ai lăsat.

— Asta-i altceva.

O mînă o aveam aşezată pe pîntecele gol, cealaltă peste sîni.

— Doar să te ating.

— Aşa zici întotdeauna: „doar“.
— Nu ţi-a plăcut duminică?
— Mi-o fi plăcut.
— Aşa zici *tu* întotdeauna.
— Să nu mai întrebi ce nu trebuie.
Am tăcut amîndoi.
— Aş vrea să fim mari.
— Te-ai căsători cu mine?
— Tu te-ai căsători cu mine?
— Poate că da.
— Aş învăţa să muncesc la fermă.
— Phua, nu vreau să mă mărit cu un ţăran. Sînt sătulă. Lovi fînul cu piciorul. Afurisită de viaţă.
— Zi că te măriţi cu mine, Nancy.
— De ce?
— Pentru că aşa vreau eu.
— De ce vrei?
— Că te tot joci. Niciodată nu ştiu dacă e adevărat că...
— Dar nu mă joc.
— Atunci vrei să te măriţi?
Simţi mişcarea părului fetei ca un consimţămînt. Apoi ea se întoarse către el şi se contopiră într-un sărut care nu era o joacă.
— O, Danny, te iubesc, te iubesc atît de mult, şi apoi, nu cumva crezi că sînt o stricată?
— De ce stricată?
— Că mă joc, că...
— Că ce?
— Că-mi place să pui mîna pe mine şi...
— Şi ce?
De-abia îi auzi cuvintele, spuse cu capul în umărul lui.
— Că aş face ce voia Bill. Cu tine. Dacă... dacă o să mă iubeşti mai mult după. Dacă-mi promiţi că da.
— Şi mă laşi să te ating peste tot?
Simţi mişcarea afirmativă a capului sprijinit de el.
— Promiţi?
Mai dădu o dată din cap.
— Mîine, sus, da?
Încă o dată, făcu aceeaşi mişcare cu capul, fără să se desprindă de la pieptul lui.
Auziră tractorul intrînd în curte cu Mary şi Louise: un sărut scurt, o privire intensă a ochilor albaştri-violet umbriţi, apoi fata fugi spre uşa hambarului şi o luă prin spate către casă. Băiatul ştia că fuseseră imprudenţi, ora obişnuită a plecării lui trecuse de mult.
Bicicleta stătea rezemată de poartă, la vedere, acolo unde o lăsa întotdeauna. Gemenele intrară cu tractorul în ogradă. În mod normal, s-ar fi oprit să vorbească cu ele, dar acum făcu cu mîna în semn că e grăbit şi se îndreptă spre bicicletă. Poate că li se păru curios, dar mai bine aşa decît să le mintă explicînd de ce se mai afla încă acolo.

Coborî drumul cu hîrtoape pînă la ulița de la poalele dealului și peste podețul de peste pîrîul Thorncombe. Ajuns în vîrful dealului, trecînd pe lîngă cuptoare, era prea fericit, prea emoționat ca să se mai gîndească măcar și în treacăt la eventualitatea ca Bill să se afle acolo – de fapt nici nu era. La jumătatea drumului spre sat, o întîlni pe doamna Reed venind în mașina ei veche și-și trase bicicleta într-o parte ca să-i facă loc. Credea că se va opri ca să-i dea simbria, ca în fiecare sîmbătă, dar ea probabil că uitase, căci trecînd pe lîngă el, abia schiță un semn cu mîna, ținîndu-și privirea ațintită în față, pe drum. Poate că întîrziase la ora mulsului. Era bine îmbrăcată, fie că făcuse o vizită sau fusese la vreo activitate a Asociației Mamelor. Nici un avertisment. Mătușa Millie era neschimbată, punea întrebări cu aceeași naivă curiozitate în legătură cu ziua respectivă; cu ea era foarte simplu. Tata își pregătea predica în biroul său, așteptam mîncarea preferată : ouă cu șuncă și cartofi copți. Am urcat la mine în cameră și mă gîndeam la Nancy și la sînii ei, și la ochii ei, și la trupul ei încă necunoscut, și la cum am fi căsătoriți în Thorncombe, cînd... gongul sună la parter. Nici în timpul mesei vreun avertisment, aceleași crîmpeie de conversație despre fleacuri. Tata era tăcut și preocupat, un lucru obișnuit în serile cînd își scria predicile.

Masa se termină, tata spuse rugăciunea, apoi puse șervetul la loc în inelul său și se ridică în picioare.

— Daniel, am ceva pentru tine în birou. Vino o clipă, te rog.

L-am urmat prin hol în birou. S-a dus direct la birou, a ezitat puțin, după aceea a ridicat un pachet învelit în hîrtie cafenie. Nu-i vedeam privirea, pe care o ațintise asupra pachetului.

— Doamna Reed a trecut pe aici azi după-amiază. Zice că soțul ei se va reface mai greu decît au crezut la început. Înțeleg că asigurările sociale i-au găsit un muncitor priceput ca să-i scoată din iarnă. Vine de luni. Deci nu mai are nevoie de ajutorul tău. Îmi întinse pachetul. M-a rugat să-ți dau asta, Daniel. Și ultima simbrie. Se îndepărtă puțin. Stai să văd, unde l-am... da, uite. Luă în mînă un plic și-l așeză pe pachetul pe care-l lăsase jos și pe care mi-l întindea iar.

Știam că-și ațintise ochii asupra mea și că mă înroșisem groaznic de tare. Am dedus totul într-o străfulgerare, acum știam de ce trecuse doamna Reed pe uliță pe lîngă mine fără să se oprească. Nu știu cum am reușit să iau de la el cartea și plicul.

— Ei, nu-l deschizi ?

Am încercat să deznod sfoara, dar pînă la urmă mi l-a luat și a folosit un cuțit de ascuțit creioane de pe masa de scris și mi l-a dat înapoi. Am desfăcut hîrtia. Era o carte. *Istoria Angliei – Ghidul tînărului creștin.* Pe foaia liberă de la început se afla o dedicație scrisă cu o caligrafie demodată, foarte îngrijită :

Lui Daniel Martin,
Cu toată recunoștința noastră pentru ajutorul pe care ni l-a dat
la nevoie și cu sincerele noastre urări de bine și de fericire.
Domnul și doamna W. Reed

Tata o luă cu un gest blînd din mîinile mele și citi dedicația cu voce tare.

— Mi se pare impresionant. Trebuie să le scrii să le mulțumești.

Îmi dădu înapoi cartea.

— Bun, și acum trebuie să-mi continui predica.

Pînă să-mi adun îndeajuns curaj sau revoltă ca să pot vorbi, ajunsesem la ușă.

— Nu pot să mă duc să-mi iau la revedere?

Stătea la birou și se prefăcea că se așază la lucru, dar, privind de-a lungul camerei spre mine, zise:

— Nu, băiatul meu. Nu se poate.

A pus capăt oricărei opoziții, spunînd în continuare, groaznic de calm, de neutru, privind în jos spre hîrtiile sale:

— Am înțeles că Nancy pleacă mîine la mătușa ei, undeva lîngă Tiverton. În vacanță.

Îl priveam total neîncrezător, neputînd să fac vreo mișcare.

— Am mare încredere în inteligența ta, Daniel. Și în discernămîntul tău între bine și rău. Am încheiat subiectul. Îți urez noapte bună.

Fără îndoială, era o monstruozitate; subiectul nici nu fusese deschis de fapt. M-am dus direct la mine în cameră, fără să-i mai spune noapte bună mătușii Millie, ros de sentimentul de ură cel mai necreștinesc și de disperarea cea mai neputincioasă care au clocotit vreodată între pereții acelei case. Cruzimea, prostia, ticăloasa meschinărie a celor adulți. Ce rușine, ce umilință. Cel puțin să fi ridicat glasul la mine, astfel mi-ar fi dat o șansă să țip și eu la el. Duplicitatea, șiretenia doamnei Reed. Durerea de a nu ști, de a nu ști niciodată ce se întîmpla în acel moment cu Nancy, lacrimile ei, sau... Aș fi vrut să mă furișez afară, aș fi vrut să mă duc noaptea la fermă, să mă așez la fereastra ei, aș fi vrut să fugim împreună. M-am gîndit la mii de lucruri, știam că mă aflu în capcana convențiilor, a respectabilității, a clasei sociale, a religiei, a omniprezentei credințe din timpul războiului în disciplina și sacrificiul de sine ca valori supreme. Cel mai grav era faptul că eu provocasem acest îngrozitor dezastru. În noaptea aceea am crezut din nou în Dumnezeu, avea înfățișarea tatălui meu și eu plîngeam cu toată forța urii de care eram capabil în fața puterii lui.

Mai tîrziu am ajuns la concluzia că de fapt tata era de compătimit... poate și de admirat prin faptul că a avut încredere în propria mea putere de a mă condamna și de a ieși singur din „Mlaștina deznădejdii". Cred că doamna Reed a prezentat lucrurile la modul diplomatic, neacuzîndu-ne de mai mult decît de a ne fi întîlnit și sărutat pe furiș. Nu am descoperit niciodată dacă citise pe fața lui Nancy ce se întîmplase ori dacă Bill Hannacott a fost cel care ne-a pîrît. Dacă însă acuzațiile ar fi fost mai grave, tata nu ar fi considerat că ajunge să mușamalizeze afacerea. Cred că era conștient de ceea ce înseamna pentru mine faptul că nu mă consolează, că ostentativ nu m-a întrebat nimic, nici atunci, nici mai tîrziu, despre sentimentele pe care i le purtam lui Nancy. Avea multe defecte, dar sadic nu era. Cred că, după părerea lui, senzualitatea era o greșeală puerilă de comportament, ceva de

care scapi pe măsură ce te maturizezi. Adevărul e că atît el, cît şi mătuşa Millie, căreia probabil că i-a povestit totul chiar în seara aceea (deoarece nu s-a arătat surprinsă de întreruperea bruscă a activităţii mele) au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca să treacă peste mohoreala şi melancolia mea şi ca să mă facă să scap de ele.

M-am furişat de vreo două ori pînă la Thorncombe, am spionat valea şi gospodăria din dreptul pădurilor dimprejur, dar nici urmă de Nancy. Numai bătrînul domn Reed a apărut la biserică a doua zi după cumplita interdicţie. Cum s-a terminat slujba, am pornit-o spre casă. Credeam că tot satul ştie (fapt probabil adevărat, Bill Hannacott şi limba satului fiind cum bine se ştie că sînt). Speram într-o scrisoare de la Nancy, dar nu a venit nici una... sau poate nu a apărut pentru că nu aveam voie să o primesc. Singura consolare pentru faptul că mergeam înapoi la şcoală era că ea îmi putea scrie acolo, după cum îi propusesem cîndva. Eu eram însă prea speriat să nu mi se intercepteze scrisoarea dacă-i scriam la fermă şi era o prostie să crezi că ea nu a reacţionat tot aşa. Nu a sosit nici o scrisoare.

De Crăciun, probabil ca o a doua măsură de precauţie, tata şi-a luat primul concediu din perioada războiului. Am mers împreună cu el şi cu mătuşa Millie la cealaltă soră a lor şi la familia acesteia, în Cumberland. Era măritată cu un avocat din Carlisle : doi dintre băieţi erau plecaţi pe front, celălalt se pregătea şi el să plece şi mai era Barbara, cea mai mică dintre copii, cu şase luni mai mare decît mine. Nu o văzusem din 1939 ; era foarte timidă, dar destul de atrăgătoare şi, deşi nu avea căldura lui Nancy sau stilul ei provocator, pe parcursul acelor două săptămîni pe care le-am petrecut acolo, o găseam din ce în ce mai drăguţă. Nu ne-am sărutat decît sub vîsc, dar am convenit să ne continuăm prietenia prin scrisori. Mă gîndeam la Nancy şi la Thorncombe din ce în ce mai rar. Nu am mai fost pe acasă în vacanţa aceea de Crăciun, m-am întors direct la internat.

În vacanţa de Paşti, am văzut-o pe Nancy o dată, la biserică. Îmi părea puţin rău de ea, pentru că mătuşa Millie îmi scrisese semestrul trecut că bătrînul domn Reed murise şi pentru că, în micimea caracterului meu, acum o consideram provincială şi rurală, cam grăsuţă în comparaţie cu zvelteţea verişoarei mele, micuţa burgheză din Carlisle. Ne scriseserăm scrisori lungi şi doream în continuare să ne vedem. Învăţasem lecţia şi le spuneam alor mei acasă că primisem veşti de la verişoara Barbara. Bineînţeles că s-a aprobat ; atunci, în vacanţă, mătuşa Millie m-a întrebat dacă aş vrea să o invite pe Barbara să-şi petreacă o parte a verii la noi. Fără nici o ezitare, am răspuns că da.

A apărut deci la noi în luna august. Mergeam cu bicicletele, culegeam recolta, jucam tenis. Nu am mai văzut-o niciodată pe Nancy. O dată cu moartea bătrînului dispăruse şi religiozitatea familiei. Domnul şi doamna Reed mai apăreau pe la biserică, dar fetele nu-i mai însoţeau. Nu-mi făcea plăcere să trec pe lîngă fermă şi o evitam cu atît mai mult atunci cînd eram împreună cu Barbara. Persoana cu care mi-era teamă să nu mă întîlnesc nu mai era Bill Hannacott... nu pentru că aş fi ajuns vreodată prea departe cu Barbara. Timiditatea şi delicateţea făpturii ei erau mai puternice decît acea emoţie voalată

care parfumase (sau pe care eu o sesizasem eu în) unele dintre scrisorile ei. Cinci ani mai tîrziu, întreaga familie a fost contrariată cînd s-a convertit la catolicism (nu în stilul sofisticat al lui Anthony și al lui Jane), ca apoi să se călugărească. Dorința manifestată timid de a avea prieteni printre băieți evidenția și refuzul apropierii fizice. Deși ne-am sărutat de vreo două ori la sfîrșitul vizitei la noi, cu ea nu am avut nici o problemă cu erecțiile. Dorisem doar să-mi dovedesc că „îmi revenisem“ după Nancy. Biata de ea, aflase probabil că nepoata domnului Martin își petrecea vacanța la noi.

În acea toamnă am primit de acasă vești care m-au răscolit. Thorncombe fusese scos la vînzare. Mary se mărita, domnul Reed cel tînăr nu se însănătoșise pe de-a-ntregul și i se oferise ocazia de a cumpăra o fermă mai mică lîngă cea a uneia dintre surorile doamnei Reed, pe lîngă Lancaster. Scrisoarea mai povestea că luau cu ei toate vitele și continua cu tot felul de fapte și detalii care nu mă interesau... dar Thorncombe fără familia Reed! Asta nu-mi puteam închipui, într-un fel mi se părea o negare a ordinii naturale a lucrurilor, mai rea decît mai marile frămîntări care aveau loc în lume, atunci. Cred că atunci am început să am sentimentul vinovăției față de ei, un sentiment de care nu am scăpat niciodată; cel de a fi contribuit la accelerarea dezintegrării existenței lor: moartea bătrînului, părăsirea fermei de care păreau legați pentru totdeauna, de neînchipuit în altă parte... nu era numai Nancy. Nu puteam să o văd pe doamna Reed în nici un alt staul sau într-o altă lăptărie, pe Mary sau Louise cocoțate pe alt tractor și traversînd alte lanuri. Grădina și curtea nu existau fără silueta bătrînului domn Reed, cu picioarele curbate, în ghetre, cu ceas de aur, baston și mustață albă.

Pentru prima oară în viață, am înțeles că omul sfințește locul și profunzimea legăturii oamenilor cu propriul lor spațiu. O mie de ani dacă aș trăi în această casă unde scriu acum, și tot nu ar putea să-mi aparțină așa cum le-a aparținut lor; făcînd să nu mai conteze artificiile proprietății legale.

Un ultim tur de manivelă.

Mulți ani mai tîrziu, cum apărea scris pe vremuri în subtitluri... mai precis, la începutul lui septembrie 1969. Venisem la fermă pentru două săptămîni și eram singur într-o după-amiază. Ben și Phoebe plecaseră după cumpărături la Newton Abbot. Am ieșit pe ușa din față și am văzut un bărbat rezemat de poarta de la stradă. În spatele lui se afla un automobil oprit. Părea că nu știe unde se află și l-am strigat. A deschis poarta fără să răspundă și a început să urce încet panta, așa că am înaintat să-l întîmpin pe la jumătatea drumului. Se vedea că locuiește la oraș, purta o haină de stofă cu fermoar și arăta ca mulțimea de tipi care, venind din Midland și din nord, invadau în fiecare vară coasta de vest. Un tip înalt, zvelt, cam de vîrsta mea, cu părul dat pe spate, mascîndu-i chelia. Zîmbea, lăsînd să se vadă un dinte de aur, cu un aer oarecum încurcat.

— Scuzați deranjul, spuse el, cu un ușor accent *cockney*. Completă printr-un gest cu degetul înspre mașina de la poartă: Nevastă-mea

a locuit aici. Acu' mulţi ani. E prea timidă să vă roage să intre să arunce o privire.

Abia am recunoscut-o, se îngrăşase, avea mîinile şi picioarele groase şi greoaie, părul vopsit era dat pe spate şi ridicat într-un coc, arăta ca o cîrciumăreasă, vădind un patetic efort final de a se face atrăgătoare. Purta pantaloni de o culoare ridicolă, roşu-turbat, şi blazer albastru cu nasturi aurii încreţit la umeri. Ochii se micşoraseră din cauza obrajilor ca nişte pungi, deşi mai păstrau o nuanţă din acel vechi azuriu-violet, albastrul florii de şopîrliţă. Era groaznic de fîstîcită. Mi-am dat imediat seama că trebuie să fi ştiut că acum ferma îmi aparţine, ceva o atrăsese înapoi, dar nu pe mine voia să mă vadă. Acel individ care-i era soţ şi pe care nimic nu-l putea opri a hotărît. Era sigur pe sine şi hotărît să-mi arate că nu era de lepădat ca soţ. Era, se pare, maistru la Dagenhan, un locşor frumuşel în Basildon New Town, fusesem oare pe acolo? Era foarte clar că avea obişnuinţa să dea ordine şi cîştiga o groază de bani. Anul acesta porniseră să viziteze Cornwall ca să mai varieze excursiile de pe „bătrînul continent". Nancy încă mai avea un uşor accent de Devon, dar era atît de jenată să nu deranjeze, atît de preocupată să nu depăşească limitele politeţii... era penibil.

Tatăl ei murise demult. Mary lucra pămîntul în continuare, sus în Somerset. Devenise bunică de curînd. Mama ei, ajunsă la o vîrstă foarte înaintată, locuia împreună cu ei. Louise nu se mai măritase. Dar ea? Avea copii? Trei, cel mare tocmai intrase la facultate.

— Tare bun băiat, spuse el, departe de aiurelile alea hippie.

I-am condus prin interior şi ea reveni puţin la viaţă, deşi se minuna cît este de frumos totul, folosind complimente de circumstanţă; ceea ce făcusem era minunat. Ceva în privirea ei îmi spunea că vede şi trecutul. Am încercat să o ademenesc, făcînd-o să-şi amintească unde fusese aşezată mobila, ce destinaţie avuseseră camerele pe vremuri, apoi am dus-o la hambare şi grajduri, la cel transformat în casă pentru Ben şi Phoebe, acolo unde noi stătuserăm în colţul întunecat în acea ultimă zi. Nu contenea să spună cît este de frumos şi că nu-i vine să creadă.

Înapoindu-ne în casă, le-am oferit o băutură şi am vorbit degajat despre trecut în general, despre schimbările din sat, despre invazia bungalourilor, dar nimic despre secretele trecutului. Mi-ar fi făcut plăcere ca măcar o clipă să fi luat un aer trist, nostalgic, plătind fie şi un tribut ironic acelei tragedii a adolescenţei noastre.

Ea însă sorbea din Dubonnet şi, cuminte şi ascultătoare, îi dădea soţului replica. Am rămas singuri un minut, cînd el s-a dus la „closet".

— Ai o viaţă frumoasă, Nancy?

Pînă în acea clipă nu îi spusesem pe nume.

— Ştii, nu pot să mă plîng. Strînse ţigara între buze. Harry s-a descurcat. Dacă stau să mă gîndesc.

— Nu ai dus dorul vieţii de dinainte?

— Acum totul s-a schimbat, nu-i aşa? Atîtea chimicale şi maşini agricole. Nu e ca pe vremuri. Privea pe fereastră. Dacă vrei să ştii, bine că am scăpat. Cîtă muncă! Nu ştiu cum rezistam, zău aşa.

— Nu am mai mîncat smîntînă ca aceea făcută de mama ta.

— Acum s-a lăsat. Nu merita, cu rasele astea noi, Holstein și Frisian. Totul e cumva atît de departe. Am zîmbit.

Pentru o clipă, ochii îi alunecară prudent și se întîlniră cu ai mei, apoi se îndepărtară. Schiță un zîmbet afectat.

— Acum, cel puțin nu mai miroase a murdărie de la vaci. Asta n-o s-o uit cît oi trăi.

— Mie îmi mai vine cîte o adiere. Ca o fantomă.

— Mie nu mi-ar plăcea.

M-am pregătit să-i umplu paharul, dar nu, chiar nu mai dorea, mulțumesc foarte mult. După asta a vrut să știe ce covor aveam pe jos. I-am spus că e o rogojină din copal. S-a întors la soțul ei.

Atunci scena mi s-a părut destul de amuzantă, nu m-a întristat niciodată cu adevărat, pînă acum, cînd scriu despre ea. A fost vina mea, m-am comportat ca fiul tatălui meu, am jucat pe dos scena din biroul lui, cînd m-a manevrat cu atîta abilitate. Ar fi trebuit să sparg carapacea de plastic a convențiilor, prudența ei afectată și odioasa mea urbanitate. Credem că, îmbătrînind, devenim mai înțelepți și mai toleranți, de fapt nu facem decît să devenim mai leneși. Aș fi putut să o întreb ce se întîmplase în cursul acelei zile groaznice, ce ai simțit, cît a trecut pînă cînd m-ai uitat? Sau dacă cel puțin aș fi evocat amintirea unui reproș, ar fi fost mai bine decît această înmormîntare absolută, această minciună neomenească, ticăloasă, stupidă, că trecutul nostru nu ar fi în același timp prezentul nostru, că ceea ce am făcut sau am simțit atunci a fost într-un fel rău și absurd... imatur. Oare cu ce rămînem dacă eliminăm din viață toată prospețimea tinereții?

I-am condus la mașină. Le-am spus să mai treacă pe la mine cînd mai au drum pe aici. Dacă nu o să fiu eu, Phoebe îi va primi cu ceai, poate facem o plimbare pe cîmp. Am văzut că au luat-o ca pe un gest de politețe ori de condescendență, deși am încercat să nu fie; dar fusesem la Hollywood, avusesem de-a face cu actori de cinema, nu avea cum să fie adevărat. Probabil că așa au gîndit din moment ce nu au răspuns niciodată invitației mele.

Am dat mîna cu ei, mi-au mulțumit insistent pentru că îmi făcusem timp pentru ei.

— Cred că totul arată minunat. S-a mai uitat o dată înapoi la casă. Nu aș fi recunoscut-o în interior.

„Un cuib de turturea
am pentru tine.
Caș din inima mea
țin pentru tine.
Ți-oi da inele mici
de stuf, mărgele,
Bănuți și clopoței,
brățări, cordele,
Priponul de la miei,
dulăul, sticla chiar...
Phillida al meu dar
îl ia în zeflemea."

Thorncombe

Phoebe aprinsese focul în salon și se pregătea să ne aștearnă masa de seară. I-am condus pe Jane și Paul în camerele lor, apoi le-am făcut turul casei, care, după Compton, părea foarte mică și dînd și impresia de casă nelocuită, deși Phoebe o întreținuse cum se pricepuse mai bine.

La început, cu gîndul să exorcizez trecutul, am încercat un decor foarte simplu, pereți zugrăviți în alb și mobila din lemn. Casa era însă prea veche pentru a accepta rigiditatea finlandeză pe care am încercat să i-o impun. Am introdus puțină variație cu gravuri și picturi ciudate, care mă amuzau, sau mobilier victorian cules de prin magazinele de antichități din regiune. Într-o zi am scos la lumină vechiul portret al străbunicului meu în costum de episcop, care zăcuse în debaraua apartamentului din Londra, unde fusese expediat demult de Nell, l-am curățat și i-am pus carton nou pe spate. Acum trona deasupra căminului. Avea o expresie gravă și indignată, fiind genul de portret ai cărui ochi par că te urmăresc peste tot. M-am făcut că nu o aud pe Caro și nici pe ceilalți care spuneau că e o oroare. Ca pictură, nu era nici îndeajuns de bună ca să ocupe locul de onoare, și nici destul de proastă pentru a fi amuzantă; pe măsura personajului. Însă începusem să îndrăgesc veșnica severitate a acelei priviri. Am mai introdus și alte relicve familiale, cîteva schițe și miniaturi ale unor strămoși necunoscuți, o fotografie la care țineam, cu mătușa Millie, făcută în 1938... Decorată astfel, casa nu putea fi pe placul unui director artistic, dar măcar avea un aer de spațiu locuit (cel puțin pînă cînd a trebuit, ca în seara aceea, să o văd prin ochii altora).

Jane a sunat la Darlington în legătură cu întoarcerea lui Paul, în timp ce eu i-am găsit băiatului vechea hartă de cadastru, cu delimitarea terenurilor. Apoi am scos cadourile aduse din America pentru Ben și Phoebe, nu cine știe ce, o sticlă de bourbon pentru Ben, știind că, atunci cînd venea vorba de whisky, respectul față de bani depășea pasiunea pentru băutură, și niște seturi de masă lucrate, chipurile, de indienii Navajo, cumpărate în tranzit de la New York și (bănuiesc) confecționate tot acolo... ei îi plăcea tot ce era țipător și îndeajuns de exotic. Nu avea nici un fel de gust estetic. Pînă și Ben se plîngea de colecția de prostii pe care le îngrămădise în locuința lor. Nu exista excursie de-o zi în care să nu cumpere măcar o oroare de bibelou turistic.

Masa pe care ne-a servit-o nu a fost prea bună, dar Jane şi Paul au mulţumit politicos. Băiatul trebuia să plece înapoi la şcoală a doua zi, la zece dimineaţa, dar ţinea neapărat să cerceteze terenurile. I-am promis să-l ducem. Părea mult mai degajat, poate în urma zilei petrecute împreună, dar şi pentru că Jane, după ce i-am spus că îşi bate prea mult capul cu el, l-a lăsat în pace. Îl întrerupea mai puţin şi Paul a vorbit mai mult decît de obicei. Le-am povestit cum era pe vremuri cînd, la vîrsta lui, munceam la Thorncombe, ce însemna să fii băiatul parohului, despre vechiul sistem social; eram atent la Jane din cînd în cînd, care se uita pe furiş la fiul ei, vrînd probabil să vadă cam ce părere avea despre acest unchi rătăcitor întors acasă.

L-a trimis la culcare la nouă şi jumătate, după care noi ne-am aşezat cu cafelele în faţa căminului. După ce domnul Reed vînduse casa, unul dintre proprietari astupase coşul vechi al cuptorului de pîine, dar eu îl reamenajasem, transformîndu-l în cămin. Eu stăteam într-un balansoar de o parte a focului, Jane stătea pe canapea în faţa căminului. Era în hainele pe care le purtase toată ziua, pantaloni şi pulover albastru-închis, pe gît. Am rîs cînd m-a întrebat dacă trebuia să se schimbe pentru cină. Acum făcea comentarii pertinente.

— Cred că ai făcut o cucerire.

— O să-i dau numărul meu de telefon. Stă foarte aproape.

— Fii atent. S-ar putea să constaţi că te-ai pricopsit cu o lipitoare.

— Îi spun că am de lucru. Cel puţin cîteva săptămîni. Poate rămîi şi tu mai mult, Jane. Vorbesc serios. Vreau să-l cunosc şi pe prietenul tău.

Stînd cu ochii aţintiţi către foc, un timp nu spuse nimic, apoi zîmbi crispat.

— Mă tem, Dan, că e vorba de fostul meu prieten.

Evită privirea mea mirată.

— Totuşi, credeam... Spuneai că a scris.

— Da, a scris. A... Jane căută să expedieze chestiunea cu o expresie de modă veche... Are o altă legătură. Şi adăugă în treacăt: Nici un regret. Se mai întîmplă. Apoi îşi permise un moment mai puţin cinic sau mai feminin: În special cînd e vorba de Peter.

— Şi-a găsit momentul.

— Se pare că durează deja de cîteva luni. Şi se pare că se ajunsese la „acum ori niciodată". Era foarte pocăit. Autoacuzator.

— Îmi pare rău.

— N-a fost chiar o surpriză. Regret că nu i-am luat-o înainte. Suspină. Fidelitatea nu a fost niciodată punctul lui forte. Cred că e din cauza filozofiei. Îţi petreci atîta timp într-o stratosferă rarefiată, încît simţi nevoia să recuperezi cînd revii pe pămînt. Să devii muritor de rînd.

— Cineva de acolo?

— Se pare că predă istoria la Harvard.

— Eşti curajoasă.

Jane clătină din cap.

— I-am spus lui Roz. Acum ţie. Deci nu trebuie să mă simt chiar umilită. Şi mai era şi problema vîrstei. Nu putea să meargă.

Mi-am dat seama că întregul weekend fusese preocupată de această veste și am început să o iert pentru faptul că fusese atît de calculată, de distantă.

— Bărbații sînt niște porci.

— Porci, dar cinstiți. Cel puțin în cazul de față.

— Totuși.

Jane dădu din umeri și eu am păstrat o vreme o tăcere afectuoasă.

— Te-ai mai gîndit cumva la viitor?

— Nu prea, Dan. Trase de un fir strecurat prin căptușeala de pe brațul canapelei. Nu. Nu e adevărat, mă cam gîndesc să vînd casa și să mă mut la Londra. Poate într-un apartament. Ceva mai mic.

— Nu e rău. O să fii mai aproape de Roz.

— Nu știu dacă ar fi o idee bună.

— Ea ce zice?

— Absolut de acord.

— Atunci?

— Nu sînt sigură că am să fiu în stare să-mi reorganizez viața acolo.

— Ai abandonat cealaltă idee? Se uită la mine părînd să nu-și poată aminti despre ce idee era vorba. De a merge pe urmele văduvei lui Lenin?

— Nu chiar.

Vocea îi trăda o ezitare, puțină enervare.

— Jane, dacă nu vrei să vorbești despre asta, știi... Eu te înțeleg perfect.

Zîmbi, ezită în continuare, apoi ajunse la o hotărîre, dar vorbi în direcția focului.

— Dan, te rog, nu lua ce am spus în seara aceea chiar *ad litteram*. Poziția mea actuală e de stînga. Nu prea știu însă ce aș putea face concret. Roz e de părere să urmez un curs de economie politică la fără frecvență sau să-mi iau o diplomă să pot preda într-un liceu.

— Nu te tentează?

— Într-un fel, foarte mult. Numai să nu fie la Oxford.

— Foarte multe femei fac azi așa ceva.

— Da, știu.

— Asta ar fi un contraargument?

— Nu, sigur că nu. Privi în jos, apoi dădu explicații. Motivele lui Roz par destul de transparente uneori. Nu am chef să fiu nici o mamă cu probleme, nici o luptătoare în slujba unei cauze.

— Cauza e nobilă, iar tu o problemă tot ai.

Tăcu o clipă.

— Pot să-mi ridic picioarele pe canapea?

— Sigur.

Își aruncă pantofii din picioare și se întinse comod, apoi, cu o strîmbătură, spuse:

— Varice.

— O, Doamne.

— Le am de ani de zile. Nici nu merită să le operez. Uneori mă dor. Apoi, privind în jos, schimbă repede subiectul, revenind la problemele psihologice. Cred că suport cu greutate sentimentul de frustrare. Momentul în care constați că nimic din ce faci nu e îndeajuns de rațional. Știi? Inima te îndeamnă să faci un pas mare, dar nu te simți în stare să faci nici cele mai mici gesturi. Îți pierzi capul, așa cum mi l-am pierdut eu în seara aceea groaznică cu tine. Spui lucruri pe care nu voiai să le spui de fapt.

— Dar pe care inima vrea să le spună?

Întinse brațul pe spătarul canapelei, își sprijini capul în mînă, privi din nou spre foc.

— Simt că societatea noastră a devenit atît de oarbă. Atît de egoistă. Asta-i tot ce văd eu astăzi. Și singurii care ar putea să schimbe situația, să o schimbe inteligent, nu fac nimic. Refuză să facă concesii, să împartă ceva cu alții. Nu numai în politică. Un fel de orbire universală. Asta te determină să te îndrepți spre cei care par să înceapă să înțeleagă lucrurile. Maoiști, comuniști, oricine.

— Și totuși. Cînd abandonezi formele eronate de libertate, trebuie să le arunci și pe cele corecte?

— Știu că, în ce privește realitatea istorică, eu, personal, mă aflu în lumea viselor.

— Singurul aspect în privința căruia i-am dat dreptate ticălosului de Fennick, e cel biologic. Nu putem să evoluăm fără să avem un minimum de libertate de a ne manifesta într-un mod personal.

Își întinse brațul pe spătarul canapelei, hipnotizată de foc sau căutînd într-acolo refugiu.

— Acum o săptămînă sau două am ascultat conferința unui economist marxist despre costurile de producție în industria alimentară britanică. Suma care se cheltuiește pe reclame și ambalaje e absurdă. Se pare că în America e și mai mare.

— Nici nu poate fi contrazis. Un caz de libertate eronată.

— Dar nimeni nu mai contrazice pe nimeni, Dan. Poate cu excepția extremei stîngi. Asta-i groaznic.

— Ce-ar fi să candidezi la viitoarele alegeri?

Zîmbi.

— „La Passionaria“ a problemei detergenților?

— Hai să vorbim serios. Cel puțin în administrația locală.

— M-am gîndit la asta. Adăugă: Ca o puștoaică ce visează să devină campioană la Wimbledon sau partenera de dans a lui Nureev.

— Poți cel puțin să pui un proiect în aplicare. Înseamnă o bătălie pe jumătate cîștigată.

— Puteam.

— O să poți din nou.

Rămase tăcută o vreme, căutîndu-și cuvintele.

— Mai întîi trebuie să cîștig bătălia cu mine însămi. Cînd am aflat că Anthony e pe moarte, am avut un sentiment de ușurare. Plănuisem atît de multe lucruri. Acum parcă au murit toate o dată cu el. Îmi

lipsește total energia. Nu cea fizică. Furia asta inutilă, difuză, care se zbate în mine, pe care nu o opresc. Tot ceea ce fac este să continuu să duc viața de pînă acum.

— Nu ai răbdare cu tine.

— Dar sentimentul acela de ușurare nu-l mai am. Își încrucișase brațele și acum stătea lipită de speteaza canapelei și-și privea picioarele învelite în ciorapi. Am o dorință simptomatică de a renunța la toți banii mei. Evident, nu pot, e de datoria mea să-i pun de-o parte pentru copii, pentru mai tîrziu.

— Simptomatică pentru ce?

— Pentru dezgustul față de ceea ce sînt. Vreau să rămîn cu mîinile goale. Făcu o strîmbătură ca pentru sine. Știu seamănă neliniștitor de mult cu ceea ce m-a făcut să mă apropii cîndva de religie.

Am fost tentat să revin asupra acelui subiect, dar știam sau bănuiam că nu despre trecut era vorba.

— Poate că ar trebui să încerci să fii mai puțin idealistă.

Probabil că își dădea seama că încercam să o ajut, dar dădea impresia că nu reușisem să realizez complexitatea și gravitatea situației sale.

— Înțelegi lucrurile cu douăzeci și cinci de ani prea tîrziu.

— Toți trecem prin asta.

Își ridică ochii și mă privi pe deasupra ceștilor de cafea: ochii ei căprui întunecați, socratici.

— Dar tu ai o carieră interesantă, Dan. Cu noi, lucrurile stau altfel. Femeile de genul meu. La vîrsta mea.

— Tu însă ai acum, virtual, mai multă libertate. Eu sînt blocat în singura profesiune la care mă pricep.

Zîmbi din nou, amuzată de amabilitatea mea, dar nicidecum de forța argumentului.

— Presupun că cel mai deștept lucru pe care l-aș putea face ar fi să devin o activistă a Partidului Laburist. Cel de la Oxford nu e bun de nimic. Tăcu din nou și se uită iar la mine. Regreți vreodată că ai absolvit Facultatea de filologie?

— Adică faptul că am ajuns un trîntor din punct de vedere social?

— Faptul că nu avem nici o șansă în fața economiștilor și a altora ca ei. Sîntem iremediabil amatori.

— Odată am învățat legea corporațiilor americane în două zile. Destul ca să duc publicul de nas.

A zîmbit...

— Foarte urît din partea ta.

— Nu e escrocherie. Publicului îi place să aibă senzația că detaliile sînt corecte, dar nu asta e important. E vorba cît de plauzibil e un personaj, ca ființă umană. Sînt sigur că la fel e și în politică. Dacă te încurci un pic în detalii, cu atît mai bine. Uită-te la Heath și Wilson. Sau la Johnson și Nixon. Au fost prea obsedați să aibă tot timpul dreptate pentru a fi plauzibili. Inocenții onești sînt mai apreciați.

— N-aș spune că aparțin acestei categorii.

— N-aș fi chiar atît de sigur.

Privirile ni s-au întîlnit o clipă. Nu părea pregătită să accepte această replică cu aceeași ușurință cu care o spusesem eu. Apoi se întoarse și puse din nou picioarele pe podea.

— Mai bine mă duc să văd dacă Paul a stins lumina.

Se aplecă și își puse din nou pantofii, apoi se duse la etaj. Mi se părea interesant felul ei de a trece de la o stare la alta – în timpul discuției noastre sesizasem acest lucru –, de a trece de la aparenta sinceritate la tonul care ascundea un secret încă bine păstrat, de la un gen de femeie tînără la una care-și trăda vîrsta, de la tonul sec și blazat al femeii trecute de patruzeci de ani la exaltarea unei tinere studente revoluționare ; chiar și în mișcări alterna eleganța studiată un pic protocolară cu un gen de simplitate domestică, rezultat al luptei dintre femeia matură, văduvă, mamă a trei copii și fantoma eternă a unui eu mult mai tînăr. În timpul celor cinci minute cît a lipsit, m-am ridicat să pun lemne pe foc ; apoi episcopul care mă studia cu obișnuitul său aer dezaprobator. Probabil că sesizase ideea care-mi venise după ce primisem veștile de la Harvard, lăsîndu-mă descumpănit între instinct și rațiune ; sau, mai bine spus, între o idee instinctivă și neputința de a o exprima. Cînd Jane reveni, conflictul nu se rezolvase. Îmi spuse zîmbind, pe un ton de reproș amuzat :

— Ai făcut o cucerire. Am fost întrebată adineauri de ce nu locuim și noi într-un loc ca ăsta.

— Cred că știu răspunsul. Cultivă-ți grădina.

Se așeză și își întinse din nou picioarele pe canapea. Da, sigur, voia un whisky. Am sesizat o nouă schimbare a dispoziției – era mai vioaie, hotărîtă să renunțe la aerul de nemulțumire. În timp ce mă aflam în celălalt capăt al camerei, în dreptul bufetului cu băuturi am auzit-o spunîndu-mi :

— Te invidiez. Ești în mijlocul naturii și lucruri de genul ăsta.

— E o evadare din mijlocul oamenilor.

— M-am uitat afară de la fereastra lui Paul. Cîtă pace în tot întunericul din jur. Un somn care a cuprins totul.

M-am întors cu paharele.

— Nu-ți păreau ireale ?

— Ba da, un pic.

— Astfel de case la țară se mai pot cumpăra.

Zîmbi, ridicînd paharul spre mine.

— Nu mă duce în ispită.

— Oricum, voi avea ocazia să descopăr cît e de ireal aici. M-am așezat în balansoar. Îmi voi acorda un an de pauză după acest scenariu.

— Și o să stai aici ?

— Dacă Ben și Phoebe n-o să mă facă să îmi iau cîmpii.

— Cum o să-ți petreci timpul ?

M-am aplecat ca să împing înapoi un lemn care alunecase din cămin.

— Dumnezeu știe. O să mă relaxez de-adevăratelea, dacă nu va trebui să mă gîndesc la cinema pentru un timp. Aici am ezitat. Simt în mine o vagă dorință de a mă așeza să scriu un roman.

S-a mirat.
— Serios?
— Neserios. E mai mult ca visul tău de a candida la viitoarele alegeri.
Se lăsă din nou pe spate, cu brațul întins pe marginea canapelei, ținînd în poală paharul cu whisky, imitînd-o inconștient pe doamna de Récamier. Avea o expresie vioaie, amuzată probabil pentru că schimbaserăm subiectul discuției.
— Știi despre ce o să scrii?
— Ar fi o grămadă de idei pe care nu le-am folosit pînă acum. Întîmplări din culisele fascinantei lumi a filmului. Cam așa ceva. Nimic prea original. Și probabil foarte plicticos.
— Atunci va fi ceva total diferit de ce ai scris pînă acum.
Am zîmbit cu ochii în pahar.
— Mă dezamăgești, Jane. Speram să-mi furnizezi argumente contra.
— De ce-aș face-o?
— Credeam că romanul e un gen al burgheziei decadente, care perpetuează cultul eului.
Gata-gata să se supere, își aținti ochii asupra mea, apoi privi în jos și murmură:
— Parcă am făcut o înțelegere.
— Eu încerc să discut în glumă o problemă serioasă.
— Atunci nu înțeleg eu.
— Întrebarea se pune dacă nu cumva romanul este o formă de autocompătimire.
— Eu aș spune că asta depinde de rezultatul final.
— Sigur că da... Dar cînd rezultatul e atît de nesigur?
— Ai citit Lukács?
Am dat din cap în semn că nu.
— De ce?
Jane aplecă puțin capul.
— Mă gîndeam.
— Spune.
Ridică din umeri.
— Are idei interesante despre artă în general, dar în special despre roman. Funcțiile sale adevărate și false.
— Conform canonului?
Ridică din nou privirea.
— A fost un mare umanist, Dan.
— Trebuie să mărturisesc, nu l-am citit.
— Nu a fost foarte curajos în perioada stalinistă. Nu a jucat rolul martirului nebun *à la* Soljenițîn. Ca cei mai mulți dintre noi, de fapt. Dorea doar ceva mai bun... în cadrul sistemului. Privi în jos, ca și cum propria siguranță de sine ar fi stînjenit-o, apoi vorbi pe un ton mai reținut, așa cum se cuvine să facă un musafir: Cred că o să-ți placă. E foarte deștept. Dincolo de toate „ism"-ele.
— Mă-ntreb dacă voi putea rivaliza cu suprema onestitate a unui roman pe care l-am văzut de curînd în California. Se numea *Viața și epoca lui Jonathan Doe.*

— Eu nu am...
— Cartea era formată din pagina cu titlul şi două sute de foi goale. Totul într-o legătură frumoasă.
Am făcut-o să rîdă, dar nu a vrut să accepte ideea că nu am încredere în mine ; faptul că am scris atîtea scenarii constituia un avantaj, cel puţin pentru dialog.
— Mă tem de pasajele intermediare. Ce rezolvă în film camera pentru tine. Trebuie să găseşti un punct de vedere. Un loc unde să te ascunzi.
— De ce trebuie să te ascunzi ?
— Nu pot să scriu un roman despre un scenarist. Ar fi absurd. Un romancier care nu a fost scenarist ar putea să-o facă. Eu însă sînt un scenarist care nu e romancier.
— Pînă în momentul în care încerci.
— Sînt uşor tentat să folosesc pe cineva ca Jenny McNeil. Să văd totul prin ochii ei. Dacă aş putea pătrunde în mintea unei femei tinere.
— Pare foarte inteligentă.
— Prea inteligentă ca să fie o bună actriţă.
— Cîndva m-aş fi supărat foarte tare să aud o asemenea remarcă.
Am zîmbit amîndoi, am privit în jos. Zîmbetul meu se datora, în parte, propriei duplicităţi, ştiind că nu era numai Jenny femeia pe care trebuia s-o înţeleg. Tensiuni, poli, misterioasa arhitectură ale unei realităţi secrete. Am împins buştenii cu vătraiul şi am mai pus cîteva lemne.
— Nu e grav. Doar un vag simptom al bolii tale.
— De care tu în nici un caz nu suferi.
— Simt că viaţa mea a fost pînă acum asemenea drumurilor de ţară de pe aici... A mers înainte mult, fără ţintă, printre garduri verzi, înalte. Sînt frumoase gardurile vii. Vine însă o vreme cînd vrei să ştii ce se află dincolo de ele. Să te orientezi, cred.
Ea aştepta, venise rîndul ei să asculte. Se auzi zgomotul unei maşini, una din acelea rare care treceau pe acest drum. Mi-a răsunat în urechi acea maşină care traversase noaptea Oxfordul şi, cînd cea din prezent nu se mai auzi, am continuat.
— O simţi ca pe un spin în ochi. În ochiul întregii culturi – asta e.
— Prometeu în grajdurile regelui Augias ?
Mi-am întins palmele nedumerit.
— Unde dracu' să începi. Un rus, ca Soljeniţîn e aşteptat la fiecare colţ de stradă de un balaur. Acolo-i şi găseşti, într-o societate plutind în derivă şi uitare.
— Anthony ar fi spus că termenii propriei tale afirmaţii constituie un răspuns.
— Plutim în derivă ? Dar aceasta nu este un lucru exterior – ca un sistem politic inuman. Doar în natura istoriei şi în finalitatea sa.
Intră în rolul soţiei de profesor universitar, nu fără autonomie.
— Istoria nu are finalitate. Istoria înseamnă acţiunile indivizilor în vederea anumitor finalităţi.
— Sartre ?

— Marx.
— Mă întreb dacă şi-a imaginat vreodată o naţiune care să trăiască numai pentru trecutul său.
— Poate că aici se află soluţia.
— Cum?
— Tradiţia noastră morală. Credinţa în conştiinţa individuală în loc să atîrnăm de capitalismul american și de Comunitatea Europeană.
Acum venise rîndul meu să tac, observînd la ea o luptă între retragere şi înaintare, cumva ca atunci cînd încerci să convingi un animal sălbatic să-ţi mănînce din palmă; îţi trebuia răbdarea celui care studiază mişcările păsărilor.
Spuse pe un ton timid:
— Acum citesc un alt marxist foarte interesant, pe Gramsci.
— Da, am văzut. Îşi ridică privirea spre mine. Era la tine în salon. Am zîmbit. Și acesta mă tem că este pentru mine un simplu nume.
— A încercat să construiască un socialism italian.
— Și a eşuat?
— În termenii lui Mussolini şi ai Partidului Comunist, a eșuat pe de-a-ntregul. Dar acum îşi ia revanşa. În actualul P.C.I.
— Funcţionează?
— Practic, în cazul britanicilor, nu. Dar are unele idei care mi se par interesante. Îşi îndreptă din nou privirea spre foc. De fapt este încă un antiiacobin marxist, un umanist, dacă nu iei în seamă limbajul. Există un lucru pe care el îl denumeşte „hegemonie ideologică". Continuă cu o uşoară crispare: Prin asta el înţelege un principiu de organizare atotcuprinzător al societăţii burgheze – un sistem de credinţe care tinde să ia locul statului poliţienesc nedeghizat... totalitarismul propriu-zis. Se insinuează în întreaga societate şi susţine sistemul instaurat cu ajutorul creierului, al subconştientului. Operează în virtutea a ceea ce marxiştii denumesc mistificare. Falsifică toate relaţiile de putere, toate problemele importante, felul în care indivizii văd evenimentele. Nu-i lasă să judece. Totul se reifică, oamenii devin marfă, sînt cumpăraţi şi vînduţi, obiecte, nimic mai mult, cercetări statistice asupra pieţei, lucruri a căror soartă este să fie manipulate prin imagini şi tot restul. Asta înseamnă că intelectualii şi activiştii socialişti nu au loc de influenţă în conştiinţa maselor. Nu intră în sistemul organic, sînt împinşi în izolare pe tuşele terenului politic sau, dacă ajung la putere, sînt forţaţi să adopte vechea erezie leninistă. Guvernare prin forţă şi un sistem represiv. Jane făcu o pauză şi încheie în termeni mai rezervaţi: Din nefericire, Gramsci se pricepe mai bine să definească toate acestea decît să explice cum se poate construi o contrahegemonie. Mai curînd descrie boala decît să găsească soluţiile de vindecare.
Tot timpul vorbise pe un ton timid, ezitant. Gramsci mă interesa mai puţin decît exegetul său, ca de obicei, mai puţin politicul decît biologicul, nu ceea ce spunea, ci de ce o spunea – de ce-mi acorda permisiunea să aflu ceea ce cu o seară înainte, la Compton, nu acceptase să discute. Părea un compliment, totuşi mă întrebam dacă, încă

o dată, nu însemna decît că indiferența și ignoranța mea politică trebuiau pedepsite.

— Cred că și eu sînt, cumva, victima acestor lucruri. Cînd accept punctul de vedere american asupra Angliei, care de acolo pare un loc static, închis, fără speranță.

— Pentru că așa spun ei?

— Pentru că ei sînt ceea ce sînt. S-ar putea ca nouăzeci la sută din energia lor să fie prost investită, dar reprezintă totuși o putere de opțiune pe care noi se pare că am pierdut-o. Bun, istoria poate să însemne acțiunile indivizilor, dar noi cu siguranță am pierdut total credința în această afirmație.

— Gramsci ar zice că aceasta e o funcție a hegemoniei.

— Mulțumesc, Jane. Am citit Marcuse. Totuși cred că e vorba de ceva mai profund decît... manipularea prin mass-media și tot restul. Cred că majoritatea oamenilor de aici sînt conștienți de toate aceste lucruri descrise de Gramsci. Și acesta e un motiv în plus ca să dispere. Pe de o parte, am fost de acord că istoria e un judecător corupt, că ne-a condamnat pe nedrept, pe de altă parte, refuzăm să facem recurs. Nu mă cert cu tine. Sînt de acord cu faptul că am devenit aproape total victimele unor forțe sociale pe care nu le putem controla. Originea însă mi se pare mai curînd de ordin biologic. Nu știu. Orbire. Impotență. Bătrînețe. Caz neoperabil. Prin însăși natura procesului.

— Și tinerii trebuie să accepte acest lucru?

— Nu știu dacă au de ales. Culturile, ca și speciile, se degradează și mor. Poate că ceea ce constituie *Geist*-ul unei comunități dispare și el.

Preferam să nu ne privim, plutea în aer o tensiune infinitezimală, dar perceptibilă. Mă situasem pe poziția omului lipsit de credință, a consolatorului deprimant din motive tactice, ca să o oblig să realizeze cît de autentic era propriul ei pesimism.

— Refuz să cred că copiii noștri sunt total incapabili să facă opțiuni pentru a schimba lumea în care trăiesc, spuse ea.

— Opțiunile sînt din ce în ce mai limitate, nu?

— Poate fizic, dar nu și moral.

Fantoma lui Anthony – sau altceva ce fusese ascuns, o identitate de păreri de dincolo de neînțelegerile lor – se ivi între noi doi. La celălalt capăt al camerei, pe masa din sufragerie, se afla o lampă aprinsă, dar acolo unde ne aflam noi doar flăcările sporadice și lucirea focului îi luminau fața. Stătea cu capul ușor aplecat, din nou retrasă în sine... știam că o discuție în contradictoriu nu ar fi făcut decît să o îndepărteze. Iarăși se manifesta proverbiala noastră reticență englezească.

— Nu că nu aș vrea și eu să cred.

— Îmi dau seama.

Nu se uita la mine. M-am ridicat în picioare.

— Dă-mi voie să-ți mai torn puțin whisky.

— Pentru mine, nu, eu... Se uită la ceas, un gest care trebuia urmat de un altul care să arate că este vorba de politețe, nu de plictiseală. Te culci devreme, ca la țară?

— Nici gînd, dacă tu ești obosită...

— Mai stau puţin. E aşa de frumos la lumina focului.

Am făcut un gest către pahar.

— Eşti sigură?

— Absolut.

M-am dus să-mi torn un whisky şi am aruncat pe furiş o privire înapoi către ea. Privirea îi era absorbită din nou de foc. Nu avea în păr acel pieptene de argint pe care-l purta ca doamnele din timpul Tudorilor, ca pe o bijuterie preferată, un talisman. Din ziua cînd am cunoscut-o, i l-am văzut întotdeauna în păr. Lipsa acelui pieptene, faptul că purta pantaloni şi pulover, aparentul aer de intimitate – toate acestea reuşiseră cumva să reducă distanţa dintre noi. Nu mă simţeam atras fizic; faptul că o vedeam ca pe o făptură a trecutului şi a prezentului îmi dădea o plăcută senzaţie de mister. Deşi ştiam că avea sentimentul că anumite lucruri fuseseră ocolite, că nu-şi găsise cele mai potrivite cuvinte, că infailibila Pitia, în ciuda autoironiei, emitea în continuare tot felul de prevestiri, eu tot nu doream să fie altfel decît era: imprevizibilă, nesupusă, corespunzînd într-adevăr într-un fel portretului sarcastic pe care i-l făcuse Nell. Un ţipar lunecos. Aş fi vrut să-i pun nişte întrebări: de ce seara trecută refuzase să discute lucruri pe care astăzi nu le-a evitat, care era starea ei de acum, după moartea lui Anthony, cît de serios credea ceea ce îi spusese lui Caro despre mine. Ştiam însă că încă nu ajunsesem să o cunosc pe ea, cea de acum.

M-am aşezat din nou. M-a întrebat ce fel de lemn ardea în foc. I-am spus: lemn de măr; împreună cu mesteacănul şi cedrul, forma una din trinităţile consacrate ale întreţinerii focului din cămin. Făcu un gest cu capul în semn că nu ştiuse. O priveam cum se uită la foc, apoi mi-am îndreptat ochii în jos, respectîndu-i tăcerea. Această izolare încăpăţînată probabil că se acumulase pe parcursul anilor petrecuţi cu Anthony şi se înrădăcinase în timpul momentelor pustii ale căsniciei lor; dar totodată era ceva situat într-un trecut mult mai îndepărtat, înainte de sticla de şampanie aruncată în apă, înainte de ziua noastră de dragoste, în vremea cînd, copilă fiind, a resimţit lipsa de dragoste într-un moment crucial al existenţei. Aceasta explica faptul că, odată măritată, a renunţat la acea personalitate exterioară a ei din timpul studenţiei tot ceea ce consideram noi atunci ca fiind talentele sale „naturale“ – entuziasmul, pasiunea pentru teatru, „stilul“, independenţa. Toate au fost, probabil, o mască menită să acopere o rană mai veche. Adevăratul secret al căsătoriei lor fusese faptul că Anthony a trebuit şi el să se adapteze temperamentului acestui copil îndărătnic şi neajutorat. Încercarea a fost probabil destinată eşecului, în mare parte din cauza tuturor acelor discuţii prosteşti despre „paşii în întuneric“; poate că ea a înţeles asta pe jumătate, dar şi-a impus să accepte lanţul catolicismului. Impulsul subconştient făcuse imposibilă judecata conştientă.

Mă îndoiesc că Anthony şi-a dat vreodată seama de rolul pe care i se cerea să-l joace. În multe privinţe, avusese multe calităţi intelectuale: fidelitate, cinste şi toleranţă, dar nu era în stare de emoţie, cu atît mai puţin de pasiune. Provenind dintr-o familie fericită şi normală, relaţia dintre gîndire şi simţire fiind mai echilibrată, cum ar fi

putut să intuiască secretul lui Jane? Jane probabil că s-a retras din nou, făurindu-și o altă mască, mai seacă, mai rece ; o armură lucioasă, din ce în ce mai puțin permeabilă, pînă cînd a devenit o platoșă fără fisuri ; ceea ce explică și reacția sa aparent calmă în momentul despărțirii de prietenul ei de la Harvard. Acesta fusese poate o variantă a lui Anthony, iar legătura cu el se transformase într-un argument pervers că se confruntă cu aceeași problemă inițială insolubilă.

Am început să percep un vag contur format din puncte încă neclare, constelația destinului său interior pe care nu-l sesizasem pînă acum : tăcerile, pretenția că nu păstrase măștile convenționale (dovedită ca falsă prin comportamentul ei), trecerea permanentă de la femeia care argumenta fiecare pas la femeia care se declara irațională ; care afirma, apoi se retrăgea, care nu avea speranțe pentru sine, dar care nu accepta ca alții să nu spere. Apoi era acea frază semnificativă despre dorința de a face un pas uriaș, straniul pas politic pe care-l sugerase ca substitut, și toată seria de motivații, grija și interesul față de omenire, propria ei versiune laică a vechii evadări creștine de la răspunderea practică. Îl auzisem prea des pe tata, la nici două mile depărtare de această cameră, predicînd dragostea universală și frăția bisericească pentru a fi acordat vreodată timp unei forme atît de abstracte și retorice de compasiune.

Fără îndoială, comparația dintre Jane și tata nu este cinstită. Ea nu a predicat, era silită să o facă ; ea era mult mai conștientă decît fusese el vreodată de diferența dintre credință și acțiune, dintre *doxa* și *praxis*. Atît eu, cît și Jane, ne-am format ca indivizi printr-un proces de respingere. Tata vorbise despre iubire, dar rareori fusese capabil să o demonstreze concret ; părinții ei nu avuseseră nimic de-a face cu dragostea. În cazul lui Jane, lucrurile erau mai complicate din cauza mamei. Eu nu puteam s-o acuz pe mama, pe care nu am cunoscut-o, pentru că nu m-a iubit. Mama lui Jane însă îi umbrise viața pînă de curînd. Era o femeie care nu renunțase pe de-a-ntregul la stilul superficial, opulent al anilor '20.

Aceste considerații exprimă ceva ce mi-a luat cu mult mai puțin timp cînd am gîndit-o... sau simțit-o prima oară, deoarece a fost mai mult o intuiție puternică decît o judecată la care am ajuns conștient. A fost, de fapt, o experiență îndeajuns de stranie și de paradoxală, am avut sentimentul că, în ciuda tuturor diferențelor exterioare normale după scurgerea atîtor ani – manierele diferite, divergența de opinii, modificarea aspectului fizic, faptul că nu mă mai atrăgea fizic –, acum o vedeam mai bine decît înainte. Vanitatea își avea și ea un rol, trăiam unul din acele rare momente în care, în ciuda prejudecăților, acorzi o înțelegere mai profundă îmbătrînirii. Simțeam mîngîierea ironică a timpului, roțile sale, faptul că ne-am putut regăsi în această liniște ; nu era tocmai o legătură ca între frați, dar cel puțin era memoria unei astfel de legături. Amintirea trupului ei, pe care-l cunoscusem, plutea nostalgic în încăpere, așa cum amintirea familiei Reed bîntuia și va bîntui întotdeauna casa în care ne aflam. Știam că ceva din prezența lui Jane satisfăcea acea nevoie adînc înrădăcinată în mine de a găsi o

structură recurentă atît în evenimentele reale, cît și în cele imaginate. Jane îmbina în ea realul cu imaginarul, le justifica.

Liniștea noastră. Și rezerva. Am început să vorbesc, bănuind la ce se putea gîndi.

— Dacă aș fi doctor, cred că ți-aș recomanda ceva simplu și tradițional. O vacanță, de exemplu.

— Așa-mi spune și doctorița. Eu cred că vrea să scape de mine cîteva săptămîni. Biata de ea.

— Ea știe... ?

— De Anthony și de mine? Da. E divorțată. Sîntem prietene de cîțiva ani de zile. A devenit specialistă în cazurile de nefericire ale femeilor din North Oxford.

— Și nu-i poți încă urma sfatul?

Dădu din umeri.

— Sînt sigură că ar fi ideal. Își schimbă expresia. Dacă n-ar fi ca un articol dintr-o revistă pentru femei. Eroina solitară căutîndu-și partenerul ideal la ski, în cea mai apropiată localitate montană.

— Cît cinism.

— Lașitate, Dan. Nu cred că acum aș putea face față unei asemenea experiențe.

Am așteptat, am privit-o; am ezitat, apoi am privit focul împreună.

— Jane, am o idee nebunească. Mi-a venit acum. Poți să mă asculți?

— Credeam că numai eu am idei nebunești.

— Nu chiar. M-am oprit. Stai să iau o dușcă de curaj. Tu vrei... ?

Făcu semn că nu. M-am dus la bufet și am început să vorbesc:

— Curînd va trebui să plec în Egipt pentru cîteva zile. În legătură cu scenariul. La Cairo și în jos, la Assuan. Se fac niște croaziere extraordinare de o săptămînă pe Nil în jos. De la Luxor. M-am întors și i-am zîmbit. Ce ai zice să vii și tu?

M-a privit lung, ca și cum nici nu se punea problema să vorbesc serios.

— Pur și simplu, ca doi vechi prieteni.

Oftă.

— Dan, nici gînd, nu am spus...

Eu turnam apă în whisky.

— De ce nu?

Lăsă picioarele jos, se aplecă în față și începu să-și frămînte mîinile.

— Din o mie de motive.

— Ai fost vreodată în Egipt?

— Nu.

— Stai la soare într-o bărcuță veche. Dacă vrei, mergi în excursii, ca o turistă. Poți să te odihnești, să citești. Eu o să fiu ocupat mai tot timpul cu scrisul și cu întîlnirile.

— Sună minunat. Dar eu...

— Numai zece zile.

Se retrăsese rapid în convențional, avea pe chip acea expresie amuzată și dezolată a mamelor indulgente în fața ideilor ridicole venite din partea odraslelor. M-am întors către ea.

— Am făcut o dată croaziera asta cu Andrea. E foarte odihnitoare, foarte multă linişte. Clima e de vis la vremea asta. M-am apropiat şi m-am aşezat în dreptul focului, cu spatele la portret. Zbor cu reducere. Ghidul gratis. Unde mai dai peste asemenea chilipir?

— Chiar nu pot, Dan. Sincer.

— Dar tocmai spuneai...

— Nu trebuie luat *ad litteram*.

— Dă-mi cel puţin unul din mia ta de motive.

— Copiii. Ridică din umeri. Totul.

— Îmi dai voie să o sun pe Roz să spună ea ce părere are?

— I-am promis lui Anne că mă duc să o văd la Roma.

— Nimic mai simplu. La întoarcere te opreşti la Roma.

Raţiunea geografică a descumpănit-o pe moment, sau cel puţin a obligat-o să caute motive mai temeinice.

— Toată lumea o să creadă că am înnebunit.

Am zîmbit.

— Unii o cred de pe acum.

— Aş avea impresia că fug de realitate.

— Asta chiar că e o nebunie. Ţi-ai cîştigat dreptul la o vacanţă. Nu-mi vorbeai tu la Oxford despre cît ratează omul cînd se ascunde în spatele vîrstei?

Îşi îndoi braţele deasupra genunchilor şi se ghemui privindu-mi ţintă pantofii.

— Dan, e nemaipomenit de drăguţ din partea ta să-mi propui, dar eu...

Se opri ca şi cum „nemaipomenit de drăguţ" întrecuse orice s-ar mai fi putut spune şi propunerea mea depăşise limitele unei discuţii serioase. M-am aşezat din nou în balansoar.

— Nu are absolut nici o legătură cu ce mi-a spus Anthony. Pur şi simplu cred că ţi-ar face bine. Ar fi o experienţă nouă pentru tine, iar mie mi-ar face plăcere să am o tovarăşă de drum.

Vorbi calm, dar am simţit-o mulţumită că furnizasem pretextul unei obiecţii pertinente.

— Nu prea sînt eu acum persoana de care ai nevoie.

— Dacă Jenny ar fi aici şi te-ar cunoaşte, ar insista să mergi. Asta nu-i o problemă. Expresia ei încă mai exprima îndoială. Află ce spune Roz. Generaţia lor nu are simţul falsei proprietăţi.

Clătină din cap.

— Zău că am atîtea de făcut.

— Şi nu se pot amîna două săptămîni? Biroul de producţie poate să facă toate aranjamentele. Nu va trebui decît să semnezi formularul pentru viză. Tăcea. Ascultă, Jane, eu ştiu ce-ţi datorez în legătură cu Caro. Dacă ai lua-o ca pe o dovadă de recunoştinţă? Din partea mea şi a ei.

— Nu-i nevoie de recunoştinţă. Am făcut-o pentru că ţin la ea.

— Asta ştiu. Şi ştiu şi ce simţim amîndoi pentru tine.

Se lăsă pe spate pe canapea şi privi către portretul episcopului, apoi ridică mîinile cuprinzîndu-şi gîtul şi le aduse uşor în faţă pînă în

dreptul obrajilor, apăsîndu-i uşor. Era acelaşi gest ca acela din noaptea morţii lui Anthony, în salonul din Oxford... cuvintele nu-i puteau exprima gîndurile.

— Dacă nu aş fi aşa cum sînt, Dan. Nu cred că am dreptul să... O, Doamne.

— Să...?

Respiră adînc.

— Mă gîndesc la...

— La trecut?

— Într-un fel.

— Sîntem cu siguranţă amîndoi îndeajuns de maturi ca să putem zîmbi cînd ne gîndim la trecut.

— Dar tu o să ai de lucru.

— Ai uitat că ştiu să mă descotorosesc de orice persoană nedorită. Am o practică de-o viaţă.

— Dan, apreciez foarte mult invitaţia. Dar, realmente, nu pot. Sînt sigură că nu pot.

Am privit în jos spre băutura din pahar.

— Acum mă jigneşti.

— Te rog, e ultimul lucru pe care-l doresc.

— Tot nu am fost iertat?

— Acum *tu* eşti ridicol.

— Mai reprezint vreun pericol atunci cînd ofer cadouri?

— Asta, nu. Numai că... Respiră din nou adînc. După o clipă spuse: Cred că e un soi de mîndrie. Dorinţa de a mă descurca de una singură.

— Ideea nu te atrage deloc?

Ezită, apoi spuse:

— Bineînţeles că da. La modul abstract.

— Atunci puritanismul ăsta al tău e deplasat.

Răspunse după cîteva momente.

— Mi-e atît de teamă să nu pierd puţinul teren pe care l-am cîştigat în direcţia devenirii unei persoane mai puţin egocentriste.

— Unde naiba mai e bietul tău Rabelais?

— Mi-e teamă că şi-a pierdut de mult răbdarea cu mine. Privi o vreme focul, apoi murmură: Ca toată lumea din jurul meu.

Nu-mi plăcea deloc tonul din vocea ei, era ca şi cum ar fi ştiut că era absurd să joace din nou rolul lui Hristos ţinînd piept Satanei şi îşi cerea scuze, jenată ca un martir fără voie al propriei încăpăţînări. Mirosea a iezuitism căpătat la Oxford şi, prin intermediul catolicismului, căuta în fiecare situaţie un sens etic pe care cei mulţi l-ar fi considerat exagerat de scrupulos. Dar fiecare război îşi inventează noi strategii; am decis să mă retrag.

— Vrei cel puţin să te mai gîndeşti pînă mîine? i-am spus. Şi iartă-mă că nu te-am luat mai încet.

— Eu sînt cea care trebuie să-şi ceară iertare.

— Mai gîndeşte-te o zi sau două.

Asta nu a refuzat, bineînţeles, nu putea respinge propunerea dintr-o dată, şi nici să ascundă faptul că ar fi vrut să meargă.

— Dan, eşti atît de drăguţ.
— Eu oricum trebuie să plec acolo.
— N-ai spus chiar tu că e o idee nebunească?
— Uneori astea sînt şi cele mai fireşti. I-am zîmbit, privind-o direct. În special cînd un om caută să se sustragă unei hegemonii ideologice.

Îşi ridică brusc privirea, surprinsă parcă de îndrăzneala mea, dar trebuind să recunoască cel puţin în parte că aveam dreptate.

O clipă se uită la covor, dîndu-mi a înţelege că am fi putut vorbi la infinit, dar ştia că nu mai are şanse; apoi se ridică în picioare. Precaut, am schimbat rapid subiectul: nu trebuie să se ocupe de ceştile de cafea. Asta era treaba lui Phoebe dimineaţa. I-am urat noapte bună la capătul scării, ca să-i tai orice şansă în caz că ar fi avut intenţia să facă din nou pe ţiparul lunecos. Avea tot ce-i trebuia? Atunci, somn uşor.

M-am întors ca să pun un grilaj în dreptul focului, apoi am ieşit afară cîteva clipe. Era o noapte blîndă, una din acele nopţi în care vîntul pare să bată doar pe cer, fără să atingă pămîntul; ca prim semn al primăverii, cădea o burniţă fină şi deasă dinspre sud-vest şi în aer plutea un miros obsesiv de putregai verde caracteristic Devon-ului sau, în timpul primelor două luni ale anului, dumbrăvilor şi livezilor din Canare, strecurîndu-şi tentaculele în iarna cenuşie. În înalt, deasupra capului, un ploier strigă, un altul răspunse; zburau dinspre Dartmoor înspre cîmpiile estuarului Teign; în clipa următoare se auzi cîntul de cucuvaie dintre mestecenii din spatele casei. Noapte densă, tradiţională.

Începu să se gîndească la ceea ce făcuse.

În livada fericiților

Dacă în virtutea impulsului de moment, Dan s-a aruncat într-o stranie aventură, în alte circumstanțe s-ar fi comportat mai calm. Adevărul era că acum se simțea din ce în ce mai atras de ideea romanului său. Se comportase ca un englez circumspect atunci cînd discutase cu Jane. În taină, ideea depășise stadiul de posibilitate incertă, conturîndu-se ca o intenție foarte clară. Dan se simțea din ce în ce mai agitat, asemenea unui om care, dîndu-și drumul pe un tobogan, realizează că panta este mai a naibii decît o socotise el. Încă nu avea povestea, nici personajele concrete, dar începuse să întrezărească direcția ; în termeni de arhitectură, avea amplasarea, lipsea însă casa și mai ales familia care urma să o locuiască. Dar motorul o dată demarat, întrezărea dinaintea acestui vehicul ceva ce bănuia a fi un obstacol greu de trecut, pe jumătate ascuns într-un noian de zăpadă.

Nu-i spusese lui Jenny, dar împrumutase numele pe care ea îl propusese pentru eventualul său erou : fantoma care locuia pe Altadena Drive, „Simon Wolfe“, cel ales din cartea de telefon. Nu-i plăcea numele și știa că nu-l va folosi niciodată, dar faptul că îl respingea din instinct îi conferea personajului un gen de alteritate, obiectivitate, cînd se punea problema diferenței dintre eul său real și o proiecție fictivă ipotetică a acestuia.

Se opri cîteva minute la intrarea principală, sub portalul datat, dar noaptea îl atrăgea la sînul ei. A intrat înapoi în casă, a luat o haină veche din cuier, și-a scos pantofii, și-a pus niște cizme de cauciuc, apoi a luat-o pe alee în jos, către poarta grădinii din fața casei. Privi înapoi și văzu sus o singură lumină aprinsă, care se strecura translucid prin perdea și proiecta o aureolă în ceața îmbibată de apă. Dormitorul lui Jane ; se gîndea însă mai puțin la ea, cît la lumina la fel de difuză pe care ea, fără a-și dea seama, o proiectase asupra problemei sale. Ieși pe portiță, traversă o potecă ce ducea de la fermă spre drum, apoi, fără grabă, trase zăvorul de la poarta veche și intră în livada cea mică unde cosise pe vremea cînd era tînăr, dintotdeauna unul din locurile sale preferate din Thorncombe. Unii copaci erau prea bătrîni pentru a da roade, iar ceilalți dădeau mere necomestibile din care se făcea cidru. Îi plăceau trunchiurile noduroase acoperite de mușchi, florile lor de primăvară, bătrînețea lor și faptul că fuseseră acolo dintotdeauna. Începu să meargă încet printre copacii bătrîni. De

jos venea sunetul familiar al susurului apei, acolo unde rîul se subția deasupra pietrelor. Dar el nu-l auzea.

Dificultatea consta în faptul că el, în viață, ocupa o poziție mult prea avantajoasă, care, în ipostaza fictivă de „Simon Wolfe", îl făcea să apară ca neautentic, fără vitalitate. Avusese această senzație atunci cînd îl criticase pe Fenwick la Compton, aceea că nu avea dreptul să critice pe cineva care prevedea cu detașare un dezastru național, de vreme ce și el se făcea vinovat de același lucru, chiar dacă nu prezicea un dezastru identic. Și tot la Compton, toată discuția lui despre eșec semăna prea mult cu modul în care Nell vorbea despre casă ca despre o corvoadă, o casă în care existența era un chin perpetuu, ceea ce pe el nu făcea decît să-l amuze.

Pe scurt, se simțea, în viață, ca și în artă, prins în capcana veche de cînd lumea a atitudinii umaniste, care-l făcea să vadă în privilegiul (obținut fără eforturi speciale) de a se bucura de viață o piedică atunci cînd ar fi vrut să găsească un motiv convingător de disperare sau nemulțumire. Cum ar fi putut fi „tragic" un personaj care-ar fi avut o iubită, copia ficțională a lui Jenny, sau care ar fi fost proprietarul acelei case rămase în urma sa, sus pe deal, cu acea fereastră caldă, prevestind o împăcare mult așteptată? La acestea se mai adăugau relativa libertate, banii, timpul liber, o profesiune care-i făcea plăcere (chiar dacă, din cînd în cînd, se mai plîngea). Activitățile creatoare, oricît de imperfecte sau afectate de comerț, îi produceau satisfacție în comparație cu cele pe care restul lumii era condamnată să le ducă. Pe măsură ce Dan înainta în livadă, începu să se înțeleagă pe sine, gîndindu-se la tot ceea ce se întâmplase în ultimele două săptămîni, anticipînd un an fericit și bogat. Era absurd să anticipeze lucruri atît de bune, ca și cum ar fi fost condamnat la comedie, într-o epocă în care aceasta dispăruse... cel puțin în formula ei tradițională, fundamental optimistă. Ca dramaturg și scenarist evitase întotdeauna *happyend*-ul, ca și cum ar fi fost cumva de prost gust. Și în filmul turnat în California, care fusese în esență o comedie a erorilor, avusese grijă ca în final eroul și eroina să se despartă, luînd-o fiecare pe un alt drum.

Bineînțeles că nu era în întregime vina lui. Nimeni nu-i sugerase un alt final atunci cînd discutaseră detaliile scenariului. Toți trecuseră prin mecanismul de spălare a creierului, victime ale răspînditei și, istoric, explicabilei erezii culturale pe care Anthony o ironizase cerînd sanctificarea lui Samuel Beckett. Exista un grup de intelectuali privilegiați care considerau o crimă să afirmi în public ideea că erau lucruri pe lume care se puteau termina fericit. Chiar dacă în viață – în mare parte datorită privilegiilor –, lucrurile se termină uneori cu bine, nimeni nu are curajul să afirme așa ceva pe plan artistic. Era ca o versiune modernă a povestirii despre Midas, dar în care tot ce atingi se transformă nu în aur, ci în deznădejde. Deznădejde care uneori poate izvorî dintr-un real pesimism metafizic, din sentimentul vinovăției sau din atașament față de cei mai puțin norocoși. Dar cel mai adesea venea dintr-un calcul statistic al sensibilității publicului (pătrunzînd în zona studiului pieței), de vreme ce într-o perioadă de creștere

intensă şi generală a conştiinţei de sine, puţini sînt aceia care se împacă cu propria soartă.

Artistul damnat şi autoacuzator a ajuns ca o bocitoare irlandeză tocmită să exprime sentimentele amare ale celor care nu bocesc. Poate cea mai adecvată comparaţie, în majoritatea cazurilor, ar fi cu monarhul absolutist care se adaptează prudent la condiţiile iluminismului; sau cu capitaliştii de azi, care fac în permanenţă eforturi de a menţine relaţii de muncă echilibrate. Motivația schimbă în esenţă sensul paralelelor. Pe artist nu-l interesează să obţină puterea politică sau economică necinstită, el are nevoie de libertatea de a crea – problema era dacă această libertate era compatibilă cu supunerea faţă de concepţia impusă de epocă, în virtutea căreia numai o viziune tragică, absurdă, de comedie neagră, asupra destinului omului putea fi admisă ca „serioasă" şi reprezentativă. În această viziune, chiar şi soluția agnostică a operei „deschise" devenea dubioasă.

Toate acestea alcătuiau o revelaţie neplăcută în mintea lui Dan. Atunci cînd începuse să se gîndească prima dată la nişte concluzii personale sau la o formulă de evadare prin intermediul romanului (de fapt puţin înainte de ziua aceea la Tsankawi), crezuse sincer că starea sa de depresie se datora faptului că propria poziţie nu-l făcea fericit. Faptul în sine că avea puterea să o recunoască determina o osmoză subtilă. Gîndea acum în termeni practici, folosindu-se inconştient de experienţa sa profesională pentru a extrage esenţialul din prolix, şi vedea cum adevărata lui dilemă era exact pe dos. Nu era, privind cinstit şi din perspectiva eternităţii, atît de nefericit din cauza propriilor nereuşite pe cît crezuse şi se arăta destul de dispus să-şi accepte soarta. Nu elimina ideea de nereuşită, dar „*ens*"-ul – în sensul dat acestui cuvînt de vechii alchimişti – „elementul cel mai eficace dintr-un corp compus" – triumfa asupra biografiei sale exterioare. Învăţase probabil să trăiască mult prea comod cu propriile păcate, dar trăia într-o lume cu mult mai păcătoasă, luată atît individual, cît şi social – şi mai ştia că cel puţin o parte din propriile păcate erau atît de profund îmbinate cu virtuţile, încît primele nu puteau fi eliminate fără a slăbi puterea celorlalte.

Aceasta îl uimise extraordinar la Jane. Simțea la ea o disponibilitate pentru autodezamăgire, autocalomniere, neîncredere în propria persoană, cu care cochetase şi el cîndva, inclusiv un pesimism înduioşător, dar el nu simţise niciodată cu adevărat toate aceste lucruri. Acea latură a eului său care iubea poezia şi ştiinţele naturii o urmărea pe Jane în toate manifestările sale şi le înţelegea, ca în răstimpul acelui moment de tăcere, în termeni mai mult sau mai puţin psihanalitici, fără a înceta să ţină la ea, căci pentru el empatia, identificarea cu celălalt, se afla la originea fericirii. Pe de altă parte, continua să se simtă minimalizat de ea... Ca şi în trecut, dar acum complet din alte motive.

Poate ceva din feminitatea ei o făcea uneori să fie stăpînă pe ea, aşa cum el nu reuşise niciodată, iar alteori deloc stăpînă pe ea, în cazuri în care el era foarte sigur pe sine, din lene şi complezenţă. Tocmai de asta lansase invitaţia lui ciudată şi insistase să o ia în

Egipt, ca și cum ar fi fost o necesitate, cînd de fapt nu era; ca apoi să refuze şansa de a lăsa baltă ideea în cursul discuţiei care a urmat. În viaţa lui ea reprezenta o veche enigmă care trebuia rezolvată; controlată şi transcrisă. Poate, deşi din nou nu gîndea asta conştient (dar structurile şi actele caracteristice vieţii de fiecare zi se insinuează şi le modelează pe cele ale subconştientului), atît în cazul lui Jane, cît şi în cel al scenariului despre Kitchener, enigma era o problemă de transfer de limbaj, în primul caz cel al afectului, în al doilea cel al scriituri.

În privinţa romanului, se gîndise deja la două soluţii care-l tentau din ce în ce mai mult şi le şi notase. Una dintre ele era de a-i crea lui „Simon Wolfe" o existenţă personală mai dificilă, o carieră mai lipsită de satisfacţii, un mediu familial mai nefericit decît al său, Jenny nici nu intra în discuţie. Ajunsese atît de departe sub influenţa experienţei reale a lui Anthony (şi sub cea a unui film care-i plăcuse extraordinar de mult, filmul lui Kurosawa *A trăi*), încît se gîndea să-şi facă personajul bolnav de un cancer cu o evoluţie mai lentă. Avea totuşi ezitări, gîndea în termeni prea simplişti, deoarece el personal neavînd cancer, faptul de a-l atribui alteregoului său literar ar fi transformat în minciună un text în care simbolistica esenţială era susţinută de propriul său eu. Făcînd un compromis de dragul *Zeitgeist*-ului nu ar mai fi fost cinstit faţă de scopul acestei călătorii plănuite, care era el însuşi.

Cealaltă soluţie la care se gîndise prezenta personajul mai puţin absorbit, mai puţin concentrat asupra propriilor percepţii şi mai puţin tentat să le aservească propriilor plăceri, chiar şi atunci cînd îi erau ostile. Ar fi fost, astfel, un individ mai puţin lucid în toate sensurile, care se vedea pe sine aşa cum Dan avea impresia că se vedea Jane pe sine acum... o persoană cu tendinţe exagerate care trebuiau cenzurate. Dar această latură profundă, la o a doua reflecţie – toată viaţa îi fusese reflectată în fel de fel de oglinzi –, părea tocmai elementul pe care el îl eliminase întotdeauna fără remuşcări din tot ceea ce scrisese; însuşi motivul care generase problema. Interzicîndu-şi eul real, se transforma într-un cercetător al psihicului care-şi începea investigaţia printr-un act de exorcizare; dacă reuşea, rămînea fără fantoma de care se ocupa.

Pînă şi cel mai puţin speculativ cititor va fi găsit şi o a treia soluţie, dar, pînă în această clipă, ea nu i-a trecut niciodată prin minte romancierului în devenire. Între timp, Dan ajunsese la capătul livezii, lîngă izvor. Dinspre gardul viu din dreapta se distingea ceva care se mişca, un animal de noapte, un arici sau un bursuc. Nu se vedea din cauza întunericului. Distras de la propriile preocupări, a stat locului o clipă, în aşteptarea unui alt sunet. Nu se mai auzi nimic. Nu pentru prima dată, fu cuprins doar cîteva secunde de sentimentul paradoxal că se afla într-o închisoare a propriului destin, în comparaţie cu existenţa micului animal sălbatic pe care-l deranjase; aproape îl invidia pentru plăcerile unei vieţi lipsite de conştiinţa de sine.

Liberul arbitru.

Atunci, în cele mai banale dintre împrejurări, noaptea, la el în livadă, singur fără să fie singur, a ajuns la cea mai importantă dintre

hotărîrile existenței sale. Nu a venit – cum vin majoritatea hotărîrilor de acest fel în realitate – ca o lumină orbitoare pe drumul Damascului, ci ca o ipoteză ce trebuia testată, un germene, ca o ușă întredeschisă; încă mai putea fi pusă la îndoială, neglijată, uitată pe parcursul scrierii viitoare a acestor pagini. Dan își dorea, din motive personale, să definească creșterea și rezultatul acestei hotărîri incipiente care, chiar dacă va părea o afirmație extrem de egocentristă, e de fapt extrem de socialistă. Faptul că majoritatea socialiștilor contemporani nu o vor recunoaște ca atare va fi greșeala lor, și nu a lui.

La naiba cu moda culturală, la naiba cu sentimentul vinovăției de castă, la naiba cu angoasa existențială; și mai cu seamă, la naiba cu ficțiunile care nu exprimă realul, prin și dincolo de imagini.

Ploaie

Burnița se transformase în ploaie cînd ceasul deșteptător îl trezi pe Dan a doua zi. Îi venea să se întoarcă pe partea cealaltă și să adoarmă la loc, dar o auzi pe Phoebe la parter și-și aminti că îi promisese lui Paul că vremea nu îi va împiedica de la lucru. Așa că Dan îi bătu la ușă, cruțînd-o pe a mamei. Acum bătea vîntul și, intrînd în bucătărie, Phoebe, care nu credea decît în buletinele meteo radiofonice, confirmă că va fi furtună, deși faptul era deja evident. Apăru și Paul, după care băură rapid cîte o ceașcă de cafea.

Cinci minute mai tîrziu, urcau prin pădurea de mesteceni către vîrf. De acolo, vîntul îi luă pe sus tot drumul pînă la Amvon, unde cîndva Dan se întîlnise cu Nancy. De aici vîlceaua se vedea perfect. Pentru puțin timp, ploaia se mai liniști, dar un nor cenușiu nesfîrșit venea dinspre sud-vest, ca o mare plutitoare, împiedicînd vizibilitatea. Dartmoor-ul nu se mai vedea, cîmpia era una cu ploaia, feriga încărcată de apă ; băiatul, în cizme de cauciuc și cu un fulgarin vechi al lui Caro, manifesta un entuziasm plouat, la propriu și la figurat... Dan arătă către vestigiile abia vizibile ale unor tumuli din epoca de fier, pe o pajiște de mai jos, și, pe o alta, străvechile urme de plug. Încercară să descopere unde se schimbaseră delimitările cîmpiilor, care era cea mai veche, dar era greu să le compare fără planul cadastral în mînă. Au mai rătăcit un timp peste terenuri care nu-i aparțineau lui Dan, de-a lungul buzei de nord a vîlcelei. Ținutul părea mult mai lipsit de viață ziua decît noaptea : cîțiva porumbei de pădure plumburii, o pereche de corbi zdrențuiți de vîntul năprasnic, o turmă jalnică de vaci.

În mod curios – sau i se părea curios lui Dan, pentru că se întorsese noaptea din livadă cu impresia că nu hotărîse nimic... această plimbare îi făcea plăcere. Avusese această senzație în păduricea lui de mesteceni, deși refuza ideea că era posesorul unor copaci bătrîni. Erau mai mult o nobilă congregație de arbori patriarhali, aparținînd unui spațiu în care sufletul bun și drept al bătrînului domn Reed își găsise locul. În repetate rînduri de cînd devenise proprietar la Thorncombe, niște tăietori de lemne cu ochi ageri îi bătuseră la ușă pentru a-i face cîte o ofertă în schimbul acelor copaci buni pentru cherestea, însă Dan avea răspunsul pregătit : „Nu sînt ai mei, spunea el, sînt propriii lor stăpîni". Unul singur a înțeles ; a zîmbit, a dat din cap, nu a mai insistat – și i s-au încredințat imediat treburile mărunte ale gospodăriei care aveau nevoie de ferăstrău.

Plimbarea îl purta înapoi spre cotidian, spre vieți mai simple, în sfîrșit acasă, din paradisul înăbușitor al Californiei, cu eternul ei soare filtrat de *smog*, spre o matrice mai blîndă, chiar dacă mai umedă. Parcă pe vremea cînd era de vîrsta lui Paul se întîmpla mai des ca vremea să fie ca acum, cu burniță, rafale prelungite și aer sărat. Nu-mi amintesc să nu-i fi plăcut această vreme, deși taică-său și mătușa Millie se plîngeau de ea. Te simțeai învăluit ca într-un cocon, ca un prunc în pîntecele mamei, visai la toate locurile mai apropiate sau mai îndepărtate unde nu te puteai duce; și, mult înainte de a o învăța științific, chiar în cea mai timpurie copilărie, știai că este necesară, nu numai în sensul că hrănea miraculoasele lăstare de primăvară, rostopasca și violetele și primulele de lîngă gardurile aplecate pe-o rînă și aducea verile bogate în tuneluri de umbră verde, e necesară într-un sens mult mai profund. Viața era mai plăcută așa, cînd vremea era o surpriză, ca un joc de zaruri... Dan nu se obișnuise niciodată cu monotonia cerului albastru, mereu același, și nici nu căzuse victima modei actuale simptomatice care punea semnul egalității între fericirea vacanței și strălucirea soarelui, făcînd ca toate zonele de tip Majorca sau Acapulco din această lume să triumfe asupra celor cu o climă variată și poetică.

Mergînd cu greu pe marginea unui lot de varză, sub ploaia întețită, se întreba dacă pentru Paul asta însemna ceva special. Se îndoia. Indiferent care îi erau preocupările actuale, Paul era un băiat de la oraș, iar mass-media era dominată de mentalitatea noului tip de oraș, căreia i se conforma gîndirea lui Paul și cea a generației sale... de fapt, azi și plugarii aveau un tranzistor în cabina tractorului. Circula o glumă în sat despre unul care, absorbit de melodia pop pe care o asculta, a uitat să lase lamele în jos, după ce s-a întors la capătul rîndului, și a tot mers așa cu coada în sus, ca „un făzănoi bătrîn".

Și pînă la urmă care era locul lui Dan? Traversa o dată pe an cîmpiile umede, în cursul peregrinărilor sale între orașe; și le iubea numai pentru că se lipsea de ele atît de mult timp. Totuși această dragoste pentru o anume climă, pentru un peisaj, era singura relație de succes pe care-o avusese vreodată și acesta fusese probabil motivul profund pentru care se întorsese aici de la bun început, știind că în nici un alt loc nu va putea stabili o relație care să-l mulțumească.

Au plecat spre Dartington curînd după micul dejun. Ploaia se întețise și Paul devenise din nou tăcut. Au luat-o pe drumul principal, prin Totnes. Și-au luat la revedere, Dan juca rolul unchiului, reînnoind invitații deja făcute. Paul avea numărul de la Thorncombe, în caz că voia cumva să vină într-o zi de la școală, poate cu un prieten... Jane dispăru în clădire cu băiatul, dorea să-l întîlnească pe diriginte și se întoarse după douăzeci de minute.

— În regulă?

— După părerea lor, o să supraviețuiască.

Înainte de a pleca din Thorncombe, ea sunase la gară să afle cînd avea tren. Era unul pe care-l putea prinde la două și jumătate, urmînd să stea o noapte la Londra cu Roz, înainte de a se întoarce la Oxford, avea deci destul timp și Dan o luă pe drumul mai lung, peste podul

Dart, la Staverton, şi înapoi prin labirintul de uliţe înspre est. Un timp au stat de vorbă despre Paul și școală. Dan era hotărît să nu abordeze el subiectul plecării în Egipt, dar probabil că și pe ea o preocupa. A folosit prima pauză în discuţie pentru a vorbi despre asta.

— Dan, în legătură cu aseară, cred că ţi-am dat impresia că sînt nerecunoscătoare.

— Nici gînd. Nu fi caraghioasă.

— A venit ca un șoc.

— Vina mea.

— Încercam să spun că, pentru moment, nu prea sînt o companie plăcută pentru nimeni.

El zîmbi cu privirea aţintită înainte, de-a lungul uliţei înguste.

— În locul tău, i-aș lăsa pe ceilalţi să hotărască asta.

— Vei avea îngrozitor de multă treabă.

— Fizic, foarte puţin. Să stabilesc niște cadre exterioare la Cairo şi la Assuan. Nu mi-ar strica dacă mi-ai da şi tu un sfat.

— Te rog, fii serios.

El zîmbi din nou.

— Jane, treaba ta cît de puţin sociabilă eşti, cît de dificilă, cît de tăcută. Astea nu le consider motive ca să nu vii.

Ea nu spuse nimic. Încetini într-o intersecţie pustie, fără vizibilitate și o privi cu atenţie, înainte de a demara încet.

— Nu deranjezi pe nimeni. Vrei să accepţi măcar atîta lucru?

Jane lăsă capul în jos, dar nu răspunse, evident intimidată şi fîstîcită de această insistenţă. După cîteva clipe, el reluă.

— Ţi-e frică de ce ar putea să spună lumea?

— Nu pot să cred că Nell ar considera asta de bun-gust.

— Mă-ndoiesc, pentru că ultimele instrucţiuni pe care mi le-a dat au fost să te readuc la stadiul burghez. Ea îl privi înţepată, dar el se concentră sec asupra maşinii. Şi de cînd ne luăm noi doi după ce spune Nell despre viaţă?

— De fapt ce ţi-a spus?

— Dincolo de sarcasme, că te iubeşte. Că realmente îi dai motive de îngrijorare. Dan aşteptă, apoi continuă: Nu cred că-i pasă prea mult de ce vrei să faci. Îi pasă că nu pari deloc fericită. Apoi adăugă: Aş vrea să o sun cînd ajungem acasă, ca să-i spun eu.

— Aş prefera să nu o suni.

— Atunci, de ce nu?

— De fapt nu e vorba de Nell.

Maşina rula mai departe. Într-un tîrziu, el spuse:

— Crezi că are vreo legătură cu ce mi-a spus Anthony? Ai impresia că acum încerc doar să mă arăt amabilă?

— Ştiu şi eu... Da, în parte.

— Deci nu poţi face un lucru perfect normal și raţional, pentru că el ţi-a recomandat cumva să-l faci.

— Pentru că, sînt sigură, el nu s-a gîndit că o să te deranjezi atît de mult.

Dan prelungi tăcerea, încercînd să atace din altă direcţie.

— Cred că el s-a sinucis, cel puţin în parte, încercînd să te facă să-ţi schimbi atitudinea. Nu mă refer la atitudinea faţă de mine. Ci la ceea ce exprimă atitudinea ta în general. Încep să-mi dau seama că pasul cu adevărat important pe care ar trebui să-l faci este să acorzi lucrurilor dreptul de a fi aşa cum sînt.

— Nu lucrurilor, mie.

— Asta tot nu înseamnă că Anthony nu a înţeles cum trebuie problema. În seara aceea, la spital, mi-a spus despre tine lucruri pe care tu le-ai reprodus după aceea aproape cuvînt cu cuvînt.

— El nu a înţeles niciodată că n-am să mi-o pot ierta.

— Ba nu, eu cred că da. Şi chiar dacă e aşa, acum tu nu poţi veni cu mine pentru că nu ţi-o poţi ierta? Asta e masochism. Autoflagelare.

— Da. Pentru că toţi ceilalţi par atît de hotărîţi să mă ierte. Cu condiţia să par fericită.

Dan îi aruncă o privire.

— Nu mai considera grija pe care ţi-o poartă un om ca pe o manevră a diavolului. E absurd.

— Da, nu ştiu. Apoi se corectă puţin. Ştiu că eşti tare bun... Se opri să respire. Se afla într-o poziţie critică, dar încă nu cedase.

— Nu simţi că ar fi bine dacă ai face asta? Ştii tu, vechea poveste.

A răspuns greu şi nu a răspuns direct.

— M-am trezit azi-dimineaţă cu sentimentul absolut clar că mi-e pur şi simplu imposibil să merg.

Dan observase deja faptul că, atunci cînd era pusă la ananghie, se retrăgea la adăpostul unui limbaj burghez strict convenţional (opus utilizării sale ironice), în mod normal străin ei; expresii emfatice standard de tipul „mi-e pur şi simplu imposibil" însemnau o renunţare tipic englezească la sinceritatea pe care toate celelalte naţiuni o consideră normală cînd două persoane care se cunosc de foarte multă vreme stau de vorbă. Se întreba, totuşi, dacă asta nu era de fapt ca şi ploaia care biciuia parbrizul şi, din senin, îşi aminti acel catren din secolul al XVI-lea, atît de îndrăgit de Henric al VIII-lea:

> „O, vînt de vest, cînd vei sufla,
> să plouă mic şi străveziu?
> În braţe cu iubita mea,
> în patul meu din nou să fiu!"

Nici în ipostaza persoanei întîi, nici în a celei de-a treia, nu o dorea pe Jane în braţele sale din nou, cel puţin nu în sensul la care se gîndea regele desfrînat. Aşa cum infinitele aspecte ale vremii îi stîrneau lui Dan imaginaţia, acum convenţionalitatea de limbaj, reacţie, atitudine – această ceaţă psihologică menită să nege peisajele interioare pe care le învăluie nu reuşea de fapt decît să le semnaleze prezenţa, invitînd astfel la explorare; instituind o cantitate necunoscută, un mister, în cel mai simplu schimb de cuvinte. Şi aşa cum ştiuse difuz în copilărie că învăluirea de cocon a iernii era necesară, tot astfel realiză acum că opacitatea comportării ei prezente era de asemenea necesară; şi ea

cerea de la victimele ei să spere în roade bogate, să mizeze pe viitor, să întrevadă vremea bună.

În prezentul real, întinse mîna şi atinse mîneca paltonului ei.

— Te invit doar să facem cîţiva paşi prin soare. Să mai schimbăm atmosfera.

Jane zîmbi cu un aer nostalgic:

— Trebuie să recunosc, pe o zi ca asta...

— Vrei cel puţin să discuţi cu Roz deseară? Dacă păleşte de groază, accept înfrîngerea.

Cu un zîmbet abia schiţat, încuviinţă din cap.

— Da, bine.

El ştia că ea ar fi vrut să-şi bată în cuie refuzul, blocînd orice redeschidere a subiectului. Acum, din cauza aceloraşi convenţii, era forţată să lase discuţia deschisă.

Ajunşi în sat, pe drumul mai ocolit dinspre Thorncombe, el o întrebă – ploaia se mai potolise – dacă nu vrea să vadă biserica. Se gîndea că poate îi va aminti că şi alții au trăit în purgatoriu în copilărie, dar Jane nu a părut să sesizeze nimic de genul ăsta. I-a plăcut biserica, faptul că era primitoare, stîlpii de gresie, catapeteasma pictată şi sculptată cu fantezie. Apoi au mers prin ploaia măruntă în direcția celor două morminte; iar Dan îi arătă, dincolo de portița pe unde se ieșea din cimitir, casa unde s-a născut. Jane se opri un moment, cînd se întoarseră, ca să citească piatra de pe mormîntul mamei lui. Piatra se lăsase puțin în față şi dintr-un colţ se prelingeau picături, ca un reproș pentru lacrimile pe care fiul ei nu le vărsase niciodată pentru ea.

— De ce nu ai spus niciodată nimic despre toate astea la Oxford, Dan?

— Poate am încercat să mă prefac că nu au existat.

— Tot ce-mi amintesc e că pentru tine erau un motiv de rîs.

— Am scris totuşi piesa aceea.

— Da, desigur, uitasem. Îi adresă un mic zîmbet, privi din nou spre mormînt. Te invidiez. Cînd mă gîndesc că noi ne trambalam de la o ambasadă la alta.

— Am scris cînd am început să văd dincolo de aparenţe. A trebuit să ascund atît de multe lucruri. Porniră înapoi spre maşină. Eu eram mai rău decît Paul. Cel puţin el poate arăta ceea ce simte. Eu nu aveam voie nici atît.

— Ce te-a adus din nou aici?

Cu o seară înainte, discutaseră puţin despre asta, dar ea probabil simţise că el nu fusese tocmai sincer. Dan privi în josul potecii, apoi îi aruncă o privire ștrengărească.

— O fată grăsuță cu nişte ochi albaştri, dumnezeiești.

Jane zîmbi brusc, bătu din palmele înmănușate, o fulgerare a vechiului său eu.

— Dan, mă impresionezi.

El murmură:

— E mai adevărat decît crezi.

Îi povesti despre familia Reed şi despre aventura lui tragicomică cu Nancy, în timp ce maşina înainta pe acelaşi drum pe care pedalase el cîndva în fiecare dimineaţă.

— Şi nu ai mai văzut-o?
Îi povesti cum a revăzut-o.
— Biata femeie.
— Aproape că o uitasem. Nu ea a fost adevăratul motiv. Atunci, prima oară cînd am adus-o pe Caro aici... Cred că a fost senzaţia căutării căminului pierdut. Mi-am dat seama azi-dimineaţă cînd am ieşit cu Paul la plimbare. Pare absurd pe o zi urîtă ca asta, dar e de fapt un fel de inocenţă recîştigată. Nu sînt sigur că e un lucru sănătos. Cam prea în genul milionarilor care cumpără casele sărăcăcioase în care s-au născut.
— Ştiu şi lucruri mai rele făcute de milionari.
Tonul sec din vocea ei îl făcu să zîmbească.
— Bănuiesc că o fac pentru a-şi aminti cît de departe au ajuns. Cel puţin eu bănuiesc că am făcut-o pentru a afla la cît de puţine lucruri am renunţat. Probabil de asta, în comparaţie cu tine, eu sînt mai înţelegător faţă de Andrew.
— Nu am luat niciodată în rîs dragostea lui pentru Compton. E tocmai ce ne-a lipsit nouă în copilărie. Apartenenţa la un loc.
— Cel puţin Nell îl are acum.
— Pentru asta o invidiez.
Dan îi aruncă o privire şi ea strînse din buze, recunoscînd cu tristeţe că nu toate diferenţele între surori erau de ordin politic. Apoi, brusc, ca şi cum alunecaseră prea departe, dincolo de simpla suprafaţă a lucrurilor, îl întrebă dacă văzuse filmul lui Albicocci după *Cărarea pierdută.*
Înaintară pe coama ultimului deal şi apoi de-a lungul pantei, pe lîngă cuptoarele de var de unde, pe panta opusă, se putea vedea ferma.

Cîteva ore mai tîrziu, trenul sosi punctual în staţia Newton Abbot. Dan a vrut să-i cumpere el biletul, dar nu l-a lăsat, o conduse deci la vagonul de clasa a doua, rămase apoi pe peron în timp ce ea se aşeza la fereastra de la culoar.
— Mulţumesc, Dan. În special pentru răbdare.
— Gîndeşte-te la cele zece zile în Egipt. O vorbă numai şi s-a făcut.
Nu încercase să o mai convingă direct, dar în timpul mesei vorbise despre Egipt, despre Nil; şi i-a smuls un mic amănunt. Cu cîţiva ani în urmă, ea şi Anthony intenţionaseră să facă o astfel de călătorie, dar nu au putut. Acum Jane îl privea, încercînd să găsească cuvinte. El vorbi înainte ca ea să deschidă gura.
— Să fie clar că mă voi folosi de acest avantaj asupra ta.
Jane zîmbi, căutînd în privirile lui confirmarea propriilor îndoieli; acum, în final, o prefăcută slăbiciune faţă de o ironie nedreaptă.
Spuse:
— Îmi place ferma ta.
— Dovedeşte-o revenind. Ori de cîte ori doreşti.
Se auzi un fluier, ea îi mulţumi din nou. Trenul se porni, ea ridică o mînă, faţa îi era puţin palidă, calmă, se retrăgea politicos şi părea, acum, în acest ultim moment, uimită, cu o undă de regret, ca şi cum crezuse că îl cunoaşte pe Dan, dar acum nu mai era atît de sigură.

Dan urmări plecarea trenului, mult după ce ea se retrăsese de la geam pe locul ei și încerca deja să găsească motive pentru care să renunțe și el la călătorie, în caz că ea ar refuza în continuare să meargă.

Phoebe venise cu ei la Newton Abbot ca să facă niște cumpărături și a trebuit să o aștepte în parcarea de lîngă piață, unde-și dăduseră întîlnire. Aștepta fumînd fără a vedea de fapt nimic din ce se afla în jur. O parte din el știa prea bine că Jane avea dreptate să ezite. Acum se temea nu atît de problema timpului – scenariul prinsese formă, recuperase întîrzierea, putea să mai lucreze și în Egipt și, în orice caz, Malevich modificase condițiile contractului –, cît se temea de reacția lui Jenny. Nu era ea chiar atît de înțelegătoare cînd era vorba de alte femei, așa cum afirmase el. Direct, ar fi putut să o convingă ; sau dacă ar fi întîlnit-o pe Jane, dacă ar fi cunoscut toate amănuntele ; dar la telefon, la o distanță de cîteva mii de kilometri, era altceva. Asta nu i-ar fi mirosit a bine și el ar fi trebuit să explice foarte clar de ce i s-a făcut milă de o persoană care de ani de zile era o străină, de care nu-i vorbise lui Jenny decît în termeni extrem de vagi, în acea ultimă noapte, termeni care o făcuseră pe Jenny să sară ca arsă. A mai spus el cîte ceva la telefon, după ce Anthony s-a sinucis, dar pe Jenny au interesat-o mai mult reacțiile față de Nell... și Caro.

Deci ce ar fi putut să-i spună ? Ar fi putut fi un argument faptul că nu dorea să se comporte ca o celebritate internațională ignorînd o veche amiciție, că voia să pecetluiască o împăcare în familie. Sau poate recunoștință pentru faptul că a ajutat-o pe Caro, ceea ce, din fericire, menționase deja. Alte argumente nu avea. Putea să elimine bănuielile unei legături amoroase, dar nu putea să nu recunoască celălalt adevăr, că această obscură fostă cumnată era o persoană a cărei amintire a rămas altfel decît a celorlalte femei pe care le cunoscuse. Sînt oameni pe care nu-i poți expedia, plasa, reifica ; ei constituie mistere pe care le ignori pe propriul risc, care, inconștient și implicit, sînt, ca natura însăși, catalizatori capabili să dizolve timpul și tot ceea ce naturalistul încearcă să pună între el și realitatea sa totală.

Se gîndea la dimineața care trecuse, la drumul cu mașina prin ploaie, la tot ceea ce fusese spus și ce nu fusese spus. Chiar și cînd se purta necugetat îl făcea să gîndească. Trebuie să fi fost ceva legat de acea opacitate temperamentală, cu rolul pe care-l jucase în trecutul lui și își dădea seama, din ce în ce mai mult, cît era de important acest lucru pentru el, pentru ambele ipostaze ale lui. Daniel Martin și „Simon Wolfe". Meseria îl obligase de atîta vreme să gîndească în termenii simbolismului vizual, ai scenei, ai localizării, ai semnificației gesturilor actorului sau actriței. Această ființă psihologic obscură aparținea sau ajunsese să aparțină unei alte arte, unui alt sistem, cel în care el încerca să pătrundă.

În primul rînd, trebuia să deosebească eul său real de cel posibil, fictional ; și deși experiența într-o artă inevitabil a persoanei a treia și a punctului de vedere părea să faciliteze o astfel de autochirurgie, se simțea foarte nesigur. Aici avea senzația că Jane i-ar putea fi de ajutor, pentru că, făcîndu-l să gîndească, în esență îl făcea să se vadă

pe sine prin ochii ei. Asta datorită opacităţii ei... În mod curios, ea era unică prin faptul că nu-l reflecta clar, ci altfel decît oglinzile mai puţin raţionale, mai puţin perverse şi, poate, mai fidele ale minţilor obişnuite. Şi apoi, deşi relațiile dintre ei erau la fel de familiare ca pe vremuri, el simţea că ea nu-l acceptase încă pe de-a-ntregul. Ea continua să deregleze imagini, să schimbe voci, să refacă scene; ca şi Jenny, care o făcea însă altfel – mai artificial, mai calculat, mai agresiv, ca un fel de prelungire intimă a deciziei sale profesionale de a nu fi distribuită într-un singur tip de rol.

De fapt, mai mult intuia decît gîndea toate aceste lucruri; simţea o ţesătură de fire, provenind din interiorul, dar și din afara ultimelor douăsprezece ore, un amalgam obscur de ploaie, peisaje, amintiri, fertilităţi, feminităţi, care îşi aveau toate originea, poate, în acea piatră umedă pe care o contemplase dimineaţă, piatra de pe mormîntul mamei necunoscute sau în statuia de bronz patinat a înţeleptului, căreia Dan îi aruncase o privire amuzată cînd, cu o zi înainte, trecuse pe lîngă ea în Dorchester.

În ipostaza implacabilei persoane întîi la prezent, nu am mai avut aceleaşi trăiri, pentru că o feminitate mult mai prozaică apăru brusc și bătu încet în geamul portierei. Iar Phoebe aduse cu ea o realitate mai prozaică. Era foarte improbabil ca Jane să accepte şi astfel voi fi scutit de minciunile convenţionale.

Totuşi, după ce am adus-o acasă pe Phoebe cu toate cumpărăturile, m-am dus direct la telefon să o sun pe Roz la birou. Ştiam că lucrează la filiala BBC din Kensington House. Am avut noroc. Au găsit-o; şi da, putea să vorbească. Cum a fost weekendul? I-am povestit pe scurt, apoi am trecut la probleme de fond.

— Roz, tocmai am condus-o pe mama ta la gară şi cred că era într-o stare oarecum de şoc. Trebuie să plec în Egipt cîteva zile, în legătură cu scenariul. I-am propus cam pripit să vină cu mine într-o croazieră de o săptămînă pe Nil. Ea tocmai îmi spusese că legătura pe care a avut-o se terminase. Am rămas cu sentimentul că n-ar fi trebuit să-i fac o asemenea propunere imorală, deşi am încercat să o fac să înţeleagă că nu era vorba de aşa ceva.

Îmi fusese teamă de o ezitare sau de o altă reacţie contrariată. Reacţia ei a fost spontană şi veselă.

— Formidabil! De ce refuză?

— Am rugat-o să discute cu tine, de asta te sun. Se simte, social, o leproasă cînd e vorba să facă o călătorie cu cineva.

— Vai ce *idioată* e.

— Şi problema cheltuielilor.

— Nici vorbă de sărăcie, nici acum, nici mai tîrziu.

— Atunci, gura lumii.

— Asta o ştiu. Toţi nenorociţii ăia de la Oxford.

— Şi bănuiesc că-şi face griji şi cu Paul.

— E moment să nu-l mai ia atîta în seamă. Oricum, mă descurc eu cu el.

— Roz, eu nu vreau să o silesc. Dar nu pot să nu mă gîndesc că-i va face bine. Poate îi trebuie un brînci.

— Nici o grijă. Capătă ea unul straşnic. Părerea mea e că eşti minunat. E exact ce-i trebuie.

— Poate aştepţi să aducă ea vorba. Nu vreau să aibă senzaţia... înţelegi.

— Sigur că da.

— Durează zece zile, cel mult două săptămîni. Se poate opri la sora ta în Florenţa la întoarcere.

O clipă nu spuse nimic.

— Naşul care face minuni.

— Şi se simte vinovat.

— Dacă ea nu merge, mă ofer eu în loc.

— Nu-mi strică un ajutor calificat.

— Chiar îţi trebuie o pisăloagă bătrînă ca Jane? Eu o să-ţi fiu mai de folos.

Au urmat vreo două replici pe acelaşi ton de tachinărie perfidă, apoi am trecut la detaliile călătoriei; şi, înainte de a încheia, hotărîrea fusese luată, va merge... dacă va fi nevoie, sub ameninţarea revolverului.

Ştiam că, implicînd-o pe Roz, riscam puţin, deoarece o putea face pe Jane să mărturisească lucruri pe care fiica ei nu le ştia, învăluind refuzul într-o încărcătură emoţională. Viaţa ei fusese prea solid fundamentată pe greşeli originare şi hotărîri greşite, ca încercarea cuiva de a îndrepta situaţia să nu fie văzută ca o ameninţare. Eu rămăsesem (indiferent de faptul că, pe faţă, mi se atribuia o relativă nevinovăţie) cauza aparentă a unui accident cu consecinţe în timp... ca o greşeală pe o hartă, scuzabilă în măsura în care era doar rezultatul ignoranţei cartografului, dar condamnabilă în virtutea consecinţelor nefaste. Asemenea greşeli pot căpăta dimensiuni speciale în spaţiul mental al subconştientului şi probabil că asta o tulbura pe Jane cel mai mult. Venind, însemna să se prefacă. Dar astfel putea să evite să-i spună adevărul lui Roz şi, prin comparaţie, celelalte argumente împotriva plecării nu mai păreau la fel de întemeiate.

Între timp, m-am refugiat în scenariul despre Kitchener, am luat de la început tot ce scrisesem pînă atunci; am eliminat o scenă din prima versiune şi am rescris-o, am găsit o posibilitate de a folosi un *flashback* în interiorul unui alt *flashback* şi poate încă unul în interiorul acestuia; un artificiu după modelul cutiilor chinezeşti, dar cu variante. Apoi am făcut efortul de a găsi o soluţie ca să reduc Curzon şi India, şapte ani, în douăzeci de minute de proiecţie. Opt ore mai tîrziu, către miezul nopţii, nu rezolvasem problema, dar începusem să ştiu încotro să-mi concentrez energia. În India, prin dublul joc al înfruntărilor, Curzon şi Kitchener au fost ca o pereche de rinoceri, două ambiţii monomaniace, doi coloşi. Nu era complicat să dramatizezi ciocnirea coarnelor care a avut loc în India, ci să redai infernalul sistem de sfori ce-i manevra pe cei doi de acasă. În orice caz, cînd am ajuns în pat, aveam impresia că am găsit o soluţie şi pentru asta. Din cînd în cînd, mă întrebam ce se întîmpla la Londra în apartamentul

lui Roz şi stăteam cu urechile ciulite la telefon. De fapt nu speram să fi reuşit, ştiind că propria combinaţie de tertipuri şi atacuri directe eşuase şi faptul că Jane nu era persoana care să se lase dusă, cu atît mai puţin de propria ei fiică.

Înainte de a mă fi văzut cu acest mister rezolvat, se ivi un altul. Telefonul a sunat, dar la şapte dimineaţa, era marţi. Eu dormeam, dar Phoebe a răspuns şi m-a trezit. Era Jenny. A doua „contribuţie" sosise la Londra în urmă cu trei sau patru zile; şi fusese discutată. Acum era în cabana de la Bel-Air şi se pregătea de culcare. Ca şi Roz, voia să ştie cum fusese weekend-ul, cum mă simţeam după ce mă întorsesem de la Thorncombe, cît era ceasul, vremea... aşa cum repede mi-am dat seama, de fapt voia altceva. La un moment dat, a tăcut.

— S-a întîmplat ceva?

— Da.

Pauză.

— Jenny?

— Dacă nu răspundeai, luam avionul spre casă.

— Ce e, pentru numele lui Dumnezeu?

— Nu ştiu cum să-ţi spun.

— S-a întîmplat ceva la studiouri?

— Nu, nu e vorba despre film.

— Trebuie să-mi spui.

— Am scris ceva.

M-am destins, chiar am zîmbit în sinea mea.

— Credeam că cel puţin e vorba de vreo orgie la Malibu.

— Dumnezeule, ce-ţi veni să spui asta?

— Haide. Tu ştii să scrii. Îmi place să-ţi citesc scrisorile. Nu mă deranjează dacă mă iei mai tare.

— Nu e vorba de tine acum. Nu e adevărat, Dan. Să nu crezi nici un cuvînt.

— Despre ce e vorba?

— Am pus-o astăzi la poştă. Am scris-o în timpul weekendului. Apoi spuse aproape violent: Promite că n-o să crezi nimic.

Dan privi stingherit spre uşa bucătăriei. Nu era închisă complet şi radioul, pe care Phoebe îl avea deschis de obicei, nu mergea.

— Eu cred tot ce scrii.

Din nou tăcu.

— Tu nu ştii. Şi nu rîde de mine.

— Atunci nu cred nici un cuvînt.

— Te rog s-o arzi fără să o deschizi. Nu i-am răspuns. Sînt pe ciclu. Am fost puţin nebună. Am încercat să mă conving că nu am nevoie de tine.

— S-a întîmplat ceva la studio?

— Te rog, promite-mi că o arzi. Fără să o deschizi.

În final, vocea, tăcerile constante, schimbările de ton m-au făcut să fiu mai atent.

— Jenny, ai fumat?

— Sînt atît de nenorocită.
— Nu ajută.
— Ştiu, spuse. Nu e decît fantezie. Am inventat totul.
— Mildred e cu tine?
— Nu de Mildred am nevoie. De tine am nevoie.
— Credeam că ne-am înţeles.
Voiam să spun ceva despre fumat, dar m-a întrerupt.
— Promite-mi că o arzi. Jur că nu e adevărat ce am scris.
— Atunci nu-i nimic grav.
— Am fost atît de întoarsă pe dos azi. Nu am putut să mă mai gîndesc la nimic altceva. Îmi tot uitam replicile. De nu aş fi trimis-o.
— Trebuie să te calmezi.
O pauză mai lungă. Apoi o voce forţată, mai stăpînită.
— E frumos acolo în casa ta cenuşie din vest?
— Azi-dimineaţă am văzut primele primule. Aş fi vrut să fii aici.
— Du-te naibii.
— De ce vorbeşti aşa?
— Celebra ta imaginaţie te-a trădat de data asta. Nu-ţi dai seama că primulele par a fi o altă planetă.
— Da, par.
— Dan, m-am săturat de tot rahatul ăsta.
Foarte rar se întîmpla să folosească un asemenea limbaj.
— Aş vrea să cobori la Mildred.
— Nu am nimic. Apoi adăugă: Mi-e ruşine, atît.
— Nu mai lua lucrurile chiar aşa de în serios. Pe mine şi mai puţin.
— Acum ai vocea aia a ta îngrozitoare, de calmat „marea divă".
— E exact ceea ce încerc să fac.
De această dată, tăcerea a fost atît de lungă, încît, în cele din urmă, i-am pronunţat din nou numele.
— Încercam să mă consider eliberată. Grozav. Trebuie să mă crezi.
— Ai putea să-mi traduci ce-ai spus?
— De ce oare trebuie să mă mint întruna?
— Asta nu e valabil numai pentru tine şi sexul tău.
— Eşti sigur că nu te afli pe lună?
— De ce spui asta?
Din nou tăcere. Apoi vocea sună aproape normal.
— Spune-mi ceva despre vreun obiect la care te uiţi, unde te afli. Orice. Am ezitat. Te rog.
— Mă aflu la mică distanţă de un desen în acuarelă îngrozitor de prost înfăţişînd biserica tatălui meu şi satul. De cineva care se numeşte Eliza Galt. Datat 1864. Cred că e o adaptare a unei tipărituri bisericeşti. Are o inscripţie scrisă ca un fel de curcubeu negru peste cer: *Domnul vede peste tot.*
— Groaznic.
— Eliza a mai adăugat sub *s* un punct pe cer aşa că *peste* este *peşte. Domnul vede peşte tot.* Pentru asta am cumpărat-o.
— Credeam că nu-ţi plac kitschurile.
— Nu cînd mă înduioşează.

— Adică mă pui la punct.
— Nu fi atît de sensibilă.
— Ai exact tonul de care mi-era teamă.
— Sînt aici numai de treizeci și șase de ore, timp în care m-am întrebat de sute de ori: oare lui Jenny o să-i placă aici?
— Am scris-o pentru că de fapt nu te cunosc. Îmi închipui numai că te cunosc.
— Ești sigură că nu e din cauză că nu întotdeauna te cunoști pe tine?
— E și asta. Spuse apoi cu o voce mai liniștită: Promite să arzi scrisoarea cînd vine.
— Bine.
— Scrisul meu e ordonat, cursiv.
— Țin minte.
— Jură.
— Jur.
— Cu mîna pe inimă.
— Cu mîna ta, inima mea e acolo, lîngă tine. Tăcere. Trebuie să dormi.
— Tu ce faci astăzi?
— Lucrez la scenariu. Și mă gîndesc la tine, cum dormi acolo, departe.
Urmă ultima din multele tăceri care punctaseră convorbirea.
— Culege-mi o primulă. Te iubesc.

Telefonul s-a închis înainte ca Dan să poată răspunde. Se gîndea să sune înapoi în California, să o roage pe Mildred să urce să vadă dacă Jenny e bine; a hotărît totuși că Jenny putea să o cheme și singură dacă avea nevoie de un umăr pe care să plîngă; și că era mai bine să facă o comandă mai tîrziu cînd ea se va trezi și cînd, în Anglia, pentru el, va fi după-amiază. Asta și făcu.

O dublă neșansă. Cînd auzise vocea lui Jenny, avea pe conștiință Egiptul și pe Jane, dar acum trebuia să aștepte să se liniștească și apoi să facă mărturisiri, deși încă nu era neapărat necesar, deși hotărîse că e mai înțelept să-i spună ceva, poate chiar să pretindă că-i cere sfatul. Bineînțeles, ea făcuse imposibil acest mod destul de dubios prin care el voia să-și elibereze conștiința. Nu o auzea pentru prima oară plîngîndu-se. Avusese o zi de lucru proastă, amărăciuni, lacrimi... Nici o surpriză pentru el care știa, poate mai bine decît ea, măsura în care actrițele trăiau pe seama propriilor nervi; și cît era de greșit să crezi că nu făceau decît să se folosească de o depresie premenstruală pentru a juca rolul Evei obișnuite, ca apoi să revină repede la rolul scenic. Din nefericire, telefonul scosese în evidență tot ce era artificial în legătura lor. Ca întotdeauna, Thorncombe îl făcuse să se retragă în trecut, tărîmul pierdut, cealaltă lume a sa și nu era nevoie de glasul ei ca să-și amintească de noua dimensiune a distanței dintre ei; aproape distanța dintre faptul imaginat și cel real.

Nu era cinstit nici față de Jenny, nici față de el însuși, deoarece, cînd vorbiseră, simțise nevoia de a o proteja și nu mințise, exagerase doar puțin spunîndu-i de cîte ori se gîndise la ea de cînd se întorsese la fermă. Îl incita ideea de a o avea acolo, știind, în același timp, că

acest lucru nu era posibil decît temporar. Viitorul aici, împreună cu ea, era de neconceput, știa cît ar fi fost de nefericită dacă și-ar fi abandonat cariera pentru acest „nicăieri". În ciuda acestui fapt, visa ca un adolescent situații datorate vreunei miraculoase schimbări de temperament care ar fi făcut-o să accepte cu bucurie o astfel de viață. Fizic, îi simțea lipsa : grația naturală, prezența, vocea, felul în care se mișca în preajma lui, cît și trupul ei gol.

De mult timp se simțea dezamăgit în ideea că actorii, fiind fotografiați tot timpul, trebuie axiomatic să fie dublați de personalități mai interesante, mai profunde decît restul lumii ; pe cînd, dincolo de scenă sau de ecran, toate dovezile, publice sau particulare, demonstrau opusul. Se întreba acum dacă nu rămăsese în continuare cumva o victimă a acestei păreri ; păcălit de inteligența lui Jenny, uitase cît era de atrăgătoare după standardele masculine mai obișnuite. Și dacă ar fi reacționat mai normal, ar fi apreciat-o ca pe o personalitate mult mai puțin interesantă. El era cel care cucerise o prințesă, pentru a se surprinde cucerit la rîndul lui de titlul ei și de tot ceea ce ține de acesta ; fireturi de mătase, bineînțeles, însă era o situație fundamental absurdă. Dintr-un anume motiv, convorbirea intercontinentală de la Thorncombe fusese mai stranie decît cele de la Londra. Era un soi de extravaganță, o nebunie, ca în comediile Restaurației, o manieră artificială de a ignora realitatea obișnuită... lire și dolari cheltuiți aiurea pe o tehnologie complexă doar pentru a stabili faptul că aveau nevoie unul de celălalt. Nu părea să aibă nici măcar o vagă legătură cu senzația pe care Dan o avusese în timpul plimbării de dimineață împreună cu Paul ; sau de micul incident de mai tîrziu din acea zi : faptul foarte mărunt că Jane a preferat să călătorească cu clasa a doua.

Gata bărbierit, îmbrăcat, Dan se opri o clipă în fața ferestrei dormitorului, privind spre livadă ; cu o ironie amară, se gîndi iar la Midas. Uneori, a avea totul este mai aproape de a nu avea nimic, mai aproape decît și-o pot imagina vreodată cei lipsiți de succese.

A coborît la micul dejun. Mai era înnorat, dar ploaia se oprise în cursul nopții, iar vîntul nu mai bătea. După ce a ascultat pălăvrăgeala lui Phoebe o jumătate de oră, i-a povestit de Jane și de Paul și de celelalte două fiice ale ei, parțial ca să ascundă faptul că nu avea de gînd să-i spună cu cine vorbise la telefon. Phoebe îi asculta aprobatoare, nu știa dacă din simpatie sinceră față de Jane și fiul ei sau pentru că avea senzația că el se străduia să-și întemeieze un fel de familie, în afară de Carol. A ieșit să facă cîțiva pași prin grădină, unde lucra Ben, pentru a fi pus la curent cu ce se mai întîmplase cît timp lipsise, un ritual care nu avusese loc din cauza timpului și a vizitatorilor.

Mergea încet de-a lungul potecilor, în spatele bătrînului, ascultîndu-i comentariile, varza de primăvară era bună, prazul nu-i făcea necazuri, rădăcinile de țelină (una din preferințele exotice ale lui Dan, pe care Ben avea rețineri să o cultive și Phoebe să o gătească) creștea destul de bine... Iar legumele din sezonul viitor, ceapa franțuzească scotea capul verde din pămîntul roșu, fasolea cu bob mare apăruse. Subiectul

erau cartofii de sămînţă, pe care Ben urma să-i aducă: discuția obişnuită pe tema alegerii între calitate şi cantitate, care se termina inevitabil în acelaşi fel. Ben cultiva King Edward mari şi sănătoşi, iar Dan îşi făcea şi el cheful de a-şi epata prietenii din Londra cu soiuri mai speciale, pentru care i se acordau două brazde.

De aici au început să discute despre defectele plantatorilor de legume din America, o poveste jalnică pe care Ben nu se sătura s-o asculte; în mintea lui persista, probabil atavic, imaginea pe care ţăranul secolului al XIX-lea o avusese despre Statele Unite – o ţară a celor binecuvîntaţi, unde toate creşteau mai mari şi mai bune; lui Ben îi făcea o deosebită plăcere să-l audă pe Dan demonstrînd că el şi strămoşii lui au fost mai înţelepţi, întrucît au stat la locul lor. Au declarat soiurile de mere Cox și Blenheim pierdute, spune Dan; şi Ben dă din cap neîncrezător. Nu-și poate imagina o ţară în care toţi oamenii nu se ocupă de grădină într-un fel sau altul, nici măcar nu-i înţelege rostul (mă tem că Dan arareori a fost văzut cu hîrleţul în mînă).

Se apleacă asupra unui rînd cu anghinare, o altă fantezie importată de Dan, cu frunzele verzi-cenușii aproape mari. Nici Ben, nici Phoebe nu au de gînd să-i mănînce mugurii, dar bătrînul, aplecîndu-se, ciufuleşte frunzele celei mai arătoase plante cu o toleranţă indulgentă faţă de această plantă străină. Ca toţi grădinarii, admiră plantele timpurii, pe cele care anunţă primăvara înainte de sfîrşitul iernii. Dan are și el sentimentul plăcut al schimbării anotimpului, al trezirii la viaţă. Se gîndeşte iar la Jenny, artificii, telefoane din California. Da, realitatea locuiește aici.

După o oră, pe cînd se afla în nonrealitatea camerei de lucru, sună telefonul. Era Roz, o condusese pe mama ei la Oxford; spunea că i-a întors planurile pe dos. În cele din urmă, ajunseseră la două argumente contradictorii: o chestiune de principiu socialist, refuzul să călătorească la clasa întîi şi sentimentul că nu prea era *comme il faut* – ce-ar spune Nell. Această obiecţie a fost rezolvată de Roz în stilul ei obişnuit, dînd imediat un telefon la Compton. Nell, cel puţin în versiunea lui Roz, făcuse haz de scrupulele lui Jane; ar fi vrut să o invite şi pe ea cineva să se lăfăie la soare, ideea era nemaipomenită, exact ce-i trebuia lui Jane... deşi Jane, se pare, tot nu era prea convinsă.

— Tot vorbea de complacerea în propriile slăbiciuni. M-am şi supărat pe ea, atît era de caraghioasă. I-am spus că ăsta nu era socialism, că era o babă retrogradă fără imaginaţie.

— Şi pînă la urmă?

— A recunoscut că o tentează. Cred că ajunge ea la sentimente mai bune. Devine catîr cînd toată lumea îi spune ce să facă. Aşa era cînd ai cunoscut-o?

— Cam ca fiica ei cea mare, dacă mă gîndesc bine.

— Hei, nu-i cinstit. Eu mă las influenţată. În orice caz, o să te sune cînd ajunge acasă.

În final, Roz i-a mulţumit din nou pentru invitaţie.

Dan telefonă apoi la biroul din Londra al lui Malevich, să fie sigur că lucrurile se pot aranja uşor şi repede, aşa cum pretinsese producătorul.

Da, se putea, cel puţin pentru vize şi pentru călătorie. Secretara cu care vorbise urma să se ocupe de croaziera de pe Nil şi apoi să sune din nou, ceea ce şi făcu după douăzeci de minute. De joi într-o săptămînă se pleca de la Luxor şi ea rezervase două cabine de o persoană. Puteau fi contramandate, pentru că nu toate locurile erau vîndute.

Dan se întoarse la lucru. Scenele indiene începeau să se contureze, să se hrănească una din alta. Brusc o pagină de dialog prinse viaţă, era bună de interpretat. Mîncă sandvişurile pe care i le aduse Phoebe şi apoi îşi acordă o pauză. Puse un disc de Mozart, simfonia în sol minor, se aşeză să fumeze şi privi afară pe fereastră. Începuse din nou să plouă. Se apropie de fereastră şi privi în jos la pîraiele de apă de pe aleea dinspre casă, la pîlcul de ghiocei din jurul unor borne din piatră, de o parte şi de cealaltă a aleii din faţa uşii principale. Era înconjurat de muzică; brusc, simţi un val de fericire, bogăţie, fecunditate, ca şi cum ar fi luat-o înaintea anotimpului, transportat cu două luni în viitor, în plină primăvară. Sămînţa se umfla, crăpătura din uşă se lărgea cu un centimetru; deşi el simţea totuşi că de fapt era un optimism nejustificat, egoism. Poate că totul venea de la lucrurile simple din copilăria sa. El avea nevoie de complexitate, de promisiuni multiple, drumuri ramificîndu-se la nesfîrşit şi, în acest moment, simţea că le are. Aşa cum muzica verde-aurie avea intervalele sale de umbră, dincolo de echilibrul şi fluiditatea desfăşurării sale, tot astfel exista o notă de tristeţe în fericirea lui Dan. Era o fiinţă solitară şi asta îl făcea fericit în sufletul lui, rămînînd totuşi un invalid fără şanse de recuperare.

Dan se gîndise adesea, pe cînd lucra la Kitchener – nu numai atunci cînd citise despre viaţa bătrînului, dar şi atunci cînd cercetase toate celelalte vieţi împletite cu a lui – că trăsăturile comune acestora, tipic britanice, erau obsesia patriotismului, sentimentul datoriei, ideea destinului naţional, sacrificarea înclinaţiilor temperamentale (nu şi a ambiţiei personale, bineînţeles) pe altarul unui sistem extern, unui scop cvasi-mitic. Toate acestea, lui personal îi erau total străine, deşi se considera el însuşi un creator de mituri de acest gen. Imperiul a fost o boală groaznică... *Aut Caesar, aut nullus*; nu avusese nimic din spiritul englezesc. Întregul secol al XIX-lea a fost o boală, o amăgire denumită Britania. Adevărata Anglie însemna libertatea de a fi tu însuţi, să pluteşti ca un spor, să nu te legi de nimic, decît în mod trecător, o libertate plutitoare. Puţini aveau marele noroc, ca Dan, de a putea trăi această libertate în termeni aproape concreţi; să trăiască unde vor şi cum le place... de aici dezvoltarea trăsăturii profund britanice, concentrarea asupra lumii interioare a eului, din spatele unei măşti rigide care-l apăra. Acest englezism era şi în retrospectivă imanent, cînd era vorba de britanicii arhetipali, roşu-alb-albastru, aşa cum era Kitchener. Imaginea lui putea fi personificarea patriotismului britanic şi al imperiului, dar sufletul lui era întortocheat, contorsionat şi cu mult mai tiranizat de mitul personal decît de cel public pe care aparent îl clădea.

A nu fi conformist... indiferent cu ce preţ, a nu fi conformist; era greşeala soluţiei lui Jane, o greşeală nu atît politică, ci mai curînd obscură, biologică.

Începuse ultimul acord al simfoniei pe care Dan încetase să o mai asculte, decît, poate, inconştient... pe ea şi orice altceva. Auzi glasul lui Phoebe; din nou telefonul. Se uită la ceas crezînd că ar putea fi convorbirea cu California pe care o ceruse, deşi mai era o oră pînă atunci. Cînd îl văzu, Phoebe spuse că era doamna Mallory. Ajuns jos, ezită, respiră adînc, apoi vorbi.

— Bună, Jane. Ai ajuns cu bine acasă?

— Da, mulţumesc, Dan. Urmă o uşoară ezitare. Cred că Roz a vorbit cu tine.

— Da, spune că sîntem trei contra unu.

— Mă simt victima unor uneltiri.

— Beneficiara. Vii?

— Numai dacă eşti sigur că eşti în stare să suporţi.

— Altfel nu aş fi propus.

— Eşti sigur?

— E o experienţă minunată. Ştiu că o să-ţi placă.

— Atunci mi-ar plăcea să vin. Dacă mă iei.

— Acum simt că am obţinut iertarea.

Un moment, ea nu spuse nimic, dar el aşteptă.

— Să zicem, simbolic.

Apoi, foarte alert, îi spuse de croaziera care pornea de la Luxor şi că ar vrea să ajungă, peste exact o săptămînă, la Cairo. Jane bătu puţin în retragere, ca şi cum o călătorie atît de lungă trebuia pregătită cu scrupulozitate victoriană. O asigură că se făcuseră toate rezervările, că excursiile nu erau protocolare, că nu avea nevoie de haine de gală. Dacă venea şi ea luni la Londra, se puteau ocupa de vize. Se aştepta ca ea să mai aibă rezerve cu privire la preţ, dar în mod curios nu întrebă nimic despre asta... sau probabil se interesase la vreo agenţie locală de turism şi decisese că poate să şi-o permită.

— Să-mi spui cui trebuie să-i plătesc.

— Luni putem aranja. Probabil că nu o să ştie, totul se face prin cont. Nici o grijă.

— Vreau să plătesc partea mea.

— Bineînţeles. Plătim nemţeşte. Aşa e în industria filmului. Întotdeauna plăteşti mai tîrziu. La propriu şi la figurat.

Simţi că, la capătul firului, Jane nu era încîntată, nu i se permitea să plătească pe loc pentru gestul ei nebunesc. Totuşi, în cele din urmă, a reacţionat cu inocenţă.

— Mă simt ca un copil căruia i se oferă o bucurie neaşteptată. Nici nu sînt în stare să cred că este adevărat.

— Ce o să te faci cu toţi faraonii ăia plicticoşi? S-ar putea să nu te amuze.

— Trebuie să iau un ghid să mă instruiesc.

Dan îi spuse să nu cumpere un ghid, încă îl mai avea la Londra pe cel de data trecută. Au mai vorbit un minut în legătură cu pregătirile.

Apoi îi mai mulţumi o dată pentru ospitalitatea zilei de la Thorncombe şi închise.

Dan merse în salon şi-şi turnă un whisky mic. Zarurile erau aruncate şi curînd va trebui să-i spună lui Jenny, dar mai întîi să se hotărască ce să-i spună. Nu era obligatoriu să-i spună chiar acum. Dan avea experienţă cînd se punea problema amăgirii unei femei. Cu cît trece timpul, explicaţiile devin tot mai complicate. Cu ochii la portretul episcopului, exersa ce avea să spună.

Comanda telefonică veni la ora fixată, mai devreme decît ar fi dorit. Jenny se sculase de puţin timp şi era fericită, fusese o surpriză.

— Îmi pare rău pentru aseară. Nu mai fac.

— Aruncă porcăria aia de ţigară la gunoi.

— Bine, promit.

— De unde o ai?

— De la cineva de la studiouri.

Ştia că minte, n-ar fi putut să spună de unde, dar mai ştia că, în alte împrejurări, ar fi insistat să afle mai mult despre acel „cineva".

— Cum te simţi?

— Bine. O să depăşesc momentul. Acum că m-ai sunat. Adăugă: Poate mai bine citeşti ce ţi-am scris. Să descoperi cît sînt de groaznică.

Dan simţi uşurarea jucătorului de şah căruia i se indică cel puţin viitoarea mişcare.

— Asta o să descoperi şi tu despre mine imediat.

— De ce?

— Vreau să-ţi spun ceva, Jenny. Intenţionam să-ţi spun aseară, dar nu prea era momentul potrivit. Plec în Egipt săptămînă viitoare, pentru cîteva zile. Mă întorc înainte să vii tu.

— Dan. Nu pot să cred.

— Am o nevoie disperată de idei noi.

— Dar credeam că ai spus...

— A trebuit să mă răzgîndesc. Acum scenariul arată ca un curs intensiv de istorie. Trebuie să-i adaug un pic de atmosferă.

— Nu poţi amîna?

— Aş vrea să pot.

— Nu am încredere în tine, cu toate dansatoarele alea din buric cu ochi migdalaţi.

— Cred că iau o însoţitoare. Dacă asta te consolează.

— Fiica ta?

— Mătuşa ei. Marea problemă a familiei la ora asta.

A urmat o tăcere scurtă; apoi neîncredere.

— Sora fostei tale...

— Nimeni nu mai ştie cum s-o ajute. Toată lumea e la capătul puterilor. A devenit foarte retrasă şi deprimată. Eu am propus, aşa, din senin, Dumnezeu ştie de ce. Cînd a fost aici. Fapta mea bună pe ziua aceea, nu ştiu.

A lăsat-o fără replică. Dan aşteptă. Apoi vocea îi reveni, prudentă, serioasă, sunînd bizar de aproape.

— Credeam că nu mai sînteţi în relaţii bune.

— Acum am ajuns la pace şi iertare.
— Şi a spus da?
— Încercăm cu toţii s-o convingem.
— Şi fosta ta soţie e de acord?
— Jenny, vorbim despre o femeie destul de distrusă, care nu mai e tînără. Dacă ai cunoaşte-o, ţi-ar plăcea şi ţi-ar fi milă de ea. Zău că e din pură caritate şi... ei bine, mai e ceva.
— Ce?
— Caroline. Această veche *vendetta* dintre noi a necăjit-o foarte tare. Vreau să-i arăt ce tip cumsecade e tatăl ei în fond. Luînd în considerare toate celelalte păcate.
— Adică eu.
— Printre altele.
— Cu nebunia *ei* cum mai merge?
— Cred că asta a făcut-o să plece la Paris în weekend. Încă nu s-a vindecat.
— De ce nu am şi eu un iubit de modă veche, care se poartă frumos, aşa ca el. Schimbă subiectul, înainte ca Dan să poată răspunde. Îţi place?
— Sînt nebun după ea. Tocmai de asta-ţi şi spun.
— Fii serios.
— Mi-a plăcut întotdeauna ca om. Pe vremea cînd am cunoscut-o bine. Asta-i tot.
— Atunci nu e din pură caritate.
— Ţi-ar fi simpatică. Şi ai compătimi-o.
— De cînd e lumea, aşa spun bărbaţii ipocriţi.
— Totuşi ăsta e adevărul. În cazul ăsta.
— Eu cel puţin nu te înşel decît pe hîrtie. Nu eşti tu chiar domnul Knightley.
— Nici nu am avut această ambiţie.
— Nici nu încerci.
— Nici tu nu eşti Emma.
— Faci clăbuci.
— Adică?
— Te speli pe mîini. El tăcu. Cred că eşti un ticălos, nici măcar nu m-ai prevenit.
— Am vrut aseară. Nici nu-i măcar sigur.
— Dacă ţi-aş putea vedea chipul. Apoi spuse: Dumnezeule, bate şoferul. Stai puţin.
Se întoarse după cîteva momente.
— Dan.
— Ai întîrziat.
— Nu, dar trebuie să plec. Nu sînt îmbrăcată. Mă suni mîine seară?
— Da, sigur.
— Eşti nemaipomenit. Acum pot să mă duc să mă spînzur.
— Acum vorbeşte California. Nu tu.
— Ar face dumneaei bine să fie la fel de scrupuloasă şi cînd e vorba de relaţiile dintre oameni, aşa cum mi-ai descris-o.

— Mi-a atras atenţia. Am asigurat-o că eşti prea inteligentă ca să nu ai încredere în mine.

— Spune-i că totul sună mai corect fără „nu".

— Mai e şi o doamnă foarte de stînga. Nu are timp de haimanale capitaliste ca mine.

— Decît atunci cînd o inviţi în Egipt.

— Bănuiesc că vrea să mă convertească. În caz că vine. Spuse apoi: Aş fi vrut să fii tu.

— Ce să fiu?

— Cu mine. Şi aici, acum.

— Sînt. Prin poştă. Acum îmi pare bine că am făcut ce am făcut.

— Mîine?

— Numai pentru că nu am cu cine să vorbesc.

— Bineînţeles.

— Să nu crezi că am de gînd să-mi iau la revedere. Mai stau la telefon doar ca să mă asigur că o să te coste mulţi bani.

— Am bănuit.

— Ce vîrstă are?

— Aproape cincizeci. Dacă te interesează, are şi varice.

— Nu mă interesează.

— Atunci?

Urmă o tăcere, apoi o voce „mică"; un ton ciudat, plat, pe care-l folosise cu succes în vreo două scene de film.

— Dispar.

— Jenny.

— Dispar, de-adevăratelea.

Urmă încă o tăcere, apoi receptorul se lăsă în furcă. Dan rămase cu ochii aţintiţi asupra acuarelei cu *Domnul vede peste tot* cu senzaţia că nu vede chiar tot şi că mai mult ca sigur nu văzuse măiestria lui în mînuirea jumătăţilor de adevăr. Şi totuşi vocea jignită a lui Jenny, un ton nesigur ce nu-i era caracteristic, îl impresionase ajutîndu-l să restabilească echilibrul pe care îl pierduse la primul telefon. Teama, singurătatea, simplitatea, căldura... Ceva care rămîne după ce dispar răsfăţul şi artificialul; prevedea ziua cînd ea o va întîlni pe Jane şi el va fi iertat.

Rămăsese în picioare lîngă telefon, uitîndu-se acum prin deschizătura uşii care dădea în salon, unde o suliţă de lumină străpungea fereastra dinspre vest, oprindu-se pe rogojina de trestie ce acoperea podeaua. Un perete alb, în spate, strălucea ca într-un interior de Vermeer. Dan se duse şi deschise uşa de la intrare, rămînînd în dreptul ei. Cerul se lumină înspre sud şi vest, iar soarele de iarnă în amurg reuşise să străpungă norii pentru prima oară de cînd se întorsese. Mănunchiuri răsucite de vapori cenuşii se conturau, pluteau în dreptul fîşiei de cer limpede, gălbui. Tot ce se afla în vîlceaua ce i se întindea în faţă era învelit în auriu-deschis, grădina udă, pajiştile, picăturile care luceau pe ramuri. Spre sud, pe deasupra Canalului Mînecii, se întindea masa prelungă, moale, a unui nor de ploaie, ondulat la un

capăt ca un penaj lung de treizeci de kilometri, muiat în nuanţe extravagante şi evanescente de cenuşiu. Toţi norii din direcţia aceea purtau, în rotunjimi şi falduri, culori delicate violacee şi de ametist.

O coţofană pălăvrăgea undeva departe în vîlcea şi deasupra capului trecea o pereche de corbi furioşi şi scandalagii. Dan coborî pe caldarîmul umed al aleii, pînă într-un loc din care putea privi acoperişul casei. Un uliu se rotea sus deasupra pădurii de fagi; lumina blîndă proiectată prin deschizătura de cer din vest, ca un far delicat, impregnase cafeniul blînd şi albul de sub aripile întinse ale păsării. Ţipa, maiestuos, apoteotic, de aur, profilîndu-se pe cerul întunecat. Urmărindu-i zborul pînă cînd dispăru, Dan îşi aminti de Tsankawi. Toate lumile sale încă nescrise: trecutul său viitor, viitorul său trecut.

A treia contribuție

Scrisă la furie.

După ce ai plecat tu, Puță s-a schimbat. Aproape că m-a convins că mă compătimea cînd a aflat a doua zi. În seara respectivă, dădea o petrecere, dacă nu aveam nimic de făcut – mi-a dat de înţeles că o să fie multă lume și nu o să-mi facă curte. Nu m-am dus, nu aveam nici un chef. Pe platou şi între filmări s-a comportat mai normal, chiar şi Bill a remarcat. Într-una din zilele trecute spunea că ar fi grozav să lucrăm din nou împreună. Poate că a fost doar o altă tentativă de agăţare, dar, parțial, se voia luată ca atare.

Cred că ar fi mai bine ca de acum înainte să mă refer la el folosind numele lui adevărat, dacă ţi-l mai aminteşti, Steve.

Sînt multe lucruri pe care le-am detestat la el, dar există și ceva pentru care l-am invidiat, probabil un oarecare americanism. Un fel de dezinvoltură, o nonşalanţă, modul în care nu se lasă pus la pămînt. Chiar şi modul său de a nu lua nici actoria prea în serios (dincolo de toată vorbăria). Viața e frumoasă, el e mai tot timpul fericit, are femeile lui, are Porsche-ul lui, tenisul lui şi trupul lui. Sinceră să fiu, asta mă relaxează uneori, dar în egală măsură mă și enervează. Asta este un lucru pe care tu nu l-ai priceput la bieții de noi, turma nefericită de pe platourile de filmare, cum de reușim să ne înțelegem atît de bine în spațiul dintre ceea ce interpretăm și ceea ce sîntem în realitate. Pentru că nimeni în afară de noi nu ştie ce înseamnă să te afli în faţa camerei.

Lucrurile au început înainte de plecarea ta. Nu am spus nimic, pentru că am început să-mi dau seama că eu îl înțelegeam mai bine decît tine (în ciuda ipocriziei tale murdare – mai multe despre asta imediat) şi ştiam că nu-ţi face plăcere, în general, ca alţii să înțeleagă lucrurile mai bine decît tine. Adevărul este că ne împăcăm din ce în ce mai bine de cînd ai dezertat tu. El nu mai încearcă cu tot dinadinsul să facă pe deşteptul, în schimb face eforturi să fie natural. Am păstrat distanţa care-mi place să existe între eul meu şi rol. Acesta e un avantaj şi nicidecum nu ne încurcă.

Bănuiam că are o combinație nouă. Patru zile după ce-ai plecat, ne-am pomenit cu fata pe platou. Da, nici pe ea nu am menţionat-o pînă acum. El ne-a prezentat una celeilalte. Tatăl ei e un factotum în materie de legislaţie şi tranzacţii, în construcţii de locuinţe, terenuri,

corporaţii. Are birouri în San Francisco şi New York. O cheamă Katherine. Kate. Sexy, distantă, dar politicoasă. Fusese vara trecută în Anglia şi am discutat despre asta. Steve mi-a propus să merg cu ei la ultimul film al lui Fellini, dacă-mi face plăcere... Aşteptam un semn şi din partea ei ; ideea m-ar fi tentat, însă cu condiţia ca pe ea să n-o deranjeze prezenţa mea. Se pare că nu era cazul. Poate că el îi spusese că sînt singură sau timidă sau cine ştie ce. Nu cred că fusese un aranjament. Sau poate a fost. Acum nu mai contează.

Mai întîi ne-am dus la el să bem ceva. Ea îi cunoştea puţin pe Abe şi pe Mildred, am aflat că şi părinţii ei locuiesc în Bel-Air. Urmase cursuri de engleză şi de artă dramatică la Universitatea din Los Angeles, fără ambiţii de a urca pe scenă. Pe Steve îl cunoştea „dintotdeauna". Fuseseră colegi de liceu. Am discutat despre film, Steve a vorbit frumos despre jocul meu. Kate şi cu mine am stat de vorbă despre predarea artei dramatice. Ne-am dus să vedem filmul lui Fellini, am luat masa. Începuse să-mi placă, părea să ştie cum să echilibreze emotivitatea lui Steve. Chiar ne-am aliat amîndouă de vreo două ori, tachinîndu-l în glumă. Aveam impresia că ea îi făcea bine. Îl făcea să fie mai reţinut, părea să ştie că ea îl cunoaşte prea bine ca să se aventureze într-o discuţie despre politică sau despre actorie, în stilul lui răsuflat. Nu se atingeau ; dădeau impresia că sînt căsătoriţi sau frate şi soră... mai curînd asta.

La sfîrşitul mesei, am spus ceva, că aş dori să chem un taxi, presupuneam că se vor duce înapoi la el acasă. Dar nu, el o conducea pe ea, la Bel-Air, şi m-au luat cu ei. Credeam că o făceau doar ca să fie amabili, că mă lasă mai întîi pe mine şi apoi merg înapoi la el. Chiar şi aici m-am înşelat. Casa ei fiind în drum, ne-am oprit mai întîi la ea. Ne-a invitat să bem ceva, eu nu a trebuit să mai spun nimic, Steve a refuzat în numele amîndurora – era miezul nopţii şi era cazul să mergem la culcare. El a coborît, a sărutat-o în fugă, ea s-a aplecat în dreptul meu la geam şi mi-a repetat invitaţia de a trece pe la ea, să mergem amîndouă la cumpărături, la o plimbare cu maşina, oricînd aveam timp.

După două minute, ne aflam în faţa casei lui Abe şi Mildred. Eram bănuitoare şi hotărîtă să nu-i ofer nici măcar ocazia de a refuza invitaţia de a urca la mine să bem ceva. De cum s-a oprit maşina, i-am mulţumit pentru seara plăcută şi am dat să cobor.

Steve mi-a spus :

Jenny, mai e ceva. Mă crezi dacă-ţi spun că pentru mine a fost într-adevăr o seară foarte plăcută?

Am spus că şi pentru mine a fost. Îmi plăcea Kate.

Prima dată cînd ne-am întîlnit am ratat totul din cauza mea. Aşa e?

I-am spus că nu face nimic. S-ar putea să fi fost chiar mai bine aşa.

Ştiam că răspunsesem aşa pentru că sînt englezoaică. Nu era nevoie de asta. Nu era nevoie să o dreg, deja de cîteva săptămîni lucram mai bine împreună. El avea ochii aţintiţi în jos pe volan. Are trăsături accentuate, iar mustaţa şi părul îi dădeau o înfăţişare de Cristos care

cere compasiune. Era doar o mască, dar mie tot îmi era milă de el. M-am aplecat, l-am sărutat uşor pe tîmplă şi am ieşit din maşină.

Pe cînd mă îndreptam spre casă, l-am auzit coborînd din maşină. Pentru o clipă, mi-a fost groaznic de frică să nu vină după mine. E ridicol să-ţi fie frică să acorzi credit celor din jur.

Am întors capul, el se afla lîngă maşină.

Aştept pînă cînd te văd în casă. Obicei local.

Da, ştiu, Bel-Air nu e un cartier periculos, nu era chiar absolut necesar. Cavalerism desuet. M-a făcut totuşi să mă simt o ticăloasă.

A doua zi, cînd ne-am întîlnit, a reluat ideea spunîndu-mi că seara fusese foarte frumoasă. Kate mă simpatiza, ştia sigur. Era, se pare, un motiv să mă simt flatată. Am repetat că şi mie îmi plăcuse de Kate.

Nu mult după asta, mi s-a dat o zi liberă, se filmau nişte mărunţişuri, secvenţe în care apărea numai Steve. Kate m-a sunat şi m-a invitat să luăm prînzul împreună şi mi-a propus să mergem după aceea prin magazine. În ultima vreme fusesem destul de retrasă, aşa că am hotărît că aveam dreptul la o extravaganţă. Părinţii lui Kate nu erau acasă. Am înotat în piscină, am stat la soare, am mîncat o salată. Am vorbit puţin despre Steve. Deşi evident accepta anumite lucruri la el, pentru că făceau parte din imaginea standard a masculului californian (exact ce nu-mi plăcea mie, deşi nu i-am spus-o), nu-şi făcea deloc iluzii. Se cunoşteau de prea mult timp pentru ca lucrurile să meargă. „Ca într-un mariaj sau o relaţie serioasă. Înţelegi ce vreau să spun?"

Nu prea înţelegeam. Bănuiam că voia să spună că fuseseră amanţi, dar că acum erau doar prieteni. Poate că era un semnal verde şi voia să ştie dacă aveam de gînd să-mi îndrept maşina în direcţia lui Steve, dar nu a insistat. Spunea că-şi poate închipui cît de greu e să joci împreună cu el, nu avea o tehnică pe care să se bazeze în caz că nu se înţelegea cu partenerul. Eu i-am răspuns că totul mergea perfect cînd ne înţelegeam. De fapt nu era decît diplomaţie.

Piscina e imensă, iar casa formidabilă. Să nu mai vorbesc de tablourile de pe pereţi. Mi-a arătat casa. Avea ceva de tînără aristocrată, plictisită, foarte obişnuită cu totul, fără ironii, cum ar fi făcut o englezoaică într-o situaţie identică. Era mai curînd modestă, ca şi cum ar fi presupus că eu în Anglia locuiesc într-un castel *à la* San Semeon şi că aşa ceva nu mă putea impresiona. Cred că am greşit cînd am vorbit data trecută despre americani – că sînt mereu în goană după visuri, constat că unii le-au transformat în realitate. Steve mi-a povestit altă dată că străbunicul ei sosise din Irlanda la Ellis Island cu o boccea şi atît, ceea ce contribuia la atmosfera de basm. Remarcabil e şi tactul de care e capabilă.

M-a dus la Santa Monica, într-un magazin deosebit. Aveau exact genul meu de îmbrăcăminte. Nu mă aşteptasem să-mi placă aşa de mult, dar ea fiind cunoscută, ne-au acordat o atenţie specială. De obicei pretind că detest să-mi cumpăr haine, cînd de fapt nu e deloc aşa. Kate începuse să-mi placă. Ne deosebeam în anumite privinţe, sentimentaliza cînd venea vorba despre Anglia şi gîndea ca turiştii,

dar simțeai că, dacă i-ai arăta adevărata Anglie, ar fi capabilă să înțeleagă. Are ochi frumoși, de un verde intens. Un bronz la care eu pot doar să visez. E cu un an mai mică decît mine. Are un pic aspectul unei tinere israeliene, o *sabra*. Mama e de origine italiană (dar nu are nici o legătură cu Mafia, zicea ea). Mai curînd mică de statură, obrajii rotunzi și un trup nici de băiat, nici de fată. Părul lung foarte închis, aproape negru. E reținută şi caldă, o gură frumoasă. O descriu pentru tine. Ți-ar plăcea tipa.

Discret, m-a întrebat de tine, dacă te mai întorci. I-am spus că nu. Apoi am pălăvrăgit despre relaţiile cu bărbaţii mai în vîrstă în general, despre căsătorie, muncă, emanciparea femeii. Avusese o legătură cu unul din profesorii de la universitate cînd era în anul întîi şi mi-a făcut confidenţe, aşteptînd probabil să fac la fel, dar nu a avut succes (eram într-o așa-zisă ceainărie englezească din Santa Monica) – în concluzie, amîndouă am căzut de acord că nu existau reguli şi că singurul lucru interzis era să te prefaci... Chiar ți-ar plăcea, Dan, sigur, chiar dacă e doar o biată fată bogată, în stil californian, la zece planete depărtare de mica, săraca Europă, unde omul trebuie să o scoată la capăt cum poate. E odihnitor de apolitică. Fără să se prefacă, are aceleași reacții ca şi noi cînd vine vorba de reclamă și publicitate în film și tot felul de lucruri de astea. Compromisuri care se fac de dragul succesului. Mi-am dat seama că trecuseră ani de cînd nu mai stătusem de vorbă cu o fată care îmi plăcea, care gîndea ca mine. Era directă, coerentă. Nu are surori (numai doi fraţi, unul la Yale, celălalt jurist într-unul din birourile lui papa, la New York, problema cu coasta de vest... toate astea sînt rînduri printre care tu poţi foarte bine să citești.

M-a condus acasă pe la ora șase. Părinţii dădeau o masă și ea trebuia să participe – puteam să merg și eu, părinţii ei doreau extraordinar de mult să mă cunoască, dar ar fi însemnat o corvoadă. A rămas pentru altă dată. Nici nu intrasem în casă de zece minute, cînd a sunat telefonul. Era Steve. Pianistul Ashkenazy dădea un concert. Avea două bilete şi mă invita. Părea o inițiativă luată pe moment, îmi făcuse cunoştinţă cu Kate și acum înțelegeam situația (sau credeam că înţeleg) și că nu o înşelam în nici un fel. Îmi cumpărasem o rochie şi mă tenta să o scot în lume. Se lăsa noaptea iar eu eram de una singură. Un fel de febră. Ştii cum e la Los Angeles. Fii mereu pe fază sau cară-te.

În mare măsură ai și tu o vină, om mîrșav ce ești. Mă supărasem cumplit cu două zile în urmă. Scena de interior de la Topanga, momentul de glorie al lui Steve. Mergea bine şi Bill era mulțumit, m-a luat de-o parte să-mi spună cît era de fericit. I-am dat lui Steve ceea ce i se cuvenea, în definitiv era scena lui și dăduse, într-adevăr, tot ce era mai bun în el și am mai spus ceva în legătură cu faptul că fusese el a doua alegere, dar se descurcase excelent. Din privirea lui Bill, am înțeles că uitase complet. I-am spus: Voi mi-aţi zis asta. Și-a lovit fruntea cu palma. M-a întrebat: Dan nu ţi-a explicat? Bun, de acord, aveam nevoie să fiu alintată și încurajată la început. Dar te-am urît

zile întregi pentru asta. Nici nu am fost în stare să aduc vorba despre asta la telefon. Nu e o scuză faptul că mi-ai fi spus dacă te-aş fi întrebat direct. Dacă erai cinstit, mi-ai fi spus din momentul în care am început să fim împreună. Atunci aş fi înţeles. Brusc am realizat că de fapt făceai exact ceea ce pretindeai că dispreţuieşti la Hollywood: dacă are minte de găină, poţi s-o minţi, ce contează, e spre binele interpretării. Asta m-a făcut să nu mai cred nimic, trebuie să înţelegi.

Deci Steve a venit, l-am invitat să bem ceva înainte de a ieşi. Era mai altfel, timid şi curios să vadă cum locuiam, dar nu a comentat nimic. Rochia nouă i s-a părut „senzaţională". Florile tale albastre au fost martore, dar n-au spus nimic. El era îmbrăcat în costum cu cravată îngustă – îmi plăcea cum arăta. Prima dată cînd îl vedeam îmbrăcat la patru ace.

Nu am ascultat mare parte din concert – am ajuns tîrziu şi nu am putut intra decît la pauză. M-am gîndit la tot, nu o să pretind că nu m-am gîndit. Ştiam ce se va întîmpla. Că nu va începe el şi că va aştepta să fac eu prima mişcare. Că nu mă mai îngrozea ideea. Că o doream. Că refuzam să mă las antrenată sentimental şi că nici nu trebuia să o fac. Că mă simţeam frivolă şi un pic în călduri. Fusesem aşa şi în dimineaţa aceea, pe cînd stăteam împreună cu Kate. Mi-ar fi plăcut să fie un bărbat acolo cu mine, indiferent cine. Aş fi renunţat bucuroasă la educativa trecere în revistă a tablourilor de Utrillo şi Klee. Pentru Steve, ştiam că aş fi o partidă cîştigată cu care să se laude de cum mă întorc cu spatele la el. Încă o puicuţă la activ. Şi ce ipocrizie. Jucaserăm rolul de amanţi în faţa camerei, o simulaserăm, mă sărutase cu pasiune şi nu întotdeauna doar pentru filmare. De sute de ori îi simţisem trupul şi el pe al meu. A fi amanţi în realitate nu mai părea atît de complicat.

Dar mai erai tu. Începuseşi să-mi pari... Asta am spus-o data trecută. Să nu mai punem la socoteală ultima revelaţie – cît eşti de ticălos. Ai fi *putut* să te întorci, Dan. Dacă mă doreai pe mine... nu doar amintirea mea. Nu vreau să par prea calculată, dar numai gîndul la tine m-a făcut să ezit. Dacă ai fi intrat în sala de concert sau la restaurant, la Perino's (Steve nu s-a uitat la bani), el n-ar fi avut nici o şansă. Înţelege că vreau să-ţi descriu ce am simţit în seara aceea (sau, dacă preferi, să-mi imaginez ce aş fi putut simţi dacă o asemenea seară ar fi existat – dar oare preferi asta, se întreabă ea). Hai să o numim un test preliminar în vederea unui exorcism final: să vedem cum e cînd înşeli un om pe care crezi că-l respecţi. Să vezi dacă ajută.

Şi apoi, da, adevărat, îmi mai imaginasem cum ar fi Steve în pat înainte de seara aceea.

Poate crezi că ar fi cazul să mă opresc aici. Noi doi am fost totuşi, în felul nostru, cinstiţi unul cu altul. Nu cer drepturi de autor. E un cadou, modifică şi adaugă cît vrei. Sau leagă scrisoarea cu o panglică neagră şi las-o uitată.

De fapt a fost destul de amuzant. Mă hotărîsem să nu-i las lui rolul seducătorului. Inevitabil, mi-a propus să mergem la el să ascultăm muzică. „Doar atît", a zis, „nimic mai mult." Intrăm la el, pune un disc

cu muzică indiană, *raga* şi merge la bucătărie, să-mi aducă un pahar cu ceai rece, spunîndu-mi că vine îndată. Cînd îl văd că intră în baie, mă dezbrac şi mă întind pe canapeaua căptuşită cu imitaţie de leopard. Prima dată cînd l-am văzut total dezorientat. Eu mă uit la el, el dă din cap. Întruna. I se întîmpla şi lui o dată să nu-şi găsească cuvintele. Se apropie cu mînile în buzunarele hainei, cu un aer năuc, ăsta e termenul. Eu stau ca Maya din tabloul lui Goya şi toastez, ţinînd în sus paharul de ceai.

Dacă tot avem zi liberă mîine... spun eu (A doua zi era duminică.)

Eşti frumoasă, spune el.

Mă priveşte îndelung, încep chiar să mă întreb dacă nu cumva era de fapt impotent sau homosexual sau ceva de genul ăsta. Culmea, îl intimidasem. Îi pusesem în pericol machismul sau mai ştiu eu ce.

Eu îi spun:

Nu ai de gînd să vii lîngă mine?

Îl privesc cum se dezbracă. Mica porţiune mai albă în zona acoperită de slip. Ne sărutăm şi e bine, o senzualitate plăcută. În colţul opus al camerei se află o lampă aprinsă, muzica indiană; şi-mi place Steve, mirosul lui, gustul lui. E atît de bine să atingi un trup tînăr, suplu şi tare. Începe să mă sărute peste tot, să se joace, să mă excite. A citit tot ce se putea în materie, foarte expert. Un pic cam prea studiat, dar nu poţi avea totul. Continuă să-mi spună că sînt frumoasă. Ca un fel de *mantra* – aproape ca şi cum şi-ar repeta-o sieşi, nu mie. Nu-mi vine să cred că poate fi atît de blînd de fapt. Îmi trec mîinile prin părul său şi îl las să facă ce vrea.

Apoi ne-am ridicat, iar el m-a luat în braţe, iar eu mi-am încolăcit braţele în jurul gîtului său şi ne-am legănat un pic. Nu era chiar un dans. Ne bucuram de atingere. Piele dezgolită şi chestia lui strivită între noi. Apoi am căzut înapoi pe canapea, iar eu mi-am dat drumul, m-am dezlănţuit pentru plăcerea lui. Mi-am spus că e destul de bun – toate femeile pe care sigur le-a avut înaintea mea – şi părea să se bucure de actul în sine, fără să conteze dragostea, de nici un fel. Doar trupul. Ştiind că nu contează, că nu contează ziua de mîine, că tot ce contează este să nu-ţi pese.

Am fumat, am mai ascultat muzică, am stat puţin de vorbă. Apoi a intrat din nou în mine, am stat întinși ore întregi, cel puţin aşa mi s-a părut. Face dragoste mai bine în realitate decît în film. Am făcut un duş împreună şi ne-am culcat. Eu am adormit imediat, nu ne-am trezit pînă după ora zece.

Nu am terminat (dacă încă mă mai urmăreşti).

Eram încă în pat. El încă dormea. Vedeam razele de soare printre jaluzele, auzeam maşinile pe stradă, realizam că trupul meu se bucurase de sex, iar mintea mea se bucura că fusese umilită şi toate astea aveau legătură cu America. Ceva în mine, care pînă atunci rămăsese străin, acum nu mai era. Un trup american intrase în al meu şi avusesem nevoie de el, de asta avusesem nevoie. M-am gîndit şi la tine, Dan. Cum va trebui să ţi-o spun, în aşa fel încît să fiu sigură că înţelegi că porţi şi tu o vină.

Oricum. Pe neaşteptate, am auzit închizîndu-se o uşă în interiorul apartamentului. M-am speriat, am aruncat o privire pe deasupra umărului lui Steve către uşa dormitorului, rămasă întredeschisă. Apoi către faţa lui Steve. Se trezise, zîmbea cu ochii închişi. Mă bătu uşor pe spate.

(Nu cred că pot să redau exact limbajul lui. Dar ţin minte ce spuneai tu, cum că e aproape o cinste dacă nu poţi.)

Relaxează-te, nu-i nimic.

Femeia de serviciu?

A rînjit.

Ai ghicit.

Uşa e deschisă, i-am spus.

Apoi o voce în camera de alături.

Steve?

Am sărit în sus, înnebunită. El a fost mai rapid. M-a ţinut lîngă el cu un braţ, cu celălalt a tras cearşaful pe care-l aruncaserăm deoparte şi l-a întins înapoi peste noi.

Aici, Kate.

Totul s-a întîmplat atît de rapid. Ea era în dreptul uşii. Steve spuse:

Pînă la urmă, am reuşit.

Ea ştia deja. Îmi văzuse rochia şi ciorapii şi restul lucrurilor pe scaun, dincolo. Eu mă uitam cînd la Steve, cînd la ea, cînd la ea, cînd la Steve. El zîmbea. S-a întors spre mine şi m-a sărutat pe obraz.

Relaxează-te. Ea n-are nici o problemă cu asta.

Voiam să spun: Mulţumesc, poate că eu am o problemă. Voiam să-mi îngrop capul sub cearşaf. Ea traversase încăperea. Era îmbrăcată într-un şort alb şi un tricou indigo. Un zîmbet complice. S-a aşezat în genunchi pe pat. L-a sărutat pe Steve pe obraz şi pe mine pe creştet. El mă ţinea încă strîns. Nu mă puteam desprinde decît cu forţa. Dacă numai tu te zbaţi, ce rost are să faci o scenă? Apoi se aşeză înapoi pe pat lîngă Steve.

Fericiţi amîndoi?

Steve spuse:

Extraordinar. Zău.

Ştiam eu.

E frumoasă.

Steve mă sărută din nou pe cap, iar eu am reuşit să-i zîmbesc chinuit lui Kate.

Dar jenată, am spus.

Totul e bine şi frumos. Nu ai de ce să-ţi fie jenă.

Steve spuse:

Acum eşti în California, iubire.

Întinse mîna liberă şi atinse cu arătătorul tricoul albastru al lui Kate, în dreptul unui sfîrc.

— Hei, fetele sînt violate pentru că poartă chestii de-astea.

— Da, cam asta e şi ideea.

Ea se ridică de pe pat.

Am venit să te iau la tenis. Ai uitat?

Să fiu al naibii...

O.K. Cine vrea cafea?

Vin şi eu imediat să te ajut, i-am spus.

Dar ea întinse mîinile ca să mă oprească.

— Rămîneţi aici, împreună. Nu strica momentul.

Ea a ieşit să pună de cafea. El mi-a dat drumul din strînsoare, iar eu m-am ridicat în capul oaselor.

Aşa intră întotdeauna, pe neanunţate?

E doar o puştoaică ţicnită. Ştii, parcă i-aş fi soră.

Vrei să spui, frate.

Corect. E ţicnită.

I-am spus că trebuie să mă duc la baie. Nu m-a oprit, după uşă era agăţat un halat pe care l-am pus pe mine. Îi evitam privirea. Cred că şi-a dat seama.

El a spus:

Jenny, fata nu a vrut să te vexeze. Chiar te place.

Şi cu tine cum rămîne?

Ei, şi tu.

Mă-ntrebam şi eu.

S-a dat jos din pat şi a venit la mine. S-a rezemat cu mîinile de uşa din spatele meu, obligîndu-mă astfel să-l privesc drept în faţă. S-a aplecat, m-a sărutat, apoi a spus privind în jos:

Ascultă, eşti foarte frumoasă, eşti foarte dulce. Eşti frumoasă, nu vreau să fii altfel decît eşti. Totuşi...

Dădu din cap, una din şmecheriile lui, care voia să spună: „E ceva atît de serios, că nici nu-mi găsesc cuvintele".

I-am spus:

Trebuie să nu mai cred că sînt şi lucruri intime în viaţă?

Fii înţelegătoare. Înţelege-ne şi pe noi. (De astă dată a ridicat privirea, cu gestică de regizor.) Primele scene pe care le-am turnat împreună. Ştiai că făceam pe mine de frică. Nu? Aşa că ne-am purtat ca doi necunoscuţi. Cînd putea să fie simplu. Ca aseară. Nu ne-am acordat destul timp. Să descoperim cine sîntem de fapt.

Mi-a citit îndoiala în priviri. Mi-a atins uşor cu degetul vîrful nasului.

E sora mea favorită. Asta-i tot. Noi sîntem mai altfel. Noi nu sîntem geloşi. De acord? Mi-a desfăcut halatul, mi-a cuprins sînii în palme şi m-a sărutat iar. Cred că voia să mă ducă din nou în pat, dar nu am vrut.

Cînd am ieşit din baie, amîndoi se aflau în bucătărie. Steve trăsese pe el o pereche de blugi vechi. Am mîncat, începusem să mă relaxez, dar numai la suprafaţă. Nu puteam să rivalizez cu stilul lui dezinvolt, să renunţ la ideea că actul sexual trebuia ţinut ascuns. În acelaşi timp ziceam că e caraghios să te ruşinezi pentru faptul că ai fost „prins", de vreme ce nu mă ruşinasem cu o seară înainte. Lipsa totală de jenă a lui Kate era asemenea echilibrului pe care-l constatasem în palatul de la Bel-Air. Da, era ceva nesănătos, după standardele de acasă. Dar altceva, la fel de nesănătos, era eliminat prin compensaţie. După primele cuvinte rostite de ea, cînd a intrat în cameră, nu s-a mai spus nimic.

Trei prieteni buni şi un mic dejun plăcut. Oricum, după cum se învîrtea Kate prin bucătăria lui Steve, se vedea cît de colo că era ca la ea acasă.

Steve ar fi vrut să joace tenis, dar trecuse ora la care trebuia să fie la club. Iar eu nu aveam decît hainele în care venisem. Steve m-a dus acasă şi m-am schimbat. M-a aşteptat afară în maşină. Mildred şi Abe nu se vedeau, probabil că ieșiseră, aşa că nu ţi-am pus coarne în public. Ne-am întors acasă la Kate, care chemase cîţiva prieteni. Pînă la urmă ne-am strîns vreo nouă sau zece. Şi de data asta părinţii ei erau plecaţi, acum la Palm Springs. S-a înotat, am stat la soare, o parte au jucat tenis, pe terenul privat al lui Kate. Kate, dintre fete, era ca mai bună la tenis, iar Steve, fără îndoială, cel mai bun dintre bărbaţi. Îi plăcea să fie admirat. Era un aspect necunoscut al personalităţii sale. Se pare că în ultimul an de facultate ar fi avut ocazia să intre printre profesionişti. Ia jocul în serios şi, după o minge ratată, se înfurie ca jucătorii de pe Wimbledon. Asta era o chestie foarte neenglezească, nimeni nu rîdea cînd el înjura şi se lovea peste coapse ca Jimmy Connors. Mi-au plăcut ceilalţi. Erau cam de vîrsta noastră, vreo doi căsătoriţi, una din fete avea un copil mic, un grup de cunoştinţe. Glumeau pe seama unor lucruri pe care eu nu le înţelegeam.

Mi-a plăcut. Să mă uit la ei, să stau de vorbă cu ei, să-mi placă. Eram conştientă de prezenţa lui Steve, dar el, din fericire, a fost discret. Compensa cu tot circul pe care-l făcea pe teren. Dar nu a riscat nici un gest care să ne trădeze faţă de ceilalţi. Sînt nemaipomenit de uşor de înţeles americanii. Uneori puţină transparenţă face atît de bine. Fără jocul de-a v-aţi ascunselea de acasă. Știu că ție ţi-ar fi făcut silă atmosfera de aici, înotul în bazin, luxul, tenisul jucat să treacă timpul, incapacitatea de a gîndi că mai există pe lume şi alt fel de a simţi, ceea ce tu, cîndva, denumeai o imbecilă prostituare spirituală a femeii. Ştiu că sentimentul realităţii se cîştigă printr-o pierdere în prezent și în trecut, dar trebuie să recunosc că aceea a fost cea mai plăcută zi de cînd sînt în America. Cel puţin acele ore. Departe de tine.

Au plecat pe rînd. Steve a plecat cu unul dintre invitaţi ca să vadă cum merge un model de Porsche mai nou decît al lui. Kate m-a condus în aripa casei unde locuieşte ea, ca să facă un duş – extraordinar, e un apartament separat, un salon, un dormitor, o baie imensă (o echipă de rugby încape acolo) şi o bucătărie mai mică. Am zis să bem mai întîi un pahar, că tot eram obosite, şi ne-am așezat amîndouă rezemîndu-ne de cele cincizeci de mii de perne de pe imensul pat dublu din dormitor. I-am bîrfit pe ceilalţi, mi-a povestit tot felul de lucruri despre ei, mai mult neplăcute, iar eu i-am povestit impresiile mele despre California. Era unul din momentele acelea foarte plăcute, ştii tu, cînd diferețele de naţionalitate încep să dispară, începi să sesizezi sentimentele comune, felul de a gîndi, dincolo de toate problemele de limbaj şi de stil de viaţă. Femeile găsesc lucruri comune, nu ştiu dacă şi bărbaţii. Ba da, ca tine şi Abe ; dacă transpui situaţia, înţelegi. Purtam încă halatele de baie şi stăteam în mijlocul patului. Ca două fetiţe la internat – nu chiar, dacă mă gîndesc la ambianţă şi la băutură.

În sfîrşit, după o oră, a apărut Steve într-un halat de baie alb. Se întorsese după ce făcuse duş în baia unuia dintre fraţii ei, care nu era acasă. *De trop* în ce mă privea. Cred că la fel simţea şi Kate. Apoi s-a dus să-şi ia un pahar cu ceva de băut, ne-a mai adus şi nouă, apoi s-a căţărat în pat, între noi două. Era absurd – o reluare a scenei de dimineaţă. Dar nu părea să mai conteze atît de mult atunci. Se lăsase seara – minunatul amurg foarte rapid şi intens pe care doar aici îl poţi vedea. În casă era linişte, pe geam se vedeau palmierii, imense pene negre profilîndu-se pe cerul trandafiriu. Ca două bune prietene, eu şi Kate ne continuam conversaţia ignorîndu-l pe Steve.

Apoi se lăsă un moment tăcerea. Steve îşi desfăcu picioarele şi ne atinse tălpile goale cu ale lui.

Mare noroc pe mine. Nu numai frumoase. Dar şi deştepte.

Aiurea noroc, a spus Kate.

Nu de tine-i vorba. Tu eşti doar o aiurită.

Ea i-a tras un cot.

Dar Jenny cum e?

Ca şi cînd ai vrea s-o faci cu un sloi de gheaţă.

Ea s-a aplecat înainte şi s-a strîmbat la mine.

Asta e ceea ce numim noi „dragoste în stil american“.

El ne-a luat pe amîndouă pe după umeri.

Adică tu crezi că mai sînt şi alte stiluri?

Ei, se pare că nu prea avem chef de porcării d-astea sexiste. Nu-i aşa, Jenny?

Am zis:

Nu, categoric nu.

S-a prefăcut surprins.

Cu alte cuvinte, vrei să spui că voi chiar sînteţi una bucată pereche normală de puicuţe?

Ea a zis:

Ei da, mersi pentru scuzele astea de tip polonez.

Am trecut pe urmă la bancuri cu polonezi. Bancuri cu americani albi. Bancuri cu negri.

Astea-l dau gata pe tata. A strîns o carte întreagă cu d-astea, a spus Kate.

Pe urmă ea m-a întrebat despre tatăl meu şi le-am povestit despre el. Despre ce-nseamnă un adevărat cămin. Despre şcoala cu internat, despre învăţatul pe de rost. Afară lumina scăzuse, toate obiectele din cameră îşi pierduseră culoarea, deveniseră doar contururi şi umbre. Ne adînciserăm cu toţii în pat, el încă ne ţinea uşor pe după umeri. Nu ştiam prea sigur dacă nu a aţipit cumva; ţinea ochii închişi. Timp de zece minute sau chiar mai mult, am fost doar Kate şi cu mine. Pe urmă am observat brusc. Halatul lui era aproape desfăcut; şi nu dormea deloc.

El a murmurat:

Hei, ia uite ce s-a întîmplat.

Kate a zis:

De ce tot faci tu pe grozavul, Steve?

Dar răspunsul e da?
Nu.
Jenny, iubito?
Nu, mersi.
Apoi a urmat o mică tăcere jenantă. N-o puteam privi pe Kate, dar am aşteptat să văd ce-o să facă. Apoi a vorbit Steve:
Păi, hai să refilmăm toată secvenţa. Eu v-o trag la greu. Voi două v-o trageţi la greu. Ne-o tragem toţi la greu. Prietenia înseamnă să iubeşti oamenii, nu-i aşa? Să atingi oamenii, să săruţi oamenii, să le-o tragi oamenilor. Cum vă sună chestia asta, pisici nebune?
Super-simplificat, am spus.
Atunci şi-a retras braţele, s-a întors către mine. Şi-a trecut un deget peste buzele mele.
Şi atunci de ce ne e frică?
De nimic. Atîta doar că aşa sînt eu.
Adică dulce şi bună şi frumoasă.
Şi de modă veche. În anumite privinţe.
Degetul lui a coborît de la buze şi a încercat să-mi desfacă halatul. I-am prins mîna, dar el nimerise deja drumul. Mi-a şoptit în ureche:
Ca la şcoală. Delicat şi dulce. Toţi laolaltă.
Steve, te rog, nu.
A şoptit din nou:
Kate glumeşte. Ea vrea.
Nu puteam să înţeleg de ce ea nu spunea nimic. Adică nu, începeam să înţeleg de ce. Acum el vorbi cu ea, fără să-şi întoarcă faţa.
Kate, iubito?
Nu dacă nu vrea şi Jenny.
Nu ştiu ce a fost, Dan. De fapt eram puţin cam cherchelită, băusem cîteva cocteiluri cu tequila pe care îl preparase Kate. Nu păreau tari după gust – ei, dar nu încerc acum să fabric scuze. Totul s-a-ntîmplat atît de repede. Ce-i drept, m-am simţit păcălită, indignată. Mai mult de atitudinea lui Kate decît de a lui. Trecerea neaşteptată de partea lui. Apoi spaima de a nu părea că sînt tocmai ce spusesem că sînt. Conştiinţa faptului că mă aflam departe de casă, dar poate că aveam nevoie de asta. Tot un drac. Tot felul de chestii stranii.
Steve a zis:
Una-i curajoasă, două-s fericite.
Şi pe urmă Kate din nou:
Noi o vedem ca pe o terapie prin comuniune. Mă-nţelegi.
Care noi? am întrebat.
Oricare... dacă ne plac vibraţiile cu pricina. Iar tu o vrei.
Îi ţineam mîna lipită de pieptul meu, fără să-l las să se mişte. Kate se sprijinise într-un cot, dar apoi s-a ridicat în capul oaselor şi mi-a luat cealaltă mînă într-a ei. Era atît de ciudat, dar ştiam că ea e cinstită în felul ei.
Jenny, asta se mai întîmplă. Dacă tu simţi că vrei, o faci, pur şi simplu. Dacă nu vrei să simţi asta... Mă-nţelegi tu. Noi înţelegem. Asta-i realmente toată povestea. Lăsînd la o parte toată chestia cu

nebunii. E doar un fel de a te simţi aproape de altcineva. Nu doar pentru Steve. Ci şi pentru tine şi pentru mine.

Corect, a spus Steve.

Dar numai dacă aşa simţi tu, a spus Kate.

Apoi mi-a strîns mîna, ca pentru a-mi insufla curaj, după care i-a dat drmul. Ştiu, poate era doar un calcul din partea sa. Cred că dacă ar fi încercat mai mult să mă convingă sau să mă ademenească... dar n-au făcut-o. Fuseseră mai devreme atîtea momente unde ar fi trebuit să pun punct. Ea s-a lăsat pe spate, i-am simţit cum aşteaptă acolo lîngă mine şi, în ciuda a ceea ce-mi spusese ea, eu tot bănuiam că totul face parte dintr-o capcană, dar că şi eu îi ajutasem s-o pună la cale. Lunga bîrfă cu Kate, faptul că nu m-am dat jos din pat cînd a intrat Steve. O parte din mine era pe picior de plecare, Dan. Dar o alta, poate că tequila era de vină, ştia că vrea să aştepte şi să vadă. Am simţit că devenisem altă persoană, cea care fusesem cu o zi în urmă nu mai eram eu, sau nu mai trebuia să fiu eu.

Nu ştiu, dar am dat drumul mîinii lui Steve. Şi din nou a fost foarte blînd, a desfăcut cordonul halatului meu, nu-mi pusesem nimic pe dedesubt, costumul meu de baie fusese ud. Totul se întîmpla realmente altcuiva deja. Cîteva momente mai tîrziu, am devenit conştientă că Kate se strecurase jos din pat şi plecase. S-a întors aproape instantaneu. Îşi scosese halatul şi-şi aprinsese o ţigară. Era deja prea întuneric ca să mai vezi ceva. S-a lăsat lîngă Steve şi l-a ajutat să se dezbrace. Pe urmă pe mine. Am rămas aşa, fumînd, timp de un minut-două. Cele mai straşnice, fireşte.

Nu s-a mai spus nimic. Am încercat să mă simt şocată, să simt că făceam un pas îngrozitor înspre prăpastia păcatului. De fapt, pentru Dumnezeu, nici nu a fost o orgie propriu-zisă, chiar dacă Kate era o căţea perversă care, evident, mai făcuse chestia asta. Şi dacă produce plăcere şi nu supără pe nimeni... Mă rog, mi-o caut cu lumînarea. Dar faptul că a participat şi ea a făcut ca totul să fie oarecum mai anodin – mă înţelegi tu. Doar dacă n-ar fi făcut-o. Să se fi uitat doar sau aşa ceva. Şi chiar *a fost* un fel de comuniune. Nu sexuală, ceva în mine a fost prea agitat, nu prea ştiam unde ne va duce... de fapt şi de drept, era doar o masturbare. Să fii pipăită. Adolescenţi neastîmpăraţi. A devenit chiar ceva banal şi searbăd, dacă poţi să-ţi închipui una ca asta. În cele din urmă, a avut şi o anume sexualitate. Dar n-a fost pe de-a-ntregul o chestie de adulţi.

Cînd a luat sfîrşit, a trebuit el să rupă tăcerea pe care eu n-o voiam ruptă; obişnuitele comentarii stupide – „grozav“ şi „minunat“, ce pereche de puicuţe pe cinste eram şi atunci s-a întîmplat ceva ciudat. Am ştiut că ea e ca mine, nu voia să vorbească. Poate că el a priceput pînă la urmă. Oricum, s-a ridicat, ne-a sărutat pe amîndouă şi s-a dus să-şi îmbrace hainele. Au urmat cîteva momente de tăcere în care eu mă întrebam ce mai putea urma, ce am făcut. Apoi Kate s-a mişcat pe întuneric, apropiindu-se, era aşa de straniu, doar o fetiţă care voia să fie strînsă în braţe, m-a făcut să mă întorc pe spate, cu buzele lipte de umărul meu, doar un mic sărut acolo. Eu mă gîndeam: o, Doamne.

Eram pe punctul de a face un salt de doi kilometri. Dar ea mi-a luat din nou mîna și mi-a ținut-o lipită de stomac, ca și cînd mi-ar fi spus că nu e vorba de ceea ce gîndisem eu, de ceea ce trebuie că gîndești și tu. E adevărat că și-a pus un picior peste al meu ca să mă simtă mai aproape, dar cumva știam că era doar o agățare. În cele din urmă nu m-a mai deranjat deloc să-i simt trupul gol și cald. Părea lipsit de sex, ca al unui copil. Pielea ei era foarte fină, după aceea a unui bărbat. Era ciudat, îmi dădeam seama cum e să fii tu (bărbat). Să ai așa ceva lipit de tine. Era și asta un fel de declarație. Ca și cînd Steve nu fusese decît un catalizator. Nu sex. Ceva legat de inima americană. Nu știu. Atîtea jucării mecanice și neomenești cu care să te joci și doar un flecuștet de vocabular cu care să te descurci. Doar un alt trup feminin căruia să i-l explici. Singurătatea. Să le ai pe toate și, dincolo de asta, să nu știi, să rămîi în nesiguranță. În cazul lui Kate, să nu fii nici măcar în stare să scapi de casa ta, de familia ta, de banii tăi. Vreau să-ți spun că era misterios, Dan. Și nevinovat, nici nu-ți poți imagina. Timp de un minut sau două, am simțit-o mai aproape decît mi-au fost vreodată surorile mele adevărate. Întrucîtva mai emoționant, mai tulburător decît orice trăisem cu el.

Și n-a rostit un singur cuvînt. Nici eu.

În cele din urmă, Steve s-a întors îmbrăcat și a rămas în prag. A intrat ceva lumină din sufragerie și a văzut cum stăm acolo culcate firește:

Deci așa stau lucrurile.

Idilă sfărîmată.

Ce *este* aiurit la ea e felul cum alunecă dintr-o stare de spirit într-alta – ca și cînd cea de dinainte fusese trucată. Brusc nu mai era copilul însingurat, dornic să se agațe și redevenise ea însăși. Lui Steve i s-a spus să-și strămute persoana de acolo. Am făcut un duș, ne-am îmbrăcat, iar ea a vorbit tot timpul, cum făcusem și înainte ca el să fi intrat, a fost chiar ceva discuție cum că sentimenele unei femei se schimbă o dată cu culoarea hainelor. Ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, ca și cînd nu fusese totul decît un vis. Nici nu-ți pot spune ce ciudat era. Cred că ea e puțin sucită. Pe puțin doi oameni total diferiți. Vreau să spun că Steve însuși – ea ne-a gătit hamburgeri după aceea, jos, în bucătăria cea mare –, el însuși a recunoscut că ceva se schimbase, felul cum ne privea (deși nici el nu *a spus* nimic, așa sînt ei de compartimentați).

Brusc, m-am simțit atît de departe de ei amîndoi. Și totuși eram atît de apropiați, nu pot să explic în ce fel. Și ușurată, chiar amuzată, cred. Steve făcînd săpături prin frigider după o anume marcă de bere pe care o voia. Kate povestindu-mi despre arta preparării hamburgerilor, doar două fete într-o bucătărie. Sînt sigură că n-a însemnat mare lucru pentru ei. Cred că mă simțeam ușor dată la o parte. Trebuie să existe și lucruri mai grave pe care le pot face trei tineri decît să zacă în întuneric și să se joace unul cu trupul celuilalt. Poate că data viitoare are să fie un alt bărbat – mulți alții, bărbați și femei. Nu știam, mă simțeam brusc bucuroasă că am făcut-o *și* că urma să vin în curînd acasă. Deși tu nu vei mai fi acolo să mă întîmpini.

Dan, să-ţi scriu toate astea m-a epuizat la fel de mult ca şi cînd aş fi făcut-o practic. Ştiu că e un noian de contradicţii. Probabil că o să ştii mai bine ca mine ce însemnătate au toate astea. A durat două seri lungi şi o zi întreagă şi-mi cer scuze pentru toate ştersăturile şi modificările. Şi pentru prostul gust. Dar nu-mi pare rău că tu nu ştii dacă mă prefac că nu s-a întîmplat sau mă prefac că s-a întîmplat.

Ştiu că nu e ce vrei tu. Dar e ce-ai cerut. Pur şi simplu n-am de gînd să mai fiu *doar* ceva din scenariul tău. În oricare din scenariile tale. Niciodată.

Umbre de femei

Micul document dintr-o lume diferită venise cu poşta de sîmbătă dimineaţa. Mai vorbiserăm la telefon de două ori în cursul săptămînii. Nu a fost o surpriză, pentru că, între timp, după interogatoriul cu privire la Jane, scosesem de la ea informaţia că era „o invenţie despre cum te-aş putea înşela". Nu a mai insistat să o pun pe foc. Mi-a dat telefon de pe platou cam pe la ora pauzei de prînz; cînd la mine era ora nouă, sîmbătă seara. M-a luat direct.

— A sosit?

— Da, Jenny.

— Mă urăşti?

— Numai pentru că te-ai putut coborî într-atît. Şi atît de bine.

A tăcut. A urmat încă o întrebare, ca o acuzaţie.

— Ai crezut?

— Nu că s-a întîmplat cu adevărat.

— Dar ce?

— Mă întrebam în ce măsură ai vrea să se întîmple.

— De ce nu ai crezut?

Vocea era mai liniştită.

— Pentru că nu ai fi scris-o. Dar nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Personajele există. Sîntem în foarte bune relaţii.

— Bine.

Nu i-a plăcut, dar a trecut peste asta.

— Are la origine o seară petrecută în trei. Ceva ce plutea în aer, o stare.

— *Legături primejdioase.*

— Poate. Kate chiar a luat parte la asemenea scene. Deşi ea pretinde că totul s-a terminat.

— Înţeleg.

— Eşti supărat.

— Tot nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Poate că dacă nu cunoşti răspunsul... Se opri brusc şi schimbă direcţia: Bine, îţi spun. Acea infimă parte din mine, cea pe care o dispreţuiesc, dorea să se întîmple aşa ceva.

— De ce tocmai el?

— Aici nu cunosc pe nimeni altcineva de vîrsta lui.

— Ţi-a mai făcut avansuri de atunci?

— Îmi dă de înţeles că rămîne valabil.
— Şi te tentează?
— Mă tentează să ţi-o plătesc. Printre altele şi pentru motivul pe care ţi l-am scris. Observ că-l ocoleşti cu grijă.
— Intenţia era să te ajut, Jenny.
— Nu mă încîntă părerea ta despre mine ca om. Sau ca actriţă. Şi, pentru numele lui Dumnezeu, să nu-mi spui iar povestea cu Falconetti.
Cîndva îi spusesem vechea poveste despre cît fusese Dreyer de nemilos cînd a făcut filmul *Patimile Ioanei D'Arc*. A determinat-o pe actriţa Falconetti să intre într-o celulă adevărată a unui castel oarecare, ca să înţeleagă cum e să stai chircit permanent în întuneric şi a ţinut-o încuiată pînă cînd a isterizat-o îndeajuns ca să joace martiriul Ioanei cu o forţă fără egal. I-am spus atunci lui Jenny că povestea era sigur apocrifă, dar ea o înregistrase ca atare.
— Nu voiam decît să te menajăm. Filmările ne-au impus-o.
— Şi proasta nu ar fi supravieţuit dacă ar fi ştiut şi ea ceva?
— Iartă-mă, Jenny.
A tăcut o clipă, apoi a trecut de la amărăciune la reproş.
— Tu nu ştii ce greu e. Nu pot să-i dau o palmă. Kate chiar îmi e simpatică, deşi ştiu că e... Cred că-i puţin într-o ureche. Ţicnită. Au în fond o anumită inocenţă. Ştii şi tu cum sînt.
— Ea te-a făcut să te-apuci din nou de fumat?
— Din seara aceea nu s-a mai întîmplat. Dacă te mai priveşte.
— Mi-e teamă că nu ştii ce faci.
— Nu prea am de ales. Un bătrîn leneş şi infidel ca tine sau un golan bine bronzat. Lumini de neon sau cizme de cauciuc.
— Cel puţin cred că ştii şi tu că sînt două elemente incompatibile.
— M-am tot gîndit cum să le fac să fie.
— Preţ de-o avere dată pe convorbiri telefonice intercontinentale.
— Amîndoi ne-o putem permite.
— Nu mă refeream numai la bani.
A tăcut din nou.
— De cîte ori vorbim, te mai depărtezi puţin. Şi ăsta e un motiv pentru care ţi-am scris. Şi adăugă: Ceva ce mi s-ar putea întîmpla.
— Tocmai pentru că îţi poţi imagina deja aşa ceva, nu va fi aşa.
— Eşti optimist.
Am profitat de acest prim semn de manifestare normală pentru a îndrepta discuţia spre o zonă mai puţin sentimentală.
— Cum a mers de dimineaţă?
— Bine. Am filmat scena celei de-a doua vizite.
Era o scenă de la începutul filmului, cînd doica, al cărei rol îl juca Jenny, îşi primea iubitul în absenţa stăpînilor... O scenă grea pentru partener, dar fără dificultăţi în ceea ce o privea.
— Bill e mulţumit?
— Cred că da. Am scos cîteva replici. M-a întrebat dacă o să te superi. Toţi mă tratează cumva de parc-aş fi agentul tău.
Mi-a spus care replici şi de ce.
— De acord. Spune-i însă că principiul nu e corect.

— Bine, şefule.
— Ai mîncat de prînz?
— Ai uitat că nu mănînc cînd sînt pe platou.
— Nici ăsta nu e un principiu corect.
— O să iau un iaurt. Ca să te ascult. Ţi-ai împachetat efectele pentru expediţia ta *à la* T.E. Lawrence?
— Toate sînt la Londra. Mîine plec.
Tăcu un moment.
— Mă sint singură, Dan. Abe şi Mildred sînt drăguţi, fac eforturi, dar nu e acelaşi lucru. Parcă am uitat să mai vorbesc cu lumea, în afară de tine.
— Şi fata aceea?
— Nu e decît un substitut. Şi oricum, ea vorbeşte mai tot timpul. Şi adăugă: Nu a fost nimic adevărat.
— Ştiu.
— Mai scriu un ultim lucru. O să ajungă după ce ai plecat. Despre New Mexico.
— Eşti o copilă nemaipomenită.
— Asta trebuia să fi scris din capul locului. Nimic altceva.
— Păcat că nu o pot citi în clipa asta.
A aşteptat puţin şi a continuat.
— Trebuie să plec. Am perceput un uşor oftat. Ca să fiu altcineva pe care ţi l-ai imaginat odată.
— Mai e puţin şi termini.
— Mă ierţi?
— Bineînţeles.
— O să-ţi fie dor de mine?
— În fiecare clipă.
— Ţine-mă puţin în braţe.
Apoi, ca şi mai înainte, ultimul moment de tăcere, ultima înfrîngere, ca într-un film fără imagini, puse receptorul jos. Dan a închis, rămînînd cu ochii pe dalele de piatră ale podelei. Era adevărat că nu credea că se întîmplase ceea ce scrisese ea; dar bănuia că se întîmplase ceva mai grav. Şi-a dat seama că fusese scrisă pe jumătate ca să-l aducă înapoi, misiva prinţesei către cavalerul rătăcitor şi rătăcit; înainte, bineînţeles, de a şti că el se legase în altă parte. Nu va şti adevărul decît în momentul în care o va avea din nou în braţe. Exista o latură a lui pe care încercase să şi-o reprime de cînd ajunsese aici, animalul din el, niciodată fericit cînd e privat pentru lung timp de trupul gol al unei femele. Ceea ce îşi dorea acum viza nu atît actul posesiunii, cît momentele de dinainte şi de după, simpla senzualitate difuză a unui alt trup alături de al său, căldura nopţii, îmbrăcatul, dezbrăcatul, gesturile obişnuite (iluzia, dacă nu realitatea, a ceea ce ea numea sau se învăţase să numească „o comuniune"); acestea îi lipseau... şi de aceea acea latură animalică a sa, în timp ce el stătea acolo, îşi imagina viitoarea lor îmbrăţişare, actul posesiunii şi şi-o amintea cum era, deoarece ceea ce scrisese nu-i displăcuse deloc (aşa cum poate intenţionase) laturii sale erotice. În astfel de momente, ea

părea să semene mai mult cu Kate, cea de la sfîrşitul aventurii scrise de ea... tînără, agăţîndu-se, deloc independentă.

În noaptea acelui viitor din mintea sa, sărută lacrimi cuminţi din ochi supuşi, invizibili ; în lumina electrică a prezentului, îi spune lui Phoebe că plăcinta cu mere a fost excelentă, dar că îi e imposibil să mai ia măcar o înghiţitură.

A doua zi, Dan a venit în apartamentul rămas de două ori gol – Caro se mutase și acum era plecată la Paris, ceea ce îi provocă un sentiment de deprimare. Nu era din cauza lui Jenny, pentru că, după ce a citit scrisoarea a treia oară, s-a hotărît să vadă în rîndurile ei, indiferent dacă spuneau adevărul sau nu, un semn de sănătate, de independenţă, de eliberare. Avea acest sentiment mai mult pentru că abandonase din nou Thorncombe. Cînd îi spusese lui Phoebe, după ce de-abia venise, că iar urma să plece, îi citise în ochi reproşul, deși încercase să o liniştească spunîndu-i că, pînă la sfîrşitul anului, va sta mai mult „acasă". Destinul i-a zîmbit prevestitor și ironic în ziua plecării de la fermă, fiind prima zi senină de primăvară de cînd venise înapoi. Va avea un accident de avion, nu va mai vedea acest loc niciodată... Cînd era atît de aproape și ar fi putut să nu plece. Hotărîrea de a pleca în Egipt era ca un ultim risc nejustificat. În sinea lui refuza să recunoască sentimentul bucuriei de a revedea Egiptul și de a urmări efectul lui asupra lui Jane. Ştia bine ce se întîmplă ; se afla într-un moment pe care-l trăise adesea la filmări – la montaj, la deciziile finale.

Nu mai vorbise cu Jane decît o dată și atunci numai despre lucruri practice... vizele, cecurile de călătorie ; Roz insistase să vină împreună cu Caro să ia cu toţii masa de seară în ajunul plecării. În realitate, constata că-și mai pierduse din entuziasmul iniţial pentru fapta cea bună, poate pentru că, în timpul ultimei săptămîni, folosise în discuţiile cu Jenny atîtea subterfugii cu privire la Jane, încît ajunsese și el să le creadă pe jumătate. Pretextele de ordin profesional nu erau simple invenţii ; călătoria îl va ajuta să adauge scenariului atmosfera pe care încă nu o avea, dar el ştia că nu ar fi fost îndeajuns de conştiincios ca să plece singur. Era, în fond, destul de vechi în profesiune ca să-și dea seama că locul ales pentru filmări e în cele mai multe cazuri înlocuit în final cu un altul.

Cel puţin avea la plecare acordul unanim al familiei. Lui Caro îi spusese după ce vorbise cu Jenny. A fost mai mirată decît ar fi bănuit ; ca și cum voia să ştie înainte de a aproba dacă mama ei sancţionase o asemenea manifestare anormală. De-abia cînd i-a spus că Nell fusese consultată prin intermediul lui Roz și că nu avusese nimic împotrivă, s-a entuziasmat. Urma s-o întîlnească pe Caro duminică seara, după weekendul ei la Paris. Au aranjat să vină la apartament direct de la Heathrow. Mai rămînea o singură voce de înfruntat. Nu a mai aşteptat să se răzgîndească, nici nu-i spusese bine la revedere fiicei, că și formă numărul mamei.

— Alo, Nell. Dan la telefon.

— Formidabil. Voiam să te sun.

— Am făcut bine?

— Mi-am revenit din șocul inițial.

— Spunea că ar avea nevoie de o vacanță. Așa am ajuns aici. Dacă tot trebuia să plec...

— Cred că ideea e grozavă. Mor de invidie.

— Numai zece zile.

— O să-i facă bine. Vorbesc serios. Mă mir că ai reușit cu ea mai mult decît un refuz sub diverse pretexte marxiste.

— A încercat. Să nu mai vorbim despre pretextele convenţionale. Despre cum o să reacționezi tu. De asta te și sun.

— Mă miră grozav că și-a adus aminte că am și eu reacţii. După povestea lui Caro.

— Chiar îi pare rău pentru asta, Nell.

— Așa și trebuie. Dar acum nu mai contează.

— Dacă nu ești de părere că depășesc niște limite.

— Dragul meu, nu sînt chiar așa de încuiată. Încă. Fără să vrea, ca de obicei, alunecaseră amîndoi într-o discuţie cu două tăişuri; dar imediat și-au dat seama. Eu votez pentru. Cinstit. Și Andrew, și eu am spus că ai avut o idee bună s-o inviți. Și adăugă: Ne-a lăsat puțin cu gura căscată, nu că nu ţi-am fi recunoscători.

— Am impresia că un șoc cultural o să-i facă bine.

— Și poate reușești s-o și încurci cu vreun șeic, proprietar de terenuri petrolifere.

— Nu promit.

— Găsești că e mai dispusă să ne asculte?

— Oarecum. Cred că recunoaşte că vrea să rezolve problemele omenirii pentru că nu e în stare să le dea de cap celor două sau trei personale.

— Eu spun asta de ani de zile. Ezită, apoi spuse: Dan, mă îngrijorează. Ştiu că ţine totul în ea. Nu contează ce spun despre ea, tot mă îngrijorează.

— Știu.

— Ai binecuvîntarea mea. Atît cît valorează. Şi mulţumesc din suflet. Chiar era momentul. Apoi adăugă: Şi pentru grijile zilnice pe care ţi le pricinuieşte păcătoasa noastră de fiică.

Apoi au discutat despre Caro și încurcăturile ei.

Duminică seara, Caro a provocat din nou o mică încurcătură. Dan a așteptat-o să vină, din care cauză a băut mai mult decît de obicei. Ea nu știuse cu ce avion vor sosi, așa că nu era chiar vina ei; dar, fără să vrea, Dan s-a enervat. În cele din urmă, pe la ora nouă, a lăsat un bilet și s-a dus să mănînce la un restaurant italian de la colțul străzii. A apărut și ea cînd aproape terminase de mîncat, fără răsuflare și spășită. Nu voia să mănînce, luaseră masa mai devreme, la Paris. Îi comandă o cafea. Ca de obicei, avea un aer obosit, dar destul de vesel, povestind ce au făcut la Paris. Barney se dusese să ia un interviu uneia din mărimile de la Piaţa Comună Franceză. Nu se desfăşurase foarte bine, asta a fost tot ce a spus despre el. Apoi a povestit cum a

fost Parisul. A întrebat dacă mătuşa Jane se bucura de plecare, cu o lucire în priviri care însemna că tatăl ei fusese cu întîrziere convertit la o nouă cauză.

— Sper că da. La început a fost luată prin surprindere.

— Cred şi eu. Nici nu se putea altfel. Un bărbat cu reputaţia ta.

— Voi, tinerii, aveţi nişte idei foarte retrograde.

Scoase limba la el.

— Dar cum a comentat cealaltă „tînără din viaţa ta"?

— Cu reţinere, aşa cum se cuvine.

— Am văzut o fotografie de-a ei într-un *Paris Match* mai vechi. Am vrut să o decupez. Arată bine. Cel puţin era îmbrăcată.

— Nu fi viperă. Aş vrea să-ţi placă.

— O să încerc.

— Aveţi un defect comun.

Îşi lăsă ochii în jos, privind faţa de masă în carouri albe şi roz.

— Şi ea gîndeşte aşa?

— Mai puţin decît aş vrea eu.

— Va trebui să ne ajutăm una pe cealaltă.

— Cazul ei e mai special, Caro. Nu se poate compara cu al tău.

— Bineînţeles. Eu sînt un caz comun.

Dan zîmbi.

— Nici nu meriţi să-ţi răspund. Tu ai o doză de noroc. Jenny e condamnată să aibă de-a face sau cu bărbaţi independenţi şi despărţiri lungi, sau cu bărbaţi foarte dependenţi care vor fi pur şi simplu domni McNeil.

— Nu a realizat asta?

— A realiza şi a accepta sînt două lucruri diferite.

Caro lăsă din nou privirea în jos.

— Asta descopăr şi eu acum. Soţia lui a aflat de noi.

— Dumnezeule.

— Nu e grav. Aparent s-a resemnat. I-a spus chiar că, faţă de cea dinainte, eu reprezint un progres.

Zîmbi puţin crispat şi-şi mai aprinse o ţigară dintr-un pachet de Gauloises. Începuse să fumeze mai mult decît i-ar fi plăcut lui.

— Cum a descoperit?

— De fapt, credeam că ştii, ar fi fost foarte posibil. Îl văzu că nu o înţelege. Sunase aproape ca o acuzaţie. Adăugă: Săptămîna trecută a apărut un articolaş în *Private Eye*.

Pentru o clipă, Dan se transformă în străbunicul său victorian, o figură severă în dreptul unui perete. Bine că ea îi ocoli prvirea, iar întrebarea lui sună blînd.

— Şi ce scria în el?

— Acum vreo doi ani Bernard a scris un articol în care pretindea că partenerii în căsătorie sau în afara ei trebuie să fie de aceeaşi vîrstă. Ştii cum scrie el, nu trebuie luat în serios, argumentează un punct de vedere doar de dragul distracţiei. Au extras de acolo un pasaj. Apoi mai era ceva despre... Caro se opri încercînd să pară că-şi aminteşte cu greu citatul pe care-l ştia de fapt pe dinafară... „articolul creează dificultăţi secretarei sale, o domnişoară de douăzeci de ani" – nici

vîrsta corectă nu mi-au aflat-o – „care a renunţat la orice pudoare crezînd că anostul Bernard e singurul om integru din Fleet Street". Pe ăştia îi recunoşti după loviturile date sub centură.

— Ţi-au dat numele?

— Nu. Şi a adăugat: Noi am încercat să ţinem secret. Dar ăştia de la *Private Eye* sînt mereu pe urmele lui.

Un gînd murdar îi trecu prin minte lui Dan, că Barney însuşi ar fi provocat transmiterea informaţiei; dar era mai cinstit să considere că fusese o vreme cînd sigur nu s-ar fi dat în lături de la astfel de fapte. Era clar că-şi construise parte din celebritatea sa de tînăr ziarist exact cu acest tip de maşinaţii perfide, după cum aflase Dan nu numai cu acea ocazie anterior menţionată. Acum Barney, într-un Fleet Street dominat de propria sa generaţie de la Oxford, nu putea să provoace un scandal bazat pe calomnie cînd el însuşi contribuise la încetăţenirea acestui sistem.

— E supărat?

— Pentru mine. Schiţă un zîmbet. Zicea că regretă că nu mai sînt la modă cravaşele.

— Dacă vrea să producă titluri cu litere mari.

— Îi pare tare rău.

Dan riscă un pas înainte.

— Nu ţi-a spus niciodată că o să...

— O să ce?

— Să divorţeze pentru tine?

Privi din nou în jos.

— Tati, asta aş prefera să nu discut.

Acum şi adesea în trecut, „tati" reprezenta un reproş tacit, amintindu-i faptul că de mult pierduse din drepturile legăturii pe care acest apelativ o evoca. Exact atunci cînd Dan constata cît de rapid se desprindea de eul de odinioară, brusc, ea se întoarse către trecut. Se îmbujorase şi îi ocolea privirea; deşi nu ştia unde în altă parte să se uite. Ajunseseră iar la un moment asemănător celor din trecut cînd el încerca să afle prea insistent care erau sentimentele ei faţă de Nell şi Andrew, ca apoi să înţeleagă prea tîrziu că traversase ilegal o barieră invizibilă din mintea ei.

— Îmi retrag întrebarea.

Caro tăcu cîteva clipe.

— A apărut în timpul weekendului. Era deprimat din cauza interviului. Tot spune că are de gînd să abandonze cursa asta de şoareci. Să scrie un fel de autobiografie care să se numească *Istoria unei lumi foarte mici* de Bernard Dillon. Cochetează cu ideea. De fapt nu poate. Nu are banii necesari.

Dan zîmbi amar în sinea lui la „un fel de autobiografie"; şi se întrebă dacă nu-i spusese asta ca să-l facă să-şi dea seama cît era el de norocos.

Ea reluă:

— Să ştii că nu sînt inconştientă. M-am plimbat prin Cartierul Latin ieri, în timp ce Bernard lua interviul. Toţi studenţii de acolo,

tineri de vîrsta mea... M-au făcut să mă gîndesc la tot ceea ce pierdeam. Apoi, de frică să nu-i dea lui prea multă apă la moară, adăugă: E tare bun cu mine. Atît de atent. Nu ca alții.

A atenuat înțepătura făcîndu-mi cu ochiul.

— Asta pentru că știu că ești mai inteligentă decît te prefaci uneori.

— Speri tu.

— Știu.

Caro era îmbrăcată într-un costum de catifea gri ca pana de turturică și o bluză cu floricele, care se asortau cu tenul și părul ei lung. Dan văzuse din fotografiile de familie că nu era fotogenică; o fată destul de drăguță la modul convențional, ca și mama ei la aceeași vîrstă, avînd în plus ceva copilăresc. Și așa cum iubise în secret momentele, mai rare din păcate, cînd Nell era copilăroasă, se simțea la fel de emoționat acum cînd regăsea aceeași expresie la Caro. Se surprinse dorind să plece în Egipt cu această ființă slăbuță, încăpățînată, complicată; și i-o spuse.

Ea zîmbi.

— Aș vrea și eu dacă aș putea.

— Ești tare nefericită?

Dădu din cap categoric că nu.

— Niciodată nu am fost mai fericită. Ridică din umeri. Ceea ce dovedește că nu sînt cine știe ce inteligentă. Asta-l amuză pe Dan, dar ea îl opri, dîndu-i explicația. Cînd în jurul meu totul merge atît de prost.

— Adică în lume?

— La birou numai despre asta se vorbește.

— Ziarele trăiesc pe seama catastrofelor și distrugerilor. Trebuie să se vîndă.

— Grav e că-mi place într-un fel să fie așa. Fără nici o certitudine. Să trăiești de pe o zi pe alta. Total altfel decît la Compton. Apoi continuă, privindu-l impasibilă. Nici nu ți-am spus, după ce ai plecat duminica trecută, Andrew și mama mi-au ținut o prelegere. Au fost bine intenționați. Dar incredibil de încuiați. După ei, nu ai nici o șansă dacă nu-ți planifici viața ca să o ai asigurată pentru totdeauna.

— Dar nici invers nu e ideal.

— Uneori da. Am citit un articol care o să apară în suplimentul color al revistei noastre. Despre infirmiere. Mi s-a părut ridicol că salariul meu e mai mare decît al lor. Și pe deasupra mă mai și distrez.

— Ele, ca și actorii, o fac din vocație.

— Tot nu e drept.

— Parcă o aud pe mătușa ta.

De data asta era rîndul ei să zîmbească amuzată și afectată.

— Încep să înțeleg ce vrea să spună.

— Bun.

— Tu nu a trebuit să înghiți toată antipropaganda care mi s-a oferit mie.

— Adevărat.

Acum ea întreba și el răspundea.

— Ai vorbit mult cu ea la Thorncombe?

— Da.

— Despre ce?

— Despre tine. Paul. Politică. Totul.

— Nu mi-a venit să cred cînd mi-a spus că pleci cu ea în Egipt.

— De ce?

Spuse dînd din cap:

— Pentru că, bănuiesc, v-am plasat întotdeauna în două lumi total diferite. Care nu se puteau intersecta vreodată.

— Cîndva ne întîlneam practic în fiecare zi, Caro. Cînd eram de vîrsta ta. Am mai fost împreună în vacanţă. Am fost cu toţii la Roma într-o vară.

— Mie mi s-a părut că nu prea îi dai atenţie.

El ezită și își mască ezitarea cu un zîmbet.

— Cînd am divorțat nu am pierdut-o numai pe mama ta, Caro. Lipsa de interes nu înseamnă întotdeauna lipsă de memorie. Aș spune că e exact contrariul... uneori.

— Nu ți se pare foarte schimbată?

— Aparent, nu în profunzime. Am avut sentimentul că a trăit într-o lume în care nu se întîmplau decît lucruri neplăcute. Poate, cine știe, ceva plăcut o să-i facă bine. Asta-i tot. Zîmbi iar. Psihiatru amator. Şi ca să-i arăt recunoştinţa mea pentru tot ce a făcut pentru tine.

— I-ai spus asta?

— La Oxford. În noaptea în care a murit unchiul Anthony.

Caro tăcu și îi ocoli privirea.

— Tati, de ce s-a sinucis tocmai în acea noapte?

Părea conștientă că acum ea trecuse frontiera, într-un spaţiu interzis. Dan privi în gol.

— Ştii, Caro, el toată viaţa a fost profesor. Cred că a fost un fel de lecție.

— Adresată ei?

— Nouă, tuturor, poate. Despre răspunderea pe care ţi-o asumi faţă de trecut.

— Ce fel de răspundere?

— De a fi urît, de a fi mințit, de a fi înşelat. Cînd cu toţii am fi putut să ne înţelegem mai bine unii pe alţii.

— Dar de ce a aşteptat să fii şi tu acolo?

— Pentru că, poate, mi-era adresată în primul rînd mie.

— Nu te văzuse totuși de atîția ani.

— Oameni nu se schimbă în anumite privinţe.

Ea tăcu din nou.

— Era o lecție și pentru mătușa mea?

— Poate.

— Faci pe misteriosul.

— Nu vreau să-ți schimbi părerea bună pe care ți-ai făcut-o, pe bună dreptate, despre ea.

Caro reflectă un moment asupra acestui lucru.

— Oare e ceva legat de căsătoria lor? Îmi dau seama că întotdeauna am considerat-o reușită. Într-o zi am spus-o cînd stăteam de vorbă cu Roz. Am avut impresia că spusesem ce nu trebuia.

— Cred că au avut probleme. În primul rînd datorită diferenţei de temperament. Şi în modul de a vedea lucrurile.

— Mare proastă, niciodată nu mi-am dat seama.

— Aveau grijă să nu se vadă. În aceşti ultimi ani, Jane s-a adresat lui Roz destul de des. De asta Roz nu avea cum să fie de acord.

— Cînd mă aflu în preajma ei, mă simt întotdeauna un păduche fără minte.

Dan făcu semn să i se aducă nota de plată.

— Mîine seară rezişti să vii la masă?

— Da, sigur. De fapt o plac foarte mult. Dan bănuia că de fapt gîndea „o invidiez".

— Am impresia că te înşeli în privinţa ei.

Părea să fie de acord, dar nu pe deplin mulţumită.

— De asta am ţinut întotdeauna la mătuşa Jane. E singura care, deşi are o diplomă universitară, nu ţi-o scoate pe nas.

— Singura?

— Glumeşti. Tu eşti cel mai groaznic dintre toţi.

— Încerc din greu să nu fiu.

— De asta se şi vede.

— Voi lua lecţii în Egipt. Îi aruncă un zîmbet larg, apoi lăsă privirea în jos, ca şi cum acum el era naivul. Ce înseamnă rînjetul ăsta al tău de pisică Cheshire?

— Nu ai nevoie numai de lecţii.

— De mai ce?

— Eu nu pîrăsc.

Ospătarul aduse nota şi Dan o plăti. Caroline se ridică, îşi luă pardesiul şi îl aşteptă la uşă. Ajungînd lîngă ea, o privi insistent.

— Ce să pîrăşti?

— Ceva ce nici tu nu ştii despre tine, dar eu ştiu.

Ieşiră.

— Că sînt un caz fără speranţă?

— Ceva ce te face să fii un caz fără speranţă.

— Eu nu am dreptul să ştiu?

— Încă nu. Îl luă de braţ şi brusc schimbă subiectul. Hei, nu m-ai întrebat nimic despre apartamentul meu.

Cîteva minute mai tîrziu, în picioare lîngă maşina ei, o sărută de noapte bună şi apoi îi făcu cu mîna pînă se depărtă. Se duse la culcare de îndată ce ajunse acasă. Se simţea în continuare deprimat, deşi ora petrecută în compania lui Caro îi făcuse plăcere. Se gîndea la tot ce avea de făcut a doua zi. Îşi dăduse întîlnire cu Jane la Consulatul Egiptean pentru vize. În seara asta se ducea la Roz, de la Oxford. Reveni cu gîndul la Caro – improviză pe moment un scenariu în care totul lua o întorsătură cît se poate de proastă. Barney îşi părăsea soţia şi o convingea pe Caro să se mute împreună cu el. Mai adăugă un fir (în fond de ce nu, dacă ea voia) în care şi el realiza o legătură mai durabilă cu Jenny. Încercă să imagineze prietenia pe care spusese că ar dori-o între cele două tinere... dar scenariul nu mai ţinea în momentul în care trebuia să rezolve o prietenie plauzibilă identică,

dintre el şi Barney. Totul îi era foarte clar deoarece vedea prin ochii scormonitori ai lui Jane şi prin ochii cinici ai lui Nell. A doua zi, după-amiază, se întîlnea cu agentul lui. La Hollywood, cu o lună în urmă, refuzase un scenariu care ar fi trebuit scris după cel despre Kitchener. De atunci nu se mai întîlniseră. Ştia că trebuia să pună la punct cel puţin două probleme în legătură cu alte scenarii. Călătoria în Egipt, chiar dacă era o nebunie, îi era de ajutor ; cel puţin ca pretext dacă agentul ar mai fi insistat. Avea de gînd să nu-şi mai schimbe planurile : Kitchener, apoi se va retrage în liniştea de la Thorncombe ; o nouă primăvară, o vară lungă. Egiptul şi Jane trebuiau privite ca pe o dificilă încercare iniţiatică : una gratuită, dar acum de neevitat.

Exista în el bătrînul lup solitar care detesta solicitările exterioare ; care resimţea efortul, energia, timpul şi diplomaţia pe care le irosea făcînd echilibristică între atîtea forţe şi figuri feminine contradictorii ce-i invadaseră existenţa. Probabil tentaţia crescîndă de a petrece un an singur la Thorncombe era un ecou al vechiului vis masculin care se materializa în Muntele Athos şi mănăstirile lui. Petrecuse zile în şir aplecat asupra scenariului despre Kitchener, conştient că nu o făcea atît din convingere, cît din disperarea de a termina odată. Din spatele foii de hîrtie care-i stătea în faţă ţîşneau idei pentru roman. Se simţea ca un cercetător care şi-a adunat îndeajuns material pe teren şi nu dorea decît să se întoarcă înapoi în laborator ca să tragă concluziile.

Apoi făcu un gest absurd. Se dădu jos din pat şi scoase carnetul din buzunarul hainei. Nu a notat gînduri profunde despre semnele care anunţă schimbări de tonalitate în spiritul individului, a scris doar cuvintele : *De amintit lui Ben – mazăre mangetout.*

Îşi amintise că-i plăceau lui Jenny.

Piramide și închisori

În timpul zborului spre Cairo, care a durat șase ore, Dan s-a gîndit cu îngrijorare la zilele care-l așteptau, s-a întrebat dacă nu subestimase diferența dintre o seară petrecută în intimitate și o călătorie în doi. Și pe Jane realitatea părea să o fi luat prin surprindere: erau amîndoi prea convenționali în solicitudinea exagerată pe care și-o arătau reciproc pentru a fi naturali. Cînd se întîlniseră cu o zi înainte pentru vize, Jane păruse mai în largul ei; plecase însă repede, imediat ce a terminat de completat formularele, să se întîlnească cu Roz pentru a mai face niște cumpărături. Seara, cînd s-au reîntîlnit la Roz la masă, nu-și schimbase atitudinea. La cină toate au mers bine, Roz a făcut tot posibilul să fie drăguță cu Caro. Ea a răspuns cu aceeași gentilețe și poate a învățat ceva din modul în care verișoara ei se comporta față de mama ei – fără reticențe, o tachina apropo de scrupulele ei financiare și de tot felul. Într-adevăr, în dimineața aceea, înainte de a decola, Jane fusese mai naturală. Roz îi dusese la aeroportul Heathrow și contribuise la sentimentul de echilibru.

Stăteau acum alături. Dan prefera să moară de foame decît să se atingă de mîncarea din avion; Jane, ca o adevărată turistă, se vedea că nu e dispusă să lase neconsumat ce plătise, așa că acum luau prînzul. Jane a mîncat mai mult din porția ei decît el. Au vorbit despre cărțile pe care le citeau. Jane avea Ghidul Albastru adus de Dan. El parcursese din nou biografia lui Kitchener, de care se folosea pentru scenariu, ca să-și reîmprospăteze memoria despre una sau două localități pe care trebuia să le vadă. Îi explica lui Jane ce-l intriga la Kitchener, de pe poziții de defensivă. Simțea că interesul pe care-l manifesta era mai mult diplomatic decît adevărat; ca de obicei, stătea în rezervă și apoi emitea judecăți. Un timp au vorbit despre probleme de tehnică în producția de filme. Bănuia că și acesta era un mod al ei de a-i satisface amorul propriu, de a-i demonstra că nu are nimic împotriva modului său de viață și că, fie din datorie, fie din recunoștință, dorea să-l cunoască mai bine. Erau mai stînjeniți decît ar fi crezut, ca doi străini care se întîlniseră din întîmplare; probabil amîndoi incapabili să treacă peste ideea că verigheta de la mîna ei ar fi putut să provoace o impresie greșită.

A fost poate și faptul că, puțin timp după decolare, el a mai avut o ocazie să-și amintească cît erau de diferiți, nu numai în ceea ce privea viața lor personală. Pentru a întrerupe o primă tăcere, el a întrebat-o

dacă-şi adusese ceva de citit, apoi i-a dat Ghidul Albastru. Cu gestul celui care uitase ceva, Jane se aplecă şi scoase din sacul de voiaj o carte pe care i-o întinse şi îi spuse zîmbind:

— Dacă n-ai chef, nu trebuie s-o citeşti.

Era o antologie, *Lukács şi realismul critic*, publicată de o editură de stînga.

— Eşti drăguţă, Jane.

— Dacă tot am vorbit de ea...

— O s-o citesc undeva unde să mă pot concentra. Pe vas.

Privirea ei era aţintită asupra cărţii pe care el o răsfoia fără mare interes, în virtutea faptului că o primise.

— Sînt fragmente...

— Da, cred. Mă interesează. Zîmbi. Acum am de citit ceva pentru Cairo.

Ea părea sincer fericită că pleca în Egipt. Îşi dăduse seama şi cu o zi înainte, cînd se întîlniseră în faţa consulatului. Primul lucru pe care i l-a spus zîmbind a fost că încă nu era prea tîrziu să se răzgîndească; dar ea era hotărîtă să-şi ia viza oricum, pentru că „o prinsese" şi nu mai putea să dea înapoi, chiar dacă ar fi fost să plece singură. Descoperea la ea cel puţin disponibilitatea de a-i fi bine, o tentativă de a redeveni eul extrovertit din tinereţe.

Datorită celor două ore de decalaj orar, au aterizat la Cairo la apusul soarelui. Biroul lui Malevich din Londra fixase deja programul lui Dan pentru a doua zi şi ceruse ca cineva să vină să-i aştepte la aeroport, dar asupra acestui punct din program, Dan nu prea era optimist, mai ales după ce au terminat formalităţile de intrare şi de vamă şi au pătruns în agitaţia din holul central cu imens de multă lume, atîtea feţe în nuanţe variate de brun, plonjon într-o lume neeuropeană care la prima vedere nu se sinchisea de dezordine şi de murdărie. Locul dădea impresia de atmosferă de război, de furnicar în panică. Dan aruncă o privire spre Jane, în timp ce erau asediaţi de taximetrişti şi agenţi hotelieri. Zîmbea, dar se vedea că agresivitatea acelor voci străine, acelui cor primitiv, o deconcertase.

O voce puternică strigă numele lui Dan şi se întoarseră într-acolo. Un bărbat înalt, chel, se afla lîngă un stîlp. Era bine îmbrăcat, într-un impermeabil de culoare deschisă şi un costum închis; faţa îi era mare şi plată, avea mustăţi, iar pleoapele lăsate mult peste ochi arătau un dispreţ aristocratic faţă de nefericiţii care-l înconjurau. Văzînd că i-a descoperit, zîmbi, ridică o mînă şi se apropie repede.

— Domnul Martin? Îmi pare bine să vă cunosc. Eu sînt Jimmy Assad.

Dan ştia de el. David Malevich îl cunoscuse şi voia să-l solicite pentru secvenţele egiptene ale filmului.

Au dat mîna, Dan o prezentă pe Jane. Assad se înclină spre mîna întinsă, un gest de curtoazie demodată care dispăru în clipa în care începu să gonească grupul de taximetrişti şi agenţi hotelieri care nu încetase să vocifereze. Îi împrăştie cu cîteva fraze guturale în arabă,

apoi zîmbi către musafiri, lăsînd să se înţeleagă că aici funcţionau alte maniere, în nici un caz curtoazia europeană. Îi aştepta o maşină. Dan avea impresia că, de data aceasta, Jane nu regreta că se află printre privilegiaţi.

Au pornit spre Cairo şi pe drum aflară mai multe lucruri despre Assad. Nu era musulman, era copt. Lucrase în industria locală a filmului o mare parte din viaţă, dar după război fusese pentru scurt timp în Anglia, de unde i se trăgea şi numele de Jimmy. Vorbea englezeşte destul de fluent şi părea la curent cu ce se petrecea în lumea filmului. Le deveni simpatic: se arăta critic cu privire la propria persoană, cît şi la ţara sa. Spunea că, din cauza războiului, Cairo era un oraş suprapopulat, cu o mulţime de refugiaţi din Suez. Jane întrebă dacă ostilităţile ar fi putut să reînceapă.

— Veţi vedea. În ziare. În fiecare zi aflăm că mîine vor reîncepe. Pleoapele îi căzură. Dumneavoastră credeţi că cele mai grozave discursuri de război le-a ţinut domnul Churchill? Vă înşelaţi. Nu l-aţi auzit pe Sadat. Aici i se spune „Mîine victorie, azi mizerie". Aruncă o privire în direcţia lui Jane, se întoarse către ea, din scaunul din faţă. Pentru că sînteţi de faţă dumneavoastră, *madame*, spun „mizerie". Dar araba este o limbă foarte directă.

— *Merde?*

— *Ah, très bien. Vous parlez français?*

Fericiţi, au decis să vorbească franţuzeşte; iar Dan a trebuit să intre şi el în discuţie. Exprimarea lui în franceză era foarte limitată.

— Se poate vorbi în public în felul ăsta despre preşedinte?

Assad ridică o mînă, făcînd un gest de negaţie şi regret, dar cu o licărire sub pleoapele căzute.

— Norocul nostru în Egipt e că întreaga poliţie secretă poartă uniformă. Îl privi pe şofer, apoi clipi dintr-o pleoapă, ca şi cum ar fi avut un tic. *Une stupidité stupéfiante.*

Se simţea de îndată că aparţinea unui club ai cărei membri puteau fi recunoscuţi fără dificultate, oriunde s-ar fi aflat, neexistînd, din fericire, frontiere: cel al politicienilor cinici. Dan trăsese concluzia că omul era un individ corupt, fără scrupule financiare, dar simpatic.

La apusul soarelui, au intrat în Cairo, un oraş unic în felul lui prin amestecul dintre medieval şi modern: bulevarde neîngrijite, faţade kaki sau alb murdar, pretutindeni praf, amestec de vestimentaţie europeană şi fluturări de *galabiya*, puştime în picioarele goale, tarabe, cărucioare, măgari balansînd baloturi de lucernă care adăugau peisajului tern o pată de culoare mai vie. În aer adia un miros straniu, înţepător, ca de bălegar care, spunea Assad, era fumul de la complexul industrial de la Helvan, din sudul Nilului. („Trebuie să dovedim cît sîntem de occidentali, aşa că, natural, începem cu problemele de poluare.") Prin geamurile deschise ale maşinii pătrundeau, aduse de aerul dulce subtropical, şi alte mirosuri, bogate şi aromate.

În sfîrşit au ajuns pe malul Nilului, prea tîrziu ca să mai poată vedea la orizont piramidele de la Ghiza, doar marele fluviu curgînd liniştit, cenuşiu-perlat, în stingerea rapidă a zilei; s-au oprit în faţa hotelului. Assad a intrat să verifice dacă s-a făcut rezervarea camerelor,

iar ei s-au oprit să bea ceva în holul hotelului. Ar fi trebuit ca a doua zi să-l însoţească pe Dan într-o vizită la un demnitar din minister, o simplă formalitate, dar dacă Dan nu ar fi dorit-o în mod special, puteau să renunţe. Nu dorea. Apoi urmau să meargă la locurile de filmare pe care Malevich le văzuse deja, dar voia să le vadă şi scenaristul. Dan îi sugerase lui Jane să viziteze în acest timp atracţiile turistice. Assad s-a oferit s-o trimită pe soţia lui ca însoţitoare, dar Jane a refuzat, aşa că, la recepţia hotelului, au ales împreună un circuit turistic : dimineaţa, muzeul de antichităti şi oraşul, după-amiaza, piramidele. Pleoapele lui Assad coborîră din nou.

— Sînt plictisitoare, *madame*, dar o dată tot trebuie văzute.

Cînd s-a convins că nu doreau nici un fel de distracţie, ci doar să se culce devreme, s-a retras. În seara următoare, insistă el, vor cina cu toţii, împreună cu soţia lui şi cîţiva prieteni.

Aveau camerele alăturate, cu ferestrele spre Nil, şi cineva, poate Assad, făcînd presupuneri false, avusese grijă să aibă între ele o uşă prin care se comunica direct. Dan nu a încercat să vadă dacă era deschisă. Pe partea lui, nu exista nici o cheie şi spera că fusese lăsată în camera ei. Jane se pregătea să facă baie şi Dan auzea apa curgînd, mişcări incidentale prin cameră, în timp ce recapitula scenele din Cairo compuse în manuscrisul pe care-l adusese cu el. După un timp, i se făcu poftă să deschidă sticla de whisky cumpărată la aeroport şi se întreba dacă nu ar fi vrut şi Jane ; dar nu se putu hotărî nici să bată la uşa dintre camere, nici să-i dea telefon, lucru de care s-ar fi simţit şi mai stînjenit. În cele din urmă, sună la bar şi ceru o sticlă de apă minerală şi gheaţă ; apoi, cu paharul în mînă, se apropie de fereastră ; privi în jos spre rîul întunecat, apoi luminile din faţă, de la Gezira, care se reflectau în apă. Din cît compara cu amintirile din ultima călătorie, traficul se intensificase şi ajunsese aproape la fel ca cel din California. Pe podul din dreapta se înşirau luminile farurilor, înaintînd cu greu ; sunet de claxoane şi un vacarm neîncetat. Întregul oraş îi amintea vag de Los Angeles ; poate aerul şi temperatura, poate acelaşi furnicar, aceeaşi încordare, în ciuda deosebirilor dintre oameni şi cele de arhitectură. Toate oraşele mari se topiseră parcă într-unul singur. Cairo era un oraş mai intens, mai vechi, mai uman. Aici întîlneai la tot pasul inegalităţile şi nedreptăţile medievale ; în Occident ele fuseseră doar pur şi simplu ascunse privirilor. Aici rămîneau la vedere. Auzi din spate un ciocănit uşor în uşa dintre camere.

— Dan ? Eu m-am îmbrăcat. Vrei să coborîm ?

— Bine, Jane. Uşa asta se deschide ?

— Da, e o cheie la mine.

Jane întoarse cheia şi apăru în prag. Îşi pusese rochia de culoare închisă pe care o purtase la înmormîntarea lui Anthony şi se fardase puţin.

— Deja am impresia că ar fi trebuit să fi luat cu mine ceva mai elegant.

— Nu fi absurdă. Rochia e fermecătoare. Vorbesc serios. Jane dădu neîncrezătoare din cap. Dan zîmbi : Îmi cer scuze pentru uşă. Presupun că Assad a încercat să facă pe sofisticatul.

— Eu cred că e încîntător de demodat. Mi-amintește de unul din specialiștii în limbi arabe de acasă. Eu credeam că încerca să-și însușească în exces stilul celor din Oxford. Dar poate că e universal valabil.

— Bem ceva aici sau coborîm la bar?

Au ales barul. Se auzeau vocile unor americani, alții vorbeau franțuzește; și trei, spunea Jane, vorbeau rusește. Dan voia să știe care erau primele ei impresii. Ea avea sentimentul că straturi de timp, atît de multe stadii istorice, existau aici simultan. Mulțimea de pe aeroport o șocase; ca și străzile din cartierele muncitorești supraaglomerate pe care le traversaseră. Omul uită noțiunea de „sărăcie lucie".

La masă, Dan i-a propus să refuze invitația lui Assad, dacă ea nu avea chef; dar Jane ar fi vrut să meargă, doar dacă el nu voia...

— Facem cum vrei tu, Jane.

— Aș vrea să întîlnesc egipteni adevărați. Dacă ni se oferă șansa asta.

— Nu știu cît sînt de adevărați. Să vedem.

— Numai dacă tu... Jane zîmbi – exagera. Totul e atît de nou pentru mine. Dar nu vreau să te plictisești din cauza mea.

— Ceilalți musafiri sînt probabil cei pe care Assad vrea să-i angajăm pentru film. Sforile astea nu le trag eu. Nu-i nimic. Să mergem. Putem să ne retragem devreme.

Masa la hotel se dorea în mod ostentativ franțuzească, dar căzură de acord că turtele nedospite le plăceau. Dar Jane nu părea să ia în seamă decepțiile gastronomice. Pentru ea totul, mai ales oamenii care-i înconjurau, părea mai interesant decît pentru Dan, nu numai din cauză că el mai fusese în Egipt, dar nu și în același hotel. Se amuză văzînd-o cum, față de el, se comporta cum se cuvenea la vîrsta ei, conform tradiției Oxfordului și propriei măsuri. Așa cum vezi uneori un jupon vesel ieșind de sub o rochie sobră, așa și firea ei veselă de odinioară își dădea acum în petic. Așa era cînd a întîlnit-o la Oxford, înainte de a trece prin atîtea alte experiențe, cu alte persoane: o dorință impulsivă, intensă de a cunoaște tot ceea ce vedea, aproape o concentrare, în nici un caz artificială (spre deosebire de Nell, cu care avea parțial în comun această trăsătură), dar care putea să înșele, în special bărbații care nu o cunoșteau prea bine... o unidirecționare, o absorbire: asta mă interesează sau tu mă interesezi mai presus de orice.

După masă, au făcut cîțiva pași pe strada cu circulația intensă care mergea paralel cu Nilul. Nu prea mai era lume pe jos, doar automobile; după o bucată de drum, s-au aplecat peste parapet, uitîndu-se spre mal, unde se aflau trase una lîngă alta trei feluci imense. Într-una din ele stăteau așezați trei bărbați în jurul unei lămpi, probabil paznici; cel mai în vîrstă purta un burnuz alb și manta neagră peste *galabiya*, ceilalți doi, care stăteau ghemuiți, erau mai tineri – încă o minusculă enclavă a unei lumi trecute. Dincolo de rîu, se vedeau sclipind în apa lină luminile de la Gezira și Dokki. Cîte un val ușor spărgea oglinda apei. Dan se uita la Jane cum privea cercul de lumină estompată din felucă. Pentru plimbare își pusese pardesiul în stil rusesc, cel pe care-l purtase cînd s-au întîlnit în gară cu trei săptămîni

în urmă. Avea din nou în păr pieptenele de argint. Gîndul îl duse la biletele de clasa a doua; la stilul ei simplu, simţul economiei.

— La ce te gîndeşti?

Jane zîmbi.

— La nimic, Dan. Privesc.

— Un fluviu minunat. Ziua şi noaptea. O să vezi.

— Nu ştiu de ce mă face să mă gîndesc la Loire.

— Felucile sînt visuri plutitoare. Într-un fel, sînt castelele de pe Nil. Cele pe care le vedeau aveau catargele lăsate în jos pentru a putea trece pe sub podurile orașului. Nu sînt plicticoase ca vechile temple.

— Pe care de-abia aştept să le văd.

Nu pentru prima dată, avea sentimentul clar că-l punea la punct indirect: el nu avea voie să-i ghideze impresiile sau să-i impună criterii de judecată valorică. De fapt răspunsul ei era: Da, dar vreau să constat singură dacă așa este. Un timp au tăcut, aplecaţi peste parapet. El se gîndea că probabil ceea ce îl atrăsese la Jenny era această tendință de a se opune de la început, de a refuza regulile impuse de el; deși ea era mai necoaptă, mai puțin condiţionată, mai puțin sigură pe sine... ceea ce era la fel de atrăgător, în felul său. De cînd primise sîmbăta cea de-a treia contribuţie, vorbiseră la telefon de două ori. Ultima dată, în acea dimineață, la Londra. L-a sunat, după cum se înţeleseseră, la ora șapte şi jumătate dimineaţa. Doar ca să-i spună drum bun, că e un individ respingător, pe care-l urăște, pe un ton ce exprima contrariul. Nu a adus vorba de Jane. Amîndoi pierduseră spontaneitatea convorbirilor anterioare; îşi dădeau seama că nu o vor recîştiga decît atunci cînd se vor reîntîlni. Ea i-a cerut și el i-a promis că o să-i scrie, că o să încerce să-i telefoneze de la Luxor sau Assuan, că se va gîndi la ea în tot acest timp... Femeile! Cînd era vorba de bărbaţi, unele se aruncau cu capul înainte ca felucile împotriva curentului sau alunecau uşor înainte o dată cu mersul fluviului; dar erau și femei care se mişcau tangențial față de bărbat. Jane se îndreptă și își strînse gulerul în jurul gîtului.

— Frig?

— Din cauza apei. Aici parcă e mai rece.

Au făcut cale întoarsă cîteva sute de metri pînă la hotel. Sigur nu vrea să mai meargă în oraş? Eventual să vadă dansatoarele orientale? Nu vorbise serios, dar a provocat din nou o reacţie politicoasă... poate el dorea să meargă? A continuat şi în lift, cînd el credea că era foarte clar că tot ceea ce doreau amîndoi era să meargă la culcare. Era sigur că nu voia...?

— Dacă aş fi avut senzaţia că mi se opune cineva, aş fi mers la bar ca să mă îmbăt.

Jane zîmbi, iar el se simţi tentat să-i spună să renunţe la englezisme, dar între timp au ajuns la etajul lor – şi la un moment potenţial stînjenitor pentru amîndoi, pe care a lăsat-o pe ea să-l rezolve. În faţa camerei sale, ea se opri şi îi întinse mîna.

— Noapte bună, Dan. Să știi că ai un acolit recunoscător.

— E încă prea devreme.

Ea dădu din cap.

— Cînd ne uitam la feluci, mă gîndeam că a meritat să venim, fie şi numai pentru atît.

— Vom vedea lucruri şi mai frumoase.

După un moment de ezitare, îi zîmbi şi făcu din cap un gest de fetiță care vrea să-și aleagă singură jucăria, chiar dacă cei mari caută să-i explice că e absurdă. Şi fiecare intră în propria cameră.

A doua zi, Dan nu a avut timp să se mai gîndească la Jane. Assad a venit în timpul micului dejun să-l ia la treburi şi, după cîteva minute, Jane s-a dus în cameră să se pregătească pentru excursia de-o zi. După ce s-a îndepărtat, Assad a început să-i facă complimente pentru Jane, o doamnă încîntătoare... ocazie pe care Dan a folosit-o ca să-i explice în ce condiții se aflau acolo, înainte de a se trezi cu tipicele apropouri ca între bărbaţi, în variantă egipteană. Argumentul cel mai puternic a fost moartea lui Anthony. Asasad făcu o plecăciune, ca şi cum ar fi regretat că nu se purtase de la început mai prevenitor.

În timpul zilei, Dan află mai multe despre el. Se pare că făcuse de toate în industria filmului ; lumini, operatorie, producţie, regie, ocazional mai și interpretase roluri mici. Nici nu mai știa numărul filmelor arabe la care contribuise, Aici industria filmului era foarte mobilă, toată lumea era folosită peste tot, ca Assad. Nu vorbea prea laudativ despre calitatea nenumăratelor filme în care fusese implicat; i-ar fi fost rușine să i le arate lui Dan. Nu se putea vorbi de film artistic, nici măcar de un film comercial cît de cît inteligent. Era gunoi pentru mase, nu putea evita formele şi modelele tradiţionale. Pe lîngă asta, mai era propaganda politică, devenită acum obligatorie, în care toată popimea musulmană îşi vîra nasul. Assad renunțase la ideea unui cinematograf egiptean serios, motiv pentru care-l făcea să fie entuziasmat la ideea proiectului *Kitchener*. Îşi închipuia, pesemne, că asta ar fi putut, cu puţin noroc, să şteargă nasul propriei industrii naţionale „de nisip“ – fusese tentat să spună „de mizerie“, dar aşa se exprimase de astă dată.

Totuşi, în ce priveşte celelalte arte, Assad părea mult mai optimist. Aveau cîţiva scriitori buni – a vorbit despre doi romancieri de care Dan, trebui să recunoască, nu auzise şi despre un dramaturg pe care spera să i-l poată prezenta lui Dan în seara respectivă. Scria comedii satirice şi dusese o viaţă primejdioasă în timpul regimului Nasser şi una la fel de precară sub cel al lui Sadat. Toate acestea le-a aflat într-un restaurant libanez, unde Assad l-a dus să ia masa de prînz – oferindu-i feluri mult mai interesante decît la hotel, Dan regreta că nu mersese și Jane cu ei. Numele dramaturgului respectiv era Ahmed Sabry, un tip cunoscut în Cairo, un mare clovn, păcat că Dan nu-l putea vedea într-un număr de revistă pe care îl interpreta ocazional. Evident, Assad se temea că Dan nu-l va aprecia pe Sabry, pe motiv că nu era prea curajos după standardele englezeşti. Se uită în jur prin restaurantul plin de lume, apoi zîmbi cu euforia lui leneş-ironică în priviri.

— De fapt Ahmed nu spune decît ce se poate auzi și aici, la toate mesele. Dar s-o spui în public, cel puțin la noi, e... făcu un gest larg cu brațele.

— Un act de curaj.

— Și de nebunie.

Lui Dan i-a trebuit foarte puțin să înțeleagă că, din punct de vedere practic, Malevich făcuse o alegere potrivită. Assad a evaluat rapid cheltuielile pentru eventualele exterioare pe care le vizitaseră; de fiecare dată cînd se opreau, fixa cadre cu mîinile, ca regizorii, pentru a-l face pe Dan să-și dea seama de posibilitățile vizuale. Aici, lucrurile care încurcau munca realizatorilor din alte orașe ca, de exemplu, eliberarea spațiului filmat de elementele nedorite, deturnarea circulației și multe altele, nu constituiau niște impedimente. Dolarii erau mult mai importanți, decretase ministerul. Dan fotografie cîteva caravanseraiuri vechi și cîteva case ale mamelucilor, nu pentru că ar fi vrut să rescrie scenele pentru astfel de amplasări. A găsit însă un loc pe care-l căuta, un colț al marelui *souk* din Mouski. Se potrivea într-un episod scurt (pentru a arăta mania lui Kitchener, aproape identică cu a lui Göring, de a colecționa antichități) pe care intenționa să-l adauge. Asta era cam tot.

Piramidele apăreau uneori în peisaj dincolo de oraș, lipsite de substanță, obiecte din *papier mâché*, ca și colinele în ocru de la Mokattam. Dan se întreba ce făcea Jane. Ziua îi priise și, la sfîrșitul ei, nutrea sentimente mai bune față de Cairo... Acest oraș obosit, murdar, plin de soldați aparent fără nici un obiectiv și saci bucșiți cu nisip, emblemă tristă a pretențiilor militariste ale acestei națiuni – și totuși o mare capitală. A obținut de la Assad o listă de expresii arabe cu care să-și coloreze dialogurile.

Assad l-a lăsat la hotel după ora șase și s-a oferit să vină să-i ia la masă la ora opt. Apartamentul lui era aproape, cam la un kilometru, așa că Dan i-a spus că vor ajunge cu un taxi. A bătut la ușa lui Jane, dar nu a răspuns nimeni. Explicația a găsit-o într-un bilet lăsat la el sub ușă. Ziua fusese „fascinantă“, acum se dusese să se spele pe cap. Dan a făcut un duș, și-a pus un costum și s-a așezat să scrie cîteva note. Două minute mai tîrziu, auzi pașii lui Jane și îi strigă prin ușă că se întorsese; ce-ar zice de un păhărel înainte de a se schimba? Ea intră imediat, îmbrăcată încă în hainele de dimineață.

— Ai avut o zi bună?

— Incredibilă. A fost atît de interesantă.

El îi turnă whisky în pahar, iar ea se așeză în fotoliul de lîngă masa de scris. Zîmbea.

— Și nu sînt deloc de acord cu tine. Ne-au arătat toate mastabasurile de la Saqqara. Nu am mai văzut ceva atît de frumos. Atît de delicat. Seamănă cu arta Renașterii, dar cu trei mii de ani înainte. Toate păsările și animalele acelea minunate.

— Ce zici de sfinx?

Lăsă capul într-o parte.

— Poate puţin *declassé*? Dar în muzeu aş fi fost în stare să stau ore în şir.

El întrebă ce a mai văzut: *souk*-ul, El Azhar şi pe profesorii mulsulmani („Parcă-i vedeam pe Maurice Bowra şi pe David Cecil...“) aşezaţi lîngă o coloană, cu grupul de elevi în jur, cum credea că fusese şi la Oxford în secolul al XIII-lea; o biserică coptă, mausoleul sultanului Mohammed Ali... şi cum Dumnezeu se numeşte pasărea aceea brună imensă care pluteşte deasupra Nilului?

— Erete. Cîndva trăiau şi în oraşele din Europa.

— Americanca de lîngă mine pretindea că sînt vulturi. Ştiam eu că nu se poate. Jane se strîmbă. Mi-a dat şi o listă bogată cu cele mai groaznice boli care bîntuie regiunea. De acum, în orice farfurie o să văd bilharioză şi tot soiul de boli scîrboase. Vrăjitoare bătrînă.

El zîmbi.

— I-ai spus asta?

— Sigur că nu. Tata ar fi fost mîndru de mine.

Jane prinsese o culoare frumoasă de la soare.

— Au fost mulţi în excursie?

— Americani? Numai cîţiva. Două perechi. Mai mulţi ruşi şi francezi.

— Trebuia să-ţi fi atras atenţia la cerşetori. Sînt ca lipitorile dacă simt că au de-a face cu un suflet caritabil.

— Ne-au avertizat în autocar. A fost ceva de-a dreptul ciudat. Pesemne că haina mea a fost de vină. Au crezut, se pare, că şi eu sînt rusoaică. De mine mai că nu s-au apropiat, în comparaţie cu prietena mea dată pe păr cu violet de genţiană. La început nu am ştiut de ce. Am fost chiar vexată.

— Au simţit că eşti o socialistă cu inimă de piatră.

— O fetiţă m-a păcălit şi i-am dat ceva. Dar a fost atît de surprinsă, încît nu a mai insistat.

— Probabil că i-ai dat prea mult de la început.

Zîmbi, apoi se uită la pahar.

— Am cumpărat o cărticică de la muzeu. Despre felahi.

— Te-au impresionat?

— Da. Cred că de ei am să-mi amintesc cel mai clar.

Dan se întrebă ce gîndea ea în fond – în ce fel toate teoriile şi schemele ei intelectuale o ajutau să perceapă o realitate pentru care era atît de evident că nici un sistem politic nu putea găsi răspunsuri. Poate că făcea efortul de a fi politicoasă, ascunzînd un eu ultragiat sub masca reacţiei tipice a oricărui turist. A vrut să ştie cum îşi petrecuse Dan ziua, astfel că întrebarea lui a rămas fără răspuns. Curînd după aceea, a plecat în camera ei pentru a se pregăti pentru reuniunea din acea seară.

Deşi la masă veniseră doi amici ai lui Assad care aparţineau lumii filmului, teama lui Dan că va fi solicitat să rezolve probleme de angajare s-a risipit; şi seara s-a dovedit plăcută. Apartamentul nu era foarte mare, dar era mobilat într-o combinaţie plăcută de oriental şi european. Soţia lui Assad era libaneză, o femeie destul de plinuţă, dar încă atrăgătoare; era, se pare, una din cele mai bune traducătoare

de franceză din lumea arabă. După părerea lui Jane, franceza ei era impecabilă, dar englezește știa mai puțin decît soțul ei. Dan și Jane au fost prezentați celorlalți musafiri. Pe lîngă cei doi, care se ocupau de film și erau cu soțiile, mai era un cuplu, un romancier egiptean – care scria și scenarii – cu soția lui, care era turcoaică, și încă doi domni singuri. Unul era profesor de istorie la o universitate americană din Cairo. Assad îl prezentă zîmbind: „Trebuie să-l acceptăm pentru că știe mai multe despre Islam decît noi" – și cunoștea perioada Kitchener din istoria Egiptului, fapt pe care Dan avea să-l descopere în cursul serii. Au aflat că este texan, deși, dacă nu ar fi lungit puțin sunetele, nimeni nu și-ar fi dat seama. Era un om plăcut și, ca și gazda, știa să fie ironic. Colecționa ceramică islamică, afișînd o totală indiferență fată de civilizația veche. Celălalt era Ahmed Sabry, dramaturgul satiric promis de Assad.

Era singurul îmbrăcat neconvențional; masiv ca o focă, avînd o figură roșiatică și melancolică, iar sub ochi i se întindeau niște pungi imense. Văzîndu-l, Dan se gîndi la Walter Matthau, mai tînăr și mai smead. Îmbrăcămintea, o jachetă veche peste o bluză din jerseu cu guler întors, îi dădea aerul unui anarhist înnăscut. A vorbit foarte puțin înainte de masă. Assad s-a scuzat față de Dan pentru că iar îi oferea mîncare libaneză, care însă era excelentă: o mulțime de gustări pe care le luau de pe o imensă masă circulară de alamă. Masa neprotocolară se potrivea cu amestecul de medii sociale și naționalități. S-au împrăștiat prin cameră în grupuri, discutînd în cele trei mari limbi ale Levantului: engleza, franceza și araba.

Dan o observă pe Jane la celălalt capăt al camerei, discutînd în franceză cu doamna Assad și cu una dintre perechile care lucrau în lumea filmului. Purta o rochie neagră simplă, cu un decolteu destul de mare, în stil *Empire*, și o camee prinsă pe gîtul gol; semăna cu o Jane Austen modernă. O tachinase la hotel cînd apăruse îmbrăcată astfel – se pare că o cumpărase în ultima clipă – spunîndu-i că, pentru o persoană care nu avea cu ce să îmbrace, se descurca destul de bine. El stătea cu romancierul și cu Ahmet Sabry. Bucuros ca un copil, Assad îi arătase lui Dan, înainte de cină, „cea mai vrednică posesiune" a sa. O fotografie a lui împreună cu Bernard Shaw făcută pe vremea cînd, mai tînăr și mai slăbuț, de-abia începuse să cheleasă. Lucrase în Anglia la turnarea unui film din seria făcută de Pascal după piesele dramaturgului și bătrînul Shaw venise într-o zi la filmări. Semnase fotografia jos, de-a curmezișul.

Sabry vorbea englezește prost, dar era volubil pînă la incoerență. Scăpase de primele momente de timiditate și acum se declara admiratorul lui Shaw, cu acea ignoranță tipică străinilor care nu știu care este cota scriitorilor după moarte în propria lor țară. Sabry era evident inteligent, mult deasupra mediului său. Au trecut apoi la politică: Nasser, Sadat, problemele economice ale Egiptului, „marea nebunie" a barajului de la Assuan, problemele socialismului în țările arabe.

Dan ar fi vrut ca Jane să participe la discuția lor. Cînd Sabry și el s-au îndreptat spre masă să-și umple farfuriile, a profitat de moment

ca să-l atragă pe Sabry în grupul unde se afla Jane. Sabry se așeză lîngă ea și, constatînd că știa franțuzește, începu să vorbească și el, părînd să se simtă mai în largul său. Apoi le făcu să rîdă pe Jane și pe doamna Assad. Se afla așezat pe o canapea îngustă, lîngă Jane. Assad se apropie, făcîndu-i lui Dan cu ochiul; se formase un mic cerc în jurul său. Sabry spuse ceva în arabă și toată lumea care înțelegea pufni în rîs. Assad traduse. Cei care pretind că doi și cu doi fac cinci să plece din cameră – o primă înțepătură dintr-o întreagă serie ce viza naivitatea poliției politice.

Sabry intră în rolul comicului, la început cam lugubru și prefăcîndu-se că se lasă greu, dar încetul cu încetul debită un șuvoi de întîmplări și bancuri într-un amestec de arabă și franceză. Avea talentul de a-i face pe ceilalți să se păpădească de rîs în timp ce fața lui rămînea impasibilă și semăna din ce în ce mai mult cu Mort Sahl, ca și cum cu cît lumea rîdea mai mult, cu atît își pierdea speranța în condiția umană. Unele glume în arabă erau, se pare, prea largi pentru urechea europenilor, dar o folosea pe Jane ca traducătoare și țintă pentru cele mai cu perdea. Iată cîteva pe care Dan și le amintește.

Statuia în piatră a unui faraon este găsită la Luxor. Inscripția nu poate fi deslușită, arheologii nu pot stabili cine e respectivul faraon. Statuia este adusă la Cairo, curățată, dar degeaba. În cele din urmă, un agent al poliției secrete întreabă dacă nu o poate vedea și el. Îl conduc în camera unde se află statuia, el intră, încuie ușa și o oră mai tîrziu iese punîndu-și haina și ștergîndu-și sudoarea de pe frunte.

— S-a făcut, spune omul. A mărturisit.

Un binecunoscut deținut politic este prins după ce evadase, nu pentru prima oară, și întreaga poliție își chinuie mințile să găsească un loc de unde să nu mai evadeze. Un inspector mai tinerel propune:

— Știu eu un loc, domnule. Una din închisorile vechi din afara orașului. N-am mai văzut astfel de ziduri nicăieri.

— Care închisori?

— Le știți. Cele de la Ghiza. Turiștii le numesc piramide.

Un banc îi era adresat lui Assad. Președintele Sadat îl sună la telefon pe patriarhul copt.

— Sfinția ta, trebuie să renunțăm la cuvinte ca „musulman" și „copt". Toți sîntem egipteni. Ajunge.

— Da, domnule președinte.

— Și, apropo, am hotărît să-l numesc pentru voi pe Ibrahim Shafir episcop de Alexandria.

— Da, dar e musulman, domnule președinte.

— Ei, poftim, continui să floseşti cuvîntul ăla.

Unele glume erau, probabil, la fel de vechi ca însuși Egiptul. Nasser își trece trupele în revistă. Vine un soldat cu o mutră absolut identică. Nasser zîmbește.

— Știu de unde ești, fiule.

— Din același sat cu dumneavoastră, domnule președinte.

— Așa. Înseamnă că mama ta a fost servitoare în casa noastră.

— Nu, domnule președinte. Tatăl meu.

A urmat o suită de bancuri tendenţioase şi acide referitoare la ignoranţa şi ineficacitatea armatei egiptene. Vine un soldat înapoi de pe frontul din Sinai.

— Allah, ce mai ştiu nemţii ăştia să se bată!

Sau ăsta: un camion militar se îndreaptă spre frontul israelian. Gradatul de lîngă şofer mănîncă febril la fistic şi aruncă afară pe geam cojile. Şoferul îl priveşte.

— De ce faci asta, domnule?

— Ca să mă pot orienta la întoarcere, mă prostule!

A continuat cu bancuri mai vechi şi mai noi. Sabry era un povestitor de clasa lui Ustinov. Dan se distra văzîndu-l cum îşi improviza numărul de cabaret şi îşi zise că aveau noroc să-l asculte. I se păru că detectează, cel puţin pe feţele cîtorva dintre soţii, un oarecare şoc la auzul atacurilor mai violente la adresa lui Nasser şi Sadat; un motiv în plus ca să admire această limbă ranchiunoasă, batjocoritoare, sardonică. Îşi simţi propria memorie răscolită pentru că, aşa cum înfăţişarea şi stilul de a vorbi ale lui Sabry îi amintiseră de Matthau şi Sahl, autodenigrarea amară a bancurilor sale îi evocaseră foarte puternic umorul evreiesc. Şi-l imagină pe prietenul său de la Hollywood, Abe, alături de el; îşi aminti de nenumăraţi alţii – reputaţi comedianţi cu umor foarte acid pe care îi cunoştea sau îi cunoscuse în lumea cinematografului dominată de evrei. Părea o nebunie ca aceeaşi calitate a umorului să fie folosită de cele două părţi doar pentru a alimenta ura şi distrugerea. Brusc, toate sistemele politice ale lumii îi apărură ca o conspiraţie a celor lipsiţi de simţul umorului împotriva rîsului, împotriva inteligenţei; omul ca produs al istoriei, şi nu al propriei structuri interioare. Dacă Dan ar fi răsfoit mai mult cartea lui Jane de la Oxford, ar fi aflat că Gramsci spusese cîndva exact acelaşi lucru, bazîndu-se pe evidenţa neputinţei omenirii de a realiza socialismul universal. Pentru Dan aceasta era o problemă de natură existenţială, un eşec general al autenticităţii individului, al credinţei în sentimentele intime.

Se întrebă care era poziţia lui Jane, dacă şi ea gîndea la fel – probabil că nu, ea ar considera elitistă această lichidare a celei mai mari părţi a rasei umane, atît conducători, cît şi conduşi, pe motiv că sînt proşti şi li s-a spălat creierul; Dan, cu fatalismul care-l caracteriza şi din poziţia favorită de observator exterior, considera privilegiul ca pe un pas înainte şi ca pe o fatalitate. Omul era condamnat fără drept de opţiune la un anumit mod de a percepe existenţa, la cunoaşterea lumii, la folosirea inteligenţei şi a limbajului în virtutea legilor geneticii şi a hazardului naşterii şi al profesiunii; Dan înţelegea amărăciunea impasibilă a măştilor gen Buster Keaton pe care Sabry şi le asuma, nu ca pe un joc, ci ca pe o certitudine că totul era inutil, o simplă vînzare a unui produs deja consumat. Adevăraţii clovni ai lumii, părea el să spună, erau cei aflaţi la putere – şi care se agaţă să rămînă la putere.

O altă glumă de-a lui Sabry era despre funeraliile lui Nasser. O femeie boceşte şi boceşte pînă ce, în sfîrşit, i se permite să vină lîngă catafalc şi să-l vadă pentru ultima dată pe conducătorul decedat. Îl

privește lung, apoi ridică privirea, zîmbind fericită: „Va să zică, chiar el e în coșciug!“

A fost, dacă nu cea mai amuzantă, cea mai profundă, poate, din istorisirile lui Sabry. Precedase poanta finală cu o mimă de o splendidă exactitate a zîmbetului stupid, satisfăcut al bătrînei; splendidă în deplinătatea idioțeniei sale, a fericitei sale ignoranțe în fața realității. Actorii îl impresionau rareori pe Dan și comedianții probabil mai puțin ca oricare alții; dar ăsta atingea niscai afinități profunde; o neagră disperare pe care el rareori o recunoștea ca fiind prezentă și înlăuntrul lui.

Pe parcursul acestei scene, Dan o privea din cînd în cînd pe Jane, care era acum al doilea centru al atenției pentru cei care nu știau franțuzește. La început, cu ezitări, traducea bancurile mai mult pentru Dan; dar, încetul cu încetul, începu să se folosească de simțul teatral al ritmului și al intonației pe care îl manifestase cîndva. Era vioaie, vădind o disponibilitate neașteptată de a intra și ea într-un rol. Cînd Sabry se declară epuizat, se întoarse către ea și îi sărută mîna, spunîndu-i că de aici înainte s-a terminat cu bancurile la adresa englezoaicelor.

După asta, s-au despărțit în grupuri mici. Dan s-a îndepărtat cu profesorul de istorie. Jane a rămas cu Sabry să discute lucruri mai serioase. El gesticula imens de mult. Uneori, ea dădea din cap în semn că e de acord. Li se alăturară Assad și romancierul și Jane continuă conversația cu aprindere. Se vedea că îi interesa ce spune. Lui Dan îi făcea plăcere, dar, cumva, se simțea și lezat, pentru că el se cam plictisise și ar fi fost tentat să plece. Nu voia să o oblige să plece într-un moment în care se simțea bine; și își impunea să nu se lase dominat de resentimentul că Jane era mai dezinvoltă cu acești oameni străini decît era cu el. Soțiile celorlalți făcuseră grup separat într-un colț, la un fel de bîrfă de cucoane, într-o arabă mai melodioasă și mai suavă decît a bărbaților. Probabil că nu-și dădeau seama, dar implicația consta în faptul că ele nu erau capabile să rivalizeze cu această străină care avea stilul ei occidental de a trata bărbații.

Pe de altă parte, Dan era mîndru că era încă atrăgătoare. Probabil că dintre femeile de acolo ea era cea mai în vîrstă, dar rochia neagră cu decolteu îi venea bine, o făcea să pară mai tînără și era de efect în comparație cu rochiile convenționale pe care le purtau celelalte. Soția lui Assad se apropie de Dan și de american cu ceaiul de scorțișoară și zîmbi. „Prietena“ lui le făcuse de rîs. Se plîngea că la petrecerile din Egipt, spre deosebire de cele din Liban, femeile, indiferent cît încercau să fie de emancipate, pînă la urmă se constituiau într-un harem ca să vorbească pe săturate. Texanul încercă să apere acest obicei. El venise la Cairo ca să mai scape de femeile care, cum văd un bărbat, încearcă să îl scoată din conversație. Dan a fost atras finalmente în harem, unde a devenit și el în cîteva minute centrul atenției. L-au întrebat de film, apoi, cînd au aflat că mai fusese în Egipt, au vrut să știe cum a fost atunci. Trăncăneală banală pe care nu o mai putea suporta. A reușit să prindă privirea lui Jane, care se afla la colțul opus. Ea ridică sprîncenele în semn de întrebare. El îi făcu un semn discret din cap și se ridică.

În taxi, se uită la ea şi întrebă:

— Ai supravieţuit?

— Nu aş fi vrut să ratez aşa ceva, Doamne fereşte! Îmi pare bine că am fost.

— L-ai dat gata pe Sabry.

— E un om extraordinar. Mi-a spus după aceea toată povestea vieţii lui. E autodidact. Tatăl lui a fost ţăran.

— Mă-ntreb ce fel de piese scrie.

— Una din ele mi s-a părut interesantă. Pare o versiune arabă a *Comediantului* lui John Osborne. Nici nu auzise de el. Aproape m-a convins să scriu versiunea engleză a piesei. S-a jucat la Paris anul trecut.

— În locul tău, mai întîi m-aş interesa dacă vrea cineva să o joace.

— O să-mi trimită versiunea franceză.

— Te pomeneşti că ţi-ai găsit în sfîrşit vocaţia.

Jane nu răspunse nimic, cu aerul că i-a stricat cheful.

— Ţi-a plăcut soţia lui Assad?

— Da, aş fi vrut să stau mai mult de vorbă cu ea.

— Trebuie să-i trimit flori mîine dimineaţă.

Aplecîndu-se puţin, Jane se întoarse către el.

— Lasă-mă pe mine să i le trimit, Dan. Te rog. E plăcerea mea.

— Te afli în lumea pungaşilor filmului. Nu noi plătim florile. Asta e treaba echipei de producţie. Ea privi în jos. Cînd o fi, tot producţia plăteşte şi masa de astă-seară. Nu-ţi face procese de conştiinţă.

Jane se lăsă pe spate ezitînd, îi era greu să facă concesii.

El spuse:

— Bine, plătim şi noi jumătate.

— Mulţumesc.

Dincolo de expresia amuzată, ochii ei avură o clipă o lucire de recunoaştere. El zîmbi.

— Uit tot timpul că sînt aici cu văduva unui filozof.

— E normal ca omul să-şi plătească propriul cont din recunoştinţă.

— Bineînţeles. Ai totuşi răbdare cu mine. Trăiesc de prea mult timp într-o lume coruptă.

— Încep să-i înţeleg tentaţiile.

— Speram că o să mă ajuţi să nu le mai cad pradă.

Dădu din cap neîncrezătoare.

— Sînt prea de curînd ieşită de la mănăstire.

El zîmbi, apoi se aşternu tăcerea. Dan îi aruncă o privire foarte rapidă lui Jane, care se uita pe fereastră. Din întuneric se desprinse imaginea spectrală a unui profil cu mult mai tînăr. Era tulburat de această imagine sau de tăcerea dintre ei, de sentimentul că ea nu dorea să vorbească despre seara petrecută împreună. Recunoştea în sinea lui prezenţa unei atracţii reziduale, amintirile nu puteau fi total eliminate. Începu să privească şi el pe geam străzile şi cheiul şi din nou se gîndi la ceea ce comentase în sinea lui cînd Sabry îşi făcuse numărul, la acea dictatură a proştilor. Atracţia pe care o simţea faţă de Jane nu era deloc o dorinţă pur fizică, un fenomen pe care el îl asocia cu modul imperativ (cucereşte fata, dezbrac-o, vîr-o în pat).

Asemenea momente erau întotdeauna condimentate de ignoranţă şi de risc, implicînd sentimentul aventurii, al demonicului, un echivalent afectiv a erecţiei din zona şalelor. Nu simţea asta ; nici măcar o urmă de imperativ : mai curînd o pornire bruscă de tandreţe, o dorinţă de a fi intimi într-un mod în care ea stabilea că nu puteau fi. Era absurd, cum absurdă era şi ura dintre evrei şi arabi, că nu putea nici măcar să întindă mîna să o atingă pe a ei ; cum evitau cu atîta scrupulozitate chiar şi cel mai inocent contact fizic.

Începu să speculeze un pic pe marginea acestor idei, însă la rece, calm, pur, aşa cum îşi imagina de obicei situaţii viitoare posibile pornind de la elementele obişnuite ale prezentului. Se imagină certat de Jenny, apoi de Jane, cea din tinereţe, pe care tot ea i-o evocase în această seară şi care nu acceptase atît de multe trădări. Imaginaţia lui se revolta împotriva a ceea ce era dinainte hotărît, aşa cum copiii pun uneori la încercare răbdarea părinţilor... şi vor, în secret, să greşească, pentru a fi puşi la punct. Ea îl determinase să gîndească astfel cînd se referise la ieşirea din mănăstire, la care se adăugase imaginea fugitivă a conturului obrazului deasupra gulerului de blană, aerul de singurătate, de echilibru mult prea afectat pentru a fi real.

De data aceasta, la hotel, nici măcar nu au mai dat mîna. Gestul convenţional din seara precedentă avusese rolul de a da tonul. Jane îi mulţumi aparent sincer. Fusese o zi fascinantă, o seară fascinantă.

Ajuns în cameră, singur, îşi turnă un whisky pe care nu şi-l dorea de fapt. Zgomotele uşoare venite din camera lui Jane încetară foarte repede. Era unu noaptea, se culcase imediat.

Dan se apropie de fereastră şi se uită în jos la întunericul mut în care era scufundat Nilul ; nesfîrşit, indiferent, ca timpul însuşi. Se simţea, într-un mod nelămurit, prins într-o capcană, nu mai era deloc stăpînul propriului destin, la nadir faţă de fericirea pe care o simţise la Thorncombe. În mod curios, gîndurile i-au alunecat de la peisajul nocturn la tatăl lui. Îşi punea, nu pentru prima oară în viaţă, întrebarea dacă nu cumva... în subconştient (de aceea, în limbaj, apărea la pasiv), fusese modelat după imaginea tatălui şi, într-un sens nu prea îndepărtat, de acel Dumnezeu al tatălui şi de fiul *său*. Se gîndea la legătura bătrînului cu imuabilitatea, cu ritualuri din timpuri străvechi şi cu tradiţia.

Şi chiar dacă Dan se revoltase împotriva unei asemenea timidităţi în nenumărate feluri exterioare, încă se străduia, în curgerea schimbătoarelor momente prezente să fie stăpîn pe situaţie şi să ajungă la un liman sigur. Natura meseriei sale, experienţa frecventă a începerii unui scenariu nou înainte de a-l fi terminat pe cel anterior îşi găseau un echivalent în viaţa sa privată, în felul în care, atît de frecvent, se considera exclus dintr-o relaţie cu o femeie cu mult înainte ca legătura lor să se termine de fapt. Acesta părea un argument împotriva dorinţei de stabilitate. Dar poate că bătrînul descoperise întîmplător, fără să mediteze – de vreme ce creştinismul în acest context nu era decît răspunsul la o spaimă –, ceea ce căuta fiul său. Soluţia lui Dan fusese, ca şi în cazul unor animale, de a-şi găsi stabilitatea în mişcare ; de a fi

valiza în tranzit la care se referise Jenny, sămînţa de păpădie purtată de vînt. Tatăl său optase pentru ordinea prestabilită, socială şi metafizică; Dan încercase şi el ceva identic la Thorncombe, dar în rest religia lui fusese să nu se ataşeze de nimic... tocmai ceea ce femeia care dormea acum în camera de alături îi spusese fiicei sale. Totuşi acesta părea un paradox superficial despre tată şi fiu. În ambele cazuri era vorba de acelaşi defect: nevoia de a nu pune nimic sub semnul întrebării, de a-şi interzice anumite posibilităţi.

În timp ce îşi scotea hainele, Dan se gîndi iar la Jane, dar în termeni mai realişti. Nu se putea face nimic în acest caz şi micile neajunsuri păreau de neclintit, asemenea verighetei pe care o purta ea. Scenariul lor fusese deja scris de trecutul lor, de prezentul lor, de fantoma lui Anthony, de responsabilităţile şi legăturile de familie; iar Dan consimţise întotdeauna să respecte scenariul. Şi dincolo de aceste gînduri, îl bucura ideea că Jane se simţea bine datorită lui, că i-ar putea fi recunoscătoare şi că-l plăcea şi poate îl admira puţin, dar mai ştia şi că el nu era cel pe care îl dorea ea. Ca şi în alte dăţi, nu corespundea nivelului constant al principiilor ei; dar nici nu putea să se supere pe ea, el care se îndoia din ce în ce mai mult de ale sale.

O dată întins în pat, vrînd să scape de gînduri şi ca să adoarmă mai repede, luă cartea lui Lukács pe care i-o dăduse Jane.

Barbarii

După o nouă experienţă a ţipetelor şi aglomeraţiei de pe aeroportul din Cairo şi un zbor destul de greu într-un avion Iliuşin, Luxorul a fost o relaxare. Oraşul cu cornişe obosite, cu cele două sau trei hoteluri cu vedere la fluviu cu pretenţii de lux, dar aparent pustii, nu i-a impresionat. Dar căldura era delicioasă. Azurul strălucitor al cerului, mimozele, arborii de acacia şi decorativele poinsetii în plină floare, felucile purtate uşor de curent, lucirile apei bătînd în ocru-rozaliu, în care se reflectau falezele necropolei tebane dinspre răsărit... un peisaj, o climă care-şi justifică imediat faima. Orăşelul în sine, atmosfera sa provincială, aerul de indolenţă obosită, de parcă şi-ar fi dorit să pătrundă într-un roman de Graham Greene, avea un farmec special după agitaţia şi zgomotul capitalei.

Aveau să locuiască o săptămînă pe un vas modern, vopsit tot în alb, acostat acum sub o cornişă – „Hiltonul plutitor". Părea curat şi bine organizat, chiar dacă nu semăna nici pe departe cu vaporaşul cu aburi în care călătorise Dan data trecută: vechi şi pitoresc. Cabinele lor erau pe aceeaşi parte, dar separate de altele trei. Dan spera să obţină o masă numai pentru ei doi în sufragerie şi a încercat să-l mituiască pe şeful de sală; dar nu a putut face nimic. Cînd s-au dus să ia prînzul, li s-a oferit o masă ocupată de doi americani, soţ şi soţie. Erau două grupuri mari de turişti – francezi şi est-europeni. Cei doi americani erau singurii vorbitori nativi de limbă engleză.

Americanii aveau aproape treizeci de ani, relativ timizi. Dan şi Jane s-au încurajat reciproc după-masă, zicîndu-şi că s-ar fi putut şi mai rău. Dan bănuia că Jane s-ar fi simţit mai bine la o masă cu francezi, dar lui nu-i venea să părăsească singura insulă anglo-saxonă din mijlocul conglomeratului de limbi care-i înconjura. Mai era un avantaj, americanii se pare că plecaseră de mai mult timp de-acasă – la Cairo erau de patru luni – şi mai pierduseră din elanul tipic american, pe care Dan nu-l putea suferi: obiceiul de a te copleşi cu tot felul de informaţii personale pentru a primi altele în schimb. Discuţiile întîmplătoare de la masă – masa dreptunghiulară fiind de şase persoane, ceea ce le permitea un anumit grad de separare – au fost de o generalitate discretă aproape englezească.

Lingua franca pentru grupul est-europenilor părea germana, ei fiind în majoritate din Republica Democrată Germană, plus cîţiva

cehi şi polonezi. Pentru americanul de la masa lor, erau „un fel de rivali“, cum spunea el, după ce stătuse de vorbă cu un ofiţer de pe vas. Ca şi americanii, majoritatea lucrau în Egipt, cu contracte industriale sau tehnice. El era specialist în computere, împrumutat guvernului egiptean de către firma la care lucra pentru a forma o echipă de programatori într-un serviciu recent înfiinţat al Ministerului de Finanţe, nu departe de Cairo.

După masa de prînz, aveau programat primul tur cu taxiurile pînă la templul din Karnak. În sinea lui, Dan hotărîse să renunţe la unele excursii, dar în prima zi a vrut să se arate binevoitor. Mai era şi curiozitatea de a vedea cum va reacţiona Jane în faţa unui atac direct al megalomaniei celor vechi. Spre uşurarea sa, cînd au ajuns cu toţii în faţa templului, ghidul croazierei i-a luat deoparte pe cei patru vorbitori de engleză. Le-a explicat că, datorită faptului că vorbitorii de franceză erau cei mai numeroşi – grupul est-europenilor avea propriul ghid –, el va trebui să vorbească franţuzeşte, îl vor putea urmări? Jane putea, americanca a spus că va încerca, iar bărbaţii aveau să urmărească textul din pliant. Nici Dan, nici americanul nu făceau parte din categoria turiştilor conştiincioşi şi decît să se alăture turului înregimentat al obiectivelor istorice, preferau să umble singuri. Americanul, ca toţi americanii, avea mania de a fotografia totul. Dan se simţi liber să asculte de la Jane, în rezumat, informaţiile întortocheate ale micului ghid egiptean sau să se rătăcească de grup.

Dan reacţionă la fel ca în timpul vizitei precedente. Locul era lipsit de graţie, exprima obsesia pentru monumental, în forme de o vulgaritate grandioasă şi răsuflată, la modă şi în timpul unor dictaturi de dată mai recentă. Din perspectiva timpului prezent, era ridicol să vezi cum fiecare faraon, la rîndul lui, părea să-şi fi petrecut întreaga viaţă chinuindu-se să smulgă lespezile funerare ale predecesorului său, dorind să se impună posterităţii cu surle şi tobe... Era ceva la fel de ridicol ca şi iluziile de grandoare ale lumii contemporane pe care le satiriza Sabry. Ansamblul părea un decor de teatru ; l-au amuzat mai mult lucrurile neaşteptate decît cele programate : toate numele călătorilor francezi, italieni, britanici, vechi de un secol, incizate pe imensele coloane falice şi care acum, după ce nisipul fusese curăţat de la baza templului, se situau anormal de sus. Lacul din interior, unde fuseseră aduse bărcile sacre, îşi păstrase farmecul. A descoperit acolo o pasăre minunată, un albinărel cu penaj verde-smărăldiu şi galben-arămiu şi a chemat-o pe Jane să o vadă ; a simţit însă o uşoară enervare, constatînd că ea regretă că scapă în acel moment explicaţiile anoste ale ghidului. Era deconcertat să descopere modul ei convenţional, aproape teutonic, de a asculta solemn şuvoiul acela de cuvinte, oprindu-se în faţa fiecărui basorelief şi a fiecărei construcţii. Totuşi, în cele din urmă, consideră că e, cel puţin în parte, nedrept cu ea.

Au fost conduşi într-o cameră ca să vadă un basorelief delicat incizat, reprezentînd o ceremonie rituală a revărsării Nilului. Au mai rămas în faţa lui după ce restul grupului s-a îndepărtat împreună cu ghidul. Două zeităţi, o femeie şi un bărbat, stînd faţă în faţă, ţineau

înclinate două urne din care curgeau două şuvoaie de apă ce se întretăiau în formă de arc ; doar că locul curgerii apei era reprezentat de forme care simbolizau cheile vieţii, cascade de cruciuliţe cu cîte o buclă deasupra.

Dan şopti :

— Ăsta e de trei stele.

— Da, e emoţionant.

Se aflau acolo, singuri în umbra şi liniştea încăperii, privindu-i pe Isis şi pe Osiris, frate şi soră, soţ şi soţie ; pentru prima dată de cînd sosiseră, Andrea îi apăru în minte, aşa cum stătuse cu ea, aici, în acelaşi loc, cu aproape douăzeci de ani în urmă, în acelaşi anotimp, tot singuri, din acelaşi motiv, dorind să savureze fără să fie deranjaţi evidenta capodoperă, un obiect de artă de mici dimensiuni încastrat în arhitectura opresivă şi elefantină a construcţiei exterioare. Deşi era stilizată, din adîncul ei răzbătea multă căldură şi o armonie ce-şi păstrase prospeţimea. Întorcîndu-se înspre el, Jane îi citi pe faţă ceva ce el nu ar fi vrut să arate ; dar, cu un zîmbet autoironic, îşi recunoscu sentimentalismul exagerat.

— Mă gîndeam la Andrea. La ziua cînd am stat aici împreună cu ea. Clătină din cap. Îi plăcea acest basorelief.

Au stat un timp nemişcaţi, privind micul obiect de artă, cînd Jane spuse blînd :

— Nu o să uit niciodată pasajul acela extraordinar din *Doamna Dalloway*. Spunea că singura formă de viaţă de apoi care se poate concepe este amintirea pe care ţi-o păstrează ceilalţi.

— Nu ştiu dacă asta ar fi mulţumit-o pe bătrîna regină Hatshepsut şi pe toţi puradeii săi.

— Cred că, într-un fel, sînt de admirat. Inocenţa lor.

— Nu ştiu. Am impresia că mureau de frică. Toate vibraţiile nefaste din astfel de locuri trebuie să vină de undeva.

— E puţin cam mult. S-au îndreptat spre ieşire, ca să ajungă din urmă grupul. Dacă ne gîndim cît e de vechi. Ca monumentul de la Stonehenge.

— Nu ştiu dacă e vechi. Dacă stăm să ne gîndim la felul în care distrugem Londra. San Francisco. Andrea voia să organizeze o expoziţie aici : Magalopolisul de-a lungul timpului.

Jane zîmbi şi ieşiră în soare. Dan îi aruncă o privire.

— Doriţi să vi se restituie banii ?

Ea rîse şi făcu semn din cap că nu.

— Îmi pare bine că văd toate astea mai tîrziu în viaţă.

— Am mai văzut lucruri din astea la Roma. Cred că am înţeles cum trebuie. Deja de atunci.

— M-am gîndit şi la asta. Că sînt foarte romane.

— Şi Roma era foarte egipteană.

— Bineînţeles. Presupun că toate civilizaţiile mari au nevoie de propiii lor etrusci.

S-au apropiat de un grup în mijlocul căruia se afla ghidul.

— Sau de francezi?

Jane aruncă o privire ironică în direcţia grupului.

— Le iau pe toate aşa de în serios. L-ai văzut pe cel cu aer de actor-regizor de pe vremuri?

Dan îl remarcase, era însoţit de un tînăr revoltător de frumuşel şi, fără urmă de îndoială, homosexual, un domn către cincizeci de ani cu o expresie care oscila între entuziasmul estetului şi dispreţul aristocratului – în orice caz, exprimînd un dispreţ suveran pentru întreaga lume heterosexuală din jur.

— Eu ţi-l pusesem de-o parte, Jane.

— Haide să-l botezăm „Regina de pe luntre".

Ea-şi muşcă buzele, Dan rămînînd acum, cînd se amestecară în grup, cu imaginea figurii ei muşcîndu-şi buzele, cea mai clară străfulgerare a vechiului ei eu. Ea o luă înainte, răspunzînd privirii pline de reproş pe care ghidul, ca un bun profesionist, i-a adresat-o, ca unei mieluşele rătăcite. Dan nu-i mai zărea decît capul. Era copleşit de sentimentul prezenţei morţilor în jurul lui, morţii istoriei şi morţii propriilor lor istorii. Anthony şi Andrea; un sentiment intens, poetic, în soarele tîrziu al după-amiezei. Se gîndea că în fond poate că nici nu se afla chiar atît de departe de toţi aceşti regi şi aceste regine, cum ar fi vrut să creadă. Şi el era obsedat de existenţa celorlalţi în memoria lui, de existenţa sa în memoria celorlalţi, de moarte, de propria moarte; indicaţii moralizatoare – dar erau gînduri ce căpătaseră o patină de mulţumire. Sigur că omul murea, dar învăţase, simţise, văzuse. Era vorba de ceea ce înţelesese ea cînd a spus „mai tîrziu în viaţă".

La întoarcere, în drum spre vapor, s-au oprit o jumătate de oră să vadă al doilea mare templu din Luxor, unde infamul Ramses II, „Il Duce" al tuturor dinastiilor, se celebrase pe sine, *ad nauseam*, în granit, din toate unghiurile şi perspectivele. După asta li s-a acordat o oră liberă. Assad îi dăduse numele „unicului anticar cinstit" din Luxor, domnul Abdullam; Jane şi Dan au plecat agale pe jos, să caute prăvălia. Păreau să existe magazine de antichităţi la fiecare colţ de stradă şi de peste tot îi asaltau negustori ambulanţi. Un individ pe bicicletă, exact ca traficanţii de marfă din anii '40, se apropie de ei şi le vîrî sub nas un obiect înfăşurat în ziar; piciorul unei mumii, o formă hidoasă ca ieşită dintr-un tablou suprarealist al lui Bacon, un obiect uscat, într-un pergament răsucit, colorat în galben şi negru.

— Nu astăzi, mulţumesc, spuse Dan politicos.

Omul insistă, ca un lup hămesit.

— E veritabilă, e veritabilă.

— Da, sînt sigur.

— Doamnă!

Obiectul oribil a fost îndreptat către Jane, care a răspuns ridicîndu-şi mîinile şi clătinînd din cap. A mai insistat cîţiva paşi apoi s-a întors să agaţe o pereche de francezi din spate. După o clipă, se auzi o exclamaţie furioasă în franceză.

— Ce a spus?

— *Oh, toi, tu m'emmerdes*. Ia mai du-te dracului!

— Am impresia că franțujii ăștia se descurcă mai bine cu indigenii decît noi.

— Asta pentru că a fi francez este o stare de spirit. Am auzit-o pe una din franțuzoaice spunîndu-i, cu o voce cumva surprinsă, unei prietene: „*Il y a des abeilles*". Sînt albine aici. Și a adăugat: „Am văzut și muște". Nici insectele nu există pînă nu sînt menționate în singura limbă adevărată.

— Aș vrea să pot vorbi și eu franceza.

— N-ai pierdut mare lucru. Din cîte îmi dau seama, sînt o adunătură de *nouveaux riches* de-ai lui de Gaulle.

— Chiar așa?

— De fapt aș fi preferat să vorbim nemțește. Am impresia că ghidul lor e egiptolog de profesie.

— Se vede. Arată ca un bătrîn savant.

Au ajuns la prăvălia pe care o căutau și, intrînd în încăperea îngustă cu pereți îmbrăcați în vitrine de sticlă, l-au găsit, vorbeau de lup, pe „bătrînul savant". Le-o luase înainte cu grupul în timpul excursiei. Stătea în fundul prăvăliei la taifas cu proprietarul, un tip ceva mai în vîrstă, cu nasul coroiat. Lîngă ei aveau două ceșcuțe cu cafea. De cum îi văzu, negustorul se apropie de ei. Vorbea englezește stricat. Doreau să cumpere antichități? Dan îi spuse că doreau doar să privească; apoi adăugă că îi trimisese Assad. Bătrînul înclină respectuos din cap, însă Dan bănuia că numele, sau felul în care-l pronunțase, nu-i spunea nimic. Doreau să cumpere scarabei, mărgele, figurine? Era cam pripit bătrînul.

— Dacă s-ar putea să ne uităm doar deocamdată... Dan făcu un gest către capătul camerei. Vă rog...

Dar cel de acolo ridică o mînă în semn de refuz politicos.

— Eu nu sînt cumpărător, sînt prieten.

Au zîmbit, mirați de cît de bine vorbea englezește. Era slab, în păr mai avea o ultimă meșă de păr blond-cenușiu, cu o barbă aproape albă tunsă scurt, ca Van Dyck sau poate ca Ulbricht. Alături se afla bastonul. La Karnak îl folosise ca baghetă indicatoare. Domnul Abdullam începu să scoată tăvi cu scarabei și mărgele pe tejgheaua în fața cărora stăteau puțin încurcați de amabilitatea și de privirea bătrînului negustor, care nu-i scăpa din ochi nici o clipă. Lui Jane i-au plăcut niște șiraguri de mărgele făcute din nenumărate discuri minuscule, verzi ca marea și cornaline roșcate presărate din loc în loc și a întrebat de unde proveneau. Din morminte. Da, dar ea dorea să știe din ce zone. Încurcat, negustorul se întoarse și spuse ceva în arabă musafirului său din fundul prăvăliei, care vorbi din nou.

— Mărgelele provin din diverse locuri, *madame*. Domnul Abdullam le montează aici. Sînt vechi, dar nu prezintă valoare arheologică.

— Înțeleg. Mulțumesc, spuse Jane.

Domnul Abdullam scoase o cheie și descuie un sertar de sub tejghea. Era plin de coliere mai „autentificate", dar prețurile erau mult mai mari; oracolul din fundul prăvăliei nu spunea nimic. Nu știau

dacă, în raport cu valoarea reală, erau ieftine sau exorbitante. S-au întors la colierele montate, ale căror preţuri variau de la trei la cinci lire. Jane a ales două pentru fiicele ei şi l-a ajutat pe Dan să aleagă unul pentru Caro. Cînd el descoperi două cornaline cu tăieturi suspect de noi, intuind că trebuie cel puţin să te prefaci că te tocmeşti cu un negustor arab, îi spuse negustorului că are dubii în legătură cu pietrele. Din nou fu invocată autoritatea din fundul încăperii. El întinse o mînă.

— Pot să văd?

Dan se duse la el cu colierul şi bătrînul scoase o lupă de buzunar şi le examină suprafaţa de jur împrejur.

— Eu zic că sînt autentice. Îi arătă cu degetul. Acestea tocite sînt aşa pentru că nu sînt scoase acum din pămînt, au mai fost purtate de femeile de la ţară.

— Înţeleg.

Jane se apropiase de ei şi spuse, mai mult adresîndu-se lui Dan decît bătrînului, deşi acesta din urmă răspunse.

— Cred că tocmai asta le face mai frumoase, faptul că au fost purtate atît de mult.

— Sînt absolut de acord, *madame*. În orice caz, asta le umanizează. Bătrînul i le dădu înapoi.

— Sîntem nişte ignoranţi, mă tem.

— A, atunci staţi să vă arăt ceva.

Se întoarse către măsuţa de aramă cu ceştile de cafea de lîngă el şi apucă un scarabeu lung de trei centimetri, tăiat într-o piatră curioasă, cu aspect de carne de vită împănată cu fire de grăsime.

— Şi acesta a fost purtat ca ornament de o femeie de la ţară. Vedeţi cît e de tocit. I-l dădu lui Jane, care îl întoarse ţinîndu-l între degete şi apoi i-l întinse lui Dan. Şi observaţi gaura prin care au trecut firul de atîrnat... A devenit ca o pîlnie, după atîtea generaţii.

— Da, văd. Extraordinar.

— E un scarabeu dintr-o clasă foarte rară, din dinastia a unsprezecea. Eu mai cunosc încă zece. Aruncă o privire înspre negustor. Tocmai îi spusesem domnului Abdullam că, personal, cred că e autentic. Îşi deschise uşor braţele. Mi-au trecut prin mînă mii de scarabei, *madame*. Nu pot fi uşor păcălit.

— Dar...?

— Domnul Andullam mi-a spus că a fost făcut anul trecut de un bătrîn dintr-un sat din apropiere. A lucrat sub ochii dînsului.

— Dumnezeule.

Bătrînul ridică privirea spre ei, cu un zîmbet plin de înţelepciune.

— Regula este: cu cît obiectul e mai umil, cu atît are mai multe şanse să fie autentic.

Luă scarabeul înapoi şi îl aşeză cu o grijă afectuoasă lîngă ceştile de cafea.

Jane murmură:

— Sînteţi foarte amabil că ne-aţi arătat.

Deschise braţele: fusese plăcerea lui.

— *Caveat emptor*, nu? Dar trbuie să aveţi încredere în prietenul nostru. Preţurile lui sînt rezonabile.

I-au mulţumit încă o dată, au cumpărat ce aleseseră, au dat din cap şi i-au zîmbit bătrînului cu barbă, care le răspunse printr-o plecăciune gravă, apoi domnul Abdullam i-a condus la uşă. Nici nu ajunseseră la cîţiva metri de prăvălie, cînd Jane se opri brusc.

— Dan, vrei să mă aştepţi o clipă? spuse şi adăugă repede: Te rog, fără întrebări.

Se uită lung la ea în timp ce se îndrepta spre prăvălie. După trei minute, se întoarse cu un pacheţel rotund ca o portocală, învelit în hîrtie albă şi i-l oferi.

— O, Jane... Ce Dumnezeu...

— Nu am putut rezista. Era mai în spate, într-una din vitrine. Tu nu l-ai văzut.

— Nu-i frumos ce faci.

— Măcar uită-te.

Desfăcu banda adezivă şi despachetă hîrtia. Era un fragment dintr-un cap de ceramică, o faţă lată, simple crestături în loc de ochi şi de gură.

Jane întrebă:

— De cine-ţi aminteşte?

Dan se uită lung, apoi zîmbi.

— Assad. Se mai uită o dată. Fantastic. Seamănă ca două picături de apă.

— E capacul unui vas copt. Prietenul nostru, neamţul, m-a asigurat că e mult prea obişnuit ca să fie fals.

— Ce vechime are?

— El crede că e din anul 300, era noastră. Cu aproximaţie de un secol.

Dan se uită la ea, apoi o apucă de braţ, se aplecă şi o sărută pe obraz, intimidînd-o. Ea zîmbi şi-şi lăsă privirea în jos, ca şi cum ar fi vrut să spună că exagerează.

— Dacă tot nu ai plătit pentru el...

— Nici o grijă.

— E delicios.

— Un suvenir.

— Nu. Îmi place tare mult.

Întinse braţul, ţinîndu-l în palmă; asemănarea era extraordinară, impresionantă, rezistenţa rasei, genele.

Au pornit din nou spre vas, vorbind despre prăvălie, despre amabilitatea egiptologului. Lui Dan îi treceau prin minte scenele în contratimp din taxi seara precedentă: lecţia pe care i-a ţinut-o, înainte de a pleca la Cairo, despre sensul gesturilor de recunoştinţă; şi îşi aminti acea mică ezitare înainte să cumpere capul de ceramică, cumva aceasta îi făcuse la fel de multă plăcere cît cadoul în sine; victoria hotărîrii asupra prudenţei, a timidităţii, a principiilor de economie, în virtutea impulsului. La Cairo pretinsese mult prea mult crezînd că va regăsi o Jane plină de naturaleţe sau cel puţin vechea lor camaraderie. Speranţa fusese lipsită de temei.

Treptat, Dan își dădea seama că dorea să o regăsească pe Jane cea din tinerețe, ca și cum aceasta ar fi fost o realitate pe care i-o ascundea în mod deliberat; bineînțeles, pentru a anula realitatea mult prea vastă a tot ce se întîmplase de atunci, dar această dorință trăda totodată o rămînere a sa în trecut, aproape în sensul freudian al pierderii ireparabile a mamei dispărute. Acest lucru, ca și memoria pe care o păstra tatălui său, îi condiționa viața mai puternic decît era dispus să recunoască. Ceva din ființa lui o căuta pe mamă chiar și în personalitatea femeilor cu mult mai tinere – se putea inversa chiar situația, spunînd că acum o căuta pe Jenny în Jane. Toate relațiile lui cu femeile, chiar și cele mai banale (ca aceea pe care o avea cu Phoebe, în care recunoscuse de mult o vagă nuanță comică a relației mamă--fiu), constituiau variații ale aceluiași model; și se destrămau tocmai pentru că nu reușeau să satisfacă ceea ce inconștientul său le pretindea. Fundamental, era absurd, această redundanță compulsivă provocase mare parte din decepțiile și resentimentele din relația cu Jane. În mintea sa, luă o hotărîre: voi începe să o privesc pe această femeie așa cum este.

Au ajuns la o galerie recent construită care ducea la cornișa de lîngă Nil, de-a lungul căreia prăvăliile ofereau turiștilor obiecte în culori țipătoare. Treceau de la o vitrină la alta, comparînd prețurile. Jane căuta să-și cumpere un coș în care să-și pună lucrurile cînd mergeau în excursii. Au intrat deci într-un bazar de unde au ieșit zece minute mai tîrziu, în mînă cu un coș ieftin de trestie. Cînd au ajuns înapoi la galerie, l-a ridicat să-l vadă mai bine. Din spatele lor auziră o voce:

— Nu e antic.

Era bătrînul neamț cu bărbuță, aflat și el în drum spre vas. Era îmbrăcat sobru, într-un costum gri-deschis, cămașă cu cravată, o pălărie de panama cu panglică neagră și boruri răsucite în sus; arăta ca cei care cunosc de mult timp clima, dinaintea perioadei hainelor „comode“. Probabil bastonul și garoafa albă de la butonieră îl făceau să arate ca un cosmopolit de pe vremuri. Au zîmbit auzindu-i gluma și Dan i-a mulțumit încă o dată pentru ajutor, a făcut o remarcă în legătură cu engleza perfectă pe care o vorbea; apoi, ar putea oare să-l însoțească pînă la vas?

Și-au continuat drumul, Jane între ei doi. Ea se arătă mirată de numărul imens de antichități care erau de vînzare.

— E o problemă foarte complicată. Aici cel puțin se face la vedere. Ridică din umeri. Dacă faci ce încearcă turcii...

Dan întrebă care va fi soarta scarabeului.

Ochii albaștri ai bătrînului căpătară o clipă un luciu destul de înghețat.

— Sigur că, într-o bună zi, va face fericirea vreunui muzeu american. Va trece din mînă în mînă. Pînă atunci, adevărata proveniență, cum să spun, se va fi pierdut.

— Cred și eu, dacă vă poate înșela chiar și pe dumneavoastră, ca specialist...

El ridică o mînă.

— M-am lăsat înşelat de aparenţe. Dar am destulă experienţă ca să ştiu că niciodată, dar niciodată, nu trebuie să-ţi crezi ochilor. Chiar şi atunci cînd ai scos obiectul tu însuţi din pămînt. Pentru că sînt expediţii care plătesc muncitori pentru descoperiri excepţionale. Aşa că descoperirile sînt uneori dinainte aranjate. Arătă cu bastonul spre dealurile tebane. Acolo se află un sat. Qurnal. Cu meşteri în tot felul de falsuri care se pricep să le îngroape acolo unde ştiu că ai vrea să le găseşti. Din punctul lor de vedere, nu e nici un păcat în asta. Excavaţiile înseamnă efort, aşa că de ce nu? Le zîmbi. Egiptologia nu e o distracţie pentru naivi.

— Aveţi încredere în domnul Abdullam?

— „Încrederea" e o vorbă măreaţă, *madame*. Am încredere în ştiinţa dînsului. O piesă contrafăcută trebuie să fie excepţională pentru a putea să-l înşele. Le cunoaşte toate şmecheriile şi toate tehnicile. Are „mai multe urechi", cum se spune în arabă.

— Se ocupă de mult cu asta?

— De mai mult timp decît vă închipuiţi, poate. A fost de faţă la deschiderea mormîntului lui Tutankamon în 1922. A fost unul din oamenii lui Howard Carter.

— Extraordinar.

— Un individ foarte interesant.

Apoi, aparent ca să nu-i plictisească, a întrebat-o pe Jane unde locuia în Anglia.

— Eu locuiesc la Oxford.

Bătrînul a fost atît de încîntat, încît a pierdut cuvîntul cel mai semnificativ din propoziţiune.

— Ha! Deci aşa. Eu am lucrat la Muzeul Ashmolean. Mi-e tare drag Oxfordul. E unul dintre cele mai frumoase oraşe din lume. Apoi îşi întoarse privirea spre Dan. Şi dumneavoastră, domnule, probabil sînteţi profesor.

Dan se simţi obligat să explice situaţia – soţul lui Jane, care predase la Oxford, murise de puţin timp. Bătrînul îşi exprimă condoleanţele. Filozofia era o materie nobilă, şi el în tinereţe avusese de gînd să o studieze. Cuvîntul „nobilă" le-a dat amîndurora impresia că omul avea o noţiune învechită despre filozofie. Statutul academic aducîndu-i într-un plan comun, îi permise să fie mai puţin rezervat. În timp ce coborau panta cornişei, le povesti cîte ceva despre viaţa lui.

La început nu fusese arheolog de teren, specialitatea lui fiind economia Egiptului antic. Avusese o criză cardiacă cu cinci ani în urmă, motiv pentru care a părăsit catedra de la Leipzig. Acum locuia la Cairo, ca profesor onorific, studiind papirusuri din domeniul cercetărilor pe care le întreprindea şi care, de multe ori, îl duseseră în Anglia.

Nu a găsit necesar să explice de ce era ghid aici, un motiv în plus pentru ca Jane şi Dan să îl găsească simpatic. Au presupus că, probabil, îi aducea un cîştig în plus – o condiţie, ca cetăţean al unui stat socialist, pentru a fi ţinut în post. Avea şaptezeci şi doi de ani şi se numea Otto Kirnberger. Doi ani mai tîrziu, Dan avea să-i regăsească numele la rubrica necrologuri din *Times* şi să afle de acolo că acest

bătrîn prietenos și amabil fusese de fapt o autoritate recunoscută internațional în domeniul sistemului de taxe și impozite al faraonilor și unul dintre celebrii papirologi cu o „neîntrecută experiență".

Cînd au ajuns la vapor, Jane îi spuse că le pare rău că nu știu nemțește ca să vină în grupul lui, dar el respinse complimentul.

— Cred că dumneavoastră sînteți mai cîștigați, *madame*. Eu sînt mult prea pedant.

S-au despărțit, iar Dan și Jane coborîră la cabine.

— Ce bătrînel civilizat.

— Da.

— Mă întreb ce face cu grupul lui.

— Presupun că îi face un pic mai civilizați, Dan.

Dan zîmbi, înțelegînd din tonul ei sec că știa ce vrusese să întrebe de fapt: ce intenționa ea însăși să facă din ei doi. Fidel noii sale hotărîri, consideră că, de data aceasta, nu i se dăduse peste nas, ci fusese, pe bună dreptate și elegant, luat peste picior.

Dan o așteptă pe Jane la el în cabină înainte de masă. Probabil că la bar era multă lume și trebuia să plătești un preț exorbitant pentru două înghițituri de whisky. În cabine abia dacă era loc pentru ca două persoane să stea jos. Cabinele lor dădeau spre tribord și, prin geamurile mari, se vedea Nilul și soarele apunînd. Examină din nou cadoul de la Jane. Îi plăcea mult, deși nu era colecționar. Se afla pus pe masa pliantă de sub fereastră și, în ultimele raze ale soarelui, avea o expresie de oarecare superioritate și de îngrijorare redată prin cele cîteva linii trasate deasupra crestăturilor ochilor.

Jane bătu la ușă, el îi deschise și apoi telefonă să le aducă gheață, în timp ce ea se așeză lîngă fereastră. După ce veni gheața, el turnă băutura în pahare și se așeză la un capăt al patului. Admirară apusul soarelui, amestec magnific de nuanțe de roșu, galben și portocaliu. Culorile s-au schimbat și s-au stins, cu viteza caracteristică tropicelor, lăsînd în urmă o radiere superbă, reflectată delicat în apa mătăsoasă. Două feluci pluteau în josul apei, elegante siluete negre, cu velele latine fluturînd de catargele arcuite; lumina reflectată în apă de-a lungul dîrei pe care o lăsau în urmă era deosebit de frumoasă. Pîlcurile de palmieri se decupau ca niște umbre de catifea pe cerul luminos, iar mai în spate, stîncile de la Teba treceau de la roz la violet și apoi la un cenușiu-închis. Liliecii începură să zboare în dreptul geamului, cîte unul se apropia atît de mult, încît îi putură vedea detaliile trupului. În cabină, ca și afară, era o atmosferă blîndă, liniștită, calmă. Au privit această inegalabilă moarte a luminii în tăcere.

Jane se îmbrăcase într-o fustă lungă și o bluză crem și avea la gît unul din colierele pe care le cumpărase, „în caz că purtau în ele cine știe ce blestem". În fața scaunului ei, Dan pusese unul din geamantane, ca să-și menajeze piciorul bolnav. O durea puțin, nu de la mers, mai mult de la statul în picioare. Jane își cocoțase pe geamantan un pantof negru, ca de balerină, destul de copilăros, cu vîrful în sus; se

sprijinea într-o mînă, iar cu cealaltă ţinea paharul din care sorba din cînd în cînd, privind apusul soarelui. Profilul ei deveni pentru o clipă un contur profilat pe cer.

Dar liniştea fu întreruptă. Auziră motoarele huruind, apoi pulsînd mai uşor şi vasul se mişcă din loc. Croaziera începea cu o coborîre pe fluviu, înspre Cairo, ca să viziteze Abidos; apoi se întorceau la Luxor o zi, ca să viziteze valea Regilor. Jane se duse să-şi ia pardesiul şi, împreună cu ceilalţi pasageri, urcară pe punte ca să asiste la momentul plecării. Umbrele negre ale templelor de la Luxor şi Karnak se îndepărtau. Călătoria lor începuse.

Dan ştia că atmosfera discretă din timpul prînzului nu putea dura tot timpul croazierei. Bineînţeles, cum s-au aşezat la masă, inginerul s-a prezentat: Mitchell Hooper, ea era soţia lui, Marcia; Dan, la rîndul lui, le-a spus că „dînsa" era Jane Mallory şi... Spera ca numele lui să nu le spună nimic, dar a fost imediat dezamăgit. Tînăra i-a aruncat o privire scurtă.

— Scenaristul?

— Mă tem că da.

— Am citit într-un articol din ziarul englezesc din Cairo. Că sînteţi aici. Pentru Kitchener, nu?

— Sperăm. De abia sîntem la început.

Soţul îşi privi soţia, apoi le zîmbi larg cuplului de englezi.

— Acum nu-i mai trebuie nimic.

— Mitch.

Făcîndu-se că nu aude vocea ei plină de reproş, continuă cu zîmbetul pe faţă:

— Înghite cărţi şi filme cu duiumul. Eu sînt doar un om de ştiinţă.

— Noi sîntem acum în vacanţă. Nimic mai mult. Ca şi dumneavoastră.

— Sigur. Grozav.

Dan prea le tăiase din scurt elanul de a mai pune întrebări, aşa că Jane a intervenit cu o diversiune mai subtilă. Se adresă tinerei.

— Aţi reuşit să urmăriţi ce spunea ghidul?

— Cumva... ştiţi. Aşa şi aşa.

— Poate vă ajut eu.

— Mulţumesc.

— V-a plăcut?

Fata ridică ochii către ea.

— Incredibil de mult. Apoi: Nu aveţi aceeaşi impresie?

— M-a impresionat foarte mult. Jane zîmbi. Aş putea spune chiar că m-a copleşit.

— Tocmai asta îi spuneam şi eu lui Mitch, înainte să veniţi la masă. E mult prea mult dintr-o dată.

— Aveţi dreptate.

Ospătarul le-a adus primul fel şi au întrerupt conversaţia. O fracţiune de secundă, privirea lui Jane o întîlni pe a lui Dan, doar cu o corectitudine studiată a expresiei. Perfidul Albion lovise din nou; iar complicitatea fu stabilită între cei doi. Conversaţia s-a reluat între

feluri, Dan şi Jane ascultînd mai mult decît vorbind. Americanii veneau de la Joliet, de lîngă Chicago, dar „Mitch" lucrase cîţiva ani buni în California. Le plăcea Cairo, Egiptul, poporul egiptean. Trebuia să le înveţi obiceiurile şi, după cum se spunea, dacă nu aveai răbdare la venire, învăţai să ai; dacă aveai răbdare, o pierdeai. Oare ei ştiau cuvîntul „mallesh"? Însemna, se pare, „ce să-i faci, asta este"; kismet. Trebuia să înveţi să trăieşti cu astea. Asta era „modul în care e structurată societatea lor". Nu doreau să se întoarcă în Statele Unite, se gîndeau să mai prelungească cu un an şederea aici sau, poate, în Liban ori în Europa. Nu ştiau încă nici ei sigur, vor merge la inspiraţie.

După-masă, Dan şi Jane au urcat pe punte. Aerul de deşert era mai tăios, mai ales în curentul de pe punte, dar suportabil.

S-au oprit într-un loc adăpostit, pe puntea superioară. Aplecaţi peste bord, priveau malurile întunecate şi tăcute alunecînd pe lîngă ei. Uneori silueta albă a unei case sau a unei vile se lăsa surprinsă de luminile vasului, ici şi colo cîte un punct strălucind plăpînd ca lumina unei lămpi cu gaz; stelele, curgerea tăcută a fluviului. Au vorbit despre perechea de la masă.

— Nu puteam să sufăr cînd o auzeam pe mama cum le răspunde tăios uneori. Acum nu ştiu dacă nu e mai cinstit aşa, decît să le faci jocul.

— Vrei subtilităţi din partea unora care vin din fundul Illinois-ului.

— Eu nu spun că ei sînt de vină.

— Noi sîntem?

— Într-un fel.

— Dacă e să găsim o vină, presupun că e pretenţia ridicolă că tehnologia produce oameni cu o mai mare bogăţie sufletească. S-a dovedit contrariul. Cei doi sînt pe jumătate conştienţi de asta. I-am simţit în defensivă.

— Da, am simţit şi eu.

— Probabil că vor să iasă din angrenaj. Cred că noi avem noroc. Ne-am născut într-o ţară care nu impune un astfel de angrenaj.

Jane privea malul care se afla la trei sute de metri de ea.

— Uiţi ce înseamnă să fii englez. Pînă cînd ajungi într-un moment ca acesta.

— Cred că acum, la bătrîneţe, am devenit patriot. Probabil din cauză că mi-am petrecut aşa de mult timp în Statele Unite.

Se amuză.

— Mica Britanie?

El şopti:

— Dacă nu mi-ai fi dat acel cadou adorabil...

— Dar chiar ne-am purtat ca nişte micuţi britanici. Cel puţin ei sînt oneşti.

— După o scară de valori inadecvată.

— Dar noi o ascundem pe a noastră, ca şi cum ne-ar fi ruşine.

Cu ochii aţintiţi asupra apei, el o imită:

— Sînt o doamnă marxistă cu înalte principii. Nu accept glorificarea individului în nici un moment şi în nici o perioadă. Ai impresia că o să înghită chestia asta?

Îi aruncă o privire și-i văzu expresia contrariată.
— Parcă am căzut de acord că sînt doar o idealistă confuză.
— Nici asta nu o să priceapă. Ea nu răspunse. Au dat o grămadă de bani cîștigați cu greu ca să vadă toate astea. În ghid scrie că e lucru mare. Cum vrei să gîndească altfel?
— Dar chiar e lucru mare.
— Acum ești încăpățînată.
— De ce?
— Știi bine că nu despre asta vorbeam.
— Știu că nu au imaginație ca turiști. Mă gîndesc la perioada cînd eram acolo, la școală. Întotdeauna erau mai sinceri, cel puțin cînd era vorba de chestiuni de gust. Spuneau ce simt.
— Eu nu-i acuz că nu spun ceea ce simt.
— Că nu simt îndeajuns?
— Nici măcar. Că nu cunosc îndeajuns. Că nu au voie să cunoască îndeajuns. Ce-mi spuneai din Gramsci. Apoi adăugă : Întotdeauna fac totul după carte.
Jane rămase tăcută un timp.
— Peter spunea ceva de genul ăsta într-una din scrisori. Că la început îți place formula directă și... mai tîrziu îți dorești meandre.
— Asta am trăit și eu. Transparența e bună. Pînă cînd realizezi că se bazează mai puțin pe onestitate, cît pe lipsă de imaginație. Așa-zisa deschidere cînd vine vorba de sex. Nu-și dau seama ce pierd.
— Unii își dau seama.
— Bineînțeles. Puținii norocoși.
— Nu e la fel peste tot?
— Se poate. Dar ei posedă condițiile esențiale de a mări numărulor celor norocoși. Numai să-și dea seama.
— Dacă privești așa lucrurile.
— E absurd cum au reușit să devină, printre occidentalii progresiști, populația cea mai săracă în materie de cultură. Cu excepția marilor orașe. Sînt cei mai insulari. Altfel cum se explică alegerea unui porc ca Nixon drept președinte? Și cu o asemenea majoritate covîrșitoare?
— Nu pot să sufăr politica bazată pe imagine.
Dan s-a oprit din vorbit, dar Jane, cu privirea ațintită asupra malului, prefera să-l asculte decît să vorbească. El ridică din umeri.
— Cum altfel ar putea să funcționeze Madison Avenue? Nu au concepții construite dinlăuntrul lor. Asta îi face victime ale primului șmecher cu papagal. După o pauză, reluă : Totul reclamă libertatea totală ca fiind bunul cel mai de preț al omului. Deși e clar ca lumina zilei că, în ultima sută de ani, libertatea totală a însemnat libertatea de a exploata. Supraviețuiesc cei care se îmbogățesc primii. Trase aer în piept și se uită la ea. E absurd. Mă faci să vînd castraveți grădinarului.
Jane lăsă capul în jos, schițînd un zîmbet. A rămas tăcută încă puțin, iar cînd a început să vorbească, dădea impresia că o face pentru sine sau pentru noapte.
— Sînt curioasă de ce nu vor să se întoarcă în Statele Unite.

Acum hotărîrea pe care o luase nu l-a ajutat: se simţea dezumflat. El vorbise mult prea mult şi în termeni mult prea generali, ca să-i facă ei plăcere, în vreme ce ea era cu gîndul la doi oameni care se aflau împreună cu ei pe acelaşi vapor, ale căror opinii ea le considera simpliste, Dan ştia asta, şi pe care-i ascultase aşa cum un pianist ascultă un amator netalentat; dar fără să o recunoască de fapt.

— Nu cred că e greu de aflat.

Jane continuă, încercînd parcă să se explice:

— Înainte de a veni la tine în cabină, am citit din cărţulia despre felahi.

— Da?

Ea ezită.

— Timp de cinci mii de ani nu au căpătat nimic, au fost ignoraţi şi exploataţi. Nu au fost ajutaţi cu nimic. Se pare că nici antropologic nu au fost studiaţi decît recent.

— Şi?

După o nouă ezitare, ea zise:

— Astăzi la Karnak mă gîndeam dacă e vreo diferenţă între noi, puţinii norocoşi de astăzi, şi cei de atunci. În sensul că nici noi nu ştim ce se petrece în afara lumii noastre.

Vocea ei trăda nesiguranţă, ca şi cum s-ar fi aşteptat la o ironie dispreţuitoare.

— Jane, cineva trebuie să toarne apa simbolică. Pentru amărîţii din jur.

— Da, dar acum cînd trăim cu ameninţarea secetei, la propriu şi la figurat, eu nu mai văd necesitatea apelor simbolice.

— Civilizaţia? Cultura, arta? Tot ceea ce a însemnat Herr Profesor azi-dimineaţă pentru noi. Toate acestea vin din interiorul zidurilor. Nu?

— Argumentul ăsta l-am auzit de nenumărate ori la Oxford. Existenţa unei presupuse hoarde de barbari ca scuză pentru miopia egoistă a unora.

— Nu asta apăr eu. Dacă însă vezi sentimentele şi gusturile complicate ca fiind o crimă, vei începe să interzici orice cunoaştere aprofundată.

— Dacă preţul nu ar fi atît de mare.

— Ghilotina e un răspuns? Au nevoie de Herr Profesor. Şi de noi întrucîtva. Aşa cum sîntem, în ciuda defectelor noastre.

Jane urmări cu privirea o fantomă albă înaripată, o egretă tulburată din somn.

— Numai că aş vrea să nu mai fie atît de mulţi dintre „noi" care neagă primordialitatea necesităţilor. Care văd în privilegii un drept axiomatic pe care unii îl au prin naştere.

— Nu putem fi toţi activişti. Ea nu spuse nimic şi el continuă: Cred că anumite climate intelectuale trebuie păstrate. Discipline. Cunoştinţe. Chiar plăceri. Pentru momentul de după revoluţie.

Cu asta a făcut-o să nu mai argumenteze, în sfîrşit, fie că îi acordase punctul, fie că renunţase să-l mai convingă. Privindu-i pe furiş profilul, descoperi însă altceva, o retragere în sine, o concentrare asupra gîndirii sale în spaţiul nopţii, care nu marca nici un semn că ar

fi trebuit să evite această discuţie. Altceva l-a uimit însă : timiditatea, ezitările, ocolişurile, tăcerile. Presupunerea că era obişnuită cu discuţii cu mult mai elevate, cu polemici, cu argumente sofisticate despre subiecte asemănătoare. Ceva din Anthony, modul de a gîndi şi de a se exprima probabil că-i estompase în toţi aceşti ani gîndirea proprie şi comportamentul. La început a crezut că era pur şi simplu amabilă, din condescendenţă, în stilul adoptat faţă de americani pe care ea însăşi îl criticase.

Dar acum, în timp ce stăteau tăcuţi, se gîndea că s-ar putea ca distanţa care îi era impusă nici să nu fie prea mare şi că ceea ce lui i se părea că îi este interzis, de fapt îi este oferit. Ea de fapt mărturisea sentimente, dubii, nu raţiuni intelectuale, afirma năzuinţe, nu făcea propagandă. Şi începuse să ghicească şi altceva, că pasul enorm şi concret pe care Jane nu era capabilă să-l facă era cel între simpatia ei personală pentru ideile marxiste sau neomarxiste şi manifestarea acestora în public într-o formă practică, organizată. Nu era greu să-i desluşească spaimele pînă în îndepărtatele momente catolice din existenţa ei ; să traseze o paralelă între conflictul dintre marxism ca teorie umanistă nobilă şi marxism ca totalitarism în practică şi acelaşi conflict între creştinismul intim şi vulgarităţile şi naivităţile bisericii publice de la Roma. Aceasta trebuie să fi fost marele ei obstacol: teama de a nu-şi vedea încă o dată propriile sentimente şi judecăţi înşelate. Concluzia era importantă pentru Dan, pentru că şi el îi ascundea ceva. În ciuda aşteptărilor, textul lui Lukács nu l-a trimis prea repede la culcare în noaptea precedentă la Cairo. Ca şi sentimentele pe care i le atribuise ei, şi sentimentele lui căpătaseră forme contradictorii: ca individ, ideile îl tentau, ca membru al societăţii însă, era sceptic, era de acord cu un număr de premise generale, totuşi se îndoia de consecinţele lor politice. În clipa de faţă, sesiza o similaritate nedeclarată dar fundamentală între situaţiile lor. Era un sentiment straniu, ca şi cum o mînă invizibilă se întinsese şi îl atinsese liniştindu-l.

Brusc, Jane începu să vorbească.

— Dan, povesteşte-mi de Andrea.

El zîmbi, uitîndu-se la apă.

— E curios cum schimbi subiectul.

— Nu chiar. Ca şi cu americanii, şi cu ea am intrat în joc. Sau poate am urmărit-o pe Nell cum intră în joc.

— Nu ţi-e frig?

— Nu, dacă ne plimbăm pe punte. E un aer atît de curat.

În timp ce se plimbau de-a lungul punţii, printre şezlongurile goale, Dan îi povesti despre Andrea. Greşelile ei, de ce a îndrăgit-o, de ce s-au despărţit, de ce credea el că s-a sinucis. Mai tîrziu au intrat în salon, s-au aşezat pe o canapea şi au băut cîte o ceaşcă de ceai, ca o ironie la adresa englezismului lor. Discuţia a continuat alunecînd pe nesimţite la motivele care au dus la divorţul lui de Nell... cel puţin motive domestice şi psihologice. Amîndoi s-au limitat cu prudenţă la o atitudine obiectivă şi Dan vorbi despre sine, aşa cum o face acum, la

persoana a treia; un tînăr inconştient şi obstinat, la acea vreme, de-abia ieşit din adolescenţă. Ar fi vrut să-i povestească cealaltă infidelitate de neiertat, dar asta ar fi însemnat să-i amintească de ziua cînd au descoperit femeia dintre trestii.

În cealaltă parte a salonului, „Regina de pe luntre“ adunase în jur o mulţime de curteni. Patru sau cinci francezi stăteau la masă cu el. Tînărul Ganimede, într-un costum care părea scump, în cămaşă neagră descheiată şi cu o eşarfă legată neglijent la gît, introducea monede în *jukebox*-ul din colţ. Dan şi Jane priveau în tăcere menajeria din faţa lor.

— Ce discută?

— Nu prea aud din cauza ţăcănitului. Cred că despre arta modernă. Pictură.

— Drăguţii de franţuji.

— Polemizezi. Discuţi logic, faci caz de retorică. În fond, şi ce este mai important, îţi demonstrezi superioritatea faţă de cuplul caraghios de englezi care stă în faţa ta. Jane îi dădu un cot. Ce păcat că ţi-ai uitat melonul acasă.

— Eşti sigură să nu vrei să stai cu ei la masă?

— Absolut. Şi că mă duc la culcare.

Îl privi zîmbind, îi atinse uşor mîna, apoi se ridică.

Au ieşit din salon, a lăsat-o să coboare singură în cabină şi el a urcat pe punte să mai fumeze o ţigară. Noaptea, stelele, înaintarea lentă deveneau monotone, lipsite de semnificaţie, deprimante. Trecînd în dreptul salonului văzu prin geam că grupul de francezi se dispersase. Nu mai rămăseseră decît „Regina“ şi bărbatul. Individul în vîrstă îi reproşa ceva; iar băiatul, cu faţa către uşă, privea mohorît masa la care stăteau.

Nil

Cele șase zile ale croazierei s-au scurs însoțite de curgerea molcomă, perpetuă a rîului între maluri, de parcă ar fi fost una singură. Nilul și peisajele sale s-au transformat la Dan în iubire. Apele fluviului păreau să vină nu doar din inima Africii, ci din străfundurile timpului însuși. Vechile așezări și străvechile obiceiuri de viață ale satelor de felahi, cîmpiile înșirate de-a lungul rîului, minaretele, pîlcurile de palmieri, femeile cu ulcioare, felucile, șadufurile, bărbații uscățivi afundînd roțile de apă pe care se aflau în cerc vase de ceramică trase de cîte un bou sau un măgar creau efectul unei senzații adînci de efemer și etern, care reflecta un simț mai acut al propriului prezent și trecut... pe care amîndoi o trăiau.

Fluviul se mișca și fluviul stătea, dacă priveai cu ochii sau cu ochii minții. Era conceptul lui Heraclit, același și totuși altul. Era fluviul existenței care-i amintea lui Dan de acele minunate versuri de început ale Ecleziastului, din care majoritatea oamenilor își amintesc doar cuvintele: „Deșertăciunea deșertăciunilor“ și care, paradoxal, i se păruseră revelatoare și reconfortante pe vremuri, cînd formau unul dintre subiectele preferate ale tatălui său. *Pămîntul rămîne etern; nimic nu este nou sub soare.* Amîndoi înregistraseră aceste ecouri biblice, amintiri dintr-o imagistică neînțeleasă, dar obsedantă a copilăriei. Au căzut de acord că acest lucru venea de la fluviu, care era, ca și Biblia, un imens poem, bogat în metafore încă relevante.

Tuturor acestor lucruri le corespundeau în plan vizual echivalentul a ceea ce T.S. Eliot numea în poezie „corelativul obiectiv“; și așa cum există pasaje din Biblie care impresionează pe cel mai convins dintre atei, Nilul emana un farmec metafizic alături de acela vizibil, material. Purifica și simplifica lucurile, dînd perspectivă vieții. Amintirea sutelor de generații, a nenumăratelor rase – a tot ceea ce dispăruse perpetuu în nămol, aducea omul la rațiune, la recunoașterea micimii, a dimensiunii sale reale, mai mică decît cel mai infim fir de nisip din deșertul nesfîrșit care, dincolo de valea mănoasă, cuprindea orizontul de la un capăt la celălalt. Totuși atît de multe dintre dispozițiile, luminile schimbătoare și panoramele marelui fluviu erau tulburător de frumoase, mai ales la răsăritul și la apusul soarelui; și păreau să justifice însăși viața pe care o nega eterna sa indiferență, simpla sa prezență fizică. Deși exista sărăcia și bilharioza și thalasemia și cîte și

mai cîte, nici Jane, nici Dan nu s-au simţit capabili să compătimească această lume ţărănească antediluviană.

Grupuri de femei ca nişte statui greceşti se îmbăiau cu hainele ude pe ele sau spălau rufe la malul apei, se opreau, îşi ridicau privirile spre ei şi, rîzînd, fugeau de năvala valurilor izbindu-se de ţărm de trecerea vaporului alb, opulent. Prima dată, scena i-a făcut să se simtă jenaţi, ca şi cum ar fi făcut parte dintr-o cavalcadă regală care traversa un sat medieval sau ca şi cum s-ar fi aflat într-un Versailles plutitor. Asaltate de inevitabila baterie a aparatelor de fotografiat, atunci cînd se aflau aproape de mal, unele femei întorceau spatele, altele îşi acopereau faţa cu mîinile pînă ce intruşii treceau mai departe. Acest gest avea o demnitate musulmană, simplă şi gravă, sau plină de cochetărie, căci cele tinere, evocînd haremul şi zenana, aruncau priviri jucăuşe printre degetele răsfirate aşezate în dreptul obrazului. Au simţit invidie pentru această viaţă simplă, dusă într-o lume verde, lichidă, permanent fertilă, sub cerul albastru. Erau ca locuitorii unei planete reci şi aspre, invidioşi pe cei de pe Pămînt. Privind scenele idilic-pastorale, viaţa suprasolicitantă a secolului XX apărea ca umbra unui nor trecător; o nebunie, simplul rezultat al unui ghinion climateric. Jane îşi aminti afirmaţiile lui Montesquieu şi se întrebară dacă progresul occidental nu era pur şi simplu rezultatul nevoii de a umple timpul unei după-amieze ploaioase istorice. Într-o dimineaţă, cînd amîndoi stăteau în soare cu coatele pe parapet, Jane a găsit atributul cel mai potrivit rîului: era înţelept; în sine şi în ceea ce năştea din sine.

Ceilalţi pasageri furnizau şi ei, în felul lor, situaţii parabolice. Era şi interesant, şi amuzant să-i urmărească, pe cît era de interesant să-şi studieze propriile reacţii faţă de acest microcosmos poliglot în mijlocul căruia erau temporar izolaţi. Dacă Nilul era istoria omenirii, vaporul lor era o caricatură în format mic a rasei umane sau cel puţin a celei occidentale. După prima zi, cele două grupuri distincte, francezii şi est-europenii, au început să se amestece. În timpul croazierei, între vizite la diverse locuri celebre, toţi membrii croazierei şi-au satisfăcut mania comună pentru fotografiat şi filmat. Cînd pe cele două maluri apăreau simultan subiecte fotogenice, puntea înţesată de lume arăta ca într-un film cu scene groteşti de Tati, toţi fotografii amatori alergau frenetic de la un parapet la celălalt, îmboldiţi de tirania lentilelor şi de propriile exclamaţii entuziaste.

Dan şi-a folosit foarte puţin aparatul Nikon, ca să-i facă lui Jane cîteva instantanee, în care apărea ea sau peisaje mai deosebite, pe care dorea să le arate copiilor. Pe acestea le-ar fi putut face foarte bine şi cu un Instamatic. Toată viaţa evitase turiştii şi uitase în ce măsură oamenii sînt acum propriii făuritori de imagini. Era aproape înspăimîntătoare această obsesie de a înregistra totul cu un singur simţ, unul care necesita (cel puţin în stilul în care Jane şi Dan îi vedea fotografiind) un minimum de gîndire şi concentrare: un declic automat. Cel care declanşa automatul era încurajat să nu gîndească; să nu-şi folosească imaginaţia; să nu-şi amintească; mai mult chiar, să nu simtă. Probabil că era un ultim privilegiu pe acest vapor care adunase

beneficiarii tuturor avantajelor economice și culturale: posibilitatea de a consuma un duplicat a ceea ce văzuseră și de a-și face reclamă cîndva în viitor; fuseseră într-adevăr acolo. I-a spus lui Jane ceea ce gîndea, dar ea l-a ironizat, răspunzîndu-i că-și trădează propriul mediu.

A doua zi, cînd au coborît, Jane s-a apropiat de el cu privirea în jos, prefăcîndu-se spășită.

— Dan, știu că e îngrozitor de vulgar și de filistin din partea mea, dar mă întrebam dacă ai putea să-mi faci un duplicat după ceva ce am văzut. Friza de acolo.

A fotografiat ce l-a rugat, bombănind:

— Degeaba, tot eu am dreptate.

Jane zîmbi.

— Eu nu am spus că nu ai dreptate.

O atmosferă de camaraderie internațională se instala pe măsură ce oamenii schimbau păreri despre calitatea aparatelor de fotografiat, despre frumusețea peisajelor, a problemelor obținerii planului de perspectivă. Dar cuplul englez avea impresia că est-europenii erau mai reținuți, și cumva în defensivă, francezii prea hedoniști și egocentriști, simțul datoriei obsedîndu-i pe primii, dorința de plăcere pe ceilalți. Sigur, nu fără excepție. S-a aflat repede că Jane vorbea franțuzește, iar cîțiva est-europeni vorbeau destul de bine englezește. Toți se grozăveau că vorbesc limbi străine.

Dan și Jane s-au împrietenit cu un ceh, inginer de mine, un om liniștit, care în timpul războiului fusese în Scoția; cu doi tineri francezi, un fotograf profesionist și un ziarist, care pregăteau un articol despre croazieră pentru o revistă ilustrată. Aceștia doi vorbeau destul de bine englezește și farmecul galic se îmbina cu o privire cinică asupra vieții, care coincidea cu cea a lui Dan. Erau destul de puțini tineri pe vapor și cei doi s-au împrietenit cu Dan și cu Jane, găsindu-i, poate, mai amuzanți decît propriii compatrioți sau pur și simplu pentru a-și etala anglofilia. S-a confirmat părerea lui Jane, pe care și-o făcuse încă de la Luxor. Alain, tînărul ziarist, făcu un gest de dispreț, trecîndu-și podul palmei pe sub bărbie, atunci cînd a venit vorba despre grupul de francezi. Îi considera un grup *rasant* – de-a dreptul obositori, plați și groaznic de conservatori. Ca majoritatea tinerilor educați de stînga, păstrase un respect nesănătos față de stil, dar împărtășea impresia resimțită tot mai puternic de Jane și Dan, că felahii erau tot atît de interesanți ca și vechile așezări pe care le vizitau. S-au distrat cu toții pe seama celor două figuri: „Regina de pe luntre“ și junele său prieten. Se pare că primul era un critic de artă, un personaj al Parisului monden, îl cunoscuse pe Jean Cocteau și avea grijă ca nimeni să nu uite acest lucru. Junele, „Carissimo“ – nu numai Dan și Jane porecleau lumea – era italian.

Francezii erau pasagerii care îi interesau cel mai mult, poate din cauza individualismului lor marcat, a egocentrismului evident. Nu era ușor de spus dacă față de restul Europei erau în urmă sau înainte. În comparație cu pasagerii din estul Europei, sobri și solizi, francezii erau ca niște păuni din alte vremi; niște individualiști luptînd într-un război

de gherilă pierdut, dus împotriva procesului global de uniformizare. Alteori păreau că sînt o epifanie a ceea ce și britanicii încercaseră timid în ultimii treizeci de ani – să se debaraseze de puritanism, să se concentreze asupra propriei persoane și să facă unele concesii acesteia, să devină tot ceea ce fusese proscris prin conotațiile termenului de „britanic": datorie, interes național, cît și obiceiul de a implica permanent „ceea ce se cuvine". Uneori Dan își imagina cum ar fi apărut scenele comediei umane contemporane la care asista privite cu ochii albaștri, feroce ai lui Kitchener. Evalua experiența aceasta cu ochiul profesionistului care în scenariu tratase cu mult curaj ceea ce acum considera o găselniță fericită – incidentul Fashoda din 1898. Și-l imagina pe maiorul Marchand, întrepidul soldat-explorator francez care provocase incidentul, cu expresia mobilă și sarcastică a tînărului ziarist Alain și încerca să conceapă un mod de a introduce în scenariu ideea că secolul XX dădea cu tifla secolului al XIX-lea. Dan se gîndi la cîteva modalități de a face vizibilă ideea că, încă de atunci, cauza imperialismului era pierdută.

Într-o seară, a discutat cu Jane dacă noua conștiință acută a eului – cu dezideratele, drepturile, privilegiile ei, care invadase sufletul colectiv occidental după primul război mondial, era un lucru bun sau o consecință nefastă a liberei inițiative capitaliste. Oare oamenii fuseseră trași pe sfoară de către mass-media, astfel încît să creadă în conștiința de sine, pentru a mări profiturile meșterilor păpușari, sau aceasta era o forță care acționa în direcția liberalizării societății umane? În mod previzibil, Jane a susținut prima alternativă, iar Dan pe a doua, părerea lui fiind că astfel se introducea în relațiile dintre oameni mai multă sinceritate. În sinea lui nu mai putea aduce argumente în plus avînd în vedere respectul de-o viață, destul de asemănător cu al francezilor, pentru propriile decizii și dorințe. Jane, pe de altă parte, vedea morcovi agățați ca momeală la botul asinilor. Refuza să accepte ideea că existau și demolări utile, iar Dan o acuza că dorește o societate care, în perspectivă, chiar dacă se baza pe alte concepte privind simțul datoriei și procupările față de destinul național, nu era mai puțin rigidă decît cea veche. Părerea ei se baza pe sentiment; cultul eului canaliza toate sentimentele spre interior, un gest sinucigaș, într-o lume care avea nevoie de deschideri în afară.

Jane își punea întrebarea dacă nu era cumva de preferat atitudinea lui Kitchener; el, cel puțin, încercase să vadă dacă a acționat bine sau nu (Jane citise biografia pe care Dan o folosise pentru scenariu), este adevărat, într-un context eronat. Împărtășea disprețul lui Dan față de imperialism, dar rațiunea era diferită. Ea gîndea că Imperiul Britanic risipise o energie morală benefică în esență dar, pentru că se sprijinise pe putere și nu pe lege, reușise să ne facă, în mod iremediabil, reputația praf. Pierduserăm ca națiune speranța de a deveni arbitri printre celelalte națiuni.

Dan a declarat puțin malițios că va putea supraviețui ideii că în secolul XXI Marea Britanie nu va juca rolul Elveției.

Jane a zîmbit, dar s-a abţinut să răspundă. El ştia că ar fi răspuns că existau şi roluri mai nefaste.

Dacă este vorba de roluri, se distrau pe seama rolurilor pe care le jucau pe vas : englezi, măşti politicoase, dar şi festele pe care le jucau uneori ca să infirme tot felul de idei preconcepute. Ca aproape toate minorităţile, vrînd-nevînd, jucau rolul de arbitri şi aceasta îi apropia. Datorită noilor cunoştinţe şi pentru că nu erau aproape niciodată singuri la masă în salonul veşnic aglomerat, de abia reuşeau să rămînă singuri. Continuau, printr-un consens tacit, să chiulească de la bar înainte de masă. Cînd s-a terminat whiskyul său, Dan a început să comande de băut în cameră. Începuse să-i facă mare plăcere această jumătate de oră cînd puteau să fie singuri şi se gîndea cu groază la nesfîrşitele taclale de după masă. Dacă ar fi fost după el, s-ar fi dus în cabină imediat după masă, dar lui Jane îi plăcea în lume mai mult decît lui. Ea nu vorbea mult, de obicei, însă el o umărea cum adesea manevra discuţia printr-o întrebare profesională sau printr-o afirmaţie polemică, dar politicoasă. Într-o seară, tîrziu, cînd se plimbau pe punte, i-a spus ce observase. Jane s-a necăjit crezînd că era un reproş. Nu era vina ei, zicea, era a Oxfordului, metoda socratică de a vedea întreaga lume în postură de elevi... era îngrozitor, ea nu-şi dăduse seama. În seara următoare, a tăcut în mod deliberat. Dinadins, Dan a suplinit-o punînd cam acelaşi tip de întrebări, provocînd discuţii identice în contradictoriu. La un moment dat, după una dintre cele mai flagrante intervenţii ale lui, privirile li s-au întîlnit. Ea avea expresia ironică a femeii provocate pe nedrept, aproape ca şi cum i-ar fi reproşat că e impertinent. Dar nu a comentat nimic.

L-a mirat cît de repede se integrase Jane în societatea de pe vas. Se aşteptase la asta şi sperase să se întîmple, dar nu şi-a închipuit că va funcţiona atît de simplu şi discret în acelaşi timp şi înţelegea acum mai bine cum a putut fi indusă Carol în eroare de comportamentul ei anterior. Era ridicol să o mai iei în serios atunci cînd se plîngea că a uitat să fie în rîndul lumii. A descoperit că pierduse foarte puţin din vechea ei pricepere de a se adapta la maniere şi circumstanţe. Ştia că la ea nu e o manifestare de afectare conştientă – aşa cum păruse adesea genul acesta de diplomaţie la sora ei –, ci faptul că o interesau cu adevărat oamenii. O dată sau de două ori, chiar cînd discuta cu Alain pe un ton foarte vioi sau cînd asculta cu atenţie ce spunea unul dintre francezii mai convenţionali (ale cărui idei era sigur că nu o interesau), îi arunca o privire ironică pe care Dan i-o returna cu tandreţe, nicidecum provocator.

În afară de două franţuzoaice drăguţe, cam de treizeci de ani, ai căror soţi erau mai în vîrstă, Jane nu prea avea rivale printre doamnele de vîrsta ei. Dan a observat la un moment dat că era invidiat pentru că era împreună cu ea, nu numai pentru dezinvoltura şi inteligenţa ei, dar şi pentru că se presupunea că-l primea la ea în cabină. Inginerul de mine era văduv de puţin timp şi evident că nu pe Dan îl căuta cînd se aflau cu toţii pe punte. La fel, dar într-o manieră diferită, se întîmpla şi cu cei doi tineri francezi : Alain, în mod special, a adoptat

foarte repede stilul tipic francez de a face curte unei femei, cînd tandru, cînd ironic. O făcea deschis, uneori avînd aerul că-l tachinează pe Dan, din prietenie, provocîndu-l; aparteuri în franceză, jocuri galante. Dan bănuia că Jane îi explicase francezului situația reală, deși nu o întrebase ca să-i confirme. Cum putea să-l acuze pe tînărul cu ochii negri, plăcut la înfățișare, că-și permite anumite libertăți? Nu o făcea în serios. Se purta la fel și cu una din cele două franțuzoaice tinere atunci cînd soțul acesteia nu era în preajmă.

În această atmosferă, Jane arăta mai tînără sau cel puțin mai tînără decît în Anglia; acea mască a ei interioară, se părea, îi fusese rezervată exclusiv lui Dan. Părea, atunci cînd o vedea singură, dar și la masă, că acest eu mai grav și mai supus era fondul ei real, adevărat, că în rest juca teatru.

Într-o zi, pe cînd stăteau de vorbă, deveni evident că distanțele psihologice dintre ei începuseră să se dizolve. Ea îi povesti, poate pentru că și el povestise despre Andrea, despre relația ei cu Peter, despre calitățile și defectele lui. Vorbea cu dezinvoltură și detașare, fără jalnică disperare, ba chiar cu un sentiment de ușurare, ca atunci cînd i-a spus la Thorncombe că se despărțise de Peter. Se pare că nici Peter nu trecuse niciodată cu adevărat testul ei. I-a mai vorbit puțin despre Anthony și despre căsătoria lor, tot pe un ton detașat, dar ascunzînd totuși ceva. Dan nu a insistat. Afecțiunea îi dicta să tacă dacă ea așa dorea.

Într-o altă seară, a profitat de ocazie ca să-i vorbească lui Jane, imitîndu-i dezinvoltura, despre Jenny McNeil și despre propria lui dilemă. La început a vrut să discute cu franchețe sentimentele și legătura dintre ei, dar apoi a ajuns să analizeze cum viața stresantă căreia Jenny îi este supusă îl obliga automat pe partener să o protejeze. Dacă a fost răutăcios zicînd că Jenny nu a putut să nu se îndrăgostească de California, de modul de viață de acolo, de limba pe care o vorbeau, Dan a încercat să fie cinstit în privința altor lucruri: bunul-simț, cinstea ei, eforturile de a nu pierde și de a nu-și corupe propriile criterii de judecată.

Discuția a fost neobișnuit de complicată pentru că Jane, ca și înainte, susținea că femeile sînt capabile să hotărască singure ceea ce aveau de cîștigat dintr-o astfel de legătură. Încercînd să fie cinstit cu Jenny și lăudîndu-și inteligența, Dan și-a tăiat craca de sub picioare, nu fusese destul de clară ideea că el știa că e egoist, însă nu orbit. În tot ce spunea, detecta ipocrizie, artificialitate (și, de asemenea, trădare, pentru că, deși îi trimisese o carte poștală de la Luxor, nici măcar nu se sinchisise să se intereseze asupra modalității de a da un telefon în America). A primit din partea ei o reacție simpatetică – de fapt era mai mult un fel de toleranță indulgentă – diferită de aceea pe care o solicitase de fapt: să i se spună că greșise... nu că de fapt acționase bine, că poate avusese dreptate. Paradoxal, discuția i-a făcut plăcere mai mult pe parcursul pauzelor și tăcerilor decît în cursul ei. Căci, acum, din nou, ca în trecutul îndepărtat, se înțelegeau și fără ajutorul cuvintelor. Erau puși chiar în situația de a comunica prin tăceri atunci

cînd nu puteau vorbi din cauza celor de față cum era, de exemplu, familia Hooper. Chiar cînd se aflau singuri, tăcerile nu mai erau tensionate. Într-o seară, cînd Jane a venit la el în cabină să bea amîndoi aperitivul dinainte de masă, ea s-a așezat să scrie ilustrate, ca și cum uitase de existența lui; și acest lucru, în secret, îi făcu la fel de mare plăcere ca și cînd ar fi purtat o discuție. Existența în doi era acum mai normală, cel puțin din acest punct de vedere, printr-o evoluție abia perceptibilă, pe care Dan a realizat-o mai tîrziu, amintindu-și și retrăind clipele acelei călătorii.

Și se mai schimba ceva în el, se schimba chiar în acele clipe cînd ea scria ilustrate la el în cabină, în timp ce el citea, nu din politețe, cartea lui Lukács pe care ea i-o dăduse în avion. întîmplător, răsfoind-o în prima noapte la Cairo, a găsit un pasaj care l-a impresionat pentru că în el regăsea ecoul unor lucruri spuse de Anthony în cursul acelei nopți pe care nu o va uita niciodată. Pasajul era următorul:

> „Scriitorul burghez contemporan va avea de ales între cele două metode reprezentate de Franz Kafka și Thomas Mann. Atunci cînd scriitorul alege între sănătate și morbiditate socială, sau cînd renunță la marile tradiții literare progresiste ale realismului și preferă experimentul formal, el nu este obligat să renunțe la modul de viață burghez. (Sigur că mulți scriitori vor alege socialismul pentru a ieși dintr-o dilemă personală. Eu încerc să evidențiez faptul că aceasta nu este singura alternativă a scriitorului contemporan.) Ceea ce contează este opțiunea personală. Astăzi, opțiunea depinde de răspunsul la întrebarea dacă omul acceptă sau respinge angoasa. *Angst*-ul trebuie fie să fie luat ca element absolut, fie trebuie învins. Acestea nu sînt în primul rînd întrebări de ordin literar, ele se referă la comportamentul uman și la experiența de viață. Problema crucială este dacă omul evadează din viața materială a epocii sale în spațiul conștiinței, moment care generează angoasa în conștiință, sau se confruntă cu existența modernă, hotărît să lupte împotriva racilelor și să încurajeze ceea ce e bun în ea. Prima hotărîre duce la întrebarea: este oare omul victima neajutorată a unor forțe transcendentale, imposibil de explicat, sau este membrul unei colectivități în care poate juca un rol indiferent cît de mic, pentru a o modifica și schimba?"

Dan reciti acest pasaj, apoi îl adnotă; apoi citi mai departe. Încă o dată, nu reuși să fie convins din punct de vedere politic; era clar faptul că, în amara polemică dintre Lukács și Brecht, din 1930, Dan era de partea acestuia din urmă. L-a uimit totuși celebrul eseu asupra lui Walter Scott, dacă nu pentru altceva, pentru faptul că scrisese cu ani în urmă un scenariu de film după *Ivanhoe*, care nu s-a mai turnat, și recunoștea cît de folositoare i-ar fi fost remarcele făcute dintr-un unghi de vedere total nou asupra virtuților și defectelor lui Walter Scott, despre mediocritatea perfidă a personajelor acestuia.

Pe scurt, Daniel s-a pomenit dintr-o dată cuprins de farmecul criticului maghiar, dacă nu în totalitate, cel puțin sub latura sa umanistă,

a lui Erasmus, ce curgea prin vinele culturii apusene ca Nilul prin Africa. La asta contribuia şi faptul că el găsea întotdeauna ce să abstragă prin analogie, să depolitizeze şi să aplice la propria lui viaţă ; după cum şi-a dat seama mai tîrziu, procedase la fel Lukács cînd refuzase cu violenţă să accepte opinia lui Brecht despre Thomas Mann ca fiind „un burghez arivist tipic, un neserios ale cărui cărţi sînt inutile şi artificiale". Era o încercare emoţională de a vedea viaţa ca totalitate în esenţa şi manifestările sale ; avea forţă, gîndire, gravitate. Era într-un fel ca un medicament pe care Dan, burghezul ajuns din el, nu-l gusta întotdeauna. A fost totuşi neaşteptat de impresionat; şi-a simţit atît concepţia despre viaţă, cît şi personalitatea de scriitor redimensionate şi redefinite.

A fost mai impresionat decît i-a mărturisit lui Jane ; nu i-a ascuns faptul că-l interesa, că i-a plăcut introducerea, dar, ca şi atunci cînd au vorbit despre Jenny, o oarecare atmosferă de artificialitate plana şi asupra discuţiilor neutre, prudente, despre concepţiile şi teoriile lui Lukács. El ştia că nu spune tot ce gîndeşte despre Lukács şi că atitudinea lui era mai curînd de circumstanţă, acceptînd sau respingînd părerile lui Jane sau, pentru a fi mai exact, încercînd să o facă să accepte ceea ce intuise cînd stătuseră de vorbă pe punte în prima seară... faptul că exista o diferenţă între ideile cărora, teoretic, le acorzi credit total şi la care aderi şi realitatea punerii lor în practică.

Costul eliminării inegalităţii în Europa de Est şi în alte regiuni era îndeobşte cunoscut ; iar Europa de Est în carne şi oase, din jurul lor, nu prea se agita pentru un umanism mai liber, mai fericit, pentru o contrahegemonie triumfătoare. Exista un formalism rigid şi foarte burghez la ei, mai mult ca şi cînd s-ar fi simţit goliţi pe plan personal, decît eliberaţi pe plan filozofic şi pe plan politic. Jane a trebuit să admită acest argument – deşi continua să susţină că era o chestiune rasistă această impunere a comunismului rusesc, neadaptat altor nevoi naţionale – dar el detectă vechiul, iraţionalul sentiment de vinovăţie în fundal. Nu putem judeca cu adevărat, părea ea să spună, sîntem prea condiţionaţi de cultura proprie. Cu toate acestea, el ajunsese să se convingă că, sub această mască, existau mai puţine neînţelegeri decît ar fi putut părea ; totuşi era într-un fel contraproductiv să o sugereze. Ea ar fi devenit suspicioasă pe dată, ca şi cînd el ar fi fost doar drăguţ, plin de compasiune, ascunzîndu-şi adevăratele gînduri. Şi mai cîştigase încă o perspectivă : ea îl ignora cu desăvîrşire pe el, aşa cum devenise acum, şi felul în care devenise astfel, un alter ego al ei.

Dar existau şi lucruri asupra cărora cădeau de acord, ca de exemplu atitudinea lor în relaţiile cu perechea de tineri americani şi cu Herr Profesor. În primul caz, ei erau cei care dădeau sau încercau să dea ; în al doilea primeau.

A doua zi după vizita de la Luxor şi Karnak, o flotilă de taxiuri cam decabrate i-a dus la Abydos. Ei doi au mers într-o maşină cu familia Hooper. Şoseaua traversa cîmpii nesfîrşite de trestie de zahăr, de-a lungul unui canal de irigare cu apă stătută. Era foarte cald şi mult

praf, iar sărăcia satelor şi a populaţiei era jalnică. Fuseseră preveniţi că în zonă bîntuia bilharioza. Printre fetiţele care ieşeau în întîmpinarea cortegiului de maşini întinzînd mîna să primească niscaiva piaştri, unele erau vioaie, drăgălaşe, îmbrăcate în rochiţe colorate. Femeile, îmbrăcate în negru, arătau epuizate, foarte slabe. Bărbaţi nu prea erau. Au văzut copii înotînd în canalul infect şi femei care umpleau de acolo vasele cu apă. Deşi Mitchell le-a spus că nu mureau de foame, că fasolea pe care o consumau, denumită *foul*, era foarte bogată în proteine şi că se cîştiga destul de bine la trestia de zahăr, aveau impresia că aceşti oameni acceptau un stupid fatalism animalic. Faptul că citise cartea despre felahi se pare că nu o pregătise pe Jane pentru demonstraţia practică la care asista. Dan îi urmărea dezorientarea şi încremenirea, avînd impresia, mai mult sperînd de fapt, că şocul pe care-l trăia la vederea imensităţii neajutorate a Lumii a Treia să o facă să realizeze inutilitatea stilului de politică parohială pe care ei o duceau acasă.

Deprimaţi probabil din cauza drumului, nici unuia nu i-a plăcut la Abydos, deşi basoreliefurile erau elegante, degajînd în acelaşi timp o senzaţie de ofilit, de decadent; senzaţia de claustrofobie din cîteva capele mai mici şi lipsa luminii i-au făcut pe ei şi pe americani să se detaşeze discret de grup şi să rămînă destul de mult în urma ghidului şi a grupului de francezi. Un basorelief mare o înfăţişa pe Isis masînd penisul lui Osiris, în momentul ceremoniei reînvierii anuale a soţului ei. Dan şi-a amintit foarte bine basorelieful de cînd fusese cu Andrea şi de expresia stranie, amestec de tandreţe şi dorinţă, pe care figura lui Isis o reda, aplecată asupra soţului care hiberna, ca un ecou al legendei Persefonei... Şi-a mai amintit că Andrea, care din cauza bolii nu-l mai voia, după ce a văzut acea imagine erotică antică, expurgată atît de creştinii copţi, cît şi de musulmani, în seara aceea a fost cu mult mai tandră. Acum el şi ceilalţi trei priveau imaginea, fiecare dintre perechi jenată de prezenţa celeilalte. Cineva trebuia să spargă gheaţa. Dan spuse mai mult în şoaptă:

— D.H. Lawrence şi Frieda, nu credeţi?

Americanii au rîs şi Jane i-a răspuns:

— Nu-i frumos.

— Cenzura e inclusă.

— Cu asta sînt de acord.

— Religia şi una din şmecheriile ei obişnuite. Să omoare trupul. De cum a spus-o, şi-a dat seama că poate a ofensat pe careva şi, cu ochii la americani, adăugă: Mă scuzaţi. Nu am vrut să supăr pe nimeni.

Tînăra spuse:

— Dar nu, noi... Eu îl ador pe D.H. Lawrence.

Apoi timid, ca şi cum nu ar fi crezut-o dacă nu aducea o dovadă serioasă, le-a spus că la universitate a şi scris o lucrare semestrială despre scriitorul englez.

După ce au ieşit din capelă, Jane a întrebat-o la ce universitate fusese şi amîndouă au început să discute un subiect care a continuat sincopat pînă la sfîrşitul acelui tur. Dan, din spate, se uita la Jane şi

o urmărea cum parcă se ţinea de o promisiune de a face o faptă bună. El îi dăduse doamnei Hooper calificativul de ştearsă şi neinteresantă, deosebită de mii de alte americance semidocte ca ea numai prin lipsa ei de siguranţă. Pe Mitchell – Dan aplica propriului sex criterii mult mai aspre – îl considera îngrozitor de lipsit de imaginaţie. Deşi fotografia cu duiumul, nu părea să posede nici un dram de simţ estetic. Îl impresionau marile dimensiuni, „cum naiba tipii au reuşit să ridice astea", reacţionînd în spiritul practic al tuturor americanilor.

Dan îl identificase pe Mitchell cu un egiptean din perioada veche. La Abydos şi în alte locuri pe care le-au vizitat în zilele următoare, exista o obsesie a multiplicităţii, a numerelor, a listelor, a acelui spirit de a folosi cît mai multe elemente atunci cînd unul ar fi fost de ajuns. Intuia în spatele panteonului egiptean un zeu suprem matematician, contabil al averilor sale, cu un profund *horror vacui* sau mai exact *horror uni*. Mai tîrziu, Herr Profesor avea să-l corecteze, dar în cursul acelor zile Dan îşi imagina fiecare civilizaţie ca pe o echipă de crichet, imagine puerilă dar îndeajuns de englezească. Adversarii echipei sale se aflau aici, la Roma, în America modernă, în Rusia, în Britania lui Kitchener, în vreme ce echipa lui alerga de la popoarele minoice şi etrusci, prin Renaştere şi prin... ei bine, nu chiar Anglia aşa cum era ea, dar cel puţin Anglia aşa cum încă mai era uneori ; Anglia lui.

Probabil că cea mai profundă antipatie faţă de acest „unsprezece" al cărui căpitan era Egiptul, era provocată de neputinţa artei egiptene de a fi romantică, fiind iremediabil bazată pe lux şi pe rang ; faraonii şi zeii lor au fost primii burghezi infatuaţi din lume, Alain Maynard o denumise prima formă de artă pompieristică din lume, datorită preciziei calculelor şi formalismului rece al picturii, cît şi al sculpturii. Într-un fel, excluseseră sensibilitatea, dragostea de viaţă, exuberanţa impulsivă, tot ceea ce produce exagerare şi abstractizare spontană. Se folosiseră de artă, în loc de a lăsa arta să-i folosească pe ei ; Stalin şi Jdanov apăruseră deja.

Două zile mai tîrziu, Dan s-a aflat în situaţia de a fi mai binevoitor cu Mitchell. Jane aflase la Abydos că cei doi nu aveau copii. Cînd s-au întors din turul de-o zi de la Teba şi cînd vaporul a revenit la Luxor, Jane i-a povestit lui Dan că cei doi trăiau o mică tragedie. Îi dăduseră toate detaliile ginecologice : nu vor putea niciodată să aibă copii, cel puţin Marcia era sigură de acest lucru. Mitchell încă mai spera ca ştiinţa să găsească un remediu. Ea dorea să adopte un copil, dar pentru el aceasta ar fi fost o recunoaştere finală a eşecului şi nu voia să o accepte. Egiptul le salvase căsătoria, presiunile sociale care-i obligau să fie ca toată lumea erau groaznice în Statele Unite, părinţii lui Mitch... timiditatea lor interioară provenea, se pare, dintr-un sentiment al pierderii, lipsei.

Aşa vedea Jane lucrurile şi Dan nu a contrazis-o. A încercat să fie amabil cu Marcia, care părea tulburată de celebritatea lui şi de anturajul său din lumea filmului şi ar fi vrut să afle exact acele amănunte şi bîrfe pe care Dan nu avea chef să le discute cu Jane de faţă... totuşi i-a făcut cheful, ca să-i liniştească curiozitatea. La masă, Marcia se

adresa totuşi mai mult lui Jane, de parcă ar fi ştiut că la ea va afla mai multă înţelegere şi indulgenţă. Odată, la Edfu, Dan i-a surprins Marciei o privire furişată spre Jane, care la rîndul ei îi povestise despre recenta ei tragedie; era o privire de căţeluş curios, lipsit de invidii. Într-o zi i-a spus lui Dan, care sosise la masă înaintea lui Jane, că „doamna Mallory" îi amintea de o tînără englezoaică pe care o cunoscuse la Michigan. Ea vedea Anglia populată numai cu femei pline de blîndeţe şi compasiune. Ea nu fusese în Anglia, aşa că nu a decepţionat-o.

Nu doreau neapărat să ştie ce-i determinase pe cei doi să plece din America, totuşi Dan şi Jane puseră cap la cap amănuntele şi construiră o imagine: cei doi tineri trăiau metamorfoza criteriilor de valoare ale existenţei, din cauza evenimentelor internaţionale, pe de o parte, şi din cauza nefericirii personale, pe de alta. Ea era marcată mai mult decît el, revelaţia sterilităţii ei rănind-o cu mult mai profund. Erau amîndoi democraţi, dar, într-o zi, la masă, au avut o controversă în legătură cu Vietnamul. Marcia pretindea că americanii trebuiau să se retragă neavînd nici un drept acolo, soţul ei, cu un soi de şovinism încăpăţînat, deşi recunoştea că războiul nu ar fi trebuit să înceapă, considera că acum trebuiau să meargă pînă la capăt. Cei doi se întinseseră. Ea era blindată cu un întreg arsenal statistic despre pierderile materiale şi umane.

— Nu te contrazic, Marcia. Cunosc şi eu cifrele. Dacă ar fi vorba numai de cifre, nici o problemă. Tragem linia la pierderi şi abandonăm.

Fata ţinea ochii în jos.

— Dar tu, cînd descoperi un virus într-un program, îl duci pînă la capăt?

— Doamne, Dumnezeule, nu e acelaşi lucru Aici e vorba de fiinţe omeneşti. Nu putem întrerupe proiectul. Ce le spui oamenilor cărora le-ai distrus viaţa? Scuzaţi, băieţi, v-am trimis din greşeală unde nu trebuia?

— Dar nu trebuie să te şi repezi la mine.

— Ei da, mă reped. Bietul om, cu un aer de victimă, dădu din cap de cîteva ori, apoi reuşi să-i zîmbească lui Dan. Iertaţi-ne, dar ne enervăm cînd discutăm astfel de lucruri. Nu avem experienţa necesară ca să batem în retragere.

Fata nu avea aerul că ar fi afectată şi se uită la Jane.

— Ce păreri au cei din Anglia?

— Divergente. Ca şi voi.

Dan interveni.

— Jane a organizat la Oxford campania împotriva războiului din Vietnam.

— Dacă a organiza înseamnă să distribui cîteva broşuri.

— Eşti împotrivă? întrebă Marcia.

— Sigur. Categoric sînt împotrivă.

Tînăra aruncă o privire scurtă spre Mitchell.

— De fapt şi Mitch e împotrivă. Dar nu vrea s-o recunoască.

— Nu vrea să recunoască că e sigur de ce gîndeşte. Asta-i tot. Se uită la Dan. Europa, da? De acord, e a naibii de departe. Dar eu compar cu situaţia voastră faţă de nazişti. În cel de-al doilea război mondial. Adică, dacă nu lupţi pînă la capăt împotriva lor, ei nu se opresc niciodată.

Jane interveni:

— Hitler a declarat că are de gînd să invadeze Anglia. Nu cred că nord-vietnamezii intenţionează să traverseze Pacificul.

— Exact, spuse Marcia cu pasiune.

— Staţi puţin. Iertaţi-mă, dar nu e asta cumva o gîndire simplistă referitoare la comunism? Din cîte am auzit eu, altcineva e creierul din spatele Hanoi-ului.

— Bine, aşteaptă să vedem ce o să se întîmple, sări Marcia înainte ca Jane să apuce să răspundă.

— Fată dragă, dar se întîmplă deja. Iisuse!

Discuţia a mai durat cîteva minute, timp în care lui Dan i se părea că problema luase o întorsătură lingvistică, poate în acest caz chiar psihologică, un caz de virilitate personală ameninţată şi teama că forţa de procreare a naţiunii era în pericol. Registrul şi dimensiunile discursului luaseră o întorsătură greşită. Mitchell era obsedat de libertate ca de un panaceu universal, deşi el însuşi era un individ multiplu condiţionat. Jane a încercat să aducă în discuţie corupţia guvernului din Vietnamul de Sud, care nu se lega de ideea unei societăţi libere, dar Mitchell refuza argumentele. Trebuiau organizate alegeri libere. Poate că acestea constituiau privilegiul democraţiilor avansate? Un asemenea elitism şi pesimism monstruos îl revoltau în mod simptomatic. El spunea că nu avea nimeni dreptul de a hotărî, că oamenii sînt atît de ignoranţi, că nici nu li se putea permite să aleagă. Încă o dată, Dan îşi punea întrebarea în ce fel ajunseseră oamenii la concluzia că pragmatismul era pilonul caracterului american.

Dan vedea aici încă un aspect al manifestării Egiptului antic în formele americane existente. În ghid (Jane îi atrăsese atenţia cu un zîmbet) a găsit un fapt concret. În concepţia egiptenilor, tărîmul morţii se afla la soare-apune, la vest, iar eufemismul pentru „morţi" era „vestic". Teama atotcuprinzătoare a egiptenilor de a nu-şi pierde viaţa se transformase la americani în teama atotcuprinzătoare de a nu-şi pierde libertatea; şi această atitudine exagerată şi implicita orbire a raţiunii erau la fel de patetice, de absurde ca şi mania faraonilor de a-şi asigura o viaţă de apoi. Un milion de ţărani din Asia trebuiau să moară pentru ca iluzia să se păstreze. Adevăratul pericol era determinismul existenţei, cu atît mai periculos cu cît îşi avea „Coloana a cincea" – agenţii, elementele subversive – spălătorii de creiere în toate domeniile vieţii... şi nu mai puţin în limbajul zilnic.

Au plecat cu toţii de la masă ca să se pregătească pentru programul de după-amiază, dar discuţia nu ajunsese la nici un rezultat. Marcia nu a mai spus nimic şi nu a revenit cînd s-au întîlnit cu toţii pe punte ca să meargă pe ţărm. Mitchell spunea că era obosită pentru că nu

prea dormise noaptea. Cînd a rămas singur cu Dan, i-a povestit la un moment dat, ca de la bărbat la bărbat, că nu vor putea avea copii, neştiind că Marcia îi spusese acelaşi lucru lui Jane. Asta, zicea el, o făcea pe Marcia uneori dificilă: ea de fapt făcea un transfer al sentimentelor faţă de propria problemă la cele ale războiului. Îşi dădea seama că nu ar fi trebuit să o contrazică.

— E greu. Viaţa poate fi o porcărie cînd vrea ea, îi spuse Dan zîmbindu-i înţelegător.

— Şi încă cum.

— Aţi încercat?

— Tot ce se putea. Am un prieten doctor. Mă ţine la curent cu cele mai noi rezultate în cercetare. Dacă se iveşte o şansă, chiar mîine luăm avionul.

Era tristă această minusculă credinţă în tehnologie ca fiind drumul cel mai sigur spre cea mai bună dintre lumi. Acest mit celebru şi pernicios se afla la baza atitudinii lui Mitchell. Transferînd cazul la o fază de baseball – jocul preferat al americanului –, mingea lovită căzuse în afara terenului; dar încă nu putea să-şi imagineze că nu va mai avea dreptul la nici o altă lovitură de bîtă sau că nu mai exista nici un prinzător prin apropiere care să-l ajute, ci doar că, pur şi simplu, era în natura lucrurilor să se întîmple aşa. Pentru această gîndire naivă, Vergiliu şi Voltaire ţineau de domeniul viitorului. În ziua aceea nu a mai fotogafiat nimic, ţinîndu-se amărît în urma celorlalţi. Dan îl compătimea sincer.

Marcia a apărut totuşi la masa de seară. Părea refăcută, dormise, ordinea domestică fusese bineînţeles restabilită şi, demonstrativ, au adus în discuţie Libanul, Siria, vacanţa petrecută acolo înainte de venirea lor în Egipt: Beirut, Damasc, Byblos, Palmyra... acesta din urmă, incredibil, cel mai tare şi al naibii loc de pe Pămînt. Jane mai auzise de acest loc, la Oxford. Nu era acolo un castel din vremea cruciaţilor? Le-a dat apă la moară; sigur că fuseseră şi acolo. Se numea Castelul Cavalerilor; te credeai în altă lume, Dan şi Jane nu aveau idee... ce păcat că Mitch nu adusese cîteva din pozele de acolo, erau mortale. Dan era convins că pentru el ar fi fost „mortale"; entuziasmul lor îl plictisea din ce în ce mai mult. Şi totuşi asculta, zîmbea, ridica din sprîncene, conştient că se supunea comandei lui Jane, ca englezii generalului Nelson la Trafalgar.

Nu-şi dăduse seama, în timpul acelei mese plicticoase, probabil din caza imaginilor recent văzute, prea exact pictate, ale divinităţilor egiptene, că de fapt i se acordase o cinste nemaipomenită. El nu s-a supus numai unei obligaţii, dar s-a întîlnit cu materializarea celui mai întunecos, mai straniu şi mai omnipotent dintre toţi zeii.

Fluviul care desparte

Una din plăcerile lui Dan din timpul croazierei era să observe viaţa păsărilor, plăcere pe care Jane nu o împărtăşea pe de-a-ntregul. De data asta nu a mai făcut greşeala de a-şi lăsa binoclul acasă. Nilul este drum şi adăpost al păsărilor migratoare, care se aflau peste tot, sute de codobaturi de jur împrejur şi uneori chiar şi pe punte ; lăstuni ca norii plutitori, rîndunici minunate roşii ca sîngele sau indigo ; nesfîrşite stoluri de tot felul de raţe sălbatice, cenuşii, lişiţe şi altele pe care nu le cunoştea, gîşte sălbatice de Egipt ai căror strămoşi din vremuri îndepărtate îi vedea îndeaproape pictaţi pe pereţii templelor ; bîtlani şi stîrci, nagîţi şi şoimi. În ochii lui Dan orice peisaj îşi avea o pasăre emblematică ; aici erau, a hotărît el, fluierarul, un frate mai rafinat al nagîţului englez pe care-l putea vedea deasupra pajiştilor de la Thorncombe, deosebindu-se unul de celălalt ca Nefertiti de o fată de la ţară. Aici, ca în Mexic şi în multe alte locuri, în mijlocul naturii se simţea fericit şi încîntat. Pămîntul rămînea etern şi, în spatele aparenţelor, şi a penajelor, nu era nimic nou sub soare.

Păsările erau, într-un fel, versiunea primară a felahilor, rezistînd prin simplitate ; era o lume deosebită de cea de pe punte, constituia un sanctuar, un refugiu împotriva nevrozelor, hipertensiunilor, a timpului irosit, a iluziilor şi deziluziilor propriei specii umane hipersofisticate. Subiectul păsărilor l-a adus din nou în contact cu Herr Profesor. Navigau de la Abydos spre Dendera. Dan se afla la parapet, Nilul se întindea pe o suprafaţă mare, pînă la malurile nisipoase. Auzi o voce în spatele său.

— Vă uitaţi la păsări ?

Dan lăsă binoclul în jos.

— Da. Deşi mă simt un pic cam depăşit.

Bătrînul arătă cu bastonul în direcţia unui stol mai numeros.

— Acelea sînt *Chenalopex aegyptiacus*. Gîsca egipteană.

— Cînd aţi venit mă uitam la ele. Zîmbi spre profesor. Sînteţi şi ornitolog ?

Profesorul ridică o mînă în semn de negaţie.

— Am învăţat cum se numesc datorită cercetărilor mele. Pe vremuri, păsările făceau parte din tributul faraonilor.

— La Karnak am văzut o pasăre minunată. Verde... un albinărel ?

— Albină... a, da. *Bienenfresser*. Verde ca un papagal ? E un *Merops superciliosus*. A ridicat din umeri, vizibil stînjenit că denumirea

latinească îi trăda stilul pedant. Şi această pasăre era cerută ca tribut. Pentru penaj. Aşa credem noi. Hieroglifele sînt încă discutabile. Apoi adăugă : Ştiţi că egiptenii acordau acestei păsări cea mai mare cinste ? I-au permis să simbolizeze cea mai importantă noţiune din orice limbă. Sufletul. Spiritul.

— Nu ştiam.

Jane stătuse pînă atunci într-un şezlong, la cîţiva metri de ei, citind biografia lui Kitchener. Se apropie de ei. Bătrînul o salută ridicîndu-şi pălăria de panama.

Dan spuse :

— Nu mai permit nimănui să mă ironizeze că-mi plac păsările. Domnul profesor Kirnberger mi-a dat o justificare.

Îi povesti şi lui Jane ce aflase. Jane lăsă capul în jos într-un gest de falsă căinţă, apoi se adresă profesorului :

— Întrebarea mea e mult mai banală, domnule profesor. Eu mă întreb ce plantă e aceea cultivată de-a lungul rîului.

Arătă în direcţia malului mai apropiat de vas un cîmp împărţit în parcele foarte verzi.

— Este *barsim*. Un fel de trifoi de iarnă. Pentru vite.

— Presupun că de mii de ani se cultivă aceleaşi plante.

— Nicidecum. Numai metodele nu s-au schimbat.

Un ospătar s-a apropiat cu cafelele, iar ei l-au convins pe bătrîn să rămînă lîngă ei. Stătea drept în picioare, ţinînd în palme capătul bastonului. Din cînd în cînd, dădea din cap atunci cînd cîte unul din membrii turmei sale trecea pe acolo. Jane îi zîmbi cînd se aşezară.

— Oare e absurd să consider că felahii sînt la fel de interesanţi ca şi templele vechi ?

A ezitat, în stilul care-l caracteriza, trebuind să-şi conceapă răspunsul cu grijă. Ochii îi sclipiră puţin.

— *Madame*, îmi închipui că ştiţi că persoanele de sex feminin sînt încîntătoare tocmai cînd sînt absurde. În colţul ochilor ridurile se adunau rînduri, rînduri. Şi nu trebuie să vă mai spun că, de fapt, nu sînteţi absurdă. Îşi întoarse privirea spre malul fluviului. Pînă acum noi nu am făcut decît să dezgropăm trecutul. Se întoarse spre ei şi le zîmbi : Acum lucrurile s-au schimbat. Colegii noştri, antropologii, fac descoperiri deosebit de interesante.

Şi a început să le povestească despre felahi, lucruri pe care se prefăceau că nu le ştiu, deşi le citiseră în cartea lui Jane. Numele venea de la *felaha*, „a ara pămîntul". În satele lor locuiau musulmani şi copţi laolaltă. Blestemul istoriei lor era că aceste sate au fost lipsite de o aristocraţie rurală. Au fost exploataţi de stăpîni pe care nu-i vedeau, care timp de mii de ani delegaseră o castă nemiloasă de administratori. De la reformele agrare ale lui Nasser, lucrurile se schimbau rapid. Dan şi Jane să nu se lase totuşi înşelaţi de aparenta linişte pe care o vedeau ; în spatele acesteia aveau loc vendete, rivalităţi violente, oamenii îşi furau reciproc vitele. Toţi aveau arme, deşi legea le-o interzicea, iar onoarea femeii era păzită cu străşnicie. În fiecare zi puteai asista la versiuni felahe ale tragediei *Romeo şi Julieta*.

Jane întrebă dacă aceştia erau de acord cu politica de stînga a Egiptului.

Bătrînul dădu din cap.

— Asta-i depăşeşte. Cairo e la fel de departe de aici ca şi Berlinul sau Londra. Acesta e un popor străvechi, care a văzut trecînd atîtea civilizaţii aşa-zise superioare, cu toate actele lor de cruzime şi minciunile şi promisiunile obişnuite. Pentru ei, ceea ce rămîne e fluviul lor şi pămîntul lor. Asta îi interesează. Pentru ei socialismul nu e decît o altă cultură străină. Poate fi şi bună, şi rea. Colonelul Nasser le-a dat pămîntul înapoi. Asta le-a convenit. El a construit însă barajul de la Assuan; pămînturile nu vor mai fi îngrăşate de aluviuni în fiecare an, ceea ce nu e bine. Ce le trebuie hidroenergie? Ei stau şi aşteaptă. Se uită spre malul rîului. Eu îi admir. În ciuda defectelor. Sînt un popor curajos.

În cele din urmă, le-a spus două cuvinte fără de care nimeni nu putea descifra caracterul felahilor. Unul era *qadim*, care însemna „străvechi“, puterea venită din trecut ce nu trebuia abandonată. Era cheia vieţii lor, paşaportul lor pentru supravieţuire. Celălalt era cuvîntul *kayf*, care însemna „a sta“, a gîndi şi a nu face nimic, o rezistenţă dusă ca într-o gară, în aşteptarea unui tren care nu va veni niciodată – imagine folosită de profesor.

— Mi se pare foarte trist, a spus Jane.

— Este o filozofie a nevoii. Aceste filozofii sînt întotdeauna triste.

— Dar dumneavoastră o priviţi cu simpatie?

— Să spunem că am trăit prea mult în această ţară ca să nu o înţeleg. Cu mîinile pe mînerul bastonului, cu o uşoară clătinare, ca de pasăre, a capului, îşi lăsă privirea în jos şi continuă: Sau poate e o filozofie pentru bătrîni. Zîmbi ironic şi le căută privirile. Sau poate mai ales pentru bătrîni egiptologi.

— Domnule profesor, cred că aveţi simţul umorului mult prea dezvoltat ca să fiţi fatalist.

Aceasta l-a luat puţin prin surprindere pe bătrînul neamţ. O privi cu severitate, cu aerul că ştie că-l tachinează, apoi lăsă ochii în jos şi răspunse după o clipă de ezitare:

— Eu am învăţat umorul de la sursă, *madame*. Cu ani în urmă, am făcut ceva ce nu şi-ar fi permis nici un neamţ adevărat sau un savant la începutul carierei. M-am îndrăgostit de o englezoaică. Şi chiar mai rău, m-am însurat cu ea. O clipă, profesorul savură efectul de surpriză pe care-l avusese această declaraţie asupra lor, zîmbetele pe care le provocase. Din nefericire, a murit de mult. În timpul anilor noştri celor mai fericiţi, a reuşit să mă convingă că dacă eşti savant, nu trebuie să fii neapărat şi grav. Adăugă apoi cu o voce mai blîndă: O lecţie de care îmi amintesc cu plăcere.

— Cînd a murit?

— Demult. Imediat după război.

— Se ocupa de arheologie?

— Nu, *madame*, de medicină. Cred că a fost primul medic femeie din Cairo.

Le-a zis cum se numea înainte de căsătorie, dar lor numele nu le spunea nimic. Tatăl ei, de asemenea doctor, fusese director de spital în perioada Protectoratului Britanic. Era un nume respectat şi azi în capitală, în ciuda laturii anglofobe a naţionalismului său egiptean. Profesorul avea doi fii. Unul se afla în Germania Democrată, iar cel mic era în America: şi el studiase arheologia, dar domeniul lui de cercetare era civilizaţia maya. Bătrînul avea şi mulţi nepoţi.

După ce le-a povestit toate acestea, i-a lăsat singuri să comenteze aspectele care lipseau din ce le povestise, ca de exemplu, ce politică făcea acum şi ce făcuse în timpul naziştilor. Aveau sentimentul că depăşise de mult toate acestea şi că, în spatele autoironiei, autorităţii, vastelor cunoştinţe, se afla calmul unui înţelept indian... care era greu de definit ca provenind de la *quadim* sau de la *kayf*, de la profesiune şi îndelunga şedere departe de patrie sau de la afecţiunea sa cardiacă. Probabil că acum trăia ultima perioadă care i se mai acordase, aşteptînd criza finală.

De atunci au stat de multe ori de vorbă împreună. Erau invidioşi pe cei din grupul est-europenilor cînd vizitau alte locuri decît ei. Grupul francezilor începuse să se impacienteze cînd ghidul egiptean îi asasina cu intervenţii oratorice. Dan şi Jane au putut constata odată, cînd grupurile se aflau aproape unul de celălalt, ce rataseră. În timpul unei pauze de zece minute la templul reginei Hatshepsut din Teba, Herr Profesor i-a chemat să le arate în galeria Punt cîteva detalii cu păsări, într-una din picturile care înfăţişau una din expediţiile navale ale reginei în Somalia ; apoi le-a povestit pe scurt viaţa reginei şi perioada istorică. Era o mare diferenţă între prezentarea mecanică a ghidului şi experienţa cunoaşterii ca trăire pe care profesorul le-o oferea.

Au pornit încet apoi, împreună cu bătrînelul cu barbă în josul pantei, spre autocare, şi l-au întrebat discret de ce acceptase această însărcinare relativ ingrată de a fi ghid. A sărit repede în apărarea grupului pe care-l conducea. Erau toţi experţi valoroşi în diverse domenii şi aduceau servicii deosebite acolo, în Egipt. După părerea lui, el era cel cîştigat; venea în contact cu persoane cu preocupări diverse şi variate, de la care afla şi veşti de acasă. Cu ocazia unor asemenea excursii, primea întotdeauna mai mult decît dădea. Oare profesorii de la Oxford nu conduceau şi ei grupuri turistice în Grecia şi Turcia? Dan şi Jane i-au răspuns afirmativ, dar nu ştiau cum să-i spună că aveau sentimentul că ceea ce făcea el era diferit, într-un spirit mult mai democratic. Dan s-a aventurat să pună o întrebare indirectă. A întrebat dacă exista vreo abordare marxistă asupra Egiptului Antic. A înclinat din cap.

— Bineînţeles. Din acest punct de vedere, Egiptul Antic este una dintre cele mai studiate culturi vechi. Pe lîngă cele ale Greciei şi Romei. Răspunsul era voit neutru, dar probabil că ghicise adevărata direcţie a întrebării lui Dan. Îl privi dintr-o parte. Ştiţi ce înseamnă *ka*, domnule Martin?

— Sufletul?

Bătrînul ridică un deget.

— Nu chiar. Etimologic, are sensul grecescului *pneuma*, adică respirație. Era o caracteristică personală. Fiecare om avea propriul său *ka*. Mai clar, era imaginea ideală a omului despre propria viață. *Ka* supraviețuia morții numai în relație cu propriul trup, motiv pentru care în antichitate exista grija conservării cadavrelor. Aceasta se înțelege mai bine în contrast cu noțiunea de *ba*, independentă de trup. Era un element individual, dar după moarte se integra în *khu*, spiritul divin, *da* – care nu se întrupa. Este complicat, *ka* și *ba*, am putea spune, sînt moduri de a vedea omul mai întîi ca individ... apoi ca unitate. Argumentă mai departe, ridicînd bastonul și arătînd mai întîi într-o direcție, apoi în cealaltă. Așa cum face artistul. Ca omul de știință. Trăirea experienței unice. Ca proces. Privi înainte, spre cele două grupuri care se adunau în jurul autocarelor, apoi le aruncă celor doi un mic zîmbet. În ce mă privește, nu știu cum e mai bine. Cred că anticii erau niște înțelepți. Știau că nici un element din cele două nu e suficient în sine. Înțelegeți?

Dan îi zîmbi bătrînului, apoi lui Jane și apoi privi în jos.

— Da. Sînt de acord.

— Bun.

Au mai aflat astfel încă ceva despre bătrîn și Dan a învățat un nou concept, acela de *ka* sau nemurire a trupului și a tot ceea ce îi aparținea material și ceea ce rămîne, chiar dacă aceasta era numai amintirea doamnei Dalloway în mintea celorlalți.

În seara respectivă, au reluat discuția, punînd-o în legătură cu Kitchener, numai ei doi, înainte de masă, pentru că Dan găsise o posibilă idee pentru o scenă dintre Kitchener și un egiptolog victorian, o asemenea explicație a ceea ce însemna *ka* și *ba*, un moment de lucire în privirea militarului; chiar dacă scena nu va fi foarte explicită, spunea Dan, va fi o scenă în care vicleanul promotor al propriei persoane își dădea seama de adevărul conceptului, contemplînd un monument antic... ca reguli pentru cucerirea timpului; fiecăruia propria piramidă. Deși nu au discutat în contradictoriu, în sinea lui, Dan considera că cei doi termeni *ka* și *ba* se aplicau și propriei lor relații. El era *ka*, Jane era *ba*, un exces de ambiție, un exces de altruism, amîndouă la fel de insuficiente.

L-au convins din nou pe profesor să rămînă cu ei, într-o dimineață, la cafea, deși de data aceasta inginerul de mine, cehul, era cu ei. Dan îi spusese de ce venise în Egipt și bătrînul se arătase interesat. Nu venise în Egipt decît după ce Protectoratul Englez se terminase, în 1922, dar ținea minte perioada respectivă. Fiind englez, socrul lui îl întîlnise de mai multe ori în tinerețe pe Kitchener și pe lordul Cromer; le păstrase o amintire plină de respect pe care o transmisese și ginerelui său. La rîndul său, Dan jucă și el rolul de profesor și, în minte cu scena pe care de abia o concepuse, încheie spunînd că faraonii cei mai megalomani probabil că fuseseră un exemplu prost pentru proconsul. Bătrînul se arătă foarte amuzat și adresîndu-se cehului, zise:

— Englezii ăștia constituie un exemplu prost pentru noi, celelalte națiuni. Nu-și respectă eroii.

Inginerul spuse că din contră, acesta era motivul pentru care-i admira cel mai mult pe britanici. Dînd din cap înspre Dan, bătrînul continuă :

— Bine, de acord. Puteţi să fiţi ironic cu lordul Kitchener. Dar nu şi cu Ramses II.

Dan zîmbi.

— Erau chiar atît de diferiţi?

Răspunsul veni însoţit de o privire severă.

— Atîta cinism, domnule Martin. Sînt foarte şocat.

— Eu aş fi sperat mai degrabă că e un gest permis de la al XII-lea Congres încoace.

Era un lucru deja stabilit că cehul nu era membru de partid şi era departe de a fi un admirator pasiv al planului cincinal şi al birocraţiei statale ; şi din nou, făcîndu-i cu ochiul, îi dădu dreptate lui Dan.

— Cred că avem aici de-a face cu un cult al personalităţii exagerat.

— Nu avem voie să folosim concepte atît de moderne, prietene. Nu se potrivesc. Bătrînul îl mustră cu degetul pe ceh. V-am spus, dacă m-aţi ascultat, la primul tur, că însuşi cuvîntul „sclav" este înşelător.

— De ce, domnule profesor? întrebă Jane.

— Pentru că implică conceptul de libertate, acela de a *nu* fi sclav. Conceptul de liber arbitru, care nu exista în Egiptul antic. În secolul al V-lea, în Grecia, da... poate. Dar nu aici.

— Cel puţin, primii jefuitori de morminte au avut noţiunea liberei iniţiative.

Dar bătrînul nu acceptă să mai trateze acest subiect în glumă.

— Sigur că nu asta am vrut să spun. Au existat oameni răi. Oameni ambiţioşi. Oameni necinstiţi. Dar nu grupuri organizate care să pună la îndoială chiar principiile propriei societăţi. Cum ar fi putut să o facă? Nu aveau alte modele. Nu aveau cum să facă comparaţii. Nu avem voie să gîndim cu mintea noastră modernă, domnule Martin, pentru că riscăm să nu înţelegem nimic, îl mustră blînd pe Dan.

Apoi Dan se plînse de multiplicitate, de obsesia listelor ; şi din nou fu pus la punct pentru această grosolană erezie a anistorismului.

— Aceşti oameni au trăit la începutul epocii moderne. Viaţa e foarte precară, toate procesele sînt misterioase. Cu încetul, aceşti oameni constată că anumite zone mici pot fi controlate. Fac multe greşeli. Dar constată că a controla înseamnă a şti şi că unealta cea mai importantă a cunoaşterii este simbolul, care îţi permite să-ţi reprezinţi ceea ce nu e prezent în faţa ochilor. Ei sînt ca şi copiii, poate prea mîndri de acest control foarte limitat. Cum poţi să rîzi de un copil care doreşte să înveţe?

— Exact acest lucru mi se pare că le lipseşte. Naivitatea şi simplitatea copilărească a artei miceniene şi etrusce.

— Scuzaţi-mă, dar vă trădaţi ignoranţa. În culturile antice, ca cea egipteană şi cea miceniană, nu exista artă conştient elaborată. Ei nu voiau decît să deţină controlul. Se cer judecaţi după măsura în care erau capabili să controleze. Nu după cît de frumoase ne par nouă, omenilor moderni, astăzi. Şi de ce oare au durat celelalte civilizaţii la

care v-aţi referit atît de puţin? exclamă, făcînd un gest de deschidere a braţelor.

— Poate că eu consider... metodele lor de cunoaştere mai interesante.

Profesorul negă din cap.

— Nu, domnule Martin. Mai ignorante. Mai primitive, dacă vreţi. Eu cred că vă atrag atît de mult pentru că sînteţi hipercivilizat. Ridică o mînă, înainte ca Dan să poată răspunde. Ştiu. Uneori pare atît de rece... atît de formal, atît de regal totul. Vreţi mai multă artă populară, o artă a oamenilor de rînd. Aşa cum tînjesc şi eu uneori după muzica de la Kaffeehaus, din tinereţea mea. Nu trebuie să învinovăţiţi faraonii. Trebuie să daţi vina pe timp. Timpul este originea tuturor iluziilor omului.

— Ai căror sclavi sîntem condamnaţi să fim?

— Trupeşte. Dar cred că putem încerca cu imaginaţia. Ieri m-aţi ascultat cu compasiune cînd v-am vorbit despre proprietarii care cîndva îi exploatau pe prietenii noştri felahii. Nu? Dan zîmbi şi aprobă cu un gest al capului. În istorie noi sîntem ca aceşti proprietari absenţi. În capul nostru spunem: aceşti ignoranţi, dacă ei ar şti ce ştiu eu. Dacă ar fi muncit mai mult să-mi satisfacă mie gusturile. În fond, cine a făcut toate sculpturile şi picturile minunate pe care le vedeţi în fiecare zi?

— Asta e. Cred că greşim atunci cînd amintim numele faraonilor.

Bătrînul zîmbi.

— Aceasta este vocea epocii noastre. Nu a trecutului.

Dan murmură.

— Este vocea acelei părţi din mine pe care ei o numeau *ka*.

— Normal. Sînteţi scriitor. Încă de pe vremea vechilor greci toţi artiştii ar vrut să-şi facă un nume pentru eternitate, ca şi faraonii. Poate că ei sînt singurii faraoni adevăraţi rămaşi pe lume. Cred că v-aţi răzbunat.

Apoi au început să vorbească despre altceva. Dan a remarcat că vraja artei egiptene era pentru creaţie, în general, un permanent etalon acum, mai mult ca altădată, deoarece, pe măsură ce oamenii încetau să mai creadă în viaţa de apoi, se întorceau spre artă ca formă de evaziune... inversul resemnării felahilor – gestul aşteptării unui tren care nu va veni –, o artă asemănătoare freneziei egiptene a zidirii în mormînt, a mumificării, dorinţei de a se înconjura cu obiecte agonisite; o nevoie morbidă de a-şi făuri o crisalidă înainte ca larva să se fi dezvoltat, chiar în ciuda raţiunii că nu există o lume spre care un *imago*, un *ka* eliberat să se îndrepte. Oare Dan era cu mult diferit de sculptorul necunoscut care dăltuise chipul lui Ramses? El putea să pretindă că studia modelul sau că-l minimaliza, nicidecum că-l glorifica. Faptul însuşi de a atrage atenţia asupra unui subiect era un gest de glorificare atunci cînd nu obiectul, de exemplu Kitchener, constituia scopul, ci propria persoană şi reputaţia. Parazitismul, în acest caz, era evident. Rîzînd o clipă de sine, Dan se întrebă dacă nu ar trebui să fie primul scenarist care, în loc de a pretinde laude, să ceară să nu fie menţionat deloc.

Toate acestea i-a întărit hotărîrea de a se angaja într-un alt fel de viață după ce va fi terminat scenariul despre Kitchener; fapt paradoxal, căci, pe zi ce trecea, ideile pentru scenariul care începuse să capete formă deplină se înmulțeau. Răspunsul se afla probabil în ceea ce Herr Profesor emisese cu privire la artiști, ca singurii faraoni care mai rămăseseră; atunci lasă-i să-și fie proprii constructori de monumente funerare și întoarce-te la propriul eu, abandonează construcția oricăror alte morminte și mausolee. Dan simțea o imensă nevoie de a simplifica, de a înlătura tot ceea ce era în plus așa cum un gurmand obez își dorește un regim simplu, natural. Pînă și acest lucru avea ceva paradoxal, în chiar acest moment vedea arta doar ca pe o variație modernă a monumentelor funerare, o absurd de elaborată și inutilă asigurare împotriva necunoscutului, dar, realizînd aceasta, simți o eliberare... sau o retragere în britanismul lui, o certitudine crescîndă că era caraghios să iei totul foarte serios în viață (așa cum o lua Lukács și teoreticienii conștiinței totale și a responsabilității auctoriale). Era și un joc al șansei, în care rolul jucat de măiestrie era cu mult mai mic decît voiau unii să accepte. Dacă nu vedeai acest lucru, erai ca tînărul american, căci și de la el se putea învăța ceva.

Trebuia să renunțe la persoana întîi și să încerce să exprime totul la persoana a treia, la modul pasiv.

Zilele treceau, deșertul se tîra tot mai aproape și ei se apropiau de Tropicul Cancerului. Fotografii amatori obosiseră și renunțaseră să mai imortalizeze malurile sau felucile de pe fluviu.

Au vizitat Esna, un oraș murdar, în centrul căruia se afla un templu așezat pe un teren ca o căldare imensă. La ducere și la întoarcere, i-au atacat pîlcuri, pîlcuri de cerșetori. Un bărbat cu două coșuri de nuiele acoperite cu capac, legate de talie, era extraordinar de insistent și după ce unul dintre francezi i-a dat „bacșișul“ pentru care vociferase, a scos la iveală un șarpe; din al doilea coș a extras un scorpion imens pe care-l ținea suspendat de coadă, după ce îi tăiase vîrful periculos, și care mișca picioarele cățărîndu-se parcă pe aer. Ca la ordin, o mulțime de aparate de fotografiat au reapărut, așezîndu-se în cerc în jurul demonstrației. Un amic al celui cu scorpionul le bloca vizorul cerîndu-le mai mulți bani. Pitorescul se plătea. Fără nici un avertisment, a început o mică busculadă, omul împingînd un aparat de fotografiat și, fiind la rîndul său împins, era gata să cadă. Era italianul, prietenul „Reginei de pe luntre“. Pe el l-au calmat, dar arabul nu contenea cu insultele.

În fundal, în fața unei cafenele, cîțiva bătrîni, dintre care doi fumau narghilele, stăteau înșirați pe scaune privind imperturbabili. Dan, Jane și ziaristul francez Alain stăteau la o oarecare distanță. Tovarășul lui, fotograful, era ocupat, un ochi neutru, fotografiind fotografii, concentrat numai asupra unghiurilor de vedere și a vitezei de înregistrare a imaginilor. Alain îi spuse ceva lui Jane în franceză și ea îi traduse lui Dan: *„Prostul nu are nevoie de prea mult ca să se distreze“*. Scena era ca o triplă blasfemie; la adresa naturii, a umanității, a

lor înșile... maimuțe ale turismului organizat, cu strîmbăturile și falsele lui motive.

Mai tîrziu, în cursul aceleiași zile, au acostat la Edfu să viziteze templul ptolemeic al lui Horus, zeul-soare înaripat, celebru pentru cei doi magnifici șoimi din granit. Șoimi-vînturei vii băteau din aripi și lumina amurgului dădea locului un aer senin. Zidurile masive de fortăreață creau ambianța unui cult ermetic, baricadat de realitatea exterioară ; și erau la fel de îndepărtate, de respingătoare, poate, ca și forma albă a vaslui lor văzută de agricultorii pe lîngă care treceau zilnic.

Fuseseră anunțați că după cină vor avea un spectacol de cabaret, urmat de dans. Cînd au ajuns în sufragerie, și-au dat seama că acordaseră serii prea puțină atenție în comparație cu ceilalți pasageri. Dan își pusese costum și Jane aceeași rochie neagră pe care o scosese în lume la petrecerea lui Assad. Ceilalți o consideraseră o seară de bal mascat. Printre est-europeni, unii purtau costume naționale originale, francezii, majoritatea, se costumaseră în toreadori și corsari și alte asemenea personaje. Singurul care purta un costum adus special pentru această ocazie era tînărul fluturaș, prietenul „Reginei de pe luntre“. Era împopoțonat cu mai multe șiraguri de coliere masive atîrnate pe pieptul gol, ca Tutankamon. Avea un machiaj foarte lucrat, care-i dădea un aspect neplăcut, de hermafrodit. „Regina“ își pusese o haină în roșu-brun, cu o eșarfă legată neglijent la gît. Mai tîrziu au aflat că se costumase în Baudelaire. Tînărul uitase să mai mănînce, fîțîindu-se printre mesele unde se aflau compatrioții lui, etalîndu-și torsul gol și pozînd țipător, nerealizînd cît era de grotesc.

Chiar și familia Hooper căzuse în capcana acestei nebunii colective. Marcia purta o rochie lungă și o coroană aurie pe cap, sub pieptănătura republicană. Nu știa ce personaj era, luase coroana de la casierul vaporului. Tot de la el luase și Mitch – în virtutea naționalității, explică el, nu că ar fi avut vreo legătură cu Texasul – o pălărie de cowboy. Văzînd că Jane și Dan erau îmbrăcați atît de obișnuit, au intrat în panică și le-au spus că dulapul casierului era bucșit cu îmbrăcăminte și cu pălării și că precis mai găsesc și ei vreun costum.

După un timp, au renunțat la coroană și la pălărie și toți patru făceau acum un front comun anglo-saxon în refuzul de a se conforma aiurelii celorlalți. Jane spuse uitîndu-se la Dan :

— Probabil că ne consideră niște snobi insuportabili.

— Cineva trebuie să-și manifeste dezaprobarea față de acest narcisism burghez dezlănțuit. Îmi pare rău că nu m-am costumat în KGB-ist.

Zîmbind, Jane se uită la el ezitant, apoi lăsă ochii în jos. Încă nu avea voie sau de-abia își cîștigase dreptul de a face asemenea glume.

— Te-ai bronzat astăzi, spuse Dan.

— Da, simt că-mi ard obrajii.

— Ai un aer sănătos de țigancă.

— Nici o grijă, se duce cînd ajung acasă.

Jane se uită dincolo de el, la celelalte mese, toate foarte animate. Chiar și est-europenii se relaxaseră. Ei doi așteptau acum următorul fel, fără să vorbească, parcă ar fi fost căsătoriți ; erau cei mai în vîrstă

de acolo. Bronzată, ea nu-şi arăta vîrsta. Rochia îi venea bine, iar cînd se îndreptau spre masă Dan observase gestul discret, tipic francez, de admiraţie al lui Alain Maynard.

După masă, au rămas printre ultimii înainte de a urca în salonul de sus. Toate mesele de acolo păreau ocupate. Salonul era împodobit de la un capăt la celălalt şi se improvizase o orchestră din membrii echipajului. Printre ei l-au zărit pe ospătarul lor nubian, cel care avea obiceiul să vorbească foarte încet; era acum în costum naţional, ghemuit în faţa a două tobe. Mai era un toboşar, un tip cu tamburină, mai era unul cu rebec; un microfon şi un amplificator. Vacarmul era indescriptibil. Dan şi Jane s-au oprit o clipă în faţa uşilor de sticlă, s-au uitat şi au renunţat. S-au întors la bar, au cumpărat două coniacuri cu care s-au retras în salonul mic, cel care dădea spre puntea de comandă, în spatele vasului. Credeau că nu vor găsi pe nimeni, dar, spre surpriza lor, Herr Profesor era acolo.

Îi remarcaseră lipsa de la masă. Se mai întîmpla să nu vină la masă, poate mînca la el în cabină. Stătea într-un loc retras, cu o sticlă de apă minerală şi un pahar alături şi citea o carte. Cînd au apărut, a ridicat privirea şi i-a salutat convenţional, dînd din cap.

— Nu suportăm hărmălaia, explică Dan.

— Te înţeleg perfect. Cabina mea e plasată sub orchestră. În noaptea asta nu am culcuş.

Le-a explicat că, datorită faptului că avea un somn foarte uşor, compania i-a dat o cabină departe de motoare, dar în serile de gală trebuia să plătească pentru liniştea de care se bucura de obicei. Dan a vrut să-i ofere un coniac. Bătrînul a refuzat: avea o uşoară indigestie, dar trebuia să ia loc lîngă el, citea doar ca să treacă timpul. Împrmutase cartea de la unul din turişti. Era un studiu în germană despre progresul economic în R.D.G. din momentul divizării Germaniei, după sfîrşitul războiului. Bătrînul se uită o clipă la copertă, apoi zîmbi fin şi puţin ambiguu.

— Nu se citeşte uşor.

— Vă duceţi des acasă?

Făcu semn din cap că da.

— Am o soră. Şi fiul şi nepoţii. De ajuns ca să mă duc.

— Probabil că s-au schimbat multe lucruri.

— Schimbările sînt opera generaţiei mele în mod special. Nu avem de ce să ne plîngem.

Jane îl întrebă ce făcea fiul său în Germania.

— E medic. În tradiţia bunicului şi a mamei mele.

— Cred că sînteţi mîndru de el.

— Da. E chirurg. Oculist. Foarte bun, am auzit.

Îi simţeau în voce un uşor regret patern, accepta soarta, dar nu din tot sufletul.

— V-aţi fi dorit să nu trăiască atît de departe de dumneavoastră? întrebă Jane pe un ton blînd.

— El are profesiunea lui, prietenii lui... Eu am rămas cel puţin cu amintirile. Ridică din umeori şi îi zîmbi lui Jane. Amintiri pe care dumneavoastră, *madame*, mi le-aţi trezit zilele trecute.

— Cum așa?

— O să spuneți că sînt un sentimental.

— Vă rog.

Ezită.

— Pacienții soției mele erau adesea atît de săraci, încît nu aveau bani să-i plătească. În schimb, îi aduceau coliere din cele pe care spuneți că le-ați cumpărat în prăvălioara domnului Abdullam. Ca arheolog, îi spuneam că nu aveau nici o valoare. Dar ea răspundea... ce ați spus dumneavoastră în după-amiaza aceea, *madame*. Și mai era ceva în felul în care le țineați în mînă. Și vocea dumneavoastră. Zîmbi ușor jenat spre Dan : Mă iertați, vă rog.

Dan îi spuse că nu era vorba de așa ceva. Jane avea ochii ațintiți în poală. Au tăcut toți trei cîteva clipe. Apoi Jane ridică privirea.

— Domnule profesor, sînt geloasă pe soția dumneavoastră, nu s-a limitat la sentimente, a făcut bine oamenilor în mod concret.

— Și chiar foarte mult. Din nefericire, nu mai este printre noi.

— A murit aici?

— În Germania. La Leipzig. După război.

— Ați locuit acolo în timpul războiului?

Bătrînul negă cu un gest din cap, apoi vorbi cu oarecare asprime în glas.

— În Palestina. Într-un lagăr de internare britanic.

Apoi încet, ca răspuns la întrebările lor și observîndu-le curiozitatea, începu să le vorbească despre trecutul lui, dîndu-le amănunte – într-un stil obiectiv, ca și cum ar fi fost voba de un loc, nu de propria persoană; aproape așa cum le vorbise despre viața reginei Harshepsut la Teba.

Nu fusese fascist, dar nu făcu din asta un merit deoarece în anii '30 fusese mai mult plecat din Germania. Respinsese demagogia, imensele adunări de mase, apelurile la *Volk*, cît și sforăriile vulgare despre un guvern fundamental necesar. Își amintea cum *„Der Führer“* și jargonul național socialist erau comentați cu ironie în cercul său de prieteni și colaboratori. Pe atunci toate acestea aparțineau unei alte lumi, nu merita să discuți așa ceva în mod serios. Atitudinea era exprimată din momentul în care refuzai să discuți. Apoi le-a vorbit de soția lui și cum, datorită ei, a intrat în cercul englez din Cairo. Și acolo subiectul era rar abordat. Momentul adevărului a început atunci cînd Hitler și-a arătat adevărata intenție în 1939. Mulți dintre colegii lui germani au fost rechemați din Egipt, ca și el de altfel.

— În cele din urmă, am fost obligat să concep existența unei alte lumi pe lîngă cea a Egiptului antic, a soției mele și a copiilor. Ea m-a ajutat foarte mult. Amîndoi am hotărît că familia noastră era mai presus de diferențele naționale și că o să-mi încerc aici norocul. Începusem să am sentimentul că țara mea greșea. Eram hotărît să nu lupt împotriva ei. Dar nici pentru ea.

Timp de un an, cît a durat simulacrul de război de la început, el a avut voie să-și continue activitatea ca arheolog. Apoi a fost internat și a petrecut restul războiului într-un lagăr, în Palestina. Spunea că nu

avusese condiții prea bune, dar anturajul fusese excelent. Acolo *învățase multe despre un subiect în legătură cu care pînă atunci fusese „un pic ignorant“: ceilalți oameni.*

— Bineînțeles că știam, atunci cînd războiul a luat sfîrșit, că țara mea își merita soarta. Genocidul evreiesc. Știrea despre lagărele de concentrare mi-a adus-o soția mea, mi-a arătat-o într-un *Daily Telegraph*, parcă văd și astăzi fotografiile. Am plîns, dar nu soarta evreilor care muriseră, mă tem, ci propria mea soartă. A poporului meu. Nu puteam să mă uit în ochii soției mele. Ea fusese cea care a menținut cu atîta curaj echilibrul familiei, al meu, al băieților în timpul acelor ani nefericiți.

— Nu putea să vă acuze pe dumneavoastră, spuse Jane blînd.

— Nu, nici gînd. Dar băieții... pentru ei, bieții, a fost greu. Cred că ei au judecat mai corect. Ei și-au dat seama că tatăl lor a greșit. Patria lui greșise.

— Greșeală prin omisiune?

— M-am gîndit la aceasta prin analogie cu activitatea mea, domnule Martin. Ca și cum aș fi transcris numai ceea ce citeam la prima vedere într-un papirus, făcîndu-mă că ceea ce impunea mai multă răbdare, mai multă insistență nu există. Mi-am amintit de atîtea lucruri, de atîtea semne pe care am preferat să nu le văd sau să nu le iau în seamă înainte de război. Acea porțiune din papirus pe care evitasem să o citesc, dar care apărea foarte clar.

Circumstanțele au avut un rol important în perioada care a urmat. Atitudinea lui „lipsită de patriotism“ de la izbucnirea războiului și faptul că foarte mulți dintre contemporanii săi muriseră, dispăruseră sau hotărîseră să rămînă în vest, l-au făcut să fie căutat ca specialist. S-a pomenit invitat la Leipzig să pună pe picioare facultatea – „dacă se poate numi facultate un hangar imens, fără nici un student. O colecție de lăzi de împachetat. Practic nimic nu mai era înregistrat“.

— Am avut discuții în contradictoriu. Băieții nu voiau să meargă. Am încercat să le explicăm de ce era de datoria noastră să ne întoarcem.

— V-ați făcut probleme de ordin politic?

— Puține. Știți, nu eram genul de oameni care să complice lucrurile. Constance, care era fericită să aibă de a face cu copii, avea slujba asigurată. Eu mă întorceam la vechea mea universitate. Simțeam că trebuie neapărat să dau o mînă de ajutor acum, chiar dacă era prea tîrziu.

Astfel s-au întors la Leipzig. Soția lui a murit în cursul celui de-al treilea an de ședere în orașul devastat – o hemoragie puternică după o histerectomie. El a suferit un șoc. Ultima ei hotărîre fusese de a-l lăsa pe el, german fiind, în Germania căreia îi aparținea mai mult din datorie, și mai puțin din atașament. A fost obligat să-și reexamineze poziția. Nu se înscrisese în Partidul Comunist, dar statutul de om de știință îi acordase anumite privilegii în ceea ce privea „presiunile oficialităților“. Ajunsese totuși la concluzia că socialismul era cel mai bun lucru pentru Germania în acel moment istoric. Anumite aspecte erau inumane, „punctele sale oarbe“; dar probabil că așa era începutul tuturor societăților noi mai bune.

Deși se trecuse repede peste moartea soției, lăsînd foarte multe lucruri nespuse, Dan și Jane aveau sentimentul că cei doi se bucuraseră

de o căsătorie adevărată și că fuseseră amîndoi de o nemaipomenită inocență, doi oameni alienați, despărțiți de Cortina de Fier și care aveau ca reazem numai dragostea și respctul reciproc, pe lîngă activitatea profesională. Mai spuse că diferențele de opinii ale celor doi fii practic reflectau propriul său dualism...

Le-a mai spus că fiul mai mic, arheologul, cel care trăia în Statele Unite, plecase întîi în Anglia. Bătrînul zîmbi.

— Are firea mamei lui. Eu îi spun „fiul meu englez".

La douăzeci și cinci de ani, băiatul a plecat la niște rude ale mamei de la Londra. Profesorul a încercat să-l cheme înapoi, dar nu insistase.

— La vîrsta lui, e uneori mai important să iei hotărîri, decît să fii sigur că sînt bune.

— Nu la toate vîrstele? întrebă Dan.

— Poate că da.

Jane întrebă dacă frații se înțelegeau bine.

— Da, *madame*. Apoi adăugă: Acum da. Hans, fiul meu cel mare, doctorul, nu voia să accepte ceea ce el numea trădare. Acum nu mai e atît de îndîrjit. Cred că uneori, cînd se întîlnesc, au dispute serioase. Dar ca între frați.

— Luați partea vreunuia din ei?

— Cel mic mi se pare puțin prea american. Nu vedem lucrurile în același fel. De ce le-am vedea? Generația mea a fost oarbă, în special noi, așa-zișii studenți de la istorie. Trebuie să plătim pentru asta. El este inocent. Cum spuneam, el seamănă cu mama sa. Sau cu țara ei de origine. Le zîmbi. „Sfinxul Europei."

Dan adăugă:

— Mai bine cunoscut sub numele de „Bolnavul Europei".

— Dacă încăpățînarea este o boală.

— Cu siguranță, o boală nu prea enigmatică?

— Aici nu sînt de acord. Pentru noi, străinii...

— Dar se pare totuși, judecînd după cît de bine vorbiți englezește...

— Da, e adevărat. Vorbesc englezește. Înțeleg stilul englezesc. A ajuns chiar să-mi placă bucătăria englezească – plăcinta cu costiță și rinichi... A rămas puțin pe gînduri, ca și cum și-ar fi amintit de o mîncare rară. Dar sufletul vostru. Asta e altceva. Ridică un deget, de parcă ar fi vrut să-i mustre. Și mai mult decît orice este problema libertății. Un german nu poate concepe libertatea în afara regulilor. Nu mă refer la bucuria de a mărșălui în pas de gîscă și nici la disciplina militară, astea sînt oricum prusace. O găsești la filozofii noștri. La Kant, la Marx. La Bach. Goethe. Pentru noi, libertatea este nonlibertate. Noi discutăm regulile, dar nu faptul că există.

Dan zîmbi.

— Dar libertatea noastră e în mare parte o iluzie. După cum începem și noi să ne dăm seama.

Cîteva clipe, bătrînul tăcu, apoi îl întrebă:

— Știți povestea vărului din Germania de Vest care și-a vizitat rudele din Germania de Est? Au început s-o dea pe politică. Vest-germanul le-a reproșat rudelor lui că viețile lor erau dictate de stat, de ruși. El a replicat că nici partea lui din Germania nu-i cu mult mai

brează – e cea mai americanizată din Europa. Poate că da, zice el, dar cel puțin noi am ales-o prin voința noastră, în stilul democratic anglo-saxon. Ei da, zice unchiul lui, dar și noi am ales-o prin voința noastră, băiete dragă. Și ce e mai important – în stilul democratic german. Bătrînul observă zîmbetele lor, dar continuă : Cred că întrebarea ar fi împotriva cui e adresată gluma asta. Eu am auzit-o povesită ca satiră în Europa de Est. Totuși cred că ar putea fi spusă și în favoarea lor. Totul depinde, vedeți voi, de cum definiți contrariul libertății. Pentru noi, el este haosul. Pentru voi...

— Autoritate ?

Înclină din cap :

— Asta e adevărata cortină dintre Est și Vest. După părerea mea. Noi sacrificăm ceva din libertatea noastră, ca să avem parte de disciplină – și liderii noștri pretind dreptate socială, egalitate, toate celelalte. În vreme ce voi sacrificați disciplina, ca să aveți parte de libertate. Adică ce numiți voi dreptate naturală, drepturile individuale ale omului. Deodată zîmbi, ca și cum ar fi realizat că discuția luase o întorsătură prea gravă. Pot să vă spun o poveste ? Se referă la englezi, dar mi-a povestit-o un compatriot de-al vostru, în urmă cu foarte mulți ani.

— Firește.

— Într-o colonie franceză din Africa, un englez înoată spre un loc unde se află crocodili. Un indigen, văzîndu-l, îi strigă : „Înapoi, e periculos ! Repede, înapoi !“ Englezul aude, se uită împrejur, negrul mai strigă o dată. Englezul nu îi dă nici o atenție, înoată mai departe și crocodilii îl mănîncă. Autoritățile franceze fac investigații, nimeni nu înțelege de ce victima nu a ascultat avertismentul. Un alt englez se oferă să dea explicații. Avertismentul a fost transmis într-un limbaj incorect, victima nu putea să-l înțeleagă. A ! Dacă domnul este atît de amabil să explice comisiei cum ar trebui omul să strige, în caz că se mai întîmplă ceva ? Englezul stă, se gîndește, se gîndește, apoi spune : „Sînteți atît de amabil să vă întoarceți înapoi, domnule, vă rog frumos !“

Au zîmbit amîndoi, un pic forțat de data aceasta.

— E dur. Dar am impresia că majoritatea englezilor ar prefera să se înece mai curînd decît să accepte un sfat bun de la un străin. Aceasta este libertatea pe care eu nu o pot înțelege.

— Nici noi nu o înțelegem prea bine.

Bătrînul zîmbi.

— Nu are importanță. Cine știe ? Poate că englezul dorea să sfîrșească mîncat de crocodili.

Dan aruncă o privire înspre Jane, care stătuse tăcută o vreme, dar ochii ei exprimau căldură și înțelegere pentru bătrînul savant. Amîndoi își lăsară privirile în jos, apoi Dan vorbi din nou :

— Aveți vreo speranță de rezolvare a conflictului dintre Est și Vest ?

— Multă vreme, m-am simțit vinovat pentru că petrecusem prea mult timp studiind trecutul. Mi-am văzut papirusurile în chip de paravane – ca să nu văd ceea ce nu voiam să înțeleg. Acum văd că orice poate sluji drept paravan, dacă așa vrea cineva. O scuză ca să nu

înțelegi. Se opri un moment, apoi continuă. Îmi aduc aminte – asta era înainte de război – de un conflict între două triburi din niște sate aflate pe malurile opuse ale Nilului. În nordul Luxorului, unde lucram. Conflictul era pe tema dreptului de a pescui. Povestea atinsese un punct critic. Se vărsase și sînge. Într-o bună zi, l-am întrebat pe unul din conducătorii celor două tabere – un țăran analfabet, dar un bătrîn grozav de înțelept – de ce nu putea el și conducătorul celuilalt sat să încheie pacea, făcînd un compromis. El m-a admonestat pentru că dădusem dovadă de un asemenea optimism nesăbuit. Mi-a spus că n-o să fie niciodată pace pe nici unul dintre maluri. Doar în fluviul care le desparte.

— Singurul loc în care nu se poate trăi.

Bătrînul făcu un gest de neputință.

Și le-a mai spus o ultimă poveste : o întîmplare personală, căreia îi spunea „o poveste cu fantome fără fantome". Se întîmplase puțin după prima sosire în Egipt, spre sfîrșitul anilor '20, înainte de a se specializa în domeniul căruia îi aparținea acum. Într-o zi, lucrase într-un mormînt de nobil diferit de mormintele de regi, recent descoperit, și care se afla în stîncile din fața Assuanului. Absorbit de o frescă pe care o înregistra, a rămas pînă tîrziu. Lucrînd la lumină artificială, nu a observat că afară se lăsase noaptea. Deodată, probabil din cauza lungilor ore de concentrare sau datorită realizării subconștiente a unei liniști totale pe șantier, s-a întîmplat un lucru curios. A avut senzația prezenței cuiva. Pentru o clipă, s-a speriat, a îndreptat lampa spre mormînt, deși nu credea în fantome... în „blesteme sau alte prostii". Teama lui privea ceva fizic, material, ca vreun hoț să nu se fi strecurat înăuntru. Exista însă un paznic la intrare în șantier. La un moment dat, a crezut că este paznicul și l-a strigat pe nume. Nu a răspuns nimeni și s-a apucat din nou să lucreze la frescă. Aceasta era, din întîmplare, extraordinar de bine conservată.

Aici s-a oprit din povestit. Cineva a intrat în salon, dar ei se aflau cu spatele și nu s-au întors și, oricine o fi fost, s-a retras.

— Am mai avut această experiență, dar nu s-a mai repetat cu aceeași intensitate. E foarte straniu... ca o întrerupere a timpului.

— O dislocare ?

— Da, mulțumesc. Acesta e un cuvînt mai potrivit. Ca și cum timpul încetează să mai existe pentru un interval scurt. Simți că nu ești cel care a pictat fresca, dar nici tu însuți, arheologul modern. Dacă ești ceva, ești pictura însăși, mă iertați că trebuie să mă exprim metaforic, nu găsesc alte cuvinte. Exiști, dar nu în timp. Într-o realitate mai vastă, dincolo de iluzia pe care o numim „timp". Ai fost acolo dintotdeauna. Fără trecut sau viitor. Datele de istorie, cronologie sînt paravane, ca cele de care vorbeam adineauri. Bătrînul zîmbea. Nu e de domeniul misticismului. E ceva fizic, ascuns în natura lucrurilor. Am mai avut o dată această senzație, tot după multe ore de lucru, cu un papirus pe care îl descifram. Ieșisem din timp, devenisem papirusul însuși. Dar asta nu m-a ajutat să-l descifrez. Nu în acest sens eram papirusul. Poate eram fluviul. Fluviul care desparte. Pentru cîteva

clipe, eram partea din fluviu care încetase să curgă. Acel fluviu care desparte. S-a oprit cîteva secunde și i-a privit pe Dan și Jane. Mă tem că asta nu vor înțelege ei niciodată. Fluviul care desparte.

— Care ei, domnule profesor? întrebă Jane în șoaptă.

Se uită la ea cu bănuiala că e tachinat.

— Cred că dumneavoastră și domnul Martin știți la cine mă refer, *madame*. A mai făcut o pauză și în privirea veche, albastră, apăru o lucire de ironie latentă, de complicitate. Pe planeta noastră se vorbesc multe limbi. Sînt multe frontiere. Am învățat însă din experiență că nu există decît două națiuni.

În tăcerea care a urmat, se auzeau bătăile și bubuiturile tobelor din salonul cel mare. Știau că nu se referea la Est și Vest și cu atît mai puțin la Germania și Anglia lor.

Insula lui Kitchener

În mod misterios, permanenta înaintare a vaporului, peisajele efemere accentuaseră în sinea lui Dan o curioasă neliniște metafizică în loc să-l facă să se relaxeze, într-o minunată stare de indolență. Profesorul vorbise despre timp ca despre o iluzie, dar timpul, în cursul acestei călătorii înspre sud, avea dubla calitate de prezent permanent și timp distorsionat totodată. Trecuse extraordinar de repede, croaziera nici nu începuse bine, că aproape ajunsese la capăt, aproape ca o păcăleală, o prestidigitație.

Din această cauză, Dan avea o stare de disconfort psihic, care se accentua datorită unei vagi senzații că echilibrul său emotiv suferea modificări fără ca el să poată schimba ceva conștient. Constata, pe măsură ce trecea timpul, că aceste modificări erau un rezultat al senzației de neîmplinire legate de un presentiment. Era ceva de dincolo de evenimentele și întîlnirile din timpul croazierei și de revederea Nilului ; ceva mult mai adînc decît toate acestea. În taină, încă se mai agăța de convingerea sa că libertatea, în primul rînd libertatea cunoașterii de sine, era principalul motor al evoluției umane și nici un sacrificiu nu trebuia făcut pe seama complexității de sentimente sau formelor care le exprimă pentru că acestea produseseră mutațiile magice ale evoluției încă din interiorul primei celule vii. În tot timpul discuției pe care o purtaseră cu Herr Profesor, Dan se uitase fără să fie observat spre Jane, pentru a vedea cum reacționează la argumentele pe care profesorul le aducea în favoarea ideilor lui. După ce a găsit o impresionantă formulă de a reduce conflictele Turnului Babel la cel dintre două triburi, profesorul a plecat, iar Dan nu a mai reluat subiectul. Au vorbit despre bătrîn, dar nu și despre ceea ce spusese ; se întrebau dacă el discuta în aceiași termeni cu compatrioții săi de pe vapor. Dan sesizase că Jane, deși era de acord cu sentimentele umaniste ale bătrînului, nu era prea convinsă. Conțineau prea mult chietism. Occidentul era un copil nedisciplinat care avea nevoie de mustrările partidelor de stînga.

În concluzie, Dan și-ar fi dorit o călătorie mai lungă, cel puțin cu o săptămînă, deși ideea că de un lucru bun nu trebuie abuzat era o regulă a propriei filozofii despre plăcere. Călătoria întrerupea, amîna luarea oricărei decizii. Așteptai, priveai ; nu trebuia să acționezi nicicum. Vedea acum cum trăise zilele croazierei suspedat între plăcere și

neliniște, plăcerea acumulării momentului prezent și neliniștea la gîndul momentului viitor... o neliniște anormală, aproape frica de ce va fi. Era neliniștit și de faptul că nu putea motiva prin nimic acest presentiment de teamă. Nu mai era cazul să recitească pasajul pe care și-l notase în Lukács ca să simtă că era îngăduitor cu sine, inutil. În fond resimțea magia acestor zile petrecute pe Nil: îl liniștiseră și neliniștiseră totodată.

Fără să vrea, Herr Profesor contribuise la modificarea echilibrului interior al lui Dan, fără ca acesta să observe. La un moment dat, în dimineața zilei cînd au făcut ultima escală, înainte de Assuan, și-a dat seama că direcția către care navigase el nu fusese numai punctul geografic de la capătul croazierei.

Ultima escală a fost o scurtă vizită la templul de la Kom Ombo. Așezat în deșert, pe un promontoriu nu foarte înalt deasupra Nilului, se reflecta în apele albastre, semănînd prin izolarea, noblețea și pacea sa însorită cu un templu grec. Era așa cum ar fi trebuit să fie și celelalte temple, frumos și, în același timp, minunat amplasat. Dan nu-și amintea să-l fi văzut în timpul croazierei precedente.

Vaporul era acostat la mică distanță, iar ei traversară o porțiune de deșert. Un grup de copii beduini neastîmpărați alergau și făceau giumbușlucuri printre dunele vălurite din jur, iar de pe malul apei, dintre frunzele arborilor de acacia se auzea gînguritul turturelelor cu guler auriu. De data aceasta, au renunțat să mai meargă cu grupul. Era mult prea plăcut să se plimbe pe terasele și aleile cu dale de pe faleză. Apoi Dan avu parte de un regal ornitologic. Urmări cu binoclul o pasăre; semăna cu prigorul și țopăia în umbră pe malul apei. Era o pasăre pe care nu o mai văzuse, încîntătoare, cu penaj albastru la gît. A privit-o vreo două minute, iar Jane s-a îndreptat încet să se așeze într-un colț al terasei cu fața spre susul rîului. S-a răzgîndit și s-a mutat puțin mai jos, unde el nu o putea vedea.

Cînd a ajuns la colț, a găsit un loc pe unde să coboare mai aproape de apă, printr-o porțiune de zid dărîmat. În umbra rară a unui salcîm, Jane se așezase pe capitelul unei coloane retezate și se afla cu spatele spre el, privind bucla apei, spre sud. Dan coborî spre ea.

— Nu ți se pare un loc formidabil, Jane?

Dădu din cap afirmativ, într-un fel care-l avertiză că lui Jane expresia i se părea deplasată. Se apropie de ea. Ea lăsă privirea în jos, ca fîstîcită, și o îndreptă din nou spre peisaj. O clipă mai tîrziu, își șterse ochii cu mîna.

— Iartă-mă. Nu-i nimic. Îl opri din gestul protector cu o mișcare a capului. A trecut. Mă gîndeam la Anthony. Cît de mult i-ar fi plăcut aici.

Dan se așeză lîngă ea pe coloană și o întrebă cu blîndețe:

— De ce acum?

Jane nu răspunse.

Pe neașteptate, îl prinse de mînă, parcă cerîndu-i iertare pentru slăbiciunea ei de femeie. Înainte ca ea să și-o retragă, îi opri mîna sub

a lui, ţinînd-o cuminte pe piatră. Au stat aşa cîteva clipe. El o strînse uşor de mînă şi simţi o mişcare uşoară de răspuns; Jane se uita la mîinile lor ca şi cum ar fi fost separate de trupuri. Din felul în care privea, din felul în care-i întinsese mîna, Dan înţelegea că Jane îi mai spunea ceva. Era impresionat, dar şi bizar de împietrit de liniştea acelui moment, de gestul simplu, de încercarea de a exprima ceva prin acele gesturi. Ar fi vrut să o prindă pe după umeri, dar ştia că impulsul era asemenea vitezei croazierei, momentele treceau prea repede ca să fie percepute. Gestul trebuia făcut spontan sau deloc.

— Draga mea, Anthony nu ar fi vrut.

— Ştiu.

— Şi ne-ar fi foarte uşor să facem din asta o chestie anuală.

A reuşit să o facă să zîmbească, aşa cum şi dorise, şi să-l citeze pe T.S. Eliot: „Citesc mai toată noaptea şi iarna plec în sud".

— Într-un fel, da.

Din colţul terasei, în spatele lor, se auzeau voci. Jane îşi trase mîna, dar nu se întoarseră; rămaseră aşezaţi în linişte, în umbra străpunsă de pete de soare. Trei egrete albe ca zăpada zburau deasupra rîului. Dan le vedea însă fără să le dea atenţie, cu gîndul la privirea ei îndreptată spre mîinile lor împreunate. În acel moment ieşiseră din jocul convenţional din timpul croazierei, o stare nouă se stabilise nu numai între ei, dar în sinea fiecăruia, comparabilă cu schimbarea direcţiei pe o pantă. Privirea ei nu mai fusese cea a unui tovarăş de călătorie, căpătase căldura ochilor de femeie. Aproape negîndu-se pe sine, neadmiţînd decît foarte scurta ei existenţă; şi totuşi reală.

Privirea a lămurit acel „A trecut" care nu se referea numai la croazieră, la experienţă. El ştia că se referea la trecut, nu la o anume posibilitate, ci la toate posibilităţile trecute; ceea ce ea ştia că şi el ştie că s-a terminat pentru totdeauna; dar care cuprindea un sens al regretului prezent pentru ceea ce redescoperiseră că se păstrase în ciuda schimbările survenite. Totuşi privirea scoase cu adevărat la suprafaţă ceva din propriul eu: dorinţa de a o cuprinde pe după umeri, conştiinţa faptului că nu examinase cinstit motivul pentru care ar fi dorit ca această croazieră să continue şi pentru care era trist că se termina. Nu se gîndise pînă acum că îi era greu să renunţe la această existenţă zilnică împreună cu ea, la modul în care îşi împărtăşiseră experienţa de viaţă, a vîrstei, a gîndirii, a intuiţiei în sensul reinstaurării vechii empatii într-o măsură chiar mai mare decît era el pregătit să recunoască. Era un ataşament curios, independent de atracţia fizică, încă legată de gîndul la Jenny, nu numai din motive de fidelitate. Cu Jane era mai mult sentimentul a ceva care-i va lipsi şi care se va accentua cînd fiecare va pleca pe drumul propriu, era regretul vechiului mit platonic, un ecou al sfatului rabelaisian *Fais ce que voudras*... şi asta îl speria.

Dan scoase pachetul de ţigări. Jane a luat una şi au fumat, privind fluviul. Jane nu mai plîngea, la un moment dat a rupt tăcerea.

— Plîngeam şi pentru că mi-am dat seama dintr-o dată că mă bucuram din nou de viaţă, Dan. După atît de mult timp.

— Așa e mult mai bine.

— Atunci cînd te-ai oprit să privești pasărea... mi-am adus aminte cum m-am certat cu Anthony în Grecia, acum trei ani... ultima noastră vacanță adevărată. El ținuse să facă pe botanistul toată după-amiaza, cînd eu nu doream decît să stau pe plajă și să înot. El era fericit și eu eram absurdă.

— Nu crezi că și el era absurd?

— Eu m-am așezat atunci să citesc sub un copac. M-am plîns mult mai tîrziu. Atunci nu a știut nimic. Fiecare stătea după paravanul lui, spuse Jane, scuturîndu-și țigara.

— O condiție a oricărei căsătorii civilizate.

Ea zîmbi trist, apoi reluă:

— Cred că tinerii au dreptate cînd spun că e o instituție depășită.

— Și teoria lor are prețul ei.

Ea tăcu din nou.

— Ai mai simțit nevoia să te recăsătorești?

— Uneori. Răspunsul nu era complet. El privi în jos. Nu prea, ca să fiu sincer. Apoi adăugă: După ce te frigi cu ciorbă, sufli și-n iaurt. A fost și lenea la mjloc, te obișnuiești cu un alt fel de relație cu femeile.

— Dar libertatea?

— Să fii un Don Juan pe cale de îmbătrînire?

— Tînărul încîntător și inocent pe care l-am cunoscut la Oxford, murmură ea.

— Acum e pierdut. Ea îl privi, dar el îi evită privirea, știind ce însemna. Zîmbesc pentru că știi foarte bine că nu a fost niciodată inocent. Poate doar încîntător.

Cu privirea tot în jos, ea spuse încet, ca pentru sine:

— În mintea mea, ai rămas același inocent.

— Tu nu erai?

— Mi-era teamă de propriile mele sentimente.

Înainte ca Dan să răspundă, din spatele lor se auzi sirena vaporului. Era momentul să se întoarcă.

— Și asta e tot o coincidență.

— Nu părea să fie. Nici chiar atunci.

— Cred că încerci să joci rolul Casandrei, dar invers. Amintirea mea despre tine e exact contrariul a ceea ce spui. Întotdeauna îți manifestai adevăratele sentimente. Atunci cînd era cazul. În orice caz, mai bine decît noi, ceilalți.

— Emoții. Asta e altceva. Adăugă apoi mai dezinvolt: Încerc să-ți mulțumesc, Dan. Acesta e un sentiment adevărat.

Se auzi încă un avertisment irevocabil dinspre vapor. Jane se ridică în picioare, îi întinse mîna, zîmbi convențional... trăiască formalismul, gata cu nebuniile. El îi strînse mîna ușor și porniră spre vas.

Dan rămase descumpănit. Discuția și acea privire diferită de oricare alta de pînă atunci îl tulburaseră. Ea și-a pus ochelarii de soare și au luat-o înapoi printre ruine, către intrare. Pe dreapta și pe stînga se înșirau zeități cu capete de crocodil. Alain le ieși în întîmpinare,

spuse o glumă... Jane zîmbi, răspunzînd pentru amîndoi. Ea părea să-și fi revenit din momentul de sentimentalism, invulnerabilă ca mai înainte. Dan avea sentimentul că ratase o șansă, trebuia să o fi cuprins pe după umeri, cel puțin să fi suprimat acel spațiu... acel absurd tărîm al nimănui pe care-l decretaseră între ei și pe care ea dorea să-l reașeze după ce s-au ținut de mînă. Parcă ar fi zărit, din întîmplare, prin ușa de la dormitor o femeie aproape dezbrăcată. Chiar dacă dezgolirea fusese de altă natură, cu totul diferită, nu putea nega faptul că, pentru el, ca și în cazul strîngerii de mînă, avusese o încărcătură erotică.

Mai tîrziu, după ce vaporul pornise din nou la drum și ei stăteau împreună cu cehul și cu Alain pe punte, înainte de masa de prînz, Dan se surprinse contemplînd-o pe furiș... dacă nu la modul propriu, cel puțin mental. Alain îi făcea curte, dar într-un mod foarte inocent, vorbea englezește, zicea că trebuie să vină la Paris, să o ducă în *boîtes* și prin restaurante. Dan se substitui imaginației lui Alain. Poate acesta era motivul: Jane era contrariată, mai mult ca sigur inconștient, de faptul că el ignora cu atîta scrupulozitate ceea ce realizau toți bărbații din jurul ei. Că nu-și arăta vîrsta, că era încă o femeie atrăgătoare. Pe el acest lucru l-a deranjat de cînd au început călătoria, și de aceea se limitase la cîteva complimente de circumstanță la adresa ei și a vestimentației ei.

Pe de altă parte, știa clar că orice ar fi însemnat acel gest, în orice caz, nu fusese o invitație. Era fără sens să-l interpreteze astfel, avînd-o în vedere pe Jenny; și mai era și ce îi spusese Jane lui Caro despre el, că e un individ în permanent zbor, veșnic nehotărît; mai existau și alte o mie de motive.

Foarte multe îi țineau departe unul de celălalt, printre care, în primul rînd, totala necunoaștere reciprocă a sentimentelor și emoțiilor intime – lucru pe care ea îl dovedise explicînd diferența dintre cele două cuvinte. Și totuși Dan, în stilul lui obișnuit ipotetic, încercă să-și imagineze cum ar reacționa ea dacă, o dată ajunși la Assuan, i-ar propune să ia o cameră dublă. Nu putea specula decît asupra modului în care va fi refuzat: cu mînie, cu neîncredere, cu ironie, poate cu tandrețe? Ceea ce știa sigur, dacă într-adevăr cunoștea femeile, era că ea îl va refuza. Se întrebă ce-l deranja mai mult în acest caz – imposibilitatea ei sau imposibilitatea amîndurora de a acționa astfel. Își aminti că, pînă de curînd, Jane avusese o legătură și și-o putea imagina mergînd mai departe și cu Alain. Dacă el nu s-ar fi aflat acolo – ar fi fost foarte posibil să se culce cu Alain, dar cu el, cu Dan, imposibil. Și mai știa că și dacă ea ar fi acceptat acest lucru, dintr-un îndemn interior pe care el nu-l putea intui și ar fi cedat unui impuls sentimental, afectiv, Dan s-ar fi considerat trădat.

Fiind și familia Hooper la masă, Dan aproape că nu scoase nici o vorbă. Ca un cîine care-și roade osul, nu-și lua gîndul de la acele cîteva lacrimi, privirea îndreptată spre mîinile lor, oare ce însemna: era un avertisment, era un reproș? Acum nu mai afla nimic de la ea, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Reușise să-i sugereze că orice

aluzie la incident ar fi fost o exagerare. Dar nu avea de gînd să o lase să scape atît de ușor. Pe cînd așteptau felul trei, ea îi zîmbi stînd cu bărbia sprijinită în mîini.

— N-ai fost prea vorbăreț.

— Așa plîng bărbații.

— Care-i necazul?

— Simt că se apropie momentul întoarcerii la realitate.

— Mai e insula ta. Credeam că pentru asta am venit aici. El dădu din cap, recunoscînd și nu prea: da, a mai rămas un lucru bun. Vrînd să-l înveselească, adăugă:

— Și amintiri frumoase.

El se ascunse în spatele unui zîmbet și în eschiva unei priviri, apoi, fără să vrea, conștient că zîmbetul fusese cam forțat, îi căută privirea din nou. De data asta el era deconcertat, întrebător. Poate că ei privirea lui i se părea doar insistentă, într-un fel negînd ceea ce ea abia spusese.

— Nu? întrebă ea, cu un gest interogativ.

Dan zîmbi acum mai natural.

— Voi încerca să uit mîncarea de aici.

Ospătarul le aduse desertul, orez cu lapte, aromat cu scorțișoară. Jane începu imediat să mănînce, ca pentru a-i arăta că nu avea dreptate, că se răsfăța.

Pe măsură ce se apropiau de Assuan peisajul se schimba. Nilul curgea traversînd deșertul. Nisipuri nesfîrșite, întrerupte din loc în loc de formațiuni de bazalt pîrjolite de mii de ani de arșiță, păreau să aștepte ca marele fluviu să sece și el. Singurii copaci existenți pe mal erau palmierii de deșert, iar singurele păsări erau corbii nisipurilor, evocînd pentru unii scene din Biblie – mana cerească; lui Dan însă îi trezeau amintiri personale. Soarele pîrjolea, deși bătea și un vînt răcoros dinspre nord.

Assuanul a fost un șoc, la capătul unei solitudini din ce în ce mai aride. Orașul se schimbase mult din 1950, cînd Dan îl văzuse ultima oară. Acum arăta ca un oraș înfloritor cu un trafic impresionant pe malul apei, blocuri impunătoare, un hotel nou, monstruos de mare, pe Insula Elefantina. Traversarea fluviului era asigurată de vase și feluci cu motor, iar spre sud cerul albastru avea o tentă gălbuie de la praful dinspre baraj și industriile din zonă. Într-acolo, orizontul era brodat cu fire electrice și piloni, radare, cu toate accesoriile hidoase ale tehnologiei secolului XX și ale războiului. Trei MIG-uri au irupt la distanță mică, deasupra capetelor lor, exact în momentul cînd acostau; iar la mare înălțime cerul arăta ca flagelat de spirale albe.

Dan și Jane își amintiră ce auziseră la petrecerea lui Assad: ce s-ar întîmpla dacă barajul s-ar rupe, ce groaznică ar fi apa dezlănțuită, care ar distruge toată valea Nilului pe o distanță foarte mare și jumătate din orașul Cairo... Pagubele actualului război ar fi o joacă de copii – Ahmed Sabry, în stilul lui sarcastic, numise această sabie

a lui Damocles „ultimul plan de irigare“. Orașul Assuan însemna întoarcerea la realitate și la riscurile ei, lucru pe care Dan nu-l suporta. Avea un sentiment al sfîrșitului de călătorie și al sfîrșitului visului unei alte călătorii, mai lungi.

Assad dorea să-l pună în legătură cu directorul unei case de filme locale și se oferise să vină cu avionul, dar Dan refuzase. Pe el nu-l interesau condițiile de lucru, știa că era o abundență de exterioare în deșert, el nu dorea decît să cunoască atmosfera locului. Acum era bucuros că fusese categoric. Încă nu trebuiau să părăsească vasul pînă a doua zi, cînd se vor muta pentru cîteva nopți la Hotelul Cataracta, acum un pitic pe lîngă hotelul nou, cu același nume care fusese ridicat alături. Dacă ar fi fost după el, s-ar fi mutat imediat pe țărm, dar știa că asta nu era în stilul chibzuit al lui Jane; astfel încît a încercat o formulă de compromis propunîndu-i să renunțe la programul oficial al excursiei și să închirieze o luntre. Și-a susținut ideea invocînd obligațiile lui profesionale, pentru că nu voia s-o preseze, dar Jane s-a arăta încîntată.

Au așteptat pînă au plecat ceilalți și apoi au coborît panta cornișei pînă la flotila de feluci de mici dimensiuni. Ca să nu se mai complice, au plecat cu primul luntraș care s-a apropiat de ei. Era un tînăr cu aer grav, îmbrăcat într-o *galabyia* albă și cu o eșarfă în dungi albe și negre legată în jurul capului. Împreună cu el se afla un băiețel. Se numea Omar și vorbea foarte rudimentar englezește. Avea pielea închisă, dar trăsăturile erau neobișnuit de anglo-saxone și ochii de culoare deschisă. Avea, parcă, ceva din înfățișarea lui T.E. Lawrence. Au cîrmit pe direcția vîntului de nord, au ocolit extremitatea Insulei Elefantine, spre stîncile acoperite cu nisip de pe malul nelocuit. Mișcarea lentă și lină era plăcută după vapor. Deasupra capului planau ereți, rîndunici de mare își căutau hrana în fluviu, un șoim făcea rotocoale deasupra stîncii galbene și o egretă imensă a țîșnit dincolo de baliza de lîngă insulă. Dan era fericit că lăsau fierberea orașului în urmă. Ce bine că luntrașul era un tip tăcut. În fața lor, în susul apei, apăru Insula lui Kitchener, verde, plină de vegetație; aici, cel puțin, nu va fi decepționat. Se vedea că lui Jane îi plăcea acest peisaj nou.

Au coborît pe insulă și au urcat pe stîncile Kobbet și Hawa, ca să vadă mormintele săpate în piatră, acolo unde Herr Profesor trăise acea experiență a ieșirii din timp. Locul fusese traversat de generații de nomazi; din decorațiile vechi nu rămăseseră decît fragmente. Dan, care refuzase să admire așezările regilor, acum regreta armonia sculpturilor de acolo și finețea detaliilor. Din fața mormintelor puteau privi înapoi spre insulele din mijlocul fluviului, înspre orașul supraaglomerat care se întindea spre est și peisajul industrial din spatele lui și dinspre sud. Era ca un imens scorpion cuprinzînd amenințător în clești micuța oază albastră și verde de la picioarele lor; lui Dan îi amintea cumva de Los Angeles, cum se vedea dinspre Mulholland Drive – de fapt, din apartamentul lui Jenny. Această senzație deprimantă de invazie a spațiului își găsi echivalentul la nivelul timpului

personal... ce scurtă le era șederea aici, cît de puțin li se permitea să rămînă în oază. Omul care-i ghida la morminte le arăta cu degetul diferite locuri din oraș, Dan însă era pierdut în propriile gînduri.

Pentru cîteva clipe, se simți dezorientat. Poate chiar exista un *genius loci*, deși experiența lui nu era de ieșire din timp, era de ieșire din sine, ca și cum ar fi fost o cameră de luat vederi, înregistrînd numai și excluzîndu-se din realitatea imediată. Pentru un moment scurt dar abisal, nu a mai avut cunoștința locului în care se afla, a ceea ce făcea. Peisajul, ghidul volubil, felul în care vîntul mișca părul femeii de lîngă el... le înregistra mecanic în conștiință, simțea un gol, un fel de stare epileptică de cîteva secunde groaznice, infernale; ca și cum el, tot ce-l înconjura, erau o idee în mintea altcuiva, nu în a sa.

A plătit și a dat un bacșiș și apoi a coborît în spatele lui Jane, în josul potecii înguste care ducea la felucă și la cei doi companioni. Ar fi vrut să-i descrie și ei ce i se întîmplase, dar bătrînul profesor anticipase cumva experiența sa. Ar fi fost caraghios, ca și cum s-ar fi extaziat în fața unei impresii de *déjà vu*, ale cărei manifestări metafizice bizare nu se redau ușor și sună întotdeauna dubios unui *outsider*. Evanescența obiectelor din jur, impresia de a fi pierdut punctul de vedere... mai avusese această senzație înainte, de vreo două ori, cînd fusese obosit, după filmări. Nu exista nimic în afara a ceea ce o altă pereche de ochi, o altă minte înregistrase; lumea percepută avea consistența cojii de ou, o pictură fragilă, o proiecție pe un ecran... dincolo nu mai exista nimic. Umbre, întuneric, gol.

O privea pe Jane din spate, coborînd panta abruptă. Era îmbrăcată într-o pereche de blugi, o bluză de un cărămiziu-deschis și o haină de lînă prea lungă să fie jachetă, prea scurtă să fie pardesiu, pe care o purtase de multe ori în timpul croazierei, cînd coborîseră pe uscat. Era *sui generis*, dar reprezenta, mai mult decît alte obiecte din vestimentația ei obișnuită, amestecul între vechea ei indiferență aristocratică față de haine și o contradictorie dar comună părere că personalitatea individului se exprima prin ele. Coșul de paie îi dădea un aer domestic de femeie plecată la cumpărături: purta pieptenele de argint în păr, dar o șuviță scăpase.

Dan și-a imaginat din nou, ca în acea zi în Dorset, că sînt căsătoriți, că s-ar fi căsătorit atunci; o vedea ca pe soția lui, nu ca pe văduva lui Anthony, își imagina că pune mîna pe umărul ei, că se oprește o clipă, că îi prinde șuvița de păr în pieptene, gesturi mici de soț. I se făcu din nou frică. Poate că experiența trăită acolo sus, la care nu voia să se gîndească, socotind-o o simplă și curioasă păcăleală a creierului său timp de două secunde, în care celulele răspunzătoare de menținerea stării de conștiință nu au lucrat, fusese o premoniție. Așa cum, mai înainte, făcuse saltul, prin analogie, de la imaginea exterioară, spațială a orașului invadator la cea interioară, temporală, poate că era prevenit că un salt mai grav va avea loc, de ordin patologic, o nebunie, poate schizofrenie... Pe o platformă, o ajunse din urmă și dădu dracului ideea morții și introspecția.

Au urcat în felucă și au plutit contra curentului, dar împinși de vînt, în direcția Insulei lui Kitchener. Soarele apunea și sus, pe dunele de nisip care încoronau stîncile din vest, se adunase un pîlc de ereți, vreo douăzeci, treizeci, cocoțați pe nisip, maronii și hieratici. Omar a apropiat feluca de țărm trecînd pe lîngă zidurile de copaci ale insulei ; flori necunoscute, frunze, ramuri atîrnînd în apă. Pe acest mal nu se aflau locuințe, orașul nu se zărea și ai fi putut crede că în acest loc, de-a lungul zidului de vegetație luminată de soare, unde apa era calmă, te afli, vara, pe un canal de la Oxford. Pe o insulă, o pasăre își zicea cîntul fără anotimp. După deșertul arid din ziua precedentă, această pace verde, eternă, profundă, lichidă era delicioasă. Omar acostă. Au coborît pe insulă și, după cîțiva pași, pe sub un imens baldachin de frunze, au ajuns pe o alee.

Deși se făcuseră eforturi mari de a menține insula ca una din cele mai mari grădini botanice, așa cum intenționase Kitchener, iar grădinarii își făceau de lucru peste tot, doar cîte o plăcuță cu nume latinești, exotice și denumirea îndepărtatei țări de origine se mai ținea, ici și colo, agățată de trunchiuri, locul avînd o înfățișare în același timp fermecătoare și părăginită. Era bine să vezi că un loc menit unui scop științific rigid își regăsise exuberanța și fantezia naturală, cu locuri umbroase, păsări nenumărate, răcoare, simplitate... o simplitate soră cu cea a celei mai rafinate arhitecturi islamice, rezultatul secolelor de știință populară exersată în sanctuarele de umbră și cel mai fermecător lucru era că nu se schimbase aproape deloc față de felul în care și-o amintea Dan – una dintre cele mai încîntătoare și mai civilizate locuri din această parte a lumii, din cîte știa el, o *bonne vaux* a tropicelor. Deși nu a încercat să o influențeze, Jane s-a îndrăgostit și ea de acel loc de cum l-a văzut. După ce parcurseră cam o sută de metri, îl prinse de braț spunîndu-i :

— Dan, aș vrea o casă aici. Te rog.

Zîmbi.

— Asta am vrut și noi, Andrea și cu mine.

— E ca grădina paradisului în versiunea lui Rousseau Vameșul. Ai știut tu de ce ai ales locul ăsta pentru exterioarele filmului.

— Sper să mă asculte. Locul se poate relua din cînd în cînd pe parcursul filmului.

După un timp, s-au așezat pe o bancă, pe o alee laterală. Pe aleile principale se vedeau alți oameni plimbîndu-se, pete de culoare, în perspectivă, pulsînd în umbra străpunsă ici-colo de razele soarelui, nu ca într-un tablou de Rousseau Vameșul, ci ca într-un Manet sau Renoir. Au discutat ce trebuiau să facă în zilele următoare, ce vor să mai viziteze, dacă să meargă cu avionul la Abu Simbel sau nu... Mai mulți pasageri de pe vas aveau de gînd să meargă. Familia Hooper le spusese că aflaseră că ar merita să vadă extraordinarele peisaje ale lacului Nasser și performanța inginerească și bineînțeles formidabila lucrare de deplasare a templului de pe locul original. Jane s-a opus inițial, pe parcursul croazierei, dar acum a cedat, nu se știe dacă se va

mai ivi o asemenea ocazie... deci vor merge poimîine. O ceată de vreo zece tineri egipteni veneau înspre ei, erau fete şi băieţi în haine europene. Apropiindu-se de ce doi de pe bancă, comentau, prinvindu-i insistent. În dreptul lor, unul din băieţi le strigă, în engleză, puţin în glumă:

— Bună dimineaţa.

— Bună seara, răspunse Dan zîmbind.

— Englezi?

— Englezi.

— Foarte bine. Englezi foarte bine.

Şi imediat puştimea făcu un mic semicerc de ochi căprui, cu priviri amuzate, în jurul lui Dan şi Jane. Fetele îşi muşcau uşor buzele.

— Voi aici face vacanţă?

— Da. Şi voi?

Băiatul nu a priceput întrebarea. O fată de lîngă el a intervenit; era drăguţă, cu o faţă mai puţin lată decît o aveau femeile arabe în general, cu părul lung, negru şi ochi elegant conturaţi.

— Azi avem liber. Noi nu lucrează.

— Vorbeşte foarte bine engleză, spuse primul băiat.

Era timidă, însă vorbea englezeşte mai bine decît băiatul. Tatăl ei era inginer şi lucra la baraj, ea stătuse trei luni, acum un an, la Londra, cu mama ei şi cu o soră bolnavă de inimă, pe care o duseseră să fie operată acolo. Ea avea şaptesprezece ani şi toţi cei din grup erau elevi la cel mai bun liceu din Assuan. Ar fi preferat să locuiască la Cairo, toţi ar fi vrut să locuiască la Cairo sau Alexandria. Aici era prea cald, prea „murdar". Jane a întrebat-o dacă ploua vreodată.

— Eu locuieşte aici doi ani. Nu văzut niciodată plouă.

Ea vorbea şi cei din grup chicoteau şi şopteau în arabă; cînd şi cînd, le reproşa ironiile, săgetîndu-i cu privirea. Vorbea mai mult cu Jane, iar puştii ceilalţi au început să se împrăştie. Au rămas lîngă ei fata cu ochii de gazelă şi două prietene. Învăţau engleza la şcoală, dar învăţau şi rusa obligatoriu. Nu le prea plăcea. Engleza le plăcea mai mult. Ar fi vrut să aibă o adresă a unui tînăr cu care să corespondeze. Jane zîmbi.

— Dacă-mi dai numele şi adresa, încerc eu să-ţi găsesc cînd ajung acasă.

Fata îşi muşcă buzele, ca şi cum fusese luată prea repede şi spuse ceva în arabă uneia dintre fete. Jane căută în coşul de pai şi scoase un creion şi un carnet. Fata ezită, îmboldită însă de una din prietene, se aşeză lîngă Jane şi scrise citeţ cu litere de tipar numele şi adresa.

— Vrei să corespondezi cu o fată sau cu un băiat?

— Băiat. Îşi muşcă buzele. Nu o să uitaţi?

— Sigur că nu.

— Sînteţi foarte amabilă.

Nerăbdător, un băiat o strigă din capătul care dădea în aleea principală.

— Trebuie să plec. Avem barcă. A mai zăbovit o clipă. Aveţi fiică?

— Da. Două fiice.

Cu un gest impulsiv, direct, fata scoase colierul de mărgele de la gît, trăgîndu-l peste cap şi peste părul lung şi-l aşeză pe bancă, lîngă coșul lui Jane.

— Da, dar... apucă să spună Jane.

Fata se înclină, cu mîinile aşezate cruciş pe piept.

— Vă rog. Fleac. Să nu uitaţi. Se mai înclină o dată. Acum trebuie să plec.

Jane ridică spre ea colierul de mărgele

— Dar, sincer, eu...

Fata făcu un gest, deschizînd braţele larg, în semn că soarta e soartă şi fapta se comisese, aşa că nu avea rost să protesteze şi imediat o apucă de mînă pe una dintre colegele ei şi o luară la fugă, ca nişte fetiţe. Rîdeau strident, ca după o faptă extraordinar de curajoasă. Prietenii lor s-au regrupat în jurul lor cînd au ajuns pe aleea principală, ca să afle tot. Au mai rîs puţin şi, înainte de a se îndepărta, le-au mai făcut un semn cu mîna, printre verdeaţa copacilor. Jane se ridică în picioare şi amîndoi le-au răspuns. Se uită apoi la mărgelele pe care le ţinea în mînă. Erau maronii, lustruite, făcute dintr-un soi de sîmbure. Se uită apoi la Dan, amuzată şi încă nedumerită.

— Ce gest nemaipomenit.

— Numai dacă nu cumva e înmuiat în vreo otravă.

Îi aruncă o privire de reproş că a putut să gîndească ceva atît de urît, apoi, ca pentru a-l contrazice încă o dată, se aşeză pe bancă şi îşi puse şiragul la gît. Dan zîmbi.

— Drăguţă puştoaica.

— A fost tare drăguţă. Le mai examină o dată, apoi le ridică şi le mirosi. Au un miros ciudat. Ca de paciuli.

Dan se aplecă şi mirosi capătul șiragului pe care i-l întinsese: o aromă dulce-acrișoară.

— Mmmm.

Jane le mai adulmecă o dată, apoi murmură:

— E atît de trist. Toţi tinerii ăştia atît de dornici să întîlnească alţi oameni.

— Tocmai mă gîndeam adineauri. Oare ce-ar dori să facă orice israelian dacă i-ar ieşi în cale o fată ca asta? Poate doar să o sărute.

— Mi-aş dori ca Paul să fie mai în vîrstă, măcar cu un an sau doi.

— Ai putea încerca. S-ar putea să-i placă scrisoarea săptămînală de zece pagini despre modul de amplasare a gardurilor vii în Evul Mediu.

Jane zîmbi, cu ochii la mărgele, dar nu răspunse; el ştia că acest dar ieftin – erau evident mărgele cumpărate din bazar, fără valoare –, o mişcare, reuşise să-i atingă acel vechi instinct ce o făcea să se deschidă şi să accepte orice era simţit ca „bun“. Tăcu o vreme, apoi spuse încet:

— Chiar te bucuri că eşti în viaţă, Jane?

— Da.

— M-am simţit mult mai bine zilele astea decît m-aş fi aşteptat vreodată. Sună teribil de clişeizat. Dar e adevărat.

— Nu-i drept. Asta a fost o ironie la adresa limbajului meu.
— E unul dintre privilegiile unui scriitor.
Continua să surîdă şi să privească în jos; ezita.
— Ai avut dreptate. Chiar aveam nevoie de aşa ceva.
— Şi de acum încolo nu te mai gîndeşti la trecut, da?
— În măsura în care pot.
— Ai ispăşit destul.
Înclină din cap.
— Poate după criteriile catolice.
— Ei, haide. Cum era ideea aceea existenţialistă? Să-ţi construieşti prezentul pornind de la trecut.
— Cred că asta a apărut de fapt la faimosul filosof presartrian Samuel Smiles.
— Recunoaşte, călătoria nu a fost zadarnică, insistă el.
— Bineînţeles că nu.
Cu un zîmbet reţinut, a întărit cele spuse, aproape închizîndu-se în sine, dorind să nu mai continue.
— Nu aş vrea ca toate acestea să se termine aici, Jane. Asta-i tot.
Jane nu răspunse, aprobă doar din cap. Stătea cu capul plecat, cu un aer timid, aparent nestudiat, de şcolăriţă, ca o emanaţie a acelor mărgele. Îşi reveni, se îndreptă şi privi drept în faţă, printre copaci. Ceea ce el luase drept stînjeneală fusese probabil doar un moment în care pur şi simplu se gîndise la altceva.
— În noaptea aceea... cînd s-a sinucis. Ceea ce m-a distrus a fost faptul că mă transformase într-un impediment. Într-o persoană inutilă pe capul celorlalţi.
— Ridicol.
— Nu apăr ce am simţit. Şi nu avea de-a face cu faptul că sînt femeie... orice am spus după aceea. Dar simţeam că rolul meu era să devin o pacoste pe conştiinţa celor din jur.
— Chiar dacă ar fi aşa, să ştii că pe cei din jur nu i-ar deranja.
— Experienţa acestor zile mi-a demonstrat că nu am făcut tot ce trebuia ca să-l înţeleg pe Anthony în ultimii lui ani. De asta am plîns azi-dimineaţă. Dar sînt mai împăcată cu mine însămi. Mai puţin isterică. Se uită la el dintr-o parte. Indiferent cît de exagerată a fost rugămintea lui Anthony din testamentul său neoficial, consideră că ai împlinit-o.
— Nu a fost exagerată. Asta tocmai doream să-ţi spun. Şi eu mi-am dat seama că, în toţi aceşti ani, am fost în pierdere, nefiind în preajma voastră. Datoria e reciprocă.
— Trebuia să te faci diplomat, spuse Jane zîmbind.
— Nu asta am vrut să înţelegi din ce-ţi spun.
— Eu cred că datoria mea e mai mare.
— De ce?
Răspunse foarte ocolit, venind în completarea uneia din replicile lui anterioare.
— Cred că e momentul să probez realitatea independenţei mele şi să nu mă mai bizui atîta pe prieteni amabili şi pe fiicele mele.

— Poate lor le face plăcere să te bizui pe ei.
— Nu ar fi cinstit nici față de ei, nici față de mine.
— Deci trebuie să lași toate acestea în urmă? Dacă nu, ajungi iar în închisoare?
— Nu mă exprim corect, spuse ea șovăind.
— Mai încearcă.
— Doar că...
— Ce anume?
— Nu știu dacă de bunătate am eu nevoie. Poate nu este asta medicamentul.
— Și care e teoria doctoriței, prietena ta?
— Cam asta: ea predică femeilor rănite încrederea în ele însele. Uneori e prea agresivă, însă cred că are dreptate.
— Și, bineînțeles, bărbații trebuie evitați, mai cu seamă cei care oferă cadouri.
— I-am făcut un portret greșit. Nu asta spun eu. Ea insistă că trebuie să accepți evidența trecutului și că, atunci cînd un bărbat greșește, greșeala este și a femeii.
— I-ai cerut părerea dacă să vii?
— În calitate de prietenă, nu de medic.
— Ce a spus?
— Că a venit timpul să decid singură ce am de făcut. Dădu din cap, ca și cum nu ar fi fost chiar adevărat. Și a mai spus că am nevoie să mă detașez de anumite lucruri.
Au tăcut. Dan văzu printre copaci grupul de francezi care veniseră cu ghidul să facă programul de după-amiază. Înaintau pe una dintre aleile principale, pe stînga; vreo doi s-au uitat în direcția unde se aflau Dan și Jane. Alain, fotograful, „Regina“ și „Carissimo“ lipseau. Cei din grup începuseră deja să se îndepărteze, iluzoria apropiere se făcea uitată. El vorbi pe un ton mai blînd:
— Înțeleg că trebuie să învăț să fiu mai aspru.
Jane zîmbi.
— Mai înțelegător. Față de o persoană care e mai recunoscătoare dacă reușește să o arate. El nu spuse nimic. Ea își băgă mîinile în buzunare și continuă: Tu ai dus o viață mult mai bogată decît mine, Dan.
— Sigur nu vrei să spui mai coruptă?
— Nu, deloc. O viață... cu alte criterii valorice.
— În care tu nu ai încredere?
— De care mă cam tem, spuse ea ezitînd.
— De ce?
Cu expresia unui jucător de șah prins într-o poziție greșită, strînse din buze și nu răspunse imediat.
— Tu te bucuri de succes, ești sigur de ceea ce ești. Ai tot dreptul. Într-un fel, problema mea e aceeași cu cea pe care tu ai rezolvat-o acum douăzeci de ani. Părăsind Oxfordul.
— Ce Dumnezeu te face să crezi că dacă știi ce ești înseamnă că ești sigur pe tine și că-ți și place?

Prinsă iar pe picior greşit, căută o nouă ieşire; de data aceasta, o mişcare foarte veche.

— Poate că e legat de gîndirea bărbatului, spre deosebire de a femeii. Spuneai și la Thorncombe, înţeleg ce simţi tu faţă de munca ta. Eu nu am nici măcar atît. Îmi lipsește o direcţie.

— Ai una politică.

Jane oftă adînc.

— Sentimentele mele se schimbă pe zi ce trece. Cu fiecare oră care trece uneori. Stătea cu ochii pironiţi în pietrişul drumului. Cred că blestemul existenţei mele vine de la faptul că m-am născut cu un pic de talent pentru teatru. Că am urît faptul că pot să mă prefac că sînt altcineva. Apoi să mă folosesc de o mască pe care o urăsc.

Dan, cu o mînă întinsă pe speteaza băncii, se aplecase spre ea; intenţionat, ca ea să realizeze că o studia; și, la fel de calculat, nu-i spuse nimic, aşa cum ar fi scris scenariul pentru un film, lăsînd locul să vorbească pentru el. Pacea locului, intensitatea prezentului; se întreba în sinea lui cum de o lăsau rece. În cele din urmă, ea mai spuse:

— Nu prea ştiu cum de am ajuns să vorbim despre toate astea.

— Simplu. Pentru că nu vreau să crezi că, o dată ajunşi la Roma, te voi părăsi răsuflînd uşurat. Jane nu părea convinsă. El îşi retrase braţul de pe spătarul băncii şi se aplecă înainte, cu coatele pe genunchi. Jenny e foarte tînără. Cu ea sînt obligat să trăiesc foarte mult în prezent. Ziua de azi. Trecutul devine o infidelitate, ceva de care nu trebuie să-ţi aminteşti sau la care să te referi... ca o fostă iubită. Cu tine a fost extraordinar, m-am destins. Şi, după un moment de tăcere, adăugă: Aceasta e datoria mea. Și să ştii că nu voi lăsa ca o tovarăşă de călătorie ideală să mă părăsească şi să plece de una singură, independentă.

Urmă o scurtă tăcere, apoi Jane se aplecă, apucă mînerele coşului şi, cu vioiciune, profită de ocazie ca să readucă lucrurile la normal.

— Care ideală? Înainte de a se îmbarca, vrea la toaletă.

Cu un zîmbet chinuit, Dan se dădu bătut, cînd era gata să se creadă învingător, şi se ridică de pe bancă.

— E la capătul aleii.

S-au îndreptat într-acolo, cu paşi repezi. Era mai răcoare decît la venire. El îi ținu coşul. Se uita de-a lungul aleii pietruite, la fluviul tăcut şi la stîncile umbroase de pe celălalt mal. Discuția pornise prost de la bun început, era ca o scenă pe care o simţi că scîrţîie încă de la prima citire; o pisică învîrtindu-se în jurul propriei cozi. Era nervos atît din cauza lui, cît şi a lui Jane. Îşi aduse aminte de Jenny, de scrisoarea pe care i-o scrisese pe vas și pe care trebuia să i-o trimită. Minţise scriindu-i că a vrut să-i telefoneze din Luxor şi că nu a obținut legătura.

Minciuni: asta se întîmplă cînd nu spui ce simţi.

În mod misterios, îi reveni ecoul experienţei trăite în urmă cu două ore, în faţa mormîntului de piatră. Acum se amesteca şi cu sentimentul de păcat. Nu avea nici un drept să se afle aici, în acest colţ îndepărtat al unei ţări necunoscute, uitase ce căuta aici; după-amiaza se desfăşurase ca sub vrajă... avea un straniu sentiment al lipsei de

finalitate. Simţea nevoia să se scuture fizic. Se lega şi de apariţia fetiţei egiptene, de ochii ei umezi, migdalaţi, de tricoul strîns pe trup. În timp ce vorbea cu Jane, o vedea ca pe o femeie, îi căuta un loc în film pentru perioada cînd Kitchener trebuie să fi întîlnit astfel de tinere... Se gîndea că adevăratul scenariu, care-l obseda, nu era despre Kitchener, era acela despre sine. Se apropia de o bifurcaţie, de un moment asemănător celor pe care romancierii moderni le rezolvă lăsînd libere ambele drumuri. De multe zile încoace se simţea scindat, rupt, dacă nu exterior, cel puţin interior, între un trecut pe care-l cunoştea şi un viitor necunoscut. De aici venea senzaţia care-l tulbura, de a nu mai fi propriul stăpîn, de a fi un personaj în piesa pe care altcineva o scria. Propriul trecut fusese scris de teama de schimbare, teama de a nu da foc propriilor corăbii.

Jane reveni, îşi luă coşul şi se îndreptă spre felucă. Au mers spre sud, către Vechea Cataractă, să verifice dacă aveau camerele reţinute. Briza se liniştise şi alunecau printre insuliţele stîncoase verzi din mijlocul Nilului. Dinspre oraş venea un bocet lung, planînd trist în aerul liniştit al verii: era al muezinului, răsunînd prin megafoane. Omar l-a rugat pe Dan să ţină vîsla, apoi, împreună cu băiatul, a îngenuncheat la prora, cu faţa către Mecca, bombănind ceva şi aplecîndu-şi fruntea pe marginea felucii. Dan şi Jane stăteau la celălalt capăt, intimidaţi puţin, ca toţi intelectualii, în faţa unui ritual religios primitiv. Cînd luntraşul a luat cîrma în mînă, Jane spuse:

— Casă încă nu mi-am luat, dar mi-am găsit şofer.

— Grozav o să fie. Cu ce-o să te ocupi?

— Sînt sigură că o să găsesc eu ceva.

— Fapte bune.

— Bineînţeles.

— Îngerul din Assuan.

Jane zîmbi.

— Cu harfa dezacordată.

După un moment, el îi întinse mîna.

— Nu ţi-e frig?

— Nu mă deranjează. Lumina e atît de frumoasă.

Au ajuns pe fluviu, în spatele grădinii celebrului hotel. Omar era dispus să-i aştepte, dar Dan i-a plătit. Se vor întoarce pe jos la vapor, de-a lungul falezei; poate mîine... pînă la urmă, de ce nu, şi-au dat întîlnire pentru a doua zi, să-i ducă din nou la Insula lui Kitchener. Au urcat traversînd grădina. Dan era mulţumit că în interiorul hotelului nu se schimbase nimic. Erau aceleaşi paravane de traforaj, evantaie imense, mobilă veche colonială în stare proastă, podea de piatră, linişte, servitori nubieni în picioarele goale şi cu fesuri roşii, vestigiile demodate ale unei burghezii mijlocii; parcă era un muzeu. Dan a lăsat-o pe Jane la o masă, a comandat băuturi, apoi a traversat încăperile boltite, căutînd recepţia. Camerele fuseseră reţinute, iar fata a telefonat să facă rezervarea locurilor pentru Abu Simbel. Au avut norocul să găsească ultimele două locuri pentru a doua zi. Apoi a rugat-o pe fată să-i facă legătura cu Cairo şi a intrat în cabină ca să vorbească.

Jane terminase de băut berea cînd el se întoarse şi se aşeză.
— Iartă-mă, dar m-am gîndit să-l sun pe Assad. Îţi trimite complimente.
— Mi-a fost bine aici. M-am bucurat de atmosferă.
— Păcat că nu ai o rochie imprimată cu flori, în stilul anilor '30.
— Şi tu costum de pînză şi cravata cu blazonul universităţii.
— Mai curînd unul indigen.
— Bine că mi-ai adus aminte. Trebuie să cumpăr două *galabyia* înainte de a pleca.
— Şi pentru Caro una.
— Nu ştiu dacă nu ar trebui să-i trimit o telegramă lui Anne, să-i confirm că sosesc luni. Toată lumea spune că poşta nu e de încredere.
El ezită, cu ochii aţintiţi asupra mesei de alamă la care stăteau, apoi zîmbi uitîndu-se la ea.
— Crezi că te mai poate aştepta încă trei zile?
— De ce?
Privirea ei se înviorase alarmată.
— Putem să ne întoarem în Europa via Beirut. Nu ne costă nimic în plus. În cîteva ore vedem castelul tău sirian şi Palmyra. Apoi ne ducem la Roma.
Umerii îi căzură.
— Dan, nu e bine.
— Miracolele transportului modern.
— Dar ştii că şi aşa mă simt prost că...
— Îmi vei plăti în douăzeci şi patru de rate lunare.
— Nu asta am vrut să spun.
— Trebuie să mergem cu taxiul. Altfel sirienii nu te lasă să intri. Dar sînt ieftine. Cel mult treizeci de lire, spunea Assad.
Ea îşi încrucişă braţele pe piept şi îşi îndreptă spatele.
— Pentru asta l-ai sunat?
— Nu e sigur că putem aranja. E perioada pelerinajului la Mecca şi toţi o iau prin Liban. Încearcă totuşi să ne obţină un taxi. O privea neutru, abţinîndu-se să zîmbească. În acest moment, doamna Assad îi dă un telefon surorii ei ca să ne găsească un şofer bun.
Ea tăcu un timp, apoi spse:
— Mă simt luată pe sus. Nu părea încîntată. Aveam atîtea de făcut la...
— Nu trebuia să te prefaci atît de tentată cînd am stat de vorbă cu Hooperii.
— Încercam să fiu politicoasă.
— Acum plăteşte. Îi răspunse la zîmbet cu o privire neîncrezătoare. Fii curajoasă. Palmyra merită. Şi Assad spune să nu pierdem ocazia. Şi eu vreau să o văd.
— Ce faci cu scenariul?
— Dacă stă trei zile, nu i se întîmplă nimic.
— Nu avem nevoie de vize?
— Ni le dau la frontieră. El îşi muşcă buzele, văzînd-o cum pierdea lupta cu propria tentaţie de a accepta. Pe cuvînt de cercetaş.

Dan nu scăpase încă. Ochii ei căprui deveniră brusc cercetători, obsedați de autenticitate, disecau problemele morale cu microtomul.

— Asta tu ai pus-o la cale, Dan?

Negăsind un răspuns mai glumeț, Dan lăsă ochii în jos, ca un băiețel acuzat de o viperă de învățătoare că a făcut prostii și bolborosi, în speranța de a nu fi crezut:

— Nu! Te rog.

În tăcerea altor voci

Era ultima seară pe vapor şi nu puteau să rămînă în doi, izolîndu-se de ceilalţi. În timp ce Jane se dusese să se îmbrace pentru masă, Dan parcurgea scrisoarea încă neterminată pentru Jenny. Îi scrisese ca să-i facă plăcere, minimalizînd momentele frumoase, exagerîndu-le pe cele plicticoase... pentru a-i sugera că nu prea avea de ce să fie invidioasă. Nu era cinstit să scrie despre Jane descriind-o numai ca pe o persoană cu vederi de stînga, o activistă mondenă, idealistă, obligată acum să se confrunte cu realitatea, şi să nu scrie absolut nimic despre propriile sentimente şi senzaţii. Nu era decît un şir de minciuni prin omisiune, un gest ieftin prin care-i arunca lui Jenny praf în ochi, un paliativ îngrozitor, o insultă, ţinînd cont de scrisorile ei oneste. A luat foile, le-a mototolit, a deschis hubloul şi a aruncat ghemotocul de hîrtie jos în apă, unde a plutit puţin şi apoi a dispărut. A luat o ilustrată cu insula lui Kitchener pe care o cumpărase la hotel şi a scris:

„Adaugă aceasta la New Mexico, Jenny. M-am îndrăgostit din nou de aceste locuri. Apă, linişte, frunziş, pace, ieşire din timp – e prea frumos ca să poată fi redat în film. Din fericire, nici adevărata lui esenţă nu poate fi filmată. Dacă acest fluviu minunat şi nobil ar avea inimă, aici s-ar afla. Toate acestea mi-au fost de folos la scenariu mai mult decît aş fi crezut“. Aici Dan s-a oprit, a ezitat cam un minut, apoi a continuat să scrie. *„Am făcut bine că am luat-o şi pe Jane. Am impresia că i-a priit. Mai stăm două zile aici, apoi plecăm la Beirut să vedem Palmyra, despre care ne-au vorbit doi pasageri de pe vas. Pe curînd, D.“*

Reciti ceea ce scrisese. Minciuna era şi mai gravă, iar prima frază tot o insultă (va realiza mai tîrziu), luînd în consideraţie acea ultimă „contribuţie“ aflată chiar în acel moment la Thorncombe, nedesfăcută şi necitită. Omisiunile şi ambiguităţile erau atît de flagrante, încît se simţea cu conştiinţa împăcată. În drum spre masă, puse ilustrata în cutia poştală a vaporului.

După-masă, toată lumea s-a amestecat, renunţîndu-se înainte de a-şi lua la revedere la bariera tacită dintre francezi şi est-europeni. Toate declaraţiile de prietenie erau ca cecurile postdatate, nu vor servi la nimic în viitor, iar amabilităţile sunau fals. Ideea despărţirii de Herr Profesor, de Alain şi chiar de cei doi americani îi întrista

sincer. Pe profesor nu l-au mai întîlnit singur, era sărbătorit de grupul lui de turişti. Se temeau pentru viitorul căsniciei familiei Hooper ; era posibil să se despartă. Dan s-a îndurat să le dea satisfacție, comunicîndu-le că el şi Jane le-au urmat sfatul şi speră să vadă Palmyra înainte de a porni spre casă. Englezul din el nu accepta ideea că părerea lor fusese bună la ceva; lăsînd însă la o parte snobismul, entuziasmul cu care au primit vestea l-a impresionat și amuzat. Extraordinar, fantastic; i-au potopit cu sfaturi inutile și noi descrieri ale locului. Siria în sine era a naibii de neinteresantă, un stat polițienesc de fapt, nici nu prea aveai voie să fotografiezi orice... Jane nu s-a amestecat în vorbă, continuînd să-i dea lui Dan impresia că încă nu era pe deplin de acord cu abaterea de la planul inițial, dar că era mulţumită că Dan satisfăcea amorul propriu al americanilor cu amabilitatea sa.

A doua zi dimineața, au ajuns cu bagajele la hotel, în tropăitul cailor de la droşcă. Aici îi aştepta o telegramă de la Assad. Aveau la Beirut rezervările pentru avion şi hotel, iar un şofer cu taxiul se afla la dispoziţia lor. Nemaiavînd nici un motiv de ezitare, Jane i-a trims o telegramă lui Anne, anunţînd-o că va sosi la Roma cu o întîrziere de trei zile. Au mers să cumpere nişte *galabyia* pentru acasă, apoi la templul Philae, făcînd o plimbare lungă cu barca pe lac, printre coloane cufundate în apă şi stîlpi reflectaţi în undele verzui, translucide. O lumină nemaivăzută dansa printre ruinele pe jumătate scufundate. Aveau ghid, iar la rame trăgeau doi bătrîni cu încheieturi noduroase şi picioare goale, mumificate de soare şi vîrstă. La răstimpuri, cei doi fredonau, alternînd vorba cu melodia, un cîntec de luntraşi. Ghidul îi informă plin de mîndrie că lucrările pentru deplasarea templului vor începe în cîteva luni. În curînd templul scufundat va avea onoarea de a fi abusimbelizat. Nu i-au spus nimic, dar la prînz, reluînd ideea, au căzut de acord că tot proiectul era de prost-gust, cum de altfel era şi hotelul Noua Cataractă unde trebuiau să mănînce, pentru că la Vechea Cataractă nu mai era restaurant.

Hotelul era plin, erau mulţi ruşi de la lucrările barajului. Dar au întîlnit şi salutat cu o clătinare a capului o parte din foştii pasageri de pe croazieră. Dar ruşii păreau dominanți: solizi, cu figuri imobile, de vîrstă mjlocie. Lui Dan mîncarea nu i se părea mai bună decît pe vapor, dar interiorul era mai urît, era ornamentat într-un stil hibrid, combinînd prostul gust egiptean cu cel european. Era de neiertat, avînd în vedere că alături exista modelul vechiului hotel, sobru și elegant; apărea ca un exemplu evident de prostie a secolului XX, al progresului care nu era progres. Toate principiile de bun-simţ arhitectural erau sacrificate pe altarul zeilor acestui secol, Mammon şi Chauvin.

— Ori la Miami, ori aici, e la fel. Tocmai se aşezaseră la masă. Și indivizii sînt la fel.

— Estetule, murmură Jane.

— Iartă-mă. Dan privea malițios pe toată lungimea imensei încăperi. Am uitat cît sînt de utile din punct de vedere social.

Ea zîmbi, dar nu spuse nimic. El simţea că-i vine să se certe, dintr-o enervare provocată de Jane, de restaurantul oribil sau de soarta templului Philae. Dar gîndindu-se la Philae, îi veniră în minte imaginile apei verzi, ale umbrelor, imaginea unei raze de soare reflectate o clipă din apă pe figura lui Jane, o lumină naturală şi artificială în acelaşi timp, scoţînd în evidenţă pe faţa ei dulceaţa, seriozitatea cu care privea adîncul fluviului. Ar fi fost frumoasă într-o fotografie, dar momentul fusese mult prea scurt şi tocmai de aceea minunat.

Cu ani în urmă, manifestase un oarecare interes de scurtă durată faţă de filozofia zen, pe acea vreme la mare modă în California. A avut atunci surpriza să constate că existau asemănări între zen şi modul lui de a privi lucrurile, pe care îl considerase ca o consecinţă a copilăriei petrecute în Anglia, cînd se învăţase cu singurătatea şi fusese obligat să-şi înfrîneze sentimentele. Pe atunci clipe de intensă trăire imaginativă îl scăpaseră de monotonia scurgerii previzibile a săptămînilor şi chiar a anilor. Sigur că el era mult prea englez pentru a lua gîndirea zen în serios, ca pe o filozofie, dar i-a justificat încrederea că în perceperea lucrurilor trecătoare se aflau adevăruri esenţiale. I-ar fi fost greu să explice şi să definească *ce* credea, dar acel *ce* îl considera atît de important, încît atunci cînd momentul prezent nu-i oferea ce voia, se simţea înşelat. Aşa se explică de ce, de exemplu, nu avea convingeri politice ferme, căci acestea se bazau pe un model, oricît de vag, de perfecţiune, de încredere în viitor. De aceea îl supăra ideea deplasării templului de la Philae, un prezent distrus pentru vecie, şi îl enerva oroarea de restaurant, un prezent pe care l-ar fi distrus definitiv. Jane reprezenta o combinaţie a celor două : un prezent care dispărea şi un eu independent pretins socialist, încrezător în progres, care împiedica trăirea efemerului moment prezent pe care-l aveau la dispoziţie.

Se gîndea la toate acestea pe fundalul unei discuţii, reluare a ceea ce ei deja comentaseră, despre greşeala deplasării templului de la Philae, despre programul de după-amiază, despre mîncarea din Egipt. Dar imaginea tranzitorie a chipului ei reflectat în lumina lichidă, mobilă dintre coloanele templului îi dăduse lui Dan certitudinea că se apropia de acea răscruce, de acel moment de opţiune cînd va trebui să facă un gest. Pentru el momentul fusese intens senzual. Pe cînd stabileau ce vor face după-amiaza, el îşi dorea de fapt să stea în apropierea ei, într-o cameră încuiată, cu jaluzelele lăsate şi să-i spună ce nu reuşea să-i spună. Nu era dragoste, nu era atracţie fizică, era nevoia de a exterioriza, poate chiar a exorciza parţial, un sentiment profund şi din ce în ce mai puternic de afecţiune.

Nu avea încredere în această dispoziţie, ştiind că era în parte narcisiacă, în parte atavică, moştenire a copilului lipsit de mamă care fusese. Toate relaţiile sale afective cu femeile fuseseră motivate de îndelunga lipsă de afecţiune maternă pe care încerca să o mascheze, uneori inconştient, alegîndu-şi cu grijă partenere foarte tinere. Se întreba dacă Jane nu se răzbuna puţin rămînînd atît de înduplecată în privinţa frontierelor, atît de implicit sigură că nici un fel de fir nu i-ar putea

lega fizic, ea nemaiconsiderîndu-se îndeajuns de atrăgătoare. Nu, nu era asta. Era prea mîndră, prea raţională sau poate prea sigură că el nu o atrage fizic, Dan trecînd astfel pe poziţia celui umilit. Nu încetase să se gîndească la Jenny. Acesta era un viciu al lui din copilărie : să-şi dorească imposibilul şi să-l împlinească în imaginaţie.

Cînd au coborît la pontonul din spatele hotelului, l-au găsit pe Omar la datorie, aşteptîndu-i. Au luat-o iar printre insule, pînă la malul îndepărtat. Au acostat mai jos de mausoleul Aga Khan, apoi au mers pe jos peste dune, pînă la mănăstirea coptă a Sfîntului Simeon. Fusese devastată în cursul celor șase secole de existență a beduinilor nomazi, dar continua să existe ca o fantomă încă impresionantă.

Locul emana liniştea morţii, a singurătăţii ; o frumuseţe contrastantă, însă egală cu cea a templului Philae. Comentau ceea ce vedeau ca niște turiști cuminți. Dan avea însă conştiinţa din ce în ce mai clară că nu spuneau totul. El era nu atît emoţionat, cît stînjenit ca un adolescent. Se gîndea, ca un caraghios, de două ori înainte de a întinde mîna să o ajute să sară peste grămăjoare de pietre ori să urce treptele delabrate către terasele superioare ale mănăstirii ; cînd ea îi spunea cîte un fleac, el socotea cu prudenţă ce fleac să răspundă.

S-au întors și Omar i-a dus din nou pe Insula lui Kitchener. S-au plimbat fără țintă, Dan a făcut absolut fără rost cîteva fotografii. S-au aşezat puţin pe o bancă, în alt loc decît cu o zi înainte, într-o grădină mai ordonată, cu răzoare de gerbere și jeranii. Ceea ce cîştigase ieri, astăzi pierduse ; şi nici nu mai avea energia să încerce să reia scena din ziua precedentă. Avea impresia că Jane era, dacă nu plictisită, cu gîndurile aiurea, în nici un caz la el sau la relaţiile dintre ei.

Cînd au ajuns la hotel, au urcat în camere mai devreme decît cu o zi înainte ; au auzit muezinul din cameră. Ea urcase să facă o baie și nu a coborît la bar înainte de cină. Timp de o jumătate de oră, a aşteptat-o nefericit. I-a telefonat de la recepţie. Ea adormise şi a apărut după zece minute, ascunzîndu-și fața în mîini și mimînd consternarea.

Masa lor era ocupată și încăperea imensă părea și mai aglomerată decît la prînz. Cineva i-a strigat. Alain şi fotograful îi chemau la masa lor, unde mai erau două locuri. Dan ar fi refuzat, însă pe Jane a tentat-o ; dintr-o dată s-a înviorat, de parcă se simţea uşurată că găsise oameni noi cu care să mai schimbe cîteva cuvinte.

S-a vorbit despre Philae, unde francezii fuseseră în ziua aceea : dacă era bine sau nu să-l mute. Discuţia nu prea înainta, fiind cu toţii de acord să nu-l mute şi, pentru a găsi neapărat motiv de controversă, au îndreptat discuţia spre arta publică, argumentînd ce conta mai mult : utilitatea sau estetica. Dan neavînd curajul de a tăcea, lucru pe care l-ar fi făcut cu dragă inimă în acel moment, a spus ce gîndise în cursul dimineţii : prezentul își avea dreptul său şi tot ce distrugea calitatea vieţii în prezent constituia o greşeală. Jane susţinea că dacă era de ales între a avea clădiri urîte sau deloc, atunci cînd ele erau necesare, sigur că... și așa mai departe, despre arta socială, răspunderea educaţiei, elitismul lui de Gaulle, *gloire* şi *patrie*... o puzderie de vorbe. Dan, disperat, nu mai spunea aproape nimic. Alain era de

partea lui Jane şi Dan avea poftă să-i ia peste picior, într-atît i se părea de sofisticată discuţia. Pentru a justifica de ce renunţau la anumite valori intelectuale şi estetice foloseau cuvintele fără discernămînt în numele unui scop social măreţ, ceea ce lui Dan i se părea un gest sinucigaş, o dorinţă secretă de moarte, exact inversul argumentaţiilor lui Lukács, care erau împotriva tendinţei de a arunca apa din copaie pînă ce nu ai scos copilul. Pînă la urmă, Dan a renunţat şi a tăcut.

Grupul s-a împărţit, Jane şi Alain au început să discute politică, din cîte a înţeles Dan prinzînd din cînd în cînd cîte un cuvînt, iar el şi fotograful au trecut la probleme de tehnică cinematografică. Dan se prefăcea interesat, de fapt însă trăgea cu urechea la ceilalţi. Era convins că Jane se folosea de Alain ca să-i demonstreze cum funcţionau în realitate acele „valori diferite".

Au plecat cu toţii în direcţia hotelului. Alain şi fotograful îşi petreceau restul serii într-un club de noapte, însă Dan şi Jane au refuzat invitaţia de a merge cu ei. Trebuia să se trezească devreme ca să prindă avionul de Abu Simbel.

Au tăcut vreme de cîţiva paşi, apoi ea spuse:

— Iartă-mă. Tu ai fi vrut să pleci.

— Nu-i nimic.

— Ar fi trebuit să-mi faci un semn discret cu piciorul, Dan.

— Cînd ţie ţi-era bine?

— Eu nu mi-am dat seama decît tîrziu că tu nu te distrai.

— Nu-i nimic. Din cauza nenorocitului ăluia de restaurant.

Jane reluă după o pauză:

— Sigur vrei să mergi mîine la Abu Simbel?

— Tu nu vrei?

— Da, dar... adică, poate ai vrea să mergi singur, să-ţi vezi de treabă. Te aşteaptă mult de lucru. Adăugă pe un ton ironic adresat sieşi în egală măsură: Sînt îngrijorată. Credeam că o să-ţi petreci tot timpul scriind.

— Nu mă ocup de chestiile exterioare.

— Am uitat, tu te ocupi de suflete.

— Plus dialogul.

Au intrat în hotel. Se gîndise să o invite la un pahar, dar o nevoie chiar mai imperioasă de a o pedepsi, ori poate de a se pedepsi pe sine, a învins. A luat cheile de la recepţie şi au urcat pe scări. Camerele lor se aflau la distanţă de cîteva uşi. Jane întinse mîna şi o apucă pe a lui, o strînse o clipă, cu ochii aţintiţi pe plăcile din podea.

— Sigur nu din cauza mea?

— Sigur.

Îl privi pe sub sprîncene, de-abia acum văzînd cît era de prost dispus. Această întîrziere din partea ei l-a enervat şi mai tare; ea îi mai strînse mîna o dată.

— Somn uşor.

— Şi ţie.

După cîteva secunde, Dan se afla la el în cameră. Sunetul înăbuşit, obsedant, al unui cîntec arab de la un difuzor de pe turnul de nord se

strecura printre jaluzele. S-a dezbrăcat încet, și-a pus pijamaua și un halat, apoi a deschis obloanele să fumeze, complăcîndu-se într-un tradițional atac de greață atît de răspîndit în secolul XX: alteritatea celui de lîngă tine. Totul era alteritate: propriile greșeli, propriile experiențe, propria orbire, slăbiciunile, amărăciunile, plictiselile. Existau în sine, străine, indiferente ca o mobilă obosită într-o cameră obosită. Se uită la ceas. Era de-abia ora unsprezece. S-a dus să ia din valiză un caiet cu învelitori galbene ca să noteze scena în care Kitchener își întîlnește *ka*-ul sub forma unui monument străvechi. Dînd peste cartea lui Lukács, o scoase și pe aceasta, o deschise la o pagină pe care o citise pe vapor și pe care o marcase, fiindu-i de folos la scenariu. Se afla în studiul despre Walter Scott.

„«Eroul» lui Walter Scott este întotdeauna un gentlemen englez obișnuit, mai mult sau mai puțin mediocru. Face dovadă în general de o oarecare, niciodată deosebită, inteligență practică, de bun-simț și dîrzenie morală ce se pot ridica pînă la sacrificiu de sine, niciodată însă la pasiune devastatoare sau exces de entuziasm față de o cauză măreață."

După ce citi pasajul, Dan căută un altul pe care-l adnotase, mai la începutul studiului.

„Walter Scott se plasează printre membrii cinstiți ai Partidului Conservator din Anglia contemporană lui, cei care nu găsesc scuze pentru nici unul dintre aspectele negative ale dezvoltării capitalismului, care nu numai că văd clar, dar și suferă pentru mizeria poporului provocată de prăbușirea vechii Anglii. Totuși aceștia, exact din cauza conservatorismului lor, nu atacă violent aspectele noii dezvoltări economice pe care le resping."

Oglinzi: știa de ce marcase aceste pasaje, știa că definiția se proiecta nu asupra lui Scott sau Kitchener: ci asupra lui însuși și înfrîngerilor sale. Ar fi putut întoarce pagina ca să citească pledoaria pe care Lukács o făcea în apărarea personajelor mediocre ale lui Scott împotriva protagoniștilor demonici de tip romantic popularizați de opera lui Byron. Citise pasajul, dar nu era decît critică literară, nu găsise explicația a ceea ce el, Dan, era sau a ceea ce însemna Anglia în acest moment. Poate secretul lui Kitchener consta în acea ambiție nemăsurată pentru atingerea scopului, fără a ține cont de decență (din contră, antrenînd decența celorlalți în favoarea lui), fără a se sinchisi de pierderi.

Daimon: alegerea propriului eu. Dan rătăci cu privirea prin cameră. Se vedea pe sine ca un admirator profund al artei, dar incapabil să o creeze; avea un sentiment identic cu cel încercat în confruntarea cu marii compozitori sau interpreți, cu marii pictori, în fața unor spectacole extraordinare de pe scenă sau de pe ecran, în fața acelora care știau să facă dovada forței talentului lor... ceea ce, implicit, demonstra propria lui incapacitate și dispreț pentru arta comercială căreia i se dedicase, o artă fără riscuri, dependentă, plină de compromisuri.

Teatrul fusese unica lui speranţă, dar o înăbuşise chiar de la naştere. Ideea de a scrie un roman i se părea acm o fantasmagorie, o altă dovadă că tînjirea după imposibil.

Teroarea în faţa demersului : îi era teamă să construiască o lume singur, neghidat, să-şi facă un scop iluzoriu ca un vîrf de munte îndepărtat, el, întruchiparea mediocrităţii în halat de casă. Nu va fi niciodată în stare să scrie acel roman. Chiar dacă toţi romancierii, toţi artiştii treceau obligatoriu prin această incertitudine înainte de a începe o operă (inexistenţa ei fiind de rău augur) ; chiar dacă în mîna lui se afla un ghid excelent... nu era în stare să-l scrie. În primul rînd, îl împiedica propria gîndire în metafore, dar nu asupra creativităţii artistice, ci asupra chipului femeii căreia îi spusese noapte bună pe coridor.

Meşteşugarul la lucru : căutînd un refugiu în ceea ce ştia să facă, Dan, inteligent şi practic, puse deoparte cartea lui Lukács, se aşeză la masa de scris pentru a contura scena pe care o concepuse. După o jumătate de oră, recitea cele trei pagini pe care le umpluse. Începu să elimine din dialog, ajungînd la concluzia că esenţa putea fi redată prin gesturile lui Kitchener, marcate de intrarea şi ieşirea din scenă, prin privire şi expresia figurii ; personajul nu trebuia să spună nimic. Scena putea fi realizată prin tăcerea altor voci, era mai bine aşa.

Dan scrise o a doua versiune numai de o pagină, ştiind că era genul de scenă care se elimină dacă se pune problema limitării timpului. Fără îndoială va fi o limită de timp. Recitind această nouă versiune, a subliniat cuvintele : *în tăcerea altor voci*.

Apoi s-a dus la culcare. Acum putea să doarmă.

Zboruri

Ziua petrecută la Abu Simbel nu a fost deloc reuşită.

Aeroportul de la Assuan fusese preluat de armată, aşa că au trebuit să traverseze deşertul cîteva mile bune înapoi spre Luxor, pînă la cel nou amenajat. Zborul spre sud, pe deasupra lacului Nasser şi a insulelor în formă de amoebe, a dunelor vălurite la nesfîrşit ale deşertului nubian a fost foarte spectaculos, cum de altfel păreau şi templele repuse în circuit. Cînd le-au vizitat, impresia a fost de irosire monumentală – la propriu şi la figurat – de bani şi timp, mai ales cînd au ajuns în interiorul dealului artificial, o replică modernă a megalomaniei lui Ramses al II-lea. Acolo se afla o cupolă placată cu fier, un labirint de scări din oţel, generatoare, aparatură... o desfăşurare de procedee ingenioase prost direcţionate. Dan îşi aminti de instalaţiile de pe un platou de filmare şi de excesul de artificii costisitoare cerut de propria profesiune.

Au ciugulit cîte ceva din mîncarea rece din pachet pe malul apei, avînd în faţă orizontul traversat de liniile cenuşii, brutal conturate, ale colinelor; apoi un autobuz i-a hurducăit pînă la aeroportul din deşert. După zbor, a urmat un drum plicticos pînă la Assuan. Ziua era ca pierdută pentru Dan. I s-a făcut teamă de Siria, de zile nesfîrşite cu excursii aiurea prin praf.

Totuşi şi-a mascat reacţiile mai bine decît în ziua precedentă. Jane ajuta şi ea, jucînd perfect rolul tovarăşei de călătorie, pentru a minimaliza inconvenienţele şi neplăcerile zilei precedente. De fapt, atitudinea ei grijulie şi atentă din acel moment îl irita pe Dan mai mult decît argumentele ei raţionale din ziua precedentă. Dan ştia că bunătatea ei era un fel de pocăinţă, dar discreţia cu care se purta nu făcea decît să menţină o insuportabilă distanţă între ei. Era mai mult amabilitate condescendentă decît căldură sufletească. Dar nu avea dreptul să se plîngă.

Pe la patru şi jumătate, au ajuns înapoi la hotel şi au băut un ceai. A întrebat-o dacă vrea să mai facă o ultimă plimbare pe insulă, în speranţa că va refuza şi va putea merge singur. Nu mai suporta prezenţa ei absentă a acestei ultime zile.

— Vrei să mergi singur?

Era pe punctul de a se trăda. Şi-a amintit însă lacrimile ei de la Kom Ombo şi ce se întîmplă cînd întorci capul spre Euridice venind din lumea umbrelor.

— Nu. Doar dacă tu nu mai ai chef...

Jane zîmbi.

— Aşteptam să-mi propui. E exact ce-mi doresc ca ultimă amintire.

Cerul era acoperit de un val străveziu de nori înalţi, cirus, era însă cald. Briza obişnuită se oprise şi atît peisajul, cît şi pînzele felucii păreau cuprinse de letargie. Ajunşi în dreptul Insulei Elefantine, cei doi barcagii (nu l-au mai găsit pe Omar) au început să vîslească. După locurile aride pe care le traversaseră cu maşina şi cu avionul în cursul dimineţii, Insula lui Kitchener, deşi o cunoşteau, era şi mai delicioasă, cu pacea ei aeriană, cu păsările şi apa ei. Insula era singulară, cu o personalitate aproape umană, vag feminină, contrastînd într-un fel cu personalitatea bărbatului al cărui nume îl purta. Palmierii, florile şi copacii exotici emanau o atmosferă misterioasă, englezească; loc verde care te îmbie spre visare. Alain şi fotograful îi contrariaseră considerînd insula cu nimic deosebită de o *jardin public* oarecare, în schimb vorbeau cu entuziasm despre un sat bisharin pe care îl vizitaseră.

Dan şi Jane se plimbau acum, comentînd gustul francezilor, obsesia lor pentru formă, stilul ca element esenţial al gîndirii. Revenit în sanctuarul său natural, Dan se simţea mai relaxat. Pentru ca Jane să-şi odihnească piciorul bolnav care o durea, s-au aşezat pe treptele unui dig aproape dărîmat de pe malul stîng al insulei; jos apa, în jur aerul static şi lumina rarefiată a amurgului.

Jane s-a lăsat pe spate, ţinîndu-şi mîinile în jurul genunchiului ridicat, cu ochii spre apă.

— Dan, aseară am luat o hotărîre.

— Da?

Luat prin suprindere, se uită la ea întrebător.

Jane ridică din umeri.

— Nimic prea monumental. Cînd ajung acasă, mă voi înscrie, cred, la un curs de pregătire pentru profesori. Dacă mai pot să mă înscriu.

Zîmbi ca şi cum ar fi sperat că această modestă traversare a Rubiconului o să-i facă plăcere. El îşi aminti că o încurajase cînd discutaseră la Thorncombe. Acum însă, cine ştie de ce, ideea nu-i mai plăcea, reprezenta o altă manieră de a transforma în gest noţiunea de „valori diferite“, totul căpătînd alte sensuri. Ea era probabil mulţumită că reuşise să ia o hotărîre.

— Ce te-a făcut să te hotărăşti?

— Zilele astea m-am tot gîndit. Şi apoi mai e ceva ce ai spus tu aseară. Despre lumea pe care oamenii o doresc, împotriva lumii care există. Prezentul devenind cantitate neglijabilă, cum spuneai tu.

— Nu prea văd cum aşa ceva se poate preda la şcoală.

— Nici eu. Cred însă că mi-ar face bine să încerc.

Cuvintele ei aveau un fel de limpezime mată, ca lumina din jurul lor.

— Acum am impresia că am corupt o socialistă revoluţionară.

— Era şi timpul să fiu coruptă. Dar nu de la socialism. Spre scopuri mai realiste.

Avea un ton hotărît, ca și cum totul de acum încolo ar fi fost foarte clar : în fața ei se afla o datorie simplă, nu mai avea de ce să-l deranjeze in viitor. Se purta ca un orășean cu țăranul care i-a arătat pe unde să o ia și căruia acum îi mulțumea cu excesivă politețe urbană.

— Eu credeam aseară că predic în pustiu.

— Trebuie să înțelegi că abia acum realizez că m-am aflat tot timpul sub dominația intelectuală a lui Anthony. Chiar și atunci cînd nu eram de acord cu el. Privi scurgerea molcomă a apei la capătul de jos al treptelor deteriorate pe care se așezaseră. Am uitat cum e să te afli în preajma cuiva care îți dă de înțeles în mod constant că s-ar putea să se înșele. Adăugă pe un ton mai vioi : În special atunci cînd respectivul știe că în general are dreptate. Se aplecă și ridică de lîngă picior o frunză prelungă, netezind-o în mînă. Mă simt prost pentru că am impresia că, în după-amiaza cînd am venit aici prima dată, te-am jignit, Dan. Prin „valori diferite“ nu înțeleg inferioritatea.

— Nu. Am priceput foarte bine.

Bineînțeles că nu pricepuse și simțea că ceva din resentimentul lui față de ea se topea și se transforma într-un reproș adresat sieși pentru că îi pusese la îndoială sensibilitatea la lucrurile nespuse.

— Eu doream să spun că mă îndoiesc de propriile mele valori. Așa e cînd schimbi gama, intri greu în noile acorduri. Ea netezea marginile frunzei, zîmbea enigmatic ; știa ce spune, dar nu mai argumenta. Se lăsă tăcerea, ca și cum nu aveau altceva de făcut decît să omoare timpul, să pălăvrăgească alene, în așteptarea trenului care nu mai vine. El fu cuprins de acea senzație de ireal, de a se afla în afara lui însuși. O simțise de multe ori de cînd veniseră la Assuan, dar acum o realiza și o accepta ca pe o fatalitate. Se întreba : Oare chiar doresc o rezolvare ? Nu era o reacție a copilului din el cu permanenta sa nevoie de a se răzbuna pentru privațiunile trăite pe filozofia detașării practicate la maturitate ? Poate tocmai de aceea fusese atras atît de timpuriu de cinematograf, o zonă „în permanentă mișcare“, opium pentru handicapații intelectuali.

Orice om inteligent care intră în lumea filmului ca într-o afacere trebuie să accepte compromisul, să facă jocul murdar al unor zei imprevizibili. Dorința sa secretă de a crea o legătură mai profundă cu această femeie atît de ambiguă de lîngă el contrazicea tot ceea ce viața de la Hollywood îl învățase practic. Dacă această dorință a lui se va finaliza, i se vor limita opțiunile de ordin sentimental sau în carieră, chiar și cele domestice ; îl speria însă mai mult iremediabila încăpățînare și comportamentul ei psihic incomod. Jane purta acum la gît colierul antic de la Luxor, mărgelele cu fațete tocite, cu asperități, colțuri care nu se puteau rotunji nici într-o viață de om.

Era destul de caraghios. Fiecare făurise un mit despre celălalt. Jane vedea cu siguranță în el omul cu o experiență a societății mai vastă decît era de fapt, el o vedea – ca studentul din anul întîi care nu-și poate închipui că profesorii sînt și ei oameni ca toți ceilalți – ca pe produsul unei lumi cu mult mai morale decît a lui. Gîndul îl duse cu

mulți ani în urmă, pe malul unui alt rîu... cel puțin atunci avuseseră inteligența și fantezia și voința de a-și asuma riscurile.

— Și ce-o să predai? Fluviul care desparte?

Îl privi amuzată, apoi mimă o voce afectată:

— Voi preda texte din manual și gramatică franceză. Racine și Balzac și acordul participiului trecut.

— Orzul pe gîște tinere

Continua să zîmbească; mărturisi că de fapt ar prefera să predea la ciclul primar, dar pentru asta ar trebui să urmeze un curs mai lung. Au mai discutat în continuare avantajele predării la ciclul primar față de clasele superioare. Hotărîrea avea un pic de-a face cu Paul, Jane spunea că școala nu se ocupase de el cum trebuia în cursul primar.

Dan simțea un fel de scuză în ce spunea și că ea considera această afinitate recent descoperită între ei doi mai importantă decît neînțelegerile de ordin intelectual; că îi era recunoscătoare pentru această vacanță, pentru obiectivitatea cîștigată în aceste zile... și așa mai departe. În sinea lui, găsea soluția ei la fel de absurdă ca acelea pe care le mimase la Oxford. Acum Jane nu mai voia să schimbe lumea, acum voia să fie „profă". Probabil că ea a intuit ce gîndea. După un răstimp de tăcere, cu mîinile în jurul genunchilor, cu privirea pierdută în depărtare, în direcția rîului, spuse:

— Dan, trebuie să fac ceva. Am un sentiment acut că mi-am irosit viața și... Se întrerupse. Nu viața mea. Lucrurile cărora puteam să le dau viață.

— Cu toții am trăit asta. Am făcut asta.

— Nu atît de constant ca mine. El nu răspunse și, după un moment, ea îl provocă să vorbească. Tu crezi că nu e o soluție bună?

— Fată dragă, e hotărîrea ta. Dacă ție ți se pare... instinctul ăla al tău faimos.

— Atunci?

— Château Lafite în cană de metal, spuse el cu voce scăzută.

— Nu-i cinstit față de cană. Iar vinul respectiv nu e de viță atît de nobilă.

El privea peste rîu, către malul întunecat.

— Nu știu de ce doi oameni ca noi sînt meniți să trăiască în această epocă. Nu-ți oferă decît două alternative... sentimentul frustrării, sau sentimentul culpabilității. Sau joci rolul liberalului, sau al inconștientului. Mie mi se par în egală măsură piedici în calea unei existențe normale. Cred că dacă ar fi să mai am un copil, aș vrea să fie subnormal.

— E groaznic ce spui.

— Într-o lume la care, pe zi ce trece, te uiți mai îngrozit? Jane privea neîncrezătoare. Da. Știu, eu călătoresc, eu scriu. Sînt înconjurat de celebrități ale filmului. Sînt un tip foarte norocos. Apoi adăugă: Unul dintre ultimii supraviețuitori ai unei lumi apuse.

Vocea lui sunase sec, apoi din ce în ce mai amar, iar întîrzierea răspunsului ei nu făcu decît să o sublinieze.

— O formă de pesimism privilegiat.

— De lene spirituală. De neputință.

— Nu se vede, Dan. Eu cred că cine nu te cunoaşte ar spune că ai atins o formă de echilibru remarcabilă.

— Da, la punctul mort al inerției.

— Eşti un om care produce totuşi scenarii pentru filme urmărite de milioane de oameni.

— Pe care a doua zi le uită.

— Nu ești cuminte.

Zîmbi, acceptînd reproşul.

— Nu e greu să pară echilibraţi cei care niciodată nu riscă.

— Simularea cere şi ea un oarecare efort. Aş spune chiar curaj.

— N-aş zice. Face viaţa de fiecare zi mai uşoară. Într-o lume dezechilibrată, e ca un fel de capitulare.

Jane păru să analizeze ce-i impusese, apoi schimbă direcţia.

— De ani de zile n-am putut să te cunosc decît prin ochii lui Caro.

— Un tată lamentabil.

— Incomod, adăugă el blînd.

— Mulţimea de oglinzi şi măşti din camera mea de student. Cred că mă reprezentau perfect.

— Trebuia să fi încercat să te înconjuri cu pereţi îmbrăcaţi în cărţi. Şi cu raţiune.

Amîndoi urmăreau cu privirea o felucă încărcată cu marfă alunecînd încet dusă de curent în josul rîului, pe lîngă malul nisipos. Aruncă o privire spre Jane. Avea o expresie calmă, încremenită, urmărindu-şi propria hotărîre. Nu știa ce gîndea, dar simţea că între ei se restabilise înţelegerea de odinioară şi nu se putea ca ea să nu simtă același lucru... se aflau pe acel mal de rîu depărtat, un moment trecut pentru vecie, interzis pentru vecie, al lor pentru vecie. Îi reveniră în minte cuvintele pe care le subliniase în seara precedentă. Adevărul amîndurora se afla în tăcerea lor, nu în acele voci prin care vorbiseră. Dan simţea impulsul de a vorbi, era pe punctul de a izbucni: trebuia să mărturisească, trebuia să o facă pe Jane să simtă, să ştie... dar ceva îl reţinea în mod fatal. Se îndoia de ea, se îndoia de sine, îi era teamă că-l va respinge, îi era teamă că-l va accepta. Şi deodată ea aplecă zîmbind capul spre el.

— Mi-am ratat şansa de a face o faptă bună pe ziua de azi.

Avusese dreptate să tacă.

— Adică?

— Să te binedispun.

— Urăsc ultimele zile petrecute într-un loc.

— Dar o să te întorci la...?

— Nu cred. Şi o să-mi lipsească tovarăşa mea ideală de călătorie.

Jane zîmbi, ca și cum ar fi considerat complimentul la fel de neadevărat ca şi stilul lui de a se subestima; şi se uită la ceas. Dan constată, clinic şi resemnat, că Jane profită de compliment ca să readucă discuţia într-un plan practic.

— Trebuie să fac o baie şi să mă spăl pe cap înainte de masă. Cu praful de azi...

— Da, şi eu.

Dar nu se mișcă, rămînînd cu privirea ațintită în jos, în apă. Jane se mai uită puțin la el, apoi îi prinse mîna sub marginea mînecii și-l strînse ușor de încheietură, un gest de încurajare, de simpatie, un acord tacit; în orice caz, nimic mai mult decît afecțiune și prietenie. Chiar dacă ar fi vrut să-i rețină mîna, nu ar fi reușit, căci ea și-o retrase imediat. Era din nou într-o situație oximoronică: se simțea ofensat de cît de scurt fusese gestul, de plin de tact, dar impresionat de tot ceea ce părea să însemne și să evoce. S-au ridicat în picioare, au urcat treptele, timp în care ea a întrebat dacă în Liban va fi mai rece. El știa că de fapt voia să spună că nu era ultima lor zi în Egipt, dar tot ce auzea în acel moment erau alte voci. Simțea fizic geutatea tuturor compromisurilor pe care le făcuse în viață, îl dureau ca niște răni. Nu mai știa prea bine ce se întîmpla cu el și nici ce făcea.

Singur în cameră, la hotel, a luat hotărîrea să pună capăt acestei agitații inutile de adolescent. Demonstra că nu știa ce vrea. În mod curios, știa mai bine ce voia Jane, dar nici asta nu era prea încurajator. Deja îi dezvăluise mult prea mult. Dacă pe vremuri se înțelegeau din priviri, acum nu-i ajuta cu nimic. Probabil că ea și-a dat seama că el făcuse cîteva tentative, dar nu i-a răspuns. Avusese o șansă pe trepte, lîngă apă, și a lăsat momentul să treacă. Se vedea pe sine povestindu-i totul lui Jenny, folosind inerentele litote, făcînd-o geloasă, apoi făcînd-o să rîdă. În fond, și el știa să ia hotărîri.

Cînd Jane a coborît să-l întîlnească la bar, Dan era cel din primele zile de croazieră. Și ea era mai relaxată, acum cînd el se recunoștea învins. Au luat masa, evitînd cu grijă tot ceea ce ar fi putut să-i arunce din nou în zona introspecției; cafeaua au băut-o la ei în hotel, într-un salon paralel cu terasa dinspre grădină. De obicei, acolo veneau puțini vizitatori, dar s-a umplut imediat după ce s-au așezat. Au recunoscut cîteva figuri de ruși care fuseseră și la masă. Apoi o doamnă între două vîrste, plinuță, îmbrăcată într-o rochie de seară demodată, cu brațele pline și mîini neobișnuit de fine, s-a îndreptat spre pianul de la capătul salonului, iar un bărbat a ridicat capacul. Ea s-a așezat și, fără nici o introducere, a început să cînte. Vocile au tăcut, cei din jur și-au tras scaunele în jurul pianului; era clar că nimeriseră fără să vrea în mijlocul unui concert impromptu. Prima piesă a fost o mazurcă de Chopin. Dan nu cîntase niciodată la vreun instrument, dar și-a dat seama că era fie o talentată pianistă amatoare, fie o profesionistă în vacanță. Cînd a terminat prima piesă, lumea a aplaudat-o discret și Dan s-a uitat întrebător la Jane. Ea și strînse buzele: era impresionată. La celălalt capăt al salonului, s-au mai adunat și alții, est-europeni, ruși, ingineri cu soțiile lor și probabil cîțiva dintre colegii lor egipteni. Stăteau în picioare, toate scaunele fiind ocupate. Pianista a mai cîntat o mazurcă. Cînd a terminat, au urmat aplauze mai lungi; cel care ridicase capacul pianului a rostit ceva în limba rusă – bineînțeles, ce interpretase și titlul următoarei piese. Dan îi spuse lui Jane:

— Am impresia că sîntem *de trop*.

— Da, știu. Dar e așa de plăcut să mai asculți puțină muzică.

— Nu am putea asculta de pe terasă?

— Ba da.

S-au ridicat repede și au plecat; Dan a făcut semn unui cuplu care stătea în picioare lîngă ușă să ia loc la masa pe care o eliberaseră.

— Eu mă duc să-mi iau o haină.

— Bine. Eu mă duc după coniac.

A adus paharele cu coniac pe terasă, la o masă din dreptul jaluzelelor, cît mai aproape de pian. Noapte, un vag miros dinspre fluviu, stele, lumini filtrate din interior, reflectate în verdeața exotică de sub balustrada terasei: Jane apăru, o siluetă neagră, și se apropie de el prin lumina zebrată de jaluzele. În salon, pianista cînta încă o bucată de Chopin.

— Ție nu ți-e frig?

— Nu. În seara asta parcă e mai cald.

Jane luă loc alături de el.

— Cîntă bine, nu?

— Tușeul rușilor e extraordinar. Cred că l-a ascultat de multe ori pe Richter.

Au stat să o asculte. După încă o bucată de Chopin, a cîntat o sonată de Mozart; au aplaudat-o; a urmat o pauză, zgomot de voci în surdină, care a încetat cînd s-a auzit din nou vocea rusului care o anunța. Pianista a început să cînte o piesă de Bach. Dan se uită la Jane întrebător, ea zîmbi.

— Variațiunile Goldberg. Ești iertat dacă nu mai vrei să stai.

— Ba da. Nu le-am mai auzit de ani de zile.

În întunericul african, ascultau sunetul infinit, precis, baroc, complex, atît de calculat, atît de european. Gîndurile lui Dan plutiră un timp în noaptea înstelată, apoi se văzu împreună cu Jane, o pereche la o masă, numai la un metru unul de celălalt, ca un tablou posedînd acea lipsă de viață a statuilor, a figurilor de ceară, a instrumentelor muzicale mute. Muzica și locul îi dădură sentimentul eliberării de minciuni, chiar și de cea pe care și-o spusese înainte de masă. Nu muzica în sine îl impresionase, niciodată nu i-a plăcut Bach în mod special, dar i-a dat noțiunea profunzmii altor limbaje, altor sisteme semnificante în afară de cuvinte, întărindu-i convingerea că între ei doi se așternuse o barieră de limbaj. Dincolo de ceea ce își mărturiseau exista o identitate de păreri, un sincretism, gîndeau la fel, aveau în comun infinit de multe lucruri pe care nu le spuneau. Și straniu, din lunga noapte a propriului trecut, din deșertul care se întindea în fața lor cu mănăstirea Sfîntului Simeon, de niciunde, îi apăru imaginea turnului din visul lui Langland și inscripția „Adevărul se află în interior“, imaginea unui adevăr aflat pe lunga creastă a existenței lui și a lui Jane. Nu era dorința de a poseda, nici măcar fizic, era dorința de a fi sigur că dacă întinde o mînă... umbra unei alte călătorii comune în noapte. Ea reprezenta un simbol al mîntuirii după o viață dedicată adulterului, răsplata finală a peregrinărilor unui cavaler modern. Acum Dan înțelegea, prima dată în viață, diferența dintre Eros și Agape.

Nu era atît emoţionat, cît cuprins de un sentiment de eliberare, nu de circumstanţe, ci de falsităţile şi de amînările conţinute în ele... în sensul în care înţelegeau în anii studenţiei filozofia lui Kierkegaard, putinţa de a păşi dincolo de teama de întuneric. A nu merge înainte era o dovadă de nebunie extremă şi de laşitate; chiar dacă riscai să cazi în neant, chiar dacă riscai să fii obligat să faci pasul înapoi.

Variaţiunea care se auzea era foarte lentă, parcă sunetul s-ar fi aflat la marginea tăcerii. I se părea izolată de rest, ca un simbol a ceea ce ascunsese el, chiar şi fără conştiinţa că o făcea, în adîncul fiinţei sale. A rămas cu gîndul la acel moment muzical mult după ce s-a terminat.

Din salon se auziră aplauze puternice, chiar aclamaţii, apoi murmur de limbi slave. Dan exclamă:

— Variaţiunea de la sfîrşit. Nu ştiu de ce spun unii că Bach e lipsit de sentiment.

— Da. Nu am auzit-o niciodată interpretată atît de lent. Dar se pare că a mers.

— Cu ajutorul stelelor.

— Sînt minunate.

Şi privi în sus, ca şi cum pînă atunci nici nu le-ar fi observat.

El trăia un ultim moment de slăbiciune, de nehotărîre. Dacă Jane ar mai fi spus ceva... dar nu a spus, părea că încă mai aude muzica, vrînd să-i prelungească efectul cîteva clipe. Dan ezită o clipă greu de suportat, uitîndu-se la grădină fără să o vadă şi, în sfîrşit, făcu pasul:

— Jane, pe tine nu te întristează că peste patru zile noi doi vom pleca fiecare în altă direcţie?

— Ba da. Ştii că mi-a făcut plăcere...

— Nu despre asta vorbeam.

Nici un răspuns. Ea a înţeles, desigur, imediat; dar nu a spus nimic. El se uita la paharul de coniac gol.

— Ultimele două sau trei zile m-au făcut să realizez din ce în ce mai clar că acest lucru mă va face foarte nefericit. Trebuia cel puţin să fi bănuit şi tu asta.

Jane făcu o pauză, asemenea pauzelor dintre variaţiunile pe care abia le ascultaseră, suspendată între logică şi inspiraţie, răspuns convenţional şi sentiment instinctiv. Era mulţumit că cel puţin înţelegea semnificaţia tăcerii şi ştia ce o să-i răspundă.

— Dan, pentru tine am o afecţiune cu totul specială.

— Nu ai impresia că cercul s-a închis?

Şi de data aceasta a răspuns cu o încetineală fatală, căutîndu-şi cu grijă cuvintele.

— Am sentimentul unei reconcilieri, spuse ea. Mult mai mult decît aş putea exprima.

— Muzica aceea. M-a făcut să înţeleg absurditatea distanţei dintre noi. Cînd acolo sus e plin de distanţe încremenite. Iartă-mă, e banal ce spun, dar...

Ea aşteptă, parcă îl aproba sau poate din nou nu ştia ce să spună. Poate că intuise, dar tot a fost luată prin surprindere. El continuă:

— Să știi că nu bănuiam că se va întîmpla acest lucru. Te rog să nu crezi că am vrut să te înșel în vreun fel.

Jane dădu din cap.

— Cred că te-am înșelat.

— Cum așa?

— Toată săptămîna asta am fost mai mult decît cuminte.

— Da, știu, am observat.

— Nu știi ce se ascunde în spatele ei.

— În ce mă privește?

— O prietenie fără limite.

— Te vreau mai aproape. Nu numai atît. Se întoarse pe jumătate spre ea și zîmbi cu greu. Mi-ai spus și tu asta cîndva. Acum e rîndul meu. După un moment adăugă: Nu cred că e chiar o surpriză pentru tine. Știi bine de ce m-am supărat aseară.

— Știam că ești supărat.

— Știu că avem păreri diferite în multe privințe. Intelectual, politic. Dar ce rost are să le folosești drept pretext pentru a ascunde altceva? Faptul că din multe puncte de vedere ne înțelegem. Ezită. Cinstit să fiu, credeam că ziua aceea de la Oxford e de domeniul trecutului atunci cînd te-am invitat. Dar nu o pot uita. Acum revine întruna. Asta încercam să-ți spun pe Insula lui Kitchener în prima zi. Știu că ce am făcut atunci avea justificări greșite. Dar, în sine, ceea ce s-a întîmplat nu a fost o greșeală. De-abia acum îmi dau seama cu adevărat de asta.

— Nu aș vrea să te rănesc, Dan.

O spusese cu blîndețe.

— E o greșeală să gîndesc așa?

— E o greșeală să crezi că ceea ce am fost atunci sîntem și acum. Că eu aș fi aceeași.

— Adică?

— Eu am atît de puțin de oferit.

— Din cauza lui Jenny McNeil?

— Asta chiar nu hotărăsc eu.

— Oare vorbesc în gol? Tu nu ai nici un sentiment?

— Femeile au tot felul de sentimente. Ele știu în același timp că acestea nu supraviețuiesc situațiilor care le-au provocat. Nici celor pe care le vor provoca.

— Ce o să spună Nell?

— Și asta, printre multe altele.

— Eu cred că va înțelege. Va aproba chiar. Chiar dacă nu-i stă în fire. Nu a răspuns. Jane, eu nu am acces la mare parte din ce simți. Poate că nu am interpretat eu corect. Tot timpul îmi imaginez cum ar fi fost dacă ne-am fi petrecut împreună întreaga viață, nu numai aceste zile. Mi se pare mai frumos decît în realitate.

— Eu cred că nu-ți e clară ideea de căsătorie, în special cu o persoană ca mine.

— Ție nu-ți e clar adevăratul sentiment care ne leagă. Atunci nu am reușit, nu reușim nici acum.

Jane ezită, apoi răspunse cu o voce mai conciliantă:

— Dan, toate zilele astea care au trecut eu am jucat teatru. Nu în sensul rău. Unele roluri ajută o actriță să vadă în afara ei. Mă simt acum capabilă să mă confrunt cu foarte multe lucruri obişnuite. Dar ce fac cu tot ce fierbe sub toate astea?

— Ce anume?

— Sila de mine însămi. Vinovăția. Furia. Lucruri fără nume.

— Eu nu te pot ajuta?

— M-ai ajutat. Foarte mult.

— Atunci de ce nu am voie să te ajut în continuare?

Altă pauză.

— Pentru că nu am dreptul să transfer toate acestea asupra cuiva care... Da, sigur că simt ceva. Bineînțeles că nu am uitat ziua aceea, lunile de la Oxford.

— Dar s-a întîmplat altcuiva.

— Şi tu erai un altul.

— Pe care-l iubeşti numai ca pe un prieten.

— Nu am voie să-l iubesc altfel.

— Asta se numeşte fugă.

O pauză mai lungă, ca o respirație adîncă; o prinsese în capcană.

— Dan, am sentimentele unei femei normale. Dacă asta ar fi...

— Singurul impediment?

— Dacă nu aş fi atît de... confuză.

— Nu-mi place ideea că te fac să fii şi mai confuză.

— Nu am spus asta.

— Nu am nici cea mai mică intenție să-ți schimb felul de viață. Oricum, oriunde. Ca profesoară. Ca activistă de stînga. Orice vrei. Aş vrea doar să încercăm să fim împreună. La bine şi la rău.

— Dar asta nu se poate dacă nu crezi cu adevărat că va fi mai bine. Ea continuă, înainte ca el să replice: Şi în afară de orice altceva, la vîrsta mea...

— Nu-i cinstit. Ştii foarte bine că jumătate din bărbații din croazieră...

— În comparație cu prietena ta din California...

— Nu vreau să vă compar. Şi de cînd s-a stabilit o vîrstă la care femeile au nevoie de singurătate?

Din spatele ei, pe terasă a apărut un chelner nubian uitîndu-se înspre el. Omul nu a făcut nici un gest, dar Dan i-a făcut semn că nu au nevoie de nimic. Jane întoarse capul într-acolo, aproape ca şi cum ar fi cerut ajutor. O întrebă cu întîrziere dacă nu mai vrea un coniac.

— Nu, mulțumesc.

Atît. Nubianul s-a retras. Din întuneric, de undeva de sus, veni un țipăt ascuțit în trei silabe, spulberînd momentul de încremenire care se aşternuse între ei.

Dan comentă sec:

— Efecte speciale.

— Ce-a fost asta?

— Un fluierar. Caută un loc mai cald să se aşeze.

Aproape că-i venise să adauge: Biet inconştient. Jane stătea cu ochii pironiţi la masă, ca şi cum s-ar fi temut să vorbească sau să se ridice, sau să acţioneze în vreun fel. Chipul se afla în umbră, doar pieptenele de argint era prins în raza de lumină strecurată printre jaluzele. Dan spuse oarecum resemnat:

— Motivul e a treia persoană, care se află permanent cu noi. Între noi.

— Anthony?

— Fantoma noastră comună.

— Care ne şi apropie.

— Dar face imposibilă orice atingere.

— Dar eu nu mă simt neatinsă de tot ce s-a întîmplat, Dan.

El privea în întuneric.

— Oare nu simţi că ar fi bine?

— În ultimii ani am simţit că era bine să iau o doză zdravănă de somnifere. La un moment dat, în special... după ce Peter s-a mutat la Harvard. Singurul lucru care m-a oprit atunci a fost ideea că ar fi constituit o victorie pentru Anthony. Nu vreau să mă explic. Aşa credeam eu că e bine.

— Dacă instinctul te-a înşelat?

Îşi ţinea mîinile în buzunare, cu spinarea încovoiată şi capul plecat.

— În viaţa mea nu au existat decît trei bărbaţi. Unul dintre ei eşti tu. Sfîrşitul de fiecare dată a fost dureros. În cazul nostru, pentru tine. Aventura cu Peter a fost dureroasă pentru mine. Cu Anthony cred că am fost chit. Nu pot să cred că eu sînt cea vinovată.

— Și în cazul nostru tu nu ai suferit?

— Bineînţeles că da. Pe moment.

— Nu ne-am acordat nici cea mai mică şansă. Ea tăcu. Nu pot să înţeleg stilul tău absurd de a întreţine sentimentul vinovăţiei. De ce ţi se pare mai importantă această ură de sine decît... relaţia încă posibilă dintre noi doi?

— Nu mă urăsc... mai mult mă îndoiesc de mine. Nu mă pot controla. Dacă ar fi vorba numai de o hotărîre pe care pur și simplu te simţi liber să o iei... dar se opri.

— Atunci?

— Atunci ar părea un vis la care eul meu mult mai tînăr e prea egoist ca să renunţe. Realitatea e că sînt o femeie între două vîrste, care se gîndeşte să predea, îşi face planuri simple, normale, pentru a face bine şi a avea o ocupaţie, punînd la îndoială apoi reușita punerii lor în aplicare.

— Nu putem să împărtăşim şi să trăim împreună aceste îndoieli?

Dan se simţea frustrat. Ca şi cum între ei s-ar fi aflat doar un perete de sticlă; dar incasabilă.

— Tu nu ai nici o vină. Crede-mă. Ştiu că eşti bun și înţelegător... Apoi adăugă: Dacă am nevoie de cineva, trebuie să fie un necunoscut, nu neapărat bun şi înţelegător... un bărbat care să mă facă să uit, să scap de trecut. Nu să mă readucă exact acolo.

— Am trăit prea mult în exil ca să cred o prostie ca asta. Lumea trecutului nu poate fi abandonată. Nu se poate.

— Nu încerc să mă apăr.

— Atunci ești pur și simplu perversă.

— Probabil că așa sună. Apoi adăugă: Așa sînt.

Gîndurile lui căutau o ieșire; o ușă în perete.

— Tu ai încercat să scapi agățîndu-te de lucruri exterioare. Nu ai reușit. Eu nici măcar n-am încercat. Nici eu nu am reușit. Sîntem mai aproape unul de altul decît crezi. Se opri, apoi reluă: Nu ai de ce să consideri așa-zisul meu succes un motiv care ne deosebește. Știu, ai spus-o din bunătate azi după-amiază, însă pentru mine e o insultă, Jane. La adresa a tot ce am crezut noi cîndva și încă mai încercăm să credem, în felul nostru. Dacă eu îmi subestimez succesul, îmi exercit privilegiul de a fi pesimist. Eu știu cum mă judecă oamenii inteligenți și o știi și tu. El făcu o pauză, dar ea tăcea în continuare. Vorbești ca și cum te-ai fi schimbat total. Nici nu-ți imaginezi cît de puțin s-a schimbat ceea ce eu am iubit întotdeauna în tine. Acel ceva exista în noaptea de la Oxford, după moartea lui Anthony. Ne-a însoțit pe parcursul călătoriei. Există acum, aici. Încercă să-i zîmbească. Cu nimeni nu aș putea vorbi așa cum vorbesc acum. Nimeni altcineva nu ar înțelege. Jane stătea cu privirea în jos. El aștepta ca ea să spună ceva, dar degeaba. Asta nu înseamnă nimic pentru tine?

— Înseamnă că mă simt din ce în ce mai vinovată.

— Nu asta am vrut.

Tăcură din nou. În răspunsul ei se simțea un vag reproș, îi cerea iertare, îi cerea să... ceva pentru care nu exista nici un cuvînt acceptat în limbă... să o sufere îndelung.

— Dan, tu ai fost atît de liber. Acum cînd eu încerc să scap din închisoare, tu o cauți?

— Fată dragă, libertatea mea m-a adus aici, în deșert. Asta-i tot ce a făcut. Vei vedea și tu. Nu mi-a deschis drumul spre Insula lui Kitchener.

— Pe care nici tu, nici eu, din păcate, nu vom putea locui vreodată.

— Atunci renunță la toate fleacurile romantice. Dar de ce să fie o închisoare?

— Pentru că dragostea e o închisoare.

Dan zîmbi în întuneric.

— Deci propunerea mea ar fi mai bine primită dacă sentimentele mele ar fi mai puțin intense.

— Să știi că nu sînt nici pe departe atît de independentă. Tocmai de asta mă cramponez de puținul pe care-l am la dispoziție.

Dan se lăsă pe spate și-și încrucișă brațele.

— Mă întreb dacă ai renunțat vreodată cu adevărat la biserică.

— De ce spui asta?

— Drumul către fapte bune prin renunțare la sine și prin celibat?

— Renunțarea la sine se află pe celălalt drum. Se opri puțin, căutîndu-și cuvintele. Dacă m-aș mulțumi să închid ochii și să mă simt protejată.

— Dar imaginea e greșită, pentru Dumnezeu. Ultimul lucru pe care l-aș dori ar fi să închizi ochii. Cavalerul e la fel de trist ca și

prinţesa, tu ai uitat asta. Tăcerea ei însemna dezaprobare şi probabil la acest punct nu voia să cedeze. Dan se apleacă spre ea şi continuă: Bărbaţii ca mine găsesc uşor o legătură fizică sau minţi de femei cu care să se distreze. De tine am nevoie pentru acel lucru care se află între noi doi şi care face imposibilă jumătatea de măsură a trăirii sau a dragostei. Nu ţine de inteligenţă. Jenny McNeil ştie că a fost un un pion într-un joc, priveşte acest lucru cu obiectivitate şi fără ascunzişuri... aşa sînt toate femeile tinere şi inteligente ca ea. Mă judecă brutal, cinstit, continuă acest joc în care eu sînt considerat o experienţă interesantă. În termenii noii tale religii, ne reificăm reciproc. Devenim personaje literare. Uităm total să ne vedem aşa cum sîntem. Pentru a umple golul, inventăm roluri, jucăm tot felul de jocuri. Te reîntîlnesc şi brusc îmi dau seama de toate aceste lucruri, ce a fost greşit chiar de la început, de ce tu erai singura femeie care mă putea scoate din impas. El se opri din nou. Nu mă aşteptam cu adevărat să spui da, însă am simţit în ultimele zile o comportare ciudată la amîndoi, parcă am fi fost alţii, conduşi din afara noastră. Că mergem pe drumul cel greşit al trecutului. Refuzînd să spunem ce credem cu adevărat, fără să judecăm lucrurile cu eul nostru adevărat. Am încercat să-mi ofer mie şi ţie o nouă şansă. Asta-i tot.

Ea stătea îngheţată; probabil i se făcuse frig, ca şi lui. Stătea cu mîinile în buzunare, într-o atitudine încăpăţînată şi lipsită de apărare. După un moment, el se ridică brusc şi veni în faţa ei, cu mîinile întinse.

— Hai, pînă nu îngheţi. La propriu şi la figurat.

Ea îşi scoase mîinile din buzunare, Dan o ajută să se ridice, dar nici unul nu-şi desprinse mîinile. Nu-i vedea chipul.

— Dacă aş putea să-ţi explic...

— Nu trebuie.

— Nu eşti tu de vină, e ceva din mine.

Ea îi strînse mîinile şi-l ţinu puţin aşa, apoi şi le trase ascunzîndu-le buzunare. S-au întors şi s-au îndreptat spre uşile care duceau în hotel. Înainte de a ajunge în lumină, Jane se opri şi-l privi în ochi, prima oară de cînd începuseră discuţia.

— Dan, nu crezi că ar trebui să iau mîine avionul spre Roma, ce zici?

— Dacă vrei să nu te iert niciodată.

Cu o expresie serioasă pe figură, îl privi în ochi, apoi se uită în jos fără convingere.

— Şi de altfel nu ar fi cinstit faţă de Assad. Au făcut deja toate pregătirile.

— Numai că...

— Parcă vorbea cineva adineauri de prietenie fără limite.

Schiţă, puţin împotriva voinţei, un gest de acceptare. El se apropie, o prinse de umeri şi o sărută pe fruntea încă lăsată în jos.

— Du-te în cameră. Eu rămîn să mai beau un coniac. Numai unul. Singur.

— Am senzaţia că ar trebui să-ţi cumpăr tot ce e în bar.

— Eşti vanitoasă. Hai, pleacă.

Pleacă, dar se uită înapoi din dreptul ușii, cu o privire indecisă, vrînd să întrebe dacă era sigur că nu trebuia să plece totuși la Roma, avînd, paradoxal, și expresia cuiva alungat pe nedrept, a unui copil trimis la culcare. Jane se întoarse şi plecă. Dan s-a aşezat lîngă balustradă, la marginea terasei şi a rămas acolo pînă ce ea şi-a luat cheia şi a urcat. De fapt nu avea chef de coniac, dorea pur şi simplu să evite momentul penibil cînd își vor spune noapte bună în fața camerelor, pe coridorul decorat cu plante exotice aliniate solemn. Se simţea inexplicabil de calm, aproape uşurat, i se luase o greutate de pe inimă. Spusese ce avusese de spus. Fantoma comună dispăruse.

După cîteva minute, a urcat în cameră, impunîndu-și să împacheteze lucrurile pentru a doua zi. Nu se întîmplase nimic, a fost un vis, o scenă închipuită. O parte din el nutrea o speranță: o bătaie în uşă, ea, acolo, o soluţie care nu cerea cuvinte, aşa cum se întîmpla în scenarii unde condiţiile timpului limitat infirmau recalcitranta indolență a realității; îi era însă și teamă să se întîmple acum; nu ar fi fost bine, ar fi fost prea simplu.

Trăia un moment de sentimente conflictuale, ca o ecuaţie prea complicată pentru stadiul cunoştinţelor sale de matematică afectivă. Amorul propriu jignit de refuzul ei, slaba consolare că cel puţin nu-l respingea fizic, deși asta nu schimba cu nimic lucrurile, ideea absurdă că, refuzîndu-l, îi face un bine, îngrozitoarea fixitate a noțiunilor ei preconcepute despre el și ea însăși, atracţia tot mai puternică pe care o simţea faţă de ea, ideea ridicolă de a pleca imediat la Roma, cît de departe se aflau unul de celălalt, cît de aproape erau în fond; apoi Jenny, Caro... renunță. Poate era mai bine așa, aveau un secret comun: o posibilitate suspendată.

În întuneric, în pat, acea eternă reîntoarcere nocturnă la pîntecele matern, stătea culcat, a stat așa cîteva minute cu ochii în tavan, apoi a zîmbit vag pentru sine, un fel de zîmbet metafizic, eul posibil într-un moment de împăcare cu eul real. Fiind englez, va supraviețui, ştiind că în definitiv totul nu era decît o comedie, chiar dacă tu erai comediantul și pasul în întuneric îl făceai de pe *terra firma* pe o coajă de banană.

Nord

S-a trezit mai devreme decît avusese intenţia, în zori. În hotel nu se auzea nici o mişcare, printre jaluzele se strecura o lumină cenuşie ; a mai stat puţin culcat, încercînd să mai doarmă. I-a venit în minte seara precedentă şi a simţit disperarea unui condamnat. Îl aştepta o zi lungă, o călătorie lungă ; restul trebuia lăsat în urmă. Ce neplăcute erau amintirile ultimelor zile de vacanţă acasă, la Casa parohială ; uniforma nesuferită de şcoală, călcată cu atenţie în ajun de mătuşa Millie şi pusă pe spătarul scaunului, aşteptînd să fie îmbrăcată.

Dan se sculă, ridică jaluzelele şi deschise ferestrele. Aerul era proaspăt, soarele încă nu răsărise : o linişte absolută întreruptă de ţipetele intermitente ale pescăruşilor din direcţia Insulei lui Kitchener. La sfîrşit de primăvară şi vara, aceasta era ora din zi cînd îi plăcea lui Dan la Thorncombe : ultimele stele, lumina verzuie a dimineţii, cîntul liber al păsărilor ; răcoarea venită din noapte, atmosfera proaspătă, natura curată de odinioară, cînd omul nu o pîngărise. Trăia acum momentul de la Thorncombe, transferat pe pămînt egiptean : miros de verdeaţă, apă, peisajul Nilului. Undeva jos, în grădina hotelului, o pasăre îşi repeta cîntul, doar o jumătate de cîntec, nu cel din anotimpul amorului. O specie necunoscută fluiera şi cînta, un gîngurit de fericire pe care Dan îl invidia, aflîndu-se departe de el. Se aplecă peste fereastră, uitîndu-se în jos, spre terasa unde stătuse cu Jane seara trecută. Se vedea şi masa, scaunele nu erau împinse la loc şi paharele de coniac se mai aflau încă acolo unde le lăsaseră.

În clipa următoare, sub cerul imaculat, primele săgeţi ale soarelui loviră vîrfurile stîncilor de peste rîu. Ţărm de aur al zilei grăbite. Claxonul unei maşini se auzi din cealaltă parte a hotelului, cea dinspre oraş. Doi pescari într-o barcă mică, încărcată cu plase, vîsleau pe sub fereastra lui Dan. Timpul suspendat pînă în acel moment îşi reluă cursul de mult hotărît.

După o oră, bătu cu oarecare nervozitate la uşa lui Jane. Ea îl chemă înăuntru. Era îmbrăcată şi închidea un geamantan care se afla pe pat. Cînd el apăru în uşă, îi zîmbi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Era puţin prea normală.

— Ceasul meu a stat. Am întîrziat ?

— Nu. Coboram la micul dejun.

— Bine, las aşa. Nu mai am mult.

Își pusese pantaloni și un pulover cu guler întors, verde-închis. S-a întors, a luat și haina de pe un scaun, dar a pus-o pe braț, apoi s-a oprit cu un gest teatral care spunea că nu trebuie să se mai prefacă. Cu capul în jos în semn de căință, cu mîinile prinse în față, cu haina atîrnată de ele întrebă:

— Sînt iertată?

— Nu.

Se uită la el și Dan reuși să schițeze un zîmbet. Continua să se uite la el în semn că nu are de gînd să se lase, apoi făcu ocolul patului, se opri la mică distanță de el, încercă să găsească cele mai potrivite cuvinte, dar nu le rosti decît pe cele mai simple, pe care le mai folosise.

— Nu e vina ta, Dan.

— Nici a ta. Sînt alți doi oameni de vină.

Ea se uită în continuare la chipul lui și îi zîmbi ușor nedumerită, apoi luă jacheta să și-o îmbrace. Dan o ajută, apoi îi prinse umerii cu mîinile, ținînd-o așa.

— Știi bine ce simt. Nu am de gînd să o iau de la capăt. Promit. Ajută-mă să nu pierdem ce am cîștigat.

Ea stătu așa un moment, apoi ridică o mînă și o așeză pe a lui, aflată în continuare pe umărul ei.

— M-am simțit mizerabil noaptea trecută. Exact ce detest mai mult la femei.

— Am înțeles.

Jane lăsă mîna în jos, dar rămase pe loc.

— Numai dacă am fi putut.

— Știu. Să fim mai indiferenți. El îi strînse ușor umerii, apoi o lăsă. Palmyra? Și sîntem chit?

După o ezitare aproape imperceptibilă, dădu din cap în semn că e de acord.

Patru ore mai tîrziu, aterizau la Cairo într-un Iliușin. Starea de spirit a lui Dan era mizerabilă. Deși vorbiseră și zîmbiseră de vreo două ori ca și pînă atunci, Dan avea senzația de gol; în spatele măștilor erau cu mult mai departe unul de celălalt decît oricînd. Fuseseră mai aproape cu o zi în urmă. Ziua de ieri i se părea astăzi lui Dan raiul înainte ca Adam să fi mușcat din măr. Discuția lor se reducea la comentarii asupra lucrurilor concrete din jur, restul fiind periculos și interzis. În ciuda promisiunii pe care o făcuse de cîteva ori, a trebuit să se oprească să nu spună ce ar fi vrut. Mîndria îi era de ajutor. Își imagina că Jane în sinea ei dorește ca această călătorie nenorocită să se termine cît mai repede, să scape de el, să ia un avion direct către Roma.

Au aterizat pe la prînz. Assad îi aștepta. Zborul către Beirut nu era decît la ora cinci și aranjaseră să ia masa împreună și să mai cumpere cîte ceva la Mouski. Prezența lui Assad a fost neașteptat de bine-venită, deși pe Dan chiar acest lucru l-a enervat. Jane și Assad s-au bucurat să reia relația pe care o începuseră; Assad parcă îi făcea curte lui Jane sau poate Dan, din cauza hipersensibilității lui, avea

impresia asta. Assad era numai zîmbete și priviri adînci. Jane nu-i putea răspunde în măsură egală nici la gesturi, nici la întrebări. Ea era pur și simplu politicoasă, Dan nu avea nici dreptul, nici motiv de gelozie. Alain le povestise că toți egiptenii cu posibilități materiale, chiar dacă renunțaseră la tradiționala poligamie musulmană, își permiteau amante mai tinere. Dan bănuia că Assad nu făcea excepție, ducînd o viață în termenii cei mai avantajoși oferiți de cele două lumi... o soție libaneză, inteligentă și cultivată (le adusese din partea ei un ghid *ad hoc*, în limba franceză, prezentînd atracțiile Libanului) și secretarele și actrițele care lucrau în industria locală a filmului. Dan se recunoștea în Assad și îl enerva ideea că și Jane îl vedea la fel.

Se gîndea și la ideea dragostei ca închisoare și, chiar în acest timp, în fața ochilor săi, faptele îi demonstrau cît era de nedreaptă. Ea se simțea bine la masă, sporovăi cu Assad și asta datorită faptului că el o adusese aici. În sinea lui, Dan își spunea, nu atît din convingere intimă, cît din convingeri general liberale că devenise șovin și exclusivist ca bărbat. Își aminti ceea ce Herr Profesor spusese în legătură cu libertatea. Dragostea putea fi o închisoare; era însă și o imensă libertate.

Zborul spre Beirut a fost o calamitate. Avionul era supraaglomerat din cauza pelerinilor în drum spre Mecca, s-au confruntat cu o mulțime de turbulențe, au zburat prin nori, foarte mulți aveau rău de avion, vomitau, tăcerea de la cabina piloților era suspectă... Pînă și el, un obișnuit al curselor aeriene, avea emoții, dar nu i-a spus lui Jane, să nu o sperie. Ca de obicei, vedea anunțurile în ziare, viitorul fără el, sfîrșitul înainte de vreme, ironia de a muri tocmai acum. Și-a imaginat zboruri și mai grele, ca să nu o prindă pe Jane de mînă.

Cînd au ajuns la Beirut, plouase puternic. Pista lucea în lumină și era mult mai frig, spre surprinderea lor, era aproape tot la fel de frig ca și în Anglia. Orașul a fost o altă surpriză, mai mult european decît oriental sau african – luminile, înălțimea marilor hoteluri și blocuri, mulțimea de automobile din care majoritatea erau Mercedesuri, abundență pretutindeni. Au simțit o subită nostalgie după murdăria, colbul și sărăcia din Egipt, hoteluri proaste, ineficiența, atmosfera de umanism antic. Hotelul lor era nou, una din acele clădiri luxoase care aduc toate țările la un numitor comun în cel mai rău sens. Ținea totul la distanță, cu excepția lumii celor bine plătiți pentru cheltuielile de deplasare – directori de firme internaționale. Dan îi telefonă cumnatei lui Assad. Totul era aranjat. Șoferul îi aștepta a doua zi la ora opt dimineața. I-a invitat la masă, însă el a refuzat, fără să o mai întrebe pe Jane și nici nu i-a mai spus cînd s-au văzut la masă.

După-amiază s-au plimbat pe străzile cu vitrine impresionant luminate de lîngă faleză. Dan se simțea îngrozitor de deprimat, nu din cauza lui Jane, ci mai mult pentru că i se părea că pierduse speranțele pe care le văzuse împlinindu-se la Assuan. Starea lui era legată și de Insula lui Kitchener, un loc înverzit, în afara timpului, locul originar, unde orice părea posibil: un viitor comun, alături de Jane... A înțeles prea tîrziu, a amînat prea mult. Acum se aflau din nou în lumea reală

contemporană, obsedată de consum, efemeră... Făcea eforturi ca să privească vitrinele pe lîngă care treceau, simţea asprimea de pe propriul chip; umilinţa metafizică. Lumea era acum întunecată şi vulgară, nici măcar comică.

Ştia că se perpeleşte într-un foc vechi de cînd lumea, dar nu ştia cum ajunsese aici – era ca o boală medievală, ca ciuma, de mult sub controlul ştiinţei medicale moderne; acel procedeu infantil din basme – „şi au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi", un mit ridicol. Destinul, alt mit măreţ, se răzbuna acum pe el pentru toate aventurile facile şi calculate la rece... Îşi aducea aminte de începutul legăturii cu Jenny, cît fusese de agreabil, de destins şi lipsit de complicaţii, privind în retrospectivă. Să stai acum alături de o femeie, în faţa unui magazin de îmbrăcăminte elegantă de damă, să vrei să-i spui: Am nevoie de tine dincolo de orice capacitate a mea de a defini cuvîntul „nevoie"; dar în loc de asta să joci rolul maşinii de calculat, transformînd preţuri libaneze în lire englezeşti. O ura pentru că putea să-şi manifeste un asemenea interes pentru pînzeturi doar ca să umple un gol, să mascheze o retragere... să se comporte normal în ochii indiferenţi ai trecătorilor.

Bineînţeles că ştia, probabil, cum se simţea el; dar nu a spus nimic. S-au întors la hotel. Camerele lor erau din nou una lîngă alta, însă aici fuseseră scutiţi de uşa de legătură. Dan dorea, nu, spunea că voia să bea ceva. De data aceasta, nu era doar un subterfugiu. Dacă el nu se supără că nu stă cu el, ea se retrage, e obosită... Nu şi-a dat seama dacă era adevărat sau o spusese din diplomaţie. Cînd ea s-a întors cu cheia de la recepţie, s-a uitat în ochii lui cu o expresie de înţelegere şi îngrijorare, ca o infirmieră neputincioasă; momentul a fost îngrozitor pentru Dan.

Nu s-a dus direct la bar, a mai stat o clipă la standul de ziare din holul hotelului, aruncîndu-şi privirea peste titlurile din ziarele englezeşti, în căutare de paliative, dar degeaba, îl plictiseau. Dacă ar fi putut, ar fi redus această clădire lucioasă, de plastic, la o grămadă de gunoi fumegînd... dorinţa, dacă ar fi ştiut atunci, i-a fost îndeplinită de istorie, cîţiva ani după acel moment în care o gîndise.

A găsit barul în stil american, s-a aşezat la un capăt, cu o porţie dublă de whisky cu gheaţă în faţă. Două tinere în rochii negre, nemţoaice sau scandinave, se aflau la celălalt capăt al barului, iar din privirile aruncate în direcţia lui era uşor de ghicit care le era ocupaţia. Printre şirul de sticle cu băuturi aliniate în dreptul oglinzii din faţa lui, Dan îşi văzu figura: posacă, impasibilă, neamuzantă, un geamantan încuiat, cu o etichetă indescifrabilă. Şi el era obosit, nu numai fizic, obosit de propria persoană, îngrozitor de înstrăinat.

Simţea de asemenea un sentiment de înstrăinare faţă de lumea pe care o lăsase în urmă în dimineaţa aceea, la peste o mie de kilometri de Beirut, în sud, o lume pierdută pentru totdeauna. Îi era un dor nespus de liniştea şi pacea de la Thorncombe, unde să se poată retrage să-şi lingă rănile, să caute motivul destinului nefast nu numai al lui Daniel Martin, ci al generaţiei sale, al epocii, al secolului; să încerce să înţeleagă acolo nemaipomenitul egoism, vocaţia inutilităţii, pasiunea

absurdă investită în finalități dezastruoase... de ce se îmbarcau cu toții într-o călătorie care nu ducea nicăieri și pentru care plăteau un preț exorbitant. Tot acest efort irațional, recunoașterea primatului vulgarității, înlocuirea inteligenței adevărate cu o energie irațională. Poate că scriitorii erau cei mai afectați de toate acestea. Alți indivizi își căutau refugiul, ca și tatăl său, în dogma bisericească, în organizațiile din care făceau parte, împărțind cu ceilalți sentimentul vinovăției, lipsei de finalitate, grozăvia unei existențe triste ca cea a unui animal în cușcă.

Searbăda goană după false privilegii: Dan, o figură ermetică de cosmopolit, stă la un bar scump, putînd doar cu un gest, cu un cuvînt strecurat barmanului, să-și acorde dreptul de a stăpîni un trup de femeie. Una din tinere stătea cu spatele la el, dar o putea vedea în oglinda barului; păr blond bogat, gen Brigitte Bardot, sîni liberi sub rochia care, cu un gest foarte simplu, ar fi alunecat de pe trup. Acea zonă arhaică, întunecată și rea a eului său se simțea tentată să se lase tîrîtă înapoi în lumea căreia îi aparținuse. Jane știa acest lucru și probabil de asta se temea cel mai mult. Dan mai comandă o porție dublă de whisky.

Ca un copil răsfățat privat de o jucărie, condamnat de trecutul și prezentul său să nu se simtă altfel decît veșnic ruinat... exclus, castrat, atît de capitalism, cît și de socialism, împiedicat să își afle locul. Eroul nostru, alungat dintr-o parte pentru că nu e destul de fericit, disprețuit de cealaltă pentru că nu e destul de disperat; nici erou de tragedie, nici de comedie, ci de melodramă burgheză – acel gen demodat, cu o existență foarte scurtă, așa cum își amintește el amar, expediat, pe bună dreptate, în uitare în timpul marii nebunii din 1789.

Mai presus de orice, se simțea hotărît; și știa că acest sentiment era în proporție directă cu recunoașterea din ce în ce mai insistentă a faptului că libertatea lui era dependentă de mersul relației sale cu Jane, aceasta era singura lui șansă, singura consolare adevărată. Jane era ca o particulă radioactivă desprinsă o secundă din infinit, ca apoi să dispară înapoi în infinitul cosmic; lăsînd în urmă doar o zgîrietură ușoară, care se adîncea în timp, pînă la stadiul de rană nevindecabilă. Pierduse unica șansă de care mintea și inima lui avuseseră nevoie. A doua oară în viață. În mod ciudat, din trecut i se înfățișă amintirea unei particule feminine similare care îi marcase destinul, cu o tăietură adîncă: Nancy Reed. Fusese momentul esențial, un cristal cu multe fațete, care-i determinase traiectoria vieții sentimentale, toate relațiile aveau să-i poarte stigmatul... căutarea iluzorie a inocenței pierdute, căutarea fascinată de situații care își conțineau moartea încă de la început, asigurînd întregului proces un aer de determinism.

Așa cum a înțeles atunci sau poate mai tîrziu, modul în care percepea toate aceste lucruri era în sine un cristal. Un cristal fără de care arta s-ar prăbuși atît din interior, cît și din exterior. Dar acea noapte îi apărea ca o dovadă în plus a propriei sale condiționări.

Sorbi restul de băutură din pahar și se ridică brusc. Cînd trecu pe lîngă fete, cea care stătuse cu fața spre el îl opri din mers și se întinse

spre el cu o țigară neaprinsă între buze, evident oferindu-i astfel un pretext; răspunsul său a fost o privire gri, disprețuitoare, tăioasă, ca o așchie de oțel; apoi își continuă drumul. Dacă ar fi existat vreun martor pe coridorul de la etaj, nu i-ar fi putut atribui lui Dan nici cea mai mică intenție de a avea o explicație cu Jane. Cînd ajunse în dreptul camerei ei, trecu mai departe fără nici cea mai mică ezitare sau tresărire a capului, apoi intră în propria celulă capitonată, luxoasă, inumană.

Închise ușa și o încuie.

Capătul lumii

Dan, călugărul cel fără de credință și fără de mănăstire, a dormit mai bine. Cînd l-au trezit cei de la recepție, vremea era frumoasă; cerul albastru, soarele, aerul primăvăratic al iernii mediteraneene anunțau o zi bună pentru excursie. După ora opt, se aflau în afara orașului, îndreptîndu-se spre nord, într-o mașină neobișnuit de comodă, un Chevrolet aproape nou, iar șoferul părea un tînăr civilizat. Avea părul castaniu și o figură puțin levantină. Le-a explicat că era creștin maronit într-o engleză foarte precară, poticnindu-se, cînd nu se oprea de tot, datorită lipsei gramaticii și a cuvintelor. De fapt, judecînd după viteza cu care-i ducea, adevărata lui religie era automobilul; pînă și Dan, el însuși un șofer lipsit de răbdare, s-a surprins de cîteva ori ținîndu-și răsuflarea. Intra cu nonșalanță în depășire fără să se asigure. Părea un as în materie, așa că l-au iertat pentru nervozitatea cu care ocolea tot ce-i stătea în cale. Era vorbăreț și le punea tot felul de întrebări despre ei, iar peisajul inedit pe care-l parcurgeau îi liniștea.

Erau pe șoseaua de coastă care ducea spre Tripoli, în nord. Turismul scăpat de sub control distrusese kilometri în șir de litoral, așa cum se întîmplase în sudul Franței sau în California. Marea, în schimb, era adîncă, de un albastru intens, iar pe partea dreaptă, dincolo de țărm, se înșirau spinările de zăpadă ale munților, coloana vertebrală a Libanului. După ce au trecut de Byblos, peisajul a devenit mai sălbatic. Drumul o lua pe sub coaste pietroase, iar deasupra valurilor înspumate, blocuri rectangulare de sare îți luau ochii.

Curînd mașina a trebuit să înainteze mai încet, pentru că drumul se îngustase și nu mai puteau depăși automobilele pe care le ajungeau din urmă; nervos, șoferul bătea darabana cu degetele pe volan minute în șir. Era vina autorităților care încurajau dezvoltarea turismului, dar nu construiau șosele adecvate. Fusese în Germania la un frate care lucra la fabrica Volkswagen și văzuse acolo ce înseamnă șosele bune.

Riscînd să fie văzuți de șofer prin oglinda retrovizoare, Jane schimba cu Dan priviri pline de înțeles: trista naivitate a celor din țările rămase în urmă. Au fost preveniți că șoselele din Siria erau proaste, că mergeau într-un loc unde „toate sînt aiurea, oamenii sînt aiurea" și că erau foarte săraci. Lui Labib îi plăcea să ducă turiști într-acolo – „Cînd plec de acolo, mă simt un om fericit" – și zîmbi satisfăcut de deșteptăciunea lui. Dan mișcă întrebător capul spre Jane și ea zîmbi

circumspect. Poate, întrebă ea politicos, oamenii de rînd o duc mai bine decît altădată? Un gest din mînă expedie ideea.

— Niște nebuni. O să vedeți. Habar n-au ce înseamnă banii.

Au renunțat să mai convertească acest adept al *laissez-faire*-ului capitalist. Deschise radioul și în mașină pătrunse o melodie populară. El încercă să caute „muzică americană“, dar l-au rugat să se întoarcă la primul post. Se auzea vocea sinuoasă, jalnică și languroasă a unei cîntărețe, pe un ritm plîngăreț. Se pare că era celebră.

— Toți bărbații din Orientul Mijlociu o plac de soție. Chiar și cei din Israel.

L-au întrebat discret, deși nu era nevoie, ce părere avea despre situația politică. Deși era proarab, nutrea admirație pentru israelieni și mai puțină simpatie pentru refugiații palestinieni. Erau proști, erau leneși, ca și sirienii.

— Eu nu am bani, nu am de lucru, deci sînt om mai bun ca voi, așa zic toți.

Întări din nou cele spuse printr-un gest disprețuitor al mîinii, cu ochii țintă în față, pe șosea. Se vor obișnui cu acest gest care exprima disprețul lui pentru prostia de care specia umană dădea dovadă inventînd tot felul de pretexte ca să nu lase individul să se pricopsească. Era un tip ciudat: grosolan și direct, de fapt destul de simpatic.

Au trecut de Tripoli și au pătruns pe teritoriul țării. Sub fîșii de nori, se întindeau în față cîmpii austere. Au ajuns la frontieră o dată cu ultimele raze ale soarelui. Dan i-a dat lui Labib pașapoartele și banii. Acesta a intrat în clădirea vămii și s-a întors peste zece minute cu doi vameși care au început să-i privească fix pe Dan și Jane. Se discuta în contradictoriu. Privirea dușmănoasă a vameșilor te îngheța. Ofițerul aruncă o vorbă și se duse înapoi în clădire. Se pare, le explică Labib cînd s-a întors în mașină, că erau supărați pe el pentru că în timpul unei călătorii anterioare comisese niște contravenții minore. Fierbea de necaz și numai despre asta a vorbit cîțiva kilometri, parcă era un personaj inocent care s-ar fi pomenit într-un roman de Kafka. Pretindea că soldații voiau bacșiș ca pe vremuri, dar se temeau să ceară, iar acum se răzbunau pe el.

Urcau o pantă abruptă, sub un nor gros. Peisajul era sinistru. Parcurseseră numai treizeci de kilometri, dar parcă traversaseră douăzeci de grade latitudine, ajungînd în Scoția sau în Scandinavia. Niște sate amărîte adăpostite în văi pustii. A început să cadă o ploaie măruntă și norul cenușiu coborî și mai jos. Vorbărețul Labib era necăjit. Nu avea impresia că norii se vor ridica. Era un anotimp păcătos. Conducea cu grijă, șoseaua nu era aglomerată, însă un alt șofer își distrusese suspensiile într-o hîrtoapă, cu o săptămînă înainte.

La bifurcație au trecut de orășelul Tell Kalakh, în drum spre Krak des Chevaliers. Acesta se zărea la zece kilometri deasupra cîmpiei hibernale; o formă descărnată, cenușiu-albastră, un catafalc de castel, impresionant dar respingător, culcat pe-o rînă, stătea să alunece din vîrful colinei. Au înconjurat cîmpia, trecînd prin sate care le evocau prin sărăcia lor Egiptul sau Anglia medievală. Plouase mult și de

curînd. Peste tot era plin de noroi. Bărbații de pe drum erau îmbrăcați în șalvari negri și *kufiya* în carouri. Li se zăreau numai privirile ostile urmărind mașina. Copii nu se vedeau, speranță nici atît; era o lume uitată de restul lumii, departe de strălucirea Beirutului, un fel de peisaj lunar. Drumul urca în serpentine, de o parte și de alta erau pante aride, bătute de vînt, pe care se scurgeau rîulețe de apă pînă la fortăreața amenințătoare a cavalerului cruciat. Pentru prima oară pe ziua aceea, Dan se simțea mai mulțumit. Totul în jur se potrivea cu starea lui de spirit. I se părea aproape o realitate binevenită după ultimele douăzeci și patru de ore.

Au ajuns la poarta de jos a măreței fortărețe, în pline rafale de lapoviță. La picioarele zidului de iveau din loc în loc porțiuni de zăpadă netopită. Cumnata lui Assad îi prevenise că va fi frig, așa că luaseră cele mai călduroase haine pe care le aveau. Jane scoase o jachetă, Dan un pulover, apoi încă un rînd de jachete fiecare și deasupra pardesie. L-au urmat pe Labib într-un tunel care ducea sus. De pe acoperiș se scurgea apă, vîntul șuiera, peste tot era umezeală, lipsea doar Macbeth. În locul său, a ieșit un arab cu o expresie resemnată, într-un pardesiu negru, venind dintr-o cabană de la baza zidului interior. Era ghidul lor și vorbea o franceză guturală, înceată.

Labib se făcuse nevăzut, iar ei merseră pe urmele ghidului, după vocea lui monotonă, printr-un labirint de grajduri, depozite, magazii, bucătării, coridoare. Cînd ajungeau la ferestre, priveau în jos către întinderile întunecate și... în ciuda frigului și a vîntului și a pustietății, se gîndeau că a meritat să facă drumul pînă aici. Locul era impresionant de mare, amețitor de inutil, asemenea piramidelor. La nivelurile superioare se distingea o turlă zveltă din secolul al XIII-lea, trepte tocite, arcade și coloane delicate, grădini suspendate... Erau impresionați de cît de teatral era totul. De la bastioanele superioare, peisajul era extraordinar. În direcția mării se vedea departe o porțiune luminată de soare cu un peisaj de țară. Către nord-vest totul era o imensă masă de nori. Abia dacă-l mai auzeau pe ghid; își spuneau că numai niște englezi cu elanul lui Don Quijote puteau veni aici în cel mai nepotrivit moment al anului, ca să viziteze acest monument ridicat în numele unei puteri politice primitive și al lăcomiei omenești. Se gîndeau la primele greșeli ale Europei, care a mers pe drumul replierii într-un permanent exil interior, din fața erorilor istoriei sale. Erau singuri, ceea ce în timpul croazierei de pe Nil fusese practic imposibil, și se simțeau din nou aproape.

În sfîrșit, au ajuns în căldura binecuvîntată a unei camere special amenajate din interiorul unui turn care străjuia un zid ruinat. Soba era încinsă, Labib fuma și un tînăr le-a adus cafea turcească foarte dulce și tare. Atmosfera era oarecum rusească, simplă, foarte primitivă, aidoma celei dintr-o sală de așteptare, într-o gară dintr-un roman de Tolstoi. Labib și ghidul vorbeau ceva în arabă. Băiatul îi privea serios. La un moment dat, Labib se uită la Dan și îi arătă nervos ceasul. Dan se uită la ceasul lui, îi făcu semn lui Jane și se pregăti să se ridice.

— La ora asta ai fi putut să stai la masă în fața unei farfurii cu mîncare gustoasă italienească, îți dai seama?

Ea nu răspunse, zîmbi doar. Puțin mai tîrziu, după ce au coborît în urma lui Labib treptele spre etajele inferioare, cînd au ajuns în tunelul care-i ducea afară, îl prinse de mînă și îl strînse ușor, prin mănușă, fără să se uite spre el; el o ținu așa pînă la capătul scării. Parcă ar fi vrut să-i spună să fie cuminte, ca unui copil care se plictisește.

Automobilul i-a dus înapoi la drumul principal, apoi au făcut un ocol spre următorul popas, la Homs. Drumul se întindea pe un platou fără copaci, o cîmpie stearpă și golită de orice culoare. Cîțiva nagîți singuratici stăteau pe marginea unor bălți lugubre. Drumul urca înspre dunga inferioară a norilor. Ceața redusese vizibilitatea la un kilometru, chiar mai puțin pe alocuri. Labib dădu din cap. Auzise de asemenea vreme, dar el nu avusese parte de așa ceva. Nu aveau nici o șansă să se facă frumos, din contră. O siluetă de bărbat apăru lîngă șosea cu o mînă întinsă spre ei, oferindu-le o pasăre moartă. Din mersul mașinii, Dan văzu ciocul lat și spirala roșie cu verde a penajului de pe creștet.

— Ce era?

— O lișiță.

Se uită înapoi prin parbriz. Omul îi urmărea cu privirea, ținînd în continuare rățușca în mînă, dezamăgit.

Labib își întoarse fața spre el, cu un zîmbet larg.

— Așa se fac afacerile. Eu îți dau o pasăre, tu îmi dai două pachete de țigări. Mîna făcu gestul caracteristic. Țară de tîmpiți.

După cîteva momente, Dan murmură:

— L-am ales special, dintre toți șoferii.

— M-am gîndit eu.

El o privi în ochi.

— Asta-i zi de plimbare? Eu m-aș întoarce.

— Fricosule.

El zîmbi, cu privirea ațintită în față, pe șosea.

— Eu mă gîndeam la tine.

— Mie-mi place aventura.

Cînd au ajuns la Homs, începuse să plouă. Orașul avea un aspect îngrozitor de ruină, specific unei societăți care se condamnase la cea mai cruntă sărăcie. Pretutindeni, peste clădiri, oameni, prăvălii, plana o atmosferă cenușie dezolantă. Se așteptaseră să găsească un loc complet diferit de Liban, însă aici nu existau nici măcar individualitatea, sau inteligența, sau lenea, sau simțul umorului din Egipt. Labib a parcat în piața centrală, în fața unui restaurant, ca să poată să-și supravegheze pe geam mașina cît timp stăteau la masă; capacele sau chiar roțile puteau dispărea în cinci minute, cel puțin așa spunea el.

Proprietarul restaurantului era din Beirut și mîncarea la fel, dar interiorul sărăcăcios al salonului îi amintea lui Dan de restaurantele enlezești de după război. Stăteau la masă, Labib cu ochii pe geam. Vedea clar că Jane era preocupată de priveliștea de afară: două puritanisme, cel marxist și cel musulman, în aplicarea lor comună; privirea

ei rătăcea pe fereastră, ca și cînd ar fi căutat disperată vreun detaliu salvator. Păreau să fie mulți soldați în camioane militare, ceea ce adăuga atmosferei, îndeajuns de cenușii și așa, o tentă represivă neplăcută. Dan îi observă reacția, cu un fel de satisfacție amară, întrebîndu-se dacă Jane nu-i asocia cu imaginea fortăreței cavalerilor cruciați. Aici, se pare, nu exista nici o castă de privilegiați. Încercă să descopere de la Labib ceva mai multe despre aspectul politic al Siriei, dar tînărul scutură cu repeziciune din cap și ridică un deget.

— Nu vorbește aici.

Era ca și cum ar fi alunecat cu treizeci de ani în urmă: Conversațiile neglijente costă vieți omenești.

Proprietarul restaurantului s-a apropiat de ei cînd au terminat masa și a vorbit ceva cu Labib. Auzise că era ceață groasă pe șoseaua care ducea la Palmyra, situată la o sută cincizeci de kilometri depărtare prin deșert. Se putea ajunge acolo, dar foarte încet. Au discutat ce să facă. În nici un caz nu ajungeau înainte de căderea întunericului și, cum aveau viză pentru o singură noapte, numai mîine puteau vizita ruinele. Labib hotărî că poate să-i ducă. Răspundea acum unei provocări adresate amorului propriu profesional și Chevroletului îndrăgit. Lupta împotriva ceții, ca și cum ar fi reprezentat tot ceea ce nu putea suporta el la țara aceea. Dan avea și el motivele lui ca să continue călătoria, iar Jane continua să aibă chef de aventură. Acum, dacă tot a ajuns pînă aici... Sau poate voia să demonstreze că nu își formase încă părerea despre Siria, considerînd aparențele drept unica realitate.

Au plătit și au pornit la drum. Pe parcursul a vreo douăzeci de kilometri, ceața nu s-a îndesit, dar cînd au luat-o pe drumul care străbătea deșertul spre Palmyra, vizibilitatea s-a redus la mai puțin de treizeci de metri. Mergeau printre două benzi de nisip mărginite de un zid de aburi cenușii. Labib era obligat să încetinească pînă la treizeci de kilometri pe oră și să fie atent să ocolească gropile. Fără să-i avertizeze, brusc a tras pe dreapta și a oprit motorul. Ochii lui ageri văzuseră de la mare distanță farurile unui camion militar, care a trecut ca un bolid pe lîngă ei. Figura s-a repetat de mai multe ori în timpul drumului. Șoseaua era cunoscută pentru așa ceva, șoferilor din armată nu le păsa nici cît negru sub unghie. Se știa că dacă au lovit pe vreunul, oricît de nevinovat ar fi fost șoferul mașinii, tot el era învinuit pînă la urmă.

Au trecut la un moment dat pe lîngă cîteva bordeie din chirpici adunate laolaltă, spoite în alb și avînd în locul acoperișului niște cupole; păreau golite de viață. Apoi au început să înainteze, simțind trecerea monotonă a fiecărui kilometru. Au devenit tot mai tăcuți, parcă hipnotizați de singurătatea sufocantă și monotonia deșertului. Fîșia de nisip care se putea vedea era ca o zăpadă gălbuie. Se agățau de orice formă care se ivea în față; o piatră de hotar, un schelet de oaie, tufe de arbuști pitici. Era cel mai straniu loc din cîte și-au dorit să vadă: o șosea învăluită în ceață, în mijlocul deșertului.

Două siluete ca de călugări, în mantale cu glugă, au apărut în față. Ciobani. Turma păștea pe o pășune îngustă și verde cu iarbă rară, de-a lungul drumului: oile cu blana cafeniu-portocalie, mieluții tărcați. Unul dintre ciobani ridică o mînă, serios, în semn de interdicție, de parcă le-ar fi comandat să oprească, Labib însă accelera și îl depăși. Șoseaua era perfect dreaptă, ca o săgeată. Pe la ora patru, începuse să se întunece, dar ceața s-a împrăștiat și au început să vadă la o distanță de aproape doi kilometri, realizînd că nu pierduseră nimic sau ceva care de fapt era tot nimic: o imensitate de nisip, dune cu contururi nelămurite, povîrnișuri aproape imperceptibile, un vid imens ca o pagină albă. După ce au trecut o colină, peisajul le-a oferit o priveliște interesantă: la două sute de metri depărtare, se afla un cort negru de beduini, fixat cu legături puternice în nisip. Dan l-a rugat pe Labib să oprească și s-au dat jos din mașină, cît să facă o fotografie. Era un frig tăios, locul neplăcut, amenințător. Se retraseră în mașina lui Labib, fericiți că acolo era cald.

Au ajuns la stația de alimentare a conductei transiordaniene; un peisaj cu țevi cenușii contorsionate, păzite de santinele înarmate, alături de o cabană dezolantă. Au plecat mai departe, în deșert, pe drumul nesfîrșit luminat de farurile mașinii. Norii se ridicaseră și ceața se împrăștiase. Deșertul era punctat din loc în loc cu lumini galbene, lămpi cu kerosen de la corturile beduinilor. A urmat un moment ca o lovitură de teatru: lumina farurilor a fost traversată de un șir de forme grotești înaintînd cu mișcări încete și stîngace, dar demne: un convoi de cămile, fiecare bestie diformă – legată cu sfoară de cea de dinaintea ei. Apariția lor era misterioasă, căci nu se zărea nici o prezență umană. Labib a pornit mașina. Cînd au ajuns în dreptul locului pe unde traversaseră cămilele, s-a auzit un zgomot metalic în spatele mașinii. Dan credea că fusese un arc sau țeava de la eșapament, însă Labib ridică mîna dreaptă făcînd un gest de aruncare.

— Piatră.

— Nu am văzut pe nimeni.

— E ascuns.

De aceea nu se oprise să-i salute. Beduinii nu erau deosebit de prietenoși cu cei de pe șosele, pentru că le călcau și le omorau turmele.

Dan se uită la Jane.

— Se anunță o aventură pe cinste.

— Am impresia că a și început. Parcă mă aflu pe altă planetă. Nimic nu mi se mai pare real.

El întinse mîna în întuneric și o luă pe a ei, o strînse ca pentru a-i insufla curaj; înainte de a și-o retrage, o simți răspunzîndu-i printr-o altă strîngere. Își lăsară mîinile împreunate pe stofa canapelei dintre ei: un ultim contact cu realitatea pierdută.

— Cine și-ar fi închipuit așa ceva acum cîțiva ani? spuse Dan.

— Știu. Tocmai mă gîndeam la asta.

Ea îi strînse mîna și mai puternic, dar și-o trase apoi, parcă temîndu-se ca el să nu interpreteze greșit gestul, apoi luă coșul și căută țigările. Labib le arătă un punct în depărtare.

— Palmyra.

La orizont se vedea o lumină. Începuseră dealurile. Au urcat o pantă şi apoi în faţă, mai jos, se iviră luminile unei oaze moderne, cu multe lumini. Acum, la sfîrşitul drumului, şoseaua coti, ca într-un gest de umanizare. Cînd maşina viră, prinse în luminile farurilor o casă cu obloanele trase şi, mai departe, o arcadă în ruine. Automobilul încetini şi întoarse în unghi drept pe un drum perpendicular, pînă într-o pădure ireală, pietrificată, de ziduri năruite, coloane, capiteluri prăbuşite. După cîteva sute de metri, se opriră în faţa unui bungalou în genul barăcilor de pe terenurile de golf ale cluburilor mai puţin bogate din Anglia.

— Zenobia, spuse Labib.

Era singurul hotel din Palmyra, izolat în imensul cimitir al oraşului mort, în întuneric, în vînt şi în aerul îngheţat. Ruinele unui templu fără acoperiş se înălţau în dreptul norilor luminoşi de deasupra satului nou, modern. Linişte profundă, macabră, în sensul cel mai vechi, arab al cuvîntului. Cineva a deschis o uşă prin care un fir de lumină gălbuie căzu pe nisipul din faţă. Labib strigă energic, iar bărbatul din uşă ridică o mînă.

La hotelul Zenobia nu aveau să scape de sentimentul irealităţii. Interiorul era la fel de straniu ca şi amplasarea lui. Au intrat într-o cameră enormă în care trona o sobă imensă, în jurul căreia se aflau trei bărbaţi aşezaţi pe scaune de lemn. Cel mai în vîrstă privea saşiu, un altul purta ceva ce fusese cîndva un şorţ alb, iar al treilea, cel mai tînăr, le deschisese uşa. Dan şi Jane nu au fost luaţi în seamă. Vorbeau cu toţii în arabă; îi puneau întrebări lui Labib. Partea din spate a încăperii fusese aranjată ca un fel de sufragerie primitivă, cu vreo şase mese pregătite. Pereţii erau ornamentaţi cu covoare şi saci brodaţi, din cei care se legau la şa. La perete, o canapea veche cu spătar înalt, martoră a unor vremuri mai opulente, acoperită cu perne şi carpete roşii, purpurii, indigo, parcă a fi fost puse la vînzare, doar că pe ea se aflau un ziar şi o adîncitură, acolo unde tocmai stătuse cineva. Camera era ca un decor de teatru pentru o piesă pentru totdeauna nescrisă. Afară era linişte absolută şi frig, aici era o căldură înăbuşitoare; bărbaţii din jurul sobei, evident personalul hotelului, nu păreau dispuşi să facă vreun gest ospitalier, normal, de gazde.

Labib le dădea, se pare, un raport amănunţit, kilometru cu kilometru, al drumului parcurs. Probabil că unul dintre cei trei a pus o întrebare referindu-se la ei, căci şoferul, amintindu-şi că erau acolo, se întoarse şi îi întrebă dacă doreau să vadă camerele.

Bătrînul saşiu se ridică şi le făcu semn să-l urmeze. În a doua încăpere era întuneric şi frig. Bătrînul întoarse un vechi comutator din ceramică şi un bec chior lumină un coridor îngust, ca de baracă, în care dădeau mai multe uşi. Se uită înapoi către Dan şi ridică întrebător un deget, apoi două. Dan ridică două degete în semn de răspuns. Bătrînul a înaintat şontîc-şontîc pînă la una dintre uşi, a descuiat-o, apoi a deschis-o: un pat, un scaun, un dulap, două carpete uzate pe podeaua cu plăci dreptunghiulare de ceramică şi o sobă cu gaz. Bătrînul

s-a aplecat şi a aprins-o ; o flacără slabă. Apoi a deschis uşa dulapului, arătîndu-le păturile de rezervă. Dan a lăsat bagajul lui Jane şi l-a urmat pe bătrîn pînă în cealaltă cameră de pe coridor; camera era identică. Bătrînul a aprins soba. Dan s-a întors către Jane, care-i ajunsese din urmă :

— Asta e puţin mai mare. Nu vrei să stai aici?

— Cred că e mai rece. Ce zici, or fi avînd baie?

Ca o surpriză, exista o baie la capătul coridorului. Apa curgea, dar era rece; bătrînul arătă spre o găleată din plastic, apoi către sine, apoi mimă gestul spălării : le aduce el apă caldă dacă vor. Labib apăru şi el să le spună ce era de mîncare. Aveau ouă sau miel, cuş-cuş sau orez. Au ales miel cu orez.

Cinci minute mai tîrziu, stăteau amîndoi cuminţi pe canapeaua din încăperea principală ; cel puţin aici era cald. Bucătarul dispăruse, dar ceilalţi doi erau acum aşezaţi chiar în faţa lor, cu spatele la perete, privindu-i în tăcere pe cei doi englezi cu un aer care le spunea că se simţeau iritaţi de prezenţa celor doi, veniţi să le tulbure liniştea serii de iarnă petrecute la gura sobei. Labib se aşezase la o masă în sufragerie şi citea un ziar. De după perdeaua de la capătul încăperii, venea o melodie arabă de la radio şi, din cînd în cînd, hîrşîitul vreunei tigăi. Dar în cameră domnea o mare tăcere, o atmosferă de aşteptare infinită. Jane lăsă capul în jos.

— Mă apucă rîsul dacă nu spui ceva.

— Asta-i ideea. S-a pus pariu : care din noi cedează primul nervos.

— Ce loc extraordinar.

— Capătul lumii.

— Mi-aminteşte de piesele de teatru în care timpul dispare.

Dan zîmbi.

— E exact ce-am simţit şi eu cînd am intrat. Mă întrebam dacă am sosit într-adevăr.

— Sau dacă nu cumva zacem morţi în mijlocul drumului.

— Labib va citi anunţul în ziar. Din moment în moment.

Jane se uită la şofer. Acesta tocmai întorcea foaia ziarului şi, ca într-un moment de suspans, aşteptară, dar Labib îşi vîrî mîna în buzunar să-şi scoată ţigările. Jane zîmbi.

— Ce crezi că o să se întîmple dacă cerem de băut?

— Cel puţin zece ani la minele de sare, presupun.

Îi spuse lui Labib. Aveau numai bere – nu aveau voie să ţină altceva. Tînărul dispăru în bucătărie şi reveni cu pahare şi două sticle fără etichetă. Era bere, slabă, dar bună, făcută în regiune. Liniştea se aşternu din nou, cei doi bărbaţi continuau să stea şi să se uite în gol, fără să spună nimic. Afară se auzi un camion trecînd dinspre Homs, dar nu se opri. De undeva dintre ruine, se auzea un lătrat scurt, intermitent – un cîine vagabond. Labib abandonă ziarul şi scoase un carnet ca să facă nişte socoteli, cel puţin aşa părea, deoarece creionul mai mult stătea decît scria. Fără volan în faţă, Labib părea plictisit; un centaur care îşi pierduse trupul.

Dan o privi pe Jane.

— Îți dorești să nu fi venit?
— Nu fi absurd.
— Tot drumul ăsta greu mîine, la întoarcere.
— Aș fi regretat dacă n-aș fi venit.
— Ai dreptate. Și fredonă: Amîndoi într-o colibă, cu o ceapă și-un coltuc.

Jane i-a retezat-o.

— Eu nu aș putea să cînt aici.
— La asta nu m-am gîndit. Nu vreau să-mi încalc promisiunea. Adevărul e însă că ziua de azi nu ar fi avut nici un farmec dacă nu eram împreună.

Ea se uita la paharul sprijinit pe genunchi și nu spunea nimic, de parcă nici n-ar fi fost cazul să-i dea un răspuns. Liniștea absolută din cameră a obligat-o totuși să continue discuția.

— Mai sînt și alte zile, Dan.

După un moment, cu privirea îndreptată spre omul sașiu, de parcă i-ar fi vorbit acestuia, el spuse încet, ca Labib să nu audă:

— Cînd vom călători din nou împreună.
— În astfel de locuri...

Se uită cu coada ochiului la ea.

— În oricare alt loc crezi că ar fi o aberație sentimentală?

Ea era în continuare cu ochii în pahar.

— Trebuie să faci ceea ce simți.

El mai așteptă o clipă.

— Dacă am fi trăit acum cîteva sute de ani?
— De ce?
— Atunci măcar știai că lupți cu un sistem monahal.
— Îmi pare rău că gîndești așa din cauza mea.
— Nu e adevărat?
— Da, în sensul în care simt că nu am de ales.
— Lipsă de curaj?
— Presupun.

Dar o spusese ca și cum cîntărise cu grijă cele două laturi ale problemei și acum acceptase o acuzație mai puțin gravă, pentru a se cruța de cealaltă.

Dan îl văzu pe Labib căscînd plictisit, punîndu-și carnetul în buzunar și dispărînd în bucătărie. Îl auziră vorbind cu bucătarul.

— Nu ajunge curajul meu pentru amîndoi?
— Curajul nu se poate transmite. Ori îl ai în tine, ori nu...

Jane ridică din umeri, parcă ar fi vrut să nu mai continue. Dan îi avea în față pe cei doi spectatori muți. Se agăță de faptul că ea se afla totuși acolo, împreună cu el. Ar fi putut să plece direct la Roma sau să-i interzică să mai deschidă discuția. Avea un aer de școlăriță certată, așteptînd și alte reproșuri. Dan spuse încet:

— Tocmai am traversat probabil unul dintre cele mai singuratice peisaje din lume. Tu l-ai numit ireal. Pentru mine, unul, e teribil de real. Cel puțin simbolic. Îi aruncă pe furiș o privire. Ea încă ținea capul plecat. Ai dori să tac?

Clătină din cap în semn că nu. El îşi mută privirea pe propriul pahar.
— Mă simt ca un automobilist care conduce în neant. În spatele paravanului despre care vorbea Herr Profesor. Fata din California nu e decît o pînză atîrnată împotriva vîntului. Nu pot să o mai folosesc în acest fel. Şi apoi, ea ştie care-i e rolul. Vorbea calm, de parcă n-ar fi discutat despre ei doi. Nu vreau să crezi că am nevoie de tine ca să o înlocuieşti. Nu e deloc aşa.
— Neantul e foarte relativ, nu?
— Înseamnă că nu am dreptul să mă simt pustiit? Avantajul material e un motiv să nu ai drepturi ca toţi oamenii?
— Sigur că nu. Neantul face însă parte din... limbajul disperării.
— N-ar trebui să vorbesc ca Beckett?
— Ba da, dar să nu uiţi că eşti un privilegiat în multe alte privinţe.
Dan se uita la ea cum îşi ţinea cu încăpăţînare privirea în jos şi se întreba de ce se simţea atras chiar şi de această manifestare a caracterului ei.
— Mai rău. Cu cît eşti mai sentimental, cu atît trebuie să te prefaci că eşti mai fericit?
Jane lăsă capul într-o parte.
— Mă gîndeam la bărbatul de pe şosea. Cel cu raţa.
El ştia la ce se referă: la adevăratul neant al vieţii unora... al atîtor existenţe. Tînărul s-a ridicat şi s-a dus în bucătărie, de unde se auziră voci. Bătrînul aţipise cu barba în piept.
— Ştiu că sîntem norocoşi într-un sens biologic. Educaţie, cultură, bani... toate celelalte. Nu-mi e clar de ce trebuie să ne simţim vinovaţi pentru faptul că le avem şi de ce acest sentiment de vinovăţie trebuie să ne determine toate hotărîrile. Recunosc, am profitat din plin de aceste avantaje. Tu însă le negi total valabilitatea intrinsecă sau potenţială.
— Nu neg asta.
— Poate nu în sens abstract, dar concret da. Eu nu am nici măcar voie să realizez că am profitat de ele. Se uită pentru o clipă la ea, apoi în altă parte. Jane, noi nu am încercat îndeajuns. Am părăsit corabia. Fără nici o scuză. Anthony trebuia să se facă preot. Tu trebuia să fii soţia mea. Eu ar fi trebuit să încerc să devin un dramaturg serios. Ea nu găsea nici un răspuns, el continuă mai relaxat: Nu ştiu dacă nu eşti tu cea mai vinovată. Tu ţi-ai dat seama la Oxford că trăiam cu toţii într-o lume de vis.
— Şi-am intrat fără ezitare într-una şi mai rea.
— Eu nu discut ce ai făcut. Eu vreau să-ţi atrag atenţia că, deşi instinctul e bun, eşti pe cale să faci din nou o greşeală.
— Dan, eu încerc să nu rănesc un om care-mi e foarte drag.
— Încerci, dar nu reuşeşti.
Ea ezită, apoi adăugă cu voce scăzută:
— Cauza ai amintit-o chiar tu. Recordul meu absolut la opţiuni eronate.
— Cînd mi-ai spus pe Insula lui Kitchener că te-am ajutat să te hotărăşti ce să faci la întoarcere, vorbeai serios?
— Ştii bine că da.

— De ce atunci m-ai ascultat și acum nu mai vrei?
— Pentru că am încredere în ceea ce gîndești în general despre viață.
— Nu însă și despre tine sau despre noi.
— Mă privești la modul romantic. Nu înțelegi ce s-a întîmplat cu mine.
— Nici un bărbat, ca de altfel nici o femeie, nu înțelege pe deplin ce s-a întîmplat cu celălalt. Dacă această condiție ar trebui îndeplinită, reprezentanții celor două sexe ar trebui să trăiască pe planete diferite. Teza ta nu stă în picioare.
— Nu te gîndești că decepția poate fi dureroasă?
— Numai dacă elimini eventualitatea fericirii.
Jane ținea privirea în jos.
— Crede-mă, vina nu pleacă de la tine.
— Cred că minți. Poate din amabilitate. Asta tot minciună se numește.
— De ce?
— Caro mi-a relatat ce i-ai spus despre mine, nu demult. Că sînt un om care fuge de trecut, care evită orice legătură durabilă.
— Nu ar fi trebuit să-ți spună. Oftă. Intenția era să o ajut pe ea, nu să te acuz pe tine.
— Sînt convins. Și nici nu pun diagnosticul la îndoială.
— Și nici nu i-am spus că ai putea fugi vreodată de ea.
— Dar ție ți-e teamă că foarte curînd o să fug de lîngă tine pentru a doua oară.
— Mai bine nu ți-ar fi spus.
O urmărea cum încearcă să iasă din încurcătură, din momentul penibil, printr-o explicație oarecare. Ar fi vrut să scape de evidența argumentelor.
— Dar a spus-o.
— Mai mult mă tem să nu justific cumva această fugă a ta.
— Asta-i o falsă, morbidă modestie. Să pui răul înainte.
— Îmi pare rău. E o teamă foarte reală.
— Nu știu cum să te fac să renunți la ideea că vreau, în sinea mea, să te corup. Te accept așa cum ești, așa cum dorești să fii. El oftă. Nu numai pentru că așa vreau eu, ci pentru că nu te-aș putea schimba după propria mea imagine nici într-o mie de ani.
Jane dădu din cap, adusă la disperare parcă, de atîtea contraargumente.
— Dacă ar fi numai o chestiune de toleranță reciprocă...
— Asta tot ar fi ceva.
— Recunosc.
— Nu e vorba numai de trecut, Jane. Voi ajunge să te cunosc din nou. Mă aflu aproape de tine. Așteptă, apoi forță un răspuns din partea ei. Nu vrei să recunoști că există și anumite afinități elective între noi doi?
— Ba da. Uneori.
— În Egipt am simțit că, după mulți ani, mă îndrept într-o anumită direcție. Nu-mi făceam iluzii cu privire la noi doi. Știu că avem multe puncte divergente pe care va trebui să le depășim. Dar acceptă faptul că eu sînt gata să investesc în asta răbdare infinită. Tandrețe. Dragoste

sau numește-o cum vrei. Vreau să scriu, nu pot să scriu oricum. Vreau să-mi fii alături. Oriunde te-ai afla. Chiar dacă nu va fi decît atît. Decît nimic, accept și așa. Decît să nu fi încercat deloc. El se opri; ea se retrăsese într-o tăcere adîncă. Continuă mai puțin insistent: Nu văd decît două alternative. Sau nu te simți atrasă de mine și, în acest caz, nu mai am ce spune. Asemenea lucruri nu se pot argumenta.

— Sau?

— Sau ai ales fuga de care mă acuzai pe mine. În altă direcție, dar la fel de necinstit.

— Încotro?

— Înspre ideea răscumpărării greșelilor, sacrificînd totul pe altarul conștiinței sociale... ajutîndu-i pe cei lipsiți de condiții privilegiate. Cam așa ceva. Soluția mea e mai la îndemînă. Eu am trădat singurele calități pe care le aveam în mine. Să mînuiesc cuvinte și să iubesc total o singură ființă umană. Adăugă: Pentru această ultimă trădare împărțim vina. În acel moment, îi veni în minte acel andante din Variațiunile Goldberg, îndepărtat, întrerupîndu-se la infinit: pauze și întreaga lor încărcătură semnificativă; curioasă evocare, avînd în vedere ce a continuat să spună: Jane, tu ai omorît ceva în noi trei. Probabil că nu ai știut și cuvîntul e cam dur, însă din cauza ta anumite hotărîri, anumite succesiuni de evenimente au devenit imposibile. Sîntem înconjurați de ceea ce ai distrus tu. Acolo, afară.

Duritatea celor spuse de el a lovit-o, nu mai putea spera într-o discuție stăpînită. El continuă:

— Nu te iert pentru comparația cu închisoarea. Aș fi preferat să fi spus că nu ai încredere în mine. Ar fi fost cel puțin cinstit.

Ea se lăsă pe spate și dădu din cap.

— Nu trebuie să caut în afara mea ca să găsesc lipsă de încredere.

— Diferența dintre noi e că eu nu te înțeleg pe de-a-ntregul. Că sînt chiar fericit că nu înțeleg. Pentru tine însă eu reprezint o specie pusă în cușcă, la grădina zoologică. Mi-ai pus etichetă.

— Tu, Dan, știi să trăiești cu tine însuți. Eu nu.

— Și pentru asta merit să fiu pedepsit?

— Ești nedrept.

El se uită în jos, zîmbind amar.

— Nici nu trebuie să fiu. Am circumstanțele atenuante ale unei boli de cînd lumea. Tonul voit glumeț nu a mai fost înregistrat. Ceva în ea se retrăsese, nu doar de lîngă el, se retrăsese în timp, înainte de a se fi cunoscut, într-un refuz total de a ierta, de a auzi. El continuă, dar mai blînd: Poate că adevărata diferență e că doar unul din noi e îndrăgostit de dragoste.

— Capabil de dragoste.

— Jane, pentru numele lui Dumnezeu. Cauți stări absolute, ideale. Ea nu spuse nimic. Sîntem doi oameni imperfecți. Un bărbat egoist și o femeie idealistă. Foarte departe de visul platonic. Nu înseamnă însă că nu putem să ne oferim extraordinar de mult unul celuilalt. Ea continua să tacă. Sau să ne întoarcem la stadiul argumentelor biologice?

Știa că ea intrase în panică, în ciuda posturii și expresiei sale încremenite; făcea eforturi disperate ca să găsească o scăpare.

— Dacă ai ști cît complici totul.

— Lasă-mă cel puțin să simplific. Aș prefera să fie ceva de natură fizică, decît ceea ce pari tu să sugerezi. Simțea că Jane încerca să se folosească de replica lui pentru a se strecura, ceea ce însemna că nu aceasta era adevărata cauză a reticențelor ei. În sfîrșit, ea ridică privirea.

— La Assuan, nu am putut dormi aproape deloc. Dacă nu aș fi simțit nici o atracție, nu aș fi vorbit de închisoare.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, care e motivul?

— Într-un anume fel, chiar Dumnezeu.

— Nu înțeleg.

— Faptul că a doua zi dimineață nu am regretat că nu m-am culcat cu tine. Apoi adăugă: Ar fi fost o minciună. Motivul pentru care am fi făcut-o nu ar fi fost cel adecvat.

— Cum adică?

Ea se opri, nu ar fi vrut să continue, știa însă că trebuie.

— Tu ai o experiență sexuală bogată. Nu știi ce înseamnă să nu fi avut decît foarte puțină. Cum... păstrezi cu grijă în memorie puținul pe care l-ai avut. Acesta e motivul pentru care am ezitat foarte mult înainte de a veni. Știind... dar aici se opri.

— Știind ce, Jane?

— Că vechile sentimente ar putea reveni. Continuă înainte ca el să poată vorbi. E și din cauza lui Anthony. Încă nu mi-am revenit. Nu de pe urma morții lui. Ci de pe urma atîtor eșecuri din viața cu el.

— Eu am impresia că el ar fi vrut ca acest lucru să se întîmple.

— Din motive pe care nu le pot accepta. Chiar dacă ridicolele lui scheme metafizice ar fi adevărate, el trebuie să-și facă propria penitență.

— Te comporți ca și cum ar fi adevărate. Ca și cum el ar fi aici și tu ai vrea să-l înveți minte.

— Eu nu trebuie să țin seama de ce dorea el. Întoarse capul spre el, într-un fel rugător. Și nici de ceea ce dorește femeia din mine. Ochii ei priviră în jos. Cînd mi-ai luat mîna adineauri în mașină, mi-a venit să plîng. Știu că pare absurd. În adîncul sufletului, aș vrea... să nu mă comport astfel. Își plimba degetul în cerc pe marginea paharului. De afară, cîinele vagabond se auzea lătrînd. Continuă: Știi, acel eu care refuză să fie manevrat, care vrea să se ofere, să spună da, nu știu din ce groaznic motiv la un moment dat neagă totul. Tu aștepți de la mine ceva ce am auzit că există, știu că există. Dar într-o țară unde eu nu voi ajunge niciodată. Am stat trează în acea noapte la Assuan, încercînd să fie altcineva. Spunîndu-mi: acest bărbat întotdeauna a exercitat o atracție asupra mea, în fond, de ce nu? O aventură. Așa cum s-a mai întîmplat și altădată. Știam însă că nu pot. Jane așteptă, dar acum tăcea el. Poate și pentru că nu pot să te consider la modul obiectiv, ca pe „acest bărbat". Ea ezită. Pe vapor am trecut o probă. Alain mi-a făcut într-o seară avansuri în stilul curtenitor al francezilor,

plăcut, discret. Așa cum faci o deschidere la bridge. Atunci m-am uitat la tine. Nu știu dacă înțelegi, motivul care m-a făcut atunci să consider că te-aș înșela este același și acum, în cazul nostru.

— Și dacă la Assuan aș fi venit la tine în cameră?

— Nu aş fi avut timp să mă gîndesc. Acum am.

El stătea cu privirea fixată asupra paharului.

— Cînd naraţiunea se bazează pe șanse ratate, poți să fii sigur că iese un scenariu prost.

— Aşa şi este. Tocmai spuneai că am omorît șansa noastră, a tuturor, de a face opţiuni, nu-mi pot asuma riscul încă o dată.

— Deci nu am învăţat nimic în toți acești ani. Decît cum să facem deşerturile și mai pustii.

— Cînd vorbeşti aşa, îmi vine să plîng.

— Nici eu nu sînt departe.

A prins-o de mînă – un gest care-i spunea să înceteze cu prostiile. Ea îi răspunse după un moment printr-o ușoară strîngere a mîinii. Au rămas aşa, cu mîinile împreunate, pe canapea.

— Ce nu înţeleg e cum de m-am putut îndrăgosti de două ori de aceeaşi muiere parşivă.

— Aici sîntem de acord.

Ținîndu-i mîna, bătu uşor canapeaua de două, trei ori, apoi nici unul nu mai spuse nimic. Afecţiunea şi enervarea creşteau în el. Afecțiunea pentru femeia diferită de toate celelalte pe care le cunoscuse și căreia în consecință trebuia să-i accepte refuzul ca inevitabil, deși această unicitate a ei era exemplificarea absurdului atît de des invocat de Anthony – nu era atît un *credo*, cît era un *nego quia absurdum* ; se enerva pentru că ea acceptase că el avea dreptate şi pentru că îi infirma modelul arhetipal al desfăşurării dramatice a evenimentelor... veniseră la capătul lumii fără să fie în stare să se întîlnească nici acolo, asta îi afecta cele mai profunde convingeri cu privire la destin. Să fi încercat ani întregi să găsească un spațiu mai adecvat și nu ar fi reuşit ceea ce întîmplările unei singure zile i-au pus în față ; un loc atît de potrivit, atît de rupt de lume, atît de reprezentativ pentru condiția umană. Avea în față o particulă a condiției umane și o privea cu capul înclinat într-o parte, sprijinit de reverul hainei europene puse peste *galabiya*, ca un Tiresias în stil musulman.

Meci nul. Dar nu-i dădea drumul la mînă. Era revoltat în general pe istoria lor, pe acest tip al epocii lor pe care-l reprezentau. Se luau pe ei și ceea ce ei concepeau ca eul lor moral mult prea în serios. Oglinzile din camera lui de student exprimaseră esența acestui fapt: excesivul narcisism al generaţiei lor... toate scrupulele liberaliste, preocuparea de a trăi corect, de a face lucrurile corect nu se bazau pe principii exterioare, cît pe obsesia propriului eu. În încercarea de a se conforma concepției epocii lor asupra nobleței spirituale, el vedea dovada ultimei vulgarități. În ciuda faptului că renunţase la credinţa în viaţa de apoi, omul nu era un simplu animal cu o viaţă de trăit pe o planetă cîndva în răcire, el avea încă și un suflet nemuritor care avea de dat socoteală. Din moment ce doreai un lucru atît de nevinovat,

atît de intim, atît de puţin în fond. Era tentat să-i spună lui Jane ce gîndea. Considerînd cauza pierdută, a sărit la argumentul final. Întoarse capul şi se uită în ochii ei.

— Jane, de ce să nu ne comportăm ca doi oameni normali ? Hai să luăm o singură cameră la noapte.

— Pentru că asta nu rezolvă nimic.

Dan răspunse cu un simulacru de maliţie :

— Vorbeşte doar în numele tău.

Jane era incapabilă să mai continue sau să mai zîmbească. El îi strînse mîna şi spuse cu o voce abia şoptită :

— Ştii că nu e vorba de asta. Doresc să te ţin în braţe. Să te simt aproape.

Avea ochii aţintiţi în podea, de parcă privea dincolo de ea. Dan îi strînse din nou mîna, care zăcea inertă. Era pervers de inexpresivă, cu o umbră de tristeţe, ca o fiinţă incapabilă să se mai apere, dar nici să cedeze.

Nu se ştie care din ei ar fi reuşit să rupă tăcerea care a urmat. Labib a reapărut, s-a îndreptat spre ei. A fost ca o salvare. Să vină la masă, totul era pregătit. S-au ridicat şi s-au îndreptat spre o masă mai departe de cea a lui Labib, se simţeau expuşi, el îi putea auzi. I-a servit bărbatul cel tînăr. Fruptură de miel cu pilaf, pregătită simplu, dar gustoasă... o aromă de chimion şi de plante exotice ; şi orezul era bun. Dan a mai băut o bere. Labib, la cîţiva metri de ei, mînca acelaşi lucru. Avea ocazia acum să se laude cu engleza lui în faţa celorlalţi. Bătrînul se trezise şi, între felurile pe care le servea, tînărul se aşeză alături de el, apoi a venit şi bucătarul lîngă sobă. De data aceasta, Labib recunoştea că mîncarea era bună în Siria. Pe bucătar îl cunoscuse cînd lucrase într-un hotel din Damasc. Îi sfătuia să meargă în Damasc, *souk*-ul era foarte bun şi ieftin, se găseau costume populare şi bijuterii... Jane întreţinea conversaţia peste mese mai mult decît Dan, jucînd din nou rolul diplomatului politicos, fiica tatălui ei. Se purtau amîndoi ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, dar fiecare evita să se uite în ochii celuilalt.

Au mai mîncat cîte o farfurie de iaurt, portocale şi au băut cafea turcească. Au discutat apoi programul de a doua zi cu Labib. El avea de gînd să o pornească înapoi la drum înainte de prînz. Aveau de vizitat muzeul, băile, mormintele, oraşul vechi... Era mult prea mult, aşa că trebuiau să se trezească la ora şapte dacă aveau de gînd să le vadă pe toate. Ascultase buletinul meteo la radio. Nu mai anunţau ceaţă, dar va fi înnorat şi probabil va ploua. Ziua de mîine se anunţa urîtă şi neplăcută, sub presiunea timpului scurt, încărcată de un simţ al datoriei şi al pericolelor. Apoi le spuse că exista un ghid în limba franceză pe care-l puteau citi dacă doreau. Îl trimise pe bătrîn să-l aducă.

S-au retras pe canapeaua din spatele sobei să răsfoiască broşura cu colţurile îndoite. Labib s-a aşezat înapoi la masa lui ca să joace cu bucătarul un fel de table. Jucau cu cărţi în loc de zaruri. Ceilalţi doi s-au mutat şi ei la aceeaşi masă ca să privească şi să comenteze. Se

auzea numai țăcănitul jetoanelor. Jane traducea în acest timp ghidul pentru Dan, parcă mulțumită de acest pretext de-a se ascunde în spatele unui text indiferent, pedant, banal, ca și cum, făcîndu-i acest mic serviciu, el îi va ierta păcatele. Dan urmărea inflexiunile vocii ei, nu și ceea ce spunea. Îi venea să-i smulgă cartea din mînă și să o arunce în mijlocul încăperii, dar, pe de altă parte, se simțea prins în transa locului și a timpului. Se uită la ceas. Nu era nici nouă. Parcă ar fi fost acolo de zile întregi, nu de mai puțin de trei ore. Ea termină de citit. Cei patru izbucniră în exclamații de bucurie, în rîsete, căci bucătarul reușise o mutare norocoasă împotriva lui Labib. Au început un nou joc.

— Ieșim puțin la aer?

— Dacă vrei tu. Căldura de aici e înăbușitoare.

S-au ridicat, Jane s-a dus în cameră și Dan îi explică lui Labib că se duc să se plimbe.

Șoferul le arătă cu mîna.

— Nu pe acolo în ruine. Cîini răi.

Se mușcă de un deget ca să fie clar.

— Pe acolo se poate?

Dan îi arătă șoseaua. Da, pe acolo era bine. Labib îi spuse ceva tînărului, care se duse și veni cu o lanternă de buzunar.

Jane era în prag, își pusese pardesiul în stil rusesc și se legase la cap cu un batic. Din cameră venea un miros infernal de gaz.

— Dumnezeule, nu se poate dormi în mirosul ăsta, spuse Dan intrînd în cameră.

— Nu-i nimic. O să deschid fereastra.

— Să mori de frig?

— Am destule pături.

Afară vîntul se potolise, dar aerul era foarte umed. Deși Labib le spusese că nu o să fie ceață, parcă era și mai densă. În lumina lanternei se iveau rotocoale de aburi ca răsuflarea unei stafii. Au trecut pe lîngă trupul negru al Chevroletului și au coborît pe drum, speculînd asupra rasei cîinilor misterioși dintre ruine, poate șacali, dar nu știau dacă existau în acea regiune. Dan intenționase să reia discuția, dar s-a răzgîndit, lăsînd-o pe ea să vorbească. Dar deveni clar că nu avea de gînd să revină la subiect, dar nici să tacă. Prezentul imediat i-a oferit ocazia de a redeveni perfecta tovarășă de călătorie.

Spre nord, cerul rămăsese mai senin, dar de jur împrejur se lăsase întunericul și ruinele unei civilizații pierdute zăceau acum împrăștiate, sub vălul de ceață: ziduri pe jumătate năruite, o coloană, cioburi de piatră. Aura calmă a antichității clasice fusese distrusă, redusă la fragmente, la pustietate și moarte – în contrast cu sensurile evocate de numele Palmyra; bazine umbrite, marmură lucitoare, grădini însorite, locul în care sibaritica Romă s-a întîlnit cu langurosul Orient. Semăna cu Scoția, la Darmoor; sau Connecticut, unde Jane și Nell urmaseră școala în timpul războiului.

Au mai coborît puțin pe drumul care venea dinspre Homs, pe o porțiune mai tare, dar frigul umed era insuportabil. De undeva din ceață, dinspre dreapta, un cîine vigilent, nu-l vedeau, dar nu putea fi

departe, poate chiar cel care lătrase mai devreme, a început să latre cu o neliniște furibundă. S-au întors spre hotel, învinși, amenințați de vocea canină. I-a urmat tot drumul pînă la hotelul Zenobia lătrînd în răstimpuri, un suflet zbătîndu-se între furie și disperare.

Bărbații rămași la joc ridicară figurile zîmbind larg, parcă amuzîndu-se pe seama străinilor care se cumințiseră și reveniseră la realitate. Jane s-a oprit să se încălzească lîngă sobă, iar Dan a mai schimbat cîteva cuvinte cu ei despre cîini. Erau cîini domestici care se sălbăticiseră, trăind printre ruine. Băiatul care îi servise la masă își ridică mîinile, mimînd gestul de a trage cu pușca, în ochi îi apăruse o lucire, probabil de amuzament, dar totodată și un pic sinistră. Spuse ceva în arabă, pe un ton scăzut, iar ceilalți zîmbiră.

— Ce a spus, Labib?

— El spus ca israelienii. Cînd trage cu pușca în cîini.

Dan își compuse un zîmbet de circumstanță.

— Ne trezești mîine dimineață?

— Sigur. Ora șapte.

Se întoarse către Jane:

— Poate vrei să mai stai să citești aici?

— Nu. Ea se mișcă de lîngă sobă.

— Hai să schimbăm camerele.

— Nu, zău nu.

— Nu se poate să dormi în duhoarea aia din cameră.

— Tu poți?

Jane spuse noapte bună celor din încăpere, iar Dan le făcu semn cu mîna, apoi au pornit amîndoi pe coridor. Ea se opri în dreptul ușii închise de la camera ei, cu privirea în jos, ca și cum ar fi realizat că nimic din ce-ar fi putut spune n-ar fi sunat acceptabil.

— Lasă-mă cel puțin să sting porcăria aia.

Ea ezită, apoi acceptă. În momentul cînd a deschis ușa, au fost izbiți de un miros îngrozitor de gaz. Dan și-a umplut plămînii cu aer, apoi s-a ghemuit lîngă soba dărăpănată și a răsucit un robinet la țeava de alimentare. Pe acolo se scurgea gazul. Flacăra albă a pîlpîit și a scos o dîră de fum. Dan se strîmbă.

— Mă duc să le cer altă cameră.

Ea privea în podea, cu mîinile în buzunare. El se ridică și veni în fața ei.

— Jane.

Încet, scoase mîinile înmănușate din buzunare și le căută timid pe ale lui. Capul înfășurat în baticul verde stătea în continuare aplecat, de parcă ar fi vrut să-l împingă. Dan o prinse de mîini. Vorbi atît de încet, încît de-abia a auzit-o.

— Nu se schimbă nimic din ce ți-am spus.

— Dar?

— Dan, mi-e atît de frig!

El a zîmbit. Asta era un fel de insultă. Nu venea la el decît din cauza unor probleme legate de temperatură, dincolo de efectul benefic pe care l-ar fi putut avea el.

— Orice căldură e bună. Într-un pustiu.

Stătea nemişcată, părînd deja îngheţată, dar degetele înmănuşate se prinseră mai strîns de ale lui.

— Vin într-o clipă.

Dan se aplecă şi o sărută pe creştet prin basma şi îi strînse puternic mîinile; apoi se duse la baie. Uşa ei era închisă cînd s-a întors. Şi în camera lui se simţea miros de gaz, dar nu atît de înţepător ca la ea; şi acum era cald. Se aplecă să stingă focul, apoi se răzgîndi, se dezbrăcă şi, după ce stinse lumina, intră în patul rece. Cearşafurile erau aspre, necălcate, se simţea umezeala din ele. Pe tavan se proiecta o pată fosforescentă de la flacăra albastră. Auzi paşii lui Jane pe coridor înspre baie, apoi spre camera ei. Închise uşa şi nu se mai auzi nimic. Se gîndi la Jenny, o înşela. Poduri, maluri, pustiuri. Aşteptarea dura prea mult. Trecuseră cinci minute de cînd intrase ea în cameră, avusese timp să se dezbrace. Probabil că ezita în continuare. Se temea că Jane se răzgîndise. O vedea stînd pe marginea patului, îmbrăcată, incapabilă să facă vreo mişcate.

Dan i-a mai acordat un minut, a început să numere; dar s-a auzit uşa de la camera ei deschizîndu-se şi închizîndu-se imediat. Jane intră. Dan s-a ridicat într-un cot, dar, văzînd-o cu pardesiul pe ea, a avut impresia că a venit să-i spună că nu rămîne. Cînd s-a întors să închidă uşa, a observat că îi ţinea loc de capot. Se apropie cu paşi repezi de pat, îşi scoase iute haina, pe care o azvîrli peste ale lui, pe unicul scaun din încăpere şi, în clipa următoare, se strecură sub păturile pe care el i le ridicase. Îşi îngropă faţa în umărul său, iar el o strînse cu putere în braţe; acest prim contact cu trupul ei gol, ceva din felul în care îşi ţinea capul, l-au făcut să realizeze deodată că i se permitea accesul la acest trup, nu posesia lui; timpul nu mai exista – ultimii ani, căsătoria, maternitatea –, doar trupul originar al fetei. Îşi aminti cu o precizie uimitoare, retrăi totul, cum fusese atunci, odată, înainte ca atîtea alte dezbrăcări şi atingeri să şteargă încet din memorie acel moment; să te prăbuşeşti în felul acesta din intelectual şi public în fizic şi privat... strania simplitate, şocul delicios, uimirea că fiinţele umane puteau să acorde atîta importanţă şi altor modalităţi de cunoaştere şi de apropiere.

Au stat îmbrăţişaţi mai mult de un minut, apoi el a sărutat-o. Ea a răspuns nu cu timiditate, ci cu o oarecare rezervă. I-a dat puţin drumul din strînsoare şi au rămas culcaţi unul lîngă celălalt, nas-în-nas, ca doi copii.

— De ce-ai stat atît de mult?

— Cînd eram catolică, ce am făcut eu se numea rugăciune.

Zîmbea, îi zîmbeau şi ochii. Mirosea a parfum, o vanitate ceva mai laică.

— Pentru amîndoi?

— Pentru tine, în special.

O mîngîie pe coapsă.

— Eşti atît de frumoasă aşa. Nu te-ai schimbat.

— Te-a lăsat memoria.

— Am chiar mai multe memorii. Își găsiră mîinile și le împreunară. Tu nu ai?

— Fizic, nu.

— Sentimental?

Ea îl privi îndelung în ochi.

— Ți-amintești de noaptea aceea, în Tarquinia? Atunci cînd ne-am scăldat noaptea și am dormit toți patru într-o cameră?

— Ca și cînd ar fi fost ieri.

Ea privi în jos.

— Atunci mi-am adus aminte.

— Povestește-mi.

— Mi-am dat seama că tot de tine sînt îndrăgostită. Nu se mai uita în ochii lui. Cînd am ajuns acasă, am încercat să-i spun lui Anthony. Nu am putut. Nu știam care păcat era mai grav: sentimentul în sine, sau faptul că-l consideram un păcat.

Se uită în ochii lui, ca și cum el ar fi fost Anthony sau confesorul ei din trecut. Iar el știu că, în mod inexplicabil, acest secret împărtășit nu-i apropia, ci, dimpotrivă, devenea o barieră; ca și cum ceea ce fusese pe vremuri un păcat ascuns trebuia să rămînă astfel pe vecie.

Nenorocitul de cîine a început iarăși să latre, de undeva dintre ruine și Dan își aminti din nou de T.S. Eliot: *„ei, ține cîinele departe de locul acesta..."* dar nu și continuarea, avînd senzația mult prea intensă a trupului ei feciorelnic, care și dorea și nu dorea; toate celelalte imagini publice ale ei: soția profesoului, femeia între două vîrste, englezoaica echilibrată, discretă... acum reduse la trupul gol.

— Cearșafurile sînt umede.

— N-are importanță.

— Vrei să stăm îmbrățișați numai?

Dădu din cap că nu și închise ochii. Picioarele îi erau reci, dar restul trupului se simțea cald. Se lăsă trasă către el și-și cuibări capul în scobitura umărului său. Deși pasivă, Dan intuia scandalul, agitația oarbă din întunericul minții ei. După o jumătate de minut, ca răspuns la o mișcare a lui, mîna ei alunecă de pe coapsă de-a lungul spatelui lui, apoi își ridică bărbia și întinse gura spre el, fecioara abandonîndu-se lui Eros, lăsîndu-se sărutată, mîngîiată, excitată, redescoperită. Undeva sub ei, un arc obosit scîrțîi cînd el trecu deasupra. Ea își lăsă brațele să cadă în lături, dar un picior se îndoi, atingînd cearșafurile, apoi se îndreptă puțin cînd Dan se lăsă peste ea; ca și cînd într-adevăr tînjise după asta, însă brațele și mîinile ei rămîneau neputincioase.

Acele minute de posesiune i s-au părut lui Dan ca aparținînd altuia. Ea nu a rămas nemișcată; și-a ridicat brațele, i-a întors mîngîierile, dar, cumva paradoxal, ea făcea ca totul să ia aparența unui ritual, unei concesii făcute convențiilor fizice. De data aceasta ar fi vrut să știe ce gîndește, ce simte. A dat la o parte pătura, iar ochii săi, acum obișnuiți cu întunericul, îi studiau încontinuu chipul în căutarea răspunsurilor, dar nici în apropierea îmbrățișării nu găsi nici unul. Trupul ei îl atrăgea mai mult decît crezuse. În lumina flăcării de gaz încă

arăta, era tînăr : brațele fine, sînii mici... un secret păstrat prea mult timp, o ultimă nedreptate.

Și totuși nu fusese totul așa cum visase el că va fi ; acel moment absolut, non-fizic, care să topească orice urmă de ezitare și îndoială. Ea fusese mai prudentă și nu-și făcuse iluzii ; dar el se simți în secret înșelat, pentru că nici măcar nu încercase să creeze ceva ce nu credea că se poate realiza. Nici nu încerca să-l consoleze, să-l mîngîie, ci, pentru scurt timp, fusese femeia-animal ; îndelung posesivă. Realiză, imediat după, pe cînd încă mai zăcea pe jumătate întins peste ea, că eșecul putea fi descris în termenii persoanei gramaticale. Făcuseră dragoste la persoana a treia, cînd tot ce își dorise el fusese persoana întîi și a doua.

Rămaseră cu un mic presentiment trist, amar al adevărului vîrstei, al morții iluziei de a se putea regăsi atît de simplu, atît de copilăresc, într-un răstimp atît de scurt. Poate acesta fusese motivul pentru care în ultimii ani căutase femei tinere ca Jenny, prea necoapte pentru a nu crede încă în miturile propriului trup.

Se întinse lîngă ea, sprijinindu-se într-un cot, cu un braț ținînd-o aproape de el. Ea se uita țintă în tavan și privirea calmă, absentă, întoarsă către sine, confirma ceea ce gîndise el. Nu avea nici o putere să schimbe ce îi spusese ea. Îi demonstrase deci că „a face dragoste" nu rezolva adevărata, imposibila lor dragoste. Într-un final, el întrebă în șoaptă :

— La ce te gîndești ?

A zîmbit și a întors capul spre el în lumina albăstruie.

— Că nu aș vrea să mai vină ziua de mîine.

În sfîrșit, mărturisea ceva și ochii i se încălziseră.

— Și că momentul prezent te face fericită ?

— Ai fost atît de bun cu mine.

Ea îi prinse mîna.

— Ți-e mai cald acum ? Ea dădu din cap zîmbind. Ce te-a făcut să te răzgîndești ?

— Am vrut să știi că nu a fost din cauza asta.

Dan îi sărută mîinile.

— O singură dovadă nu-mi ajunge. Acum cînd am descoperit ce sexy ești.

Ochii ei întunecați se uitau blînd într-ai lui, aceeași privire, cumva maternă. Era mereu acea fată care nu-l înțelegea, care nu se întelegea pe sine, veșnic atrasă de el, veșnic ezitantă, de parcă sexele lor se inversaseră, el era Eva, ea un Adam recalcitrant, care știa că acum îl îndurerase. Dan știa din privirea ei că nu se schimbase nimic. Era convinsă, probabil, că asta gîndise și atunci, că ceea ce se întîmplase acum nu modifica relația incompatibilă dintre ei. Jane închise ochii.

— Obosită ?

— Mhm.

— Sting eu soba.

El se aplecă și o sărută. Brațul ei îl cuprinse pe după gît și-l reținu lipit de ea cerînd parcă iertare pentru ceea ce ochii ei spuseseră. El se

dădu jos din pat și stinse soba, trase perdeaua și deschise puțin geamul. Între timp, Jane trase păturile înapoi pe pat. El se întinse lîngă ea. Se sărutară scurt, apoi ea se întoarse cu spatele la el. Dan o cuprinse în brațe, cu o mînă peste sîni și cealaltă în jurul taliei, ținînd-o aproape de trupul lui. Mîinile ei veniră și se așezară peste ale lui, ca pentru a se asigura că vor rămîne acolo. Dan simțea în căldura comună a trupurilor încă treze, în acea îmbrățișare inocentă în liniștea nopții, o legătură mai profundă decît în momentul cînd o posedase. Parfumul ei, ușoara atingere a părului ei, trupul îndoit, mîinile așezate peste ale lui... Nu înțelegea de ce Jane nu-și dădea seama că temerile ei erau fără temei, că scrupulele ei erau fără rost, că ideea fixă a independenței și singurătății nu avea nici o legătură cu firea ei, că ceva mult mai profund decît pura întîmplare, decît coincidențele destinului îi adusese împreună.

După vreo douăzeci de minute, ea adormise și el și-a tras brațul amorțit și s-a întors cu spatele. După un moment, s-a întors și ea, apoi și-a așezat instinctiv, ca o soție adormită, mîna pe coapsa lui; ca și cum, în visul ei, el era cel care evadase.

Cățeaua

Dan dormea dus cînd i-au bătut la ușă. A răspuns din pat cu un mormăit. S-au auzit niște cuvinte bolborosite, apoi pașii care se depărtau. Printre jaluzele se strecura prima lumină rece a zilei. Cîteva clipe, încă amețit de somn, nu a știut unde se află, încerca, culcat fiind, să recunoască dormitorul din Thorncombe, rătăcind încă prin labirintul familiar al trecrii de la visul fără logică la realitatea coerentă. A descoperit că dormise fără pijama. Și-a amintit. A mai stat așa cîteva momente, știind că nu trebuia decît să se întoarcă, doar să întindă mîna. Probabil că ceva ce visase îl dezlegase de starea de neliniște ; de acum încolo o va găsi în fiecare dimineață ca să împartă cu ea momentul de pace și de liniște, de nou început. A întins o mînă căutînd trupul cu piele mătăsoasă, dar locul era gol, doar cearșafurile. S-a întors pe partea cealaltă, s-a ridicat într-un cot, acum pe deplin treaz.

Nu era nimeni, doar o adîncitură în pernă, păturile întinse cu grijă pe pat. A bănuit că Jane se dusese la baie, dar locul unde dormise ea nu era cald, nu era posibil să fi plecat numai de cîteva minute. Își plimbă privirea dinspre locul unde dormise spre ușa închisă. Îi înghețaseră umerii de frig, iar în suflet i se instalase un sloi. Mai întîi a presupus că a plecat mai devreme din scrupule convenționale, dar și alte motive erau posibile. Nu l-ar fi lăsat să se trezească singur dacă l-ar fi iubit, sau, cel puțin, din prietenie sau tact. Avea intenția poate să facă o demonstrație, una destul de brutală. Parcă ar fi vrut să-l oblige să creadă că totul nu a fost decît un vis. Însă parfumul ei încă mai persista în încăpere.

S-a dat jos din pat și și-a tras pe el haina de ploaie. În fața ușii era o găleată cu apă aburindă în aerul rece. În fața camerei lui Jane nu era nimic. A traversat culoarul, a bătut și a deschis ușa. Sacul de călătorie stătea pregătit lîngă pat; în rest, camera era goală. S-a întors la el și a tras jaluzelele. Peisajul i-a produs un adevărat șoc. Ceața se ridicase, după cum li se promisese, deși vîrfurile dealurilor care înconjurau platoul din față erau acoperite de un plafon de nori cenușii. Nu a observat mare lucru.

Pe o suprafață de aproape trei kilometri de cîmpie, se întindea un peisaj inedit, ruine și grămezi de dărîmături, un oraș străvechi lovit de un dezastru nuclear, pe jumătate îngropat în nisip. La orizont, înspre vest, se înălțau turnuri amenințătoare de formă pătrată.

Ruinele aveau o culoare cenușie, bătînd pe alocuri în roșu sau ocru. Cît vedeai cu ochii, nici o casă, nici un copac, nici un om. Cine-ar fi bănuit că noaptea ascunsese privirilor un pesaj atît de impresionant, atît de deznădăjduit, imens și static, mai presus de Herculaneum, sau de Pompei, sau de oricare așezare antică pe care o văzuse Dan vreodată. Prima reacție, de ordin profesional, a fost uimirea că o asemenea scenă de neuitat nu fusese niciodată folosită de nici un regizor, că nu făcea parte din bagajul vizual comun al tuturor oamenilor culți. A căutat-o pe Jane în împrejurimile hotelului, dar nu a descoperit-o. Nicăieri nu era nici urmă de viață.

S-a dus la baie, s-a spălat, s-a bărbierit, apoi s-a întors în cameră și s-a îmbrăcat. Era inuman, de neiertat faptul că dispăruse astfel. A trecut în încăperea cu soba. Ea se afla la masa la care cinaseră în ajun, cu un ibric de cafea alături. Era singură. Îi zîmbi și îl țintui cu privirea în timp ce se apropia de masa ei. Dan se opri o clipă, căutînd să-i citească gîndurile. Înțelegînd ce aștepta de la ea, și-a compus o expresie care cerea iertare.

— M-am sculat devreme. N-am mai putut să dorm.

— De cînd ești trează?

— De o oră.

Se așeză și el la masă, așteptînd un gest, o mînă întinsă. Ea însă luă ibricul și-i turnă cafea, de parcă gesturile domestice puteau ascunde realitatea. Luat prin surprindere, împotriva voinței, îi făcu jocul.

— Păcat că nu m-ai trezit.

Jane zîmbi.

— Dormeai tun.

Zîmbetul era un plus adăugat la absurditatea momentului, era un gest insuportabil de femeie stăpînă pe situație, de soție cu care dormise, parcă, de ani de zile. Ea îi întinse zaharnița, dar el îi prinse mîna, înainte ca ea să și-o poată trage înapoi.

— Jane?

Privea în jos, spre mîinile lor, cu acea expresie pe care o avusese la Kom Ombo. I-a strîns și ea mîna, dar într-un fel convențional; în semn de scuză, nu de recunoaștere. Privirea ei confirma că noaptea trecută chiar existase, dar nimic mai mult.

El reluă.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic.

Îi strînse mîna mai tare, dar mîna ei rămase inertă, fără reacție.

— Nimic?

Ea își îndreptă ochii din nou spre mîinile lor, îl strînse ușor și-și trase mîna dintr-a lui.

— Da, bineînțeles, e ceva.

Dan a oftat, știind că buna lui dispoziție de dimineață se spulberase, apoi privi în gol în ceașca de cafea.

— De ce a trebuit să te scoli înaintea mea?

— Ca să fac o repetiție.

— Ce fel de repetiție?

— Pentru Roma și pentru realitate. Îi căută privirea. După cel mai dulce vis, Dan.

El se simți scandalizat, pentru că ea îl privea acum în ochi cu aceeași expresie lipsită de apărare pe care o avusese în acea noapte, cînd venise la el; era scandalizat ca un om în fața unei mașini care, deși urmase punct-cu-punct instrucțiunile de folosire, refuza să funcționeze. Recapitula toate argumentele și toate rugămințile și gesturile afectuoase și ajunse la presentimentul obiectiv că avea de-a face nu cu o imposibilitate psihologică, dar mai curînd cu o afecțiune patologică, o iremediabilă condiționare. Probabil că înainte chiar de noaptea aceea se hotărîse să cedeze ca să-i demonstreze că nu era în stare de mai mult. Simțea că-l apucă o furie violentă, că poate chiar va izbucni în lacrimi, dar ar fi fost inutil. Probabil că făcuse tot ceea ce făcuse anticipînd acest moment, iar acum se purta astfel pentru a-i demonstra că avusese dreptate. Sîntem oameni maturi, civilizati; Dan se simțea la milioane de kilometri distanță de starea de om matur civilizat. Privea acum fața de masă.

— De ce mi-ai vorbit aseară despre Tarquinia?

— Ca să încerc să recîștig ce am simțit cîndva pentru tine. Cînd eram o ființă întreagă.

În tăcerea lui, ea spuse pe un ton blînd: Ai văzut orașul mort de afară?

— Da.

— Acea parte din mine nu poate. Tocmai de dragul tău.

După un moment de furie reținută, Dan izbucni:

— Dumnezeule, și mai vorbești despre limbajul disperării. Ea lăsă ochii în jos și el continuă cu amărăciune: De asta porți nenorocitul ăla de inel pe deget. Eterna căsătorie cu tine însăți. Dragoste nemuritoare pentru propriile greșeli.

Bătrînul veni din bucătărie aducînd o găleată cu cărbuni pentru sobă. Bucătarul era în spatele lui. Acesta întrebă prin semne dacă mai vor cafea, Dan răspunse scurt din cap că nu și bău ce mai rămăsese pe fundul ceștii, cupa amară. Cei doi se apropiară de sobă, bătrînul scormonea în foc, iar tînărul privea. Vorbeau arăbește, ceva despre sobă. Jane ținea capul în jos. Așteptau ca gazdele să plece, dar după ce focul s-a aprins, aceștia și-au tras scaunele de lemn lîngă sobă și s-au așezat.

Ea întrebă cu voce mică:

— Mai vrei cafea?

— Nu, e groaznică.

Jane trecu peste duritatea refuzului său și întrebă pe același ton:

— Atunci putem ieși la plimbare?

Dan ezită.

— Cred că da.

— Atunci merg să-mi iau haina.

A așteptat-o să se ducă în cameră și apoi s-a dus și el. Cînd a ajuns în camera lui, a așteptat pînă a auzit-o că s-a întors în sufragerie și după aceea a ieșit. A reușit să le explice arabilor, arătînd spre ceas,

să-i spună lui Labib că se vor întoarce într-o oră. Labib nu apăruse. Apoi ieșiră.

Afară se vedeau în depărtare frunzele de curmali ale oazei moderne și cîteva acoperișuri plate, orașul viu părea însă retras, ascuns de cel vechi, lipsit de viață, înspăimîntător. Nu aveai cum să-l minimalizezi sau să-l iei în glumă. Din cînd în cînd, cîte o ciocîrlie țîșnea fără zgomot zburînd pe deasupra capetelor lor, spre nisipuri ; nimic altceva. Vîntul bătea din nou, frigul era aspru, pătrunzător ; au început să meargă mai repede, ca să se încălzească. Dan evita să se uite la Jane, expresia lui era imobilă, crispată. Cînd au ieșit din hotel, ea i-a arătat ruinele cele mai apropiate de ei.

— Cred că ăsta e templul lui Baal.

— Bine.

Mergeau alături și probabil că ea voia să vorbească, dar Dan ar fi fost în stare s-o repeadă la primul cuvînt sau să reia reproșurile. Dar poate că știa că nu mai era nimic de spus ; că era vina ei și că trebuia să suporte consecințele.

În cel mai bun caz, plimbarea lor mută se potrivea cu peisajul. Cîmpia imensă, ruinele interminabile își conțineau atît propriul comentariu, cît și unul privind motivele ce-i făceau pe cei doi care mergeau în marș forțat alături să nu scoată o vorbă. Cînd au ajuns aproape de zidul pătrat al unui templu, un stol de corbi își luară zborul din mijlocul ruinelor. Culmea ironiei, erau păsările-totem ale lui Dan, dar de data aceasta le vedea ca toată lumea și ca Edgar Allan Poe, nu ca pe un simbol al libertății și al supraviețuirii, ci ca pe niște soli prevestitori de rău și moarte. Jane a profitat de moment ca să deschidă discuția.

— Ce sînt ?

— Corbi.

Tonul lui interzicea orice altă întrebare. Au ajuns la templu și au pătruns înăuntru. Masivitatea lui amintea mai mult de Egipt decît de Roma, un miros persistent de erezie barbară. De cum au pășit înăuntru, Dan a lăsat să se înțeleagă că locul îi displăcea și îl plictisea. Așteptînd-o pe Jane să se învîrtă singură prin incinta templului, Dan urmărea zborul în cerc al corbilor, al căror croncănit avea rezonanța unor oase lovite unele de altele sau a unui baston purtat de-a lungul unor zăbrele. Așteptă lîngă poartă, la adăpost de vînt, pînă se întoarse ea.

— Ți-ajunge ?

Ea dădu din cap și el se întoarse, ca unul care a fost pus să aștepte inadmisibil de mult. Au traversat înapoi centrul orașului vechi, pe sub arcul de triumf, de-a lungul unei colonade, pe lîngă *tetrapilaeum*-ul melancolic din granit de Assuan, ajungînd la un teatru bine conservat, care transmitea cumva, ca toată așezarea, răceală și ideea de moarte ; apoi forumul antic ; și au mers mai departe pe lîngă rămășițe de ziduri și grămezi de clădiri dărîmate, pînă la tabăra lui Dioclețian. În teatru și la forum schimbaseră cîteva remarce scurte, penibil de artificiale, acum însă amuțiseră.

Priveau, dar amîndoi erau conştienţi că nu vedeau ce privesc. Călătoriseră o zi în plus, o zi nefastă, şi toate realităţile şi speranţele lor se prefăcuseră în pulbere ca oraşul din jur. Acum nu se mai puteau înţelege, nu se mai puteau ierta. Mergeau fără ţintă, ca să facă mişcare parcă, doar că nu mai trebuiau să poarte măşti, să se prefacă faţă de ceilalţi. Jane arăta trasă la faţă şi palidă, crispată ca şi Dan. El pierduse orice speranţă în ceea ce o privea, strivit de intransigenţa ei. Amîndoi pierduseră liberul arbitru, veniseră în acest loc părăsit, demoralizant, unde nu aveau voie să se atingă, să îşi vorbească, să se privească.

Palmyra se aşternuse între ei, îi despărţise cu brutalitate. Fiecare vedea altceva: pentru el, era ceea ce făcuse din propria lui viaţă, pentru Jane însemna ceea ce viaţa făcuse din ea. Mai exact, în cele mai deprimante şi dramatice momente ale sale, aşa îşi vedea Dan existenţa. Dar pentru ea priveliştea însemna ceva mult mai profund, expresia unei credinţe personale, chiar dacă el o considera o manifestare încăpăţînat iraţională, aproape un snobism, foarte asemănătoare atitudinii unei anumite categorii de intelectuali catolici.

În sinea ei, el era eternul superficial, nu un iniţiat, incapabil să vadă mai departe de suprafaţa lucrurilor. Putea să privească peisajele pe care le văzuseră în ultimele douăzeci şi patru de ore ca pe nişte exemplificări, ca pe parabole, dar toate acestea rămîneau cumva în spaţiul lor exterior, pe cînd ea le trăia în adîncul sufletului... Şi toată vorbăria aceea fără noimă despre imposibilitatea de a iubi, ca şi cum dragostea ar fi fost un limbaj la fel de complicat ca şi araba... În taină, ea chiar îşi dorea probabil ca lucrurile să stea astfel.

Îmboldit şi aţîţat de vanitatea lui rănită, Dan spumega împotriva lui Jane cea incapabilă să vadă adevărul reducîndu-şi orizontul de înţelegere la verticalitate, la penetraţia îngustă, obsesivă în presupuse stări de conştiinţă şi mistere interioare din zona sufletului şi a absolutului, refuzînd astfel materialitatea existenţei trupeşti. Calităţi obişnuite, generale, necesare, ca simţul umorului, compromisul, toleranţa, jocul, calităţi obligatorii ale individului ca totalitate... toate trebuiau denigrate în sistemul gîndirii ei ca fiind epifenomene greşit direcţionate, în a căror categorie intrau acele clipe de apropiere fizică animalică pe care le trăiseră. De vină era influenţa lui Anthony şi ceea ce reprezentase, sistemul de valori promovate la Oxford... simţea că o urăşte pentru toate aceste sisteme de valori superrafinate şi hipersofisticate care o întemniţau. Locul ei era la mănăstire. Aerul de interdicţie, masochismul, concentrarea asupra propriului eu deghizată în sacrificiu de sine, toată acea mistică a mariajului cu figuri mesianice... simţea o greaţă imensă faţă de toate astea.

Se situau la polii opuşi, etern incompatibili, ai umanităţii.

Înaintaseră cam trei sute de metri fără să spună nimic şi se apropiau de tabăra de la capătul aşezării. El era ursuz ca o stană de piatră. Ea, ca o regină tragică. Dan avu o intuiţie neagră, sardonică a mersului inevitabil al vieţii sale din ultimul timp către acest posibil moment de apogeu, transformat în eşec. Un act de caritate, o falsă recompensă pentru masculinitatea lui, o aventură de-o noapte similară

carierei sale pline de „succes“ într-o lume care se transforma în ruine, în mijlocul deşertului, în chiar momentul atingerii ei. Şi acest aspect al destinului său profesional fusese determinat de ea. A blestemat ziua aceea, la Thorncombe, în care o invitase să vină cu el; de fapt, el însuşi netezise căile destinului printr-o căutare predestinată a unei situaţii predestinate.

Apoi s-a întîmplat un lucru pe care nu l-a putut prevedea sau n-ar fi vrut să-l prevadă.

Aproape de tabără, au trecut pe lîngă un templu prăbuşit, arătînd apoape ca un munte de pietriş. Pietre mari pătrate, fragmente de coloane canelate, fragmente de cornişe şi capiteluri sculptate, volute şi ornamente lobate zăceau de secole unele peste altele, ca după un cutremur străvechi. Dintr-acolo, din nisip, s-a strecurat un scheunat, expresie a suferinţei de cînd există lumea. Impresionaţi, s-au oprit; intrigat că ceva i-a putut tulbura gîndurile negre, Dan s-a îndreptat spre pietrele aruncate chiar la marginea deşertului. Aici a văzut sursa scîncetului.

Doi căţeluşi cenuşii se tîrau în dreptul unei deschizături negre, printre cornişe şi fragmente de coloane împrăştiate sub platforma templului. Erau mici, abia se ţineau pe picioare şi se vedea că nu se tem, căci aveau capetele îndreptate spre Dan; nu mai scheunau, dar nici nu se retrăgeau. Dan se uită la Jane. Ea se oprise la doi metri în spate. Cu mîinile în buzunare, nu se apropia, ci doar se uita la căţeluşi.

— Ultimii locuitori, spuse el.

Jane îi arătă cu capul spre stînga, lîngă un morman de ruine, apoi spuse fără inflexiuni în glas:

— Mama lor e acolo.

Dan se uită într-acolo. O căţea rîioasă cenuşie, aproape neagră, de rasă incertă, se ţinea la vreo douăzeci de metri. Se uita la ei, dar nu scotea nici un sunet. A făcut cîteva salturi pe nisip şi s-a oprit din nou. Era îngrozitor de slabă, i se vedeau coastele sub mamelele umflate – era cam de mărimea unui ogar mic, cu o expresie amărîtă şi periculoasă.

Cu ochii spre căţeluşi, Dan spuse:

— Mai bine nu te apropia.

Jane nu răspunse.

Întorcînd capul spre ea, o văzu îndreptîndu-se încet, parcă plictisită, către poteca de la care se abătuseră. A ajuns-o din urmă.

— Amărîţii de ei.

Jane mişcă uşor din cap, un zîmbet vag îi apăru pe chip, semn că observase incidentul. Mergea cu ochii în pămînt, ţinînd mîinile în buzunare, gata să se oprească la fiecare pas.

Dan o prinse de braţ.

— Jane?

A clătinat din cap: totul era în regulă. Au mai făcut cîţiva paşi. De data asta, apucînd-o de braţ mai energic, a oprit-o.

— Jane.

A clătinat din nou din cap, aproape ca şi cum ar fi vrut să-l gonească, dar tot cu ochii în pămînt. Dan a prins-o pe după umeri şi au stat aşa cîteva clipe. Apoi, încet, s-a întors cu faţa spre el, sprijinindu-şi obrazul

de umărul lui. Gestul l-a luat total prin surprindere, nu se potrivea cu ce avea el în minte. A mîngîiat-o ușor pe spate. De unde era, Dan vedea cățeaua adulmecînd cu botul în aer. Animalul își îngăduia în sfîrșit un comportament canin mai normal. Dan o privi pe Jane.

— Spune-mi ce s-a întîmplat.

În loc de răspuns, un suspin. Nu-și scosese mîinile din buzunare, incapabilă să comunice, să cedeze ; izbucni în hohote de plîns. A strîns-o mai tare în brațe, a sărutat-o pe creștet, dar a lăsat-o să plîngă mai departe în suspine. Încordată cum era, suspinele veneau din adînc, era ca un copil nefericit. Dan constata că zeii aveau stilul lor, găseau cele mai neobișnuite momente și cele mai neobișnuite locuri pentru a spune adevărul. Tot ce văzuse și simțise timp de o oră se transformase în nisip.

Jane greșea, se conforma unor dogme rigide, era urmărită de obsesia propriului eu, uneori evada, dar dincolo de toate acestea se afla un simț înnăscut al orientării, o conștiință deplină a esenței și a fenomenului (ceea e în termeni marxiști s-ar numi totalitate), în care el întotdeauna avusese încredere. Întotdeauna considerase acest simț ca fiind static, neschimbător, ținînd de conștiință chiar dacă stătea ascuns, cînd de fapt era viu, mobil, dinamic, asemenea mișcării amețitoare dezordonate a unui ac magnetic sub influența minții, a emoției, a circumstanțelor, a mediului. Nu presupunea neapărat o înțelegere mai profundă a vieții. De fapt, era un instinct care limită și inducea în eroare rațiunea, care producea erori în momentul luării deciziilor. Ascultînd de glasul intuiției, Jane ar fi mers împotriva tendințelor naturale, împotriva condițiilor facile create de societate. Dacă refuza, rezultatul ar fi fost angoasa și schizofrenia. Ea *simțea* totul cu mai multă intensitate și mai profund ; pierdea contactul cu logica conștientă în favoarea celei adevărate, aflate mai în profunzime. Oamenii cred că există doi poli, dar în geografia unică a spiritului nu există decît unul singur, într-o regiune arctică, unde conștientul nu-și are locul.

Vîntul bătea printre tulpinile înalte și uscate de scaieți crescuți pe porțiunea dintre ei și locul unde se oprise cățeaua. Aceasta, simțindu-i, făcu un salt într-o parte, îndepărtîndu-se ; apoi se opri din nou, cu privirea spre ei : doi bipezi ca unul singur, înghețați, la o distanță de treizeci de metri. Jane, în sfîrșit, reuși să vorbească.

— O, Dan.

El o sărută pe creștet.

— O să treacă, o să treacă.

Cu fața îngropată în umărul lui, tăcu din nou mult timp. Apoi urmă alt hohotit de plîns, ca de silă :

— Cît trebuie să mă urăști !

— Și ăsta e un simptom.

— Nu știu cum poți să mă suporți.

— Ești o caraghioasă, de asta pot.

— Nevroze de muiere pisăloagă.

— Mă întreb cum de nu înțelegi ce înseamnă locul acesta de fapt?

— E atît de lipsit de speranță. Cățelușii de acolo...

Dan o strînse mai aproape de el.

— Atunci tu de ce respingi căldura? Jane dădu din cap în semn că nu știe. Din cauza acestei epoci unidimensionale în care trăim. Am lăsat lumina zilei să uzurpe tot restul... toate instinctele noastre, tot ce nu cunoaștem în noi. Cînd de fapt sîntem niște creaturi la fel ca sărmana făptură de acolo. O mîngîie pe creștet. A fost atît de bine astă-noapte. Cînd te țineam în brațe, era bine să fim împreună.

Ea s-a mișcat puțin și și-a pus o mînă pe obraz. Un suspin tremurat.

— Tu n-ai avut aceeași senzație?

— Ba da, bineînțeles.

— Atunci de ce ai fugit?

— Am simțit că am făcut ceva îngrozitor. Nu știam unde mă aflu, cine sîntem. Cum de s-a întîmplat. Ea oftă. Mi s-a părut... cum mi se păruse înainte. Un fel de nebunie. Un refuz de-a vedea orice realitate.

— Cu excepția uneia singure, realitatea pe care tocmai o trăiseși.

Ea se trase puțin mai departe, deși se sprijinea cu capul de el și el încă o ținea în brațe. Părea că tot îl mai respinge... nu pe el, de fapt respingea ideea de consolare. A respirat adînc, de data asta mai normal, ca un fel de scuză.

— Cred că nu mi-am luat batista.

Dan îi dădu drumul și făcu gestul pe care foarte mulți bărbați l-au făcut în lume. Jane nu-l putea privi în ochi, dar, după un moment, se întoarse și se uită peste umăr spre cîine.

— De ce și-a abandonat puii?

— De ce tragi întotdeauna concluzii pripite?

O prinse de umeri, obligînd-o să se întorcă spre el, o luă din nou în brațe și îi spuse la ureche:

— Jane, nu e lipsă de dragoste. E o manevră cunoscută, pe care biologii o numesc manevră de diversiune. Și păsările o fac. E vorba de un tîrg. Ea se lasă vînată și împușcată pentru ca puii să fie lăsați să trăiască. Stă dincolo de raza de acțiune a puștii. Ca să ne atragă încotro vrea ea.

Jane privea cu ochi mari, curioasă și înduioșătoare, cu expresia unui copil care învață de la un om mare o lecție despre viața fără lacrimi.

— Eu credeam că fuge de frică.

— Dacă ar fi fost de frică, făcea ca tine. Ar fi fugit încotro vedea cu ochii.

Se uitau, cățeaua nu-i scăpa din ochi.

Jane spuse încet:

— N-ar fi trebuit să renunț la biserică.

— N-ar fi trebuit să intri în ea de la bun început.

— E făcută pentru oameni ca mine.

— Care nu cred în dragoste?

— Care se tem de ea.

Cățeaua alergă în cerc, apoi dispăru în spatele unei grămezi de pietre.

— Se întoarce?

— Bineînțeles. De cum plecăm noi.

Jane oftă, ca și cum ar fi fost incapabilă să înțeleagă un optimism atît de simplu; se uită în pămînt, apoi ridică o mînă și o duse la umăr, așezînd-o pe mîna lui Dan.

— Dan, aş vrea să rămîn puţin singură aici, un minut. Ia-o înainte. Te ajung din urmă.

Dan fu luat prin surprindere și încurcat de timiditatea cu care-l rugase și de ceea ce-l rugase.

— De ce?

— Am ceva de făcut. Singură. Vin imediat.

— Să nu te apropii de căţei. Ar putea să...

— Știu.

A încercat să înţeleagă ceva din expresia profilului, dar nu lăsa să se vadă nimic. A strîns-o uşor de umeri, apoi s-a îndepărtat, pășind încet, către hotel – o pată neagră, undeva jos, în zare. Era curios şi nedumerit, dar după ce a parcurs cam douăzeci de metri, nu a rezistat să nu se uite înapoi. Surpriză, Jane era aşezată pe nisip, cu spatele la el, sprijinită într-un braţ, cu picioarele îndoite în partea opusă; se uita la ceva ce se afla în faţa ei pe nisip. Dan se opri, deconcertat, bănuia că se ruga; din timiditate, nu îngenunchease pentru că el ar fi putut să se întoarcă, așa cum se și întîmplase, și să o vadă.

Nu va uita niciodată acel tablou extraordinar, aproape suprarealist: vîntul aspru răvăşindu-i gulerul de blană și fluturîndu-i capătul baticului, ruinele dezolante, dealurile din fundal cu turnurile de pază, ameninţătoare, spatele nemişcat al femeii care stătea ca la un picnic invizibil, pandant, ecou straniu al scenei de la Tsankawi cînd Jenny căuta amulete indiene. Aceea fusese o secvenţă coerentă, în mişcare. Jane părea încremenită. Era asemenea unui bizar cadru îngheţat dintr-un film, mult mai încărcat de semnificaţii decît scena în care se ivise doar pentru o clipă.

A mers încet încă vreo zece paşi, apoi s-a uitat din nou în urmă. Se rdicase în picioare şi se îndrepta spre el. El a aşteptat, încercînd să ghicească pe faţa ei ce făcuse. Dar chipul ei a rămas total golit de orice expresie pînă cînd a ajuns aproape de el; s-a strîmbat şi s-a oprit.

— Am nişte ochi îngrozitori, nu?

El a dat din umeri şi a zîmbit.

— Vîntul.

Jane i-a întins o mînă, făcîndu-i semn să meargă mai departe. El aştepta explicaţii, ce făcuse acolo, ce hotărîre luase cu privire la ei doi. L-a luat de mînă; asta-i tot ce-a obţinut.

Au mai mers fără să spună nimic vreo douăzeci de paşi, apoi ea a început:

— Spune-mi ce-i aia o manevră de diversiune.

— Ce faci tu acum e cel mai bun exemplu.

Îl strînse de mînă.

— Vorbeşte-mi despre orice, Dan. În nici un caz despre mine.

O jumătate de oră mai tîrziu, cînd stăteau la hotel bînd încă o cafea, Dan tot nu știa ce se petrecea cu ea. Pe drum au mai vorbit despre Palmyra, tot ce nu-şi spuseseră pînă atunci. Erau din nou nişte simpli turişti, vechii prieteni de la Oxford, cel puţin aşa i se părea, încă nedumerit de imaginea misterioasă a siluetei ei aşezate, de emoţia

care precedase acel moment, de viteza cu care se schimbase totul. Părea că luase hotărîrea de a nu-l mai enerva cu nevrozele ei de „muiere pisăloagă". Nu încerca totuși să micșoreze distanța imensă dintre ei ce persista încă, după acele prime ore ale dimineții. Reușiseră să reia relațiile pe care le avuseseră pe Nil, doi tovarăși buni, plecați la drum. Labib și ceilalți erau în cameră, ceea ce însemna că trebuiau să-și joace rolurile, dar ea nu făcea nici un efort. Simțea cum vibrează în ea acel ac al sensibilității și din înțelepciune nu a întrebat nimic.

Vizita continua. Labib i-a dus întîi într-o oază mică și prăpădită unde se afla muzeul ; el s-a întors la mașină după ce i-a lăsat pe seama ghidului care urma să-i conducă tot restul dimineții. Ghidul era un bătrîn zbîrcit, înghesuit într-un costum prea mic pentru el, care vorbea într-o franceză curgătoare, dar cam depășită. Își cunoștea meseria, devenise chiar ironic, în ton cu atitudinea lor, în fața șirului nesfîrșit de busturi-monumente funerare ale vechilor locuitori ai Palmyrei. Rînduri, rînduri de chipuri ridicol de încrezute, cu aer victorian, atîția moștenitori, romani onorabili împodobiți cu cele mai frumoase bijuterii, mulți gentlemeni serioși imitîndu-i pe Cato sau pe domnul Gladstone. Dan aștepta ca Jane să redevină cea din Egipt, cel puțin să fie în stare să răspundă cu umor remarcelor ghidului.

Un beau visage d'entrepôt, n'est-ce pas, madame ?

Eterna mutră a individului mediocru.

Au trecut apoi să vadă o cabană din argilă, nu departe de așezarea veche și s-au trezit – altă experiență curioasă – într-o încăpere ca un fel de vestiar pentru o echipă de fotbal : aburi greu mirositori, cuiere pline de haine, bărbați înfășurați în cearșafuri, rîsete. Au coborît treptele lunecoase, spre un bazin cu apă verzuie, o baie subterană de sulf care-i atrăsese cîndva pe romani. Cam zece, doisprezece bărbați, în slipuri albe, cu torsuri cafenii, se aflau în apa din care ieșeau aburi. Unii le-au zîmbit vizitatorilor, alții le-au întors spatele. Siria modernă își avea încă sibariții săi, fie și sub pămînt.

Din tot ce au făcut în cursul acelor două sau trei ore, Dan va ține minte foarte puțin. El ar fi trecut peste program, dar Jane nu renunța – gospodina economicoasă din ea nu accepta să fie păcălită dacă tot plătise. El, în mod atavic, nu voia să scape de incertitudine, victimă permanentă a plăcerii de a pierde, bucurîndu-se în sinea lui să mai prelungească cîteva ore această stare. Acum el îi ocolea privirea mai mult decît ea pe a lui. De două ori, în mașină, Jane l-a luat de mînă, așa cum făcuse la Krak des Chevaliers, ca să-l consoleze, să-l liniștească. Nu știa de ce, dar se simțea agasat, trebuia să aștepte pînă vor ajunge la Beirut ca să dea cărțile pe față. Acum Jane parcă uitase de lacrimile vărsate așa cum uitase și de noaptea precedentă.

La sfîrșitul vizitei, i-a dus într-o vale dintre dealurile din est, deasupra platoului. Acolo se afla cimitirul orașului vechi. Au vizitat un mormînt-turn, un *columbarium* cu patru etaje în care erau rînduite sarcofage de piatră în loc de urne. Și aici, spunea ghidul, spiritul de afaceri al romanilor triumfase – spațiile pentru cele mai bune locuri de veci constituiseră ocazii pentru tranzacții, acestea fiind vîndute și

cumpărate asemenea contractelor pentru apartamentele moderne. I-a mai dus la o catacombă-crescătorie de iepuri, se pare că fusese foarte scumpă, deoarece avea încălzire centrală. Dedesubt se aflau izvoarele de sulf. Jane i-a tradus ghidului ce spusese Dan despre Forest Lawn din California. Ochii de broască ţestoasă se făcuseră şi mai mici. *Plus ça change*... nu-l mai mira nimic, ştia totul despre nebunia omenească.

Imediat după prînz, l-au lăsat pe bătrînul ghid la muzeu şi au ieşit din platoul Palmyrei, luînd-o în sus pe lungul drum care-i ducea în Liban. Au trebuit să asculte din nou lista de nemulţumiri ale lui Labib, care se plîngea că vrea drumuri noi, hoteluri bune, cazino. Cînd a terminat, au riscat un schimb de priviri cu subînţeles. Dan se resemnase, acceptase starea de ignoranţă în care se afla şi o prinse de mînă pe Jane. Îi mîngîia degetele. Ar fi putut să înţeleagă ce se întîmplase cu ea cînd băuseră a doua cafea la hotel sau cînd ea şi-a scos mănuşile, dar chiar şi bărbaţii cu spirit de observaţie, uneori, nu văd nimic. El se uita la mîna ei. Rămăsese o urmă roz pe degetul inelar, dar cercul de aur nu mai era.

O privi aproape cu reproş. Ea îşi contempla degetul pe care acum nu mai era inelul, iar Dan o vedea aşezată la marginea deşertului, privind nisipul din faţa ei. Pe chip i se citea timiditatea, un uşor sentiment de vinovăţie şi nesiguranţă. Cînd Jane şi-a ridicat privirea spre el, Dan a înţeles răspunsul ei şi hotărîrea lui. Ea privea afară pe geam, el – în faţă prin parbriz, dar fiecare simţea strîngerea mîinii celuilalt. A trecut o jumătate de minut înainte ca Jane să spună ceva, cu ochii tot pe geam.

— Crezi că va fi împuşcată?

El o strînse mai tare de mînă.

— Acum nu.

Un trecut viitor

„La ora cînd o zi se sfîrşeşte şi cealaltă încă n-a început,
la ora la care timpul rămîne suspendat,
trebuie să găseşti omul care, atunci ca şi acum, de la începutul începuturilor, ţi-a dominat trupul,
trebuie să-l cauţi astfel încît măcar altcineva
să-l poată găsi cînd tu vei fi murit."

George Seferis, *Focurile Sfîntului Ioan*

Dan o privea pe Jenny, care se dusese la bar şi rămăsese acolo un timp mai îndelungat decît i-ar fi trebuit ca să aducă băuturile comandate. Localul tocmai se deschisese şi era, aşa cum îi promisese ea, aproape gol; barul ei, din cartierul ei, din acea parte de nord a Londrei care lui îi fusese întotdeauna străină. Peretele din spatele barului era acoperit cu poze cu dedicaţie ale unor personalităţi din lumea televiziunii şi a teatrului de revistă; urări şi mesaje glumeţe; mîzgălituri ilizibile, talente ilizibile. Jenny îi spusese odată, la Los Angeles, că barul era şi un soi de agenţie teatrală... unde te adunai duminică dimineaţa dacă erai din cartier şi dacă nu îţi „făcuseşi un nume"; sau chiar dacă îţi „făcuseşi un nume", ca ea, dar continuai să crezi că era mai frumos să pretinzi că nu ţi-l făcuseşi încă. Ce-i povestise atunci nu-i prea plăcuse lui Dan, după cum nu-i prea plăcea nici ce vedea acum; dar bănuia că, în parte, alegerea lui Jenny fusese făcută tocmai din acest motiv.

Omul cu care vorbea, patronul, o cunoştea cu siguranţă de mult şi ea îl punea acum la curent cu ultimele evenimente din viaţa ei. Îi zîmbi din nou, îi mai spuse ceva peste umăr şi se întoarse la masă cu paharele în mînă. Din cealaltă parte a barului, un tînăr solitar o privi în timp ce traversa localul şi se aşeza lîngă Dan. Era îmbrăcată după moda din California: un costum de blugi, pantofi cu toc jos, pe cap o căciuliţă croşetată din lînă bleu, albă şi violet; nefardată. Ceea ce o făcea să pară mai simplă, o fată sportivă, mult mai puţin preocupată de felul cum arată decît era de fapt.

Puse paharele pe masă; whisky pentru el şi bere Guinness pentru ea, apoi se aşeză lîngă Dan, pe bancheta capitonată.

— N-au decît Glenlivet. Nu ţin Dettol.

Dan zîmbi. „Dettol“ era modul ei ironic de a se referi la Laphroaig, whiskyul care știa că-i place lui, deși el ceruse, simplu, un scotch.

— Pari să te simți aici ca la tine acasă.

— Scuză-mă.

Dan zîmbi din nou ; încercă din nou :

— Aud că la studio toată lumea e entuziasmată.

Jenny dădu ușor din umeri.

— Mi-a spus Bill, acum cîteva zile, cînd m-a sunat.

— M-a sunat și pe mine.

— Ai perfectat totul pentru filmul următor?

— Nu tocmai. David așteaptă să se răspîndească mai întîi vestea, ca să le stoarcă ceva mai mult.

David era agentul ei.

— Dar îl vei semna?

Nu răspunse ; apoi :

— Dan, te rog, încetează.

— Ce să încetez?

— Să te porți așa. Nu sînt fiică-ta. Și adăugă repede : Și pentru că tot veni vorba...

Întinse mîna după un coșuleț care se afla lîngă ea și, fără să se uite la Dan, îi dădu o cutie mică de carton.

— M-am gîndit că poate ai vrea să-i oferi asta. Nu-i nevoie să-i spui că e de la mine.

Deschise cutia și dădu la o parte foița de mătase. Înăuntru era un lănțișor de argint de care era prinsă una din bucățelele de ceramică veche de la Tsankawi, montată într-un cadru subțire, tot din argint.

— E foarte drăguț din partea ta, Jenny.

Ea se uită repede, dintr-o parte, la pandantiv sau la felul în care îl examina el.

— Poate că-i va aduce și ei ghinion.

— N-am de gînd să răspund la această provocare.

Se întoarse spre ea, se întinse și o sărută pe tîmplă, apoi se uită din nou la pandantiv.

— Și bineînțeles că am să-i spun că e de la tine.

Explică stîngace :

— Nu știu ce m-a apucat. Am comandat prea multe.

— E fermecător. Ezită o clipă : Îți cumpărasem și eu un cadou din Egipt, dar n-am îndrăznit să-l aduc.

— Ce era?

— Niște mărgele vechi din mormintele antice. Probabil că nu ți-ar fi plăcut.

Dădu din umeri.

— N-are importanță. Oricum m-am lăsat de bijuterii.

Dan puse lănțișorul la loc în foița de mătase.

— Lui Caro o să-i placă la nebunie.

Jenny sorbi din bere.

— E tot cu... ?

— Acum aud că el vrea să dea divorț.

— Şi ea?
— Nu pot decît să-i ţin pumnii.
— Se bucură că te-ai hotărît să faci pasul ăsta?
— Au ţinut întotdeauna foarte mult una la alta. Continuă puţin prea grăbit şi pe un ton prea dezinvolt: Asta i-a permis să omoare doi părinţi dintr-o singură lovitură. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Întotdeauna am ştiut că ai ales sora care nu trebuia".
Jenny nu zîmbi. Interogatoriul continuă. Era puţin nesigură şi nu se uita la el.
— Şi „fosta"?
— Pare să se fi hotărît că poate să ne mai adreseze cîte o vorbă din cînd în cînd. Din moment ce am fost dintotdeauna două persoane absolut imposibile, cum s-a exprimat ea, plină de delicateţe.
— Ce-ai făcut în Italia?
— Ne-am oprit cîteva zile s-o vedem pe fiica cea mică a lui Jane. Urmează un curs de italiană la Florenţa.
— Şi ca să-mi scrii mie scrisoarea de concediere.
— Ca să-ţi explic, Jenny.
— Ştiam deja. Din vederea pe care mi-ai trimis-o de la Assuan.
Apucă paharul de bere, dar nu bău.
— Aş fi vrut să-mi fi spus totul înainte să pleci.
— Nu bănuiam nimic, Jenny. Sînt sincer, crede-mă.
— Trebuie să fi avut o idee, oricît de vagă.
— Doar că-mi părea tare rău pentru ea. Asta am încercat să-ţi explic în scrisoare.
Urmă o tăcere mai lungă. Jenny sorbi din bere, apoi întoarse capul spre bar. Dan venise hotărît să nu permită o astfel de discuţie. Dar din prima clipă, de cum dăduse ochii cu ea, venise deja şi îl aştepta, singurătatea ei în localul pustiu, cu haina şi un coşuleţ lîngă ea, zîmbetul crispat, uşurarea cînd îl văzuse intrînd, o privire plină de reproş, un sărut pe obraz, o scurtă discuţie banală pentru că insista (erau din nou la Londra) să plătească ea... orice şansă de a se comporta normal se transformase imediat în această naturaleţe artificială pe care o adoptaseră amîndoi. Vorbi, tot cu capul întors spre bar.
— În fiecare zi mă gîndesc ce faci. Deşi ştiu ce monstru mincinos eşti.
— Mi-ai promis că...
— Îţi spun doar.
Tăcere.
— Uneori mă întreb şi eu ce fac. Dacă asta te poate consola. Era conştient că acum îl privea, dar nu se uită la ea. E greu cînd amîndoi partenerii sînt mai în vîrstă. Armura pe care ţi-ai făcut-o de-a lungul anilor, bucată cu bucată, şi pe care ai uitat cum să ţi-o scoţi. Monstrul ştie ce a pierdut, pierzîndu-te pe tine.
— N-am nevoie de dulcegăriile tale, Dan.
— De-ar fi numai atît...
Puse paharul pe masă, se rezemă de banchetă şi îşi încrucişă braţele.

— Mîine mă duc acasă, în Cheshire.

— Le-ai spus?

— Am pretins că te-ai purtat ca un perfect gentleman. Nici eu nu știu de ce. Se strîmbă ușor, privind în jos spre masă. Mă faci să rostesc toate replicile pe care hotărîsem să le tai. Am vrut să ne întîlnim aici numai ca să-mi fie prea rușine să încep să pîng.

— Știai care erau sentimentele mele. Înainte să plec.

Își desfăcu brațele, își așeză mîinile în poală și își netezi mîneca jachetei.

— Dar tu n-ai știut niciodată ce simțeam eu. În taină. Adăugă aproape șoptit: Ar fi avut vreo importanță dacă aș fi scris mai întîi despre Tsankawi?

Dan nu răspunse. Și el venise hotărît să discute această problemă cît mai curînd; i se oferise ocazia, cu pandantivul; și se simți un laș, căci ghicise că tăcerea asupra acestui punct era motivul pentru care ea îi telefonase și îi ceruse să se întîlnească. Se întorsese, nu voia decît să se mai întîlnească o dată; n-o să facă scene; doar o oră; undeva, într-un loc neutru, în public. Acum se uita la el.

— Ai primit-o, nu?

— Da, Jenny. Drept în inimă. Acolo unde țintiseși. Ea plecă ochii și Dan continuă cu blîndețe: Dar momentul nu mai era potrivit. Îmi pare rău.

— Și dacă ar fi fost mai potrivit?

— Atunci, cred că într-o zi ai fi fost cu mult mai nefericită decît azi.

Continua să stea cu capul plecat.

— Cel puțin, am fi făcut o încercare.

— Draga mea, în materie de dragoste nu există nici un drum mai scurt ca să capeți mai repede experiență. Ai s-o descoperi cu cineva de vîrsta ta. Care își va face ucenicia tot atunci.

— Am trecut deja prin toate astea cu Timothy.

— Nu. Ai crezut numai.

Ezită o clipă, ca și cum nu s-ar fi putut hotărî dacă să-l contrazică sau nu.

— De-ai fi înțeles numai că hotărîrea mea prostească de a spune cinstit ce gîndesc despre tine nu o luasem pentru a-ți explica de ce nu pot să te iubesc, ci, dimpotrivă, pentru a-ți explica tocmai de ce te iubesc. E partea aia din scrisoarea ta unde am văzut că n-ai înțeles. Care m-a durut cel mai mult.

— Nu a fost o hotărîre prostească, ci foarte curajoasă. Dădea dovadă de multă perspicacitate.

— Pentru o actriță?

— Pentru oricine de vîrsta ta. O să-ți vină tare greu să-l găsești, Jenny. Dar știi ce fel de bărbat cauți.

— Deci pentru mine toate-s bune și frumoase.

— Știi foarte bine că nu asta am vrut să spun.

Expresia feței lui Jenny devenea tot mai tristă.

— Aș vrea să-mi restitui scrisorile.

— Ca să le distrugi.

— Cea de-a treia mă face să roșesc de cîte ori îmi amintesc de ea.

— Pentru că era sinceră?

— Un soi de masturbație în fața aparatului de filmat.

— Acum tu ești cea de modă veche.

— Știu că tu încă mai crezi că toate s-au întîmplat cu adevărat.

— N-am crezut niciodată așa ceva. Și mai știu că n-are nici o importanță dacă s-au întîmplat sau nu.

Suspină, apoi ridică ochii spre el.

— Singurul lucru pe care l-am făcut, în realitate, a fost să nu mai ies cu ei doi. Cred că ajunseseră la concluzia că eram destul de searbădă. Englezoaică.

Mai sorbi puțin din paharul cu bere, apoi schimbă brusc subiectul.

— Îți mai amintești cum a fost prima ta întoarcere în țară?

— Timpul nu poate șterge un asemenea șoc.

— Îți dai seama că ți-au lipsit o mulțime de lucruri de pe aici, pe care credeai că le disprețuiești. Redescoperi atîtea lucruri care ți se păreau de la sine-nțelese. Cînd am luat prima sticlă de lapte, de la ușa apartamentului, aproape că mi-a venit s-o sărut. Apoi, fără să facă nici o pauză, zise: N-am să te iert niciodată dacă ai să le arăți cuiva.

Dan zîmbi.

— S-ar putea să împrumut ideea de bază și să mă inspir. Așa cum m-ai sfătuit.

— Îți cunosc jocul. Îți e mult mai ușor să conviețuiești cu noi din momentul în care devenim simple imagini din trecutul tău. Cred că ești prototipul perfect al masculului șovin.

— Așa sînt toți scriitorii. Și scriitoarele chiar.

Păru că vrea să protesteze, dar din nou își întoarse privirea spre fundul sălii.

— Și cu romanul, unde ai ajuns?

— Acolo unde cred că va rămîne veșnic. În stadiul de proiect.

— Și scenariul?

— Se bate la mașină.

— Mulțumit?

— M-am bucurat cînd am ajuns la ultima scenă.

— Ca și în viață.

— Nu-i adevărat.

— Presupun că ăsta e efectul pe care-l are meseria asta asupra noastră, a tuturor. Două luni la un film. Apoi două luni la altul. Se uită la Dan. Nu cred că ai răbdarea necesară pentru un roman.

Știa ce voia să spună de fapt prin „roman"; dar nu știa și cum să-i răspundă fără s-o jignească.

— Fac pariu că te întorci la scenarii în mai puțin de șase luni.

— Nici măcar un an?

Clătină din cap în semn că nu, dar, într-un fel, asta-l făcu să se uite pentru prima oară mai bine la ea. O apucă de mînă pe sub masă.

— De asta nu voiam să ne întîlnim.

Jenny se aplecă și-și propti cotul pe masă, sprijinindu-și obrazul cu cealaltă mînă; se uita fix în paharul cu bere. Încet-încet, localul se umplea; acum erau vreo opt-nouă persoane la bar.

— N-am să plîng. E atît de umilitor. Își trase mîna dintr-a lui și se rezemă de banchetă. Nici n-am puterea să-mi sun prietenii. Să plec mîine acasă. Pentru că trebuie să vorbesc despre asta prefăcîndu-mă că nu înseamnă nimic. Plecă ochii. Măcar dacă mă lăsai cu vreo boală din alea ordinare. Un sifilis, de pildă. Mai bine decît...

— Decît ce?

— Un bărbat a încercat să mă agațe în avion, cînd mă întorceam. Era arhiplin. Stătea lîngă mine.

— Și?

— Era destul de drăguț. Foarte interesat de artă. Teatru. Un bancher care tocmai divorțase. Mi-a povestit cum a fost. Nevastă-sa era o idioată aristocrată. Ar urma să iau masa cu el peste cîteva zile.

— Tînăr?

— Treizeci – treizeci și ceva.

— Îți place?

— A fost foarte drăguț. Amuzant. Fusese la New York cu niște afaceri. Mi-a povestit despre o prostituată de lux pe care i-au pus-o la dispoziție într-o seară. Și-au stat de vorbă toată noaptea. Nu s-a culcat cu ea. Fata i-a spus că așa i se întîmplă tot timpul.

— De ce îmi spui toate astea?

— Pentru că nu voi lua masa cu el.

— De ce nu s-a culcat cu ea?

— S-a gîndit că s-ar putea să fie un fel de șantaj. Și nu schimba subiectul.

— Atunci spune-mi simptomele.

Un grup de tineri intră în local, trei băieți și două fete; una dintre ele făcu ochii mari și deschise gura cînd o văzu pe Jenny, care ridică mîna. Fata făcu gestul de a forma un număr de telefon și Jenny aprobă din cap. Apoi îi spuse lui Dan că fuseseră în aceeași trupă de actori la Birmingham. Se uită după grupul care se îndreptase spre o masă din fundul sălii și continuă să vorbească, tot uitîndu-se la ei.

— Tot timpul cît am fost în avion mi-am dorit să fi fost și tu cu mine. Să-mi spui ce să fac. Să descoperi ce simt.

— Atunci, chiar am fost lîngă tine.

— Parcă ar fi o replică din scenariile tale. Cum ar fi trebuit să fie totul, nu cum e în realitate.

Apoi puse o întrebare naivă; dar de o naivitate care lui Dan îi plăcuse întotdeauna la ea.

— Ea își dă seama că ești așa?

Observă cum tinerii care tocmai sosiseră se uitară o dată – de două ori pe furiș la ei; la Jenny, bineînțeles; sucesul; și se întrebă dacă erau intrigați de ce discuta atît de serios, cu capul plecat și privirea ațintită pe masă.

— Tu mă cunoști pe secvențe, Jenny. Ea mă știe în dezvoltarea mea istorică. E cam același lucru de fapt.

— O deranjează faptul că ai venit să te întîlnești cu mine?

— Nu, deloc. A fost și ea o actriță destul de bună pe vremea cînd eram studenți la Oxford. Aveți mult mai multe în comun decît îți închipui.

— În afară de tine.

Fusese spus pe un ton atît de lipsit de umor, încît Dan zîmbi, gîndindu-se la tot ce nu aveau în comun: cît de relaxat ar fi sunat „textul" lui Jenny, dacă ar fi trebuit să-l inventeze el. Dar ascundea prea multe din cîte simțise în ultimele zile alături de Jane; și acum ascundea o hotărîre care distrugea și ultima speranță a lui Jenny. El știa că nu această umbră de speranță era motivul pentru care ea dorise să-l vadă; dar, în ciuda hotărîrilor ei ferme, speranța reînviase de îndată ce fuseseră din nou alături. Asta definea natura lui Jenny mult mai mult decît îl măgulea pe Dan.

— Presupun că i-ai spus totul despre mine.

— I-am spus mai ales de ce nu te-am meritat niciodată.

— Aș vrea să scrii un scenariu despre o femeie care omoară un bărbat de furie, cînd descoperă că toată așa-zisa lui decență e o minciună. Aș putea interpreta acest rol chiar acum.

— Vorbește actrița din tine.

— Nu credeam că-ți închipui că mai există și altceva în mine, în afară de actriță.

— N-aș fi acum aici dacă aș fi crezut așa ceva.

— E aproape ca și cînd ai vrea să devin o scorpie ambițioasă, complet lipsită de sentimente.

Dan așteptă puțin, apoi întrebă:

— De ce crezi că prietenii prietenei tale de colo se tot uită pe furiș la noi? Băieții? Jenny nu zise nimic. Se simt atrași de tine pentru că ești frumoasă, Jenny. Dar și mai mult pentru ceea ce ești pe cale să devii. Ești condamnată să fii un fel de zeiță. Da, chiar și azi. O vestală, virgină și intangibilă. Ceva ce orice fată își dorește să fie și orice bărbat își dorește să aibă. N-are nici o importanță că știu că nu ești virgină. Foarte curînd vei deveni sacrosanctă în imaginația populară. Cunoști alternativele. Întorci spatele, refuzînd rolul de icoană sau accepți să plătești prețul.

— Îi telefonez pentru ultima oară, dar acum e o persoană prea importantă ca să-mi mai răspundă.

— Citat nepotrivit. N-ai să fii niciodată Monroe. Și destinul a reglat conturile. Jenny continua să tacă. Dan adăugă: Crede-mă, trebuie să alegi. Sînt de multă vreme în meseria asta și știu.

— Refuz să renunț să fiu eu însămi.

— Atunci nu-ți mai rămîne decît să alegi ce fel de vestală modernă vrei să fii. Amintindu-ți că aparții celei mai bolnave dintre toate artele. Unde chiar și cei mai buni sînt trași în piept de cum intră pe ușă. Unde cretinii au domnit întotdeauna și vor continua să domnească. Unde modelul clasic al oricărei relații între un bărbat și o femeie este relația dintre o tîrfă și un pește. Cunoști toate astea. Și știi de ce.

— Cred că trăiești de prea mult timp în mediul ăsta.

— E numai o pledoarie ca să nu renunți la ceea ce ești. Dar să știi că va trebui să plătești.
— Altădată știam să iau singură hotărîri clare și ferme. Tu nu faci decît să mă zăpăcești total.
— Asta pentru că te-ai maturizat, nu din cauza mea.
— Mă maturizasem foarte bine și înainte de a te întîlni.
— N-am de gînd să accept să joc rolul lui Lovelace în viața ta.
— Cine e Lovelace?
— Seducătorul din *Clarissa*. Richardson.
Tăcere. O tăcere dintre cele mai neplăcute; tăcerea unui impas, cînd nu mai ai nimic de spus. Jenny se dovedea mult mai prost-dispusă și mai dificilă decît prevăzuse Dan, ca și cum reîntoarcerea în mediul de acasă ar fi eliberat o încărcătură emoțională care, acolo, la Los Angeles, rămăsese închisă în ea; și acum, în spatele frumuseții ei, a hainelor, a carierei și a toate cîte admirau și probabil invidiau cei din această sală, nu rămînea decît o fetiță ranchiunoasă și disperată. Dan știa efectul pe care terminarea unui film îl are uneori asupra actrițelor și că starea ei de spirit se datora în parte unor circumstanțe de care nu era răspunzător. Totuși se simțea foarte trist, știind că nu-i putea oferi singura consolare în stare s-o reconforteze. Jenny întrerupse tăcerea, întrebînd pe un ton deopotrivă tern și monden:
— Vrei să mănînci ceva?
— Dacă vrei... un sandvici?
— Eu vreau niște somon afumat, dacă au. În curînd se va aglomera foarte tare.
— Mai vrei o bere?
Făcu din cap în semn că nu.
— Doar o cafea.
Dan se duse și așteptă la bar să i se aducă sandviciurile. O văzu pe Jenny ducîndu-se la toaletă, trecînd pe lîngă prietena ei din celălalt capăt al sălii; se aplecă și-i spuse ceva în treacăt, ignorîndu-i pe băieți. Dan încercă să descifreze iscăliturile de pe fotografiile celebrităților; cele mai multe aparțineau unor fețe pe care nu le mai văzuse niciodată. Cînd Jenny se întoarse la loc – el se așezase din nou –, se lăsă să cadă pe banchetă, cu aerul că ar fi luat o nouă hotărîre curajoasă.
— Voiam să te mai văd o dată, doar ca să-mi vărs amarul. Stoarse lămîia peste sandviciul cu somon afumat. Dacă ne mai întîlnim vreodată, nu vei fi decît scriitorul acela bizar și plin de complexe cu care am avut odată o aventură.
— Eu te voi considera mult mai apropiată.
Jenny începu să mănînce.
— E interesant Egiptul?
Ar fi putut refuza acest mod cinic de a schimba tonul și subiectul; dar n-o făcu și intră și el în joc. Localul începea să se aglomereze. Dan își dădea seama că ea de fapt nu-l asculta; poate că-i asculta vocea, dar nu și cuvintele; trecutul lor, nu și prezentul. Acum îi arăta că legătura lor nu fusese decît o întîmplare, după care avea să-și revină. Apoi două fete veniră și se așezară pe celelalte două scaune de la masa lor.

Dan și Jenny tăcură cîteva momente, ascultînd fără să vrea sporovăiala lor. Deodată Jenny zise:

— Mergem?

Își puse pardesiul din petice de piele de antiolopă, o extravaganță – la Los Angeles ezitase zile întregi înainte de a și-l cumpăra; își luă coșulețul. Dan o urmă afară pe trotuar, la aer. Trecători, traficul înaintînd încet spre Hampstead. Era o zi frumoasă, prevestind apropierea primăverii, soarele scălda totul într-o lumină strălucitoare. Jenny ținea coșulețul cu amîndouă mîinile în față; se întoarse spre el cu un zîmbet ușor.

— Ei bine, ați fost foarte amabil, domnule Martin, să-mi acordați o oră din timpul dumneavoastră prețios.

O privi lung cîteva clipe și fata își plecă ochii.

— Dacă lucrurile nu sînt întotdeauna așa cum ar trebui să fie, Jenny, să nu uităm cum trebuie de fapt să nu fie.

Dădu din umeri, dar continuă să privească în pămînt.

— Eu nu am talentul tău de a inventa replici inteligente.

Curios, Dan își aduse aminte de o discuție pe care o avusese odată cu ea, pe plaja de la Malibu, în ziua la care se referise și ea în scrisoare: aceeași timiditate agresivă, deși fusese mult mai ascunsă... ca și cînd ar fi folosit-o astfel în mod deliberat, pentru a trece mai repede la lucruri mai plăcute. Și mai era ceva, o prezență care venea de mult mai departe și pe care o simțea acum lîngă el: fantoma tatălui său; toți anii aceia cît a văzut în acțiune, fără s-o înțeleagă, solicitudinea pastorului, disprețuind-o chiar pentru manifestările simpliste pe care le genera, cu reuniunile acelea de oameni plicticoși cu care trebuia să te porți politicos, cu vorbăria lor interminabilă despre fleacuri... și totuși dintr-un spirit umanitar mult mai sincer decît cel existent în viața lui de acum. Și încă o fantomă, și mai apropiată; fantomă numai prin faptul că nu era prezentă aici și care îl observa observîndu-se – stătea lîngă el, șoptindu-i că oricît de mult se îndepărtase pînă acum de adevăr, nu se îndepărtase niciodată atît de mult ca acum.

— Există vreun loc unde să ne putem plimba puțin?

— E parcul. Hamstead Heath. Dacă luăm un taxi.

— Bun. Hai să mergem.

O clipă rămaseră tăcuți pe marginea trotuarului; Dan ridică brațul și un taxi se opri în fața lor. Jenny îi spuse șoferului unde voiau să meargă, dar, odată așezați în mașină, nu scoaseră nici o vorbă. Dan o luă de mînă, dar ea continua să privească pe fereastra din partea ei. Se ducea o nouă luptă împotriva lacrimilor; Dan îi strînse mîna puțin mai tare. Dar nu a plîns.

Cinci minute mai tîrziu, plătea taxiul la Whitestone Pond. În depărtare, dincolo de pomi, se întindea Londra, într-o împletire de bleuri, griuri și rozuri, o priveliște ce te ducea cu gîndul la Londra așa cum fusese cu mult timp în urmă, Londra lui Constable. Părăsiră aleea principală și o luară pe o potecă acoperită cu pietre; mame cu copii, studenți, bătrîni. O veveriță, turturele. Jenny asculta tăcută, punînd cîte o întrebare din cînd în cînd. Acum, cînd trebuia să exprime totul

în cuvinte, Dan își dădea seama nu numai cît de greu era să pună din nou carne pe oase atît de vechi și uscate, ci și ce greu îi venea să articuleze aceste cuvinte: o lume perimată și vechiul ei sistem de valori, prejudecăți, represiuni, false noțiuni despre libertate și fidelitate, pe care simțea că ea nu le putea înțelege. Încercă să-i spună acum tot ceea ce scrisorile lui nu-i spuseseră deschis: despre adevăratul obstacol care nu încetase niciodată să existe între ei, despre ziua cînd descoperiseră cadavrul femeii dintre trestii și tot ceea ce implica arta. Și îi vorbi puțin despre Assuan și despre Palmyra. Pe un ton destul de sec, voit indiferent, așa cum ar fi schițat ideea unui scenariu, în fața unui producător sceptic și versat ca David Malevich. Un scenariu pe care încerca mai mult să-l minimalizeze, decît să-l pună în valoare și în care Jane și el interpretau rolul unor ridicoli amanți de vîrstă mijlocie... două personaje ce aparțineau strict epocii lor și care nu aveau nimic comun cu tînăra generație.

Cînd termină de vorbit, Jenny continuă să tacă. Se opriseră și se așezaseră puțin pe o bancă; acum se plimbau din nou; ieșiseră de sub copaci și coborau panta, îndreptîndu-se spre aleea ce ducea spre Kenwood House.

— De ce nu mi-ai spus pînă acum toate astea, Dan?

— Pentru că pînă acum nu i-am spus nimănui lucrurile astea, Jenny.

Un timp merseră în tăcere.

— O iubești cu adevărat?

— Am mare nevoie de ea.

— S-a schimbat mult?

— Ca fizic. Altfel, nu.

— Suflete-pereche.

— Nu prea. Sînt prea multe lucruri asupra cărora nu sîntem de acord.

— Cu asta nu mă duci.

— Nici nu încerc. Sîntem de acord în problemele esențiale.

Mai făcură cîțiva pași în tăcere.

— Văd acum că au existat întotdeauna dificultăți în distribuirea rolului principal, pe care noi, palide umbre, ne-am oferit să-l jucăm.

— Pentru că de la bun început l-am plasat în sfera rolurilor imposibil de jucat.

Îl privi pe furiș.

— Regret că n-am aflat mai devreme. Mi-aș fi pus cămașa mea lungă de noapte și aș fi dansat pe sub palmierii de pe Sunset Boulevard.

Își luă o poză, compunîndu-și o față *ingénue*: „Nu mă poți aresta, domnule polițist. Nu sînt decît produsul imaginației cuiva". Îl văzu pe Dan zîmbind și brusc veni lîngă el și-l luă de braț.

— Mi-ar plăcea să ne strîngi o dată pe toate ca să putem schimba impresii între noi.

— V-am strîns pe toate.

— Ca Barbă-Albastră.

— Nu vorbi prostii.

— N-ai strîns decît ce crezi tu că sîntem.

— N-am să-ţi permit să tratezi marele secret al vieţii mele ca pe un subiect lipsit de importanţă.

— O, ce fată rea, care-şi bate joc de el!

Dan zîmbi. Jenny îi lăsă braţul şi apoi îl luă de mînă. După o clipă zise:

— N-am vrut decît să mă mai simt o dată aproape de tine.

— Să ştii că nu mă simt mai aproape de ea, Jenny.

— Atunci ce e?

— Poate că ne compătimim ceva mai mult unul pe altul. Din motive mai serioase.

Jenny lăsă capul în jos, privind iarba.

— Acum e la Londra?

— La Oxford. Vrea să-şi vîndă casa. S-a dus acolo să aranjeze totul.

— Şi o să staţi ca doi porumbei în Devonul tău natal?

— Am renunţat să mai încerc să conving femeia vieţii mele să se instaleze acolo. Probabil că ne vom cumpăra o casă aici.

— Şi-ţi vinzi ferma?

— Am să mai trec pe-acolo din cînd în çînd, aşa cum am făcut şi pînă acum. Poate ceva mai des. Jane vrea să se lanseze în politică. Pe plan local.

Îi zîmbi uşor stingherit:

— Apropo. Să ştii că în acest moment te plimbi cu un membru al Partidului Laburist. M-am înscris oficial acum o săptămînă.

— Vorbeşti serios?

— Nu s-ar zice, dar, în sfîrşit... O să vedem.

Remarca lui nu aduse pe buzele lui Jenny zîmbetul amuzat, dispreţuitor, la care se aşteptase; ci unul de curiozitate amuzată.

— Chiar are, cu adevărat, vederi de stînga?

— Jenny, sîntem ca două personaje dintr-o piesă grea. Ştim că amîndoi dorim să ne jucăm bine rolurile, dar încă nu ştim cum să le abordăm ca să intrăm în ele. În special că nici unul dintre noi nu are prea multă încredere în regizor... sau regizori.

— Pentru tine, trebuie să fie o experienţă cu totul nouă.

Zîmbi sesizînd ironia din tonul ei.

— Aici scriitorii sînt şi mai puţin luaţi în seamă. Asta-i adevărata problemă.

Simţea că Jenny era tentată să insiste şi mai mult cu întrebările; dar văzu că, în cele din urmă, fata se hotărîse să nu depăşească limitele rolului pe care-l juca acum. Căci Dan ştia că ea de fapt acum juca un rol şi îl juca curajoasă, pentru că aşa trebuia.

— Cred că ai fi un foarte bun politician. Cum te pricepi tu să minţi.

— S-ar putea să mai ai încă surprize.

Se uită la el cu coada ochiului.

— Şi chiar renunţi de tot la ecran?

— Nu ştiu. Dacă romanul mă depăşeşte, cred că s-ar putea să-mi mai risc o dată gîtul în teatru.

— Asta mi-ar plăcea. Cu un rol gras pentru mine. Apoi adăugă: Tare aş vrea să mă întorc iarăşi la teatru. Acum. Chiar de săptămîna viitoare.

— Atunci fă-o imediat ce-ți termini următorul film. David e un agent bun, dar dacă-l lași... îți va dirija toată viața, să știi.

Jenny aprobă din cap. Mai făcură cîțiva pași în tăcere. Apoi îl luă din nou de braț.

— O să ne mai vedem din cînd în cînd? Ca să mai aud ce-ți mai trece prin capul ăla sec. Chiar dacă nu găsești altceva să-mi spui decît că am devenit o vestală virgină nesuferită.

— Bineînțeles.

— Vom veni să ne plimbăm aici și apoi nu te voi mai vedea decît peste un an.

Acum schimbă și el brusc subiectul, așa cum obișnuia să facă ea.

— Sper ca el să știe s-o descopere pe adevărata Jenny McNeil.

— Ți-l voi supune spre aprobare.

— N-are să accepte. Dacă e ceva de capul lui.

— Atunci am să folosesc propunerea drept test. Dacă mă plesnește, am să știu că e omul care-mi trebuie.

— În locul tău, aș face o încercare cu bancherul.

Ea clătină din cap în semn că nu.

— De ce nu?

— M-am lecuit de bărbați drăguți și sinceri.

Pășeau încet pe aleea care urca spre fațada gălbuie a casei ; tăceau din nou ; ea încă îl mai ținea ușor de braț. Cîțiva bătrîni stăteau pe bănci, în lumina palidă a soarelui de iarnă și din depărtare se auzea zgomotul estompat al circulației de dincolo de parc. Cînd ajunseră la treptele ce duceau spre terasa din fața casei, Jenny îl luă de mînă, i-o strînse ușor și-i spuse cu malițiozitate :

— Nu ți-am spus cît de drăguți au fost Abe și Mildred. Cînd te-ai descotorosit de mine.

— Da?

— S-a oferit să divorțeze de Mildred și să mă ia el de nevastă.

— Sper că era și ea de față.

— Bineînțeles. Și niciodată n-ai să mai fii primit la Cabană.

— Dar tu?

— Oricînd.

O strînse ușor de mînă.

— Mă bucur.

După ce expediase scrisoarea în Italia, o sunase pe Mildred s-o avertizeze: și o sunase și mai tîrziu, din Londra, cînd socotise că trebuia să fi sosit – și, într-adevăr, sosise. Mildred îi spusese pe un ton tăios că ar fi putut să-și rezolve singur „treburile lui murdare", dar el știa că de fapt Mildred era de partea lui. Acum însă nu zise nimic. Ajunseră pe terasă și se îndreptară spre umbrarul de plante agățătoare ce se întindea de-a lungul peretelui clădirii din secolul al XVIII-lea. Brusc, Jenny îl trase puțin, făcîndu-l să se oprească, ca și cînd ar fi ajuns în dreptul unui reper marcat pe scenă.

— Acum am să-ți spun la revedere, Dan.

Se întoarse cu fața spre el, luînd mutra unei nepoțele care îi mulțumește unchiului că a scos-o în oraș. Un zîmbet, o privire directă.

— Îți mulțumesc că m-ai acceptat. În toate sensurile. Și cred că a doua versiune a acestei scene e mult mai bună decît prima.

— Dar cum ai să...

— Dacă o iei drept pe aleea principală, ai să ieși în Hampstead Lane. Acolo găsești un taxi.

Îi zîmbi din nou.

— Eu prefer să merg singură pe jos pînă acasă.

O clipă, stătură amîndoi nemișcați, apoi Jenny se hotărî. Buzele ei le atinseră ușor pe ale lui Dan; o fracțiune de secundă îi permise lui Dan s-o îmbrățișeze; și deja se îndepărta. Rămase pe loc, privind în urma ei, simțindu-se ușor păcălit, chiar oarecum jignit că ea fusese cea care luase hotărîrea – ceea ce îi dovedea că era o hotărîre pe care, în adîncul sufletului, el nu o luase definitiv. Jos, la picioarele scărilor, cincizeci de metri mai încolo, Jenny se întoase să se uite la el; întinse discret brațul și îi făcu semn cu mîna, ca și cînd s-ar fi despărțit pentru cîteva ore și s-ar fi grăbit să nu întîrzie la vreo altă întîlnire. Dan îi făcu și el semn, dar ea întorsese deja capul. O privi pășind repede pe alee, căciulița de lînă, părul blond, haina din petice de antilopă, coșulețul din trestie, pe panta lină, acoperită de iarbă, ce cobora spre podețul de peste rîu și apoi dincolo, pe cealaltă alee ce ducea spre pădure. Jenny nu mai întoarse capul. Dan mai făcu cîțiva pași și se așeză pe o bancă liberă, continuînd s-o urmărească cu privirea, un punct mișcător cu un coșuleț în mînă, pînă cînd dispăru din viața lui. Atunci își aprinse o țigară și rămase așa, privind fără să vadă peisajul liniștit și molcom ce se întindea în fața lui.

Se simțea copleșit, mult mai copleșit decît se așteptase; strivit de înțelegerea de sine la care ajunsese în ultimele două luni și pe care încercase să i-o transmită lui Jenny; prins în propria capcană, transformat în altcineva. Ca și cînd, absorbind otrava stării ei sufletești, acolo, în micul bar, se otrăvise și el. Într-un sfîrșit, se ridică și o luă pe sub umbrarul de verdeață, pînă în spatele casei. Dar, ajuns acolo, în loc să se îndrepte spre ieșirea din parc, brusc, văzînd două persoane intrînd în Kenwood House, își aminti vag că înăuntru era o galerie de artă și intră și el. Vizită colecția de tablouri fără să vadă aproape nimic, pînă cînd, în ultima cameră, se pomeni din întîmplare în fața vestitului autoportret al lui Rembrandt, făcut la bătrînețe.

Ochii bătrînului mîndru și trist priveau etern înainte, dincolo de pînză, de la înălțimea geniului său, de care era conștient, dar pe care-l știa neputincios în fața realității umane. Dan îi întoarse privirea. Pictura nu părea la locul ei în acest salon din secolul al XVIII-lea, proclamînd un adevăr pe care o astfel de ambianță are scopul de a-l înăbuși. Suprema noblețe a unei astfel de arte, simplitatea plebeiană a unei astfel de tristeți; bătrînul olandez bosumflat și nemuritor; această profundă singurătate interioară; și sumbra ironie de a se afla expus astfel privirii publicului; o dată înscrisă sub o ramă, cînd de fapt această prezență se situa în afara timpului, a modei și a limbajului; o față umflată, o pereche de ochi lăcrimoși și o privire pătrunzătoare, pe care nimic n-o putea estompa.

Dan se simţi copleşit; strivit în arta sa, în propria persoană; şi, o dată cu el, secolul căruia îi aparţinea era şi el anihilat. Marele tablou părea să denunţe, aproape să respingă totul. Şi totuşi trăia, era atemporal, îţi vorbea direct, spunea tot ce Dan nu reuşise şi nu va reuşi niciodată să spună, dar, sub impactul loviturii, nu s-a gîndit la toate acestea decît mai tîrziu, cînd i-a vorbit despre tablou femeii care îl aștepta în acea seară pe peronul gării din Oxford; povestindu-i totodată şi ce se întîmplase mai înainte, o fată şi un trecut care se pierduseră printre pomii de iarnă, ştiind că ea va înţelege. O minţise puţin pe Jenny, ca s-o facă să suporte totul mai uşor. Dar acum ăsta era secretul lui, misterul lui personal, care îl lăsa cu greaua misiune de a imagina realul şi de a realiza imaginarul. Stînd acolo, în faţa portretului lui Rembrandt, simţi un fel de ameţeală: depărtările de unde trebuia să se întoarcă. I se păru înspăimîntătoare această ultimă dintre coincidenţele ce apăruseră atît de des în viaţa lui: de a fi întîlnit, atît de curînd după o despărţire de atîtea lucruri, nu doar de o simplă cunoștință, o alegere, un viitor, această santinelă formidabilă ce-i străjuia drumul de întoarere.

Nu găsea decît o singură consolare în ochii aceia distanţi şi lipsiţi de remuşcare ai olandezului. În cele din urmă, ce contează nu este numai talentul, cunoaşterea, inteligenţa, norocul sau lipsa norocului, ci să ştii să alegi și să înveţi să simți. Dan începu să detecteze acest lucru dincolo de suprafaţa tabloului; în spatele severității se întrezărea singura căsătorie spirituală pe care omenirea și-o putea permite, ultima citadelă a umanismului. Nu există compasiune adevărată fără voință și nici voință adevărată fără compasiune.

Sosi un grup de elevi și camera se umplu de glasurile lor. Pacea se destrămase și Dan se îndepărtă. Dar înainte să iasă din cameră, se întoarse din ușă și se mai uită o dată la bătrînul din colț. Copiii se adunaseră nerăbdători în faţa tabloului, în timp ce o profesoară obosită încerca să le spună cîte ceva despre el. Dar, pe deaspra capetelor neastîmpărate, ochii lui Rembrandt continuau să-l urmărească implacabil pe Dan; așa cum, cu mulți ani în urmă, cînd era de vîrsta lor, tatăl său îl înspăimîntase odată, în mod stupid, insistînd că ochii lui Hristos te urmăresc... oriunde te-ai duce, orice-ai face, te privesc.

În seara aceea, la Oxford, stînd în bucătărie lîngă Jane, în timp ce ea pregătea cina, Dan îi comunică, bineînţeles ironic, faptul că, în cele din urmă, găsise ultima frază pentru romanul pe care nu-l va scrie niciodată. Jane rîse la auzul unei asemenea lăudăroșenii tipic irlandeze; și poate din această cauză și pentru că romanul lui Dan nu va fi niciodată citit, nu va exista decît în viitor, fantoma sa prost disimulată a făcut din acest imposibil final un început imposibil.

Cuprins

www.polirom.ro

Redactor: Ioana Filat
Coperta: Manuela Oboroceanu
Tehnoredactor: Constantin Mihăescu

Bun de tipar: aprilie 2004. Apărut: 2004
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266, 700506, Iaşi
Tel. & Fax (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232)21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33; O.P. 37 •
P.O. Box 1-728, 030174, Bucureşti;
Tel.: (021)313.89.78, E-mail: polirom@dnt.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: lumina-lex@fx.ro

Valoarea timbrului literar este de 2% din preţul de vînzare
şi se adaugă acestuia. Sumele se virează la Uniunea
Scriitorilor din România, cont nr. 2511.1-171.1/ROL

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XX

„Un grandios roman realist, dar totodată înțesat de simboluri. Fowles este singurul autor britanic care are forța, pasiunea, erudiția și înțelepciunea unor Tolstoi sau Henry James."

Saturday Review

„În romanul ***Daniel Martin***, John Fowles reactualizează toate virtuțile romanului proteic: narațiunea incitantă, culoarea, dramatismul, pasiunea umană, sentimentul locului și al peisajului și, mai presus de toate, socialul. A construit un roman nu numai de mare întindere, dar și copleșitor din punct de vedere emoțional și intelectual, cu o narațiune vie și variată."

Maxwell Geismar

„O carte captivantă, foarte ambițioasă și provocatoare de la început pînă la sfîrșit. Asemenea lui Henry James, Fowles a creat acele rare personaje credibile care-și pot asuma cele mai dificile probleme existențiale."

Times

„Cea mai bună carte a lui Fowles."

Yorkshire Post

„Prin tema sa, ***Daniel Martin*** continuă, într-o anumită măsură, romanul *Iubita locotenentului francez*, devenind însă o analiză a generației lui Fowles, ultimul scriitor englez care mai poate fi considerat victorian. Totodată, ***Daniel Martin*** clarifică o temă recurentă a romanelor sale de tinerețe, și anume efectul paralizant al sentimentelor de vinovăție specifice literaturii victoriene, care provoacă izolare emoțională și ratare. În acest roman de mare anvergură, vina și autodeprecierea sînt strîns legate de atracția pentru civilizațiile pierdute, precum indienii americani, civilizația minoică ori cea etruscă, cît și pentru Anglia zilelor noastre."

James Gindin

ISBN 973-681-493-9

9 799736 814937

www.polirom.ro

POLIROM